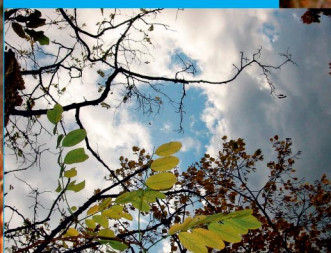

HYPERION

Revistă de cultură • Anul 27 • Numărul 7-8-9 / 2009 (183-184-185)

**Eminescu in aeternum:
pp 113-132**

**Valentin Coșereanu
Maria M. Cassian
Smaranda Pintilei
Pompiliu Crăciunescu
Valy Ceia
Rodica Marian
Ana Florescu
Ionel Savătescu**

„....Relația biunivocă între copilăria poetului și spațiul plămădirii sale ca poet înseamnă, cu o expresie holderliniană, a locui poetic, adică, așa cum spune Heidegger, a te situa în prezența zeilor și a trăi în fața apropierii esenței lucrurilor. Or, Eminescu s-a bucurat din plin de amândouă. Această dublă și simultană apartenență se luminează grație unui vers esențializator al lui Blaga: Eu cred că veșnicia s-a născut la sat... De atfel, filosoful adâncirii misterului ne sprijină exemplar în întregul demers de a clarifica relațiile biunivoce copilărie-sat, pe de o parte, și vis-creație, pe de altă parte. ...”

Valentin Coșereanu

CUPRINS

Accente

Gellu DORIAN - Cum funcționează prejudecata în literatură 1

Eveniment

Gellu DORIAN - La Neptun 2
Regulamentul de organizare și acordare a Premiului Național de Poezie "Mihai Eminescu" 2

Invitatul revistei

Andra Rotaru în dialog cu Dumitru Radu Popa 3

Dialogurile revistei

Andra Rotaru în dialog cu Liviu Antonesei 5
Andra Rotaru în dialog cu Bogdan Popescu 7
Andra Rotaru în dialog cu Ioan Pinteș 9
Andra Rotaru în dialog cu Corina Sabău 12

Anchetele revistei

Cum este cu puțință canonul?! 14

Congresul Național de Poezie

CNP ediția a III-a 20
Protestul CNP 21
Impresii ale participanților la a II-a ediție a CNP 22
Intervenții la Congres (Liviu Ioan Stoiciu, Ion Pop, Ion Zubașcu, Ioan Moldovan, Paul Aretzu, Daniel Corbu, Cristian Livescu, Adrian Alui Gheorghe) 24
Florentina Tonița în dialog cu Gellu Dorian 35

Antologia revistei

Cassian Maria SPIRIDON - Pieptarii sufletului 38

Poesis

Alexandru VAKULOVSKI 40
Teo DUNĂ 41
Bogdan G. STOIAN 42
Diana GEACĂR 43
Denisa Mirena PIȘCU 45
Moni STĂNILĂ 45
Radu VIANCU 46
Miruna VLADA 47
Paul ARETZU 48
Florina ZAHARIA 49
Florin PARTENE 50
Costel ZĂGAN 51
Dumitru IFTIME 52
Ion POTOLEA 52
Daniel FRÂNCU 53
Valentina CHIRIȚA 54
George Alexandru SEREDIUC 55

Beletristică

Nichita DANILOV - Letiski & Kuzin 56
Emilian GALAICU PĂUN - Scriere la patru mâini 78

Cronică literară

Adrian G. ROMILĂ - Frigsau despre supraviețuire în comunism 85
Ion POTOLEA - "Tinerete, dar dumnezeiesc..." 86
Remus Valeriu GIORGIONI - Imensitatea FRIGului 88

Constantin DRAM - Doina Ruști și știința romanului 91
Lucian ALECSA - Fantoma din moară... 93
Vasile SPIRIDON - Față în față din țara nimănui 95
Adrian G. Romilă - Teologul în cetate... 97
Geo VASILE - Lanțul viu 99
Irina CIOBOTARIU - Proza ca recuperare a aripilor... 100
Irina CIOBOTARIU - 4 ianuarie 1960 - 5 august 1964... 102
Lucian GRUIA - Adi Cusin - La spartul târgului 105
Lucian GRUIA - Gabriel Stănescu - în căutarea libertății 106
Paul ARETZU - Poetul arde în cuvintele sale 107
Dana Cernușcă - Labirintul gol 108
Ion Zubașcu - Zăcămintul de plasticitate freatică 109
Dumitru ȚIGANIUC - Atunci când "dragostea miroase a Dumnezeu" 111

Eminescu în aeternum

Valentin COȘEREANU - Ipostaze ale sublimării (2) 113
Maria M. CASSIAN - Mortua est! 117
Submanuscrisele *Elena și Marta* 117
Smaranda PINTILEI - Manuscrisele Eminescu 2286 121
Pompiliu CRĂCIUNESCU - Ecuantul timpului 122
Pompiliu Crăciunescu în dialog cu Valentin Coșereanu 124
Valy CEIA - Cumpenele măsurii 126
Rodica MARIAN - O viziune a morții la Eminescu 127
Ana FLORESCU - O vară... trei universuri 129
Ionel SAVITESCU - Radiografia unei corespondențe 132

Universalis

Marcel MATHIOT 133
Maria ȚVETAEVA 138
Leonte IVANOV 140
Alfonso MARTINEZ DE TOLEDO - Gârbaciul (2) 145
Salvador AMORE 152

Eseu

Al. CISTELECAN - Altă Didonă ardeleană 161
Doina RUȘTI - Șase indicii ale celebrității literare 165
Dan PERȘA - La braț cu Don Cepurnii 166
Anton ADĂMUȚ - Sfântul Augustin... 168
Dan Bogdan Hanu - Raționalizarea ficțiunii 170
Petru URSACHE - La început a fost suferința (2) 175
Geo VASILE - Maria Callas și diavolul meloman 178
Ioan POTOLEA - Mateiu I. Caragiale, la relectură 179
Dana PINTILEI - Anna Gavalda sau rețeta unei scriitoare de succes 180
Carmen GÂTLAN - Interferențe între literatura medievală și basoreliefurile Catedralelor 183
Peter ESTERHAZY - Europa Centrală ca rană... 185
Cristian LIVESCU - Nicolae Iorga, primul exeget al lui Ion Creangă 187

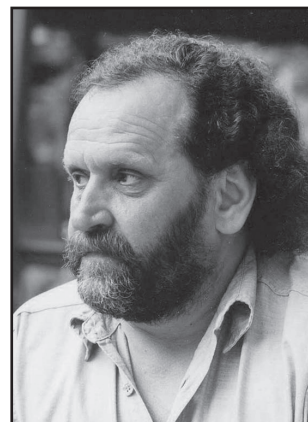
Centenar Constantin Noica

Emanuela ILIE - Din nou despre Noica... 190
Valeria MANTA TÂICUȚU - Noica și omul deplin al culturii 191

In memoriam

Dumitru IRIMIA (1939-2009) 193
Ion POGORIOVSKI (1938-2009) 194
Constantin Virgil BĂNESCU (1982-2009) 198
Aurel DORCU (1927-2009) 200

Gellu DORIAN

CUM FUNCȚIONEAZĂ PREJUDECATĂ ÎN LITERATURĂ

Recent Mircea Mihăieș, în „România literară” demonstrează cu argumente docte, dar vehement, de ce romanul *Craii de Curte Veche* de Mateiu Caragiale este „cea mai proastă carte românească” din raftul de prim rang al literaturii române. Aproape convingător, semnatarul articolului enumeră, întru susținerea afirmațiilor lui, câțiva exegeți de seamă ai timpului, printre care cel mai amintit este I. Negoșescu, „flătat” cu lipsa de argumente la analizele entuziaste făcute romanului matein, dar și Nicolae Manolescu, a cărui autoritate în domeniu nu poate fi pusă la îndoială. Bun, îl credem. Îi recitim și pe cei pomeniți. Ne ducem și la ultimele sondaje, făcute printre criticii și istoricii literari români, care au scos romanul, în *top ten*, ca fiind primul din cele mai bune romane scrise în România în ultimii o sută de ani. Oarecum bulversați, nu de valoarea romanului, care, la vremea lecturii lui, ne-a convins pe mulți, cititori profesioniști și amatori, de „frumusețea stilistică” și de crearea atmosferei bucureștene în care, în afara limbajului, nu se întâmplă mare lucru, cu cele trei tipice personaje – Pantazi, Pîrgu și Gore –, ale căror destine identitare „oblomovismului dîmbovițean” se țeseau la discreția autorului, ci de păreri controversate și schimbate de lectură, de peste timp, a unuia dintre cei mai rafinați esești români, cum este Mircea Mihăieș, care, cel puțin, spune că niciodată romanul în cauză nu i-a plăcut. Nu o să enumerăm aici prefețele la nu prea dese ediții ale romanului – pentru că în perioada comunistă *Craii de Curte Veche* nu a prea circulat, fiind chiar, la un moment dat pus la index –, nici studiile critice scrise de-a lungul posterității lui Mateiu Caragiale, el însuși un personaj posibil de roman, cu schimbări voite ale destinului, de la originea de „cărauș de plăcinte”, cu capul teșit din cauza tăvilor pe care acestea erau cărate, cum i-a amintit tatăl lui, la cea de conte inventat, snob și fals în relațiile sociale, ba chiar și impositor, cum îi stă bine unui legendar autor, dar, ca scriitor, mai ales în *Pajere*, de real talent, dar nici la evidențierile clare din istoriile literare apărute de-a lungul timpului, în care locul acestui scriitor este bine plasat. Acestea sunt foarte cunoscute. Derutantă pare a fi noua privire, în profunzime asupra romanului, care descoperă flagrante greșeli de gramatică și, în fond, de stil, capitol unde Mateiu Caragiale părea a fi inegalabil. Chiar în acest număr al revistei noastre, Ion Potolea demonstrează, ca de altfel și Mircea Mihăieș în articolul amintit, gravele erori neobservate de cei ce i-au analizat cu trecerea timpului cartea, considerată „capodoperă” a literaturii române.

Însă o să ne întrebăm cum este posibil, chiar și la o altfel de lectură, opinia despre o capodoperă incontestabilă să se schimbe atât de radical, contra curentului consacrat, favorabil și, evident, ineluctabil. Când au funcționat prejudecățile în aprecierea romanului: atunci sau acum? Dacă au funcționat atunci, înseamnă că am trăit într-un fals, care incumbă și altele, care ne-au indus într-o eroare ce trebuie grabnic reparată. Dacă funcționează acum, ceea ce mi se pare mult mai plauzibil, înseamnă că suntem aduși, cu premeditare sau din nepricepere, într-o înfundătură a lumii. Și doar astfel se justifică locul insignifiant pe care-l ocupă literatura română în lume. Dar, în acest caz, nu credem că este vorba de prejudecată, ci de regîndire și reevaluare a unei opere literare consacrate, canonice, care a făcut glorie și a încîntat cele mai diverse straturi de cititori, de la cei docti, profesioniști, la cei de rînd, cărora literatura de bună calitate nu li se pare a fi cea scoasă în față de criticii literari, ci cea confirmată de timp. Și *Craii de Curte Veche* este o carte confirmată de timp, cu o valoare crescîndă în aprecierea cititorilor firești, nu însă, după cum vedem, în cea a cititorilor exigenți, profesioniști. Însă cititorii de factura și rangul lui Mircea Mihăieș găsesc în astfel de opere, intangibile pentru unii, golurile care trebuiesc arătate și, eventual, evitate pe viitor. De aici, de la aceste principii, nu prejudecăți, ar fi normal să se înceapă o reevaluare a marilor opere ale literaturii române, fără a se ține cont de notorietatea postumă a autorului lor, de faptul că a devenit canonic și, astfel, asupra lui nu se mai poate interveni.

În chiar recenta *Istorie critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu propune alte unghiuri de lectură a unor mari scriitori, printre care și Eminescu, noi lecturi care impun alte perspective și, în consecință, modificări valorice, noi valențe și înlocuiri ierarhice, fie în interiorul operei unui scriitor, fie în contextul general al literaturii române. Acest lucru ține de profesionalism. Iar prejudecata, de care literatura română din toate timpurile dar mai ales din zilele noastre nu duce lipsă, ține de amatorism, manifestat astfel, chiar și la cele mai înalte autorități în domeniu. Dacă ar fi să ne gîndim numai la unele „istorii” recent apărute sau la exegezele asupra unor scriitori împinși din urmă și promovați pentru cîteva zeci de exemplare prin librăriile din Franța sau de aiurea, ori la preferințele unor edituri pentru unii autori de romane epidermice, în calchiere, pe invers, a unor romane ale obsedantului deceniu, este suficient să ne dăm seama cum funcționează prejudecățile în literatura română.

Gellu DORIAN La Neptun

- lui Muri

Toate femeile lumii coseau plaja, întorceau valurile,
le puneau
la uscat în căpițe
în care doar una sigură dormea,
una singură sprijinită în coasă, ca pe Birgaie
sub pălării de paie
ochii ascunși ai mormintelor:

căpițe de piatră,
stabilopozii sub care guvizii furau nada, dealuri
întinse pe ape, lovite de vânt
ca în cârciumi de sare ocnașii care-și fac cupe din
palme
și beau –

numai el să nu bea, oare,
- taci și lasă-mă să-l beau -
într-un dialog mut cu paharul de bere
la care nu s-ar fi uitat altădată, ca după o zi de coa-
să, plaja
miriște cu maci ofiliți,
femeie cu femeie,
patului snop –

apoi
toate femeile lumii plecau la casele lor,
unele după lina de aur, pe mare,
altele în munți,
cele mai multe în ochii deschiși,
vise care nu se vor încarna niciodată –

cum pentru ele să-ți dai viața ta toată,
taci și lasă-mă să beau...

Neptun, 12 iunie 2009

ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ

În perioada 11-16 iunie 2009 a avut loc la Neptun și Mangalia, în organizarea Uniunii Scriitorilor din România, cea de a opta ediție a Festivalului Internațional „Zile și Nopti de Literatură”. Au participat peste șaiseci de scriitori din toată lumea, care au prezentat în cadrul unui colocviu pe tema „Literatură și Politicul – cât respectăm cât criticăm” alocuțiuni și intervenții care au adus în fața auditoriului probleme diverse și de mare interes. De asemenea, colocviile au alternat cu recitaluri ale scriitorilor invitați, adevărate puncte de comunicare între literaturile prezente la festival. Au participat, deci, activ, scriitorii: Lucija Stupica, Nicolae Stoie, Filip Florian, Ales Debeljak, Nichita Danilov, Krysztof Varga, Brigitte Freund, Andrei Bodiu, Florina Ilis, Enes Halilovic, Ion Mureșan, Arnau Pons, Traian T. Coșovei, Dumitru Radu Popa, Dinu Flămând, Eva Hoffman, Leo Butnaru, Adrian Alui Gheorghe, Szilagy Istvan, Ioana Crăciunescu, Alexandru Vlad, Aleksandar Sajin, Gellu Dorian, Augustin Frățilă, Philip Meersman, Florin Toma, Janusz Drzewuki, Ioana Ieronim, Radu Voinescu, Myriam Diocaretz, Mariana Dan, Omar Lara, Kiril Kovaldji, Joey Goebel, Sharon Mesmer, Ana Maria Pop, Florin Bican, Marko Susic, Denisa Comănescu, Varujan Vosganian, Rui Zink, Nicolae Prelipceanu, Yosuhuro Yotsumoto, Peter Esterhazy, Simona Popescu (din creația căreia a citit Andrei Bodiu). La discuții au participat: Nicolae Manolescu, Ion Bogdan Lefter, Angelo Mitchievici, Kruyszof Varga, Sean Cotter, Nichita Danilov, Andrei Bodiu, Myriam Diocaretz, Ales Debeljak, Dumitru Radu Popa, Simona Popescu (lucrare citită de Andrei Bodiu), Peter Esterhazy, Leo Butnaru, Brigitte Freund, Horia Gârbea, Marko Susic, Nicolae Rotund și Radu Voinescu, cât și cei care au intervenit pe parcurs: Eva Hoffman, Denisa Comănescu, Luminița Marcu, Rui Bareira Zink, Philip Meersman, Aleksandar Sajin, Varujan Vosganian, Dan Cristea, Nicolae Prelipceanu, Dinu Flămând, Adrian Alui Gheorghe, Ion Mureșan și Alexandru Vlad. Organizarea a fost una de excepție prin grija discreta și autoritară Irinei Horea și Gabrielei Vișan

Au fost acordate mai multe premii, printre care Marele Premiu OVIDIUS, acordat de Ministerul Culturii și Cultelor din România, i-a revenit scriitorului maghiar Peter Esterhazy. Un alt premiu, acordat de Primăria Mangalia, l-a obținut tânărul scriitor american Joey Goebel. Premiile pentru traduceri din literatura română le-au obținut. Sean Cotter (SUA), Kiril Kovaldji (Rusia) și Omar Lara (Chile). A fost acordat un premiu special traducerii din Noul Testament realizată de Cristian Bădiliță. A fost una din cele mai reușite ediții, din câte au remarcat cei prezenți și, cu experiența precedentelor, și organizatorii.

Regulamentul de organizare și acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru Opera Prima, ediția a XI-a

În vederea acordării de către Primăria Municipiului Botoșani, prin Fundația Culturală „Hyperion-CB” Botoșani, cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor (prin Direcția Județeană de Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Botoșani), a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru Opera Prima pe anul 2009, ajuns la cea de a XI-a ediție, premiu acordat în cadrul decernării Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” Opera Omnia, în ziua de 15 ianuarie 2010, la Botoșani, poezii care au debutat editorial în anul 2009 vor trimite pe adresa organizatorilor câte 6 exemplare din carte. (Invitația de a trimite cărțile de poezie ale debutanților este adresată și editurilor interesate de acest premiu!)

Premiul va fi înmănat laureatului la începutul galei de decernare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, în ziua de 15 ianuarie 2010 pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani, valoarea lui financiară fiind în funcție de fondurile aprobate de Ministerul Culturii și Cultelor pentru acest premiu (dar nu mai mică de 2.500 lei net).

Poezii debutanți și editurile care publică astfel de cărți vor trimite pe adresa: Fundația Culturală „Hyperion-CB”, Botoșani, Pietonal Transilvaniei, nr.3, Bl. A8, Apt.8, până pe data de 1 decembrie a anului curent exemplarele solicitate. Organizatorii vor trimite apoi câte un exemplar juriului, pentru a decide nominalizările, în urma cărora va fi ales laureatul. Poezii sau editurile care nu vor trimite exemplarele solicitate de organizatori nu vor fi luate în considerare.

Un juriu format din critici și istorici literari, profesori universitari din importantele centre culturale ale țării, prezidat de președintele juriului național de acordare a premiului pentru Opera Omnia, în urma selecției cărților primite în termenul regulamentar, va decide câștigătorul, care va fi invitat la gala de decernare a premiului și i se va înmăna premiul, asigurându-i-se toate cheltuielile de cazare, masă și transport.

Juriul are latitudinea de a acorda, în funcție de fondurile existente, două premii, împărțind fondul de premiere în mod egal poezilor premiați sau, în situația în care anul editorial nu este relevant, să nu acorde premiul.

În mentalitatea lui știi dumneata cine sunt eu?

• ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU DUMITRU RADU POPA •

Născut în 1949, Dumitru Radu Popa este unul dintre scriitorii români a căror istorie personală frizează ficțiunea, iar istoria operelor sale literare străbate cu regularitate un traseu transatlantic. Prozator, traducător, critic literar, jurnalist, eseist, multilateralitatea sa se face simțită atât în țară, cât și în America unde locuiește din 1986, în urma obținerii azilului politic. A debutat în 1980 cu monografia critică „Antoine de Saint-Exupéry - Aventura Conștiinței”, iar de atunci, proza românească s-a îmbogățit cu volume precum „Călătoria”, „Fisura”, „Panic Syndrome!”, „La Revoluția Română”, „Sabrina și alte suspiciuni”, „Lady V”, „Traversând Washington Square”, unele dintre ele traduse și publicate în America, iar altele în curs de iminentă apariție.

Andra Rotaru: Ați revenit în țară după o perioadă destul de lungă. S-a schimbat în vreun fel spațiul literar, sau mentalitatea breslei scriitorilor?

Dumitru Radu Popa: Numai la Neptun am revenit după o perioadă destul de lungă. În țară am fost aproape în fiecare an, în ultimul deceniu, fie adus de evenimente literare fie de chestiuni de familie. Spațiul literar, mentalitatea breslei sunt, prin forța lucrurilor, evanescente. Nu mă miră că ritmul schimbărilor e mult mai ridicat decât pe vremea când eram în România. Țara a trecut de la scriitorii cu pumnul în gură – dacă nu erau ancilarii regimului comunist – la un spațiu deschis scrisului și dezbaterilor de tot felul. Mă surprinde, ca mai pe toți cei din afara țării, ascensiunea celor care au cântat socialismul și pe cei doi dictatori în arena politică și socială. Sigur, nu și în cea literară, căci scriitori nu au fost niciodată (cu o mare, dureroasă, excepție). Dar faptul că îi văd la televizor vorbind despre morală, etică etc. îmi pare o iremediabilă anomalie. Însă probabil asta e cariera lichelelor mai pretutindeni! Prietenii mei literari, câți au supraviețuit, sau dacă nu au luat drumul străinătății, sunt în majoritate aceiași. Îmi face extrem de mare plăcere să îi revăd. După cum, totuși, mă întristează că trebuie să îi evit pe unii care – deși continuu să-i prețuiesc intelectual – au cedat vocilor de sirene ale îmburghezirii, instalării „la ciolan”, chiar cu prețul de a ajunge să sugereze

că pluralitatea electorală nu ar fi esențială într-o societate liberă, democratică. În ajunul lui Noiembrie, vreau să le aduc aminte că pluralitatea rămâne, totuși, elementul esențial al democrației. Un votant nu își poate pierde demnitatea nevotând pentru președintele actual. Iar ideea de a sugera că ceilalți candidați (și nu discut acum cât sunt de calificați, sau cinstiți, sau cultivați) ar *trebui să aibă decența să se retragă* mi se pare fundamental greșită, mai ales dacă vine de la personalități de mare platformă și influență. Na, că am divagat – mai mult sau mai puțin semnificativ, dragă Andra.

A.R.: Ați dat curs invitației la Festivalul de la Neptun de abia acum, când cei prezenți au fost în număr extrem de mic. Merită, în opinia dvs. să se mai organizeze acest festival?

D.R.P.: Festivalul din acest an a fost o mare reușită, mai ales în condițiile economice grele. Îi felicit din toată inima pe organizatori. Nu cred că exprim aici o opinie izolată. De altfel, în America, Sharon Mesmer, una dintre cele mai talentate și influente prezențe la Festival, a și pus pe blogul ei fotografii, comentarii, traduceri... Mi-a mărturisit că, atât dezbaterile cât și comunicările, ca și recitările și programul turistic au fost, toate, de un nivel neașteptat de ridicat. Sunt absolut de acord cu ea și, în măsura mijloacelor materiale existente, cred că festivalul ar trebui să continue, anual, cu teme incitante ca aceea de

anul acesta și prezențe literare relevante. E cea mai bună cale de integrare în plan literar transnațional!

A.R.: *Ce părere aveți despre scena literară bucureșteană, față de altele europene? Sunt foarte puține festivaluri de literatură în București...*

D.R.P.: Nu știu dacă asta e important. Bucureștiul are atâtea alte manifestări internaționale de prestigiu, Târgurile de carte, sesiunile de comunicări și simpozioane de la Institutul de literatură comparată Tudor Vianu, viața universitară, Festivalul Enescu, ca să enumăr doar câteva.. În principiu, sunt împotriva formelor fără fond. Dacă va trebui, cu necesitate, să existe și un Festival de literatură de la București sunt convins că se vor găsi modalități pentru a-l organiza. Deocamdată, Neptunul, prin eforturile continue ale Uniunii Scriitorilor (Irina Horia lucrează numai ea aproape cât o instituție!) și-a construit o tradiție, e cunoscut în lume. Măcar să continuăm tot așa!

A.R.: *Care e diferența cea mai mare dintre țările mici și cele mari când vine vorba de ierarhizări? Ce înseamnă să fii un scriitor de valoare în USA și ce implică acest fapt, și ce înseamnă să fii la noi un scriitor mare?*

D.R.P.: E o problemă veche, cu multiple răspunsuri. Azi, poate mai mult ca oricând, se vorbește destul de puțin de culturi mari și culturi mici, din pricina globalizării – cu toate bunele și relele ei -, a aculturațiilor transnaționale, a traducerilor masive. În principiu, în USA nu prea există scriitori care să fie ...numai scriitori (în afară de cei care rup piața cu literatură comercială, dar mă întreb dacă aceia sunt, de fapt, scriitori?). Ești scriitor și încă ceva. Și Updike, și Roth, atâția alții nu se rezumă la a fi numai scriitori, căci veritabilul scriitor nu vrea să fie la cheremul cenzurii gustului public. E o cenzură aparent mult mai blândă decât aceea exercitată în anii când trăiam eu în România de către Direcția Presei. Dar nu mai puțin periculoasă și mutilatoare. În România, în momentul de față, cred că ne aflăm într-o perioadă de coagulare a valorilor. Există, cred, un gen de nerăbdare și dorință de a întoarce pagina cât mai repede. Ierarhiile sunt, firește, bruscate de această grabă și, adesea, văd nume supralicitate în mod artificial, mai ales de către critică. Însă toate acestea trec. Poate e bine să nu ne grăbim atâta cu răsfoitul febril și să ne amintim că avem un N. Breban, un A. Buzura, pe Ana Blandiana, Ileana Mălănciou, Angela Marinescu și Nora Iuga, pe M. Ivănescu, Ion Mureșan, E. Brumaru, Ion Mircea... Cred că m-ar sfâșia 80ciștii, 90iștii, 2000iștii citind astea... Ce să fac, sunt vetust!

A.R.: *Vedeți și aspecte pozitive care se pot ivi din minimalizarea unor grupuri de scriitori și totodată din „gonflarea” altora?*

D.R.P.: NU! Dar intră, câteodată, în anume agende politico-culturale...

A.R.: *Ce înseamnă de fapt să fii scriitor? La ce renunțați dvs. și ce câștigați în schimb?*

D.R.P.: Păi asta încerc să înțeleg de mai bine de patru decenii, Andra! Totuși, e prematur să-ți dau un răspuns explicit!

A.R.: *Dacă fiica dvs. ar dori să trăiască din scris, ce sfat i-ați da?*

D.R.P.: I l-am și dat, de altfel. I-am spus să fie scriitoare și încă ceva. Asta, în principiu, din pricina celor amintite

mai sus. Dar mai e încă un factor important aici: lumea s-a schimbat, vitezele sunt altele, spațiile izolate aproape că nu mai există, sfânta ignoranță care uneori lăsa creatorul în pace, a fost înlocuită de globalizarea informatică ce produce un fel de semidoctism planetar. Curiozitatea intelectuală a scriitorului e azi, în genere, captată de tot mai multe planuri ale acestei realități globale. Maya s-a născut aici, la New York, și își dă seama de toate astea. De altfel, pe lângă eseuri, poezie și proză, a început să arate interes în aria feminismului (comparație între Simone de Beauvoir și Virginia Woolf) ca și în aceea a istoriei și civilizației indienilor americani. Nu de nevrozele ei mi-e frică, ci mai degrabă de ale mele...

A.R.: *Ce amintiri doriți să păstrați despre România, cea literară?*

D.R.P.: Nu doresc, Andra. Amintirile se impun de la sine. Și, în mod ciudat, adesea te instalează într-un spațiu epurat de asperități. Lumea literară românească a anilor 60-80 este cea în care m-am format. Datorez foarte mult acelei lumi, cât și profesorilor mei de la facultate. Lumea literară de azi mi-e mai puțin cunoscută, sunt prea departe ca să mă pot exprima. Ar fi însă nedrept să spun că sunt chiar străin de ea. O cunosc prin contacte sporadice, prin eșantion. Am întâlnit în ultimii 20 de ani, pe lângă cei cunoscuți înainte de plecare, o serie de tineri sau între două vârste de un talent și o cultură absolut excepționale. Unii dintre ei, mai ales în critică, sunt deja impuși nu numai pe plan național. E un sentiment încurajator, fără nici o îndoială!

A.R.: *Mai poate exista scriitorul de tip autist sau scriitorul trebuie să se deconstructualizeze și să devină rând pe rând și un manager bun, și un PR bun și un „om bun la toate”? E valabil peste tot?*

D.R.P.: Cred că, vrând-nevrând, am cam acoperit aceste subiecte în răspunsurile anterioare. M-aș opri însă asupra unei probleme interesante pe care o ridică: aceea a scriitorului ca manager, sau PR. Aici cred că există o diferență culturală și de mentalitate imensă între România și Vestul Europei, SUA. Pe vremea „odiosului”, ministrul sănătății era cel mai bun doctor (care se deprofesionaliza, astfel), al învățământului - un mare profesor sau savant etc. Societatea occidentală e mult mai economică, nu își poate permite să sacrifice un mare doctor sau un savant transformându-i în funcționari. La Sănătate ai nevoie de un excelent organizator sanitar, tot așa cum la învățământ îți trebuie un manager care să administreze în limitele necesităților scolastice. În România, și azi, din păcate, am rămas la mentalitatea lui *știi dumneata cine sunt eu?* În consecință, Președintele Uniunii Scriitorilor, de pildă, nu poate fi un scriitor onest dar minor, de care nu a auzit nimeni, în schimb un talentat, dedicat manager și PR – cum e cazul la francezi -, ci trebuie să fie un mare scriitor sau critic, cu platformă, așa încât să poată deschide, la nevoie, toate ușile care sunt... închise... Trăim, încă, în lanțul slăbiciunilor...

A.R.: *Câte obiceiuri românești ați luat cu dvs. în USA?*

D.R.P.: Păi, cafeaua... turcească, scrisul, cititul, pasiunea pentru fotbal (cel european, desigur!), gătitul în casă, vânatul prețurilor mici, sentimentalismul – plâng când ascult române, ca și tata, dealtfel! -, spaima nemotivată...și Dumnezeu mai știe câte altele, Andra!

“Cred că poezia trebuie *simînțeleasă* sau *însimțită*”

• ANDRA ROTARU ÎN DIALOG LIVIU ANTONESCU •

Andra Rotaru: *Cum este viața literară din nordul țării, față de cea din capitală? Ce oferă în plus spațiul literar ieșean?*

Liviu Antonesei: Cred că este ceva mai multă liniște, ceea ce unor autori, cum sunt eu, le oferă un fel de confort care nu face rău scrisului. Îmi place să stau câteva zile în București, dar după aceea începe să mă exaspereze aglomerația, gălăgia, dificultatea de a te deplasa dintr-o parte în alta. Nici aici nu ies din casă decât dacă nu am încotro, dar dacă am chef să ies, măcar ajung mai repede decât dacă aș locui în București. Nu vreau să spun, Doamne iartă!, că orașul meu ar fi mort sau măcar adormit, dar a învățat ceva din formula “festina lente”!

A.R.: *S-a schimbat ceva odată cu trecerea anilor, a mai scăzut entuziasmul de a scrie sau scrisul a devenit mai “conștient”?*

L.A.: Când sunt “inspirat”, ceea ce vrea să spună “pe temă”, scriu cu un anume entuziasm, de bună seamă că acesta e “controlat”, pentru că mereu am fost “conștient” de ceea ce fac. Sigur, chiar “controlat”, “conștient”, pot să mă înșel, dar acesta este modul meu de a proceda, cu toate riscurile sale, inclusiv autoînșelarea, eșecul, sper că nu și ratarea “pe de tot”, cu o formulă din copilăria mea.

A.R.: *În 1976 ați absolvit în cadrul Universității din Iași secția de psihologie-sociologie. Ce v-a determinat să urmați cursurile acestei facultăți și nu pe cele ale unei facultăți de filologie?*

L.A.: Sigur, întrebarea este legitimă devreme ce “știam” că voi fi scriitor de prin clasa a doua, când am început să scriu romane “cu nemți și partizani” sau cu cowboys, sub influența filmelor epocii desigur. Dacă aș vrea să “mă dau mare”, aș putea începe să vorbesc despre “chemare”, “vocație” și alte delicatese. Dar am o vârstă la care e destul de comic ca să mă mai dau mare, așa că pot răspunde sincer. Am dat examen de admitere la psihologie-sociologie, pentru că, pur și simplu, acolo

dădea admitere și fata de care eram îndrăgostit atunci, de pe la mijlocul penultimului an de liceu. Pe la sfârșitul primului an de facultate, ne-am despărțit – norocul meu a fost că deja începuse să-mi placă ce studiam! Și așa m-am trezit absolvent al ultimei promoții de psihosociologi români din timpul comunismului, a șasea și ultima, că n-a durat prea mult “liberalizarea” regimului.

A.R.: *Cum poate un scriitor să devină mai “bun”, să se perfecționeze? Este un proces care se petrece în solitudine? Cât de importante sunt relaționările cu ceilalți scriitori, cu modul lor de a gândi și de a scrie?*

L.A.: Cred că fiecare învață să scrie și se “perfecționează”, devine mai “bun” pe cont propriu, prin efort personal și solitar. Sigur, asta nu înseamnă că lecturile din ceilalți, alături de experiența scrisului ca atare și de experiența de viață în general, nu au rolul lor în acest proces de autoformare. Relațiile cu ceilalți scriitori “în viață”, ca să spun așa, sunt însă utile din punct de vedere uman – e bine să mai poți schimba o vorbă – fie și pe mail – cu oameni care au aceleași preocupări ca și tine, adesea aceleași formație, uneori și aceleași obsesii.

A.R.: *În 1988 când ați publicat volumul de eseuri Semnele timpului v-ați confruntat cu niște probleme editoriale. Vi se pare că astăzi se întâmplă aceleași lucruri cu manuscrisele care așteaptă planurile editorilor, întârziind să apară?*

L.A.: Din fericire, eu nu am asemenea probleme, mi-au apărut toate cărțile pe care le-am dorit tipărite și în termene rezonabile, știu însă destul de bine că scriitorii mai tineri au adesea probleme de această natură. Acum, editurile funcționează (și) pe criterii economice, dar unele, Polirom și Cartea Românească de pildă, dar și Paralela 45, poate și altele, au început să „riște” și cu autori noi, tineri sau mai puțin tineri. Mă preocupă asta și, când am putut, cât am putut și cum am putut – prefețe, câte o vorbă la editori prieteni, articole etc. – am încercat să ușurez calea de acces pentru un număr nu

foarte mic de debutanți sau autori aflați la a doua carte. După aceea, în general, se descurcă și singuri. Iar dacă nu, poate nu meritau să-i sprijin!

A.R.: *V-ați găsit pe de-a-ntregul ca poet?*

L.A.: Glumind, aș putea spune că eu sunt, ca și Goethe, un poet ocazional, doar că, deosebit de el, eu am avut mult mai puține ocazii! Oricum, tot ce-am păstrat din poezia scrisă de mine a încăput în volumul de acum doi ani de la Paralela 45, gândit de mine, acceptând însă sugestile lui Călin Vlasie, care s-a dovedit un editor excelent, din punctul meu de vedere, cu acea ocazie. Dar chiar n-aș putea ști dacă m-am găsit pe de-a-ntregul ca poet! Oricum, cam o dată la 10 – 12 ani, am avut câte ceva de schimbat în formula mea lirică. Nu, nu, sper că nu m-am găsit pe de-a-ntregul, ar însemna că sunt deja un poet clasat, poate chiar mort și nu vreau asta, mie îmi place viața, în toate stările sale, inclusiv cea literară!

A.R.: *Cum arată locul în care scrieți? Aveți nevoie și de altceva în afară de inspirație?*

L.A.: De obicei, scriu – dar pot suporta schimbarea cadru-ului, nu sunt fixist! – la un birou foarte mare, pe care, pe lângă computer, monitor, teancuri de cărți, tot felul de hârtiuțe, scrumiere și cești, reușește să încapă și tastatura. Scriu totul direct la computer, așa cum scriam până acum vreo zece ani totul la mașina de scris – mai puțin poeziile, când se întâmplă să mă viziteze, pe care mereu le-am scris de mână în prima lor formă, adesea în câteva “prime forme” și abia după aceea le-am lucrat mecanic, electric sau electronic. Am nevoie de cafea, ceai verde și țigări. Iar în pauze, de fotoliul meu confortabil în care fumez o pipă sau o narghila, că e fumatul cel mai sănătos! Din acest motiv, am probleme când nimeresc prin hoteluri care n-au camere de fumători, dar reușesc până la urmă să găsesc o cafenea sau un parc unde să mă instalez cu laptopul.

A.R.: *Urmăriți site-urile literare? Blogurile care apar în urma publicării unor cărți? Cât de importantă vi se pare interacțiunea virtuală a autorilor cu cititorii?*

L.A.: Nu știu dacă interacțiunea virtuală este importantă, deși intru uneori în discuții pe un blog sau un forum,

dar existența în sine a spațiului editorial virtual mi se pare foarte important, revoluționar chiar. Deși prefer încă să citesc *on paper*, mă adaptez cât pot – mi-am făcut un blog, citesc reviste, chiar cărți pe internet, mi-am instalat câteva cărți pe portalul www.liternet.ro și am de gând să fac asta în continuare. Acum, sunt un autor mixt, dar nu exclud să devin doar unul virtual. Măcar pentru a mai salva ceva din pădurile astea pe care toată lumea le maltratează fără milă.

A.R.: *Cât de mult riscați atunci când scrieți? Cât de mult credeți că sunt dispuși și cititorii să riște, în general?*

L.A.: Dacă eu cred în proiectul meu – și altfel nici nu mă apuc de lucru! – sunt dispus să risc totul. Fără risc total, nu cred că există reușită demnă de acest nume. Cititorii nu riscă nimic, decât eventual să cheltuiască niște bani degeaba, pot arunca cartea care nu le place după primele pagini! Cei care riscă sunt la fel de puțini ca și autorii dispuși să riște totul, cei mai mulți rămân în confortul unei formule dacă au norocul să o găsească sau măcar să aibă iluzia că ar fi găsit-o!

A.R.: *Există o veche luptă între păreri că poezia trebuie înțeleasă sau că poezia trebuie simțită. Dvs. cum reacționați când vă place o poezie?*

L.A.: În această chestiune, eu sunt dialectic! Pe bune, eu cred că poezia trebuie simțită sau înțeleasă! Chiar nu e un simplu joc de cuvinte în ceea ce spun. Cei care spun că trebuie simțită mizează pe “formă”, ceilalți pe “conținut”, dar e o iluzie periculoasă să crezi că aceste două “dimensiuni” ar putea fi despărțite sau măcar distinse, ele sunt în fuziune, inseparabile, în orice produs artistic, cu atât mai mult dacă vorbim despre poezie. Prima mea reacție atunci când îmi place o poezie este elementară, primară, exclam: “Da!” sau “Ce bună e!”, după care, eventual încerc să-mi explic de ce am avut reacția respectivă. De multe ori, însă, mă mulțumesc s-o recitesc, câteodată cu o anume periodicitate. Nici să înțelegi totul în ceea ce te privește nu e foarte bine, trebuie să-ți mai rezervi și zone necunoscute, misterioase, viața e mai palpitantă așa!

“Încă mai împingem pietrele către vârful munților”

• ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU BOGDAN POPESCU •

Bogdan O. Popescu s-a născut la 8 martie 1971 și a debutat editorial în 1995 cu volumul de versuri *La revedere, prințesă*, Editura Vinea. Este scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România și medic neurolog. A publicat de-a lungul timpului volumele de poezie *Marfă* (antologie colectivă alături de Dan Mircea Cipariu, Florin Dumitrescu, Sorin Gherghuț și Dan Pleșa, 1996), *Poemul de gardă*, 1999, *Pisica neagră, pisica moartă* (împreună cu Traian T. Coșovei), 2001, *Leul după extravagante*, 2002, *Mașinăria de uitare*, 2004, *Poeme în loc de tutun*, 2007.

Andra Rotaru: *Cât de exterior îți ești ție însuși? Cum vine momentul în care scrii? Te pregătește în vreun fel sau vine spontan?*

Bogdan Popescu: Va să zică tu insinuezi că eu am un interior pe care îl explorez din când în când și un exterior permanent în care trăiesc, eventual ușor plictisit. Dacă ar fi să accept oferta ta de viziune asupra actului scrisului, mi-aș imagina că trăiesc într-o casă cu multe camere, printre care o bibliotecă secretă, atent ferecată, cu sentimente, imagini trecute și viitoare, metafore și definiții neașteptate. Sau nu o bibliotecă, poate mai degrabă o fabrică de jucării, cu păpuși obraznice și avioane multicolore, cu hamacuri legănătoare și pești vorbitori. Ori un laborator unde ești conectat cu multe fire, pe cap, pe piept, pe bazin, pe picioare, legate de un computer imens care începe să scrie cuvinte pe un ecran. Oricare ar fi acest interior, el îmi este la îndemână mai mereu, port cheile de la ușa lui într-un buzunar secret. Am nevoie însă de ființa mea “exterioară” pentru a putea trece pe străzile orașului fără a atrage atenția, pentru a putea comunica lucruri ale vieții de zi cu zi. Ce ar zice cineva dacă, adresându-mi banala întrebare “ce mai faci?”, ar primi următorul răspuns: “rechini ciocan se joacă prin inima mea”? Probabil că prima oară ar zâmbi. Dacă ziua următoare aş răspunde “un anotimp de vată de zahăr, din care te rog să muști” aş fi mai degrabă înjurat,

dintr-o evidentă neînțelegere. În fine, ca să scriu am nevoie să ies din bombardamentul halucinant al zilelor de lucru obișnuite, în care sunt un servitor al altora și nu am șansa reflecției. Până la urmă scrisul meu necesită liniște și singurătate sau, mai există o variantă fericită, proximitatea prietenilor mei scriitori. Nu am un ritual special de pregătire, trebuie doar să se respecte condițiile pomenite. Astfel, de abia aștept să deschid larg ușa bibliotecii, fabricii de jucării sau laboratorului.

A.R.: *Care e importanța prietenilor literare pentru tine? Dintre scriitorii care te-au influențat, cum ai asimilat aceste influențe?*

B.P.: Literatura nu este o probă de tras cu arcul sau de aruncare cu barosul, în care să fie aplaudat cel care a nimerit cercul mic din mijloc sau a zvârlit greutatea cel mai departe. Sau este, însă fiecare judecă după un cerc mic personal și măsoară cu o ruletă proprie, în alte dimensiuni. De aceea prietenii literare sunt foarte importante. Scriitorii recunosc valoarea confrăților și vorbesc despre ea, uneori susținând-o veridic în fața mediei și a publicului larg. În malaxorul individualității mele pe plan literar au încăput multe influențe dar și câteva prietenii frumoase. Când eram puști, scriam pe alocuri ca Nichita. Am fost și sunt îndrăgostit de Nichita. Cred că nu aş fi scăpat și nu aş fi avut modul meu de a face poezie dacă n-aş fi

avut șansa de a mă întâlni cu marii autori optzeciști ai noștri – Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru. Am fost influențat de ei și apoi, foarte interesant, chiar proximitatea lor m-a ajutat să trec mai departe și să mă distanțez în modul în care scriu. Foarte importanți au fost și sunt și cei din generația mea – Robert Șerban, Dan Mircea Cipariu, Sorin Gherguț, Costel Stancu, Ioan Buteanu și mulți alții. Avem voci diferite, recognoscibile, și fiecare ne bucurăm de existența celorlalți. Mi-aduc de asemenea aminte de frumoase seri de poezie construite împreună cu regretata Mariana Marin. Mă simt onorat și azi când Cornelia Maria Savu îmi citește câte un poem sau o proză și îmi spune simplu: “Mi-a plăcut, Bogdan”. Continui să încerc să învăț de la toți cei pe care îi am în preajmă și pe care îi stimez foarte mult. Proză am învățat să scriu bine destul de greu și de târziu (e greu pentru un poet!) dar mi-a ieșit. Recunoscător aș fi aici lui Mircea Cărtărescu și lui Răzvan Rădulescu. Nu pot să îl uit pe bunul meu prieten Ionuț Cîrjan, care nu a mai scos de mult o carte dar care este extrem de talentat și mi-a fost sfătuitor bun în perioada în care m-am format: “Asta e fâsăită, Popescu!”. O experiență uluitoare de transă poetică, care iarăși m-a ajutat să mă descopăr, am avut-o cu Aurelian Titu Dumitrescu și Ciprian Chirvasiu, cu care am dictat poeme nopți întregi, amestecându-ne și sublimându-ne expresiile. Literatura pe care o fac este, până la urmă, un act de devenire a ființei mele.

A.R.: *Volumul apărut la Brumar în 2007, Poeme în loc de tutun s-a născut dintr-o lipsă a fericirii. Ne explici cum e să scrii în loc să fumezi? Sau cum ele trebuie să existe simultan.*

B.P.: Din păcate sau din fericire fiecare dintre noi este compus din anumite reușite, eșecuri, dorințe, escapa-de, păreri de rău și stări interpretabile. M-am lăsat de fumat scriind versuri și m-am reapucat scriind ver-suri. În poezie nu dau rețete ci îmi transcriu existența, după înțelegerea mea poeticească. Promit să nu scot și o carte “Proze în loc de tutun” data viitoare când mă las de fumat. De fapt cartea următoare, care este de proză și sper să apară în această toamnă, se numește “Viață de aruncat”.

A.R.: *Ce părere ai de exemplu despre Burroughs? Trebuie viciile scriitorilor judecate în vreun fel? Ce au ele în plus?*

B.P.: Ce este fantastic este că deși se spune că William S. Burroughs a fost dependent de opiu în ultimii cinci-zece de ani ai vieții sale, a reușit să trăiască optzeci și trei de ani. Poate pentru că a avut gene bune, un destin generos sau poate pentru că a terminat celebra Universitate Harvard. Cine poate ști? Se pare că și-a povestit experiențele din timpul consumului de opiu. Adică vorbim despre o stimulare a producerii ficțiunii. Nu cred că putem judeca acest lucru defavorabil. Nu a fost un “viciu pentru viciu” ci un “viciu pentru artă”. În momentul când ajungi să fii foarte bun în artă, nu poți să cobori. Atunci viciul adevărat devine de fapt producerea artei în sine, pentru că ajungi să fii propria ta artă.

A.R.: *Când ai fumat pentru prima dată poeme?*

B.P.: Din ce mi-aduc eu aminte la unsprezece ani, când m-am îndrăgostit prima oară. Scriam cu patimă, oarecum romantic, așa cum citisem prin manualele de școală generală ale vremii. Am devenit însă dependent de poeme și rostirea mea s-a rostogolit și s-a alergat peste ani.

A.R.: *Ți-ai împacheta cu tutun vreodată propriile file ca să le savurezi?*

B.P.: Ar fi o idee. Nu m-am gândit niciodată să fumez o țigară învelită cu foița unui poem de-al meu (scris mărunt și caligrafic). Ce gust ar avea cuvintele mele?

A.R.: *Crezi că locul în care locuiești va fi vizitat după moartea ta de cititorii tăi de acum? Ce relație ai cu viața?*

B.P.: Nu mă gândesc așa. Nu scriu pentru a deveni popular ci scriu, așa cum am mai zis, pentru a deveni pur și simplu. Îmi doresc să am succes pentru că eu cred cu tărie în ceea ce fac însă nu am cum să am succes decât în fața unor grupuri restrânse de oameni. Relația mea cu viața este oarecum de parteneriat. Aș vrea să mai reduc ritmul, am alergat prea repede până acum, încerc să găsesc soluții. Cu cât alerg mai repede prin viață aleargă și ea prin tine, în sens invers. Aș vrea să mă întind pe un șezlong, să nu mai răspund la telefon, să nu mă mai conectez la internet, să nu mai vorbesc și să privesc cerul o vreme.

A.R.: *Ce te inspiră? Ce lipsește din viața ta când nu poți să te așezi la masa de scris?*

B.P.: Îmi trec permanent prin minte imagini, idei, redefiniri ale tuturor lucrurilor. Multe se pierd din lipsa mea de răgaz, pentru că nu sunt numai scriitor. Ehe, ce bine ar fi să fiu un tacticos, nu un alergător bombardat pe drumul lui zi de zi de avioane în picaj. Când nu mă pot așeza la masa de scris nu lipsește ceva, ci e ceva în plus. Tensiune, oboseală, probleme care își caută rezolvarea prin mintea mea, griji de tot felul. Câteodată, dacă viața mea obișnuită ar avea în carlingă un buton pe care să scrie “EJECT” cred că nu m-aș putea abține și aș apăsa pe el.

A.R.: *Cum se îmbină personalitatea doctorului neurolog cu cea a artistului? Se dușmănesc, se iubesc?*

B.P.: Cei doi sunt prieteni nedespărțiți. Iar eu fug dintr-unul în celălalt și mă amuz și mă simt bine astfel. Pentru cunoscători – e ca în “cu barbă fără barbă” (“poemul de gardă”, editura Celsius, 1999).

A.R.: *Cum a fost la maratonul de jazz și poezie la care ai participat alături de alți scriitori importanți ai momentului?*

B.P.: Cred că maratonul a fost cel mai important și cel mai vizibil moment de poezie al anului 2009. Dan Mircea Cipariu și Ion Cristescu au făcut o ispravă extraordinară. Pentru mine a fost o onoare să fiu invitat și să recit alături de unii dintre cei mai apreciați poeți din țară. Să sperăm că maratonul va deveni o tradiție a Bucureștilor. Oricum noi, poeții, ne-am simțit bine împreună și ne-am bucurat să arătăm oamenilor că încă mai împingem pietrele către vârful munților.

“Cu sentimentul de Admirație pentru poezia celuilalt...”

• ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU IOAN PINTEA •

Ioan Pinte s-a născut în 1961 în Runcu-Salvei, Bistrița- Năsăud. Absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj Napoca, devine preot paroh la Biserica “Sfinții Trei Ierarhi” din Bistrița, șef-serviciu la Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud și redactor-șef al revistei Mișcarea literară. Dintre volumele sale de poezie: Frigul și frica (1992), Mormântul gol (1999), Grădina lui Ion (2000), Casa teslarului (2009), iar dintre volumele de eseuri, jurnale și convorbiri: Primejdia mărturisirii (convorbiri cu N. Steinhardt, 1993-1998), (2006, 2009); Însoțiri în Turnul Babel (eseuri și dialoguri), (1995); Bucuria întrebării. Părintele Stăniloae în dialog cu Ioan Pinte (2002); Admirații ortodoxe (eseuri teologice și literare), 2003; Mic jurnal discontinuu. Însemnările unui preot de țară (2005); Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt (2007). Poeziile sale au fost traduse în franceză, engleză, italiană, germană și maghiară. Este autorul Slujbei de canonizare a Cuviosului Pahomie de la Gledin (2006) și al Slujbei de canonizare a Sfinților Martiri Năsăudeni (2007)

Andra Rotaru: Poate un autor să scrie fără să fi avut în preajmă o călăuză într-ale scrisului? Ați observat acest lucru de-a lungul timpului la generații diferite de poeți/prozatori?

Ioan Pinte: Poet fiind, dă-mi voie să fac referință la congenerii mei, poeții. Cred că nu e nevoie neapărat de o călăuză. Cred că e vorba mai degrabă de lecturi din marii poeți. Un tânăr poet trebuie să plonjeze mai întâi în marea poezie/imensa literatură a lumii și pe urmă să porceadă la scris. Din păcate, se scrie mai mult decât se citește. Sau se citește până la epuizare un autor, doi și... gata. Se bătătorește până la imitație spațiul aborigen din jurul maestrului și kaneț film. Îmi plac foarte mult tinerii poeți care se detașează de plutonul generaționist și devin autori, voci distincte. Am impresia că, dintr-un fals spirit de solidaritate, e prea multă gălăgie în zona aceasta. Nimeni nu te poate învăța cum să scrii și ce să scrii. E o tehnică specială, care ține de cultură, talent și har. Destinul meu, cultural și existențial, a fost marcat la modul absolut de N. Steinhardt. Nu mi-a arătat niciodată *cum să scriu și ce să scriu*. M-a învățat însă *cum să citesc și ce să citesc*. Restul am încercat și încerc să învăț și să descopăr singur. În *Monologul polifonic* există două texte

critice care, după părerea mea, ar trebui republicate în revistele de cultură, postate urgent pe website-uri-le tinerilor poeți, citite și dezbătute aprig. E vorba de *Realul ca prezență poetică* și de *În atenția tinerilor poeți debutanți*. Eu unul le consider bune și vrednice călăuze “într-ale scrisului”. Extrag un fragment din cel de-al doilea adresat, cum spune și titlul, tinerilor poeți debutanți. “...nu scrieți după tipic, nu fiți papagal, maimuță, hârtie carbon. Și nu scrieți spre a face plăcere altora/.../ci numai vouă înșivă. Poetul nu e tipicar, lozincar, stereotip, complezent, grijuliu de ce are să se spună/.../străduiți-vă “să dați” numai lucruri pe care le veți fi scris *cu plăcere*, cu ochii cugetători ai inimii îndreptați spre lăuntruul vostru. Cuvântul *poet* este de origine greacă, el se trage dintr-un verb (poiein) care înseamnă a face. Poetul, așadar, nu este cel care imită, care copiază ori reproduce după model, după șablon; el este cel care născoceste, face, creează. Poetul e *făcătorul*. Nimănui verbul acesta extraordinar – a face –, nici unei alte îndeletniciri nu-i este mai propriu, mai afîn. Nimeni nu-l poate întrebuița în mod mai legitim și cu mai multă autoritate decât poetul. De aceea și este pe drept cuvânt poetul o ființă mândră și negreșit curajoasă”.

Citatul e lung însă nu plictisitor și e valabil nu numai pentru tinerii poeți, cred eu, ci, mai ales, în vremea noastră, pentru bătrânii poeți debutanți și debutati.

A.R.: *Ce oferiți celorlalți, din dvs., prin scris?*

I.P.: O bună parte din sufletul meu. Nu știu cine altcineva, în afară de poet, mai e în stare să-și dea pe față cu atâta nechibzuință intimitatea. Răspunsul meu e, de fapt, un șir nesfârșit de întrebări. Cine are acum, mai ales acum, nevoie de poezia mea? Cine sunt ceilalți? Le mai pasă celorlalți de poezie?

A.R.: *Cât de prezent este satul copilăriei, Runc, în poezia dvs.? Vă mai influențează?*

I.P.: Satul acesta e un loc aparte, e un spațiu din care n-am plecat niciodată definitiv. Toată frământarea lui s-a mutat în neliniștile mele. Îl port cu mine peste tot. Oamenii, dealurile, fagii, Valea Idieciului, umbra îndepărtată a Munților Țibleș, privită și acum cu uimire de copilul Ionuc din grădina părinților Anchidim și Floarea, sunt universal meu necontaminat. Caut peste tot pe unde călătoresc asemănări și afinități - de peisaj, de mentalitate - care să-mi recompună Runcu-ul meu ideal, de acasă. Le regăsesc mereu și fragmentar pe Valea Iordanului, în Bavaria, pe Valea Loarei, la Assisi, în Viterbo. Îl descopăr spre bucuria mea nemăsurată în lecturile mele dragi: T.S.Eliot, Ramuz, Saba, Edgar Lee Masters, Eugenio Montale, Sylvia Plath (eu cred și acum că *La cules de mure* e cel mai bun poem care s-a scris vreodată despre Colnic, unde, în copilărie cu sora Maria și fratele Vasile, mâncam pe săturate "murele mari ca buricul degetului mare"). Runc-ul mă scoate, la masa de scris fiind, din multe și nenumărate dificultăți. Am momente în care nu pot duce la capăt, nu pot finaliza așa cum mi-aș dori poemul pe care tocmai îl scriu. Nu-i găsesc cifrul, cheia, șperacul cu care aș putea deschide un final dorit și fericit. Pe loc fac apel la acest "dulce ținut al poamelor verzi" și, uluitor, finalul începe să prindă formă, conținut și sens. Nu știu de ce, sau poate că știu, dar încă nu mi se dă dreptul să răspund, atunci când vorbesc și scriu despre Runc, simt că întineresc. Cioran regretă Coasta Boacii, și eu, la rândul meu, regret Dealul Coastei. Acest regret e, de fapt, ca să fiu sincer, poezia mea.

A.R.: *Există pentru dvs. ca scriitor vreo teamă, vreo privație de libertate?; cum vă imaginați că va fi cea mai grea zi din viața dvs.? Și cum o veți depăși?*

I.P.: Deocamdată n-am temeri și nici frici. Ca scriitor și ca om. Nu sunt nici privat de libertate. Sunt extrem de liber pentru că eu însumi și nimeni altcineva mi-am stabilit anumite privațiuni și constrângeri. Le trăiesc pe cât pot în spirit creștin și cu convingerea că libertatea mea nu trebuie să îngreudească drepturile lui Dumnezeu ori, în mod fraudulos, să depășească bunăvoința și îngăduința Lui. Sunt doar puțin mâhnit că într-o bună zi nu voi mai putea scrie, nu voi mai putea citi... Dar, să fim lucizi, asta se va întâmpla tuturor scriitorilor, tuturor cititorilor... Până atunci însă să fim veseli și fericiți, să punem "aripi tuturor lucrurilor", cum zice marele poet Umberto Saba și la ziua de care vorbiți nici să nu ne gândim. Nu doriți răspunsuri de preot, nu?! Doriți răspunsuri de poet, de scriitor.

A.R.: *Ce așteptări ați avut/aveți de la viața literară? Care dintre ele s-au împlinit?*

I.P.: Deși nu mă interesează prea mult, sunt la curent cu ceea ce se întâmplă în viața literară pentru că, așa cum vă spuneam, citesc mai mult decât scriu. Părerea mea e că e bine să stăm departe de luptele fratricide care se dau înlăuntrul breslei. Să fim acolo, dacă se poate și ne țin curelele, unde se dau lupte de idei, polemici cu adevărat esențiale, înfruntări de la care cultura în general are de câștigat. Sunt, cum au fost dintotdeauna, grupuri și grupulețe. Generațiile care vin, din păcate, nu mai au răbdare. E ca în *Portocala mecanică* și ca într-o proză (nu-mi mai aduc aminte acum titlul) de Dino Buzatti în care un tânăr ucide toată viața bătrâni fără să observe că între timp îmbătrânește și el și în spatele lui tocmai se pregătește un alt tânăr, firește, să-l căsăpească. A pierit, din păcate, *admirația*, dragă Andra. Generația mea, și nu vreau, Doamne ferește, să fiu solemn și pilduitor, pentru că nu sunt la amvon; generația mea a deținut ca pe o comoară de mare preț acest *atribut al admirației*. Nu-i frumos poate, dar mă dau exemplu. Am fost topit când l-am întâlnit pentru prima dată pe Virgil Mazilescu, am fost extaziat când în anii '80 m-am plimbat o zi întreagă prin orașul săsesc Bistrița cu Mihai Șora, am crezut că am prins pe Dumnezeu de un picior când Gabriel Liiceanu mi-a dorit, prin autograful pe care mi l-a dat pe *Jurnalul de la Păltiniș*, să „devin un locuitor al Păltinișului” (nu puteam, nu mă țineau baierile; eram deja un locuitor al Rohiei), am fost fericit când Ioan Alexandru m-a primit ca pe un frate pe balconul casei lui din București, am căzut la mare cinste când Sorin Mărculescu și Viorica Nișcov m-au tratat ca părinte și prieten, m-am simțit deplin recunoscător când am întâlnit-o la Satu-Mare pe Constanța Buzea, căreia i-am mulțumit că m-a debutat în *Luminița*, m-a redebutat în *Amfiteatru* și m-a re-debutat în *România Literară*, m-am simțit oarecum vrednic și de luat în seamă când Dan C. Mihăilescu mi-a dat un semn și împreună cu Violeta și cu Tania am petrecut clipe de neuitat împreună, am fost pur și simplu fericit, când zilele acestea am primit o scrisoare de mare preț de la Ileana Mălăncioiu, poetă pe care o citesc și o recitesc și o admir cu program încă din copilăria mea de la Runc. Nu mai vorbesc de N.Steinhardt... O, dar câte exemple nu ți-aș putea da în acest sens, prin care să-mi declar mulțumirea, recunoștința și admirația că am respirat, la un moment dat, aerul rarefiat al culturii împreună cu aceste spirite alese. Aștept, așadar, renașterea *admirației*; "lucrul cel mai de preț de care dispunem", cum bine spune Thomas Mann într-o conferință ținută la Zurich în 16 noiembrie 1937.

A.R.: *Au existat de-a lungul timpului acele mari întâlniri literare pe care nu aveai cum să le ratați?*

I.P.: Câteva le-am pomenit în răspunsul de la întrebarea anterioară. Una esențială: N.Steinhardt, pomenită și în răspunsul de la prima întrebare. Despre această întâlnire/însoțire am vorbit pe larg în prefața volumului de convorbiri N.Steinhardt, I.Pintea, *Primejdia mărturisirii*, apărut anul acesta la editura Polirom și în *Jurnal discontinuu cu N.Steinhardt*, tipărit la editura

Paralela 45. Nu cred că trebuie să insist. Cornel Ungureanu a scris la un moment dat: "Este greu să începem o pagină despre Ioan Pinteă fără a numi ucenicia sa la N.Steinhardt. I-a fost, în cel mai limpede înțeles al cuvântului, ucenic, discipol, elev", iar Ovidiu Pecican mă onorează peste puterile mele. "Ioan Pinteă este testamentul poetic al lui N.Steinhardt". Suficient, cred, pentru a vorbi și a lăsa și pe alții să vorbească despre această întâlnire rarismă petrecută, la momentul potrivit, în viața mea.

A.R.: Aveți în volumul *"Casa teslarului"* o poezie despre lehamite, puțină de altfel...Cum treceți de ea, atunci când apare?

I.P.: Aș vrea să adaug și greața. Din păcate ne-a rămas numai lehamitea și greața. Când privesc în jurul meu și văd cu ochi critic și cu minte ascuțită tot ceea ce se întâmplă cu oamenii, cu societatea, cu instituțiile acestei țări mă apucă greața. Greața, c are îmi spunea, la Rohia, în anii '80 N.Steinhardt, e un sentiment creștin, profund creștin, are efect de torpilă într-o lume de lepre și de trepăduși. Să-i iubești pe oamenii cumsecade, să-i admiri pe oamenii harnici și cumpătați, să-i adori pe oamenii cu adevărat credincioși, dar să-ți fie lehamite, absolută lehamite, de mincinoși, aroganți, hoți, îmbogățiți peste noapte, lacomi, farisei, greață de ei să-ți fie, lehamite de ei să-ți fie, dacă nu se schimbă, dacă una zic și alta fac...Asta am învățat, cuvânt cu cuvânt, de la N.Steinhardt și asta vă spun...

A.R.: Aveți și poeme despre Sylvia Plath și Emily Dickinson. Cum s-a petrecut întâlnirea poetică cu ele?

I.P.: Am fost și sunt profund acaparat de poezia scrisă de Sylvia Plath și Emily Dickinson așa cum sunt atras de poezia și de muzica lui Leonard Cohen. Viața lor a devenită temă și subiect pentru unele dintre poeziile pe care le-am scris. Întâlnirea cu viața și poezia acestor doamne și a acestui domn a însemnat pentru mine întâlnirea cu propriul meu adânc, cu sinele meu care datorită poeziei se poate multiplica, se poate limpezi, își poate clarifica mai bine întunecimile și ascunderile din care tocmai dorește să iasă, să se elibereze. A fost ca o revelație, ca o mare și necesară descoperire...Mi-am aflat propriile-mi stări, propriile-mi sentimente, propriile-mi liniști și neliniști...A fost miracol și binecuvântare. Sunt patetic, poate, dar asta-i realitatea!

A.R.: Există un timp propice maturizării poetice?

I.P.: Da. Cred că da. Însă nu ține de vârstă. Avem exemple din plin. Cârlova (pe care tocmai îl recitesc) și Goethe, Rimbaud și Arghezi.

A.R.: De curând ați fost prezent la Festivalul de poezie de la Bistrița (16 – 19 iulie). Ce se întâmplă la Bistrița și cu atâtă poezie bună concentrată în acest spațiu?

I.P.: A fost minunat. Un Festival în care poezia a fost, într-adevăr, reală, prezentă, pipăibilă. Acasă la Bistrița. Am avut senzația tonifiantă că ea, poezia, există cu adevărat. Nu e duh, nu e fantasmă; e *întrupare*. Poate fi văzută, atinsă și auzită. Mare lucru! Am fost mîndru că sunt poet. Am fost, cum spune Steinhardt „o ființă mîndră și curajoasă”. Au fost puțini, dar foarte buni poeți tineri. Majoritatea sunt autori în toată puterea cuvântului. Am fost martorul și actantul unui dialog viu – prin poezie – între generații diferite. Am

simțit cum, în fiecare dintre poeziile prezente, s-a trezit brusc, s-a redeșteptat instantaneu, ceea ce îmi doaream cel mai mult, *sentimentul de Admirație* pentru poezia celui alt. E foarte important acest lucru: să accepți, de pildă, că Florin Partene a scris o carte foarte bună și acum tocmai îți citește din ea, să constăți că versurile lui Cosmin Perța au avut efectul unui car de fân proaspăt răsturnat pentru liniștea citadinilor și a postmodernilor în fața Sinagogii, să redescoperi pipeta cu care Constantin Acosmei și Vasile Leach îți oferă sarcasmul sub formă de dulceață, să te lași copleșit din nou și pentru a nu știu câta oară de lecturile captivante ale lui Adrian Popescu, Ion Mureșan, Octavian Soviany, Daniel Bănulescu, să-i întâlnești și să-i ascuți pe Miruna Vlada, Adela Greceanu, Dan Sociu, Un Cristian, Oana Cătălina Ninu, Teodor Dună, Doina Ioanid, Ana Dragu, și să fii de acord pur și simplu că ocazia aceasta este un privilegiu extraordinar de a constata că poezia e pe mîini bune și că poeziile există în ciuda tuturor porcăriilor, pecarităților și vicistudinilor existențiale. "Trăiască poezia și marii visători!", vorba lui Ioanid Romanescu, la mormîntul căruia tocmai am aprins mai zilele trecute o lumânare. Trăiască Dan Coman, și Marin Malaicu Hondrari, și Gavril Tărmure, care au organizat acest Festival!

“Moartea nu te privește nici pe tine, nici pe ai tăi”

• ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU CORINA SABĂU •

Corina Sabău s-a născut în 1975 în Campulung-Muscel și a absolvit Facultatea de Litere a Universității din București. În prezent lucrează ca redactor la Radio România Internațional. Împreună cu regizorul Radu Jude a scris scenariul de lungmetraj *Toată lumea din familia noastră*, considerat cel mai bun proiect în cadrul Sofia Meetings, importantă piață de industrie cinematografică din sud-estul Europei. *Blocul 29, apartamentul 1* este primul ei roman, recent apărut la Editura Polirom în colecția Ego.Proză, cu o prefață de Nora Iuga.

Andra Rotaru: Nu ești o începătoare într-ale scrisului. Împreună cu regizorul Radu Jude ai scris scenariul lungmetrajului „Toată lumea din familia noastră”, apreciat în cadrul Sofia Meetings, un festival internațional de film, important pentru industria cinematografică. Cum ai ajuns să colaborezi cu Radu Jude?

Corina Sabău: Colaborarea cu regizorul Radu a început după ce volumul meu de proză era deja încheiat, într-o perioadă în care așteptam un răspuns din partea editurii Polirom. Radu a fost curios să vadă ce am scris și, după ce a citit textul, mi-a propus să scriem împreună acest scenariu, clasat pe locul doi, dar considerat „ineligibil” la cea mai recentă sesiune a concursului organizat de Centrul Național al Cinematografiei.

A.R.: Apoi ai trecut la roman. Care, iată, a apărut în colecția Ego.Proză a Editurii Polirom. Cum a luat naștere?

C.S.: A fost frustrarea că nu mai aveam acces la un spațiu în care mi-am petrecut mare parte din viață -acel spațiu care dă și titlul cărții- și dorința de a-mi regăsi, măcar prin intermediul scrisului, libertatea aceea de care dispui doar în copilărie și pe care apoi o pierzi pentru totdeauna. E sentimentul că timpul nu se va sfârși, moartea nu te privește nici pe tine, nici pe ai tăi, și posibilitățile sunt infinite.

A.R.: Ai câteva preferințe din rândul scriitorilor. Înainte de a publica romanul, cât a contat părerea celor care l-au citit?

C.S.: Înainte de a fi publicat, nu le-am arătat romanul decât persoanelor la a căror părere țin foarte mult.

Primul meu cititor și critic a fost Nora Iuga, pe care am descoperit-o citind *Sexagenara* și *tânărul* și am avut sentimentul acela rar de care vorbea Salinger referindu-se la unii scriitori, că-ți vine, după ce le închizi cartea, să le dai un telefon și să stai de vorbă cu ei. Evident, opinia prietenilor mei -fie că sunt sau nu în domeniu- a contat, chiar am avut mici intervenții pe text în urma discuțiilor respective.

A.R.: Ce așteptări aveai odată pătrunsă în lumea literară? Câtă magie are ea pentru un debutant?

C.S.: Eram puțin neliniștită în privința receptării cărții, în condițiile în care, înainte de “Blocul 29...”, nu publicasem un rând. Mă întrebam cine va avea disponibilitatea să pună mâna pe cartea cuiva complet necunoscut și am avut o surpriză foarte plăcută să descopăr că oamenii nu și-au pierdut curiozitatea și că sunt generoși, îți acordă încredere. Și nu e vorba numai de cititorii obișnuiți, m-am bucurat că unii dintre cei mai buni critici ai momentului mi-au parcurs cartea cu foarte mare atenție. Cât despre lumea literară, n-o cunosc mai deloc, iar cercul meu de cunoștințe nu s-a lărgit semnificativ în trei luni, cât a trecut de la apariția cărții, și nici nu țin să se întâmple asta. Oricum, calitatea de literat e ultima condiție după care mi-aș alege prietenii. Și mai cred că, așa cum spunea Gellu Naum, artiștii adevărați, singurii de fapt, sunt acei oameni “atenți la poezia lumii”. Oamenii ăștia mă interesează, indiferent că vând hrană pentru pisici sau lucrează la CFR.

A.R.: *Au existat până acum și dezamăgiri?*

C.S.: “Dezamăgiri” e mult spus. Am fost doar mirată să constat că un critic apreciat și-a început cronica la cartea mea într-un mod destul de original, oprindu-se cu un “hopa!” la prefața semnată de Nora Iuga, drept care a și tras concluzia că trebuie să fie ceva “de rău”, și, de ce nu, pe undeva s-o găsi și vreun incest. Cred că o judecată de valoare trebuie ferită de prejudecăți și idiosincrazii. Totuși, m-am bucurat să constat că la o televiziune cu un rating de invidiat, care mizează, în general, pe divertisment sau știri șocante, numele unei scriitoare poate crea suspans.

A.R.: *Dacă ar fi să te recomanzi unui necunoscut, i-ai spune că ești scriitoare?*

C.S.: Nu văd de ce i-aș spune cuiva că sunt scriitoare, cu atât mai mult cu cât, după publicarea unui singur volum de proză, nu mă consider încă scriitoare.

A.R.: *Dintre prozatorii români și poeții români, pe care îi recitești din când în când? Care au fost cărțile care te-au influențat de-a lungul timpului?*

C.S.: Din când în când revin la Eugen Ionescu, Emil Cioran, Nicolae Steinhardt, Gellu Naum, Mircea Cărtărescu. Dar i-aș reciti cu mare plăcere și interes și pe Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici, I.L. și Mateiu Caragiale, Max Blecher, Anton Holban, H.P. Bengescu, George Bacovia, Virgil Mazilescu, Mariana Marin, Ileana Mălăncioiu. Cât despre cărți model (dacă ne limităm la cele de literatură), nu am așa ceva, deși îmi plac enorm câțiva scriitori, pe care –că tot vorbeam de recitit- simt nevoia să îi redeschid foarte des.

Consider, însă, că sunt lucruri mai importante în viață decât să scrii o carte, fie ea și genială.

A.R.: *E important să ai o cultură literară înainte de a te apuca de scris? De ce da/nu?*

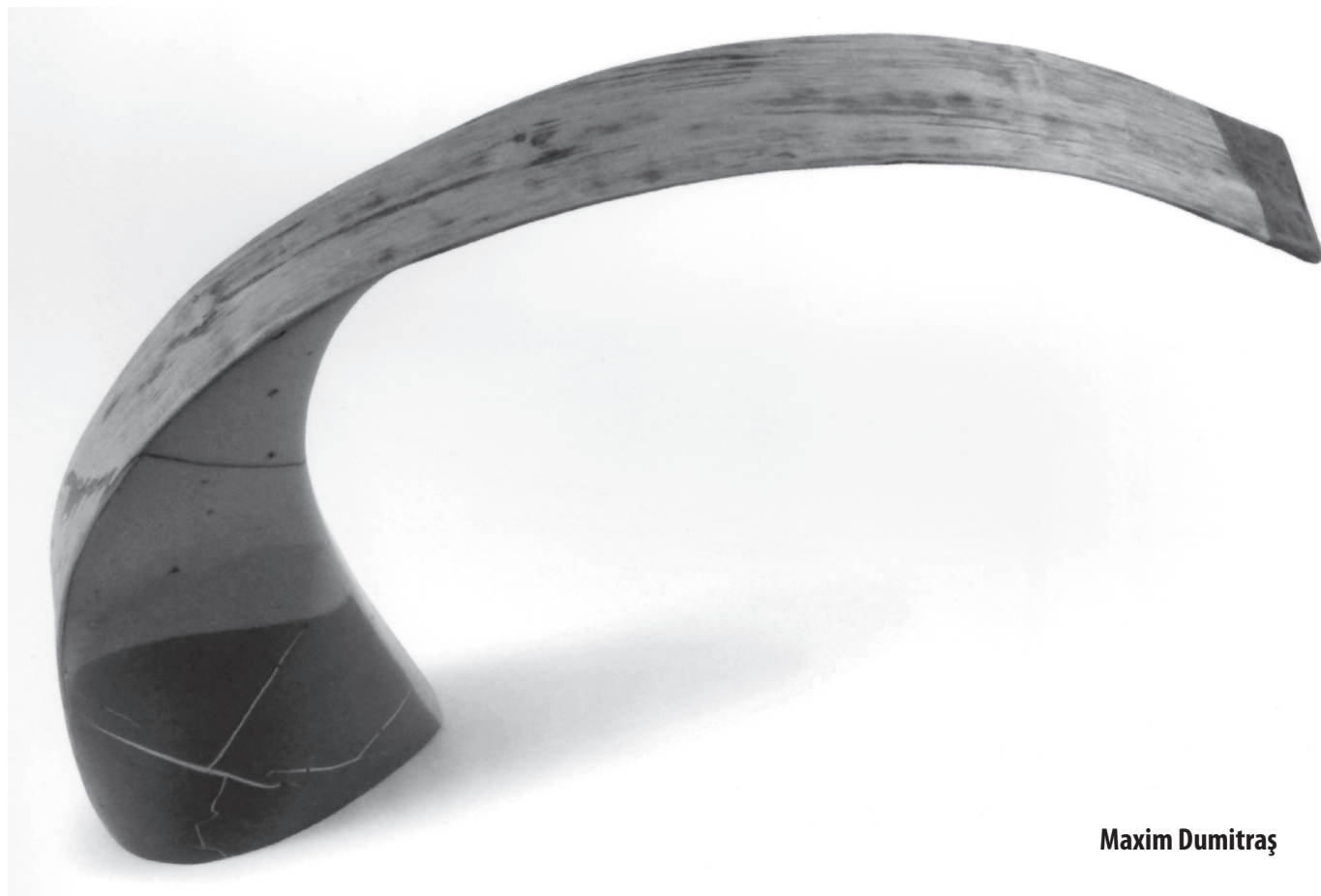
C.S.: Nu-mi pot imagina pe cineva interesat de scris care să nu aibă o minimă curiozitate față de acest domeniu, măcar pentru numele care i-au marcat istoria. Evident că mi se pare de bun simț să știi pe ce lume ești. E și cea mai sigură metodă de a-ți păstra luciditatea și de a nu te supraevalua.

A.R.: *Peste ani și ani...cum ar fi ca nepoții tăi să te găsească în manualele școlare? Ai vrea? Care ar fi dezavantajele?*

C.S.: Asta e ultima mea problemă, ca eventualii nepoți să dea peste figura mea, deschizând manualul de română. Cum ar fi? Probabil că profesorii și colegii lor i-ar privi un pic mai atent și s-ar gândi că or fi fost și persoane mai acătării sau, dimpotrivă, și mai ciudate în familie. Cât despre dezavantaje, ar fi, de ambele părți, cele care decurg dintr-o întâlnire neplanificată, poate chiar nedorită. Cum să nu te simți culpabil când niște copii nu numai că ar fi obligați să-ți citească –chiar dacă-i lasă reci- textele, ba, mai mult, să mai fie și evaluați pe baza lor?

A.R.: *Ai descoperit ceva ce nu știai despre tine, finalizând Blocul 29, apartamentul 1?*

C.S.: Da, am descoperit ceva foarte important, e vorba de legătura mea cu scrisul. Terminând cartea, am văzut care-mi sunt, cel puțin la momentul acela, limitele.

Maxim Dumitraș

CUM ESTE CU PUTINȚĂ CANONUL?!

• ZECE ÎNTREBĂRI DESPRE CANON •

Într-o epocă „sănătoasă” o astfel de întrebare n-ar fi fost posibilă. Sau într-o minte „sănătoasă”, căci, la rigoare, am putea demonstra că devenirea e o iluzie, că nu gândim altfel decât acum două mii de ani, că, prin urmare, au existat din totdeauna firi dubitative și firi întemeiate pe convingeri ferme. Fiecare epocă va fi avînd, în grade diferite, partea ei telurică și partea ei celestă. În aceste condiții, **realitatea** canonului ca dat subiectiv, rod al interpretării, și nu realitate în sine, nu mai este o simplă consecință a postmodernismului, cum s-ar putea crede. Totuși, întrebarea rămîne: cîtă obiectivitate și cîtă subiectivitate instituie existența canonului? Și ce înseamnă, în fond, în acest caz, obiectiv și subiectiv?

Prin urmare *Cum e cu puțință canonul?* e o întrebare încă vie într-un timp în care nu numai că nu știm prea bine cum funcționează canonul (e și el un agregat, ar spune-o un prieten de la distanță, chiar dacă cu identitate fundamental diacronică), dar nu știm nici ce este? Să fie tot o „afacere” academică, de nu cumva una dintre iluziile ei, ori, dimpotrivă, un atac la adresa academismului ale cărui frîie le-a luat chiar Universitatea în mîini? Sîntem, de fapt, abia la începutul discuțiilor despre canon, chiar dacă tema pare cumva epuizată.

În plus, se vede oare la fel instituția canonului de la București, din provincie, de la Cluj ori de la Tîrgu Jiu? Cum gîndește canonul un critic tînar, unul consacrat, un poet debutant ori un nume peste care plutește aura canonului? Mai mult, există oare critică literară care să se sustragă, deliberat sau nu, bătăliei pentru instituirea unui canon?

Iată cum, vrînd să creez un cadru teoretic provocator pentru un dialog pe tema canonului, nu fac decât să formulez alte întrebări pe lîngă cele zece gîndite deja asemenea unui decalog complicat, lipsit de ordine, avid să rătăcească în labirint, cu convingerea că Minotaurul poate fi pretutindeni., oriunde sau nicăieri.

Cît despre acest cadru teoretic provocator? Prea vag, dar numai din motivul dorinței de a-mi oferi mie însumi libertatea de a răspunde celor zece întrebări, ca și cum ele n-ar fi expresia mea, ci o realitate în sine. E o contradicție inspirată din aceea pe care o generează chiar creatorii de canon: propun o listă ca și cum ea ar transcende subiectul, în vreme ce lista nu-i decât consecința unui subiect în istorie. O listă care exprimă, în cel mai bun caz, „mutația valorilor estetice”.

Așadar:

1. Credeți în necesitate canonului? Putem exista, în planul literaturii, fără el?
2. Cum interpretați afirmația lui Nicolae Manolescu conform căreia „canonul nu se discută; canonul se face”. Discuțiile despre canon – în anchete, dezbateri, mese rotunde etc. – continuă... Ce este, simplu spus, canonul?
3. Cine mai face azi canonul literar? Sînt șanse reale ca scriitorii ultimelor generații să intre în canon? Credeți că scriitorul român trăiește o anxietate nu numai a influenței, cum spunea Bloom, ci și a consacării canonice? Luptele dintre generații, grupări, direcții sînt lupte pentru putere în aceeași măsură în care înseamnă instituire a canonului?
4. Considerați canonul o realitate opresivă, restrictivă, anihilantă? Un fel de piatră tombală care trebuie din cînd în cînd dărîmată? Conceptul de revizuire poate fi complementar ideii de canon? Dar cel de est-etică?
5. Credeți că este firesc să se discute despre *canon alternativ*, despre canoane care funcționează în paralel? Să înțelegem prin canonul didactic – sintagma e întîlnită – altceva decât canonul propriu-zis? Se poate merge pînă acolo încît să spunem că fiecare scriitor instituie propriul canon, creîndu-și retrospectiv

tradiția, modelele? Ce altceva este *Epigonii* decât un astfel de canon de uz personal?

6. Înțelegeți prin canon un dat obiectiv, „transcendent” al literaturii, sau este el o creație a conștiinței ordonatoare a criticilor? Există și o altă modalitate de instituire a canonului decât judecata critică? Ce loc ocupă în acest proces de canonizare piața, publicitatea, receptarea?
7. Asociați canonul istoriei literaturii, acelei structuri de adâncime care se fundamentează pe tensiuni, deveniri, metabolisme, influențe? Credeți în organicitatea literaturii române? Prin urmare, credeți că o istorie literară instituie canonul?

8. Cum comentați opinia lui Harold Bloom conform căreia autorul este acela care face canonul. În ce sens canonul ar fi făcut de scriitor?

9. Ce șanse are o carte aparținând scriitorilor din exil, care nu participă vizibil la metabolismul literaturii române, să intre în canon? Și dacă, pe termen scurt, nu participarea la acest metabolism e importantă (căci e încă nesesizabilă), atunci cum credeți că este posibilă recuperarea cărții și înscrierea în canon?

10. Dacă pătrunderea în canon are drept fundament valoarea, ce reprezintă pentru dvs. valoarea unei opere? Canonul cuprinde opere sau autori?

Anchetă coordonată de Mircea A. Diaconu

Adrian Dinu RACHIERU

1. Cred în necesitatea canonului (într-o epocă, vai, confuză axiologic) dar nu cred într-o istorie literară „canonică”, obsedată de liste, precum a noastră. Pentru simplu fapt că o istorie a literaturii – avertiza Marian Popa – „nu poate fi doar un panteon”; altfel zis, și „literatura stupidă”, spunea același, poate fi „material muzeal”. S-ar cuveni, cred, întâi, să detaliem chestiunea și, mai ales, să (ne) definim termenii. Să însemne canonicitatea intangibilitate, adică mortificare? Să fie canonul un „import fraudulos” (cum crede Cosmin Ciotloș) sau, mai degrabă, un transfer fraudulos, preluat din sfera religiosului? Oricum, canonul laic *nu e închis*, poate fi „penetrat” prin lărgirea listei canonice (firește, în aceleași condiții de omologare); încât, inevitabil, asistăm la înmulțirea acestor liste, de uz didactic (presupus diferite). Totuși, unde mai e *stabilitatea canonică*? „Dacă nu e canon, nimic nu e” – zic suporterii (și nu greșesc). Canonul, negreșit, e în prefacere (acumulări, sedimentări, negocieri) și suportă verificări succesive. Așa fiind, el este doar reproducere sau o continuă reînnoire? El se îmbogățește (cum credem noi) sau e deconstruit, până la distrugerea „dispozitivului canonic”? În fine, în epoca globalizării, involburată de cruciadele socio-politice (feminism, afrocentrism, neoistorism, deconstructivism etc.), purtate în numele unor „reparații istorice”, *canonul național* mai supraviețuiește? Asistăm oare la generalizarea canonului occidental? Totuși, constatase

chiar Harold Bloom, „nimeni nu are autoritatea de a ne spune ce este canonul occidental” (vezi *Canonul Occidental*, Grupul editorial Art, 2007, p. 63). Și atunci? Încât cea mai „firească” replică e, din păcate, denaturarea conceptului, manevrat dezinvolt și aproximativ, pe gustul ideologilor postmoderni și a epocii „haotice”; ceea ce chiar se întâmplă...

Încât ancheta Dvs. este binevenită, întrebările (decalogul) sunt încă vii, oferă un cadru teoretic „provocator” (cum spuneți) și, negreșit, suntem la „începutul discuțiilor”. Să nu uităm că autoritatea canonică, gestul canonizator – prin „fixare” – au, totuși, un caracter resimțit ca opresiv și stimulează avântul contestatar. Dar atacul anticanonic ce va să însemne? Distrugerea canonului (cum ar dori numita „Școală a resentimentului”, prin atitudine decanonizatoare) sau doar înlocuirea lui (cu „divorțuri canonice”, impunerea canonului generaționist, altă listă de „supraviețuitori”? Adică *un alt canon*... Observăm că sub flamura revizuirilor (cerând, imperativ, reasezarea valorilor), gestul canonizator se deschide ambivalent. Canonul, preciza același H. Bloom, este *un etalon de vitalitate* (selecționând „oameni reprezentativi”, asigurându-și „nemurirea”) și, în același timp, poate fi *mesagerul Morții*, expediind în neant scriitori considerați cândva reprezentativi. Cu atât mai riscante sunt profețiile canonice. Mai ales că, avertiza H. Bloom, canonicitatea are nevoie de *timp*, ar trebui să treacă două generații pentru a spera că nu greșim optând și întocmind, cu hărnicie, liste. Graba unora de a se considera *scriitori canonici*, forțând intrarea în manuale e cel puțin hazlie dacă nu deplin ridicolă. Soarta unui scriitor (în pofida gloriei conjuncturale) nu se joacă în timpul vieții; iar posteritatea e nemiloasă...

2. Afirmția apodictică a d-lui N. Manolescu este doar o glumă (aș vrea să cred). În realitate, canonul – ca operă colectivă – chiar se discută; el se face fiind în pre-facere. Spunea bine Nicoleta Sălcudeanu: „canonul este un copil cu mai multe moașe”. Vechiul canon se restrânge, unii, canonizați, ies din actualitate, noile achiziții își fac loc (uneori cu coatele), circumstanțele / standardele de epocă intervin în „joc”, selecția poartă pecetea gustului dar și a idiosincraziilor. Fiindcă acceptăm *realitatea canonului ca dat subiectiv*, rod al interpretărilor într-un spațiu de certă varietate

polifonică, supus în permanență interogațiilor critice. Ce ne facem însă cu o concluzie „elegiacă” a aceluiași H. Bloom, potrivit căruia „criticii nu pot crea canonul” (*lucr. cit.*, p. 532). Cine atunci s-ar încumeta și ar avea și autoritatea canonică să o facă? Și, în fond, o sumă de subiectivități poate fi garantul obiectivității? Deci: 1). Nici un critic nu face canonul, el fiind, spuneam, o operă colectivă; 2). Canonul funcționează în variante naționale; 3). El are ca fundament esteticul, este un cumul de singularități și este o listă în prefacere, confirmând lovinesciana mutație a valorilor. Testul operelor canonice ar fi *recitirea* (H. Bloom *dixit*): „dacă nu impune o recitare, opera nu poate dăinui”, scria el (*lucr. cit.*, p. 56), analizând „ciclul de viață al poetului puternic” cum o va face și în *Anxietatea influenței* (1973). Dar în epoca „analfabetismului TV” (cum zic sociologii), a internetului, lectura e în recul. Recitirea, e limpede, vizează cercul îngust al inițiaților.

3. Evident că scriitorul român trăiește anxietatea consacrării canonice. Gândiți-vă cu câtă înfrigurare a fost așteptată istoria manolesciană, indiscutabil o carte-eveniment, bucurându-se de o receptare zgomotoasă, pasională, provocând și mari deziluzii. De ecou bloomian (și nu mă refer doar la „nostalgia esteticului”), impozantul tom aparține unui cronicar – „direcționist”, deghizat în istoric literar, funcționând – să recunoaștem – ca *brand cultural* (cf. Mihaela Ursa). Sub un subtitlu nefericit și inexact (5 secole de literatură), amestecând vârstele lui N.M. (repere, mize, stil – cum observa Daniel Cristea-Enache), jurând în era postestetică pe „procustianismul estetic” (cercetat capricios), expedind nume grele pe lista „dicționarizărilor”, operând inexplicabile excluderi, *Istoria critică* s-a vrut canonică. Ne întrebăm: este un „edificiu în lucru” (cf. Sanda Cordoș) sau un proiect încheiat? Este N.M., și el, un „mare canonizator”, alături de Maiorescu, Lovinescu și Călinescu (careul de ași, după S. Alexandrescu, instituind *ordinea literară românească*) sau „doar” un *contributor* (zice Doris Mironescu), lucrând, ca „benedictin cartograf”, – prin acest *opus magnum* – la „lărgirea” canonului? În sensul (paradoxal) că numărul autorilor, implicit al operelor valide sporește, cantitatea de literatură devine copleșitoare iar spațiul locativ oferit nu poate fi la fel de generos! Lista canonică, găzduind autori „inoxidabili”, nicidecum cărți ridate este, se înțelege, restrictivă. Luptele (generații, grupări, direcții) s-ar vrea și câștigătoare în instituirea canonului (acele râvnite și definitive „lovituri canonice”). Iluzorii, finalmente. Totuși, ce ne facem cu *intervalul-tampon* cerut de un H. Bloom, un argument de bun-simț la urma-urmei, acele „două generații” după moartea scriitorului? În cazanul vanităților (care e viața literară), renegocierea canonului literar / reformarea lui se rezumă, de regulă, la un lobby generaționist. Or, statutul canonic are în vedere *opera* dar și *influența* ei (misterioasă), nicidecum traficul de influență. Iar *bătăliile canonice* au nevoie de două tabere (firește, în conflict). Altă întrebare privește puțința sustragerii. Bloomiana „anxietate a influențelor”,

interanimarea lui Steiner sau *interglosarea infinită* a lui Manolescu numesc tocmai marele adevăr al influenței literare, instituind „o anxietate irezistibilă”. Dar dacă H. Bloom se împărtășește „anxios” din Shakespeare (cel care a scris „textul vieții moderne”), lanțul de receptări invocat de un Jauss este „liber” oare de orice influență? Evită receptarea capcanele impresionismului? Sau, altfel spus, ne putem sustrage presiunii contextului, rămânând *numai pe teren estetic*? Greu de crezut și imposibil de înfăptuit.

4. Doar restrictivă. Totuși, dilemele canonice ne asediază. Și dacă Fowler are dreptate (susținând că fiecare epocă are genuri canonice) atunci reevaluarea e chiar presantă. Acel catalog de autori (supraviețuitori), construit pe „retorica imortalității” se vede confruntat cu „repertoriul activ” al epocii / epocilor, suportând răsturnări în „topul” genurilor literare. Ceea ce e vizibil cu ochiul liber.

5. Ei, nici chiar așa. Canonul, cred, se instituie doar prin consens. E drept, la noi mentalitatea curentă cere ca un critic de oarecare autoritate să-și scrie propria istorie literară ca un apoteotic „discurs de legitimare”, cum se spune. În afara obișnuitelor cârteli, a unor execuții de cafea și a prizei emoționale, lipsesc, regretabil, discuțiile aplicate. A propus cineva un canon alternativ (ca demonstrație temeinică, nu fluturând liste încropite „de azi pe mâine”)? În deghizament post-modern, opul manolescian este, desigur, *cartea vieții*, adăpostind – s-a observat – „mai mulți Manolescu”. El impresionează, dincolo de recepția foiletonistică, prin forța de absorbție dar, în mare, se pliază pe ierarhiile consacrate.

6. S-a înțeles, sper, din spusele mele că orice canon (laic) este o *creație a conștiinței ordonatoare a criticilor*. Autorii canonici, ne prevenea Coleridge, sunt *veșnic vii*, exercită – prin „demnitate estetică” – o supra-influență, *postfigurând* (zicea H. Bloom) canonul. Reamintim (alte) câteva adevăruri: canonul e alcătuit din singularități (stânjenitor de puternice) iar intrarea în canon, prin individuație, înseamnă *fixarea* în memoria colectivă. Ceea ce nu presupune și o venerație somnolentă, pietrificată. Astăzi, *publicultura*, prin forță mediatică, penetrând zgomotos piața și falsificând relația valoare / succes tulbură și listele canonice. Ce să mai vorbim despre culturile mici, închise în propriile granițe lingvistice, incapabile să gestioneze acel hulit *management al vizibilității*. Or, în absența lui, societatea mediatică te condamnă la inexistență. Să mai adăugăm, sub presiunea globalizării, și soarta grea a canonului național, supus și din interior deconstrucției (prin vocile resentimentare). G. Călinescu a impus, descurajant, o viziune (ca narațiune identitară) și a împlinit dezideratul canonic, afirma tăios M. Mincu. Să înțelegem de aici că alte Istории literare ar fi „inutile”?

7. Aș zice că epoca istoriilor integrale, „de autor”, a apus. Generaliștii au cam dispărut, izвориștii și istoriștii pun în circulație, de regulă, banalități didactice, ies la rampă criticiștii condamnând vehement „efervescența mitologică” și punând la zid teza evoluției organice. Iar ambițioasele Istории, tratate ca obiect de cult pot invoca alibiul subiectivității câtă vreme folosesc un operator empiric: „gustul” (departe de a fi infailibil!). Deși nu concep o Istorie literară în absența unei percepții contextuale (culturală, istorică, politică), inventariind școli, curente, reviste, ideologii etc., deși nu cred că rostul ei ar fi canonizarea, până la urmă, recunosc, o istorie literară instituie / poate institui canonul. Dar poate fi ea un laborator aseptice, apărând purismul conservatorismului estetic? Mă tem că nu.

8. Desigur, nu orice autor. Pentru des-pomenitul Bloom, Shakespeare rămâne „cel mai original autor cunoscut vreodată”, cu acces la o *universalitate fundamentală*. El înseamnă canonul laic. El, spuneam, ar *posfigura* canonul, exercitând acea de neocolit influență (anxioasă). Dar valoarea, în sine, nu ajunge. Mari scriitori pot rămâne necunoscuți, ilustrând doar canonul național; sau stimulând asaltul contestatarilor, deranjați de centralitatea unui nume (să exemplificăm: Eminescu) câtă vreme, zice tot Bloom, opoziția definește centralitatea. Și căutându-se, cu înfrigurare, alternative pentru canon (să exemplificăm: Cărtărescu). Deocamdată M. Mihăieș se mulțumește cu un *fan-club Cărtărescu*.

9. Recuperarea celor din exil, „întoarcerea proscrisilor”, îmbogățind – astfel – literatura noastră, cultura, în sens larg (și nu doar anexionist, strict cumulativ, prin extensie geografică) e necesară. Șansele de a intra în canon sunt mici dacă ne cramponăm (cum altfel?) de conceptul de *influență*. S-ar putea însă ca pe termen lung acel „afară” al literaturii române, adus *acasă*, în matca (corpusul) literaturii-mamă, metabolizat, să penetreze, prin anumite voci, canonul. Chiar dacă N. Manolescu, într-un recent interviu, mărturisea că „literatura exilului nu este interesantă” (v. *Scrișul românesc*, nr. 2/2009). Categorie, *romstrăinii* (vorba lui Sorin Alexandrescu) contează...

10. În bună tradiție postmodernistă, aș zice și-și. Dilema însă rămâne. Dacă acceptăm că fundamentul estetic contează decisiv, canonul ar trebui să includă opere. Niciun scriitor nu produce doar capodopere. Dar aura canonului se răsfrânge asupra autorului în cauză și, pe bună dreptate, vorbim de *scriitori canonici*. Iar în vremurile noastre, trăind în publicură, ecuația se tulbură convertind fraudulos succesul comercial în valoare (prestigiu). Cum, din unghi sociologic, am discutat, pe larg, într-o carte recentă (vezi *McLumea și cultura publicitară*, Editura Augusta-Artpress, 2008) despre aceste chestiuni, nu mai insist. Se înțelege însă că astfel de „victorii” (mincinoase) au viață scurtă...

Gina PUICĂ

Înainte de a oferi răspunsurile solicitate, nu rezist tentației de a mai rătăci în jurul temei, inspirată tocmai de rîndurile care preced întrebările Dvs., și chiar de titlul dubitativ al acestei invitații la dezbateri.

Sub multe aspecte, tema anchetei la care ne invitați să răspundem mi se pare că a devenit inutilă în România, întrucît s-a discutat deja enorm la noi pe acest subiect. Tot revenind la veșnicele chestiuni generale, vaste și vagi, spiritul nostru creator și reflexiv e pus oarecum în imposibilitatea de a se rafina, pentru că îi refuzăm răgazul necesar atingerii unor zone mai de finețe, de nuanță, de adîncime (deși știu foarte bine că nu lui Mircea A. Diaconu, cel care se interesează de lumea ca iluzie, trebuie să îi adresez un atare reproș!). Poate că realmente a venit vremea să lăsăm deoparte chestiuni precum: locul nostru în cultura europeană și mondială, conflictele generaționiste, dihotomia modern vs. post-modern, progresism vs. conservatorism, ș.a.m.d. Problema canonului se înscrie și ea în această serie dezesperant de prezentă și de neelucidată. În plus, aș îndrăzni să spun, e chiar *artificială*.

Era firesc să apară o reflecție polemică de apărare a canonului în Statele Unite, unde, într-adevăr, sub invazia studiilor multiculturaliste, literatura risca (riscă) să devină un « program social », ca să-l citez pe Harold Bloom, de oblojire a năpăstuțiilor reali sau inventați ai istoriei multiseculare și de condamnare resentimentară a capodoperelor literaturii occidentale consacrate în timp și pe întregul mapamond (sau aproape), văzute ca beneficiare ale unui capital cultural de care non-albii, non-occidentalii etc. nu au putut anterior profita. Cum o spune cu insistență și claritate autorul citat, *The Western Canon* chiar a fost scrisă ca reacție la acest fenomen academic ajuns de mult la modă peste ocean, pe care îl numește « școala resentimentului » și ai cărui adepți sînt toți multiculturaliștii (femiști, afrocen-triști, marxiști, noii istoriciști inspirați de Foucault, deconstructiviști etc). La noi însă dezbaterile de factură socio-istorică, implicînd total reflecția subiecților creatori, lipsind cu desăvîrșire din spațiul public, literatura ca joc estetic, ca aspirație spre desăvîrșire formală

și profunzime metafizică nu a fost nicicând amenințată (nu vorbim aici de angajamentele de fațadă de partea puterii pe care mulți le-au luat din motive oportuniste: ieri de partea lui Ceaușescu, azi de cea a lui Băsescu). Dimpotrivă ne-am putea pune întrebarea cum de s-a putut acest lucru, cum de s-a putut ca în contexte de multe ori dificile, dacă nu imposibile, pe plan politico-social, scriitorii și filozofii români să continue să scrie și să gândească seren (vezi exemplul dat de școala de la Păltiniș, care pe mine nu încetează să mă stupefiez, și deloc într-un sens optimist). Deci putem spune că literații noștri, nelansându-se niciodată prin producțiile lor în apărarea și ilustrarea vreunei idei umanitariste generoase, eventual a unei cauze pierdute, și-au văzut de treabă în colțișorul lor, *pour le meilleur et pour le pire*. Au cultivat, adică, după puteri și talent canonul..., care există ca produs secular de câteva sute bune de ani (H. Bloom îi plasează apariția în secolul al XVIII-lea, deși multe opere anterioare ale umanității l-au integrat ulterior).

Dar să ajung la întrebări.

1. Necesitatea nu are nevoie de credința noastră. Anticipând întrebarea următoare, reiau fraza lui Nicolae Manolescu : « canonul nu se discută ; canonul se face ». Deci canonul există, oricum, pentru că, vrînd-nevrînd, sîntem înscriși într-o tradiție, sîntem marcați de un patrimoniu, și sîntem înzestrați cu o sensibilitate la frumos și măreț - la noutate, de asemenea.

2. Nici Harold Bloom nu a îndrăznit o definiție absolută a canonului, dar insistă pe observația că operele canonice sînt înzestrate cu forță estetică, constînd dintr-un amestec de limbaj figurativ măiestrit, originalitate, adîncime a cunoașterii, exuberanță a dicției (H. Bloom, *The Western Canon, The Books and School of the Ages*, 1994, Harcourt Brace & Company, New York, San Diego, London, p. 29) ; de asemenea ele rezistă la relecturi infinite peste ani și ani, deci nu țin de contingent ; se disting de un text de jurnal sau de program electoral (interpretez cu cuvintele mele). Și, după toate probabilitățile, are dreptate.

3. Tot în cartea sa, H. Bloom menționează că existența canonului e condiționată de mortalitatea indivizilor. În acest sens, el mai numește canonul « un fel de listă a supraviețuitorilor » (*ibid.*, 38). Potențial orice scriitor are șanse să intre în canon. Mulți (dacă nu toți) își doresc acest lucru ; evident, puțini ating această performanță. Cred că dezbaterea despre canon nu ar fi căpătat la noi pregnanța pe care o observăm, dacă ea nu ar fi pornit din rîndurile scriitorilor înșiși, care îmi par – de la distanță, pentru că de cîțiva ani trăiesc în Franța – mult mai înverșunați să acceadă la glorie și nemurire în România decît în alte părți. Cred că anxietatea influenței e ca și inexistentă la noi, sau preluată la gradul doi ca fertil concept creator postmodernist (ce anxietate ? și ce tradiție care să influențeze atît de puternic individul creator de azi ?), însă anxietatea

consacrării e aproape generală. E probabil de vină aici destinul nostru de cultură de mici dimensiuni la scară mondială... Oricum, dacă aș fi abilitată să dau un sfat, le-aș sugera autorilor români de azi să scrie cu hărnicie, și să-și sondeze obsesiile personale care îi constituie ca subiecți creatori unici, pentru că doar astfel își vor spori șansele să acceadă la panteonul literar, și nu aspirînd după consecrări de moment (premii, intrarea în antologii mai mult sau mai puțin efemere) sau preocupîndu-se de ajungerea la ele.

4. Militez pentru menținerea vie a spiritului critic în cultură și societate, deci și în literatură. De aceea nu mă deranjează încercările de demitizare, de dărîmarea idolilor, mai ales cînd aceste încercări vin în primul rînd să demascheze discursurile ce-i încadrează pe acești idoli și care le deservească operele (vezi, la noi cazul Eminescu). Demistificările îmi par și mai simpatice cînd vin din partea unor oameni cu talent și personalitate, nefiind izvorîte din meschinărie. Pe de altă parte, nu neg faptul că un text profund original și impertinent pentru epoca în care apare are adesea neșansa să fie perceput la apariție ca un corp străin de canon - însă cred într-un soi de justiție imanentă care va sfîrși cîndva prin a aranja lucrările oamenilor... În acest sens, revizuirile își au rolul lor, și trebuie să-și facă loc în permanență în cadrul dezbaterilor literare. Revin la necesitatea de a privi cu un ochi vigilent producțiile de ieri și de azi, de a scruta cu mijloace și tehnici noi creații ale timpurilor mai vechi, de a proiecta asupra lor luminile noastre de azi. Opera canonică rezistă, ba chiar este salvată, de acest exercițiu periculos, dar incitant.

5. Prin aceste întrebări ne plasăm în plină chestiune a receptării. Desigur marchizul de Sade a fost « canonizat » de o anumită parte a noii critici (care nu mai e de mult nouă), e un autor care și-a cîștigat nemurierea, chiar dacă e pus la index și nu e prezent în manuale. Situația unor scriitori precum cea a lui Sade e un exemplu de canonizare nedidactică, oricum paralelă. Ar mai fi asemenea cazuri, de natură diferită, dar nu e locul să stăruim asupra lor aici. Însă țin să reiau: ce are de făcut scriitorul întîi de toate e să se exprime cît mai bine pe sine. Putem chiar spune că șansele de a integra canonul (fie și unul alternativ) sînt pentru un scriitor direct proporționale cu capacitatea sa de a-și exprima mai bine obsesiile.

6. Dacă e să vorbim de canon ca dat obiectiv, atunci ar trebui invocată aici sensibilitatea generală (sau aproape) a indivizilor față de ceea ce este perceput ca valoare, și care face ca Shakespeare să fie înțeles și apreciat pe toate meridianele, indiferent de specificitățile și așteptările locului. Putem însă spune că judecata critică ajută la instituirea canonului ? Poate : oricum la recunoașterea lui, la conștientizarea lui. Cu cît se cultivă mai mult literatura care face parte din canon, sau care are șanse să acceadă la acesta, cu cît accentul este pus mai degrabă pe literatura în sine, cu atît canonul va fi mai puțin amenințat. E cazul criticii europene în general, în raport cu cea din Statele Unite. *Grosso modo*, de

o parte avem respectul implicit pentru estetica formală și transcendența « mesajului », de cealaltă parte valorizarea textului corect politic și a consumului său rapid. Evident ca sînt și excepții...

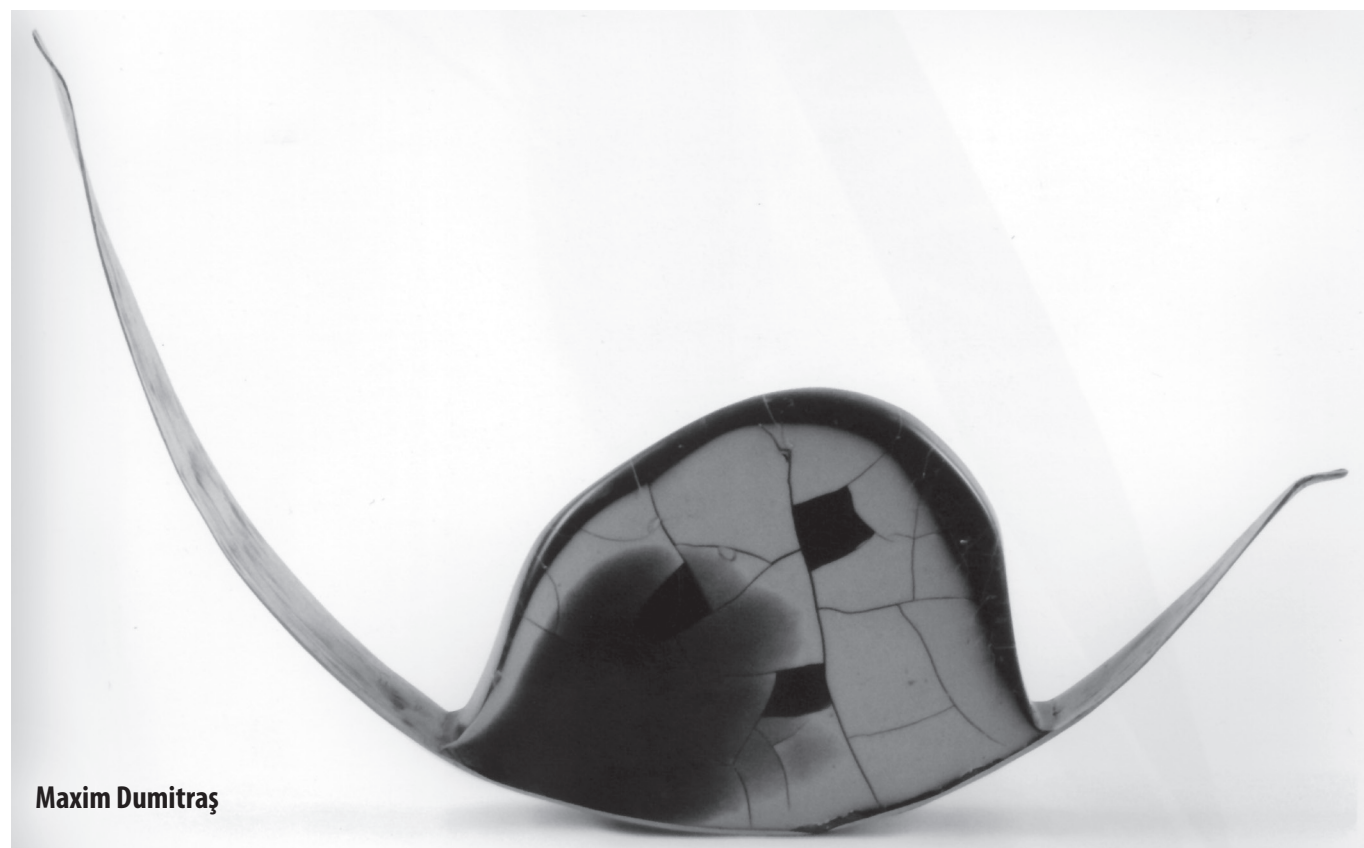
7. Precizez, dacă nu s-a înțeles pînă aici, că nu cred foarte mult într-un canon național, ci în canon pur și simplu (universal). Trăsăturile specifice naționale adăugate celor individuale nu constituie un canon, ci nuanțele care fac unicitatea unei opere în ansamblul canonului universal.

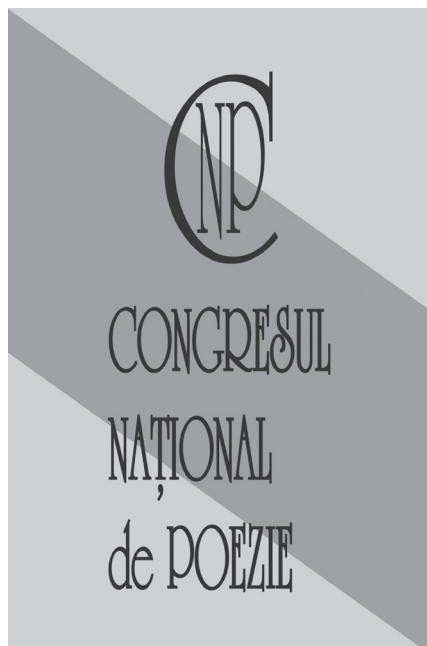
8. E clar că scriitorul îl face. Pentru simplul motiv că fără scriitor nu am avea de unde porni reflecția asupra canonului.

9. Dacă ne menținem reflecția la nivel de literatură națională, într-adevăr o problemă majoră este aceea a integrării în literatura de acasă a operelor de valoare scrise în exil (chestiune de durată, dificilă, dar care poate fi extrem de pasionantă; recuperarea unor autori însemnînd un fel de renaștere sau o a doua biografie a operei). Dacă însă ne plasăm din perspectiva literaturii mondiale, cum această discuție despre canon mă determină să fac (adică din perspectiva Republicii mondiale a literelor, în termenii lui Pascale Casanova, sau... a canonului occidental, în terminologia lui Bloom și a opozanților săi), constatăm – după caz, cu dezamăgire, stupefacție sau mîndrie – următorul lucru: doar cîțiva scriitori români exilați au intrat în canonul (extins) al Occidentului, și al lumii. Nici un scriitor rămas la vatră... Într-adevăr, dacă citim *appendix*-ul care încheie *The Western Canon* (ce cuprinde o listă extinsă

a autorilor canonici ai lumii, organizați pe țări și pe faimoasele periodizări ale lui Bloom), putem face două remarci fundamentale. România nu există deloc în acea listă. În vreme ce (e drept, abia în ultima fază, cea a « epocii haosului »), țări vecine cu România, și uneori mai mici decît aceasta, sînt prezente. Ca să fac puțin în ciudă, arunc o privire mai atentă și remarc faptul că sînt prezente Serbia și Croația (prin trei autori), Cehia (prin cinci autori), Polonia (prin șase autori), Ungaria (prin trei autori). Sînt țări din preajmă, care nu au fost nici ele scutite de tragediile istoriei (deci să nu ne găsim încă o dată justificările tipice!). Ce-i drept, și ajung la chestiunea literaturii exilului și la a doua observație legată de lista lui H. Bloom, găsim trei nume care se raportează mai mult sau mai puțin la România, dacă nu sînt de-a binelea românești: Tristan Tzara, Eugen Ionescu (prezenți ca scriitori francezi), respectiv Paul Celan (ca scriitor german).

10. Canonul cuprinde autori în măsura în care cuprinde opere. Dar opera e cea care e importantă. Să încetăm cu sanctificarea persoanei scriitorului, care chiar genial fiind, poate produce după trei capodopere o lucrare de proastă calitate, fără valoare. Valoarea literară, pe care nu vreau să o definesc (dar reiese o definiție din ce am scris mai sus), există în sine; nu se constituie ca atare doar pentru că a fost eventual produsă de un scriitor valoros (așa cum – strict pecuniar vorbind, evident – un carnet cu mîzgălituri ale unui pictor celebru e scos la licitație pe milioane de dolari, situație în care nu obiectul în sine are valoare, ci valoarea adăugată a numelui).

Congresul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a III-a

În perioada 5-7 iunie 2009 a avut loc la Botoșani cel de al III-lea Congres Național de Poezie, organizat de Fundația Culturală „Hyperion - caiete botoșănene”, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor din România. A fost ales președinte al Congresului Gellu Dorian, vicepreședinți Ion Pop și Leo Butnaru și un comitet de coordonare format din Adrian Alui Gheorghe, Cassian Maria Spiridon, George Vulturescu, Claudiu Komartin și Vasile Tărățeanu. Salutul U.S.R. a fost adus de scriitorul Varujan Vosganian, vicepreședinte. Tema acestei ediții a fost „Poezia și istoria literaturii române”. Au susținut comunicări: Liviu Ioan Stoiciu, Adrian Alui Gheorghe, Lucia Olaru Nenati, Daniel Corbu, Vasile Spiridon. Au participat la dezbateri: Mircea A. Diaconu, Paul Aretzu, Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu, Leo Butnaru, Răzvan Țupa, Alexandru Matei, Vasile Tărățeanu, Emanuela Ilie, Antonio Patraș, Sterian Vicol, Ion Pop și alții. Au fost lansate, la Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” Botoșani, cărți apărute la editurile Cartea Românească, Vinea, Pronceps Edit, Brumar, Cartier, Convorbiri literare, Conta și Axa. Au fost prezente revistele: Convorbiri literare, Poezia, Dacia literară, Feed back, Cronica, Ateneu, Viața Românească, Familia, Euphorion, Poesis, Porto franco, Aregeș, Cafenea literară, Hyperion și altele. La recitalul desfășurat în Sala Studio a Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani au participat poeții: Liviu Ioan Stoiciu și Cassandra Corbu, în afara concursului, Adi Cristi, Shaul Carmel, Daniel Corbu, Cosmin Perța, Teodor Dună, Ioan Moldovan, Dan Mircea Cipariu, Claudiu Komartin, Marin Malaicu Hondrari, Paul Aretzu, Ioan Radu Văcărescu, Marian Constandache, Nicolae Tzone, Liviu Apetroaie, Leo Butnaru, Virgil Diaconu, Rita Chirian, Valentin Talpalaru, Adrian Alui Gheorghe, Sterian Vicol, Vasile Tărățeanu, Lucia Olaru Nenati, Radu Florescu, Nicolae Sava, Lucian

Vasiliu, Laurian Stăncescu, Roxana Braniște, Mihai Ganea, Dan Bogdan Hanu, Vlad Moldovan, Rareș Moldovan, Răzvan Țupa, Aida Hancer, Andra Rotaru, Luminița Dascălu, Vasile Guțuleac și Valeriu Stancu. Un juriu format din Ion Pop, președinte, Mircea A. Diaconu, Vasile Spiridon, Cristian Livescu, Alexandru Matei, Liviu Ioan Stoiciu și Gellu Dorian a acordat premiul Congresului Național de Poezie, ediția a III-a poetului Ioan Moldovan. Poeta Andra Rotaru a obținut Premiul „Hyperion” pe anul 2009. Pe 7 iunie, la Ipotești, în Aula „Laurențiu Ulici” a Memorialului Ipotești-Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu” a fost lansat apelul CNP-2009 și au fost decernate premiile celei de a XXVIII-a ediții a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică „Porni Luceafărul...”. De asemenea, scriitorii prezenți au semnat și un protest adresat Guvernului României, pe care le redăm mai jos.

Apelul Congresului Național de Poezie, ediția a III-a, Botoșani, 5-7 iunie 2009

Participanții la cel de-al treilea Congres Național de Poezie, Botoșani, 5-7 iunie 2009, atenționează opinia publică asupra dezinteresului ori lipsei de profesionalism cu care autoritățile de stat cu atribuții în domeniul cultural și artistic tratează literatura română vie și în mod special poezia contemporană.

Aceleași probleme dezbătute de la primul Congres Național de Poezie din 2004 au rămas în actualitate. Politizarea din ce în ce mai accentuată a mecanismelor și instituțiilor culturale a condus la acordarea netransparentă a banilor pentru

proiectele culturale și literare. Lipsa unor manageri culturali profesioniști a făcut ca numărul programelor dedicate promovării și difuzării poeziei cu finanțări europene, regionale, naționale și locale să tindă spre zero.

Fără a reitera aceleași probleme dezbătute în ultimii ani de scriitori și editori, le solicităm viitorilor reprezentanți ai României în Parlamentul European să apere literatura europeană contemporană, în mod special a poeziei, componentă esențială a identității și spiritualității fiecărei națiuni, prin sprijinirea unui proiect legislativ prin care să le fie garantat poezilor un minim financiar pentru drepturile de autor convenite din editarea poeziei, din evenimente poetice de tip multiart și multimedia, din lecturi publice. De asemenea, cerem Institutului Cultural Român și Ministerului Culturii și Cultelor să susțină proiecte de promovare a poeziei române contemporane în Uniunea Europeană.

Apelul a fost votat în unanimitate de următorii scriitori: Ion Pop, Ioan Moldovan, Dan Mircea Cipariu, Ioan Radu Văcărescu, Paul Aretzu, Liviu Ioan Stoiciu, Gellu Dorian, Claudiu Komartin, Andra Rotaru, Răzvan Țupa, Alexandru Matei, Cosmin Perța, Cassian Maria Spiridon, Valeriu Stancu, Teodor Dună, Aida Hancer, Dumitru Augustin Doman, Virgil Diaconu, Doina Popa, Lucian Vasiliu, Daniel Corbu, Valentin Talpalaru, Liviu Apetroaie, Marius Chelaru, Paul Gorban, Adrian Alui Gheorghe, Radu Florescu, Nicolae Sava, Vasile Spiridon, Sterian Vicol, Marian Costandache, Marin Malaicu Hondrari, Mircea A. Diaconu, Rita Chirian, Rareș Moldovan, Vlad Moldovan, Leo Butnaru, Vasile Tărășeanu, Shaul Carmel, Adi Cristi, Dumitru Țiganiuc, Emanoil Marcu, Lucian Alecsa, Vlad Scutelnicu, Nicolae Corlat, Petruț Pârvescu, Constantin Bojescu, Dumitru Necșanu, Laurian Stănescu, Valentin Coșereanu.

PROTESTUL CONGRESULUI NAȚIONAL DE POEZIE, ediția a III-a, Botoșani, 5-7 iunie 2009

Stimate Domnule Prim-Ministru Emil Boc,

Participanții la Congresul Național de Poezie, ediția a III-a, Botoșani, 5-7 iunie 2009, consideră abuzivă expulzarea din România a scriitorului Alexandru Vakulovski.

Va solicităm să urgentați procedurile legale de acordare a cetățeniei române și să anulați interdicția de intrare pe teritoriul țării a scriitorului Alexandru Vakulovski.

(Semnează scriitorii prezenți la Congres)

Impresii ale participanților la ediția a III-a a Congresului Național de Poezie, Botoșani, iunie 2009

ANCHETĂ REALIZATĂ DE CIPRIAN MANOLACHE

Ion Pop: Pot aprecia că, în acest an, la ediția a III-a a Congresului de Poezie, am asistat la discuții fructuoase legate de o temă importantă și de foarte mare actualitate – aceea a istoriei literaturii române, mai ales că a apărut recent știuta și de mare ecou *Istorie critică a literaturii române* a lui Nicolae Manolescu. Prin urmare, tema „Poezia și istoria literaturii române” se încadra cumva într-o atmosferă de mare interes. Felul cum s-au pus problemele, în cele câteva comunicări, mi s-a părut foarte la obiect. Au fost, de asemenea, participanți care au vorbit foarte serios despre cum ar trebui să arate o istorie a poeziei românești. În ce mă privește, am luat și eu parte la debateri, trăgând concluzii în calitate de vicepreședinte al Congresului. Intervenția mea a mers pe ideea că o istorie a poeziei românești nu se poate face decât ținând seama de o dialectică internă a limbajelor poetice, desfășurate pe anumite etape temporale, deci pe evoluția diacronică. Trebuie remarcate mai multe „etaje” ale raportării poeziei atât la universul care-i este specific, cât și la lumea exterioară. Adică, aceea dialectică internă a limbajului poetic care vizează confruntările ce au loc prin intermediul programelor poetice diverse, manifeste literare, orientări stilistice ale generațiilor creatoare, de intertextualități, de problema influențelor, a tipurilor de reacții ce au loc de la o formulă poetică la alta, toate privite în timp. Mă gândesc, desigur, și la relația dintre poezie și literatură în general sau la contextele politic, social, socio-cultural, având în vedere, evident, raportul dintre poezie și formele de administrare a societății, legate de intervenția sau non-intervenția politicului – libertăți ori cenzuri din partea regimurilor care s-au succedat de-a lungul evoluției literaturii.

Am în vedere aici etapa proletcultistă sau a realismului socialist, la cum a influențat ea, a deformat și a mutilat grav istoria literară românească. Chiar epoca postdecembristă a adus modificări în limbajul poetic, în noile canale deschise spre realitate, într-o lume lipsită de cenzură și creatoare a noi posibilități de expresie.

Pe de altă parte, e și o chestiune de situare a mișcării poetice românești în cadrul universal, pentru că poezia română nu poate rămâne izolată de lumea mare a poeziei, așa încât discutăm și despre comparatism, influențe, dialoguri literare. Mare parte a secolului XX am avut de-a face cu ecouri venite dinspre Franța sau dinspre expresionismul german. Acum, centrele de influență vin dinspre zona anglo-saxonă, dacă mergem spre aria mai largă a postmodernității.

Revenind la Congresul de Poezie, s-a simțit nevoia unui apel subiacent care îndeamnă la scrierea unor istorii cât mai obiective, pentru că s-a observat la poeții participanți un fel de nemulțumire în legătură cu modul cum sunt sau nu reprezentați în istoria poeziei recente. Cred că s-a insistat, și bine s-a făcut, asupra necesității unei anumite corectitudini, a unei onestități intelectuale, a unei lucidități a perspectivei critice asupra poeziei românești, așa încât să nu se dezvolte o falsă democrație în sensul reprezentării tuturor numelor, ci o ierarhizare justă din punct de vedere estetic, cu adevărat reprezentativă a ceea ce poate însemna poezia contemporană românească.

Leo Butnaru: Este îmbucurător că personalități atât de diferite se regăsesc în această a treia ediție a Congresului Național de Poezie de la Botoșani. Eu cred că este în același timp și un nucleu, și un fluid și constant, dar și în răspândire într-un areal mai larg. Iar ecourile se vor vedea atât în reviste, cât și în comunicările noastre directe, în corespondența noastră. Important este că aici se află tinerii noștri colegi. Mulți s-au strâns în preajma biseriței Eminovicilor. De extremă laudă faptul că acest nucleu adunat la Botoșani are constanță, presanță și eficacitate spirituală. Noi, participanții, suntem recunoscători că ni se oferă această posibilitate. Văd că se iau atitudini care, probabil, vor avea un anumit efect chiar la nivel național, nu numai local.

Ioan Moldovan: Întâlnirea noastră este un prilej de ieșire din singurătate, un prilej ca poetul, a cărui îndeletnicire este singurătatea scrisului, să-și vadă confrății și să se bucure nu doar de existența lui sau de aceea a literei, ci și de cea a prezenței alături de ceilalți.

Se cuvin aduse laude celor care, nu cu puțin efort, fac posibilă o asemenea întâlnire minunată. Cât despre premiul obținut, nu m-am așteptat niciodată și nu mă aștept nici de acum încolo să primesc premii pentru poezie. Dar, faptul că premiile vin, mă uimește, mă bucură. Ele se constituie ca un semn că tot ceea ce dăruiești ți se întoarce și sub această formă, ca un dar al comunicării.

Varujan Vosganian: Dacă avem o structură puternică, așa cum e U.S.R.: sau Congresul, o instituție care ne adună pe toți, este perfectă. Noi suntem condamnați pe viață la scris.

Shaul Carmel: Particip cu mare bucurie la acest congres. Mi se pare extrem de importantă întâlnirea poetilor, precum și schimbul lor de idei, dacă mai e viabilă o istorie a literaturii în vremurile noastre. Constat că Gellu Dorian face lucruri excelente aici, împreună cu redactorii de la Hyperion. Mă întorc de fiecare dată entuziasmat la Botoșani. Dacă m-am întors în seamă că n-am plecat niciodată.

Cassian Maria Spiridon: Cred că am reușit să trezim ideea că poezia este înainte de istorie, istoria e după poezie. Ea este partea cea mai vie a unei literaturi. Faptul că suntem la ediția a III-a a Congresului mă face să fiu încrezător că voi asista și la a X-a ediție.

Lucian Vasiliu: Ne adunăm an de an, de multe decenii, în spații marcate de Eminescu, de Iorga, de Luchian și de alte voci semnificative ale spațiului cultural național și universal. Oricât ar părea de paradoxal, există la Botoșani un congres al poetilor și al poeziei, al presei culturale românești. Faptul că de la Cluj și până la Cernăuți, de la Chișinău până la Caracal, Botoșanii însumează talente și personalități – e un semn de substanțialitate și continuitate.

Cristian Livescu: Să spunem mai întâi că e foarte important ce se întâmplă la Botoșani. Congresul este o „întâmplare

literară”, dar și un concept la care trebuie să venim cu rapoarte din doi în doi ani, să dăm seamă despre evoluția poeziei. Toate aceste întâmplări oficializate în lume se petrec pe bază de rapoarte. Peste doi ani, mi-am asumat deja asta, eu voi veni cu un raport despre starea poeziei române actuale. Ideea a plecat de la Colocviile de poezie de la Neamț, ținute până acum vreo câțiva ani. Ce-ar putea să cuprindă un raport despre poezie? M-a marcat discursul de astăzi al lui Mircea A. Diaconu, cea mai substanțială contribuție, după părerea mea, a acestui congres. Se vorbește despre o criză a poeziei sau că nu se mai scrie poezie sau că nu există o evoluție certă a poeziei până în clipa de față. Vine o generație a libertății, care s-a născut în preajma anului 1989 și care s-a dezvoltat liber în literatura noastră. Nu apar continuatori, douămiiștii există, dar nu există continuatorii.

Istoria poeziei trebuie căutată în interiorul ei și nu făcând sociologie pe seama asta. Receptarea poeziei nu mai este ce a fost, tot timpul ne plângem că nu mai avem publicul de odinioară. Nichita Stănescu, când scotea o carte, erau mii de oameni care așteptau să ia un autograf de la el. În clipa de față, un poet, dacă scoate o carte, ea devine aproape imediat anonimă. 30 – 50 de oameni dacă sunt în jurul lui. În critică, nu același lucru. *Istoria critică...* a lui Manolescu a cunoscut câteva mii de exemplare vândute, lucru extraordinar. Critica a trecut în prim planul literaturii, spre deosebire de poezie, care trebuia să fie regina literaturii.

Revenind la Congres, pe lângă aceste rapoarte, modelele poetice trebuie să fie aici prezente, modele poetice ale unui moment. M-am bucurat că a fost un dialog între generațiile '70, '80, '90. Inclusiv generația 2000. Spre deosebire de acum doi ani, unde a fost o răceală între generații, de data asta s-a conturat o consonanță între promoțiile poetice, aproape o armonie între ele, ceea ce este un lucru câștigat.

Val Talpalaru: Congresul e un eveniment de excepție, pe care nu poți decât să-l invidiezi. La Botoșani a venit elita poezilor. Discuțiile, chiar dacă au avut un ton ludic, au fost foarte serioase. Ele au răsărit din experiența tuturor celor prezenți.

Festivalul crește de la o ediție la alta, atât calitativ, cât și cantitativ. El „riscă” să devină cel mai important for al dezvoltării poeziei. Oamenii politici n-ar trebui, din lașitate, prostie, orgoliu sau altceva, să facă vreun rău poeziei și evenimentului ca atare. De obicei mă feresc să aduc un elogiu politicienilor, edililor pentru că este în natura funcției lor să facă ceea ce fac. Dar, aici, nu pot să nu laud inițiativa președintelui Consiliului Județean și a celor câțiva președinți de direcții, de instituții care au răspuns de soarta acestui festival. Congresul trebuie să devină un reper cultural național, de care este imposibil să nu se țină cont.

Ioan Radu Văcărescu: Mă bucur că sunt din nou la Botoșani, după patru ani de zile, în capitala poeziei române. Sibiul este foarte mult legat de acest spațiu, prin faptul că patru tineri poeți sibieni au câștigat premiul de debut la Botoșani. Congresul are o mare importanță pentru cultura română, întrucât el este o ocazie pentru a demonstra oficialităților întregii țări că poezia noastră merită o soartă mai bună decât cea pe care o are în momentul de față.

Vasile Tărățanu: Consider o întâlnire extraordinară a poezilor din întreg arealul românesc. Sunt pentru a doua oară la Botoșani, unde am mulți prieteni. Congresul a adunat lume bună din întreaga Românie și din afara ei la un dialog poetic. Poeții demonstrează că există o criză de orice altă natură, dar

nu de talente. Mai degrabă o criză de management literar, de popularizare etc.

Sper ca acest congres să devină o instituție, înregistrată juridic chiar, cu dorința de a readuce poeziei „în cetate”.

Teodor Dună: În timpul Congresului de poezie de la Botoșani, datorită concentrației deconcertante de poezie, luna se apropie de pământ într-atât de mult încât atinge, în zona pietonală din centrul orașului, copacii mai înalți și pe la două noaptea începe să foșnească.. Dacă o privești mai atent, vezi că e o lună cu totul neobișnuită. Precum acele ilustrate care își schimbă imaginea dacă le miști puțin, pe acea lună sunt înscrise zeci de poeme. Dacă faci un pas înspre primărie, de exemplu, un poem de-al lui Dan Sociu se preschimbă pe dată în unul de Claudiu Komartin. La intrarea în parc, pe lună se poate citi un poem de Dan Coman, iar dacă ajungi lângă lac, deasupra copacilor, se întinde sfârșitul unui poem de Marin Mălaicu-Hondrari. Congresul de poezie de la Botoșani își propune, de fapt, prin voința participanților, să încremenească această lună „poetică” deasupra orașului. Oricum, după cele trei zile de dezbateri, recitaluri, luna se mărise de aproape trei ori și nu se clintise până la orele amiezii. Până și miopii ridicau ochii și puteau citi cu ușurință poemele care străluceau deasupra. Din câte mi-a spus dl. Dorian, acum luna a intrat în fiecare apartament, este de departe cea mai uriașă și neclintită lună din lume și toți locuitorii orașului Botoșani aleargă pe străzi privind în sus, spre lună, și citesc cu voce tare. Unii dintre locuitorii mai inventivi s-au urcat în copaci și au desprins câteva bucăți de lună și și-au îmbrăcat casele în ele. Astfel, primăria a fost tencuită cu bucăți de lună. Este, după Congresul de poezie, o invazie a turiștilor care țin neapărat să-și facă poze cu diverse poeme apărute pe suprafața lunii. Și nimic din toate astea nu s-ar fi putut întâmpla, subliniază autoritățile, în absența Congresului de poezie, a cărui reeditare se impune ca ineluctabilă.

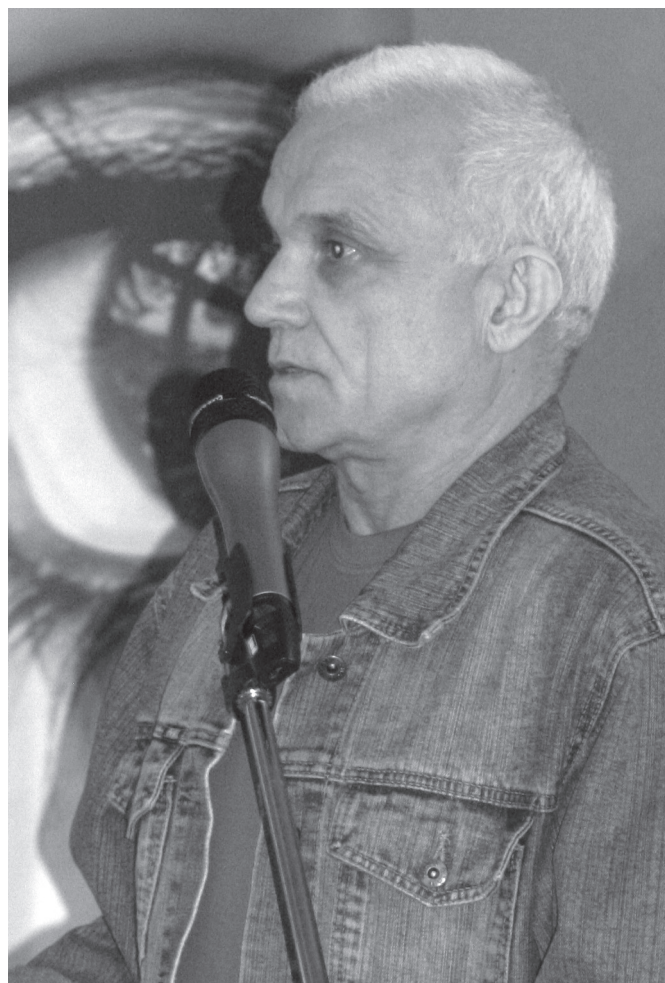
Vlad Moldovan: Unul dintre momentele cele mai intense și mai frumoase pe care le-am trăit la Congresul Național de Poezie, ținut la Botoșani în perioada 6-8 iunie 2009, a fost recitalul de poezie din sala studio a teatrului. Nu doar că sala era burdușită de oameni dornici să asculte cum sună poezia actuală – dar ceea ce a devenit impresionant a fost multitudinea de voci și « filme » poetice ce s-au intersectat în acel moment. Se știe că, de obicei, o lectură maraton e extrem de solicitantă pentru orice auditoriu care vrea să fie cât de cât receptiv și că, de cele mai multe ori, de la un moment dat, când în mod previzibil se pierde concentrarea, acest tip de lectură devine un calvar. Totuși, uneori, când gramajul de relaxare și prezență și atenție e potrivit, asemenea evenimente își pot dezvălui o latură intens-onirică – în care cel care ascultă se lasă purtat pe stiluri și viziuni cât mai diverse. Și tocmai acest lucru s-a întâmplat, cred, și la Botoșani. La asta a contribuit și calitatea poezilor și a poemelor citite sau recitate atunci. Încă îmi mai pot aduce aminte frântruri din vocea poemelor lui Marin-Mălaicu Hondrari sau ale Ritei Chirian sau ale lui Cosmin Perța. Cred că în acea oră am asistat la o veritabilă expunere de intensități care lasă urme și mai târziu în amintirea participantului. Un alt lucru care m-a bucurat a fost să observ de-a lungul evenimentelor faptul că există o interacțiune semnificativă între generațiile mai tinere și cele anterioare – că e posibil un dialog și un contact fertil între aceste moduri adesea antagonice de a vedea lumea, poezia, lumea poeziei, poezia lumii.

Liberi în cuget și în simțiri

Contestate, istoriile literaturii române (de la G. Călinescu la N. Manolescu) au totuși rolul lor fundamental – să atragă atenția dacă există o evoluție sau o involuție a literaturii române de-a lungul timpului, prin toate genurile ei. Și dacă se poate vorbi de o operă originală colectivă, românii neducând lipsă de „înzestrări native”. Invitația de a renunța la istoriile literaturii române („critice”, didactice sau de conjunctură) și a pune la cale de aici înainte numai compendii pe genuri literare, ar însemna și o scoatere din contextul cursului întregii literaturi române (în care genurile se completează reciproc) și o înțelegere restrictivă a fenomenului literar de la noi. Sigur, sintezele pe genuri ar aduce și argumentul singurătății atipice românești în ceea ce s-a tot publicat, în poezie, proză, teatru. Avem deja o *Panoramă critică a poeziei românești* și *Poezia română actuală*, sau o *Istorie a poeziei culte românești*, sau *Poezia română contemporană*. Avem istorii ale prozei românești (sau un dicționar al romanului autohton) și o istorie a dramaturgiei de la noi. Sau *Scriitori români de azi*. Nu ne lipsește nici *Dicționarul scriitorilor români*. Sau *Dicționarul general al literaturii române*, după *Dicționarul literaturii de până la 1900*. Avem și un dicționar biografic al literaturii române, la zi. Sau *Dicționarul analitic de opere literare românești*, sau *Literatura română contemporană...* Istoria critică e pe val? Pentru nici 200 de ani de conștientizare a actului literar, de ce să ne plângem: avem de toate dinspre partea critică. Ce ne lipsește e scriitorul român care să fi rămas reper în literatura universală și, eventual, un premiat Nobel pentru literatură. Că istoriile literare dau de gol marginalitatea scriitorului român și provincialismul literaturii noastre (nu am spus mediocritatea ei). Ne place, nu ne place, ne complăcem în această minoră „demonstrație a puterii de creație”. Să acuzăm critica literară de lipsă de intuiție în fața valorii reale, ea ridicând pe soclu glorie trecătoare, dacă nu dovedite false în ultimii 200 de ani de literatură originală scrisă în limba română? Ce folos? Las la o parte viziunile impresioniste și hachițele subiective, impuse public „în spirit estetic”. Ce e o istorie literară? O succesiune de opere evaluate „estetic” în context istoric și „colecții de fapte literare dispuse cronologic” – am în minte **Iluziile literaturii române** de Eugen Negrici, voi face referire la această carte eseistică multipremiată (preocupată și de sociologia literaturii). Avem impresia că literatura română e o continuă reacție la evenimentele istoriei noastre zbuciumate (evenimente din afara sau dinlăuntrul nostru). Asta înseamnă că suntem o literatură reacționară? Că reacționăm fără sens (nu împotriva sau de partea sensului)? Nu însemnăm nimic prin istoria României în ochii lumii mari? Nu însemnăm nimic nici prin literatura noastră... Nu e normal, cel puțin prin poezie ar fi trebuit să atingem „perfectiunea”. Spun „perfectiunea”, fiindcă după ea nu poate urma decât apocalipsa – și ne-am trezit cu o apocalipsă! Criticii importanți ai României sunt de acord că e preferabil să nu mai scriem poezie și să nu mai publicăm versuri (fiindcă nu se mai citesc oricum, nu?), acesta fiind

cică „spiritul vremii”. Deși poezia dă de gol „zonele adânci” ale creației originale și datorită ei avem niște canoane (fie și relativizate estetic). Dacă stăm atât de prost și suntem conștienți de zădărnicia demersului literar original în limba română, știind că nu ajungem oricum nicăieri, de ce tot reconsiderăm critic moștenirea literară, revizuiind literatura română periodic (nu numai prin istorii literare)? Deoarece s-a demonstrat că „timpul omoară orice creație intelectuală”? Avem cu toții sentimentul perimării artistice și că tot ce scriem (inclusiv critic) e dependent de timp, că „mutația valorilor” („schimbându-se sistemul de așteptări”) ne joacă feste, și noul, descoperit prin creația literară, se învechește înainte de a fi stabilizat ca o „frumusețe”. Nu ne mai ajută la nimic memoria afectivă, dacă ne reprimăm critic „intențiile creatoare”. Fiind conștienți de inadecvarea noastră la zi și de distorsiunile de receptare... De faptul că „atributul permanenței” rămâne de neatins și că o legitimare a valorii prin istoria literaturii române e doar o chestiune de solidaritate a criticului cu scriitorul călăuzitor de conștiință, în fața „revanșei esteticului” și a „eșecului existențial”...

În sfârșit, cred că poezia adevărată asigură „continuitatea sufletească” și în vremuri de criză de identitate la români. Poezii, „prizonieri ai instinctului și ai propriei lor sensibilități”, au simțul fatalității.

Poeți, poezie, istorie literară

Într-un moment în care dezbaterile criticii românești au fost concentrate în mare măsură asupra *Istoriei critice a literaturii române*, realizată de Nicolae Manolescu, propunerea ca la Congresul Național de Poezie din acest an dezbaterile centrale să aibă loc tot pe o temă de istorie a poeziei mi s-a părut foarte bine venită. M-am bucurat să-i aud pe câțiva dintre poeții și criticii participanți exprimându-se în legătură cu acest subiect nu numai dificil, ci și sensibil, având în vedere faptul că el angajează în bună măsură și evaluarea unor scriitori încă activi, așadar care pot emite pretenții de înregistrare și comentariu în paginile unei asemenea lucrări de anvergură. Capacitatea de „iritare” a poezilor – ca să folosesc un cuvânt din cunoscuta expresie clasică – a fost dintotdeauna mare, încât era de așteptat ca reacțiile să aibă accente în parte critice, la rândul lor, față de oglinda propusă de un interpret de talia lui Nicolae Manolescu. Fiind eu însumi, cumva, în cauză, ca scriitor încă viu, îmi interzic din principiu să mă refer la cazuri punctuale, de omitere în această amplă cercetare, cu destule merite incontestabile, a unor nume importante din lumea scrisului românesc actual ori de lecturi incomplete sau în contradicție cu opinii radical diferite ale istoricului literar exprimate despre un autor sau altul cu ani în urmă. Dreptul la opțiuni personale și la revizuiți în timp este de recunoscut fără supărări indecente, iar a recunoaște că nu putem citi chiar totul ține de evidență.

Din dezbaterile la care au luat parte poeți și critici precum Liviu Ioan Stoiciu, Mircea A. Diaconu, Adrian Alui Gheorghe, Alexandru Matei..... s-au putut deduce câteva principii de ordin mai general, dincolo de anumite cazuri particulare. A reieșit destul de clar, mi se pare, că o istorie a literaturii întregi românești nu se mai poate face astăzi, fără însemnate riscuri, de către o singură persoană. Epoca e, dimpotrivă, a cercetărilor colective, pe orientări și genuri, invitând la lecturi care să poată integra credibil fenomenul literar (poetic) în contexte socio-culturale definitorii. Ele ar ține seama de condiționările, fie și relative, de ordin politic, de reacțiile mediului literar la exigențele exterioare lui, de un anumit cadru instituțional specific, cu structurarea misiunii literare în direcții și grupări, cu programe, definiții etc. Ar aproxima așa-numitul orizont de așteptare al publicului cititor confruntând coeficientul de nouitate al operelor interpretate cu stadiul de evoluție al anumitor genuri și specii poetice deja asimilate și, mai ales, ar pune la contribuție judecățile cititorilor specializați, adică ale criticilor, care sunt, în fond, cei care contează decisiv în conturarea unui asemenea orizont. În ce mă privește, am atras atenția – și mi se pare obligatorie o asemenea perspectivă – asupra a ceea ce s-ar numi „dialectica internă a operei poetice”, adică studiul aprofundat al programelor de creație, dar mai ales al formulelor literare afirmate de-a lungul timpului, cu firești tensiuni și conflicte între direcții mai noi sau mai „tradiționale”, cu „întoarceri” la limbaje care păreau depășite, dar care

cunosc adesea reciclări productive în funcție de contexte. O istorie a poeziei noastre nu s-ar putea lipsi – îmi pare evident – de punerea în ecuație a realităților locale cu ceea ce s-a întâmplat și se petrece semnificativ în Europa mare și în lume – așadar nu poate neglija un și mai larg context care să-i probeze gradul de sincronizare cu limbajele poetice cele mai vitale la un moment dat. Se înțelege că asemenea perspective ce țin de diacronie se vor intersecta firesc cu abordări sincronice ale unor opere reprezentative, în care un anumit „spirit al epocii” – ca să reiau o sintagmă cunoscută, se poate regăsi în chip eminent. În felul acesta, o istorie a poeziei românești ar echilibra studiul intrinsec al textelor particulare cu cel al stilurilor, genurilor, convențiilor poetice care se impun la un moment, își epuizează treptat puterea de iradiere, cedează altora sau revin, cum spuneam, într-un soi de reciclare ce nu e pur și simplu repetiție, ci conviețuire fertilă cu alte moduri de a scrie. Este, în orice caz, ceea ce pretinde a face „postmodernismul”, cu practicile sale deschise spre tradiția negată odinioară vehement de diversele avangarde, îmbrățișată acum cu o tandră ironie și cu o conștiință și mai acută a mecanismelor poetizării, în jocul permanent dintre gravitatea expresiei atente la substanța ontologică a scrisului și jocul mai liber al fanteziei creatoare. Nu în ultimul rând, îmi pare că un istoric literar e dator să uite de micile mari slăbiciuni sau resentimente față de un autor sau altul din imediata apropiere, impunându-și o ținută etică victorioasă dincolo de anecdotele zilei și orei.

Mi se pare că acestea au fost direcțiile spre care a tins animata dezbatere prilejuită de Congresul nostru. De la teorie până la practica lecturii atente a unei epoci de poezie atât de diversificate stilistic cum este a noastră rămân, desigur, distanțe de străbătut, după cum nici cealaltă distanță, dintre poet și cititorul său prezumtiv, nu pare a se reduce în timpurile mai noi, când lectura cărții e concurențată de expansiunea fără precedent a *mass media*. Poeții s-au putut plânge și de astfel de inconveniente, încercând să se consoleze cu noile canale de comunicare din spațiul virtual, al internetului. Iar recitalul tradițional, cu versuri de toată mâna, a permis și el o confruntare cu un public încă atent, totuși, la ceea ce se scrie în ziua de azi la noi. Faptul că un poet valoros ca Ioan Moldovan a luat în acest an premiul cel mare în cadrul acestui recital, arată că spiritul critic a stat de veghe și că juriul ad-hoc a făcut, între mai multe opțiuni creditabile, o foarte bună alegere. În rest, reînnoirea apelului către autoritățile românești în sprijinul cărții de poezie încă atât de vitregite, și ca tiraj, și ca difuzare și, nu în ultimul rând, ca... remunerare, a arătat că mai e mult de argumentat în favoarea acestei meserii ce operează cu materii cam prea imponderabile pentru vremea noastră interesată de substanțe mai dense material și cu sunete prea muzicale pentru auzul guvernanților asediat de stridențe ale zgomotelor zilei. Poeții și-au mai dat, totuși, încă o dată curaj, deși erau aproape siguri că vorbesc mai degrabă cu ei înșiși...

Manifest la intrarea în noua preistorie a lumii între Comună Primitivă și Comuna din Paris

Toate analizele științelor umane și conștiințelor lucide ale artei contemporane tind spre o singură concluzie: **postistoria va atinge o fază nouă a preistoriei**. Actualul "sat global", care este omenirea, n-are spre ce se îndrepta decât spre o nouă Comună Primitivă, atât doar că – în mod paradoxal – acest "sat global" a trebuit să devină **oraș**, ca să poată ajunge în noua **Comună Primitivă**, care se anunță în zorii mileniului trei.

Partea de istorie dintre sfârșitul primei Comune Primitive a omului și Comuna din Paris, să spunem (cei 200 de ani care au urmat, din 1789 până la revoluțiile anticomuniste din 1989, au funcționat ca un fel de desăvârșire a dezastrului politic și uman), nu e decât un strat foarte subțire din lunga poveste a omului, evaluată din zorii apariției sale ca specie sapiens. Pojghița a ceea ce numim azi istorie ar fi cam cât scoața vegetală de la suprafața Pământului, în raport cu stratificările geologice care coboară până în miezul său de foc viu, astral, umanitatea petrecându-și restul timpului geologic, cosmic, înafara celor două extreme numite convențional postistorie și preistorie. Acum suntem la pragul paradigmatic de intrare într-o astfel de lungă perioadă temporală.

Zone de autenticitate nouă

Pe vremea lui Balzac și Flaubert nu erau televiziuni, nici internet, nici atâtea ziare și radiouri, nici gu-gălu, nici enciclopedia Wikipedia, care disponibilizează - uzând moral - informația despre realitatea imediată. Dacă vreau să aflu informații istorice despre societatea contemporană, nu apelez la literatură, ci la sursele de mai sus, la puternicele motoare de căutare de pe internet, în arhivele online ale marilor cotidiene, televiziuni, agenții de știri etc. Arta de azi trebuie să scormonească după zone de autenticitate nouă, acolo unde nu pătrund aspiratoarele de praf și pulbere ale informației cotidiene.

Întoarcerea la arta tribală

Oportunitățile lumii de azi de a scrie și citi s-au înmulțit incredibil, au părăsit suportul tradițional al hârtiei, proliferând incontrollabil pe mărfuri de larg consum și mijloace de transport în comun, pe automobile de firmă și personale, pe ecrane tv, calculatoare, laptopuri și telefoane mobile, pe ziduri și panouri stradale, pe haine și chiar pe suprafețe neașteptate ale anatomiei umane. De asemenea, s-au înmulțit prilejurile de a comunica prin scris, pe internet, de la orice distanță, prin împrăștierea familiei și a comunităților tribale pe suprafața Pământului. Forumurile articolelor din edițiile online ale cotidianelor, televiziunilor și radiourilor, cât și puzderia de publicații virtuale, reviste online, site-uri, bloguri și mail-uri zilnice, individualizate, democratizează scrisul, aducându-l - **în raport cu hegemonia tot mai evidentă a imaginii** - la același nivel de notorietate folclorică al oralității

miofice, prescripturale, și transformându-l – în cele din urmă - într-o nouă etnografie, postmodernă, postscripturală, postapocaliptică, postistorică. Nu-i așa că arta graffiti, sau muzica hip-hop a marilor orașe, seamănă leit cu ceea ce făceau primii pământeni care desenau pereții peșterilor, cântând și dansând la lumina focului viu din zorii civilizației?

În acest context, devine tot mai evidentă realitatea că intrăm într-un fel de nouă preistorie, la alt nivel al spiralei civilizației umane. Am început – ca urmare - să scriu literatură tribală pe internet, pentru membri ai familiei mele din Europa și America, dar și literatură de apartament (peștera mea de beton) pentru prilejuri preamenești ale familiei de acasă. Cititorul viitor nu poate fi decât unul familial, inclusiv aparținând marelui trib care începe să devină omenirea sincronizată și în progresivă omogenizare culturală de azi.

Inevitabila preistorie nouă

Pe măsură ce lumea de azi evoluează, ca ansamblu, mari zone ale umanului individual se sălbătesc, extinzând rudimentaritatea, primitivismul și barbaria într-un univers tot mai sofisticat și subtil, din punct de vedere tehnologic. În noul realism globalizat, cât va mai rămâne din ce anexează progresiv jungla virtuală de pe internet și din telecomunicații, vor veni ființe cu psihism haotic, copii din trei, patru căsătorii, cei adoptați de familii homosexuale, cei născuți de mame-surogat, cei tratați genetic ca OMG-urile vegetale, feții-frumoși născuți cu spermă din băncile de material seminal al genilor, iminentele clone umane, cei născuți pe alte planete, cei retreziți din containerele criogenice etc, etc.

În acest haos poaspăt al umanității iminente, care va asalta mijloacele vetuste, deja, de investigare și tratament ale psihologiei și psihiatriei actuale, numai avangarda creației artistice (în sens de înainte-mergătoare) va putea pune ordine nouă, prin imaginația și intuițiile dintotdeauna ale creatorului de valoare, prin gramaticalizarea noii dezordini mondiale, îmblânzind și domesticind fiarele nebuniei ce vine, făcând din înspăimântător de agresiva junglă a viitorului suflet uman o grădină locuibilă, sau măcar suportabilă.

Întoarcerea la Domnul Zeu (Dumnezeu)

Întoarcerea prin spirit la elementaritate, pentru a regăsi vitalitatea nouă de regenerare a creației, presupune întoarcerea mai înaltă la sursa tuturor surselor de putere ale lumii. Întotdeauna în istorie, criza Omului a fost însoțită de criza credinței în Dumnezeu. Criza artei și a omului se va încheia doar când va sfârși criza credinței în Puterea cerească a cărei parte mărunță suntem. Arta noastră va regăsi omul de azi doar în măsura în care îl va regăsi, mai întâi, pe Domnul Zeu, cel viu dintotdeauna.

Adevărat, "Dumnezeu ține în mână infinitul lumilor sale", dar – oricât ar părea de șocant, Dumnezeu cunoaște numai din exterior anumite realități umane. Dumnezeu nu poate minți, fura, înșela, păcătui, ucide, deci nu poate cunoaște din experiență proprie infracțiunile multiple ale codului penal. Creatorul ceresc nu poate muri niciodată (decât în imaginația unui filosof sau al altuia), prin urmare nu poate trăi pe cont propriu cumplita experiență umană a morții. De aceea s-a întrupat în Fiul său Cristos, pentru a cunoaște din interior, "pe propria piele", toate limitările dureroase ale omului și umanului, rămase inaccesibile și de neînțeles până în clipa răstignirii, așa cum unii medici își riscă viața experimentând mai întâi pe ei înșiși medicamente curajoase, prescrise abia ulterior comunității.

Artistul autentic este și el creator de universuri, ca și Dumnezeu, dar de universuri interioare, nesfârșite în energii potențiale, jumătatea de clepsidră (sau capăt de balanță) a cosmosului de afară. Ca și creator al universului său lăuntric, scriitorul este fratele bun al lui Cristos: cine îi citește cărțile, îl vede pe Tatăl în spatele lumilor sale imaginare. De aici și responsabilitatea morală a artistului de valoare față de semeni, care învie din morți ca Isus cu fiecare creație a sa.

O sărbătoare a Paștelui e fiecare poem al meu. A fost o clipă, sau poate o eternitate, când umanitatea însăși nu era decât o proiecție imaginară, un vis, un joc de spirit, în mintea universală numită Dumnezeu.

Cărțile de trăit

Sunt cărți de citit și cărți de trăit. Pe măsură ce scrisul și cititul vor fi la îndemâna tuturor, prin mijlocul proliferant (și nu îndeajuns de evaluat în radicalele lui consecințe viitoare) al internetului, generațiile de azi și mai ales cele ce vin vor fi îngropate într-un noian de cunoștințe, dar nu vor ști să trăiască pașnic și frumos, cu ele și din ele. Vor fi tot mai căutate cărțile care te vor învăța cum să-ți trăiești cât mai profitabil viața, în ordine civilizatoare, tu și familia ta, cărțile care te vor înfia, asemenea Bibliei, convingându-te că un caracter moral, ca destinul omenesc al lui Cristos, este posibilitatea cea mai măreață din umanitate.

Hai să scriem toți o singură Biblie, în următoarea mie de ani!

Am debutat în 1982, cu volumul de versuri "Gesturi și personaje", în care fiecare poem purta titlul unui topos antropofil cristalizat de umanitate: Omul închis, Omul deschis, Omul de cuvânt, Omul de nimic, Homo ludens, Homo cinematographicus, Homo viator, Omul muntelui, Omul disponibil ș.a. În 1996, poetul Alexandru Mușina a publicat volumul "Unde se află poezia", care include esul "Noul antropocentrism", teorie devenită de-a lungul anilor centrul viziunilor sale estetice.. Mă bucur că volumul meu din 1982 a anticipat teoretizările valorosului poet Alexandru Mușina, la fel cum aş putea spune, mai în glumă, mai în serios, că o altă carte a mea, "Omul disponibil", publicată în 1999, a făcut parte virtuală masivului eseu "Omul recent", apărut în anii următori.

În măsura în care arta are o puternică vocație anticipatoare, scriitorii de valoare ai României ar putea lucra (în mod benevol, desigur), măcar o mie de ani de acum înainte, la o singură scriere, ca și "tribul Cărții Sfinte", în timpurile Vechiului Testament. Ar fi o șansă mai mare să răzbim în lume, ca popor, decât să ne risipim destinele cu orgolii personale insațiabile, luând fiecare afirmarea universală pe cont propriu și pulverizându-ne, astfel, energiile creatoare, mărturisitoare sau profetice. Evident, și eșecul ar fi de proporții istorice, cum se întâmplă de două mii de ani încoace cu literatura română, dar măcar am ști și noi ce avem de făcut, de la un punct încolo, pentru următoarele milenii.

Vocația misionară a creatorului de mâine

Scriitorii și artiștii, în general, și-au pierdut audiența cam de când creația lor a renunțat la epic și dramatic, la baladesc și imn ocazionat de sărbătorile tribului, cedând filmului și teatrului teritorii continentale mari, care le aparțineau, și retrăgându-se, odată cu modernismul, spre polii cu o mare condensare magnetică a substanței creative, spre groenlandele și antarcticele îndepărtate de lume ale sensului poetic pur.

Pentru a-și câștiga audiența de care s-a bucurat întotdeauna, poezia – de exemplu- va trebui să revină la dramatic și narativ, cum se întâmplă în textele de azi ale recitativelor genului hip-hop (lipsite din păcate de valoare, în sine, dar importante ca simptome ale direcției viitoare). În paralel cu descoperirea unor formule actualizate de adresabilitate a mesajului literar, creatorii vor trebui să-și actualizeze, în egală măsură, o vocație misionară rămasă latentă cam de multă vreme, practicând un anume misionarism literar, pentru început, în instituțiile cu profil educativ, universități, școli, biserici, biblioteci, în special acolo unde se selectează și se formează publicul viitor de cultură. Fără această activare urgentă a vocației educativ-misionare, artistul de mâine, indiferent cărui gen al creației se va dedica, nu va putea revigora interesul pentru artă și recupera un teritoriu cedat temporar tokșoiștilor tv, politrucilor, vipurilor publicitare, predicatorilor religioși, știriștilor, editorialiștilor ș.a.

Restituirea în integrum a fostelor proprietăți estetice

Puterea înnoirii limbajului și spectacolul impunerii lui într-o societate liberă a aparținut întotdeauna creatorilor, liderilor autentici ai capacității de formare și modelare, curajoaselor conștiințe creatoare. În acest sens, va avea loc, cu siguranță - în paralel cu restituirea fostelor proprietăți confiscate abuziv de comunism – și restituirea în integrum către adevărații creatori a fostelor proprietăți estetice, acaparate acum la fel de abuziv de noul colonialism consumatorist, adus de tancurile mass-media ale globalizării, valoroasele domenii ale frumuseții publice, care au asigurat culturii rolul de coloană vertebrală a conștiinței umane, de-a lungul miilor de ani de istorie și civilizație.

Cea mai riscantă și periculoasă meserie din lume nu e presa, cum se apreciază de obicei, ci creația artistică. E adevărat, nimeni nu împușcă poeți pe stradă, cum se întâmplă cu jurnaliștii curajoși de investigație de azi, dar a monitorizat cineva câți creatori autentici mor anual, autodevorați de singurătate, sărăcie, alcoolism, nebunie, eșec social și pustietate sinucigașă - boli profesionale ale oricărui creator adevărat, care-și pune cu acuitate problema autenticității și valorii sale? S-ar putea ca tocmai această străveche meserie a umanității să nu aibă un viitor, în România și în lume?

Terapia de peșteră

Ziarele scriu că o nouă terapie cucerește lumea extenuată de stresul de azi: weekendul în sicriu. Contra unor sume considerabile, societăți turistico-terapeutice le vând celor dornici de relansare spirituală un loc pentru două zile de vacanță, petrecute în condițiile mortal de austere oferite de un sicriu. Ceea ce la început părea să fie doar o atracție exotică a început să devină fenomen de masă: după două zile și o noapte trăite efectiv într-un sicriu, ca într-o avanpremieră a lumii veșnice de după moarte, cei vii se întorc din nou la viață, la propria viață, cu o poftă inimaginabilă de trăit. Dar această viziune poate fi dusă la ultima ei consecință: cei conștienți ar putea scoate din priză toate legăturile lor cu lumea de azi, întorcându-se periodic la peșteră și la condițiile originare ale omului din Comuna Primitivă, pentru perioade de timp care ar putea rămâne definitive. Pentru aceasta, ar trebuie să respecte câteva reguli terapeutice simple, de genul:

În perioada retragerii, oamenii să nu mai vorbească în cuvinte goale, care au pierdut până și sensul sensului, ci doar în **grai viu**, fiecare cuvânt rostit trebuind să aibă acoperire deplină și sinceră în propriul trup, dar și în realitatea și faptele dinafară.

Oamenii să nu mai mănânce bucate și alimente moarte, ci doar **hrană vie**, obținută prin propriile eforturi, în propria grădină din preajma peșterii.

Să nu bea lichidele reziduale ale diverselor tratamente chimice, ci doar **apă vie**, din izvoare neîncepute, de preferință din fântânița sau șuvoiul găsite în propria peșteră.

Să nu aprindă decât **foc viu**, cu amnar, cremene și iască, sau să ia foc din arborii trăzniți de fulgere în timp de furtună, iar acest foc viu să fie păstrat la gura peșterii neîntrerupt, zi și noapte, pe tot timpul viețuirii.

Orice n-are legătură cu Cerul să fie socotit un lucru mort

Să vorbească în versuri și în cântece, rânduilele conviețuirii să fie cântate și toate socotelile cu numere să fie ținute cântându-se.

Să nu aibă nicio valoare de schimb mărfurile socotite îndeobște comerciale, ci doar lucrurile spirituale, fie ele sentimente, idei, imagini și gânduri frumoase, cuvinte alinătoare, cântece vindecătoare.

Să se renunțe la bani, orice cumpărătură să se plătească în stele de pe cer și în perle de pe fundul oceanului. Iar când cerul va fi înnorat, pe timp de furtună, și nu se vor vedea stelele, iar marea va fi tulburată, oamenii să cumpere pe încredere și să întărească târgul făcut cu străngeri de mână, îmbrățișări și săruturi pe obraz, iar dacă valoarea tranzacției va fi mare, se vor putea săruta buze pe buze. Arta să se întoarcă din nou la oameni și la viață, nimeni să nu mai scrie și creeze pentru manuale și biblioteci, săli de expoziții și muzee, ci doar pentru oamenii vii ai comunității, pentru memoria lor și moștenirea lăsată urmașilor, transmisă prin tradiții vii, din generație în generație. Peștereni să nu mai trăiască în aglomerații mari, peste puterile lor, ci doar în grupuri care se extind atât cât ține bătaia cuvântului viu, puterea cuvântului și a cântecului. Fiecare comunitate de peștereni să-și facă rânduile, obiceiuri și datini după propria imaginație. Cei care vor încălca aceste orânduile, liber consimțite la intrarea în peșteră, să fie excluși din Comuna Primitivă și condamnați să trăiască în societatea globală, postmodernă, cu bănci, automobile, celulare, televizoare și calculatoare. Să sperăm, însă, că aceste cazuri vor fi tot mai rare, pe măsură ce masa mare a pământenilor vor ajunge la conștiința că singura lor salvare e întoarcerea în noua Comună Primitivă, de după falimentarea societate postistorică de acum.

Ioan MOLDOVAN

Al treilea congres

Poate că denumirea de congres dată acestui mod de întâlnire a poezilor nu este cea mai potrivită, câtă vreme un „congres” înseamnă, în percepția obișnuită, o adunare a unor specialiști pregătiți ca, în mod disciplinat, organizat și programat, să dezbată chestiuni importante ale domeniului pe care îl reprezintă. Or, poetul, cu atât mai puțin poezii, mulți poeți la un loc, nu prea suferă astfel de rigori. Tocmai de aceea, meritul lui Gellu Dorian de a aduna – acum la a treia ediție – atâția poeți, de atât de multe vârste, școli, stiluri, afinități, temperamente etc.etc. la un loc – și ce loc! Botoșaniul de lângă Ipoteștiul eminescian – de a-i „ține” în frâul unui program având în centru dezbateră chestiunii locului poeziei în istoriile literare – temă care, mai mult sau mai puțin direct, se va fi insinuat și datorită

aparității „Istoriei...” lui Manolescu – , de a-i face apoi copartăși ai finalizării concursului de creație și interpretare a operei eminesciene, ba, mai mult, de a-i incita să participe la un maraton-concurs de citiri/recitări din propria lor creație, în perspectiva (de oricare dintre ei dorită, sperată) de a obține unicul premiu al congresului, tocmai din toate aceste pricini, cărora li se adaugă excelenta organizare, din care a decurs o atmosfera bună de sărbătoare și prietenie, meritul lui Gellu Dorian și al echipei sale se cuvine a fi salutat și admirat. Ceea ce aceste puține rânduri o fac cu neascunsă bucurie. Congresul de poezie de la Botoșani a devenit o instituție de cultură, și socotesc că, spre binele acesteia (al culturii), este just să-i dorim o tradiție, adică alte și alte ediții, cât mai multe, cât mai bune.

Poezia și istoria literaturii

La început, se impune a se face o distincție simplă între istoria literaturii și istoria literară. Ne-am obișnuit să avem aceleași așteptări și de la una și de la cealaltă. De aceea, istoriile literaturii sunt apreciate în funcție de atingerea criteriilor de obiectivitate, exactitate, exhaustivitate, precum și pentru sistemul de taxonomii pe care îl aplică evoluției literaturii. Calificativele care li se atribuie și care se află în orizontul de așteptare sunt monumentală, spectaculoasă, ontologică, inegalabilă. Realitatea s-ar putea să fie pe dos: istoriile literaturii, cele care sunt scrise de oameni și nu de Dumnezeu, sunt rezultatul multor condiționări și, de aceea, vor fi partizane (estetic), subiective, marcate de prestigiul unor înaintași sau de modele din alte culturi, influențate (conștient sau subliminal) de canoane academice, de idiosincrazii și simpatii, fiind, în ultimă instanță, expresia unei mentalități, unei complicate formații cultural-estetice circumscrise temporal. Dacă istoria literară dă viață autorilor, deschizând noi perspective și înscriindu-se în lanțuri de continuitate analitică, istoriile literaturii au caracter muzeistic, de încremenire în timp, pentru că închid posibilitatea oricărei evoluții, scriitorii găsindu-și în ele un meritat loc de veci. Devin astfel frumoșii din pădurea adormită. Toate textele sunt niște conserve, dar istoriile au termenul de expirare la data fabricației.

Ceea ce predomină în istoriile literaturii este aspectul sintetic. Ele nu evaluează, nu fac hermeneutică, urmăresc o filosofie a timpului literar, adică o taxonomie diacronică, folosindu-se de genul proxim și de diferența specifică pentru constituirea de afinități. Prezentând imagini de ansamblu, mai puțin acurate, și făcând concesii esteticului prin evidențierea cu precădere a rolului cultural al unor scriitori, istoriile literaturii greu pot depăși un nivel al mediocrității.

Cele care fac servicii reale, relevante literaturii sunt critica literară și exegeza. Amândouă implică un instrument de contextualizare, comparatismul. Critica este pandantul literaturii (autorii înșiși asumându-și-o), iar exercițiul ei se numește, adecvat, *de întâmpinare*. Din punct de vedere axiologic, scriitorul nu poate exista în afara evaluării critice, angajată cu numeroasele ei funcții. Din punct de vedere critic, despre o carte se poate scrie de un număr nedefinit de ori. Critica literară vorbește despre relativitatea operei literare, în timp ce istoria literaturii dă o imagine imuabilă. Critica literară este o acțiune frontală, dispartă și aleatorie (în măsura în care stă *la mâna* scriitorului), de impact, demers în principal hermeneutic, conținând aventura și orgoliul primei posesii. Istoria literaturii este sistematică, pune ordine, clasează, salvează, seamănă cu *tabelul lui Mendeleev*, iar, ca intervenție finală, se bazează pe judecăți ale încremenirii. Din istoria literaturii nu se mai iese, nu se mai înviază, pentru că aceasta, ca specie, nu are viitor. Dați cu naftalină, trași pe-o linie moartă, scriitorii așteaptă în zadar judecata de apoi.

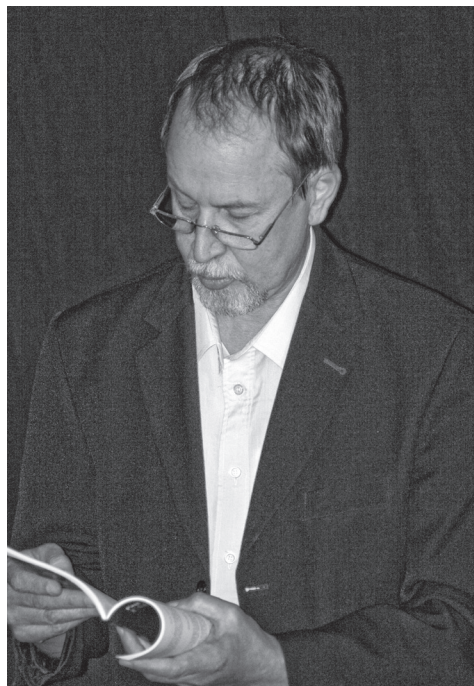
Istoriile literaturii în sine devin, la rândul lor, referințe literare și mai puțin axiologice. Se vorbește frecvent, în afara metodei, despre stilul istoricilor literari. A scrie o istorie a literaturii este, cu siguranță, o mare performanță, cu atât mai mult când aceasta se remarcă stilistic, prin o scriitură

deosebită. De regulă, ceea ce durează este opera artistică, interesul pentru cea exegetică estompându-se în timp. Arghezi, Blaga sunt importanți nu pentru că apar în *Istoria* lui Călinescu. Călinescu, la rândul lui, nu este important pentru că a scris despre Arghezi, Blaga (se observă că dacă scriitorii în viață sunt deosebit de interesați să figureze în istorii ale literaturii, celor morți le este indiferent).

Istoriile literaturii sunt generalizante și mediocre. Pentru poeți sunt chiar catastrofale, mai deloc relevante. Ele nu pot realiza decât fraze sintetice, deci metaforice, imprecise, scăpându-le finețea, subtilitatea liricii. E drept că, datorită retorismului lor, istoriile literaturii sunt citabile, fac impresie, servesc de argumentație facilă. Ceea ce contează pentru scriitori sunt exegezele, lucrări de aprofundare, în care evaluarea, interpretarea au criterii mai obiective, analitice, contextualizante. Sunt eficiente studiile monografice, istoriile literare pe perioade scurte, pe generații, pe curente sau școli. Dicționarele, care apelează mai puțin la performanța stilistică, sunt instrumente de informare foarte utile. Perioada contemporană rămâne, de regulă, inabordabilă istoric. Ea poate fi cel mult schițată, previzionată.

Ceea ce rămâne din istoriile literaturii este un spectacol diacronic. Istoriile literaturii, lipsite de mijloace analitice, scrieri fără continuitate, devin treptat desuete, artificioase, retorice, clasate, distanțându-se de viitor, pentru că nu sunt reciclabile. Singurele care nu-și încheie cariera sunt operele literare, redefinibile.

Istoriile poeziei sunt eficiente în măsura în care nu se limitează la inventare de scriitori, ci se ocupă de mecanisme, strategii, determinanți, mijloace specifice care configurează o direcție, un curent, un program, un stil. Poezia este un material sensibil incompatibil cu expeditivitatea istoriilor, care are nevoie, în primul rând, de oficiul hermeneutic. Într-o perioadă declarată postistorică, în care timpul a căpatat mai ales o dimensiune de consum, în care cunoașterea s-a transformat, dintr-o operațiune culturală, estetică, într-una nudă, istoriile literaturii, ca și alte domenii ale depozitării sensibile/spirituale, au devenit anacronice ori foarte elitiste.

Scriitorul român și „istoriile” literaturii

„La ce bun poetul pe vremuri de postmodernitate?” – ar fi parafraza exactă a acestui timp la mai vechea zisă a lui Hölderlin. Dar ea se poate extinde în general la scriitor, pentru că și prozatorul și eseistul, și chiar autorul de teatru, dacă nu e scenograf la Hollywood, suferă de aceeași marginalizare. O ignobilă și insuportabilă marginalizare, încât principiul controversat al *artei pentru artă* ar trebui repus pe tapet.

De dragul sintezei însă, vom restricționa ideile doar la condiția poetului, adică la acea ființă zeiască și fragilă, la marginalizarea căreia omenirea lucrează de vreo patru mii de ani. Adică de atunci de când poetul era șamanul, sacerdotul, vizionarul, al doilea om în stat fără de care un rege sau un împărat nu lua o decizie esențială. Astăzi, ajuns în fundătura postmodernității, când pe străzi Iisus e plimbat pe sacose de plastic, iar Gioconda surâde de pe eticheta brichetei cu gaz, cine-l mai ia în seamă? Slab, palid, având elanul rupt și o speranță futuristă bucăți, pe dedesubt, abia își poate ascunde condiția de înger căzut. Fără doar și poate, el se lasă cucerit de aerul magic al poeziei mari, adevărate din toate timpurile: de la Pindar la Dante, de la Milton la Hölderlin și Eminescu, de la Rilke la Hlebnicov, de la Gibran la Borges, acești anahoreți care au făcut ca limba poeziei să fie limbă în condiția ei absolută. Fără doar și poate, el își continuă coborârea în sine, în straturile profunde ale ființei, explorările prin metodele autocunoașterii și magiei revelante, pentru a afla cătimea aceea de frumos și nemoarte și a o dărui, după îndelungi ezitări și prelucrări în creuzetele alchimice proprii și ale limbii în care locuiește, celor din jur, adică amatorilor de „plăcere nedefinită”. Să ne-amintim că în atât de citata *Lettre du voyant* adresată lui Demyen la 15 mai 1871, Rimbaud face referință la actul creației: „Le poète se fit voyant par un long, immense et raisonné DÉRÈGLEMENT DE TOUS LES SENS [...] il s'agit de faire l'âme monstrueuse [...] énormité devenant norme [...] Cette langue sera de l'âme pour l'âme.” (Poetul devine vizionar printr-un îndelung, imens și rațional DEREGLAJ AL TUTUROR SIMȚURILOR [...] e vorba să facă sufletul monstruos [...] enormitatea devenită normă [...] acesta va fi *limbajul sufletului pentru suflet*.) Ne întrebăm cât mai contează această comunicare, într-un moment în care în lume lucrurile s-au complicat, s-au amestecat, când domnesc atât de bine clowneria, histrionismul, legile senzațiilor tari, când postmodernismul a creat probleme destabilizatoare la granița genurilor literare, iar cei adevărați nu se mai văd dintre veleitarii frivoli, grafomanii găunoși și impostorii agresivi (prezenți până și în manualele de educație școlară!), exact ca în una din dureroasele constatări ale lui Borges: „Europa și-a pierdut hegemonia. Totul se învâрте acum în jurul altor continente, de pildă America, dar ea nu înseamnă nimic. Secolul trecut în materie de cultură aparținea lui Whitman și Emerson. Cine le-a

luat locul? Niște scriitori mediocri. Succesul nu înseamnă nimic. Pornografia a luat locul literaturii adevărate. Totul se comercializează, până și literatura.”

Ce poate face acela pentru care poezia e singurul scop al existenței, cel hărăzit (prin înțelesul cuvântului *har*), cel blestemat, cel hotărât de destin într-o realizare armoniilor poetice, cel pentru care poezia face parte din iluzia universală, cel care se lasă cu voia sa distrus, devorat de forțele imaginarului, cel pentru care, cu vorba unui poet grec, *viața e o formă bolnavicioasă a literaturii*?

Și, în această perioadă de derută și destabilitate spirituală, când o aburoasă instituție lucrează cu aplomb la globalizarea forțată a culturii, când cei din tribul Ubu și păzitorii de capre din insula Patmos devin internauți, nu vom conțeni să îndemnăm poetul la respectarea inspirației, a magiei textului, la realizarea forței mantrice, la elitism, la șamanism.

Pe deasupra, poetul haric se află la cheremul gusturilor și jocurilor de culise ale criticilor și istoricilor literari ierarhizanți (făcători și de manuale școlare), posesori ai unui tabel Mendeleev literar personal, adică ai celor mai hazardante istorii literare, înfundate de multe ori în partizanat ideologic sau spirit de gașcă. Și câte astfel de istorii n-au apărut în ultimii ani! Iată: *Istoria literaturii de azi pe mâine* de Marian Popa, incompletă, neadusă la zi, două volume cărămidale, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul XX* de Marin Mincu, *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent* de Ion Rotaru (masivă, la 1336 pagini), *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism* de Dumitru Micu, *Istoria literaturii române* (vol. I-II-III) de Ioan Holban, mult discutată și disecată *Iluziile literaturii române* a lui Eugen Negrici, *Istoria literaturii contemporane (1941-2000)* de Alex Ștefănescu, ilustrisimă prin omisiuni sau *Istoria critică a literaturii române* (1526 pagini), aceasta din urmă o istorie „canonică” a literaturii noastre în vârstă de cinci secole, rod al unui delicat mimetism cultural cultivat pe malurile Dâmboviței.

Ceea ce e trist e că toate aceste „istorii” dărâmă mituri, nu construiesc. Senzația că ele se făuresc politic și mimetic. Că unele atitudini sunt chiar împotriva marilor făuritori de spirit (a se vedea doar sintagma „cadavrul din debara” când e vorba de cea mai mare personalitate pe care au dat-o aceste pământuri după Zamolxe: *Eminescu*), împotriva suportului nostru spiritual care este *tradiția*.

Dar ce poate face poetul haric, cel care nu are decât pasiunea devoratoare, inocența, gustul deșertăciunii, știința ceremoniilor iluzioniste, vocația sfășierii orfice și conștiința gratuității actului? Și, desigur, convingerea că Frumusețea lucrează încet, ca și Moartea.

Poezia și receptarea în istoria literară

Am fost prezent și în acest an la Congresul Național de Poezie de la Botoșani, al treilea, petrecut la începutul lunii iunie, un bun prilej de întâlnire a poeților din toate generațiile și din toate provinciile românești, în ținutul natal al lui Eminescu. Tema de generic propusă de organizatori: **Poezia și istoria literaturii române** – venea oarecum în continuarea discuțiilor aprinse din ultimele luni, pe seama opului gigantesc riscat de N. Manolescu, „Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură”, apărut la sfârșitul anului 2008, care a avut darul să nemulțumească multă lume, poate prin parcmomia în laude și ditirambi la adresa autorilor de azi. În raportul de deschidere al Congresului, având menirea să indemne la discuții, difuzat sub semnătura poetului Gellu Dorian, cel ce a lansat ideea cu totul lăudabilă și formatul periodice întruniri, se vorbește despre „studierea poeziei în contextul cercetării istorice de la noi”, despre „reperle canonice” ale poeziei contemporane și „reperle unei continuități a tradiției inovatoare”, despre „joaca sintagmatică în felul de a clasa și categorisi poezia și poeții”, despre unele istorii de dată recentă, concepute ca „simple înșiruiuri de nume”, precum și despre „prejudiciile” de clan în promovarea valorilor poetice și reprezentarea lor încă deficitară în străinătate. Toată lumea e de acord că avem o poezie încă vitală, de interes și de altitudine, dar din păcate ea nu se regăsește reprezentată ca atare și omologată în istoriile literare de dată recentă și nici susținută proiectiv, pe piața europeană a valorilor, putându-se chiar presupune că lucrurile sunt legate între ele: o istorie literară obiectivă, cu pasiunea exactității, ridicând privirea comodă din anturajul bucureștean spre orizontul întregii țări, ar putea contribui la o mai bună și meritată receptare internațională a poeziei românești, alături de celelalte genuri ilustrate la noi.

Observațiile sunt întrutotul întemeiate. Problema permite însă și o altfel de abordare: istoriile literaturii române de dată recentă, precum cele ale lui Manolescu, Ștefănescu sau Marian Popa, prin viziunea și dimensiunile lor planturoase, digresive, intens narrative, fără pasiunea sintezei, rămân practic „de uz intern”, cu un ecou destul de limitat în străinătate, unde concizia rămâne exigență de căpătâi. Lasă că nici *Istoria* lui Călinescu nu a făcut carieră spre Occident, dar să spunem că în cazul ei vremurile care i-au succedat nu i-au fost deloc favorabile, iar când cerul propagandistic s-a mai luminat „divina” carte trecuse – pentru unii – în rândul „romanelor” realiste de tip balzacian, cu personaje pitorești, de „comedie umană”, demnă de a fi citită pe furiș, la „fondul special”; și nici *compendium*-ul lucrării nu s-a bucurat de o soartă mai bună, chiar dacă era făcut să deschidă orizonturi de receptivitate spre „afară”. Oare o istorie a poeziei ar fi putut depăși asemenea neșanse? În afară de regretatul Mircea Scarlat, care angaja în anii '80 un proiect îndrăzneț în acest sens, dar destul de stufos, în căutarea mai mult a poeților uitați, de penumbră, decât de redimensionat valorile certe; de materialul exegetic bogat,

luxuriant, deși nestructurat într-o construcție coerentă, dar laborios și exact supus analizei, datorat lui Gheorghe Grigurcu (vezi cele două tomuri masive „Poezie română contemporană”, Iași, Editura revistei „Convorbiri Literare”, 2000); fără a neglija panoramele asupra poeziei de după război, realizate de Al. Piru, Eugen Simion, Marin Mincu, Laurențiu Ulici, Ion Pop, Ion Rotaru, Ioan Holban – reperle în materie sunt cu totul ocazionale, pe intervale relativ scurte (două-trei decenii) sau cu suport tematic. Asupra acestei stări de fapt istoriografia noastră literară are motive serioase de reflecție, atunci când întocmește bilanțuri.

De la acest subiect, discuțiile își pot extinde lesne motivația. Mircea A. Diaconu, într-o comunicare incitantă, bine articulată, a vorbit în prima zi a congresului de la Botoșani despre resursele de autonomitate ale unei istorii a poeziei românești, dacă ține seama de propriul ei „metabolism”, precum și despre motivația *interioară* care trebuie să anime această construcție „în interesul poeziei”, câtă vreme urmează un traseu, o devenire, „ca succesiune de momente” și nu ca „istorie” propriu-zisă, în sensul pe care ne-am obișnuit să-l atribuim conceptului. Sunt poeți care participă la acest „metabolism” diacronic, însă și alții – criticul i-a dat exemplu pe Emil Botta, Cezar Ivănescu și Cristian Simionescu – care adoptă o atitudine „defensivă”, ieșind oarecum din această tradiție sau „mișcare interioară”. Ipoteza de lucru al lui Mircea A. Diaconu merită atenție pentru o viitoare *altfel* de exegeză dedicată poeticității, care să arunce peste bord maniera clasică uzată, devenită greoaie, a istoriei literare, ca modalitate de oficializare a numelor de succes ale unei epoci, sacrificând adesea numele sustrase panicii de notorietate, lăsate mereu în seama reconsiderărilor ulterioare. Se înțelege că ignorând metode evoluate de abordare, unele încercări de istorie literară au devenit caduce, perimate, înainte chiar să apară pe piață.

Observa pe bună dreptate Ion Pop că „există, mai ales azi, un decalaj vizibil între opera care se scrie și se citește, formând actualitatea, și istoria literară”, ceea ce conduce firesc la declinul acesteia din urmă. Profesorul clujean e convins la rândul-i că „o istorie, fie și a poeziei, nu mai poate fi făcută de o singură persoană”, iar acest demers pleacă de la întrebarea: „există cu adevărat o poezie românească pe plan european? Dacă da, merită neapărat s-o scriem; dacă nu...” Două lucruri am reținut de la un alt critic, Antonio Patraș: că în poezie canonul se „face”, se impune de la sine, fără intervenții abrupte din afară; și că vitalitatea poeziei descrie fie începutul unei literaturi, fie sfârșitul unei literaturi. Nu au lipsit replicile în apărarea poeziei, venite cum era și firesc din partea... poeților: „Poezia e forma deplină de valorificare a spiritului” (Cassian Maria Spiridon); „Poezia e folosită ca limbaj de comunicare între oameni foarte diferiți” (Liviu Ioan Stoiciu); „Poezia va deveni o raritate, precum compozițiile de muzică simfonică” (Leo Butnaru); „Cât mai contează această comunicare, într-un moment în care lumea s-a

complicat, când domnesc atât de bine clovneria, histro-nismul, legea senzațiilor tari (!!), iar poeții adevărați nu se mai văd dintre veleitari, grafomani și impostori? Trist e că toate aceste *istorii* dăruimă mituri, nu construiesc; ele se făuresc politic și mimetic.” (Daniel Corbu). Ceea ce a dat credit unei replici venite din partea mai tânărului publicist Alexandru Matei: „Poeții vor să se vorbească despre ei, nu despre poezie. S-ar cuveni domolirea egoismului la poeți.” Bine, bine, dar cum, în condițiile în care lumea de azi încurajează tocmai intrarea în intimitatea, în viața „secretă” a poeților, ca personalități accentuate, ciudate, demne de livrat bârfei tabloide?

În privința unei istorii a poeziei autohtone, toate sunt bune și lesne de abordat de orice exeget de bună credință în studiu, până spre anii 50-60 ai secolului trecut, când lucrurile încep deodată să se încălzească, să halucineze. Biografismul nu mai este azi o materie facultativă; nu era nici pe vremea structuralismului victorios, pentru care numai opera conta, existența scriitorului fiind una neglijabilă, de ordin facultativ. Să ne amintim că, fără să fie adeptul fenomenologiei sau al teoriilor lui Barthes sau Foucault, Al. Piru realiza o panoramă a poeziei românești postbelice, făcând abstracție aproape în totalitate de prezența în social a scriitorilor. Să-i acordăm circumstanțe, pentru că în epocă nu aveai voie să spui că vreunul ar fi făcut închisoare pe motive politice, că era de stânga sau de dreapta, sau că a făcut compromisuri ideologice spre a putea supraviețui etc. Deși simțea ca inevitabilă „întoarcerea autorului”, revenirea sa în comitența operei, Eugen Simion s-a dedicat și el cu pasiune mai mult substanței operelor create „sub neagra dictatură”, făcându-se că nu știe sau că nu-l interesează ce era în viața de toate zilele cu Beniuc, Andrițoiu, Vasile Nicolescu sau Baconski. Sigur că înainte de '89 puține lucruri puteau fi spuse despre biografia reală a scriitorilor și chiar dacă se făceau unele referiri sau aluzii, ele erau de suprafață. După revoluție și mai ales odată cu pătrunderea în zonele obscure ale colaborării artiștilor cu instituțiile de represiune ale fostului regim, orice inițiativă de a întocmi „istorii” nu doar ale poeziei sau monografii de autori se opresc în loc, se blochează brusc, năpădită de suspiciuni sau întrebări delicate: de la Doinaș la Romoșan, numărul de cazuri notorii pentru felul în care poeții preluau misiuni și se achitau cu abnegație de ele, în a-și urmări și „turna” romanțat confracții, a crescut și crește în continuare.

Surprizele nu lipsesc chiar în linia întâi valorică și aici cred că defaimările spectaculoase din ultima vreme trebuie raportate la „jurnalele” unui personaj important pentru istoriile literare viitoare – nimeni altcineva decât Monica Lovinescu (aproape neluată în seamă de N. Manolescu, în *Istoria* sa!), care consemna cu acribie toate vizitele de curtoazie sau de (dez)informare ce i se făceau la Paris, majoritatea celor ce îi duceau „vești” tenebroase din țară pentru Europa Liberă dovedindu-se între timp a fi fost „misionari” sau agenți de influență, care își plăteau astfel la modul meschin ieșirile în străinătate. Până se vor liniști apele, avem destule rețineri – moralmente vorbind – în privința abordării unor personalități, a căror operă merită recitită și pusă față în față cu mărturiile

de arhivă secretă. Sigur, nu vom amesteca poeziile cu notele informative, deși în cazul lui Ion Caraion, de pildă, sau al lui Doinaș ar fi interesant de comparat eseurile virtuozitate, elitiste, de căutare în adâncurile lirismului, cu celelalte „eseuri”, de abnegație delațională, încredințate – pe zeci de pagini – superiorilor. De aceea, putem considera o reușită panorama lui N. Manolescu referitoare la actualitatea noastră literară, tocmai prin felul în care tratează cu prudență sau ignoră numele ce ar putea trezi confuzie sau neîncredere morală în traversarea istoriei recente. Este și asta o artă!

Un al doilea motiv de ezitarea în scrierea istoriilor poeziei îl reprezintă însuși momentul destul de dificil pe care îl traversează lirismul (nu numai la noi): schimbul între generații, sub semnul dezamăgirilor, confuzia valorilor, invazia veleitarilor, lenea de a căuta forme expresive noi și de a experimenta, tentațiile gazetăriei sau de natură public-funcționarească – iată doar câteva din cauzele acestei crize. *Experimentul* reprezintă modalitatea prin care poezia poate rezista și poate atrage atenția asupra ei, mai ales în perioadele în care simte în imediat primejdia. Avea dreptate, cred, Vladimir Streinu să emită o aserțiune rămasă de altfel testamentară: „O literatură ori experimentează, ori moare!” Așa este! Pierderea acestei atitudini de a cuteza, de a risca în plan vizionar și expresiv, una întrutotul regeneratoare, înseamnă nimic altceva decât pășirea în neant. La noi, din păcate, experimentele se mențin doar la nivel gestual – tabere sau maratoane de poezie, recitaluri în spații neconvenționale, concursuri tematice etc., în lipsa unei atitudini de fond, în zonele de expresivitatea profundă ale limbajului. Singurul care a urmărit programatic, prin anvergura cenaclurilor sale, această țintă a fost Marin Mincu, dar mișcarea sa de coagulare a douămiiștilor a fost obstaculată și în cele din urmă lichidată. „Terminatorul” acestei acțiuni care a creat destule evenimente a „plătit” și el, nu mult după aceea... Să mai spunem că o revistă a tinerilor, dată pe mâna unor gazetărași lipsiți de simțul inovației, de spiritul noutății, a căzut curând în desuet și minor, în timp ce o publicație ieșeană care se subintitulează cu fală „revistă de experiment literar” pune alături de-a valma eseuri de Tudor Ghiddeanu, Basarab Nicolescu, Horia Zilieru, Vasile Andru și Călin Sămărghițan. Manifestele unor poeți, un fel de confesiuni nevrotice, sunt aruncate cu dezinvoltură în presa de provincie, ca niște mici tiribombe de speriat fetele bătrâne, nicidecum însoțite de „furtuni”, cât de cât notabile, de conștiință în ambientul literelor. (Ne e dor parcă de un „scandal” adevărat în viața noastră literară, nezguduită în acest deceniu de nici un vertij, de nici un seism mai acătări). Poezia, la noi, dă semne a zăbovi la răscruce: ezită să experimenteze, fiind foarte dependentă de tradiție; soluția revelării lumilor ascunse în *dincolo*-ul imaginar pare a reveni în atenție, cel puțin declarativ, ca sete de ideal, de idealitate, într-o lume măcinată malign. Subversivitatea de tip esopic sau textualist nu se mai află în grațiile eului auctorial, iar „promoția libertății”, cea născută și formată integral în anii de după revoluție, e încă așteptată să intre în scenă, deși cel puțin deocamdată nu dă semne de curaj și excelență.

Congresul de poezie de la Botoșani s-a încheiat cu un concurs *ad hoc*, la care au luat parte toți autorii de versuri prezenți la manifestare, având un juriu de critici, prezidat de exegetul avangardei literare, Ion Pop. Marele premiu a revenit poetului Ioan Moldovan (a fost prezent la manifestare – caz rar în literatura noastră – cu cei doi fii ai săi, ambii poeți, cu volume publicate!), din care transcriu, iată, un frumos poem declamat cu acest prilej: „Timp în care multe s-au făcut și multe/ nu/ Sunt acum copist pe malul râului. Unde m-aș putea/ duce? Sunt toxic, cum s-a scris. Mă mai uit prin Pateric. Nimic de-al amintirii/ deocamdată. Toate cuvintele-s la îndemână./ Pițigoi de seară prin măr și păr. Râul: harnic și modest/ limpede și subțire./ Au fost ploi și zile tulburi/ ca mine ca noi/ Ca să nu pierd legătura cu mine/ prin oraș toată ziua bună ziua mașinile

poliției salvările cu/ alarmele pornite/ mâniaoase mereu/ Am mult de lucru/ să-mi întorc toate hainele astea pe dos” (*Nu există cu adevărat despărțiri*). Câteva concluzii ale întrunirii de la Botoșani: - poezia română își scrie singură propria istorie; - o pânză de tăcere se așterne peste o bună parte a poezilor ieșiți de sub „odioasa dictatură”; - conflictul dintre generații, respectiv între moderniști, optzeciști și post-optzeciști, s-a sleit, s-a temperat; - au lipsit săgețile aprige, veninoase și orgoliile precipitate de valorizare, preferându-se discuțiile calme, constructive, ținta atacurilor fiind istoria literară, ingrată și îngâmfată cu casta poezilor; - vagi atacuri au fost îndreptate spre forurile oficiale; - poezia a devenit o formă de rezistență în lumea de azi, o lume din ce în ce mai melancolică și mai paseistă, pe fondul unei sărăcii spirituale, difuzate cu viteza crizei.

Adrian ALUI GHEORGHE

„Bătălia” de la Botoșani, iunie, 2009

Trebuie să stabilim un lucru de la bun început: nu istoriile fac literatură, ci literatura face istorie. Iar „istoriile”, indiferent dacă sînt istorii politice, istorii ale unor fenomene naturale sau istorii literare, atîta timp cît sînt opere de autor și nu opere ale unor colective de cercetători, care să-și însușească o paradigmă de lucru, vor fi subiective, limitate, incomplete, discutabile. Una era să faci „istoria literaturii române” la nivelul anilor ‘30 - ‘40, din secolul al XX-lea, cînd aveai în spate doar vreo jumă de secol de febrilitate literară, cum a făcut-o George Călinescu și alta e să te apuci să fii exhaustiv la nivelul sfîrșitului de secol douăzeci, cînd în literatura română cantitatea a devenit „o nouă calitate”. Evident că stabilind acest lucru, niciuna dintre „istoriile” recente nu se încadrează în definiția din „Dicționarul de termeni literari”, în condițiile în care și definițiile acestea sînt instrumente care suferă redefiniri în funcție de realitatea „din teren”. Ce s-a pierdut, ce s-a cîștigat părăsind canonul din definiția din „Dicționarul de termeni literari”? Încercînd să surprindă tot ce mișcă în literatură, „istoriile” pierd din vedere valoarea identitară care recomandă o literatură; lucrînd numai pe anumiți autori, numai pe anumite opere, după gustul autorului, „istoriile” crează topuri aleatorii, contestate sau contestabile.

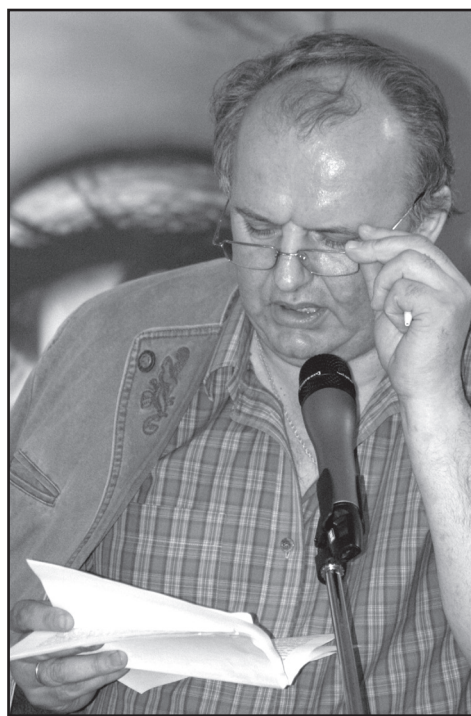
Din cîte știu, în culturile din Vest de multă vreme nu se mai înhamă nimeni la realizarea unor istorii „cărămida”, în favoarea studiilor serioase care țin de evoluția unui segment literar, a unui curent, a unei „aripi” literare etc. Noi, atinși bine de paranoia (scuzați!) înaintașilor care au crăpat de foame numai ca să se pozeze cu „casa poporului”, încă mai luptăm să facem un edificiu asemănător și din literatura română. După cum selectează, însă, istoricii noștri numele și operele pentru a-și ilustra și justifica demersul „musai grandios”, acela de a crea fiecare o „casa literaturii poporului”, putem să-i acuzăm de manipulare, de instigare la violență chiar, deoarece ajung „să se bată” scriitorii între ei, în interiorul literaturii, a generației, a grupului cărui îi aparțin pe criteriul prezenței sau absenței dintr-o anumită „cărămidă” literară pretențioasă. Și care e, de cele mai multe ori, inutilă.

Deși istoricii literari nu sînt niște cititori oarecare, ci sînt adevărații „cititori profesioniști”, tind să cred

că „preaomenescul” din ei are un cuvînt semnificativ de spus și de asta gustul excede rațiunii și chiar puterii de cuprindere. Credeți că un critic literar ar putea să ia în seamă o carte care nu-i place, care nu e pe gustul său, deși alții, mulți, îi recunosc meritele? Desigur că orice critic literar, cînd concepe o istorie a literaturii, parțială sau exhaustivă,

„stabilește valori”, în funcție de gustul propriu, își motivează apoi alegerea, pariul. Criticul literar este, în esență, un avocat al unui autor sau al unei cărți, uneori este avocatul apărării, alteori al acuzării, de multe ori e, însă, după cum susțin inamicii criticismului, „avocatul diavolului”.

Istoricul literar este însă mai mult decît criticul literar, el este avocatul unei literaturi. Hai să exemplific variația gustului la cîteva dintre „istoriile...” recente. Hai să luăm, de exemplu, pe colegul nostru Mircea Cărtărescu, unul dintre puținii scriitori optzeciști prezenți în mai toate „istoriile” recente, pentru a vedea fluctuația gustului. În „O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea”, Marin Mincu îl receptează, concluziv, cam așa pe Mircea Cărtărescu: „Există (*în poezia sa n.n.*) multe remanențe freudiene, exteriorizate abuziv pînă la extrema suportabilității. Oricum, oricît de atractivă ar fi o asemenea textură psihanalitică, totul rămîne fad fără a atinge vreodată

străfundurile eului. Cărtărescu a avut succesul facil al unui Minulescu lejer, autor de romane amoroase”. Alex Ștefănescu, în „Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000”, spune, între altele, despre Mircea Cărtărescu: „Mircea Cărtărescu este un improvizator, ca și Nichita Stănescu. Numai că, spre deosebire de Nichita Stănescu, care practica, fie și amuzându-se, un ritual al exprimării sentențioase, el rămâne harnic și prozaic ca o dactilografă în actul scrierii”. În „Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură” însă, Nicolae Manolescu are o altă părere, gustă altfel poezia congenerului nostru: „De la tînărul Nichita Stănescu niciun poet nu a mai dat o impresie la fel de amețitoare că reconstruiește prin cuvintele sale lumea”.

Cică dracul, conform unei anecdote a lui Anton Pann, intrînd într-un cimitir în căutare de ceva suflete pentru reparații la talpa iadului, tot cetind ce scria pe cruci despre cei decedați, a exclamat contrariat: - După cum scrie pe cruci, în acest cimitir sînt îngropați numai oamenii buni. Oare unde vor fi fiind îngropați cei răi? De asta, critic sau necritic literar, fiecare scriitor și cititor își crează propriul cimitir cu mausolee literare în care expune „mortii săi dragi”.

Dar sînt și alte modalități prin care istoricii literari „stabilesc scara de valori” a unei epoci, aneantizîndu-le pe unele prin omisiune. Poetul Cristian Simionescu de exemplu, ultimul laureat al „Premiului național de poezie Mihai Eminescu”, de la Botoșani (*jurii național girat de dl. Nicolae Manolescu*), care trăiește în voluntară reclusiune la Bîrlad, nu apare în niciuna din „istoriile” pomenite mai sus, nu este pe gustul istoricilor literari, deci „nu există”. Alt poet, bine prizat altă dată, Vasile Vlad, nu apare decît în „O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea”, a lui Marin Mincu, fiind „ocultat” (*vorba lui Marin Mincu*) de către ceilalți „istorici”. După o sumară și fugară privire am putea spune că avem atîtea literaturi, după cîte „istorii ale literaturii” avem. Sau avem atîtea „istorii ale literaturii” după cîte gusturi critice avem. Dacă am transla în domeniul medicinei comportamentul istoricilor literari, am putea concluziona că un chirurg operează doar pacienții care îi plac, restul rămînînd să moară la marginea drumului cu tumora operei atîrnată de gît.

*

Fiecare critic-istoric literar este, privit din profil, un Don Quijote care luptă nu numai cu morile de vînt care produc energie culturală (*bine*) asimilată de populația consumatoare, dar luptă și cu eolienele contemporane care încearcă să strecoare prin ciur vîntul înainte de a-l pune să învîrtă turbina. Aducerea pînă în actualitate a istoriilor literare este o modalitate de stimulare (*autostimulare*) a picăturii de adrenalină în plus, de către fiecare critic în parte, necesară pentru dinamismul personal. Dacă te lupți numai cu valorile presate în albumul cu amintiri literare sau în manualele școlare, riști o mare dramă, să nu fii recunoscut pe stradă de contemporani. „Marfa proaspătă”, chiar dacă nu e întotdeauna de cea mai bună calitate, ar putea să fezandeză gustul critic, să-l facă fie temut, fie respectat pe istoric în mijlocul vanităților creatoare. Un critic care nu se confruntă (și) cu literatura vremii sale e ca un individ care se hrănește numai cu conserve. În final face gîlbînire și moare.

*

Evident că mai nimeni nu a citit integral toate istoriile literare apărute în țărișoara noastră după revoluție, dar fiecare om alfabetizat a căutat cîte ceva în una sau în alta, a verificat poziționări, tranșări ale unor dispute literare sau extraliterare, a chibîțat vreo luare de atitudine sau a dezațuat vreo lipsă la apel, prin consultarea indicelui de nume. Istoriile literare apărute după 1990 în mare parte confuzio-nează valoarea generală a literaturii noastre, o pune în relație doar cu ea însăși, în diferite momente de evoluție istorică și nu o pune în relație cu o Europă literară care își vede liniștită de drumul ei. Oricum se exagerează rolul „istoriilor literare” în evoluția literaturii române, inflația acestora și incoerența gusturilor critice duce la un derizoriu al demersului, totul pare ca o bătălie politică pe segmente de electorat, pentru smulgerea unui vot (de încredere) și pentru recunoașterea primatului în domeniu. Istoriile literare din ultima vreme sînt prea mult și prea vizibil expresia democrației originale din societatea românească, în care nimeni nu dă cont în fața nimănui, nimeni nu e responsabil de ceea ce demolează, nimeni nu motivează credibil ceea ce edifică și califică.

*

Criticului îndrăgostit de opera sa, care e de fapt literatura pe care o comentează, nu-i rămîne decît să se comporte ca personajul lui Yukio Mishima, din „Templul de aur”, care se închide în templul din propriul vis și îi dă foc pentru a arde împreună, pentru „a-i rămîne sieși definitiv”. Un critic care nu se incendiază laolaltă cu biblioteca în care a trăit dramele și victoriile unei literaturi, nu e decît un ipocrit. Nu-i îndeajuns hărnicia ca să faci o istorie a literaturii, ai nevoie și de multă generozitate, de multă iubire și chiar de o doză de nebunie.

Dar hai să luăm și „cazul” Nicolae Manolescu, care stă pe creier mai fiecărui poet român, mulțumit sau nemulțumit de prezența sa în „Istorie...”! Nicolae Manolescu nu este doar autorul unui op numit „Istoria critică a literaturii române”, el este unul din autorii morali ai actualei configurații a literaturii române și unul dintre criticii de direcție ai ultimelor decenii de literatură românească. Cei care expediază „istoria” și implicit vocația integratoare a lui Nicolae Manolescu printr-un epitet care maschează, eventual, o înjurătură, sînt fie frustrații de profesie, fie cîrcotașii incorrigibili, fie mitomanii care au luat-o cu o lungime înaintea propriei opere, fie abonații teraselor unde se face politica literară care are valoare preț de o seară și care se dezvoltă în perimetrul barului. O primă condiție ca „o istorie” să fie bună e ca literatura la care se raportează să fie bună. De asta putem zice că avem „istorie literară” după cîtă literatură avem. Dezbaterile în jurul „istoriei lui Manolescu”, a celorlalte istorii recente, făcute cu seriozitate, sînt dezbateri în jurul și în favoarea literaturii române. Orice luare de poziție completează fondul „istoriei”, scriitorul român devine astfel personaj și autor deopotrivă. Cine are nevoie de „istoriile literaturii române”, autorii lor sau literatura română? Aceasta e întrebarea...!

Oricum, iritat din confortul său croit în timp, „scriitorul majoritar”, vorba cuiva, nu vrea să conecteze iluziile sale la „iluziile literaturii române”, cele „gestionate” de către critici, decît în măsura în care acestea din urmă îi sînt favorabile. Dacă e să (mai) judecăm literatura română, cea contemporană cu precădere, prin lipsa de performanțe externe notabile, am putea conchide la un moment dat

că avem o critică literară mult mai responsabilă decât credem, mai lucidă, mai dezinhibată decât literatura în sine. Nu am putea concepe „harta literaturii române” fără prezența „cartografilor” Nicolae Manolescu, Laurențiu Ulici, Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion, Mircea Martin, Al. Cistelean, Alex Ștefănescu, Ioan Holban, Marin Mincu, Virgil Ierunca, Cornel Ungureanu, Eugen Negrici, Ion Negoșescu, Monica Lovinescu, Radu G. Țeposu, Cristian Livescu, Ion Simuț, ca să numesc doar pe câțiva care îmi vin în minte acum, care au pus degetul pe rana literaturii, ca să determine un reflex condiționat sau necondiționat al operei (și al autorilor), ca să facă demonstrația necesară că e vorba de organisme vii.

*

În acest moment pe scena literară românească coexistă mai multe falii (*curenți*?) literare, semnificative, consistente. E vorba de literatura din perioada comunistă, niciodată „lustrată”, niciodată reevaluată ideologic, plină de truisme și poncifele epocii, care merge umăr la umăr cu literatura „cinstită” a aceleiași perioade, dar care s-a hrănit „din sine însuși”, care a rezistat (*eroic*?); apoi e vorba de literatura interbelică recuperată ca noutate în multe cazuri, mereu împrăștiată de lecturi surprinzătoare, din unghiuri actuale; mai e literatura exilului luată la grămadă, nemestecată, nedigerată încă, privită cu circumspecție de mulți dintre scriitorii rămași în țară „ca să mănânce salam cu soia”, de la care (*tot*) mulți s-au ales cu o oarecare cecitate; apoi literatura optzecistă care se manifestă acum la nivelul maxim al (*scuzați!*) clasicizării, al regăsirii nu la nivel generaționist, ci la nivelul individualităților; dar și literatura nouăzecistă care e mai mult teorie (*vorba*) decât operă; și în final, literatura *douămiistă* cu toate furiile ei, cu mulți autori care refuză o relaționare cu „tradiția” literară românească, recunoscând neantului primatul în debutul lor pe marea

scenă poetică a lumii care a stat cu cortina trasă pînă la providențiala lor apariție. Vor mai fi fiind și alte tendințe? Poate. Ei, bine, în acest furnicar (*viespar*) dl. Nicolae Manolescu încearcă să facă ordine. Grajdurile lui Augias au fost curățate cu viclenie și cu brutalitate. Oare ar fi existat altă tactică în curățarea-ordonarea literaturii române actuale? Dacă ar fi procedat la parfumarea gunoierului din interior, cum se procedează la nivelul criticii de întâmpinare deseori, atmosfera ar fi rămas caldă, dar tot mai toxică. Provoacă discuțiile (*scandalul*), dl. Nicolae Manolescu a stîrnit mușuroiul literaturii române. Autori de literatură și critici literari s-au trezit aruncați în stradă de brutalitatea d-lui Manolescu. Unii au fost aruncați peste bord pe bună dreptate, alții au fost aruncați din greșeală; unii au rămas în istorie pe bună dreptate, alții au rămas din greșeală. E posibil ca dl. Manolescu să fi iscat, pe lîngă „istoria critică”, o „comedie a criticii” sau un spectacol total al literaturii române, cu autorii detașați de operă, dirijați de gestul ferm cu care se mînuiesc păpușile. Că nu operele uitate (*omise*) s-au revoltat, ci autorii lor. Se zice că apa dintr-o baltă, pentru a fi limpezită cu adevărat, trebuie tulburată bine, după care limpezirea o face potabilă. Așa și cu literatura română, pentru a ști cît rezistă trebuie provocată. Iar dl. Manolescu asta face, o provoacă să vadă cît mai rămîne vie din ea după un fel de război pornit cu strategii asumate și cu victime programate. Pe cealaltă lume Nicolae Manolescu, dacă a fost nedrept, va fi pedepsit să citească o întreagă veșnicie operele scriitorilor pe care i-a omis. Și va avea, slavă Domnului, de citit...!

Oricum, dacă e să judecăm istoriile literare recente prin prisma valorizării europene a literaturii române, impresia imediată e că avem mai multă „istorie” decât literatură, că bătaia pe formă a depășit mult preocuparea pentru conținut.

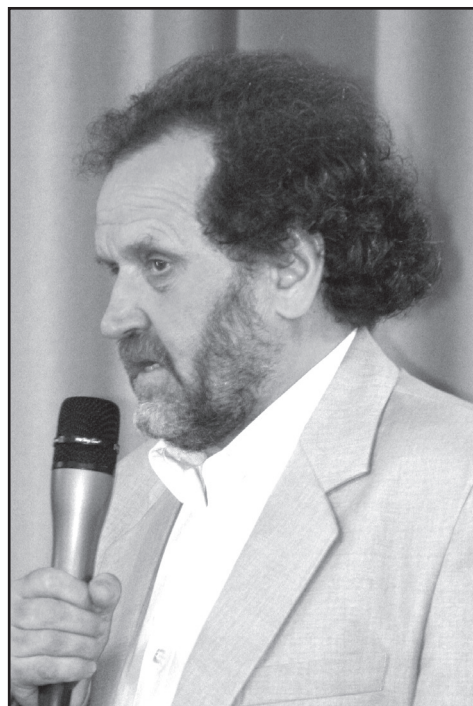
Poeții fac ceea ce trebuie să facă - există și-și scriu poezia!

FLORENTINA TONIȚA ÎN DIALOG CU GELU DORIAN

Florentina Tonița: De ce un Congres Național al Poeziei la Botoșani? Pentru că, dincolo de „mândria” locală și de discursurile politicianist-patriotarde, trebuie să recunoaștem că, la Botoșani, Cultura - în speță Poezia, este încă o Cenușăreasă în căutarea boabelor sănătoase de grâu, fără a da semne de luptă pentru stîrpirea neghinei?

Gelu Dorian: În părerea unora, poate, ce nu pot sau nu știu cum să iasă din prejudecățile care s-au osificat există o astfel de părere îmbrățișată și de o conștiință colectivă leneșă. Un astfel de congres, inițiat în 2004, cu destule ecouri și mișcări de, cel puțin, idei dacă nu chiar și fapte, ar fi putut avea loc oriunde. Și cu atât mai mult la Botoșani, cel puțin din motivul că de aici a plecat Mihai Eminescu, că aici se acordă de 19 ani Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”, Opera Omnia și Opera Prima, aducând în rândul cetățenilor de onoare ai orașului pe cei mai importanți poeți români (ce oraș poate concura cu Botoșanii din acest punct de vedere?), că aici este anual un flux de poeți importanți din România și așa mai departe. Nu este nici de neglijat faptul că aici trăiesc câțiva poeți care contează... Dar acesta ar fi fost ultimul motiv pentru organizarea unui astfel de congres. Evident, el nu aduce mari avantaje, pe cât ar aduce clasa politică, politicienii!,

însă dacă mai multă și nobilă perspectivă tîrgului pe care mulți localnici mărunți, care nu știu să facă nimic, dar cârcotesc, l-ar dori la fundul lumii. Or organizatorii acestui gen de manifestare culturală, înedită pe plan național, tocmai asta doresc - să nu-l lase acolo unde-l bagă cei menționați, ci să-l pună în evidență, în conștiința lumii și să devină orașul cultural pe care ni-l dorim. Numai cine nu observă eforturile

care se fac pe plan cultural aici le confundă cu tendințele politicianiste ale unora care doresc să scoată din orice efecte mitomanice, demagogice etc. Neghina există și după ce grâul devine pâine și o mănâncă și cei ce nu l-au lucrat, așa cum Eminescu s-a ivit din noianul de caracudiști care i-au sufocat existența, iar acum, alții mititei, cu posteritatea lui își lustruiesc existența. Mă bucur că, prin acțiunile inițiate de mine, nu mi-am lustruit și nu mi-am făcut existența calată pe așa ceva, ci dimpotrivă mi-am sacrificat-o în detrimentul grav al familiei mele, din păcate!

FT.: *Pe ce mizează acest Congres? În lista de invitați figurează tineri poeți, dar și scriitori din generațiile 70 - 80. Există în literatură acel atât de des invocat conflict dintre generații? Dacă da, cât este el de constructiv?*

G.D.: Cum s-a văzut și la această a treia ediție, am ținut să invităm poeți din toate generațiile, critici literari de asemenea, tocmai pentru a dovedi că lupta între generații este doar în mintea celor ce și-o doresc ca pe un spectacol din care să-și extragă bârfele, fie literare sau de gang, înși ce nu sunt cu nimic mai presus față de cei ce se uită la OTV să vadă dacă au găsit-o pe Elodia.. Miza unui astfel de congres este tocmai pentru a suda generațiile, pentru a menține tradiția și continuitatea în același pas cu inovația și provocările perspectivelor ce par a elimina sau izola poezia de lumea care-și înlocuiește liniștea sufletului, asigurată de poezie, cu zgomotul și furia unui timp pasager, de consum, ce oferă imediat mult mai multe satisfacții care, însă, usucă sufletul și creează premisele suficienței care duce la pierderea identității. Cultura este finalitatea unei existențe, ca să-l parafrazăm pe Lovinescu, așa cum poezia, ca parte componentă a culturii unei națiuni, asigură identitatea maternității lingvistice, fără de care un popor poate fi lesne asimilat de un altul. Și cum tendința globalizării se impune și face și așa ceva, un astfel de congres trezește într-un fel spiritele de veghe. Numai în acest sens poate fi constructivă o astfel de inițiativă. Dar, desigur, nu pentru cei dolidora de prejudecăți. Pentru ei este bun maidanul, care poate fi și pe Pietonalul Unirii, și-n Centrul Vechi, și-n sala de spectacole a teatrului, ori în consiliile din care, prin concursuri de împjurări, fac parte.

FT.: *Cum o duce poezia la Botoșani? Are șanse Orașul Poeziei să devină Orașul cu Poeți?*

G.D.: Nu există un scop în sine să devenim „un oraș de poeți”. Într-un oraș, la un moment dat, pot exista zeci de poeți, cum sunt acum la Botoșani, fie că unii dintre ei sunt doar întâmplător blazonați astfel, făcându-și din cele câteva cărți publicate prin diverse înlesniri financiare, cărți de vizită și prin unele posturi locale de televiziune, făcând reale deservicii poeziei în fața cititorului autentic, sau să nu existe niciunul și poezia să pulseze în inimile cititorilor. Sunt la Botoșani poeți care vor conta, desigur, în viitor. Unii contează și acum, sunt în atenția criticii, în așteptarea confirmării lor naționale. Unii au plecat de aici și au uitat, dar ei sunt rodul emulației botoșanene, în acest sens. Emulația se datorează și frecvențelor manifestării culturale organizate la Botoșani: Premiul Național de Poezie, Șezătoarele iernii, Concursul Național de Poezie „Poni Luceafărul...”, Zilele Eminescu, în ianuarie și iunie, Congresul Național de Poezie, alte concursuri consacrate elevilor „Nicoară”, „Aripi deschise” și așa mai departe. Puține sunt orașele din România, care oferă o astfel de plajă consacării poeziei, viabilității ei.

FT.: *Piața Poeziei sau Poezia în piață... Care ar fi drumul până la eficientizarea economică a comerțului cu cartea de poezie, în speranța că o piață a cărții, a Poeziei, își va câpăta locul meritat fără ca acest fapt să ducă Poezia în piață, la tarabe, riscând să arunce în derizoriu un domeniu al culturii care, de-a lungul istoriei, s-a dovedit că a sprijinit epoci sau a pornit revoluții?*

G.D.: Piața Poeziei, cum spui, este doar la masa de lucru a poetului. Niciodată cartea de poezie nu o să aibă o piață de desfacere asemănătoare cu cea a pieței de carne. Nici măcar cu cea a pieței de carte comercială, cum se mai întâmplă acum cu genurile literare

comerciale, care însă nu oferă decât satisfacții estivale sau mulțumesc minți ce se lăfăiesc în telenovele și combinații estetice de prost gust. Poezia n-a fost niciodată o marfă de piață, chiar dacă unii poeți au adus-o în piață, pe un anumit gen lacrimogen-social, a la Păunescu, chiar dacă unele texte au însușit piețe înțregi de oameni aflați în momente cruciale ale societății. Poezia se simte bine în cercuri restrânse, ezotericice uneori, atunci când este înțeleasă și salvează suflete ce duc mai departe frumosul. În rest, se bate toba, se vrea glorie, se vrea succes imediat, dar, desigur, aceste forme stimulativă nu duc decât la o moarte estetică rapidă. Și nu acesta este scopul Poeziei!

FT.: *Are acest Congres Național al Poeziei rolul de a reaminti rolul scriitorului în societate, în viața cetățenilor? Sau rămâne un manifest cu circulație închisă, cu rol organizatoric, de breaslă?*

G.D.: Prin apelurile lansate are și menirea de a stârni, cel puțin, și atenția celor din jur, să atragă spre lectura poeziei pe cei ce au și menirea de a legitima existența Poetului într-o societate de consum, politizată și interesată doar de existența de mâine nu și de cea de poimâine. Congresul de anul acesta a ținut de, deja, tradiția acestui gen de manifestare, având, în primul rând, un scop tehnic, de organizare a unui comitet care să inițieze diverse demersuri către cei îndrituiți să spijine și o astfel de preocupare socială, specială, către care se îndreaptă destui de mulți, fără însă a mai avea perspectiva unei recunoașteri sociale ca pe vremuri, când poetul era o autoritate deosebită, un centru social de luat în calcul, nu o batjocură cum este, în cele mai multe cazuri, acum. Nu știm dacă am reușit. Vom vedea efectele apelului și vom analiza la ediția următoare ce s-a reușit și ce nu și ce trebuie să facem pentru a reuși. Între timp, desigur, poeții fac ceea ce trebuie să facă – există și-și scriu poezia pe care și-o scot în piață, fie că este receptată, fie că nu!

FT.: *Cât de „morală” poate să fie Poezia în vremuri de criză? Chinezii mai folosesc pentru situații de criză și un alt cuvânt: ocazie. Este criza economică o ocazie de revenire a spiritului poetic, combativ, chiar educativ pentru generațiile oarecum răsfripte și rătăcite în actualul vremelnice?*

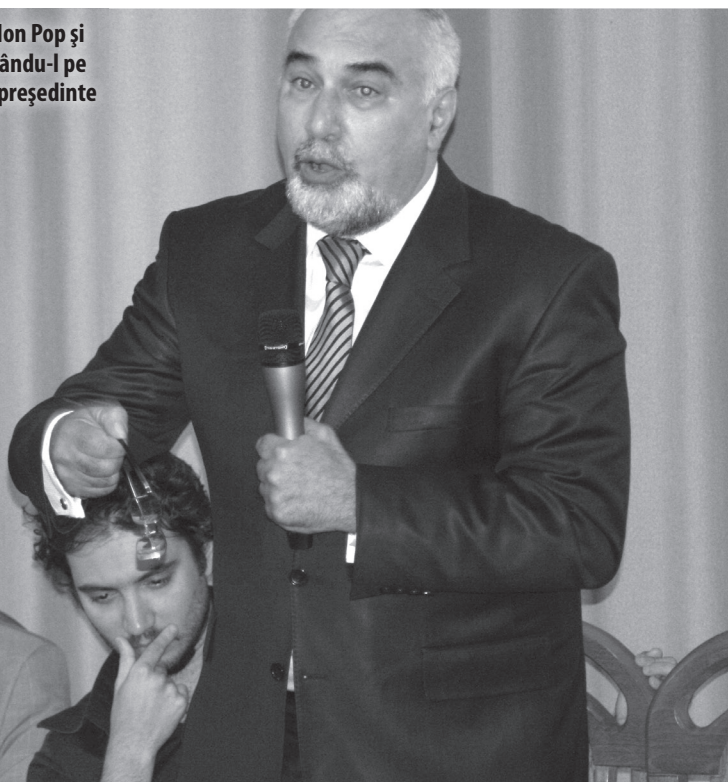
G.D.: Poezia, poetul, la noi, s-au aflat mai tot timpul în criză. Nu am avut șansa civilizațiilor vechi, antice, de aiurea, deși au existat și în acest spațiu civilizații care au lăsat urme la fel de adânci ca *Ghilgameș*, ca *Iliada* și *Odiseea*, ori precum *Cântarea Cântărilor*, dar nu s-au pus în valoare, ci dimpotrivă au fost ascunse, deteriorate, uitate, încât trebuie să ne mulțumim cu doar cinci secole de literatură și doar două de poezie modernă în sensul autentic al cuvântului. Criza nu poate ajuta cu nimic, evident. Ci dimpotrivă, poate crea disperare. Și cum, vorba lui Dostoievski, din disperare se naște o nouă perspectivă, sperăm ca și la noi criza să nască și pentru poezie o nouă perspectivă. Și noua perspectivă a poeziei este o nouă lume, pentru că asta de acum este bolnavă în cea mai mare parte. Și asta și din cauză că nu a folosit cel mai ieftin panaceu, tratament, poezia, la îndemână în biblioteci, în librării, în astfel de manifestări pe care le organizăm și la Botoșani, oraș cultural mult mai mult decât sunt declarate pompos și mediatizate altele sau decât vor unii să-l așeze la marginea lumii!

FT.: *Pe când un cenaclu al scriitorilor la Botoșani? Cenaclul filialei Botoșani a Uniunii Scriitorilor, reluat în urmă cu câțiva ani, s-a oprit brusc. Ar putea el renaște tot atât de brusc?*

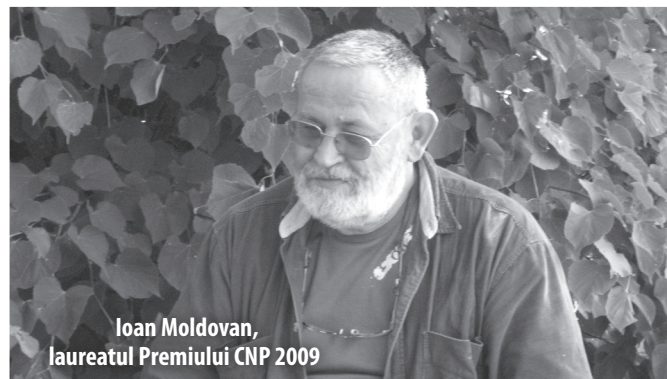
G.D.: Cenaclul Uniunii Scriitorilor există la Botoșani din 1982. El a funcționat mult timp organizat, a emulat și a ordonat multe minți poetice. Apoi s-a manifestat în diverse ocazii, ca acum când membrii lui se întâlnesc cu diferite ocazii, în diverse locuri. Desigur că ar fi mult mai bine să se reia acele ședințe de lucru. Dar, deocamdată, nu are un sediu, nu există o dorință comună în acest sens. Oricum, revista „Hyperion”, a fost și este locul unde cei mai mulți cenaclști și-au găsit locul. Cei mai buni scriitori botoșaneni își scriu cărțile în singurătatea biroului lor, și le publică și asta înseamnă că duc, în acest mod, viața celui cenaclu, ce creează nostalgii unora, mai departe.

Cassian Maria Spiridon, Ion Pop și Claudiu Komartin ascultându-l pe Varujan Vosganian, vicepreședinte al U.S.R.

Scriitorii, ca public...

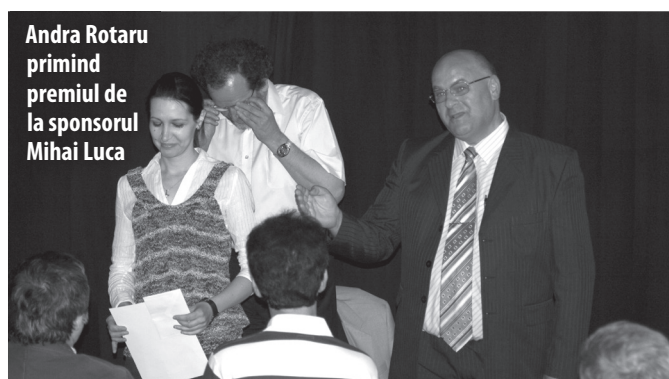
Ioan Moldovan, laureatul Premiului CNP 2009

Lucian Vasiliu recitând

Vlad Moldovan, laureatul Premiului "Horațiu Ioan Lașcu" al Filialei Iași a U.S.R., la "Porni Luceafărul..." 2009

Andra Rotaru primind premiul de la sponsorul Mihai Luca

Doi români din R. Moldova și Ucraina - Leo Butnaru și Vasile Tărățanu

Cassian Maria SPIRIDON

Pieptarii sufletului

așa cum spuneau
Euclid și alți învățați
două linii egal distanțate
în general nu se pot întâlni niciodată
la fel între oameni
 între sufletul lor și neant
între marele zbor circular
 și mersul înainte al zilei
sub necunoscuta vijelie a sorții
sub adierea necurmată a întâmplărilor

ca la o sprintenă vrabie
se umple sufletul de nesaț
dar unde îți este capul
 pasăre! pasăre!
sau te uiți în jos
pasăre! Lazăre!
la pușca de os și de foc
 ce rupe pieptarii

pasărea/
în cădere/

mai avu timp să clipească
o dată pământului

Sentință

stai în cușca statului
la marginea drumului
așteptînd sau păzind
fără a ști pentru ce și pe cine

rămii ți se cere pînă la sfîrșitul sfîrșitului
cu strășnicie să nu te abați
așa sună sentința/ acolo să stai
atîta încît nici clopote nu vor mai fi
 să răsun
și de-ar fi biata gheretă să fie o nălucă
tu rămii/ ca de piatră

pedeapsa s-o duci pîn' la capăt
atunci pe pămînt
nu va mai fi nici o umbră

* * *

fără iubite și fără urmași
hotărît ne-am suit călare pe cai
sub negură-n noapte
am pornit călcînd peste oase
și nimeni în urmă
n-a plîns/ n-a cîntat

era frig/ eram singuri pe cale
cu sufletul alb/ neîntinat
și din toți/ nimic n-a rămas
sub palidul ochi
în marea lumină
în care-am intrat

Cuvîntare solemnă

deschideți poarta/ vine regele
marele rege desculț
deschideți pe marele rege îl așteaptă
femeia cu vâl

printre voi/ printre frunzare și ierburi
prin sînge
aleargă despuiat
plin de miresme
spre steaua rece și roșie toată
numită a carnagiului
împiedicat prin volbura depărtării

oare nu pentru asta era pregătit
cuvîntul
oare nu pentru asta se făceau
strigările-n zori
nu pentru asta nuntașii/ vîslașii
prin munții eterni
aduceau scările
să vină în purpur
singuri să vină
doar rîsul și regele lui

* * *

lăsați să pun și eu mîinile și picioarele
pe capul/ pe piepturile voastre
pe cîmpul de luptă

lăsați degetele/ unghiile
prin sîngele vostru să circule
să pipăie veninul
să asculte răsuflarea de gheață

îngerii toți se cutremură
au în față
un batalion neînvins de gînganii

lăsați pentru mine/ vă rog
ultimul fir de nisip din clepsidră
în zori
picătura aceasta de rouă

Alexandru VAKULOVSKI

A?

toți profesorii de limba și literatura română din țara noastră

s-au cărat la lucru în străinătate

Anglia Spania Germania, da' merge și Izrael, oriunde.

femeile – îngrijitoare de bătrâni sau copii, sau d'alea.

ești un d'ăla mi-ai zis cu câteva săptămîni în urmă
și pînă-n ziua de azi
mă gîndesc ce-ai avut în vedere.

A? oare ce-a vrut să spună
iubita eului poetic?

* * *

bei o cafea și scrii o poezie
a zis poetul Daniel Pișcu
și după o poezie vin altele a zis Pișcu
nu mai scriesem de jumătate de an a zis Pișcu
și noaptea trecută am băut cafea și am scris a zis Pișcu
nu mai beau cafea din aia a zis Pișcu
cafeaua aia mă deprimă a zis

Marina Vlady blonda de la Hollywood
cărîndu-l de pe scenă pe Vișoțki (moi muj)
căruia-i curge sînge din gură

bunică-ta, care n-avea dreptul să bea apă,
înainte de moarte, către soțul ei,
bunic-to:
dă-mi o cană de apă, nu-i lua în seamă pe ei,
o cană de apă

bunicul, care îi aduce, atunci, apă
îl trimite, pe patul de moarte,
pe unchiu-to după medicamente
apoi cere "Restul!"

inima lui Gagarin

primul om care a zburat în cosmos
(habar n-aveți cît de frumos este Pămîntul de sus)
făcînd...pîk
la o vîrstă atît "de frumoasă"

și tu

* * *

e vinerea mare și mă iubești ca pe aproapele tău
nu mănînci nici măcar iaurt cu pulpă de fructe
ai închis ușa plecat la servicii Björk a ispitit un crocodil
mîngîie
șarpele dinspre burtă și se duce cu pluta
rămîn valuri verzi și asta trebuie să însemne că
videoclipul s-a terminat cu bine
chiar dacă noaptea asta ai visat că
te plimbai în rochie de mireasă pe
malul mării și strîngeai
scoici iar dimineața uite cît de creștinește ne-am iubit

Teo DUNĂ

el putrezește mai repede de o vreme.

și cu cât putrezește, înadins vorbește și înadins își ține ochii tot mai deschiși. l-am găsit la marginea orașului, pe gunoaie. avea o moarte așezată deasupra și o găleată de lături sleite aruncată pe haine. imediat ce l-am găsit mi-a venit o poftă mare să-l îngrop. prea stătea liniștit. aerul era stătut, deși nici dimineața nu se cheamă că era. așa că l-am ridicat și de-atunci îl port cu fața întoarsă spre cer.

nu îl privesc și de la asta el se face tot mai greu și înadins vorbește și eu înadins nu-l ascult.

dar mergem. și de când cu mersul și de când cu putrezitul el tot mai ușor vorbește și carnea tot mai împuținată atârână. miroase ca orice hoit. nu-l privesc. acum nu mi-aș întoarce deloc fața spre el. știu că merg cu un mort în spate și că mortul are fața întoarsă spre cer și vede.

dar cu greu pot să nu mă felicit: soarele dogorește năprasnic și asta îmi ține de cald, ține răcoarea mai bine ca un sac cu gheață.

și de la mort aleg drumurile mai pustii, deși nu am ales cine poate fi mortul.

„mai bine îl lăsam acolo”, îmi zic, pentru că pofta de îngropăciune

mi se mai domolise. și el vorbește limpede și tot mai limpede îmi pare că mă strigă pe nume. dar nu-l întorc cu fața la mine.

doar așa vocea lui o ia în sus și nu mai coboară.

„până la urmă, îmi zic, găsesc eu un pământ mai moale și neted,

găsesc eu o lopată și îl îngrop cu fața în jos.

chiar dacă nu e bine, o să fie mortul meu”

nu-mi fac nici o grijă: așa putrezit cum e pare că port piei de cal în spinare.

d-asta nu-l vede nimeni, d-asta nu-l aude nimeni.

și nu trece mult și găsesc un loc tocmai bun. mortul obosi-se mult.

eu eram proaspăt și din nou cu o poftă nebună de a-l îngropa. el parcă ar fi vrut să se odihnească, să-și mai tragă pieile peste oase.

dar nu-l las. îl duc neconținut, acum doar în jurul locului, și cu cât îl duc,

cu atât mai în putere mă simt.

și unde era locul mai era și un fel de perete, ciunțit și fără rost. să vezi c-o să-l îngropi acolo, mi-am zis. așa că l-am vărsat pe pământ, cu grijă, cu fața în jos.

vorbea acum mai încet, iar eu nici nu-l mai luam în seamă. își mișca gura în pământ și țărâna se aduna pe buzele lui în mici mușuroaie.

nu-l privesc, nu știu dacă seamănăm

și nici de putrezit nu mai pare a putrezi cu atâta poftă.

asa că aproape mă grăbesc. îl ridic și, cu el în spate, încep o groapa. pământul voia singur afară.

apoi pământul care voia singur afară se rupe sub mine.

și-am început să alunec, întâi încet, apoi să mă prăbușesc printr-un pământ moale și cobor mai adânc, tot mai adânc, dincolo de morminte, dincolo de izvoarele măloase, tot mai jos, cu mâinile înghețate, și mortul bătând în spatele meu ca o aripă ruptă, ducându-mă mai jos, prin carnea moale a copiilor orbi, mă prăbușesc într-o imensă câmpie neagră și rămân nemișcat, apoi alunec prin încremenire, mai jos, și nu mai e nimeni, și tot cad, tot mai jos, și rămâne doar prăbușirea: rece, neagră, de neoprit.

au fost doar carnea

peste trupurile roase de vânturile aspre el se așază și-și umezește degetele în ochii lor.

de foarte aproape un cal mort îi veghează. în spatele calului o imensă întindere de trandafiri sălbatici. o liniște coboară în pământ, iar de sub dealuri o oarbă își ia zborul. mâinile ei merg spre miazănoapte și arborii o urmează în legănarea ei.

în ierburi sunt trupurile roase de vânturile aspre. ei au fost carnea care i-au umplut gura.

pe un drum cu mesteceni în floare au fost și au fost doar carnea.

palmele lor par acum o vâltoare. se izbesc de stânci apoi coboară spre mări.

peste trupurile roase de vânturile aspre el se așază.

lângă ei o oarbă se piaptână cu degetele pline de pământ.

și-n jur mai mult un cal mort

decât o întindere de trandafiri sălbatici.

suntem de-acum două gropi, dragostea mea, te-ai îmbrăcat

într-o rochie de seară și te port peste întinderile de trandafiri. tu vrei doar să plutești.

de la liniștea asta te faci mai frumoasă ca oricând.

îți spun bine ai venit printre florile de mai.

și, iată, tot de la liniștea asta ne sărutăm direct pe carnea vie.

dar pregătită îndelung și numai pentru noi această dragoste.

doar noi plutim peste întinderile de trandafiri.

doar unii sunt putreziți. ceilalți sunt doar sălbatici

și sub îmbrățișarea noastră mâinile ne devin moi

sfârâncioase. cu fiecare atingere degetele ni se șterg încetul cu încetul.

e bine să știi că nu ne vom mai întoarce.

e doar o odihnă între ploi, dragostea mea,

de-acum suntem doar două gropi.

doar pășește pe mine și-am să mă deschid sub tălpile tale.

vom fi pe jumătate goi, pe jumătate în întuneric,

iar eu, la marginea ta, îți voi vorbi și în liniștea mâinilor noastre

o dragoste de mort pentru moarta sa.

Bogdan G. STOIAN Costumul

meu s-a pricopsit cu nuanțele pământului
el este sufletul care n-a putut să fugă prea departe de
mine
el îmi acoperă ființa rece

n-am altul
și asta mă face să mă simt deja mort
iar costumul meu e atât de cărpit
că fiecare cusătură ascunde alta
că într-o lume de cărpă ar trebui să poarte mască

atâția ani am purtat costumul acesta
încât sunt mai mult decât sigur
că m-a învățat pe de rost
că îmi cunoaște toate gesturile
că dacă l-aș lepăda și l-aș vinde
s-ar întoarce singur la mine
ca un câine la ciolanele stăpânului său

costumul meu s-a pricopsit cu nuanțele pământului
și eu îl port zile întregi
uitându-mă din secundă-n secundă la ceas
pentru că zilele în care nu mă uit
sunt mai lungi

Poemul din ultima cameră

țin pe balcon un ghiveci cu pământ din șapte morminte
în care-am sădit ură
acum doar ura îmi mai dă chef de viață
o ud zilnic cu sânge proaspăt
îi vorbesc ore întregi
pentru că ura simte dacă îți pasă cu-adevărat
și crește mai repede

e vremea când diamantele devin niște cioburi
când fiecare fum de țigară e-o gură de aer proaspăt
când vodca se scurge pe gâtul meu
în gol
eu însumi mă las baltă
banii îmi ard mocnit în buzunare
și nu-mi pare rău
când cuvintele se-mpiedică de ele
și-mi rămân
în cap

e vremea când viermele mă găsește

o zi înseamnă de fapt 8 filme 3 mese rapide

și câteva minute cât mă ușurez

uitarea se-mprăștie ca o lopată de pământ
peste mine

aștept obosit ceva
ceva cu venele rupte cu ochii ieșiți din orbite

adineauri mi-am înghițit o bucată de dinte
dac-aș crăpa
nici dracu nu mi-ar primi sufletul

în atâta amar de vreme
n-a sunat deloc telefonul
n-am primit vreun e-mail
n-am auzit niciun ciocănit la ușă

din blocul de vizavi o bătrână mă privește insistent
stau gol și fumez la fereastră
îi simt privirea ca pe o andrea mișcându-mi-se pe sub
piele
moartea îi iese prin pori ca un abur

arunc chiștocul
mă întorc
și intru în cameră

eu sunt papa-
galul cu gâtul tăiat
cântecul meu răsună în surdină
când îmi privești trupul bezmetic dansând
și îți întinzi răsul până-nlăuntrul meu
ca pe o gumă

îți zgârii cuvinte
pe tastatură
primește-mă
primește-mă în listele tale

zilele mele sunt salturi peste sinucidere
noptile mele sunt salturi peste sinucidere

iar în răstimpuri eu sunt papa-
galul cu gâtul tăiat

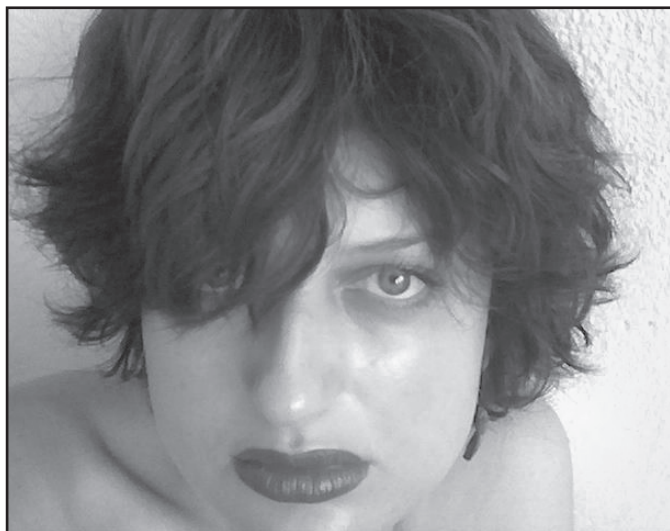
mă smulg din pat ca un pușcăriaș pentru porția de
bătaie

deschid pleoapele direct din carne privesc
aceleași chiștoace stoarse
sperând că-mi vor aduce măcar un pui de cancer
aceeași zi încolăcindu-mi-se în jurul gâtulejului
ca și ieri ca și alaltăieri

aș mai fi dormit câteva săptămâni
măcar glonte care mă urmărește prin toate visele
să-mi spargă creierii
resemnarea schiroasă răsfirată prin toată conștiința
cei 24 e ani pierduți degeaba
degeaba

mă întreb unde mă duce camera asta

până la urmă o să-mi scot eu frumos ochii
ca să-mi îndes în orbite două grenade cu inelele scoase
poate așa o să am o viziune mai normală asupra
lucrurilor
poate așa voi avea un look mai mulțumitor

Diana GEACĂR **ATAȘAMENTE**

I

Poate vrei să știi ce-am mai făcut. Nici de data asta nu trebuie să-mi răspunzi. Aprinde țigara.

La revistele pentru femei, domeniul e vast: șapte ore sunt dedicate documentării. Într-o oră se scriu materialele.

Uneori mergem la conferințe de presă pe motoscuter și astfel sunt nevoită să mă lipesc de spatele colegului meu fotograf. Important e ca nimeni să nu stea degeaba.

În pauze, ieșim să ne luăm gogoși cu ciocolată. Îmi amintește de tine. Merg pe lângă el și habar nu am ce gândește. Și el a făcut filosofia. Îmi spune că eu sunt una dintre femeile din filmele lui Bergman, în special din Persona.

Mă întorc la birou și încep documentarea. Îmi plac femeile lui Bergman.

Până la terminarea programului, mă mai duc pe la el. Colegii şușotesc, dar el mă ia în serios. Vorbim despre Lynch.

Lynch îmi place de la tine.

Lynch e periculos, îmi spune el. Te păcălește cu aceleași obsesii. Mai bine Bergman.

II

Compose. De când nu ți-am mai scris, s-a terminat luna de probă la femei. Dar, pentru că articolele mele despre boli și diete au fost preluate chiar și de situri de specialitate,

mă vor drept colaboratoare.

Cum să-ți spun, m-am angajat a doua oară: un drum de aproape o oră, al naibii de frig, cafea adusă de-acasă, un filtru nespălat. La întoarcere, cu traficul de seară, pierd două ore. Aceste condiții pentru un tânăr angajat ar trebui să fie de-ajuns să nu se mai gândească la tine. (N-o lua personal.)

De două luni sunt PR. În principiu, trebuie să scriu mailuri. O să-ți scriu cât pot de des.

Aș vrea ca fără mine să nu mai poți bea cafea. Attachment

Să-ți povestesc:

eram pe terasă cu o cană de cafea oribilă, mă uitam în depărtare, pe uliță. Ca de obicei, în momentul ăsta, mă căuta șeful să-mi mai dicteze lucruri de făcut. (Spunea că, dacă ar fi fost cu zece ani mai tânăr, m-ar fi luat de nevastă, pentru că nu vorbesc.)

Nu mai scriam de mult când am închis brusc agenda, am spus ceva foarte scurt și m-am ridicat. I-am văzut fața roșie, congestionată. Mi-am luat geanta și am alergat pe scări în extaz, în soarele de primăvară. Până și cafeaua de la Mc Donald's avea gust de cafea.

Send.

III

Du-te și pune apa la fiert. Să mai povestim. Cum a doua zi n-am putut sta locului și m-am angajat în publicitate. Pe un contract de trei luni

care include brief-uri, mâncarea de la catering, cu gust de zăpadă, nesul la pliculeț, luat de la metrou, preparat cu apa fierbinte din dozator să mă țină trează până la 4 dimineața – când tu dormi cu spatele – la ultimul etaj al agenției.

Încet - încet, brief-urile și paharele de plastic se adună pe biroul meu. Iar în calculator, mailurile șefului, pe care le poate vedea toată agenția. Se știe că Domnul poate intra în calculatoarele noastre și chiar o face. Îmi imaginez că asta e singura plăcere a lui. Și chiar este

și chiar este
îngrijorat de ceea ce vorbesc angajatele lui
pe messenger. Eu îl plimb
pe site-uri literare, prin căsuța mea
de mail. După ce termin de scris articolele despre
diete de slăbit, ciuperci, contracepție la menopauză,
urzica, un ajutor bun la toate!, și altele
– din ele-mi plătesc terapia (ți-am atașat ceva) –,
îi las documentele deschise, ca să nu mai piardă timp.

De 8 Martie ne-a dat prime, în funcție de vechime.
Cum am deschis plicul, l-am și închis.
Ne-a pus să aruncăm biscuiții de la promoție,
pentru că numai EL dă de mâncare, căci
îi place să sprijine creativitatea.
Colegii mei vin cu sandvișuri.

Astăzi m-am apropiat de cineva.
Vom fi o echipă, dar el
se gândește să plece deja. Nu pot să spun
că nu am mai trecut prin asta.

Are ochii verzi și se ocupă de partea vizuală,
eu de cuvinte. Cred că știm
unde duce asta la mine. La o pizza

îmi spune că sunt ciudată
și să lăsăm berile pe altădată. Moare Domnul
dacă cineva chiar își ia pauza de masă.

Te rog. Lasă-mă pe mine să suflu în cafea. Înainte
să iei fiecare înghițitură. Send.

V
Înțelege că nu mai aștept să iei decizii, pur și simplu
nu pot să mă mișc. Pe sub norii
galbeni plutește o pisică de mare.

Apa mângâie ușor prima treaptă,
transparentă, apoi tot mai neagră.
S-a întins peste cartier, peste oraș,
peste mai multe orașe,
pentru ca tu să ajungi acasă.
Miros de cârpe mucegăite.

În vremuri de demult, când un om avea
un secret, se retrăgea
pe un munte, săpa o scorbură într-un copac,
șoptea secretul acolo. Apoi îl
acoperea cu nămol și-l lăsa în urmă
pentru totdeauna. Ca un atașament.

Ai venit la mine într-o după amiază:
-dormeau toți, cine ar fi putut să te vadă –
„De ce tremuri” – am tras aer în piept
să-ți răspund, dar apoi tu: „Unde suntem”,
așa că eu

mi-am lipit gura de gura ta și
m-am lăsat cu toată greutatea.

În fiecare zi vin aici și mă opresc la trepte,
vreau să spun ceva, ating apa, dar zaț negru
îmi iese pe gură și din el
se aruncă broaștele.
Să nu-mi răspunzi, te rog.

VI

Subject: *A thinking woman sleeps with monsters*,
se scuza Adrienne Rich.

De când mi-am mutat ședințele dimineața,
pentru că tot mai des rămân peste program,
fiecare mișcare pe care o fac este continuarea
alteia din vis. După ce am văzut pe o bancă
o femeie întinsă, bătrână, nemișcată,
am închis ochii, am sunat la ușă,
m-am dus direct la canapea
–care își schimbă de fiecare dată culoarea.

Îmi dreg vocea și aștept,
caut pe tavan vreun gest de-al tău
pe care, la un moment dat,
m-am prefăcut că nu l-am înțeles.
Pot să încep de oriunde.
Îi spun că mi-a dispărut motanul
și că mi-e dor să-mi îngrop fața în blana lui.

Corpul meu stă încordat toată ședința,
așteptând ca vorbele mele,
ridicate în aer, să se prăbușească,
dacă nu va astupa
cineva scorbura din tavan cu o cârpă.
Trebuie să am grijă să nu fac pauze.

Aseară, înainte să mă culc, i-am spus
lucruri îngrozitoare colegului. Mi-a răspuns
că el privește așa pe toată lumea.

Și cum v-a făcut să vă simțiți?

După fiecare cuvânt face o pauză, pe care
eu mă grăbesc să o umplu. Așa cum

în cutele pantalonilor sau ale fustelor din metrou,
se ascund fețe hidoase.
Uneori mă atinge părul
vreunui câine lăptos și negru, cu ochii galbeni.
Tresar și părul unei femei
se revarsă peste mine.
Îmi ține fruntea în palmă.

Vom continua data viitoare.

*Din volumul „frumusețea bărbatu-
lui căsătorit”, ed. Vineă, 2009*

Denisa Mirena PIȘCU

Astă-seară când am încercat să-mi spun rugăciunea
îmi apărea în fața ochilor
șeful meu, în loc de Dumnezeu.
Tocmai avusesem la birou
discuții intense, pe diverse teme...
Oricum, șeful meu e un tip de treabă,
înțelegător,
pletos și cu burtă,
deci suprapunerea era oarecum
potrivită...

Gesturi între doi îndrăgostiți surdo-muți,
într-un dialog
învăluit,
moale,
tandru,
ca o pastă de măceșe.

O brățară parfumată -
a tămâie -
adusă din țări străine.
Brățară cu o cruce mică -
pe față, chipul Maicii Domnului,
pe spate:
„Centro Comercial Fatima
249 52 23 75”.

În fiecare dimineață
îmi smulg părul într-un duș grăbit, necesar
și mă îndrept spre serviciu
tot mai cheală.

Prea multe vorbe, prea mult
spațiu
interior
ocupat de cuvinte
(și explicații
și prezentări).
Invitații la ziua mea
mușcând cu poftă din mine
ca dintr-un tort

Moni STĂNILĂ **portret**

*„port o cruce lungă la gât
după care mă veți recunoaște”*

în parc

rasputin coboară din tramvai
înfășurat în pelerină

mănâncă o înghețată la vafă
și nu scoate o vorbă
e supărat că nu mai aude voci
se așază pe bancă și stă cu ochii
pironiți în asfalt

rasputin se joacă

își apasă urechile și
aude cum o pasăre
se lovește de geam

ziua asta nu aduce cu ea decât ploaia
care îi cade pe umeri și îl îmbracă
până când zâmbește sub apă
mișcându-se lent

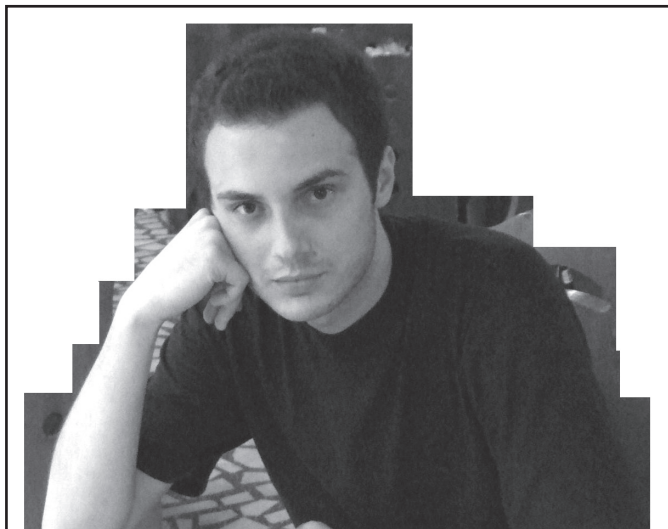
accident medical

trezvia nu mai era o treabă ascetică
devenise un accident medical
care aduce din nou
simțul în degete durerea sub coaste
și deshidratarea totală lângă toaleta transformată

în unicul spațiu accesibil
dimineța la 5 când
ușa se deschide
scara blocului răsună a tuse

șoseaua – toate arsurile din corp
vorbesc între ele
cântă
mai întâi despre întâmplări banale
apoi trece din lento în allegro

până macină totul

Radu VIANCU

Patinaj

Lasă-l să cânte, are unghii casante. Să nu creadă că sângele nu are putere. Să nu-și închipuie că sub spațiul vast, întunecos nu mai încape nimic. Confuzia, răbdarea, dragostea și la sfârșit ce altceva decât moartea. Exact. Moartea pe care în fiecare zi o ajutam să traverseze strada.

de ce ne-am ascunde. de ce să fim tandri când oasele nu ne ascultă și brațele ne arată durerea.

uite, pune degetul pe rană. îți spui că apusul are menirea sa. traversezi și vezi că cineva

a pregătit pentru tine răsadul. vine și clipa când trebuie esă-ți murdărești mâinile. renunți

la o parte din tine și defilezi mai departe. te sufoci.

Chiar dacă ești sau nu pregătit el oricum își face simțită prezența. Are locul lui secret. Stă acolo și-ți privește fiecare mișcare. Îți urmărește fiecare stângăcie. Crește porumbei pe acoperiș. Seara iese din cămaruța lui și asta pentru că soarele apune și trebuie să te vegheze când părăsești adăpostul și traversezi strada. Când vede că ai ajuns teafăr pe cealaltă parte se simte ușurat. Fără speranța că se vor întoarce, deschide cuștile și lasă porumbeii să zboare.

scurtă apropiere. ai spus că asta nu e o simplă pană de curent.

admirăm ceea ce nu trebuie admirat, pentru un colț de umbră admirăm diminețile prăfuite – până rămâi pe întuneric și ți se face frică și mi se face silă – sunt momente când înghit în sec și devin sobru

noi trebuia să păstrăm secretul ăsta, să nu știe nimeni de el, se pare că acest surplus de energie nu funcționează, de pildă aseară am rămas iarăși fără lumină

e necesar să mă adun în mine în plutoane, în mulțimi de păcătoși pe care doar eu să-i analizez – umilința să poată fi ușor transferată printre scândurile șubrede, bălțile de ulei și apa de ploaie

tu ai încheieturile frumoase și o eșarfă roșie-roșie, unghiile lungi și crăpate, eu abia urc scările și când ajung sus încetinesc și te caut, mai ales în serile când stăm pe întuneric, când spui că asta nu e o simplă pană de curent e viața ce se pune cu forța înaintea mea și-mi ordonă: fă asta, fă aia, nu sta pe loc, mișcă-te pentru ca lucrurile să nu treacă pe lângă tine degeaba, nu-ți

mai scarpin cu atâta grație circumvoluțiunile – tabloul electric crapă sub presiunea țevilor din perete

am tăcut o clipă, am știut că trebuie să mă apropiu de tine să fiu și eu un fel de prelungire roșie a eșarfei tale, stând pe spate într-un câmp roșu cu maci

Peisaj cu un contur întrerupt

Amenințător, focul s-a apropiat o vreme până când am simțit că trebuie să-mi accelerez cumva suferința și cu vocea prinsă în toate sârmele astea înnodate, să anunț sfârșitul, chiar sfârșitul – deși am știut mereu că undeva, într-un spațiu ascuns, sub tăișul ierbii, nimic nu luminează mai intens decât ledurile unei cutiute muzicale printre faldurile acestui oraș nocturn. Sub pielea feței am ținut toată energia insomniilor mele cu faruri. Acum abandonez o poziție ghemuită.

boala revine mereu pe o partitură greșită și nu pot reproduce toate notele astea, nici măcar din bun simț, nici măcar dintr-un spirit de haită

cum nu poți tu să pronunți ceva tragic ce mi-ar ocupa mie timpanele și le-ar înfunda cu o cantitate mică de sânge, tot așa nu pot eu să trec dincolo de toate aceste mișcări pe care le surprind halucinat pe alte pânze, mereu altele, diferite între ele, așa că pieptul mi se închide și îmi rămâne doar vocea

dans cu spatele în întuneric

*Lay back the darkness for a salesman
who could charm everything but the shadows,*

*an immigrant who stands on the threshold
of a vast night*

Edward Hirsch

Bruiaj. Înnoptez pe o platformă fragilă. Deși plouă apa e liniștită și se propagă. Unii de pe margine ar spune că încerc să-mi mențin echilibrul. Plouă din ce în ce mai tare. Îmi mișc ușor mâna și am senzația neclară că ating fundul apei. Rulez imagini din *Nocturne* a lui Trier. Mici valuri îmi inundă timpanele răspândind prin vibrații unde sonore către creier. Lebedele negre plutesc înspre mal. Sub salcie e mai răcoare chiar dacă toată mizeria se lipește de piele. Sângele produce rumoare. Razele au logica lor solemnă. Fără umbre. Doar linii de praf și mazăge. Le simt cel mai bine când închid ochii. În noaptea asta toate frunzele sunt perturbate ce anunță aspre fenomene atmosferice. Amorțit nu-mi dau seama dacă într-adevăr plouă sau dacă o forță neștiută scutură cu putere copacii din rădăcini. Nu sunt aici. Și tăcerea asta nu e mai mult decât tăcere. Acum vreau ceva în care să cred cu tărie. Vreau un păr lung desfăcut peste umeri. Vreau un cuier șubred nelăcuit. Să fie din lemn bine uscat ca să ardă. Și vreau să știu că atunci când mă apropiu de mal cineva mă așteaptă să-i spun la ce m-am gândit între timp. Cineva să mă aștepte să o invit la dans și să-i dansez în gură.

Miruna VLADA

Un autobuz

Un autobuz plin de boli incurabile.
Fiecare cu mirosul ei împușit
Cu lunile de spitalizare
Cu teama ca un ciocan
Precum condamnații la moarte nu știm niciodată când
Se stabilește ziua
Ne strângem în brațe bolile incurabile
Le hrănim cu lapte proaspăt
Le arătam fericiți agendele noastre pline de planuri
Vacanțele la mare pentru viitorii doi ani
Vine controlorul
Și întindem toți mâinile către el
Ia-o pe-a mea. Ba pe-a mea!
Hai ia-o, mă, ce dracului
E o moarte ușoară - doar 2 zile de zbierete și trei injecții.
Plus bonus câteva minute de bocete.
Hai te rog frumos ia-o
Că îmi rupe spinarea.

Un autobuz plin cu boli incurabile.
Dependentele ne fac să arătăm ca niște șoareci
Grași alergând pe o roată.
Al cui e cântecul ăsta de lebedă?

Nora, al cui e cântecul ăsta de lebedă?
Nora, de ce țiiuie atât de tare de ne sparge timpanele?
Nora ai pânțelele plin de maci. Ești iarăși foarte obraznică.
Nora, de ce pieptul anelei arde în flăcări și ne orbește?
Nora, de ce pieptul anelei iese din peisaj și o ia la sănătoasa?
Uite-l. A trecut pe roșu. Nu s-a uitat niciodată înapoi.
Angela tu ai scăpat. Tu ți-ai pus toată nădejdea în zarurile lui sergiu.
Sânii tăi sunt zarurile din mâna lui sergiu.
Ne va arunca pe toți în aer.

Sunt multe locuri libere dar nu mă pot așeza.
Am agenda plină de însemnări zilnice.
Știu clar ce am de făcut în următoarele 20 de zile.
Am un program fix, bine trasat.
Dar la vrabia asta călcată de o dacie chiar lângă piciorul meu
Nu mă gândisem niciodată.
La cățelul ăsta cu blana mâncată de scabie
Care se târăște în spatele meu
Nu visasem. Nu l-am trecut nicăieri.
Agenda mea a fost luată de ambulanță
la urgență.
eu sunt boala ei incurabilă.
Nora, al cui e cântecul asta de lebedă?

De la creier la os

Fuga sănătosului în bolnav
e nesfârșită.
Nimic mai putred
decât boala
nemărturisită.
Lumina intră prin piele
prin rană prin vene până la
os.
Dar boala rămâne ca un du-te vino
de la creier la
os.
Și văd cum dincolo de gard
pâlpâie o stare
asemănătoare cu pielea
ușor arsă de
soare. Incertitudinea.

Poem

De aproape o lună de zile
retina
e cel mai fericit locuitor al trupului meu.
Ea se dezvelește la răsăritul soarelui
și apoi dintr-o dată se umple
și rămâne vrăjită tulburată hipnotizată
întreaga zi
ca un luciu perfect de apă
în care dintr-o dată intră un trup gol de femeie
și tulbură încet întinderea perfectă a apei
dar nu, asta e doar o iluzie
doat atât vedem noi de pe mal
cum dintr-o dată
unde încep să umble pe luciul apei
mirosind a trup gol de femeie
dar de fapt pielea și apa
pântecul și nuferii
sunt totuna
și apa nu se tulbură
apa se-mplinește
cu trupul femeii în ea.

Da exact așa intră chipul tău
pe luciul retinei mele
în fiecare dimineață
și ochii mei se umplu de corpul tău
și retina e plină de tine
și fericirea iese pe dinafară ca
laptele dat în foc
și când vine noaptea și când retina se învelește
la loc pentru somn
trupul tău rămâne suspendat în aer
fără respirație
așteptând întoarcerea
da, ca sinucigașul care așteaptă
să se întoarcă în buzunarul spart al lui Dumnezeu
și retina mea clocotește de fericire la foc mic
fiindcă imaginea ta stă înțepenită
acolo
și așteaptă dimineața cu răsuflarea tăiată.
Dar nu, asta e doar o iluzie.
Asta vedem noi de pe mal
Pentru că știm deja
că trupul femeii făcea parte din luciu dinainte
și când s-a aruncat în apă
ea s-a împreunat cu trupul ei din apă
ce o aștepta încremenit cu răsuflarea tăiată.
și da, retina e clar
cel mai fericit locuitor al trupului meu.

Poeme noi

cu frică și cu bucurie urcă el pe corabia oprită la marginea pustiei. pregătită din timp pentru o singură călătorie. carena ei încărcată de cochilii și aluviuni brăzdează colinele nisipurilor. catargele ei freamătă scriind în gerul luminii cu muguri de pin. în acea dimineață, în acea înserare. pustia își întinde spinările ei aspre, smerite ca bătrânii când se roagă. își netezește sânii. maica pustie hrănindu-i pe toți, cu miere și cu lapte, căutându-le gurile înfometate, ștergându-le ochii umezi. care frământă și care arde. care leagănă bătrânii. vărsând iubire în durerea lor. corabia cât statul de om plutind prin pământ.

în cuhnia în care se învâртеbeau aburii luminii, într-o căpistire, plămădit trupul din făinuță al Domnului. pe masa poleită cu aur și înveșmântată cu broderii, stau pâini și cuvinte. frământat, uns cu mir, aluatul sub pocrovățuri. măicuța colăcăreasă după ce îl închină, face capete și face prescuri. clatină un mic clopot ținut la sân. hrăni-ne-vom dintr-o singură sămânță. femeile cocârlate de somn gem ușor, curățindu-și coca de pe degete, plutind în luminșul făinii. pâinea care are în ea sunetul vântului printre spice. în pâine sunt oasele și măduva psalmilor. odată cu pâinea mâncăm ploaia pustiului. lihniiți, strânși în jurul cubulețului de foc.

cum zumzăie pustia în care plutesc leșuri de martiri, deschizând miresme. încercuită de munți. colidată de vânturi. străbătută de pești și de păsări, încrețită sub coama ierburilor. și adormind puțin în nisip, m-ai trecut hotarul dintre trup și suflet. în pustia cea de la o margine la alta a lumii.

eram cu ei în pustia arzătoare și în peșteri și printre sălbăticiuni: încă Te rugăm, încă Te chemăm, încă Ți aducem ofrandă acest scris pe pielea din lăuntru peștelui, împreună cu patriarhi, proroci, drepti, apostoli, mucenici, mărturisitori, episcopi, prezbiteri, diaconi, ipodiatoni, citeți, cântăreți, fecioare, văduve, strămoși, moși și toți. ale căror nume le știi Tu Însuți preabine.

azi a fost pace. n-am omorât și nu ne-a omorât nimeni. mă tot străduiesc să cred. îmi spun rugăciunea mereu, pe față și în taină. mergând noaptea, în cerc: vecernia, pavecernița, miezonoptica, utrenia cu ceasurile. în foișor stă bolnavul care s-a tăvălit în pene. stă la graniță, cu ochii sticlind. în pustie, latră cu bucurie câinii credincioși. așteptăm clipă de clipă moartea ce ni se cuvine. o privim pe fereastră cum se gudură.

a făcut spitalul pentru cei săraci și neputincioși și schiopi și orbi. și cine a văzut a mărturisit. cum mâncam lacomi

din sfântul potir. la o masă fără sfârșit. ne înfruptam cu cer. și viermii mâncau din noi, colcând în carnea înșăngerată. iar mărturisirea lui este adevărată. de îndată îngerul de pază a înălțat fitilul. în nisipul luminii scriam de zor, abia ieșit din glod, cartea pomelnicilor. să poți sta în realitate. mirosind tencuiala de sub icoane.

ca să ajungi în pustie trebuie să treci peste ape. călătoresc în amonte. pe malul celălalt stă un supraviețuitor înconjurat de muște. stă cu fața în sus și cu mâinile pe piept. am luat din râu puțină iarbă și o strachină cu pești. mi-am dat jos tălpile de pe picioare și am coborât în pustie. dacă atingi o foaie de hârtie și duci mâna la gură mori. dacă atingi o furnică mori. dacă atingi o vârstă mori. în pustie am locuit un timp la o intersecție, pe un delușor, apoi m-am mutat cu o căruță în cartierul gării. vecin cu câțiva. noaptea ei ieșeau cu vacile prin oraș. eu pescuiesc în pustie urmele pașilor pe nisip. pun lațuri pentru păsări cu fundate în nori. pustia începe de lângă degetul meu mic de legumicultor.

va veni o vreme când nu mă vor mai cunoaște nici prietenii. cine e acest adânc neumbrit. acest nisip nespălat de val. cine e acest gândac de var care străbate pustia, mergând în coate și în dinți. prietenii supărați se vor ridica de pe scaunele puse în cerc și vor intra în casă, la umbră.

o ceată de oameni. în carte, cei ce Îl caută pe Domnul. care își hrănesc spinii degetelor cu litere. ascunși în scorburile aripilor. cântând, având creștelele ninse. cu spinii degetelor înflorind peste noapte, înmiresmând pustia. culegând și așezând în cerul gurii grăunții de mană ai pustiului.

cum tremură frunza viei în sufletul meu. îndată vine bucuria învierii. un fel de scară în spirală. când gerul sticlește în respirație ca o aureolă. acolo sunt înmormântați confrății creștini. așezați unii peste umbrele altora. în vasele cu ulei înoată pești de foc mici cât boabele de mei. sfîștind râurile de oase.

în trupul mort, sufletul viu. așa cum din toată vederea ochiului izvorăște lacrima. poezie alcătuită din inspirație și expirație. mă așez cu tălpile pe butucul copacului tăiat. îmi ridic mâinile și aștept. și curg ploi peste creștetul și pieptul meu. și vântul îmi îndoia brațele. și o pojghiță de gheață se întinde peste degete și palme. și cu ochii închiși spun rugăciunea inimii. și simt cum rădăcinile mă țin drept. în mijlocul pustiei. între vorbe de sânge. între sunete și scâncete. acolo într-un luminiș, întinsă în iarbă, doarme o fată. în cea de-a doua navigare a omului cu mielul.

Florina ZAHARIA **cartea interioară**

1.
construiesc o altă ființă
pe care încerc să o apăr de mine
și ea tresare
și sare în fața tuturor
într-o plimbare perpetuă
ca un poștaş cu scrisorile

deși eu am plecat din oglindă
ea se dimensionează în mine
capătă piele și forță de coagulare.

încerc să fac față imaginii
din care a apărut lumea
m-am așezat în fața ei ca la un spectacol public
acceptând deraierile și blocajele exterioare
m-am întors într-un punct format din cuvinte
și am rămas așa până când
oglinzilor din fața mea
le-au crescut gesturi, inimi și intenții.

2.
descultă
tăpile se înnoadă cu iarba lipicioasă
cu flori minuscule albe și roz
din acadele prea dulci
scuturate din cerul copacilor.

vreau să simt pământul sub tălpi
dar pământul încă stă închis în sine
nu-mi zgârie gleznele

acum ating iarba cu tălpile de la șase ani
cu acel obiect interior care a crescut mai mare
decât mine
cu mișcarea lui înceată îndepărtată
dar caldă
declanșând frica și toate ființele din mine.

3.
uneori se vede cerul
din interiorul trupului.

e dedesubt.
azi îmi cresc mâinile
ca două zmeie
care împing liniștea în pat.

mă simți.
orașul s-a strâns pe marginea drumului.
lumina s-a lipit sub piele
într-o primă atingere cu întunericul.

când ne desprindem unul de celălalt
ies corpurile din trecători
lumea încetinește
devine un surdo-mut care citește semne.

Florin PARTENE

Centenar

Înainte să termin ce spun
eu termin ce spun
sunt din tutun alcătuit
și raze

acum e vară și mă adun
însă ce iese
e același tutun

stau și stau în pat
un ochi se uită în celălalt ochi
în amîndoi azi noapte eu am uitat
dar înainte de-a sta eu am stat

între ce spun nu știu ce mă fac
am adus zilnic lucrurile tale aproape
mi-am înfășurat fularul
și am lungit ziua

nici în tine nu am gasit adăpost
pentru ca eu înainte să termin ce spun
termin ce spun

Dantelării

stors, sleit acum
întins ca o scîndură
peste trupul tău folosit de tine și de mine
ca o salivă ce ți-a dat adineauri fiori
ochiul meu vede celălalt ochi

capul tău fin
străbătut de conducte
produce ceva asemănător cleiului de urechi
însă precis e clei de picioare.
derutat și stupid
înainte prin el și aștept
să mă poată opri

dar buza de jos
îmi intră în buza de sus
acum amîndoi ochii mei
se adăpostesc în tine
și printre intestine vechi
văd dragostea mea proaspătă.

Hotel

îmi cereai fapte, mereu fapte
ca și cum mi-ai fi cerut să fur mere
verzi, roșii sau coapte

te-am ascultat
și după ce toate grădinile din împrejurimi
au fost golite iar casa ta
a devenit copacul în care
pîrguiam pentru tine mere proaspete

peste mere putrede
m-am pomenit că vorbesc singur

faptele nu sunt mere
prin care ne contrabalansăm greutatea
priviți cum țin eu acum
cheia aceasta cu număr în mînă

ca respirația în somn
am început să car viață în tine
la început două apoi trei picături dimineața în ceai

am trecut la cafea
jumătate viață
fără să simți te umflai
și te simțeai bine

mi-am luat pompă
pofta ta de mere creștea de fiecare dată
casa se golea nu mai conta
că erau verzi, roșii sau putrede
devorai totul cu ochii închiși

credeam că viața se ia și se dă
cîte una pe zi
și-am făcut din asta
gimnastică în fața femeii deschise

urc doar cu liftul acum
și cînd mă așez în pat
mă prăbușesc în vechea noastră grădină
cînd tu plină de viață ai deschis larg ușa
iar eu am plecat să locuiesc la hotel...

Iepurele

eu știu despre singurătate
exact ce mi-ai spus tu
că nu este boală
ci doar o depărtare ușoară
ca stîngul de dreptul în vals
și în drumul spre sex
cu aer tare acolo între ele
și uneori un trup îndelung exersat

eu știu
tu mi-ai spus ca nu durează
că trece repede
și dacă vrei o găsești tot acolo
dar nu imediat pentru că imediat
nu există singurătate
imediat un iepure moale
dă tîrcoale trupului tău

singur despre singurătate nu am aflat nimic

Costel ZĂGAN

Elegie de supraviețuire

Doamne iar am încurcat-o
viața mi s-a dus la dracu'
și-i spun morții adorato
de-azi cu tine îmi fac veacul

Viața mea s-a dus la dracu'
doar iubirea o sus-ține
dacă aude pitpalacul
totuși moare de rușine

Când iubirea mă susține
îi zic morții adorato
numai mort îmi este bine
Doamne cum am încurcat-o

Viața mi s-a rup în patru
ca o piesă vai de teatru

Inima nopții

Cum văd tăcerea
târându-se

De-a
lungul
pereților

Camerei
mele
somniașoare

Încep
să
urlu

În
primul
poem
disponibil

Apoi
adorm

În
următoarea
tăcere
diurnă

Ei și stilistic

După
ce
i-au
frunzărit
fereastra
toată
noaptea

În
odaia

poetului

Au
dat
năvală

Toate
stelele
firmamentului

Nu
mai
avea
nici
unde
să
mănânce

Nici
de
ce
să
adoarmă

Așa
că-și
luă
firmamentul
în
cap

Și
țuști
pe
fereastră

Hainele demodate ale nopții

Cad stele de pe sânii tăi femeie
firmamentul discret ți-l descheie

Măruntaiele oglinzii

Scriu
ca
și
când

Aș
tăia

Venele
unui
mormânt

Provoc
oglinda
la
sinucidere

Prin

recul

În numele și-n prenumele matală bădie

Vă cam țineți de povești
poate să se rupă creanga
copilărie iată ultimele vești
fulgii vor cădea gratuit toată iarna

Poate-o să se rupă creanga
Doamne-i doldara de stele
fulgii duc pe sus targa
cu mireasa iluziei mele

Doamne-i doldora de stele
copilărie ținta mea ești
de tine mi-s lacrimile grele
hai și spune-mi iar povești

Și viața și moartea treacă-meargă
în numele și prenumele lui Ion Creangă

De dragoste

E noapte iubito

Acum
orice mângâiere
pare
o călătorie
până
la
capătul lumii

O clipă

În
aurul înstelat
al
părului tău

Noaptea
își
găsește

Galaxiile
ancestrale

Împovărate
de
mângâieri

Măinile
cad
grele

Podul
palmei

E
doldora
de
stele

Dumitru IFTIME

eu

motto

...pe mine

Mie, redă-mă!

Mihai Eminescu – Oda (în metru antic)

toate spărturile din ziduri iau forma trupului meu
eu - cel care se ascundea după evantaie
și adia pe caniculă dantelele-n ferestre

furtuna trasează continuu pe nisipuri
amprente urmelor mele îndreptate firesc
de la țarm către mare
eu – cel care-i spunea umbrei tale ecvestre
și când se înnoiră 'ascultă, mai stai'

cadavrul din golful sinucigașilor
plutind în derivă-n fiecare noapte-nstelată
sânt eu – cel care se plectisea și-n paradis
și nu avea nici o idee despre moarte

ecoul glasului meu
unduește la crepuscul oglinda apelor calme
eu - cel care dormea de tânăr în sălcii
și visa că face pipi de sus
pe cei ce voiau să-nece luna în lacuri

cântec

viața este o călătorie
mercantili se îmbarcă-n avioane
visătorii speră să le crească aripi

viața este un etern incendiu
mercantili cheamă pompierii
visătorii cred că va veni o ploaie

viața e-o amenințare cu potopul
mercantili-și construiesc corăbii
visătorii calmi pe Noe îl invocă

viața este un lac înghețat
mercantili pescuiesc la copcă
visătorii-invită lebede la dans

viața este-o parașută-nchisă
mercantili-o repară în cădere
visătorii orbi pictează peisaje

viața e un bulgăre de ceară
mercantili-l toarnă în sigilii
visătorii-l curg în trupuri de fecioară

viața este un festin amânat
mercantili-s morți după grătare
visătorii-ar arde-n focuri de-artificii

viața este...`nimic nou sub soare`
mercantili-s Iovi de Carte Sfântă
visătorii...doar `fetițe cu chibrituri`

viața este o stea căzătoare
mercantili-o bat în verighete
visătorii văd un semn de înălțare

Ion POTOLEA

GALAȚI, A MON ANCIENNE ADRESSE

Vii tot mai rar în orașul tău cu fluviul
Căutând mărire pline de greieri
Prin vechi cutii de conserve, umblând
Bătrân pe sub sălcii materne.
Poeți gârboviți de flori și alcool
Fumează tutunul depărtărilor,
Tușesc prin spitalele amintirii...
Au îmbătrânit hotelurile și schimbătorii de valută
Pantofii scarpi și costumele de jeans
Au îmbătrânit băieții de la Bee Gees
Și traficanții de benzi de magnetofon...
„Je ne reconnais plus
Ni les murs ni les rues
Qui ont vu ma jeunesse”
Totuși, aceleași gazele pe străzi...
Totuși, iubitele tale
Poartă aceeași poșetă cu șerpi
Aceleași pălării cu voaleță
Printre statui de jeg,
Scriu aceleași scrisori
În care se otrăvesc cu zăpezi-
„Adio, domnule!” spun ele mereu
Prin gări de carton. „Să ne aștepți
La capătul acela de linie
Cu un trandafir și un revolver.”
Vii tot mai rar în orașul tău
Cu mirese bătrâne. Multe s-au schimbat. Dar
În același loc, la aceeași oră,
În fiecare seară, profesorul Nero aruncă pe geam
O carte în flăcări.

Daniel FRÎNCU

Despre preaplinul ficatului și alte claustrofobii

Dumneaei s-a scăpat, să iertați, după prânz în a treia zi a lui februarie, după ce gustase dintr-o porție zdravănă de tuslama. Tuslama e o mâncare făcută din măruntaie de bou gras. Boii se îngrașă în staul, cu fân proaspăt adus de pe imaș. Imașul e o pășune care se cosește de două ori pe an. (Gargantua și Pantagruel)

Unu pe șapte

Imașul e o pășune care se cosește de două ori pe an.

Vacile crapă pe vreme ploioasă.

Moș Gheorghe își umple căldarea cu iască, în grădinile cu lacuri arhanghelul rafael și arhanghelul gabriel

- puși de olga t. între taswoz și jeszkotle -

își scaldă tălpile grase și pline de pene de rațe strivite.

Îngerii sunt mari și moș Gheorghe plătește întreținerea pentru mai mult de zece persoane,

altfel va muri de intoxicație la ficat -

rachiurile îi vor crește-n vase moluște oarbe și melci de varachet;

Moș Gheorghe-și umple căldarea cu iască.

Ploile cu mușchi spinoși

vin când arhanghelii dorm și îngerii stau la cosit.

Moș Gheorghe-și întoarce ficatul pe dos

și-l unge cu mușchi de livadă

și se-ntinde cu argații-n butoi.

Doi pe șapte

În weekend Moș Gheorghe are boli sufletești,

umple livezile de insecticid și așteaptă vremea teiului

în care toate se suprapun, se întrepătrunde universul unu cu universul opt

sau universul trei cu universul patru

așa cum reiese din cultura poloneză actuală,

apoi taie lemnul icoanelor și al tablourilor de pe pereți

pentru mântuire sau poate doar pentru foc -

îngerii sătui de siesta fluturilor

răgăie și își sug burțile la trecerea arhanghelului.

Trei pe șapte

Femeile miros dimineața a somn.

Așa cum domnișoara pește apare la Gellu Naum doar în titlu

își desfășoară și moș Gheorghe activitatea doar pe timp de seară:

inventează mersul pe jos în fiecare zi

și se culcă cu fața la perete ca să nu-și vadă îngerul

dormind și el de lene și așteptând lihnit de foame

somnul femeilor

crește înflorat și cald de prafumul dintre subsori și sâni

între subsorile lui moș Gheorghe se ascunde doar iasca și

baba lui cu mâini roase de

bătăături și fânuri.

Patru pe șapte

Consistența îngerilor constă în grăsime de urs și uleiuri vegetale.

Cearcănele lor kaki roagă ziua următoare

să nu se ascundă în somnul lui moș Gheorghe,

când ei vor termina de arat pământul

ficatul moșului va înflori în centrul ciupercăriei divine.

Moș Gheorghe umflă păpădiile pe prispă

și îngerii stau la taifas pe la garduri.

De la trei până la cinci ani, Gargantua a fost hrănit și crescut cum se cuvine, după bunele îndrumări ale tatălui său, petrecându-și timpul ca toți ceilalți copii ai țării, adică mâncând, bând și dormind; dormind, mâncând și bând; bând, dormind și mâncând.

Cinci pe șapte

Moș Gheorghe întinde pe gard morții de duminică

să fie luați din drum de morții de luni -

duminica nu se lucrează.

Muștele dau târcoale urechilor de înger

și ling apoi cu acreală călcăiele lui Gheo.

Șase pe șapte

Moș Gheorghe are plămânii putrezi de mic copil

de la duzii plini de foi de tutun.

Duminica seara moș Gheorghe se spânzură de degete,

ochii îi cresc bolânzi și galbeni

și pe ei cutreieră muștele raiului:

urcă munți de orez udați cu lapte și miere zaharisită

își umple ficatul cu ridichi putrede de timp

și se-ntinde pe ochii umezi plini de artere umflate și goale

ale emmei sale bătrâne și tulburi

din care curg îngerii înghețați cu mâini murdare și picioare mototolite.

Moș Gheorghe crește în grădini îngerii mai cumpliți decât ai lui Blaga

îngerii moi, reci, cu pori de făină.

Șapte pe șapte

Îngerii pândește ficatul moșului

lins de muște și creț de durere.

Mai au de arat ținuturile la sud de rai

și apoi hectarele de lângă emma.

Emma crește din toate pârăurile satelor

își vindecă sângele cu iască

și îngrijește de moartea moșului.

Moșul jupuiește îngerii de piele,

umple ficatul negru cu zarzavat

arhanghelii îi întind rodul țărânei pe pâine.

*Premiul revistei HYPERION Botoșani
la Concursul Național de Poezie "Magda
Isanos și Eusebiu Camilar", Udești 2009*

Valentina CHIRIȚA

distracția

când vine vorba de distracție,
suntem în top
dar o idee proastă o alimenta pe alta:

pentru patruzeci de kilometri în afara bucureștiului,
trebuia să o suportăm pe leșinătura aia
și pe iubitul ei exoftalmic,
cu tot cu ritual:
oprit la benzinărie, alimentat fata
cu crânțanele (să înțeleg că își diminutivizează
organele sexuale?) și cafea

apoi picioarele ei, cu păr jumulit
o dată la două săptămâni -
cu tot cu mica lepădare confesivă la
atenta femeie-smulgătoare-
călare pe bordul bolidului prietenului,
într-o relaxare de zile mari

după care femeia 1 a tribului se întoarce spre
noi trei, storcite pe bancheta din spate,
doritoare de conversație:
'cred că misstress barbara o IA pe miss kittin'
și o dă pe ulei
cum că
-touch me with your naked hands
or touch me with your glove
and dance me to the end of love-/
eu, ciupită de Ana, care
presimțea dezastrul,
zic 'ce-o salvează e bitul techno
și oricum
vouă vă plac numai cururile albe EURO,
care nici nu se compară cu dulceața limbii cambodgiene'
și am pocnit din palme
cu chef

pentru atâta ură, trebuia să o încasez
cu vârf și îndesat:
așa că până la vila cu piscină a Celeilalte Ana,
a trebuit să suportăm dezvoltarea suburbiei,
familii luând cina lângă scheletele caselor,
căsuțe colorate pentru copii,
în care locuiau temporar doar câinii lor albi
și puii lor albi de crescătorie,
crăcănați, uriași, ridicoli, cu pieptul numai o inimă

dintre toți snopii de bețe pe care oamenii
le numesc așezări umane sau edificii,
liziera de lângă vilă era cât de cât acceptabilă,
deși, evident, nici nu se punea vorba
să hoinărim pe acolo

iar în contrapunct cu baia matrimonială,
făcea toți banii
- o, mușchi de pădure,
câte diamante poți suporta pe întinderea ta
verde -

de la răcoarea misterioasă a lizierei,
la șipotul circuitului domestic de apă :
un pas

inventar:
o sticlă de visine, oă-ele,
eu-PVC într-o formă oarecare
toate, bune de aruncat, ca din întâmplare,
pe marginea grunjoasă a piscinei

'ești cretină', mișc buzele, 'o să mă înec
cu tot plasticul ăsta pe mine,
lasă fermoarul un pic descheiat'
și mă avânt în apă

onoarea

după ce toată ziua am văzut-o
cum își trage nasul
privindu-mă eroic, cu aerul de
'nu contează, trece și asta'
cum era să nu-i dau dreptate când
mai târziu pe seară
și-a pus rochia wetlook, albă
care țipa de la o poștă că
are nevoie de-o palmă zdravănă
la fund

urmată de prietena ei cu dinți mici
și încălecați
care ar fi hărtănit orice mascul
ață cu ață
dacă era cazul
zdrobind pînă una alta fără milă
cu un ciocănel
gheață și lămii verzi
pentru băuturi

era din nou trista vineri
iar ieșirea s-a impus de la sine
cu tot cu flecăreală și jelanii
dar odată ajunse am decis
cu mîna la gură dînd pe pustie:
tocurile cui de 10+
nu sunt pentru party
ci pentru serviciu

zice: am bătut așa de tare ouăle
după tot tîmbălăul ăla de azi
că parcă îmi vedeam mîna cum se transformă
în mixer
păi e normal să ai asemenea emoții în bucătărie
de zici că ridicam elicopterul de la sol?
și mai ales, ce m-a făcut praf,
e că-n toată vremea asta am așteptat
laba grea și udă a bărbatului meu
pe gât, la sfîrșit,
în semn de-apreciere

Rezultatele Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXVIII-a, 7 iunie 2009 Botoșani

Juriul celei de a XXVIII-a ediții a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, format din: Cassian Maria Spiridon, Valeriu Stancu, Lucian Vasiliu, Marius Chelaru, Daniel Corbu, Liviu Apetroaie, Marian Drăghici, Ioan Moldovan, George Vulturescu, Vasile Spiridon, Sterian Vicol, Corneliu Antoniu, Dumitru Augustin Doman, Virgil Diaconu, Ioan Radu Văcărescu, Gelu Dorian, Lucian Alecsa, Dumitru Țiganiuc, Nicolae Corlat, secretariat, avându-l ca președinte pe ION POP, întrunit și ședința finală pe data de 6 iunie 2009, a hotărât decernarea următoarelor premii:

A. SECȚIUNEA DEBUT EDITORIAL, CARTE PUBLICATĂ:

- Premiul „Horațiu Ioan Lașcu” al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România – Vlad Moldovan, pentru cartea „Blank”, Editura Cartea Românească, 2008;
- Premiul Uniunii Scriitorilor din R. Moldova – Adrian Jacotă, pentru cartea „Furia iluziei”, editura Axa, 2009.

B. SECȚIUNEA POEZIE:

- Premiul Editurii „Junimea”, DANA CERNUȘCĂ
- Premiul Editurii Revistei Convorbiri literare, APLER și al revistei „Hyperion” – GEORGE ALEXANDRU SEREDIUC

- Premiul revistelor „Convorbiri literare” – SIMONA DUMITRACHE

- Premiul revistelor „Familia” și „Euphorion” – IOANA MIRON

- Premiul revistelor „Dacia literară” și „Cronica” – BOGDAN FEDEREAC

- Premiul revistei „Argeș” – ALEXANDRA CHELU

- Premiul revistei „Ateneu” – DANIELA MARIA VARVARA

- Premiul revistei „Poesis” – CARMEN STANCIU

- Premiul revistei „Poezia” – MARIA LUIZA ȚUCULEANU

- Premiul revistei „Feed back” – DANA CLARA NECULA

- Premiul revistelor „Porto franco”, „Dunărea de Jos” și „Antares” – MIRELA ALDEA

- Premiul revistei „Cafeneaua literară” – LENUȚA DOLINSCHI

- Premiul revistei „Viața Românească” – RODICA ION

C. SECȚIUNEA INTERPRETARE CRITICĂ A OPEREI EMINESCIENE

- Premiul revistei „Convorbiri literare” – ELENA CRISTINA POPESCU

- Premiul revistei „Dacia literară” – IRINA ROXANA GEORGESCU

- Premiul revistei „Hyperion” – ȘTEFANA BURZUC

- Premiul revistei „CRONICA” – LAURA OPAIȚ

George Alexandru SEREDIUC

umbre pe ecografii

eram singur în cameră când m-am născut și
era liniște multă în jurul meu
am învățat să respir pipăind corpul meu
zvelt și umed
ca pe un înveliș străin
când m-am născut eram singur acasă
și vântul se pornea spre șira spinării
creșteau bonsai cu rădăcini amare

eu am un stomac gol
în care ar încăpea atâtea lucruri
pe care vreau să le ascund
eu port în mine o boală transparentă
dar oamenii aceia au spus că totul e bine să nu mă tem
și să ies afară din când în când

scurtmetraj

scena 1

după ce se închid ușile
eu și oamenii din autobuz suntem una
sângele trece pe la fiecare adunându-se
în tâmplile șoferului, singurul care vede în față

[mașina lui mihai prindea suta în 6 secunde]

scena cu moartea

cel mai frumos film pe care l-am văzut avea numai 5 secunde
găsit întâmplător pe o cameră de supraveghere de pe
bulevard
cel mai frumos film pe care l-am văzut
îl arăta pe mihai pe banda întâi
celălalt ieșise în intersecție să facă dreapta

toate s-au sfârșit în 5 secunde
nu e nimeni mai puternic decât cel care l-a văzut
pe mihai ieșind prin parbriz

nu a fost ca atunci când manechinele acelea perfecte de la tv
își așează capul pe airbag, gata să aibă cel mai liniștit vis
și totul merge încet, jucăriile plutesc în jur
mihai a rămas întins pe bordură
în cămașa lui albastră, toate s-au mișcat 5 secunde.
toate în afară de el.

[mai aveam 3 km de mers pe jos până acasă
și mihai oprise odată să mă ia
în mașină era cald și muzica tare
mă simțeam, ca el, grozav de puternic]

scena 3

tomograful era așezat în mijlocul camerei goale, luminat ca
un animal împăiat în sala cea mare a unui muzeu, era încălzit
gata să mă primească în pântecul lui.

cabluri groase ieșeau din el și se târau pe podea, înfingându-se
în tencuiala pereților albi. m-am așezat înăuntrul lui, ca
într-o vizuină și am închis ochii ținându-mi mâinile lipite
de cerul gurii de metal, respirația lui electrică trecea prin
mine. a început să se învârtă în jurul meu tot mai repede,
atât de repede încât mi se părea că voi fi înghițit de un vârtej
uriaș, s-a făcut cald, apoi fierbinte, până când am simțit că
trupul nu mai era al meu. am fost fericit, după multă vreme
și tot ce aveam nevoie era să strâng în mâini un pahar din
acela de la coca cola pe care scrie

eu sunt centrul universului

Nichita DANILOV

Letinski & Kuzin

Seara n-am mai coborât la cină. M-am întins în pat și am citit până târziu dosarul pe care mi-l înmânase, la despărțire, Rein. Noaptea am avut un somn extrem de agitat. Când ațipeam, când mă trezeam și apoi adormeam din nou. Am visat familia țarului devorată de anghile. În vis îmi apăru și Lenin, bântuind printr-un cimitir imens, ce se întindea la marginea Galloway-ului. Lenin se apleca asupra fiecărui mormânt, scoțând morții dinăuntru și tăvălindu-i prin cenușă... Pielea cadavrelor se rumenea, pocnea pe alocuri, degajând un miros îngrozitor. Înarmat cu o baionetă, Vladimir Ilici curăța cu mare grijă cadavrele de scrum, așezându-le frumos, unul după altul, pe alea principală, pe caldarâmul proaspăt dat cu var. Tălpile răposaiilor erau îndreptate înspre poartă, iar capetele spre palat. Cu șapca așezată pe-o ureche, Vladimir Ilici rupea de ici-colo câte o crustă întărită, cronțănind-o între dinți. „Hm, zicea el, nu e chiar coaptă bine, dar la o adică merge...” Zicând aceasta, Vladimir Ilici îmi făcu din ochi, dispărând din piesaj.... I-am visat apoi pe rând: pe Alexei, pe Bantoș și, mai ales, pe portarul Victor, umblând goi printr-o ambasadă aflată în ruină. Pielea curgea de pe ei ca un aluat, iar ei o luau și o îndesau în gură. Mi s-au arătat în vis și Agaton, și androginii săi, adunați în cercuri, pe țărmul oceanului. Am visat și turnul Basel, clădit din cochilii imense de scoici, în care se adăposteau sepii, crabi, homari, languste și alte animale marine. Mă trezeam și adormeam din nou, trecând dintr-un coșmar în altul. Dimineața când m-am trezit, am vrut să reconstitui o parte din vise; dar nu-mi mai aduceam aminte decât scene vagi din ele. Aveam capul năclăit și în gură îmi stăruia un gust amar... M-am dus la baie și m-am spălat îndelung pe dinți, dar gustul stăruia. Ca să scap de el, trebuia să apelez la o altă terapie. M-am uitat îndelung în oglindă. Aveam cearcăne la ochi și obrazul buhăit. Am încercat să mă rad, dar mâinile îmi tremurau și-am renunțat. Am renunțat

și la exerciții de gimnastică pe care le făceam în fiecare dimineață. M-am mulțumit cu un duș rece, ce-mi puse sângele în mișcare, după care mi-am luat doza necesară de alcool, mi-am luat geanta “cu provizii”, treniul și am ieșit. Am traversat piața - în fața monumentului lui Joyce am făcut o plecăciune adâncă (eram mahmur) -, am trecut peste podul vechi, străjuit de patru sfincși, și m-am îndreptat spre golf.

L-am găsit pe Rein la locul său obișnuit. Șapca verde, croită din pânză de cort, îi masca privirea, nu și trabucul, ce fumega familiar în colțul gurii. Stătea, ca de obicei, cu picioarele acoperite de ierburi marine... Mi-a făcut semn să iau loc alături, în Mercedes-ul vechi tăiat în două. O mulțime de cocori stăteau cocoțați pe caroseriile uzate, alții se preumblau pe plajă, ocolind cu grijă cutiile de bere și alte ambalaje pe care tinerii le abandonaseră pe pietre.

- Răul care se varsă în golf îndulcește apa oceanului, de aceea cocorii au poposit aici. De obicei, ocolesc apa sărată, zise Rein... Apoi, privind cu nostalgie rotocoale de fum ce șerpuiau printre caroserii, Evgheni adăugă: Păsările se pregătesc de zbor. Măine plec și eu... Dar stai jos odată și aprinde-ți pipa aia. M-am obișnuit să-mi fumez trabucul în vecinătatea ei. E o companie bună. Și, apoi, ți-am rămas dator cu o poveste, nu-i așa? Și fără să mai aștepte vreun răspuns din partea mea, Rein începu:

- După un an de la plecarea lui Bantoș de la post, starea de lucruri de la ambasadă începu să se îndrepte... Cei de la centrală, parcă se treziseră din somn. Interesul față de misiunea mea crescuse. Nu-mi dau seama de logica după care se călăuzeau superiorii mei. Un timp nu-ți acordă nici un sprijin, lăsându-te să orbecăi prin ceață. Și brusc, când te aștepti mai puțin, devin foarte interesați de munca ta. În fine, ce să-ți spun... Cam asta a fost.

De la centrală începură să sosească cadre noi. În fiecare săptămână venea câte cineva. Sosiră pe rând, secretara, intendentul, șoferul, centralista, atașatul cultural, consilierul pe probleme de presă, atașatul economic și cel militar, consulul și încă vreo zece diplomați.

Atmosfera din ambasadă începu să se însenineze. Imobilul fusese renovat și el. Misiunea se umplu de tineri. Răsete și voci plăcute se auzeau răsunând prin birouri și pe hol. Era o mișcare continuă, un du-te vino permanent. Pe mine însă veselia

aceasta mă obosea. Mă simțeam un element străin aruncat printre tinerii ce roiau în jurul meu. Interimatul meu se apropia de sfârșit. Așteptam din zi în zi venirea unui nou ambasador.

Între timp, trimiteam telegramă după telegramă cerând să fiu rechemat acasă. În sfârșit, cei de la centrală îmi aprobară demersul. Aveam la dispoziție un interval de două săptămâni în care trebuia, printre altele, să-mi strâng bagajele, să-i predau lucrările succesorului ce venise să mă înlocuiască și să fac vizitele oficiale de rămas bun pe la omologii mei din cadrul altor misiuni, precum și pe la oficialitățile ce-mi corespundeau ca rang și cu care ținusem legătura...

Cum îmi pusesem în gând să plec de la minister, am renunțat, din start, la ele. După cum ți-am mai povestit, în perioada interimatului, ambasada funcționase, cum se zice, la foc mic. Relațiile mele cu celelalte misiuni, dar și cu oficialitățile, erau aproape nule. Prin urmare, vizitele acestea deveniseră inoportune. M-aș fi pus într-o situație ridicolă luându-mi rămas bun de la un omolog de-al meu cu care nu mă întâlnisem niciodată.

Cu un singur om întreținusem în toată această perioadă legătura... Se numea Kuky Kuzin și ocupa funcția de consilier la președinție.

Ne-am cunoscut la o recepție. Nu era ceea ce se cheamă un om de lume, dar avea un simț al umorului destul de fin, și asta m-a apropiat de el. Îl sunam deseori la telefon, discutând vrute și nevrute; obișnuiam să ne întâlnim și în afara cadrului oficial. Pe o bancă în parc sau la câte o bodegă...

...Vizita pe care i-am făcut-o a fost pe cât de amuzantă, pe atât de instructivă. Întâlnirea a decurs normal. Fără fason și fără gesturi de prisos...

Îl sunasem dimineața, cu două zile înainte de plecare, la ora opt, întrebându-l dacă e dispus să mă primească pe la nouă.

„Cum să nu?! mi-a spus. Cu mare plăcere. Mai ales că știu că pleci. Vino aici, mai stăm și noi de vorbă...”

„Atunci rămâne la nouă sau la nouă și un sfert?”

„La nouă și un sfert te aștept aici... Urci până la mine... Știi cum să ajungi, nu? Sunt la etajul zece...”

...La nouă și un sfert eram în fața impunătoarei clădiri a președinției. În față, un șirag de trepte. Urci și te simți copleșit, ca și cum te-ai afla nu în fața unui imobil din sticlă și beton, ci în fața unei piramide. Am deschis portiera, am luat mapa și am urcat vioi scările. Mi-am prezentat legitimația și am fost îndrumat de la poartă să urc până la etajul zece. Întotdeauna când vii într-o vizită la președinție trebuie să fii fresh. Chiar dacă îți scârțâie încheieturile, trebuie să mergi ca și cum nu ai simți pe umeri greutatea adunată de-a lungul unor lungi ani de dezmăț. Adoptasem o atitudine oficială. Chiar dacă eram ușor mahmur, păream sigur pe mine, grăbit să ajung la o țintă clară.

În timp ce urcam scările, gândurile îmi zburau aiurea. Mi-l închipuiam pe consilierul Kuky Kuzin cocoțat în chip de pasăre pe umerii președintelui Letinski. Președintele stătea demn, pe scaunul său prezidențial, în timp ce Kuky Kuzin își curăța cu grijă penele și cărâia... Brusc, se auzi o rafală de vânt, ferestrele se deschisero și pasărea Kuky Kuzin zbură afară, în furtună. De afară se auzeau tunete și fulgere și copaci gemând în bătaia vântului. Președintele stătea calm la locul său, răsfoind niște hârtii oficiale. Un altul s-ar fi ridicat de pe scaun și ar fi închis geamurile sau ar fi fost preocupat de soarta păsării care dispăruse în ploaie și s-ar fi deplasat la fereastră încercând să deslușească locul unde aceasta s-a pitit. Parcă ghicindu-mi frământarea, președintele Letinski își ridică pentru o clipă fața din hârtii și spuse: «Nu te teme, nu se rătăcește... Curând va fi aici. S-a dus să se aierisească și ea, adică el, un pic...» Într-adevăr, președintele avu dreptate: curând se auzi un fâlfâit de aripi, n-am avut timp nici măcar să mă dumiresc, că geamurile se închiseră ca de la sine, iar pasărea Kuky Kuzin se întoarse fericită pe umărul prezidențial... «Ai văzut că am avut dreptate, zise președintele, face întotdeauna mult zgomot când se duce să se ușureze, și atunci

începe brusc furtuna, dar întotdeauna se întoarce înapoi, ca și cum ar fi scăpat de o povară grea... Uneori însă, din indolență sau, poate, din răzbunare, se găinătează pe umărul meu... Te întreb, desigur, de ce îi suport toate hachițele, de ce nu-i fac vânt odată din președinție, sau de ce nu-i succesc pur și simplu gâtul?! Motivul e unul singur: m-am obișnuit cu ea, adică cu el.»

A fost ca un vis, ca o străfulgerare. În timp ce urcam scările am avut această nălucire. Poate că ar fi trebuit să mă concentrez la discuția pe care urma s-o am cu consilierul. Să ating anumite subiecte, să ocolesc altele. Cum se întâmplă la astfel de întâlniri protocolare. Mi-am zis însă că nu are nici un rost să-mi bat capul cum va decurge dialogul și să las totul la voia întâmplării. Nu aveam să-i transmit nimic special și nici din partea lui nu mă așteptam la un mesaj pe care să-l transmit celor din țară. Consideram întâlnirea cu consilierul Kuzin drept una amicală.

Venisem, în fond, să-mi iau rămas bun de la un om pe care, chiar dacă îl cunoscusem în treacăt, îl consideram prieten. Așa că puteam să-mi imaginez ce vreau.

Mi-am prezentat legitimația la poartă și am fost îndrumat să urc până la etajul nu zece, cum îmi spusese consilierul, ci doisprezece.

„La ce cameră?”

„O mie două sute șaisprezece... Cotiți la dreapta, iar ușa e pe stânga...”

În ciuda indicațiilor destul de alambicate, am nimerit relativ ușor biroul consilierului prezidențial Kuky Kuzin. Am ciocănit de trei ori cu degetul arătător în tocul ușii și am rămas în așteptare.

Protocolul era să nu bați nici prea încet, dar nici prea tare. Dacă ești așteptat, consilierul îți va auzi pașii. Nu va veni imediat în întâmpinarea ta, tocmai ca să nu știrbească nici cu un grad din demnitatea rangului. Dar Kuky Kuzin era un altfel de consilier. Lui nu-i plăceau regulile. Din simplul motiv ca dacă ar fi încercat să le respecte, s-ar fi încurcat în ele.

„Da, am auzit. Atât. Apoi tăcere. Am mai bătut o dată în ușă. Ceva mai apăsător și am auzit același glas, intonând tot „da”. În fine, după ce mi-am aranjat ținuta, am apăsător pe clanță și-am intrat... În capătul unui birou îngust, cu spatele la geam, stătea Kuky Kuzin. Cap mare, față rotundă, ochi ușor apatici, zâmbetul așijderea... Consilierul părea ușor stingher de prezența mea... Probabil nu-i plăcea să primească vizite în bîrlogul lui... Sau poate considera biroul prea modest pentru funcția pe care o avea.”

....Am aruncat o privire pe geam. În față se profila silueta unei biserici cu cruci aurite.

„Iată aici, în acest dreptunghi ținut, își desfășoară activitatea Kuky Kuzin...” zise el făcându-mi semn să mă așez..

„Peisajul e superb, continuă consilierul, dar eu, după cum vezi, stau cu spatele la el. Aș vrea să-l admir, dar îți dai seama că n-am cum. Trebuie să stau aici cu ochii ațintiți la clanță: să văd dacă intră sau nu intră cineva... Mă înțelegi sau nu?”

„Te înțeleg, sigur că te înțeleg”, am zis.

„Nu prea mă înțelegi, făcu Kuky Kuzin... Dacă m-ai înțelege, nu m-ai compătimi...”

„Dar unde vezi că te compățimesc?!”, „Văd, că doar nu-s chior. Chiar acuma îți spui: săracul Kuky Kuzin, cum stă aici și veghează în timp ce alții petrec...”

„Dar, nu zic asta... Și unde vezi atâtea petreceri?!”

„Zici, spuse Kuzin, numai că nu vrei să recunoști... Diplomatiile una spun și alta gândesc. Când vorbesc cu tine, se poartă ca și cum ar avea la mână nu una, ci două perechi de mânuși. Jonglează nu numai cu mâinile, ci și cu picioarele. O știi și tu prea bine asta nu-i așa? Mai întâi te îmbrobodesc, povestind verzi și uscate, apoi, când ți-e lumea mai dragă, se opresc în loc îți aruncă mânușa la picioare. Ridic-o atunci dacă ai curaj... Și dac-o ridici, îi vezi c-o iau și încep să se scuture de praf... Cât despre petreceri, de ce te plângi? Nu ai fost invitat la atâtea mese

de protocol? N-ai băut șampanie cu carul și ai mâncat icre cu polonicul?”

„N-am mai fost la o masă oficială de când hăul...” Așa am zis, de când hăul.

Am dat să deschid mapa și să-i înmânez o adresă oficială cu antetul misiunii semnată de noul ambasador, prin care mi se mulțumea pentru sprijinul ce-mi fusese acordat pe parcursul celor trei ani de mandat...

„Lasă fleacurile astea, zise el. Să discutăm așa, ca de la om la om... Să mai lăsăm formalitățile. Doar nu suntem roboți... Știi că era cât pe ce să ajung și eu diplomat?!” mă întrebă el.

„Da?” m-am arătat mirat.

„Da, spuse Kuzin. Într-o zi, mi-am luat, cum se spune, inima în dinți, m-am dus la președintele Letinski și i-am spus: «Kuky Kuzin e vultur, nu cloșcă de pui, ca să stea șaisprezece ore nemșcat pe scaun. Credeți că ținându-l lipit de birou îl veți domestici?!» Mi-am adus aminte de sceneta pe care o derulasem în mintea mea în timp ce urcam scările spre biroul consilierului prezidențial, închipuindu-mi-l pe Kuky Kuzin cocoțat în chip de pasăre pe umerii largi ai lui Letinski... Mi l-am imaginat mai întâi în chip de porumbel gulerat (făceam, probabil, analogie dintre curtea prezidențială și cea a regelui Spaniei, reprezentată în tablourile lui Velazquez, pe care-l veneram), apoi de pasărea liră menită să-i cânte mereu în strună președintelui, iar spre final, în chip de papagal senegalez (de ce neapărat senegalez, nu știu, să fi fost o premoniție?!), dresat să-i țină companie și să-i creeze o bună dispoziție președintelui în momentele de stress.

Dar iată că, spre surpriza mea, Kuky Kuzin nu vroia să mai fie nici porumbel, nici pasărea liră, nici papagal, ci vultur... Și atunci mi l-am văzut din nou, pentru o clipă, pe președintele Letinski stând liniștit la biroul său și răsfoind o groază de hârtoage... «Vezi ce pretenții are? Dacă îl las în pace, mâine-poi-măine acest Kuky Kuzin ce se răhățește peste tot, o să vrea să devină pasărea-furtună... Ce om!» exclamă președintele clătinând din cap. Iar eu, amintindu-mi de scena precedentă, ce s-a desfășurat tot în închipuirea mea, i-am replicat: «Păi n-ai spus dumneavoastră că îl tolerați dintr-un singur motiv...» «Ce anume am zis, nu-mi amintesc?!» «Kuky Kuzin sunt eu, asta ați spus...» «Ei, și, zise președintele, bine că n-am zis că eu sunt el, asta ar fi fost cu totul altceva...» Și în timp ce îmi băteam capul să caut diferența dintre prima și a doua afirmație a președintelui Letinski, l-am auzit pe Kuky Kuzin tușind ușor undeva în stânga mea. Pesemne că tăcerea mea îndelungată i s-a părut a fi suspectă. Luând o țigară de foi aflată într-o cutie pe birou, consilierul mă întrebă:

„Ți-e rău?”

Apoi fără să mă privească în ochi, adăugă, așa, ca pentru sine:

„Am impresia că te gândești la altceva în timp ce discutăm și nu înregistrezi ce-ți spun...”

Mi-am cerut scuza pentru faptul că eram distrat, făcându-mi, în sinea mea, o mie și una de reproșuri, în timp ce consilierul, clătinând a înțelegere din cap, continuă:

„Deci așa, vin eu într-o bună zi și-i spun povestea cu vulturul și președintele după ce stă și-mi ascultă timp de un sfert de oră perorația, îmi zicea: «Bine, am să văd cum stă treaba. Dacă vrei într-adevăr să lucrezi în diplomație, n-am nimic împotriva. Am să te pun la probă. Dar să știi, a adăugat, în privința vulturilor te cam înșeli. În diplomație nu prea întâlnești vulturi, ci doar niște fazani sau papagali. Să știi asta de la mine... Când te vei lovi cu capul de zid, să nu zici că nu ți-am zis...”

Și spunând acestea, consilierul mă întrebă:

„Te simți cumva jenat?”

„De ce să mă simt jenat?!”

„Păi cum de ce? Nu ai auzit ce-a zis președintele despre domnia diplomației?”

„E treaba lui”, am replicat.

„De, zise Kuky Kuzind, nu e prea măgulitor ce-a zis... Papa-gali, fazani”, murmură el salvurând cuvintele pe îndelete.

„Fiecare e liber să spună ce dorește...”

„Eu cred că președintele a vorbit așa, la modul general. Toți, când am auzit cuvântul fazani, am avut impresia că face aluzie la consul...”

„La care consul?” am întrebat.

„Cum, la care consul? Nu mai ții minte scandalul?! A vuit toată presa... Ce fazan, exclamă consilierul. Auzi, să se apuce el să scheaune la lună plină... Și să se urineze pe stâlpii de pe gard... Apoi mai este și povestea cu steagul...”

„Despre ce fel de steag vorbești? am întrebat...”

„Cum nu știi?! Sau, mai bine zis, de ce te prefaci că nu știi... Păi ce fac serviciile dumneavoastră? Nu vă aduc informații de pe teren?”

Am ridicat a lehamite din umeri.

„Mă rog, zise consilierul, în fond e treaba voastră cum vă descurăți cu ele. Am să-ți spun ce s-a întâmplat cu steagul... În timp ce se hârjoneau umblând de-a bușilea prin dormitor, Grunea l-a pus pe consul să scuibe steagul tricolor... Avem filmată toată scena. Dacă vrei, îți pot face o copie de pe casetă. Noi o folosim acum drept material didactic pentru diplomații pe care-i trimitem în misiune. Are un uz strict intern. Dacă am da-o pe post, ar ieși un scandal mult mai mare decât cel precedent. Închipuie-ți ce i-a trecut consulului prin cap: nu numai că a scuipat pe steag, ci a jucat pe el și tontoroiul... Pe urmă s-a apucat... În fine, n-are rost să-ți spun ce-a mai făcut... Ce fazan... Fazan în toată regula. Prin urmare, președintele Letinski avea dreptate când a spus ce-a spus...”

„Prin urmare, i-am spus, repetându-i vorbe, cu chestii din astea vă ocupați...”

„Nu noi, ci alții. Te asigur că nici președintele Letinski, nici eu nu suntem implicați în toată afacerea asta. Caseta ne-a parvenit printr-un intermediar...”

„Dar Grunea?”

„Grunea lucra cu alte servicii... Înțelegi? După povestea asta, în loc să luai taurul de coarne, v-ai apucat să răspândești fel de fel de zvonuri, inclusiv ăla cu sosia... E jenant... Ar fi trebuit să vă cereți scuze...”

„Înțeleg, i-am spus, că acesta e mesajul pe care ai vrut să mi-l transmiți?!”

„Nu, nu am vrut să-ți transmit nici un mesaj. Tot ce ți-am relatat rămâne între noi. Dar hai mai bine să-ți povestesc ce s-a întâmplat cu vulturul de mine...”

„Ce s-a întâmplat?”

„Ce să se întâmple, văzând că devin din ce în ce mai insistent, președintele s-a îndurat și m-a luat cu el în Congo... În Republica Democrată Congo... Adică, în Zair... Și s-a convins... Mai bine zis, m-am convins eu singur că nu e cazul să insist cu diplomația. Nu eram nici pe departe vultur, ci, cum să-ți zic, un simplu papagal...”

„Ce s-a întâmplat acolo? Ce-ai pățit?”

„Iată ce: o lună de zile l-am tot bătut la cap pe președinte să mă ia cu el în Zair. Africa, elefanți, lei, girafe în flăcări, zebre, Kinshasa, crocodili, hipopotami, maimuțe, fluviul Zambezi, Mobutu Seca Seco”, i-am tot repetat mereu vorbele astea, până l-am înnebunit... «Știi măcar franceză?» m-a întrebat. «O să vedeți că mă descurc. O să fiți satisfăcut de mine... Și dacă o să mă descurc, v-aș ruga să mă lăsați consul la Kinshasa...» «Bine, te iau», zise Letinski, și se ținu de cuvânt. N-are rost să-ți descriu în amănunt febra de care am fost cuprins în momentul în care mi s-a spus să mă pregătesc de drum. A fost o întreagă nebunie. L-am pisat pe președinte cu atâtea întrebări, încât își astupa urechile când mă vedea. Deși simțeam că se enervează, eu tot continuam să-l sâcâi ba cu una, ba cu alta. Profitam că trebuia să întocmesc hârtiile oficiale, ca să fiu mereu în preajma sa. A trebuit de câteva ori să-mi lipească bandă scoci la gură, ca să

mă aducă la tăcere. Dar și atunci, vociferam. În fine, cum să-ți zic, ajungem noi în Zair. Letinski în față. Eu, în convoiul prezidențial, undeva în fundal. Ieșim în oraș, să facem o plimbare. O căldură îngrozitoare. Se topea asfaltul sub tălpi. La drept vorbind, nici nu mai țin minte dacă călcam pe asfalt sau pe pământ. Asfaltul era plin de praf și bălegar uscat. Călcăi pe el, ca și cum ai fi călcat pe Lună sau pe Marte... Peisaj arid. Străjuie de palmieri și cactuși. Dar mai erau și niște arteziene ce susurau plăcut... În jurul lor se adunaseră o groază de negrese cu trpul parcă sculptat din abanos... Aveau un trup atât de suplu, picioarele subțiri și gâtul lung, înfășurat în inele sclipitoare... Așa ceva nu văzusem decât în poze. Am umblat cu capul gol prin soare, șoptind ca un dement «Seca Seco, Seca Seco», gata-gata să fac apoplexie... Negresele mi se păreau ispititoare... Dar nu m-am avântat. Povestea consulului mi se înșurubase bine în cap. Prețutindeni pe unde pleci poți să dai de câte o Grunea, nu-i așa?! În fine, am tot umblat eu ce-am umblat și la doisprezece treizeci m-am întors la reședință. Am încercat mai întâi să fac un duș, dar apa era atât de galbenă, încât m-am lăsat păgubaș. M-am șters cu un prosop adus de acasă și mi-am pus costumul oficial... Transpirația curgea șiroaie. Simțeam că mă sufoc... La ora unu fix trebuia să aibă loc semnarea actelor oficiale... Parcă văd și acum în fața ochilor toată scena. Președintele Letinski în față, îmbrăcat într-un costum alb, impecabil, cu o pălărie ușoară de fetru, de culoare bej, eu ceva mai în spate, tot într-un costum deschis la culoare, cu scăfărlia arzând în soare, în dreapta lui Letinski - președintele Seca Seco, îmbrăcat în haine kaki, cu ochelari fumurii pe ochi, în spatele lui, omologul meu congolez, negru ca tăciunele, îmbrăcat în veșminte purpurii, cu un turban verde înfășurat în jurul capului.... Eu și consilierul, țineam în mâini câte o mapă, ce urmau a fi semnate de cei doi președinți. Din pricina căldurii, dar și a emoției, mapa din mâna mea devinse tot mai grea și mai alunecoasă. Transpiram din abundență. Fruntea, tâmplile și ceafa îmi erau acoperite de broboane de sudoare. Stăteam în spatele președintelui și mă gândeam: «Să dea Domnul să nu scap mapa în timpul solemnităților...» Și iată că timpul solemnităților a și sosit. Mănat ca de un duh rău, de un instinct din cale afară de ambiguu, am făcut un pas înainte, întinzând mâna dreaptă în direcția președintelui Seco și ceea ce era inevitabil să se producă, s-a produs. Mapa îmi alunecă din mână și ateriză la picioarele președintelui republicii Zair... M-am uitat la Letinski. Letinski stătea calm și discuta cu președintele Mobutu despre colaborarea fructuoasă dintre cele două țări, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Mă simțeam pierdut. Ce era să fac?! Mi s-a făcut negru în fața ochilor, dar am cautat să nu mă pierd cu firea. Am încercat să mai îndrept câte ceva din ce se poate îndrepta. Cum era să dreg greșeala, fără să devin și mai bătător la ochi?! : «Fie ce-o fi» mi-am zis, și lăsându-mă pe vine, am încercat să culeg foile ce s-au risipit pe jos și să le așez în ordine la locul lor, între coperti... Mă rog, nu putea fi vorba de nici o ordine acolo. Dar totuși ceva era... Cei doi președinți stăteau așezați comod în fotoliile lor și continuau să converseze. Deodată, președintele Mobutu își aținti privirea asupra mea. M-am pierdut de tot cu firea și am dat să mă ridic. Reușisem să strâng, târându-mă de-a bușilea, toate documentele și să le așez în mapă. Președinte Seca Seco se ridicase și el de pe fotoliu în care sta, făcând un pas înainte. Atunci am făcut ce am făcut și m-am încurcat de tot. Am nimerit cu capul între picioarele, ca să zic așa, în formă de potcoavă ale președintelui Mobutu... Pierzându-și echilibrul, Mobutu se agăță cu toată forța de grumazul meu. M-am speriat și am făcut un salt, ridicându-l la o înălțime de treizeci de centimetri de podea... Căutam să scap de el, dar președintele își înfipsea mâinile vârtos în chica mea. Le simt și acum mirosul. Niște mâini negre, cu degete lungi și unghii roșii. E posibil ca unghiile să fi fost albe, dar eu le-am văzut roșii. Puteau să fie și verzi, eu tot le-aș fi văzut așa. De fapt, nici nu le-am văzut. Mi-am închipuit însă că le văd și am intrat în

panică. Am dat să țip, dar țipătul a fost înghițit de gâtulejul meu. Eram orb și surd la tot ce se întâmpla în jurul meu. Orbirea mea n-a durat însă mai mult decât ai clipi din ochi. Solzii de pe pleoape mi-au căzut. Priveam uimit la figurile oficiale ce se roteau în fața mea. Era cât pe ce să cad, dar mi-am adunat puterile, și m-am ridicat în picioare. Președintele Mobutu continua să se țină strâns cu etichete de chica mea. Am făcut doi pași la stânga, doi pași la dreapta, apoi m-am opintit o dată, am făcut un pas în față, m-am pus în genunchi și l-am răsturnat frumos în fotoliu...

„Și Letinski?”

„Ce e cu Letinski?”

„Letinski ce-a zis?” l-am întrebat.

„Letinski a privit calm toată această scenă. După care a luat mapa și i-a întins-o lui Mobutu.”

„Și Mobutu?”

„Semnând documentele, Mobutu Seca Socu a spus: «Voinici bărbați cresc în țara dumneavoastră! Parcă sunt coborâți de pe columna lui Traian...» Vezi, președintele Seca Seco, cu puțin timp în urmă, vizitase Roma și se opri în fața columnei lui Traian... Astfel a decurs vizita în Republica Democrată Congo sau Zair. După ce ne-am întors de acolo, președintele Letinski m-a chemat la el și mi-a spus: «Îmi pare rău, dragă Kuzin, dar încă nu ești copt pentru diplomație. Stai și clocește ouăle în biroul tău... Vezi că mâine sosește o delegație oficială din Burundi și am nevoie de un discurs pus la patru ace... Te informezi asupra delegației, vezi care sunt punctele sensibile ale omologului meu burundez și mi le așterni frumos pe hârtie. În rest, am să mă descurc și singur...» M-am înclinat și am ieșit, iar președintele a bodogănit în urma mea: «Seca Secom, Seca Secom... Secați-ar creierii de imbecil...» Am ajuns în birou, m-am așezat pe scaunul acesta, și am început să scriu. La început am vrut să scriu discursul, cum îmi ceruse președintele. Dar până la urmă, cumpănind lucrurile în sine mea, mi-am scris demisia. Și nici nu s-au uscat bine literele, iată că sună telefonul. Ridic receptorul: secretara. «Bună dimineată încă o dată, îmi zice cu o voce prefăcută vipera prezidențială, președintele vă poștește la el...» Cobor de la etajul doisprezece la etajul trei. Nu cu liftul, ci pe scări. În lift, te boți bloca oricând. Când ți-e lumea mai dragă, vezi că rămâi înțepenit acolo, ca un os de pește în gât. Nu știu cum se întâmplă, dar de fiecare dată când secretara mă poftea la președinte și luam liftul, se bloca. Rămâneam blocat în întineric ore-n șir. Iar când, în sfârșit, mecanicii mă scoteau din cutia mișcătoare și ajungeam la destinație, președintele turba de furie, și avea de ce. Încercam să-i explic ce se întâmplase. Dar Letinski mi-o tăia din scurt: «Păi vezi dacă ești comod! Ieși afară! Și te sfătuiesc să-ți cauți loc de muncă ca hamal în gară sau în port. Președinția nu-i de tine... Aici îți pui nu mușchii, ci capul la bătaie... M-ai înțeles?!» Iar secretara jubila. A doua zi însă președintele se îmbuna și mă chema să stăm de vorbă la o cafea. Acum, după toată harababura aceea cu Seca Seco, eram cam tulburat. Îmi scrisesem eu demisia, inima mi se făcuse însă cât un purice... Se pare că întrecusem măsura. În fine, ajung în fața cabinetului numărul unu și intru. Secretara era toată numai zâmbet: «Poftiți, poftiți, îmi spune, președintele vă așteaptă. Și apoi, așa, ca o înțepătură în talpă: Dar cum de n-ați rămas închis în lift?!» Îmi venea să-i fac zob mutra de perete, dar m-am abținut. Între timp aflasem că în cabinetul secretarei se afla al doilea pupitru de comandă al liftului prezidențial. Apăsând butonul, ea îl putea opri oricând între etaje. Iar dacă încercai să ieși deschizând ușile cu forța, te puteai trezi decapitat... Era chiar de mirare că având un astfel de instrument pe mână, nimeni nu fusese, deocamdată, sfărțec. Liftul putea fi folosit oricând pe post de ghilotină. Am apăsat pe clanță și-am intrat. Președintelui nu-i plăcea să-i bați la ușă. Odată ce secretara îți spunea să intri, te conformai. Excesele de politețe îl enervau... «Am nevoie de sfetnici nu de slugoi, urla președintele.... Cine

vrea s-o facă pe lacheul să se ducă vizavi...» Vizavi se afla guvernul, calul de bătaie al ieșirilor prezidențiale. În ochii opiniei publice, primul ministru și cabinetul său trebuiau să apară ca întruchiparea răului general. Nu exista zi ca președintele să nu-i spurce cu noroi.

Letinski coborâse storurile. Stătea în aceeași poziție în care îl lăsasem. Numai că fața sa era mai luminoasă: «Ia loc», îmi spuse. Și după ce mă așezai, ascunzând demisia în mapă, luând o mină serioasă, Letinski continuă: «Să nu crezi, dragă Kuzin, că am fost dintotdeauna președinte.» Faptul acesta era limpede ca bună-ziua pentru oricine și, totuși, cuvintele sunau destul de ciudat în gura sa. Am vrut să spun ceva, dar m-am abținut la timp. Cel mai înțelept lucru era să taci și să ascuți. «Am fost, nu de mult, ca tine, luă o figură gânditoare Letinski, și, cum să-ți zic, m-am simțit minunat. Nu e tocmai rău să fii consilier prezidențial, nu-i așa, dragă Kuzin?!» «Nu e rău», am dat din cap... «Păi, vezi, zise el, cu alte cuvinte, ești de acord cu mine nu-i așa? Sau ai de gând cumva să mă contrazici, cum am observat că faci de la o vreme?» Nu obișnuiam să-l contrazic. Dimpotrivă, îi cântam mereu în strună. Dar nici asta nu-i plăcea... «Te simți, deci, minunat, nu?!» Am dat din nou din cap în semn de aprobare. Mereu făceam așa. Uneori, chiar când stăteam singur în birou, fără să-mi dau seama clătinam aprobator din cap... Președintele zâmbi. Stătea cu bărbia sprijinită în pumn și se uita la mine. Iar eu stăteam pe scaun, cu privirea ațintită în parchet. «De ce nu te uiți în ochii mei?! zise el. De ce te eschivezi? Te simți cumva vinovat față de șeful tău?! Ce ai de ascuns?» Și fără să-mi lase timp ca să-mi revin: «În ranița sau mai degrabă mapa unui consilier se află bastonul, sceptrul, de președinte... Înțelegi, ce-ți spun?! Desigur că înțelegi. Știi foarte bine că șansa îți surâde, că viitorul e al tău, de aceea te și simți aici ca pește în apă... Ia arată-mi-l, vreau să-ți văd bastonul. Cum adică nu ai nici o raniță? Chiar dacă n-o porți după tine, ea totuși există. Sau poate că bastonul tău nu se află în raniță, ci în altă parte?! Cum unde, în probab... Și acolo se află un baston de mareșal! Depinde de tine cum îl folosești... Ia scoate-l pe masă și arată-mi de ce ești în stare... Nu te sfi. Nu trebuie să-ți fie rușine față de președintele pe care îl slujești. El trebuie să știe tot! Când am fost ca tine, nu m-am sfiit. Fostul președinte m-a rugat să i-l arăt și i l-am arătat. Cu toate că după asta am avut ceva probleme. Hai, executarea, sau ai nevoie, cumva de ajutor? S-o chem pe Vera? Vera, ia vino încoace...!»

Vera era secretara. Auzind c-o strigă președintele pe numele său mic, vipera prezidențială își făcu, triumfător, intrarea în birou. «Ia spune-mi, dragă Vera, făcu președintele (era în vervă!), e cazul să-l consultăm sau nu? Ce zici, e destul de dotat pentru președinție?» Secretara mă cercetă cu impertinență, de sus în jos și apoi de jos în sus. Privirea i se opri mai întâi la nasul meu (nu m-am simțit prea grozav, după cum vezi, sunt cârn), apoi a lunecat la vale, studiindu-mi cravata, care stătea căș, și apoi la pantofii mei, care aveau un șiret pe jumătate rupt. Mi-a mai studiat cămașa, reverele costumului și pantalonii, care făcuseră genunchi. «Ei ce zici?» o mai chestionă încă o dată președintele. Secretara clătină din cap și ridică din umeri disprețuitoare. Apoi își scutură palmele, ca și cum ar fi atins un lucru lipicios, de care îi era scârbă... «Stați liniștit, spuse ea, asta o să ajungă președinte când îmi voi vedea eu ceafa... Nu e dotat pentru președinție, mai spuse ea...» «Mulțumesc, Vera, spuse președintele. Întotdeauna știi să mă salvezi din situații dificile...» Apoi, răsucindu-se pe scaun, vorbi ca pentru sine: «Păi dacă nu-i dotat, atunci de ce râvnește...» «Poate că ar vrea să fie un președinte de paie», spuse secretara. «Un președinte de paie? făcu Letinski. E și asta o idee; am să mă gândesc la ea...» Ochii îi sclipiră sadic. Președintele se freca pe mâni de satisfacție. În sfârșit, găsise un om potrivit care să-l înlocuiască fără să aibă nici un cuvânt de spus când ar fi vorba să ia decizii mai mult sau mai puțin importante pentru soarta națiunii... Mulțumit, probabil, de faptul

că nu prezentam nici un fel de pericol pentru cariera lui, președintele mă întrebă dacă nu vreau să servesc o cafea. L-am refuzat politicos, dar el insistă. «Nu e frumos să refuzi un președinte, spuse el. Îl poți pune într-o situație destul de neplăcută», și zicând aceasta președintele îmi turnă din cafetieră o ceașcă de cafea și o împinse înspre mine. «Cu sau fără lapte?» mă întrebă el. «Aș prefera fără», am zis. «Laptele îi conferă cafelei mai multă savoare. O catifelează și o face să-ți lunece mai ușor pe gât... Și în plus, te ferește de apoplexie... Eu beau, de obicei, cu lapte... Ce ar fi să încerci și tu, dragă Kuzin? Sau ai probleme cu stomacul?» Am zis că nu. «Atunci ce rost are să faci atâtea fițe? Dacă vezi că eu beau cafea cu lapte, tu trebuie să faci la fel. De ce-o faci mereu pe originalul?! Ce urmărești?» N-o făceam pe originalul. Beam, de obicei, cafea simplă, fără lapte. Și asta, destul de rar. «Ei, Vera ce zici de asta?» exclamă președintele artătând cu degetul în direcția mea. «Ce să zic, făcu secretara. V-am spus de atâtea ori că e un fandos, dar dumneavoastră nu m-ați crezut...» «Ce-ar fi să-l dăm pe brazdă?», făcu el spre secretară. «Degeaba vă bateți cu el capul, spuse secretara, am încercat să-l schimb și eu, l-am luat și tare, l-am luat și cu binșorul, dar n-am ajuns la nici un rezultat...»

Auzind-o, am simțit că mă sufoc. În afară de faptul că-mi băga mereu bețe în roate, cum, de altfel, o făcea și acum, și se băga acolo unde nu-i fierbea oala, cu secretara nu schimbam mai mult de cinci cuvinte pe zi. Dialogul nostru se rezuma, de obicei, la simplu salut. «Încercarea moarte n-are», zise președintele și apoi se adresă iar secretarei: «E cazul, totuși, să-l servim cu rețeta noastră specială...» «Stricați orzul pe găște, replică secretara, dar dacă vreți într-adevăr să-l cizelați un pic, vă stau la dispoziție...» «Păi atunci ce mai aștepți?!», făcu președintele, suflecându-și mânele. Văzând că îl privesc cu nedumerire, ținu să mă informeze: «Avem aici lapte direct de la sursă...» Apoi întorcându-se spre secretară spuse: „Ce aștepți, Vera, ia scoate-ți odată sutienu celalalt și pune-te în genunchi. De când tot palavrăgim, consilierul nostru și-a pierdut răbadarea...» Secretara se execută, în timp ce președintele luând o ceșcuță de pe birou se îndrepta spre ea. «Te mulgi tu singură, sau vrei să te ajut eu?» «Aș prefera să mă ajutați», răspunse cu un glas mios secretara, adăugând: «Aveți degete lungi și fine, ca de pianist... Când îmi atingeți sânii, trupul meu vibrează ca un clavecin...» «Te rog să lași vibrațiile în pace, răspunse președintele. Și ia-o mai moale cu clavecinul. Și fie vorba între noi, când te ating, scoți sunete destul de dezarticulate, zise el. La ce clavecin visezi? Mai bine ai behăi sau ai mugii... Mi-ai aduce astfel aminte de copilărie... Mai lasă-i pe pianiști în pace... Are cine să se ocupe de soarta lor. Fii mai decentă, și nu umbla să mă pervertești. Doar mă cunoști de acum. Știi ce gusturi am. Vreau să te mulg simplu, ca pe o vacă sau ca pe o capră, nu să interpretez vreo arie la flaut sau clavecin... Lasă prostiile, nu zău... Ne mai aude careva și o să-și închipuie că facem cine știe ce...»

Apoi, întorcându-se spre mine, președintele mă preveni: «Niciodată nu trebuie să te încrezi în Vera. Când te apropii de ea, e numai lapte și miere... Dar e suficient să ai o clipă de neatenție și, când ți-e lumea mai dragă, te-ai și trezit cu o copită după cap... Ei, ce zici, Vera, am sau n-am dreptate?!» Între timp, președintele îngenuchease lângă ea. «Relaxează-te, Vera, nu sta așa încordată, nu ești la injecție», zise președintele, trăgându-i o palmă peste fund. Secretara chicoti... «Stai liniștită, ho, făcu el, ia uite ce năbădăioasă a devenit... Nu cumva vrei să mă muști?» Secretara gemu încetșor, iar președintele, întorcându-și fața înspre mine, adăugă: «Uite, tot luându-mă cu vorba, am uitat să-i dau tain... Ia adă-mi hârtoagele de acolo», făcu el, arătându-mi cu mâna spre birou, pe care se afla un vraf de documente oficiale, aduse la semnătura. «Astea?» am zis. «Da, alea, spuse președintele, dar grăbește-te, te rog, că altfel dau de bucluc... Dacă e flămândă, face urât...» Ce era să fac, m-am conformat. Am luat documentele de pe birou și m-am îndreptat

spre locul unde ingenunchease președintele. Secretara stătea lungită în patru labe în fața lui și aștepta. «Așează-le acolo, sub bot, așa, așa, acum e bine», făcu președintele urmărindu-mă cu atenție. «Și acum, poftim, îi zise el Verei, ai tot ce-ți trebuie... Ce mai aștepti?!» Și în timp ce secretara își înfunda fața în hârtoage, președintele adăugă: «De fiecare dată face mofturi. Dar după ce se îndoapă cu hârtii, laptele curge cu nemiluita... Țășnește peste tot... Trebuie să pun comprese ca să-l pot opri... Hai, acum, ajunge», ridicându-se în picioare... Secretara se conformă, aranjându-și cu grijă ținuta. Se uita la mine ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Mai mult decât atât, scuturându-se de scame, mă privea cumva, așa, de sus. Iar președintele avea și el o atitudine destul de degajată. Numai eu păream ușor pierdut, astfel că președintele, aruncându-mi o privire, spuse: «Ce te uiți așa, ca vițelul la poartă nouă... Poftim ceșcuța... Servește-te, te rog...» «Mulțumesc», am îngânat, așezându-mă pe locul meu... Letinski se îndreptă și el spre scaunul său prezidențial, rotindu-se când în stânga, când în dreapta... «Ești liberă să pleci, făcu el spre secretară. Am ceva de discutat între patru ochi cu domnul consilier Kuzin...» Apoi, lăsându-se pe spate, mă întrebă: «Ei, nu-i așa că laptele-i grozav?! Poți să bați în lung și-n lat o mie de marketuri și supermaketuri, nu găsești așa ceva...» Văzând apoi că secretara întârzie să plece, președintele adăugă pe un ton amabil: «Dragă Vera, îți rămân recunoscător pentru serviciile tale... Dar acum, te rog să înțelegi, ce-i prea mult strică... Am de tranșat niște chestiuni urgente cu domnul consilier Kuzin», repetă el cu o oareșicare răceală în glas. Cuprinsă de un fel de gelozie, secretara îi spuse, în timp ce se îndrepta spre ușa ce da în cabinetul ei: «Aveți, totuși, grijă, cu oamenii de paie e greu de lucrat. Când ți-e lumea mai dragă, li se urcă sângele la cap...» «Mulțumesc, dragă Vera, spuse curtenitor președintele. O să am eu grijă, și de tine, și de el... Și, acum, înainte de a ne părăsi, adăugă Letinski, răsuindu-se spre dreapta, aș vrea să-mi spui de ce se simte domnul Kuky Kuzin ca peștele în apă atunci când intră în biroul meu?! Ai putea să-mi lămurești enigma asta? Alții în locul său, ținând cont de ce s-a întâmplat, s-ar fi simțit un pic jenați... El însă dă frumos din aripi și își mișcă brănciile ca și cum nu s-ar fi petrecut nimic...» «Păi, dacă-i de paie...», zise secretara fluturându-și părul peste umeri... «Dar ce, făcu președintele, te pomenesti că ai fi vrut să fie de fân, ca să-l poți rumega mai bine... Mulțumește-te cu ce ai...» «Pe asta nu l-aș rumega nici mort», bodobăni secretara trântind cu zgomot ușa și intrând în biroul său... «Mort nu, dar viu da», spuse președintele, ridicând în sus mâinile și făcând un gest ca și cum ar fi vrut să împrăstie un nor de fum sau să alunge un roi nevăzut de muște care, bâzâind, se îndrepta spre el: «În sfârșit, bine că am scăpat de ea. Uneori devine de-a dreptul agasantă», conchise președinte... După care, îmi zise, așa, în treacăt: «Dar și tu n-ai un pic de diplomație în tine. Trebuia să mimezi că ești jenat, că nu te simți tocmai în apele tale... Tu însă, spuse președintele, dând a lehamite din mâini, stătea în fața noastră și parcă jubilai... Ce mai, te simțea ca peștele în apă. Ciudată creatură, nu zău așa, mai ești și tu, dragă Kuzin... În fiecare zi descopăr la tine ceva nou...» Nu știu cât de ciudat eram și ce descoperea în mine zilnic președintele, de se minuna atât, ce pot să-ți spun e că, fie vorba între noi, nu mă simțeam nicidecum ca peștele în apă, ci ca unul ce se răsuflă pe uscat. Numai că, spre deosebire de pește, care, după cum se știe, nu transpiră, eu transpiram. Înotam în propria-mi sudoare. Dar președintele nu observa. Sau, mai degrabă, se prefăcea că nu observă că sunt lac de transpirație... «Da, te simți ca peștele în apă, tot insistă el... Jubilezi, în timp ce eu mă simt din ce mai jenat de situație în care am fost pus. Dar treacă de la mine, am să șterg totul cu buretele și o luăm de la început... De fapt, de ce exagerez? Nu mă simt jenat. De ce n-aș simți? În fond ce-am făcut? Am făcut ceva rău? Am sărit în vreun fel calul? Nu. Păi vezi, atunci de ce ar trebui să mă simt jenat?!» Președintele vorbea, iar eu mă stăteam spășit

în fața lui, fără să pot scoate un cuvânt. «Sus capul, de ce te-ai pleoștit? Și ce dacă mă simt jenat? Cu ce te deranjează asta? Vrei cumva să fii și tu solidar cu jena mea?! Fii serios! Nu sunt jenat decât un pic. Iar dacă stau să mă gândesc bine, nu simt nici o jenă. De fapt nu mă simt în nici un fel. În general, de când sunt președinte nu mai simt nimic. Doar funcția. Iar uneori, nici funcția. Dacă dorești să ajungi în funcția supremă – și te felicit pentru asta, știu că, sub aparenta-ți modestie, se ascunde o ambiție de fier; desigur, nu era așa, dar nu am avut curajul să-l contrazic -, ai ocazia să simți ce simte un președinte, îți pot oferi oricând acest loc...» Și președintele se sculă în picioare, arătând cu mâna scaunul său. «Consul n-am să te ung niciodată. Și nici consilier la ambasadă. Ce să faci acolo? Să te alcoolizezi? Eu nu am nevoie, aici, de un Kuky Kuzin cu mintea rătăcită, ci de unul cu mintea întreagă. Nici înăuntru, nici în afara țării n-ai voie să te alcoolizezi. Ai înțeles!? Dacă te trimit în misiune, într-o țară exotică, cum tot insiști, ca să tragi chiulul acolo, te vei plictisi și ai să începi să bei. Dumneata ai mai avut probleme cu băutura în tinerețe, așa că știi ce înseamnă asta. Ai nevastă și copii, nu vreau să-i nenorocești. Știu foarte bine ce se întâmplă într-o ambasadă. Tu ai să-mi spui, aducând tot felul de argumente, că nu toți diplomații se alcoolizează. Nu toți, ci doar majoritatea. Mai sunt, desigur, și excepții. Dar tu nu ești excepție, ci majoritatea, dragă Kuzin... Majoritatea, înțelegi!? Îți cunosc foarte bine punctul vulnerabil... Ești abil, foarte abil, Kuzin... Sub aparenta-ți stângăcie stă ascuns un demon. Nici bunul Dumnezeu nu știe ce gânduri zac în capul tău! Eu însă știu. Privesc prin tine ca prin sticlă. Și văd punctul acela vulnerabil, care mișcă încet din urechiuse... Și știi de ce? Pentru că vrea să audă și să vadă tot... Poate zici că nu vreau să te trimit în diplomație din pricina poveștii cu Seca Seco. Nici vorbă, am uitat. A fost, într-un fel, și amuzantă. Mai degrabă vreau să te țin pe lângă mine și să te pregătesc să-mi iei odată și odată locul. Ești mai tânăr decât mine, ce-i drept, nu chiar foarte tânăr, dar oricum, mai tânăr; prin urmare ai tot viitorul în față. Uite, acum, îți cedez scaunul, să vezi dacă te-ai descurca sau nu. Poftim, ia loc...»

„Bineînțeles c-am refuzat” își continuă confesiunile consilierul Kuky Kuzin... Nu puteam să stau jos, iar președintele să stea în picioare, lângă mine. Asta pe de o parte, pe de alta, nu îndrăzneam să mă așez în prezența excelenței sale (chiar dacă în anumite momente, se părea că ne tragem de șireturi, eu îl respectam) pe scaunul prezidențial. Și ca să fiu sincer, nici în absența sa nu aș fi îndrăznit să mă așez acolo. Eu îl refuzam, politicos, dar președintele tot insistă, și aceasta fiindcă era mahmur. Se întâmpla să bea destul de des, din pricina stresului. Deși excelența sa era un om de lume, protocolul, vizitele oficiale îi picau greu la stomac. Ca să-și anihileze stresul, greața, dimineața bea o cinzeacă de coniac gruzin pe stomacul gol. Și o țineă așa până termina programul. După program, se destindea acasă: stătea pe terasă, cu televizorul deschis, și bea. Marșul continua zi de zi, timp de o săptămână. Venea cu geanta diplomat burdușită cu sticle de coniac și votcă. O pune sub masă. Și bea pe-ascuns. Nici scorpia de secretară, care terorizase înainte de a veni la președinție, ministerele (lucraser ca șefă de cabinet la guvern), nu reușea să-l oprească din marș. Președintele se oprea din băut, când avea el chef. Urma o perioadă de abstenență. Atunci la președinție se instala o atmosferă sumbră. Nu se mai auzea pe hol un păs. Toți umblau pe vârfuri, strecurându-se pe lângă perete, albi la față, cu ochii înfundați în gol, ca și cum ar fi umblat în casa unui mort. Președintele nu adresa nimănui nici un cuvânt. Gesticulând, discuta cu sine însuși și cu pereții din jur. Și când discuta președintele cu pereții, nimeni nu avea curaj să intre în cabinetul prezidențial. Programul său de primiri era mereu decalat. Vizitele de lucru amânate, invocându-se mereu câte un motiv sau altul. La un moment dat, văzând că marșul se prelungește, serviciile secrete s-au gândit la o sosie, dar președintele a sărit ca ars. O sosie-i mai lipsea, că în rest avea de toate.

Excelența sa era un om precaut, ca să nu zic, suspicios. Odată făcută substituirea, ea se putea prelungi la nesfârșit. Acum, președintele se afla într-o stare intermediară. Era pe undeva la jumătatea drumului. Părea bine dispus, amabil, dar asta doar la suprafață, înăuntrul său se instalase deja o mohoreală cruntă... Uneori criza izbucnea și mai devreme... «Dar, vă rog, luați loc aici, domnule Kuky Kuzin, de ce vă codiți?» Când mă lua cu domnule, și, mai ales, mai adăuga și Kuky Kuzin, tocmai ca să accentueze ridicolul, știam întotdeauna ce urmează. Situația nu era prea roză. Președintele se îmbăta cu propriul său discurs. Și odată pornit pe calea aceasta, greu îl puteai opri. Ridicând o sprânceană înspre tâmplă, el adăuga: «De ce te codești? De ce o faci pe mironosița cu mine, Kuzin?!» Văzând că mă tutuiește din nou, adresându-mi-se ca de obicei, m-am liniștit. Eram lac de sudoare, dar sudoarea începea să se mai evapore. Trupul meu era cuprins de o răcoare blândă. «La președinție avem nevoie de oameni hotărâți, continuă Letinski, care nu se sfiesc să-și exprime punctul de vedere în fața superiorilor, nu de ipochimeni... Tu de ce faci, dragă frate Kuky, pe ipochimenul cu mine?! Stai cu privirea ațintită în jos și îți frământă mâinile, de parcă ai ține în poală niște mătănii?!» Și arătându-mi din nou scaunul, după o clipă de tăcere, președintele se dezlănțui din nou: «Știi cât de tare râvnești să-ți aburci fundul tău de balabustă, scuză-mă că spun așa, pe scaunul meu, ca să stai cocoțat pe el măcar preț de un minut... Poftim, ai acum această ocazie. Poți profita din plin de prietenia mea. Nu te mai codi atât. N-o face pe mieluleșul. Cu mine nu-ți merge. Am fumat și răsfumat o mie de Kuzini până să ajung la funcția supremă. Toți aduceau, până la un punct, cu tine. Toți erau manierați, amabili, toți încercau să-mi intre pe sub piele. Dar odată opoșiți acolo, deveneau ca niște ploșnițe. Politicoși, dar lunecoși. Manierați, dar lunecoși. Înțelegi, Kuzin? Am fost cândva alunecos și eu la fel ca tine. Dacă n-aș fi fost așa, n-aș fi ajuns să pun laba pe președinție.»

Chiar așa a zis: să pun laba, continuându-și confesiunea: «Nu mi-e rușine cu ceea ce am fost, ci, mai degrabă, mi-e rușine cu ceea ce sunt acum. Ușor, ușor, pe nesimțite l-am săpat pe fostul președinte până l-am scos pe fașă afară din clădire. Crezi că a fost simplu? Căutam să-i intru pe sub piele, dar președintele era suspicios. Față de tine, aveam un dezavantaj. Eram cu un cap mai mare decât fostul președinte, și asta îl inhiba. Căuta să mă țină într-un con de umbră. Dar și în conul acela de umbră eu am căutat să-i fiu indispensabil. Îl lucrăm, cum se spune, pe la spate. Când îl întâlneam, eram doar zâmbet și miere. Ba nu, greșesc. Fostului președinte nu-i plăceau lingăii. Avea aversiune față de ei. După cum vezi, aversiunea am moștenit-o. Așa că mă comportam slugarnic, dar fără să fiu bătător la ochi. Slugărnicia mea era destul de sobră. Nu suportam să fiu umilit. De fapt, eram umilit în fiecare clipă. Simpla prezență a președintelui mă umilea. Mă comportam însă ca un gentleman. Dădeam din coadă, dar asta nu se vedea. Ușor, ușor, am reușit, totuși, să-i intru pe sub piele. L-am făcut dependent de mine. Președintele nu reușea să facă un pas fără să mă consulte. Chiar și atunci când se ducea la budă, mă suna. Aruncând așa, din fuga condeiului, o vorbă aici, o vorbă colo, am reușit să-l compromit. Dintr-un om puternic se transformase într-un om de paie. Și asta o știau toți. Toți profitau de el, umblând cu lugu-lugu. Eu eram însă sobru. Și din pricina acestei sobrietăți, președintele mă respecta. Și nu numai că mă respecta, ci se ținea ca un scai de mine. Iar atunci când printr-o manevră abilă, i-am luat locul, nu s-a supărat, ci dimpotrivă, a fost cuprins de un fel de bucurie, la care, mărturisesc, nu mă așteptam.... Se ținea scai de mine, venea în fiecare dimineață, să-mi ureze o zi bună. Și-a călcat peste orgoliu, dacă l-o fi avut, și s-a oferit să-mi fie consilier. Nu aveam nevoie de consilierea lui. L-am refuzat politicos, dar el nu a înțeles delicatețea mea și a insistat.. M-a săcâit atâta cu slugărnicia lui, încât l-am dat afară din birou. Președintele

a plâns și a plecat acasă cu coada între picioare. L-am urmărit de aici, din cabinetul meu prezidențial, cum coboară treptele, cu umerii gârboviți, abia târându-și picioarele. M-a sunat de acasă la birou și a început să-și ceară scuze că m-a deranjat. Îmi făcea tot felul de complimente, spunându-mi, printre altele, că el a fost doar președinte cu numele și abia eu mă comport ca un președinte adevărat. Mi s-a făcut până la urmă milă de bietul moșneguț (înainte de ajunge președinte, ca și mine, fusese avocat); ajunsese rău de tot, încât i-am dat pe mână o ambasadă și de atunci a dispărut din peisaj. L-am expediat undeva în Honolulu, dar dacă aș fi avut ocazia, l-aș fi trimis în Galapagos. S-ar fi simțit în elementul lui acolo. Era și el o relicvă a istoriei. O iguană inofensivă. Dar, cum să-ți zic, dacă i-aș fi dat ocazia, s-ar fi transformat într-un dragon. Oamenii se schimbă mereu, mereu se pervertesc. Puterea îi stoarce de orice simțământ. Devin ca niște cârpe. Ștergi podelele cu ei, dar cum ai dat dovadă de un pic de slăbiciune, toți ți se urcă în cap. Prin urmare, dragă Kuzin, iată cum se sapă la temelia propriei tale cariere. Pentru mine, a fost destul de complicat. La tine e mai simplu. Eu n-am nici un handicap față de tine. Sunt cu un cap mai înalt, mai prezentabil, și, probabil, mai deștept. Prin urmare, îți va fi greu să-mi intri pe sub piele. Numai că trebuie să fii atent. Că dacă începi să calci pe bec, cu mine ai încurcat-o. Poate că ai să încerci să mă scoți și tu cu fărașul din președinție. Și ai să aștepti să-ți fiu și recunoscător. Cine știe, poate am să fiu. Trebuie să ai grijă însă cum o faci, trebuie să faci asta atât de subtil și să-mi îmbrobodești capul în așa hal, încât să nu-mi dau seama că am pierdut puterea. Sincer vorbind, chiar dacă nu mă țin cu dinții de ea, nici n-am s-o las cu una cu două. Va trebui să-mi creezi impresia că ești o Agatonetă, un om de paie, care poate fi manevrat din umbră foarte ușor. Tu însă vei continua să sapi și la momentul oportun, o să pui mâna pe putere. Dar încă odată, fă asta cu maximă prudență. Fă-o în așa fel ca să nu dai de bănuț. Și încă un sfat: când vei deține puterea supremă, fii atent. Cu puterea nu te joci. Devii sclavul ei, cum am devenit și eu. Puterea e ca lepra. După ce ai fost contaminat, nu mai ai nici o scăpare. Îți pică nasul, buzele, pleoapele, degetele... La modul simbolic, bineînțeles... Te transformi într-o fantoșă umblătoare. În loc să zâmbești, rânjești. În loc să vorbești, începi să urla. Și te transformi nu numai tu, ci și toți ceilalți care vin în contact cu tine. Nimeni nu rămâne întreg. Cu cât ești mai hidos pe dinlăuntru, cu atât ești mai iubit. Toți se gudură pe lângă tine, te linguesc. Stau cu mâinile întinse ca niște cerșetori, așteptând să-ți intre în grații. Cu cât îi disprețuiești mai mult, cu atât te vor respecta mai mult. Vor fi dependenți de tine, pentru că sunt aidoma ție. Deosebirea dintre ei și persoana ta nesemnificativă. Tu deții puterea, și deținând-o o detești, pe când ei o adoră. Și fiindcă o adoră, ți se supun. Supunerea e oarbă. Absolută. Și totuși fii atent, căci oricând rolurile se pot inversa. Să te ferească Dumnezeu ca gloata aceasta de degenerați, ce te adulează azi, să aibă ocazia să pună mâna pe scaunul tău. Vor fi mai răi decât ai visat să fii vreodată...»

Tușind, președintele făcu o pauză, după care își continuă, pe același ton jos, ușor conspirativ, povețele: «Te-am studiat cu atenție. Și te mai studiez și acum. Din toți cei care mi-au trecut prin mână te-am ales pe tine, și asta fiindcă pari inofensiv. Dar puterea te schimbă. Din om te face neom. În tine zace un dictator. Cu cât omul pare mai inofensiv, cu atât puterea îl transformă într-o fiară. Acum ești lunecos. Cât se poate de lunecos. Dar mâine-poimâine vei deveni o fiară... Nu trebuie să-ți fie rușine de comportamentul tău. E ceva firesc, pentru un om care vrea să parvină. În fine, zise președintele, după cum ți-am spus, eram lunecos și eu ca tine, atât de lunecos, încât pur și simplu îmi scăpam printre degete. Mă uitam în oglindă – stăteam drept în fața mea și, totuși, parcă dădeam din coadă. Mă guduram pe lângă propria mea persoană, ca nu cumva să mă discreditez în fața ei. Profitam de orice gest. Îmi umpleam apoi

căușul cu apă – aruncam și acolo o privire. Stăteam cuminte în căuș cum stă pruncul sfânt în cuminicătură, dar de jubilat, tot jubilam. Jubilam, dând încetșor din coadă, ba chiar îmi mai și făceam, complice, semn cu ochiul. Îmi desfăceam degetele și lunecam o dată cu șuvoiul de apă prin rozetă, mă scurgeam în canal, oglindindu-mă în fiecare picătură; ajuns în canal, continuam să dau din coadă... De fiecare dată când mă spălam pe față, păteam la fel. Acum când încerc să repet gestul, în căuș văd numai golul. Un gol care ține loc de președinte. Crezi că e ușor să rezisti în forma asta? Aș prefera să linguesc, să dau din coate și din coadă, dar nu pot. În fața mea apare același spectru. Nu mai e vesel, ci încruntat. I s-a urcat funcția la cap. Mă privește de undeva de sus și parcă mă îndeamnă: «Hai, mișcă-te, mai repejor». Am în fața mea un președinte, înțelegi, Kuzin!? Chiar dacă un președinte gol. Și acest președinte nu mai face sluj la nimeni. E indiferent până și față de propria sa persoană. Stă atât de țeapăn și se admiră în oglindă, încât îți vine să-l iei la pumni...»

«Ce coșmar», adăugă președintele, scoțând o sticlă de coniac din geantă și trântind-o pe birou... Când am văzut-o și pe asta, am început să transpir din nou. Măinile îmi tremurau. «Ei, dar ce-ar fi să tragem câte un păhărel și să ne împăcăm?» Președintele era destul de viclean. Îmi întindea, probabil o capcană. Orice ar fi făcut, aveam de gând să-l refuz până-n pânzele albe. Altfel, exista riscul să fiu concediat, a doua zi, sau, cel mult, după o săptămână. Odată trezit din marș, președintele s-ar fi simțit lezat în forul său interior că a bătut cot la cot cu un simplu consilier. Privindu-mă din nou în ochi (eram cu totul pierdut), Letinski spuse: «Din păcate, azi am un pic de treabă... Lăsăm cinstea pentru mai târziu...» Am râsuflat ușurat. Iar simțeam venind asupra mea o adiere de răcoare. «Și acum, te rog, poftim să iei loc pe scaunul meu. Vei avea ocazia să simți ce simte un președinte când se lăfăie pe el! Adică vei avea ocazia să nu simți nimic. În timp ce tu te vei așeza aici, eu am să mă așez pe locul tău. Voi sta în fața ta și voi încerca să simt ceea ce simte un consilier prezidențial atunci când președintele face schimb de scaune cu el!» Și zicând aceasta, Letinski luă sticla de pe birou și o băgă înapoi în geanta diplomat. «Să vii mâine pe aici, adăuga el, cu un zâmbet oarecum stingher...»

Mă ridicasem în picioare cu gândul să părăsesc biroul. Așteptam de mult să prind un moment propice, ca să mă fac nevăzut. Și iată că momentul apăruse. Am dat să mă retrag, însă președintele se îmbătoșă pe loc: «Dai bir cu fugiții, frate Kuzin? Va să zică din ăștia-mi ești?! Omul îți întinde un deget, tu îi iei toată mâna, și după ce o bagi în buzunar, dispari cu ea pe ușă. Las' că am eu ac de cojocul tău!» zise el. Președintele înconjură biroul, înaintând spre mine. M-am ridicat și am făcut câțiva pași îndărăt. Letinski făcu și el încă un pas spre mine. Mă privea de sus. Era un președinte prezentabil, bine făcut. Cu o ținută impunătoare. Pe lângă el, arătam ca un degenerat. Și, totuși, în ciuda acestei înfățișări, aveam pretenția să devin președinte. Mă rog, n-aveam această intenție, dar președintele încerca să mă facă să cred c-aveam... Sau poate mai știi? Stăteam în fața lui și tremuram. Transpiram din abundență. Și cu cât transpiram mai mult, cu atât președintele prindea avânt. În fine, Letinski mă luă frumos de braț și, înconjurând din nou biroul, mă aduse în fața scaunului prezidențial. «Te rog să iei loc, altfel mă supăr», spuse el. Căutam să mă împotrivesc, dar Letinski mă așeză acolo cu forța. Genunchii mi se făcuseră moi, picioarele erau parcă de cârpă. M-am așezat, spunându-mi: «Fie ce-o fi.» Președintele făcu cale întoarsă și se lăsă pe scaunul pe care mai înainte șezusem eu. «Ei, ce zici, acum dragă Kuzin, nu-i așa că e interesant?» Am dat să mă scol în picioare, dar, din pricina emoției, nu mă puteam ridica. Stăteam și mă uitam la el prostit. «Să ne închipuim acum că tu ești președintele Letinski, iar eu consilierul tău. Eu încerc să intru în pielea ta, iar tu într-a mea... Poftim, acum sunt Kuzin... Pielea ta e un pic cam strâmtă pentru mine, mă cam strânge la umeri și la subțiori, picioarele mi-s

lungi, iar ale tale scurte, mi se chircesc ciolanele sub piele, dar, iată că încetul cu încetul mă acomodez. Acum sunt chiar Kuzin... Tu, ai reușit să intri în pielea mea? Cum, e prea largă pentru tine? Ce vrei să insinuezi?» Președintele jubila. Vorbea neîntrerupt, dezvoltând mereu aceeași idee. Îngroșa liniile până te aducea la exasperare. Monologul său putea dura o oră sau mai mult. Stăteam ghemuit pe scaun și aveam impresia că mă fac din ce în ce mai mic, în timp ce președintele creștea mereu în ochii mei. «Și acum să ne închipuim că ne-am întors cu bine după vizita din Congo și stăm la un mic taifas... Eu sunt consilierul și tu președintele... Ți-a plăcut vizita din Congo, mă rog din Zair?... Deși am fost acolo, mereu fac confuzie între aceste țări... Ți-au plăcut negresele de la Kinshasa? Nu-i așa că au gătul lung? Dar președintele Seca Seco?!» Nu știam ce atitudine să adopt: dacă spuneam da, nu era bine. Dacă ziceam nu, tot nu era bine. Așa că stăteam pe scaun și tăceam, privind undeva într-un punct fix... «Deci, zici că ți-a plăcut?! Buun... Dar cum s-a comportat consilierul tău pe probleme speciale, Kuky Kuzin, ți-a plăcut? Nu-i așa că a fost amuzant? Și ce dacă i-au alunecat mapele din palmă? Și ce dacă a reușit să se strecoare pe sub scaunul lui Mobutu Seca Seco și să-l ridice în cârcă învârtindu-se ca un bezmetic în sala de protocol; spectacolul a fost amuzant. Președintele Seca Seco a avut ocazia să călărească un consilier prezidențial străin, ceea ce, cum să-ți spun, nu e de ici de colo... E obișnuit să călărească girafe sau cămile, dar consilierii străini mai rar... Noi i-am făcut acest hatâr. Felicitări, felicitări, dragă Kuzin... » Președintele se întinse peste masă și-mi strânse mâna cu putere, scuturând-o de câteva ori. După care mă bătu încurajator pe umeri: «Ai făcut o treabă bună, draga Kuky, zise el. Nici nu-ți dai seama cât de încântat a fost prietenul meu, președintele Seca Seco... La despărțire, știi ce mi-a șoptit?!» Încercam să spun ceva, dar limba nu mi se mișca în gură. «Nu știi, zise președintele, și totuși ești încântat de tine. Sau poate nu ești încântat, ia zi-mi?» Și după o scurtă pauză: «Deci nu ești încântat?! Nici n-ai avea de ce... Stau aici pe scaun și încerc să mă transpun în pielea ta... Ar fi trebui să intru în pământ de rușine, dar uite că nu intru. Dimpotrivă, în sinea mea chiar încep să mă bucur de ceea ce-am făcut și mai ales de faptul că stau acum pe scaunul rezervat oaspeților în fața președintelui – președintele acum ești tu – și nu am nici un fel de muștrări de cuget, ci, aș putea spune, dimpotrivă. Mă uit la președinte și jubilez, în timp ce președintelui îi vine să se ascundă de rușine sub covor și să nu iasă de acolo decât la Judecata de Apoi. Și chiar dacă s-ar ascunde, consilierul lui, Kuky Kuzyn, ar veni imediat să-și șteargă ghețele pline de noroi pe spinarea lui... Acum, ce-i pasă?! El e președinte și eu consilier!»

În timp ce vorbea, Letinski trase mai aproape micuțul sarcofag sculptat din fildeș, imitând un templu gotic, ce se afla pe biroul său. «Ce crezi că ar zice părinții mei, dacă ar vedea cât sunt de umilit la președinte, de un biet consilier?!» Președintele deschise capacul și luă de acolo două havane. Una mi-o întinse mie, iar cealaltă o băgă în buzunar. «Dacă vrei poți să fumezi aici, dacă nu, poți să-ți oprești havana pentru mai târziu. Seara când vei ajunge acasă și vei dori să te relaxezi, te sfătuiesc să-ți torni un pahar de rom, să te așezi afară în șezlong, să-ți aprinzi trabucul, și apoi pufăind să te uiți la stele. Îndată după asta tonusul îți va crește și vei resimți din plin bucuria de-a trăi... Vei prinde drag de fiecare clipă ce-ți va picura în palmă. Te vei întoarce a doua zi la slujbă cu alt tonus... Dacă dorești, poți să mai ei una. Poftim...» Și președintele îmi puse cu de-a sila în brațe un set de țigări de foi... Dacă l-aș fi refuzat, s-ar fi enervat. Așa că le-am acceptat. Știam din propria-mi experiență că președintele va intra curând într-o fază critică. Amabilitatea lui, aproape excesivă, nu-mi părea a fi de bun augur. De obicei, când se apropia de sarcofag și începea să-și aducă aminte de părinții lui, era de rău. «Știi că râvnești pe ascuns nu numai la funcția mea, ci și la havanele pe care le fumez. Ai vrea să ai, desigur, și statura

mea, ca să arăți cât mai impozant. De aceea, porți mereu ghete cu toc foarte înalt - aproape, cât au tocurile tale, zece, două, pașpe? mă chestionă președintele - din păcate, tocurile nu te ajută. Oricâte tocuri ți-ai pune, rămâi mereu cu un cap mai jos decât mine... Statura, îți spun eu, totuși nu-i un handicap. Ci, așa zice, dimpotrivă. Gândește-te la Napoleon, la Stalin, la Lenin... Nu aveau mai mult de un metru cincizeci, și, totuși, câtă măreție! Urmează-le exemplul și, îți spun eu, c-ai să ajungi departe... Zici cumva că ești mai înalt? Că ai unu șaptezeci și doi?! (Președintele reținuse cu exactitate înălțimea mea, știa, probabil, și câte kilograme am, câți ciorapi, câte cămăși, câți pantaloni etc. stau atârnați în șifonierul meu!) Da, ia, servește-te... Nu te sfii... Suntem ca între prieteni... Dacă nu poți avea încredere în consilierul tău, atunci în cine?! În consoartă?! » Și președintele, tăind cu un foarfece de argint vârful unui nou trabuc extras din sarcofag, mi-l vâră, aproape cu de-a sila, în colțul gurii. Tot președintele îmi oferi și foc. «Dacă ți-ai lăsa barbă, ai arăta ca Fidel Castro, care, după cum știi, mă aprovizionează cu havane, zise el. Ai arăta ca un Fidel, ce-i drept, un Fidel ceva mai mic și mai rotunjour la față. Nu-ți stă tocmai rău în această ipostază. Te sfătuiesc să adopți din timp această alură. Când îți intră cineva în birou, să stai în fotoliu degajat, cu un trabuc de soi înfipt, șmechereste, între buze.» Spunând acestea, președintele Letinski reveni pe scaunul meu. «Îmi permiți, făcu el, să mă servesc și eu, consilierul tău, cu o havană?! Dacă ai fi politician, m-ai servi chiar tu...» M-am întins, cât eram de lung, peste birou și i-am oferit un trabuc din rezerva sa strategică. «Așa, făcu Letinski. Un președinte trebuie să fie atent cu colaboratorii săi. El trebuie să le intuiască slăbiciunile și să le satisfacă dorințele ascunse. Uneori, desigur, e bine să-i și umilească. Dar totul trebuie făcut cu măsură, altfel te trezești că ți se urcă subordonații în cap... Și atunci începe nebunia! Acum că tot ai început o treabă, fă-o până la capăt. Adică, taie vârful și dă-mi foc... Ai grijă, nu trebuie să-ți tremure mâinile, altfel în loc să aprinzi trabucul, ai să-mi dai foc la mustăți...» Președintele nu avea mustăți, dar se exprima astfel ca să mă pună, probabil, în dificultate... «Ei, vezi că te-ai descurcat?! exclamă el. Nu ești chiar atât de neîndemânatic precum pari. Spunând aceasta, președintele închise capacul sarcofagului, după ce mai scoase de acolo, în prealabil, un trabuc. Văzând că i se zbate pleoapa dreaptă, am avut o tresărire. Mi-am dat seama că voi fi supus la un nou supliciu. Eram, totuși, ceva mai degajat. «Da, făcu președintele suflând rotocoale peste masă, noi stăm aici în fotolii și pălăvragim, în timp ce ei, poate că acolo, adică aici - președintele arată cu trabucul spre sarcofag - n-au parte de nici o bucurie, ci doar de suspine. Sau, poate, nici de suspine. Spune-mi, draga Kuky, e drept?» «Nu e drept», am spus ca să-i fiu pe plac. «De ce nu-i drept? Poate că e drept! De ce vrei să schimbi tu mersul lumii, Kuzin? Oamenii se nasc și mor. Așa e alcătuită lumea. Dar tu vrei s-o schimbi. Vrei ca morții să nu moară niciodată. Sau poate vrei ca să-i întorci din nou la viață și să-i alungi din cimitire? Cum poate să-ți treacă prin minte o astfel de idee?! Gândește-te ce s-ar întâmpla cu toată omenirea asta? Trăiești o sută de ani, să zicem o mie, două mii. Un milion de ani, pe urmă ce faci? Stai și privești în jurul tău. Nu moare nimeni. Nimeni, înțelegi? Și știi de ce? Nu moare nimeni pentru că deja sunt morți cu toții. Chiar și cei care abia se nasc sunt morți. Asta-i nemurirea, înțelegi, Kuzin! Te sfătuiesc să lași lumea să se înmulțească și să moară după legea ei. Nu-i plânge de milă pe cei morți! În fond și noi vom fi curând la fel. Chiar dacă aceștia - președintele arată din nou cu mâna înspre sarcofag - au fost părinții mei, ei și-au trăit, cum se spune, traiul și și-au mâncat mlauiul. Și acum, ce vor? Să le ridic de dimineață până seară osanale? Dar poate că un președinte mai are și alte treburi de făcut, nu-i așa, frate Kuzin?» Văzând că tac, președintele continuă: «Mi-e cam urât cu tine. Mă plictisesc. Nu spui nici un cuvânt. Stai pe locul meu și taci. Dacă așa face și eu la fel? Nu-i politician, să știi, ca un președinte să aibă o

atitudine atât de rezervată față de consilierul lui... Căci, acum, cred că n-ai uitat - preciză el -, eu sunt consilierul tău...» «Aveți dreptate», i-am zis. Am încercat să mai spun și altceva, dar n-am fost în stare. Mi se pusese un nod în gât. Îmi venea să plâng... «Asta mi-ar mai trebui, zise președintele, lăsându-se pe spătarul fotoliului și slobozind spre față mea un alt nor de fum, să te aud și smiorcăind. Vorbeam însă de părinții mei, făcu el, care-și dorm somnul de veci în această urnă... I-am adus aici, în preajma mea, deși nu meritau. Sau poate tu crezi că meritau?» «Nu știi», am spus cu jumătate de glas. «Nu știi, mă imită președintele. Păi dacă nu știi, atunci de ce mă mai consiliezi!? Un consilier de rangul tău trebuie să știe tot. Îți spun eu că nu meritau. Mereu mi-au făcut șicane. Chiar și atunci când am ajuns președinte, au strâmbat din nas: ceva nu le mirosește bine. Să te vedem acum, au zis. Asta a zis bătrânul, iar bătrâna i-a ținut isonul. Când am fost tânăr, mereu s-au pus în calea mea. E dureros ce-ți spun, dragă Kuzin, trebuie să mă destăinui și eu cuiva. Nu m-au avut la inimă. Mereu au fost preocupați de ceea ce făcea fratele meu mai mare. În el au investit totul, până la ultima suflare. Pe mine au căutat să mă țină mereu în planul doi. Nu le-a venit să-și creadă ochilor când am ajuns mai întâi consilier prezidențial, apoi președinte. Pe patul de moarte, tatăl meu m-a privit cu suspiciune. Mă împingea, îmi dădea mereu mâna la o parte. Iar când am văzut că își dă duhul și i-am aprins o lumânare, s-a ridicat din pat și adunându-și puterile, a stins-o singur, după care a căzut pe pernă și nu s-a mai mișcat. Mi s-a întipărit pentru totdeauna în memorie chipul său, masca mortuară. Zâmbetul său triumfător. Era bucuros, probabil, că putuse să mă umilească până și în ultimul moment. Probabil nu-mi ierta-se faptul că previziunile sale privind viitorul meu dăduseră chix. Cu maică-mea am pățit, cumva, la fel. Îi țineam în palme mâna sa slăbită de boală, sângele-i aproape că nu mai pulsa în vene. Trăiam un sentiment de duioșie, simțeam o dragoste nemărginită pentru ea. Când m-a simțit stând la căpățul ei, a deschis ochii și s-a uitat la mine așa, cu o privire pe jumătate dusă în altă lume. N-am simțit în ea nici bunătate, nici ură, nici tandrețe. Era o privire ațintită mai mult înlăuntrul, decât în afară. Ceva, totuși, o neliniște. De fapt, nu știu dacă neliniștea era chiar sentimentul de care era pătrunsă. Probabil că văzând că i se apropie sfârșitul, bătrâna a simțit nevoia unei mărturisiri. A vorbit, totuși, mai mult pentru ea, decât pentru mine. Deși cuvintele îmi erau adresate mie, mă privea ca pe un lucru străin. A făcut-o, cred, nu mânată de vreun sentiment de dragoste față de fiul ei, ci din respect față de sine. Am avut strania senzație că dacă nu aș fi fost eu la căpățul ei, ci o bucată de lemn, i-ar fi adresat aceleași cuvinte. Din fericire sau nefericire, am fost eu. Într-un fel, i-am rămas recunoscător pentru spovedania pe care mi-a făcut-o în al doisprezecelea ceas... Atunci am înțeles ce nu înțelegeam de-a lungul celor patruzeci de ani cât am conviețuit sub aripa aceluiași acoperiș... Am stat în preajma lor mereu. Și atunci când au avut probleme, dar și atunci când aveau totul la îndemână. N-am vrut să-i părăsesc, tocmai ca să simt că au un fiu, care nu-i lasă în voia soartei... În fine, legat de destinul meu: bănuiam ceva, iar acum bănuiala s-a transformat în certitudine. Nu înțelegeam mobilul suspiciunii lor față de mine; mărturisirea ei a avut darul de-a limpezi lucrurile. Am aflat atunci că tatăl meu legitim nu fusese tatăl meu. Că eram rodul unui incest. Al unui incest pus între ghilimele. Profitând de faptul că tatăl meu fusese detașat la muncă într-un alt oraș, fratele său a venit într-o seară în locuința lor și a siluit-o. Legătura lor a durat apoi mai bine de un an. Când soțul ei s-a întors acasă, mama se pregătea deja să meargă la spital. De atunci frații nu și-au mai vorbit. Ura de care au fost cuprinși amândoi s-a transferat asupra mea. Mama a fost contaminată de același sentiment. Am fost privit ca un avorton, ca un bastard. Aceasta cu atât mai mult cu cât fiul lor legitim, fratele meu mai mare, s-a dovedit a fi o secătură. După moartea sa, nu știu dacă a murit într-un accident

sau a fost o sinucidere, a fost călcat de tren, ura pe care o aveau față de mine a luat amploare. Trăiau mai mult în trecut, amintindu-și în fiecare zi de anii cât au fost fericiți. Fericirea lor s-a spulberat atunci când am apărut pe lume. Ba nu, spuse președintele, cu mult mai devreme. Ea s-a spulberat o dată cu primul spermatozoid pe care uzurpatorul l-a slobozit în uter... Dacă nu cu primul, atunci cu al doilea sau următorul. Sau, hai să zicem, odată cu primul geamăt de plăcere îngânat de gura ei... Să nu intrăm în amănunte. Cet e că tata s-a uitat la mine întotdeauna ca la un bastard. Iar mama așijderea. Înțelegi, acum, dragă frate Kuzin, de unde vine frustrarea mea? Acum când stai pe locul meu, Letinski accentuă cuvântul locul, ar trebui să mă-nțelegi mai bine... Cum, crezi că nu am frustrări, că sunt un om fără defecte!? Am frustrări cu carul! S-au adunat aici și aici – președintele arată cu trabucul înspre țeastă, apoi spre piept – de-a lungul anilor. Conștiința mea nu-i netedă ca palma, ci are hopuri-dâmburi. Tu, dragă Kuzin, vrei ca omul să aibă o minte rotundă ca un ou și să gândească frumos... Ți s-ar acri de-o astfel de gândire. În capul lui, vorbesc de om, se produc vârtejuri. Gândurile și sentimentele se amestecă. Se animă. Înțelegi!»

„Nu era prima dată când președintele îmi făcea aceste confesiuni, aducându-mi tot felul de reproșuri... Periodic, își repeta povestea, venind de fiecare dată cu noi amănunte despre copilăria și tinerețea sa, și cu noi dezvăluiri, menite, deopotrivă, să mă înspăimânte, dar și să-mi stârnească mila. Venea de fiecare dată cu o nouă versiune a aceleiași povești. Nu întotdeauna amănuntele coincideau.... N-am îndrăznit niciodată să-i pun vreo întrebare referitoare la trecutul său, destul de contradictoriu și incert, de altfel. Aceasta, nu din delicatețe, ci dintr-un sentiment de autoapărare. Câteodată, în locul fratelui mai mare, apărea fratele mai mic, un prieten sau un vecin... Nu-mi dădeam seama când președintele fabula, și când spunea adevărul. La el totul era amestecat. Cu greu puteai distinge adevărul de avalanșa de fantasmagorii sau de minciuni. Sau poate invers. Oricum, de fiecare dată când ajungea la episodul legat de părinții săi, începea să-lăcrimeze. Fără să-mi dau seama, mă apucam să plâng și eu. Și atunci președintele se enerva cumplit, izbind cu pumnul în birou: «Nu ai dreptul, frate Kuky, răcnea el. Nu sunt părinții tăi, ci ai mei. Și nu e vorba de părinți, ci și de frate. L-am adus și pe el aci.» Mie, totuși, îmi dădeau lacrimile. C-o făceam din slăbiciune, c-o făceam din slugărnicie, nu-mi dau seama. Plângeam și, în timp ce plângeam, îmi apărea în față golul din căușul prezidențial. Nu cumva eram întruparea lui? El dădea din coadă, vorbesc de gol, dădeam din coadă și eu. «Ehei, ehei, Kuky Kuzin, exclama președintele, mare lichea mai ești! Auzi, cine dă apă la șoareci – gesticulă el, adresându-se unei asistente nevăzute –, consilierul tău cu însărcinări speciale, care abia așteaptă să dai ortul popii, dar visează să trăiască într-o lume în care omul să fie nemuritor! Nu, n-ai dreptul acesta, dragă Kuzin. De ce mă chinui, de ce mă perpelești la foc mic?! Dacă tot ai apucat să bagi cuțitul în rană, răsuțește-l fără milă, mai adânc!» Președintele apăsă pe un buton și capacul sarcofagului se deschise lent, mișcarea lui fiind însoțită de un fragment din Recviemul compus de Mozart. Președintele se aplecă asupra sarcofagului, își șterse lacrimile c-un șervețel, oftând adânc. Oftai, fără să vreau, și eu: «Tu de ce oftezi, dragă frate Kuzin? zise Letinski. N-ai nici un motiv. Când sufăr, crezi că am nevoie să mă acompanieze cineva? Îmi e suficient oftatul meu, n-am nevoie de un altul. Nu te-am angajat la președinție nici pe post de foale, ca să oftezi, nici pe post de maimuțică, nici de papagal, ca să te scâlâmbăi în fața mea, pocindu-mi vorbele și gesturile! Te-am angajat ca să-mi dai sfaturi în momente critice. Tu ce sfaturi, pisica-mă-sii (președintele folosea destul de des expresia asta!) îmi dai acum!? Plângi, oftezi? Îmi plângi de milă?! Și măcar dacă ai face-o din tot sufletul; tu însă, te prefaci. Joci teatru. Și joci slab. Jocul tău e cusut cu ață albă. Zău așa. Atârnă cusăturile în tot locul! Când te aud cum oftezi, mă apucă disperarea. Crezi că

de asta am nevoie!? Nu știi că la președinție până și pereții au urechi! Și atunci nu-ți dai seama că te faci de râs!? Și nu te faci de râs numai pe tine, ci îl faci de râs și pe președintele pe care, chipurile, îl consiliezi. Te porți ca o maimuță. Ca un papagal. Trebuie să ții seama că te aud și părinții mei. Eu i-am adus aici ca să vadă că sunt respectat, nu umilit. Ori tu, dragă Kuky, scuza-mă că-ți spun, chiar dacă ești nu ești doar papagal, ci mai ai, totuși, și ceva omenesc în tine, totuși mă umilești!»

Eu continuam să plâng. Nu mă puteam opri. Chiar dacă vărsam lacrimi de crocodil, totuși le vărsam. Președintele mă privea, dând compătitor din cap. «Ce oameni, exclamă el. Ar trebui să-ți fie rușine de cenușa ce se află în această urnă...» Și președintele arată cu trabucul spre sarcofag. Acolo se afla, într-adevăr, cenușa răposaților săi părinți... «I-am adus aici, ca să-i am mereu în preajma mea. Am vrut să vadă că fiul lor e demn de numele ce-l poartă. Când am devenit președinte, tata mi-a spus: «Ai să te înconjuri de o șleahță de lingăi și ai să aduci țara la dezastru...» Bătrânul obișnuia să-și facă de lucru în preajma președinției. Stătea pe bancă în parc, cu ochii ațintiți spre geamul de la biroul meu. Citea ziarul și bodogănea: «La uite unde s-a cocoțat ipochimenul... Dar asta n-o să dureze mult...» Sau traversa strada și ajuns în fața clădirii, întreba câte un trecător: «Aici, cumva, e președinția?» Primind răspuns afirmativ, bătrânul sâsăia cu o voce prefăcută: «Știi cumva cum se numește președintele?» «Letinski» venea răspunsul. «Letinski?!» se miră bătrânul, scărpinându-și țeasta cheală... «Și e măcar ceva de capul lui?» Cum trecătorii se cam codeau să-și exprime părerea în preajma președinției, bătrânul conchidea: «Vă spun eu că nu-i... Îl cunosc de mic. Întotdeauna a fost un potlogar...»

Bătrânul făcea ocolul clădirii, privind-o când dintr-o parte, când din alta. Se oprea din loc în loc și arăta amenințător pumnii spre fereastră. Uneori, aplecându-se, mai arăta și dosul. Când patrula încerca să-l aresteze, se legitima, spunând că e tatăl președintelui. Noroc că aveam control asupra presei, altfel ar fi ieșit un scandal imens... Mă simțeam neputincios în fața lui. Bătrânul mă teroriza. Ca să-mi facă în ciudă, se apuca să cerșească. Stătea cu mâna întinsă lângă colț, așteptând momentul să fie recunoscut. Am fost nevoit să-i caut adăpost la un azil. Desigur, unul special. M-am gândit, la un moment dat, să dau poruncă să fie eutanasiat în somn. Dar nu doream să-mi încarc conștiința c-un păcat atât de mare. Și apoi, de ce să nu recunosc, îmi făcea plăcere să-l văd că suferă din pricina mea... Chiar dacă nu-mi era tată decât cu numele, și-mi dădea atâtea bătăi de cap, îl respectam. Când a murit, a fost înmormântat cu toate onorurile. Probabil dacă s-ar fi putut scula din morți, s-ar fi enervat cumplit. Onorurile de care a avut parte l-ar fi îngreșat. Nu suporta parada. Și, în general, nu suporta să primească nimic din partea mea. Asta îl înjosea. Vroia o înmormântare simplă. Fără pompă. Or eu l-am onorat cu o fanfară. Au fost trase și salve de tun. Sicriul a fost potopit de steaguri și coroane. Și cu tot cu steaguri l-am dus la crematoriu. După ce în prealabil, am îngropat coșciugul gol, extrăgând mortul din el și punând bolovani la loc... Incinerarea s-a desfășurat în cursul nopții. Am asistat și eu la acest spectacol, care, totuși, cum să-ți zic, m-a răvășit. I-am văzut trupul chircindu-se și înălțându-se în aer. Luând o poziție aproape verticală. Apoi prăbușindu-se la loc. Ardea costumul. Ardeau și steagurile, iar eu aplaudam. Nu știu de ce am făcut asta, dar am aplaudat. Cenușa a fost strânsă și așezată într-un vas de lut, care mi-a fost adus la președinție, fără să știe nimeni. O mare parte din ea se află depozitată aici, în sarcofag. Dar am și aici, în amuleta, un vârf de linguriță din cenușa lui. O țin la inimă, ca să-i simt răceala. O încălzesc. O anim. Înțelegi? Bătrânul avea impresia că sunt pătruns de un sentiment de ură împotriva lui. Ei, bine, s-a înșelat! Mai degrabă sentimentul ce mă animă e unul de iubire... Ura ar fi suportat-o. Și-ar fi frecat mâinile de bucurie, dacă ar fi simțit că îl urăsc. Dragostea mea îl aduce însă la exasperare. Îl simt cum

se răsucesce pe toate părțile, cum urlă, cum se zvârcolește în mormânt. Adică nu în mormânt, ci aici, în urna asta, și aici, în amuleta ce-o țin lipită strâns de piept....»

Președintele luă de pe birou două bețișoare de bambus, pe care le agită în sarcofag, amestecând cenușa ce se afla acolo, suflând în formă de cruce fumul de havană peste ea. «Crezi că fac un sacrilegiu?» mă întrebă. «Nu, nici vorbă - continuă președintele, cu o față din ce în ce mai transfigurată, care pentru mine constituia un semnal de alarmă, atenționându-mă asupra faptului că președintele se afla în preajma unei crize și avea urgență nevoie de alcool -, bătrânul era înnebunit după fumul de havană, cât în privința bețișoarelor, cum să-ți spun, trebuie să vântur de trei ori pe zi cenușa asta ca să nu prindă iz. Apropo ce oră e acum?» Pendula soase un singur dangăt, urmat de un fel de sâsăit prelung.... «Aha, exclamă președintele, devenind deodată foarte atent. La ora asta obișnuiește să apară demonul de amiază. Își face simțită prezența prin miros... Și mai și sâsăie pe deasupra ca un găscan!»

Președintele se înalță pe vârfuri, amușind ca un câine aerul din jur. Nările i se dilatau. Ochii aveau și ei o strălucire stranie. «Simți mirosul de pucioasă?» mă întrebă, rotindu-și ochii în gol. Asistasem de câteva ori la astfel de scene, așa că intuiai ce va urma. «Cel mai tare pute el. Și știi de ce? Fiindcă e îmbibat de ură împotriva mea....»

În cameră nu se simțea, desigur, nici un miros, în afară celui de havană. Sau poate că, totuși, se simțea, nu-mi dau prea bine seama. «Bătrânul pute ca un țap în călduri, continuă președintele. Și asta din pricina îmbăcșelii. Era un om extrem de îmbăcșit. Avea idei fixe. Înțelegi? Nu puteai să-l scoți din ale lui. Acum, sigur, se nervează. Fierbe, cum se spune, în suc propriu. Uite, privește aici, vezi, cenușa se umezește. Dinăuntru ei se ridică un firisor de fum....» Într-adevăr, un fir subțire de fum se ridica, răscundindu-se în aer, dinăuntru sarcofagului. «A ce miroase? mă întrebă președintele, inhalând pe nări aerul în piept. Miroase a urină, amestecată cu alcool. Bătrânul s-a enervat, a băut un pahar, și s-a scăpat pe el. Așa pățește de fiecare dată, când se nervează. Nu-și poate stăpâni reacțiile. Urina în contact cu scrumul dă naștere la fum... Ei, acum înțelegi, dragă Kuzin, în ce situație m-ai pus?! Bătrânul s-a enervat. Și asta n-ar fi fost nimic. Văzând în ce situație delicată am fost pus, enervarea lui s-a transformat în bucurie fără margini. De bucurie, bătrânul s-a scăpat în pantaloni... De aceea pute aici a ouă clocite, înțelegi.... Prin urmare, vezi ce mi-ai făcut?!» Într-adevăr, din sarcofag se înalță, răspândindu-se în încăpere, un miros pestilențial. Fără să-mi dau seama, mi-am dus mâinile la nas... Președintele Letinski fu nevoit să pună în funcțiune instalația de aer condiționat... «Și acum, gândește-te și la bătrână. Mereu a chinuit-o. În fiecare zi i-a scos peri albi, vârându-i în cap tot felul de tâmpenii. Bătrâna trebuia să-i cânte mereu în strună. Crezi că i-a fost ușor să-și ascundă sentimentele pe care le nutrea pentru copilul ei? Căci ea, bătrâna, vorbesc de mama mea, în ciuda celor înțâplate, totuși, nu s-a lepădat de mine. Dragostea a împărțit-o între el, frate-meu și mine. Bătrânul a chinuit-o până în ultima clipă. Chiar și din azil îi trimitea mesaje pline de reproș. Numai că acestea treceau și pe la cabinetul meu. Mai îndulceam, pe ici, pe acolo, tonul. Am încercat s-o fac să înțeleagă cu ce fel de om are de-a face. Dar ea i-a rămas fidelă până și-a dat duhul... Iar după ce-a murit bătrânul, mama a luat-o și ea razna. Venea aici să-i aprindă lumânări. Nu se ducea la cimitir, ci venea la președinție. Împărțea pe trepte colaci și colivă. Îți dai seama în ce situație delicată am fost pus? N-am avut încotro și am strâns-o de pe drumuri, internând-o la același sanatoriu. La început a suferit, apoi s-a împăcat cu soarta. O vizitam în fiecare săptămână. Îi aduceam banane și covrigi. Nu știu ce a apucat-o, dar mai toată ziua stătea pe bancă și rodea covrigi, după ce în prealabil îi făcea fărâme... Frământa bucăți de covrig în poala ei, ca și cum ar fi frământat mătânii... Stătea cu ochii duși în gol

și murmură o rugăciune. Când a murit, am înhumat-o cu discreție, în același cimitir. De fapt, n-am îngropat-o. Am îngropat sicriul substituind cadavrul. În locul ei, am pus o bătrânică. Pe ea am incinerat-o. Spectacolul a fost pentru mine unul extrem de dureros. Mi s-au muiat genuchii când am văzut că arde vâl-vătăi. Îți dau seama, dragă frate Kuzin, ce am simțit atunci când am văzut pântecul care mă adăpostise cândva acoperit de flăcări?! Aș fi vrut să fiu încă acolo, și să ard odată cu ea. Odată cu carnea ei bătrână să mă evaporesc, pentru totdeauna, în neant. Suntem neputincioși în fața nașterii și a morții. Ne naștem fără voia noastră și tot așa murim, nu-i așa Kuzin? Sau poate că tu ai impresia că-i altfel!? Tu poate zici că voința supremă ne aduce pe pământ și tot ea ne mătură de-acilea... Dar ce-i voința supremă? Voința noastră e cumva încorporată în ea? Păi dacă e așa, atunci am putea spune că ne naștem punând în mișcare propria voință. Iar când murim, tânjim să revenim de unde am plecat. Adevărul e undeva într-o parte sau în alta. Sau cel mult e ascuns undeva la mijlocul acestor afirmații... În fine, n-are rost să divaghez mai mult... Am stat și am contemplat spectacolul și m-am înfiorat. Apoi, după ce trupul bătrânei a ars în întregime, am strâns cenușa și am pus-o aici, în sarcofag. Pe el într-un compartiment, pe ea în altul. Bătrâna avea un suflet bun, de aceea cenușa ei miroase a smirnă. De fiecare dată când bătrânul se nervează sau se bucură de eșecurile mele, mama se întristează. Tristețea ei îmbălsămează aerul din jur... Vezi acum acest firisor de fum ce se înalță mai la dreapta? Mama mea se roagă pentru mine. Și rugăciunile ei aprind cenușa, acoperind-o de scântei... Vezi aceste luminițe ce pâlpâie în aer? E ea...»

Și președintele îmi aruncă o privire plină de reproșuri... «De ce o năcăjești, Kuzin? De ce n-o lași să-și doarmă liniștită somnul? Nu e suficient că o năcăjește el, cu ifosele lui, acum o năcăjești și tu! - murmură Letinski, pocindu-mi numele. N-am să ți-o iert, să știi...» Adoptând o poziție solemnă, președintele păstră un moment de reculegere, cu mâna stângă pe drapel și dreapta lipită de piept, în dreptul inimii, după care se așeză din nou pe locul său. Adică al meu. «Să revenim acum la oile noastre, propuse el. Deci, unde am rămas?! A, parcă vorbeam despre Seca Seco... Să știi că președintele Seco avea un adevărat cult față de părinții lui... Dacă i-ai fi făcut lui ce-mi faci mie, de mult erai oale și ulcele... În fine, ce să mai vorbim. M-ai umilit, dragă Kuzin, m-ai umilit atât în fața ei, cât și în fața lui. Și mai e aici și fratele meu, ce-și doarme somnul de veci în același sarcofag. E aici, în acest compartiment din mijloc. E pe jumătate vesel, pe jumătate trist. Mereu a fost așa, încercând să împace și capra, și varza. Nu e de mirare că a clacat. Nu am să te încarc acum și cu povestea lui... Ceea ce pot să-ți spun însă e că suferă și el. Sufără și tace. Oricum, nu-i pică prea bine la inimă că fratele lui e umilit în fața sa... Firicelul subțire de fum ce susură din urnă e un semn de reproș din partea lui... Îl doare fiecare cuvânt de-al tău... Dar ție, draga Kuky, văd că de lucrurile aceste nu-ți prea pasă. Tu stai frumos pe scaun, pe scaunul prezidențial, și pufăi din havană, fără să te gândești la suferința pe care mi-ai pricinuit-o! Halal consilier, zău așa!»

Am dat să sting trabucul, dar președintele m-a oprit: «Termină-ți, te rog, havana până la capăt...» Am mai tras un fum și am stins-o. «Deci așa, făcu președintele, foindu-se pe scaun. Te iau în delegație și tu îmi dai tot programul peste cap. Îți lunecă mapele din mână. Din pricina transpirației, zici. Păi, acum de ce nu transpiri?» Transpirația mă năpădi din nou. Cămașa mi se lipise de piele, iar tâmpile îmi erau acoperite de-o sudoare rece. «Le scapi din mână, și, colac peste pupăză, te strecoți și pe sub fotoliul președintelui Mobutu! Îți dai seama de tevatura pe care ai stârnit-o?! Știi ce mi-a spus Excelența sa la despărțire? Halal consilieri aveți! Dacă erau aici de mult îi transformam în chifteluțe! Asta mi-a spus președintele Seca Seco. Și nu cred că-a glumit... Strămoșii săi aveau un obicei destul de sănătos. Dacă îi călcai pe bățatură, a doua zi erai tranșat și pus la frăgezit într-un

sos cu multe mirodenii... La noi legea e blândă, profiți de bunătațea mea, și îți faci de cap. Dar o să am eu ac de cojocul tău, să știi!» Președintele Letinski povesti în amănunt întâlnirea cu Seca Seco. Insistă asupra unor amănunte insolite. Îmi povesti despre strămoșii președintelui Mobutu, despre obiceiurile care mai persistau în triburile ce își duceau viața ascunse în inima junglei. Acolo se mai practica canibalismul. Îmi descrie cu lux de amănunte cum se tranșează o victimă, cum se fierbe carnea la foc mic... Îmi vorbi despre descântecelor și dansurile ritualice, pentru ca la urmă să conchidă: «În fond, antropofobia nu e ceva rău... Oricum, ne mâncăm unii pe alții. Zi de zi. Nu mâncăm, desigur, carnea. Dar roadem sentimentele. Ne devorăm unii pe alții din punct de vedere psihic, fără să clipim din ochi. Și cu cât ne devorăm mai mult, cu atât ne simțim mai bine...»

„În timp ce președintele vorbea, am vrut să spun și eu ceva, dar cum nu am găsit prilejul potrivit, repetam, fără să vreau cu vintele pe care le auzeam. Observând că-mi mișc buzele, președintele făcu o pauză și mă-ntrebă: «Nu cumva, dragă Kuzin, vorbești de unul singur? Aș fi curios să aud ce spui...» Nu știu de ce, m-am simțit ușor ofuscat, și-am replicat: «Cum adică vorbesc de unul singur?» «Ei nu, zise președintele, și îmi făcu, nu știu de ce, din ochi. Vorbești, de ce spui că nu vorbești? Și aici, și acasă... Mai ales acasă, preciză el. Deseori, atunci când te întorci de la slujbă, în loc să te faci lejer sau să te duci să îmbuci ceva, tu te închizi în baie și începi să mi te confesezi... Ce-i drept, confesiunea ta se desfășară în șoaptă ca să nu te audă nici soția, nici copii, iar uneori, nu știu de ce, îți pui și ochelari... Te porți ca un infractor, sau, mai bine zis, ca un anchetator, care interogându-și victima simte nevoia să-și ascundă identitatea în spatele unor ochelari de cal... Spune-mi, dragă Kuzin, la ce îți folosește toată această recuzită? Toate aceste deghizări? Vrei să te asunzi de mine? E ca și cum ai încerca să te ascunzi de propria-ți conștiință, zău așa... Ai un comportament bizar. Când vii de la serviciu, te strecoți în casă ca un hoț care deschide ușa cu o cheie falsă... Cauți să nu faci nici un zgomot când pătrunzi pe hol, dar de boscorodit, boscorodești... Te porți asemenea unui nebun care fuge de propria sa umbră și caută să se ascundă undeva... Tu însă uiți un lucru, trăiești în umbra sau sub umbra mea. Astfel că orice ai face și ai drege, nu vei putea scăpa nici de mine, nici de ea... Sub o formă sau alta, voi fi mereu prezent în preajma ta.. Faptul acesta ar trebui, desigur, să te bucure și să-ți confere, ca să zic așa, o oareșicare siguranță. Eu te văd așa cum ești, dar și așa cum nu ești, și când, din pricina stresului, o să vrei s-o iei pe arătură, o să am grijă să te opresc la timp... » «Vă rog să mă scuzați», am murmurat. «Te scuz, cum să nu te scuz, zise președintele. În fond ce-ai făcut!? ridică el ușor din umeri. Te-ai apucat să te confesezi de unul singur. Ei și, se întâmplă și la case mai mari. Ți-ai dat drumul și nu te-ai putut opri decât după ce ți-ai tras câteva palme peste gură, după care ai tras apa la WC... Ei, și? Crezi că soția nu te-a auzit? A auzit, cum să nu audă!? Dar nu s-a mai alarmat, cum se întâmpla altădată, s-a obișnuit cu astfel de bizarerii de ale tale. Acuma totul i se pare normal... Totuși, chiar dacă vorbești în intimitate, te-aș ruga să fii, ceva mai atent... După cum ți-am zis, există ochi și urechi nu numai în ziduri, ci și în oglinzi. Uneori vuiesc acolo ca frunzele în copac pe timp de furtună. Foșnesc, se animă, dar cad de pe ram... Curiozitatea le ascute simțurile. În fine, eu mi-am făcut datoria: te-am prevenit. Să nu zici că nu ți-am spus. Mă pot spăla acum pe mâini. În fond, fiecare pasăre pe limba ei... În ce mă privește, poți continua să discuți cu tine cât vrei, asta nu mă deranjează. Alții, în schimb, s-ar putea să fie deranjați...» Am bolmojit ceva, cerându-i încă o dată iertare președintelui... Letinski, își întinse mâinile peste birou, luând o mină serioasă... Părea destul de trist sau, mai degrabă, îngândurat. «Te iert, cum să nu te iert, zise președintele. Nu te mai frământa atât... Mi se întâmplă și mie, să mă surprind în fața oglinzii vorbind de unul singur. Probabil din pricina surmenajului. Sau poate dintr-o altă cauză.

Stau în fața oglinzii și boscorodesc. Dau ordine, emit decrete. Semnez sentințe. Sau pur și simplu stau drept în fața mea și mă admir cât de măreț și de puternic sunt. Altădată, dimpotrivă, cuprins de o stare foarte anxioasă, încep să răcnesc și mă fac în toate felurile. Nu crezi? Nu ai decât. Ceea ce îți ralatez e însă purul adevăr. Ce rost ar avea să-ți spun baliverne, prezentându-mă într-o ispostază proastă? Caut să fiu onest și sincer cu tine, dragă Kuky Kuzin, gândindu-mă că și tu, la rândul tău - atunci când vei simți nevoia să mi te confesezi, de când aștept eu ziua asta!, exclamă președintele -, vei proceda la fel... Ce rost are acum, când ne cunoaștem atât de bine unul pe celălalt, să începem să vindem castraveți la grădinar? Grădinar ești tu, grădinar sunt și eu. Fiecare e stăpân pe grădina lui. Și cât de mari sunt grădinile noastre, Doamne. Găsești în ele orice, și castraveți, și roșii, și zarzavat, și buruieni, ce cresc de-a valma, amestecate cu tot felul de gânduri, și sentimente, și stări ambigue ce ne animă conștiința. Căci de, dragă frate Kuzin, suntem și noi oameni și orice-am face, și oricum am suci-o, de omenia noastră nu putem scăpa. Păi, atunci dacă-i așa, ce rost are să ne mai ascundem după deget? Ce rost are să umblăm cu fofârlica, dragă Kuzin!? Nu trebuie să ne fie rușine de ceea ce suntem! Dar, ce-ți spuneam? A, da, ziceam că mi se întâmplă și mie să mă surprind în fața oglinzii boscorodind de unul singur. Ajung câteodată într-un astfel de hal de nebunie, că mă târăsc în genunchi în fața mea și-mi ling cizmele de călărie (am oroare de bocanci și de pantofi!), cerându-mi, cu lacrimi în ochi, iertare. După care mă ridic și-mi fac o reverență... În fond, îmi zic, dacă poporul mă admiră și face temenele în fața mea, eu de ce n-ar trebuie să îmbrățîșez, pardon am vrut să spun, împărtășesc, față de mine aceleași sentimente? Și tot eu îmi și răspund: păi, dacă te admiri, de ce te târăști în patru labe și-ți lingi cizmele, cerându-ți iertare? Motivul e același, îmi zic. Mulțimea mă iubește, dar în același timp ea e cuprinsă și de un sentiment profund de ură față de stăpânul ei. Se târăște, la modul metaforic, desigur, în genunchi în fața mea, dar, dacă ar avea ocazia, mi-ar înfinge, cât ai clipi din ochi, un cuțit aici, între omoplați.» Și spunând aceasta, președintele Letinski se răsuși spre mine, indicându-mi cu un deget, locul unde mulțimea i-ar fi putut înfige cuțitul, dacă el ar fi slăbit un pic chingile puterii, lăsându-se pe mâna ei... «Numai că nu va avea această ocazie. Iar dacă s-ar ivi, să presupunem prin absurd, această ocazie, pe moment, toți ar fi cuprinși de frică. Cum să-ți spun, momente de cumpănă au existat. Uneori am sfidat mulțimea, întorcându-i spatele și arătându-i nu fața, ci dosul. Dosul meu. Și mulțimea în loc să mă huidaie sau să arunce cu pietre și cu roșii asupra mea, m-a ovaționat. Și știi de ce? M-a ovaționat fiindcă dosul meu ascunde tot atâta putere cât și fața! Înțelegi? Mă cunosc destul de bine. Știi câte parale fac. De aceea trec prin stări contradictorii. Poate că tu zici, în sine ta, că sunt un om extrem de posesiv, posesiv chiar și față de propria-mi persoană, și că nu e normal să ajung să fiu cuprins de sentimente extreme, ce se bat cap în cap unul cu altul, și mă împing spre nebunie. Poate zici că sunt un om bolnav, un președinte ce și-a pierdut uzul rațiunii. Uzul rațiunii nu mi l-am pierdut, tot ce spun și tot ce gândesc e logic, coerent. Dar această logică nu e, totuși, sănătoasă. Da, îți dau dreptate. Sunt un om bolnav. Puterea m-a îmbolnăvit. M-a făcut să cred că orice este posibil. Pot fi orice. Și pentru că sunt conștient că pot fi orice, să nu crezi că aceasta constituie pentru mine un motiv de bucurie. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, n-aș spune că gândindu-mă la faptul acesta nu jubilez. Jubilez și încă cum. Dar, în timp ce jubilez, mă simt cuprins de un sentiment de îngijorare. Am vrut să consult un medic, dar medicii sunt potlogari. Cum te-au prins cu ceva în neregulă, te fac dependent de ei... Și apoi, treaba aceasta n-aș vrea să se răsuflă... Or, medicii sunt gură spartă. Ajung acasă și încep să-i povestească, asta că-și dea cât mai mult importanță, consoartei ce-au văzut și au auzit. Și, apoi, de aici începe lanțul slăbiciunilor.

Consoarta povestește la vecini. Iar vecinii la alți vecini, și astfel zvonul prinde consistență și se întinde ca plagă de la un cartier la altul. În câteva zile tot orașul fierbe, vorbind de boala președintelui, punând, fiecare, după cum îl duce mintea, câte un diagnostic. Zvonul ajunge, desigur, și la presă. Și atunci să te ții. Presa, care-i totuși controlată, abia așteaptă ca la președinție să izbucnească un scandal... Paparații și reporterii mereu ne dau târcoale, dar nu reușesc să ne prindă cu mâta în sac... Cam asta-i cu boala mea. Ținând cont de aceste lucruri, te sfătuiesc, prietenește, să fii, totuși, prevăzător și să nu te culci pe o ureche, vișând cai verzi pe pereți, că ai dat de dracu'... Chiar dacă presa nu mișcă un deget fără voia mea, pot apărea surprize. Or, eu n-am nevoie de surprize. Singura surpriză pe care o accept ești tu, dragă Kuzin... Mă uit mereu la tine și mă minunez. Reușești să mă surprinzi în fiecare moment... »

Zâmbeam prosteste, așezat la biroul prezidențial, și bățaiam din cap. «Paparazzi, totuși, stau cu ochii pe noi, își continuă perorația Letinski. Zi de zi călcăm pe un teren minat. Deocamdată totu-i sub control. Cunosc în amănunt punctul vulnerabil al fiecărui ziarist. Am ac de cojocul lor. Dar, nu uita că oricând puteam face un pas greșit și călcam, fără să ne dăm seama, pe o mină nedezamorsată. Niciodată nu poți ști de unde sare iepurele. Înțelegi? Poate unuia îi trece prin cap să dezerteze și trece, cum se spune, cu tot cu arme și bagaje în tabăra adversă. Fie vorba între noi, nu există nici o tabără adversă, cel puțin deocamdată, decât ca ipoteză. Dar și ipoteza aceasta trebuie luată în calcul. Viitorul, deocamdată, e imprevizibil. Dar noi va trebui să-l facem previzibil, modelându-l, ca pe o plastilină, după voința noastră. E suficient să stăm o clipă cu mâinile în sân și ne vom trezi în plin scandal. Căci, cum să-ți zic, material pentru un scandal în presă, există, slavă Domnului, și va exista întotdeauna! Gândește-te, de pildă, că nici nu ți-ai ridicat bine capul de pe pernă și dai, pe prima pagină, cu nasul peste un titlu incendiar, ceva de genul: Președintele își mulge secretara. Sau: Președintele își mulge secretara ca pe-o capră, dându-i să mănânce documente oficiale... Sau altul la fel de percutant: În timp ce situația mondială se înrăutățește, președintele Letinski nu se poate debarasa de viciul său. Și mai jos subtitlul, scris și el, cu litere cât carul: El își mulge zilnic secretara, care juisează, cântând Marseieza, după care varsă laptele pe geam... Desigur, nimeni nu m-a surprins aruncând laptele pe geam; îl folosesc pentru a-mi drege cafeaua, uneori îl împart, cum s-a întâmplat acum, cu unicu-mi prieten, cu domnul consilier Kuky Kuzin, adăugă zâmbind președintele, și nici nimeni n-a surprins-o pe secretară juisând sau cântând Marseieza... După cum știi, presa niciodată nu ține cont de realitate și exagerează insistând asupra unor amănunte nesemnificative, dar picante, în timp ce pe altele demne de luat în seamă pentru o analiză sau o introspecție serioasă, le pune la index. Acum, spune și tu, că doar ai fost martor la această scenă: ai văzut-o pe Vera juisând sau cântând ceva? Dacă ar fi cântat, m-ar fi înnebunit de-a binelea. De juisat, nu știu, poate că juisează. Dar de cântat, te asigur că nu cântă. Eu însumi aș fi acompaniat-o, dacă aș observat că are astfel de înclinații. Dar, după cum ai văzut, nu știu de ce, în astfel de momente, Vera tace ca o mută. Poți s-o tai cu toporul, nu va scoate nici un sunet. De unde atâta Marseieză? Și de ce neapărat Marseieză?! De ce nu Internațională? Dacă tot s-au apucat să facă aluzii referitoare la mine și la regim, că, vezi bine, am o ascendență proletară – nu neg, o am! –, atunci să spună lucrurilor pe nume și să meargă până la capăt. Îți spun însă, dacă ar fi fost după mine, eu unul aș fi pus-o să interpreteze aria Desdemonei de Verdi... Sau aș fi pus-o să îngâne Sonata Lunii, aducându-i, la o adică și un pian miniatural la îndemână... Dar Vera e afonă. Ce Desdemona, ce Verdi! Ce Sonata! Această Veră nu e în stare nici să ragă... În fine, să abandonăm subiectul legat de secretară și să ne gândim la un alt titlu ipotetic; la unul cu iz funerar, ce ar putea să sune astfel: În timp ce indicii de poluare au crescut

an de an în progresie geometrică și găurile din stratul de ozon s-au lărgit în același ritm, președintele Letinski și-a transformat biroul într-un crematoriu.... Poate zici că titlul e prea lung și destul de incoerent, ocupând mai bine de un sfert de pagină; ei bine, când e vorba să-l denigreze pe președinte, presa nu ține cont nici de lungimi, nici de lățimi. Pe lângă titlu, articolul ar mai putea conține și un șapou la fel de aberant, referitor la trecutul meu: Pe biroul său președintele Letinski ține un sarcofag, plin cu osemintele familiei. Faimoasele sale havane sunt depozitate acolo. În mod straniu, mass-media internațională nu pomeneste nici un cuvânt despre această afacere funebră. După cum nu pomeneste nici un cuvânt despre mania președintelui de-a-și mulge zilnic secretara... Și finalul lăsat în suspans: În numărul nostru de mâine vă vom dezvălui cu cât a fost plătită tăcerea presei internaționale... Desigur, astfel de articole nu au cum să fie publicate acum, cât sunt în viață. Există însă șansa ca ele să apară postum, când viața, în loc să devină un obiect de studiu pentru viitoarele generații, va fi terfelită prin noroi de toți neaveniții. Dar ce să-i faci, dragă Kuzin, va trebui să trec, m-am pregătit de mult, și prin purgatoriul ăsta. De multe ori postumitatea e ingrată. Te străduiești să construiești ceva și nu ai închis nici bine ochii, că iată, vine un nimeni și dărmă tot ce te-ai străduit să înalți de când te-ai născut și până ai dat colțul, ca tot omul, după voia sorții. Faptul acesta nu trebuie însă să te tulbure prea mult, căci se va mai scurge un timp, și pietrele pe care le-ai cioplit vor reveni la locul lor în templu. Mai târziu sau mai devreme adevărul va ieși la suprafață. Și atunci, vei fi repus din nou pe soclul pe care ți l-ai clădit încă din timpul vieții. Istoria omenirii e construită în spirală. Ai impresia că revii de acolo de unde ai plecat. E vorba însă de-o revenire falsă. Planând în spirală, te încolăcești asemenea unui fetus în jurul propriului tău cordon ombilical și urci mereu, mereu în înălțimi, uitând ce-ai fost și ești... Nu știu exact cât urci și unde urci, cert e că urci. Și deodată, când ți-e lumea mai dragă, te lovești de hău... De care hău? De hăul etern... Și atunci, îți spui: stai, omule, unde te grăbești așa. Ia-o mai încet, că oricum ajungi tot acolo.... Problema e însă următoarea: pleci, dispari pentru un timp sau poate pentru totdeauna – apropo de asta, Kuky, tu ce crezi despre încarnare? mă chestionă așa, în treacăt, președintele, măsurându-mă cu privirea, am crezut că va insista asupra întrebării, dar el o ignoră, revenind la ideea sa inițială -, dar ce lași în urmă?! Și dacă ți-ai pus, într-adevăr, în gând să lași, atunci fă de pe acum corecțiile necesare, căci odată înălțat în eter n-ai să mai poți îndrepta nimic din ce-ai făcut... În fine, să lăsăm filozofia la o parte. Cu cât ne vom gândi mai mult la gol sau la eternitate, cu atât ne vom încălci mintea în propriile noastre supoziții. Vorbeam însă de viitor și de înecarea ce mă așteaptă. Sunt pregătit de pe acum să trec prin suplicul ce mi-a fost prescris de zodie. Pot să-ți spun că am fost prevăzător și n-am lăsat nimic la voia întâmplării. Viitoarele generații vor putea să răscolească arhivele până li se vor acri și ochii, voi șterge orice urmă ce m-ar putea incrimina, înțelegi? De fapt, am făcut asta dintotdeauna. Biografia mea va rămâne imaculată. Desigur, pe alocuri, vor exista și pete. Le voi lasa acolo ca pe niște oaze, menite să adăpostească și să confere un pic de umbră tuturor acelor care se vor încumeta să străbată, punându-și mintea la încercare, deșertul întins și destul de arid al vieții mele, ca să zic așa, depozitate de bruiarele esențiale... Mă poți acuza, desigur, că îmi regizez, mă rog, că îmi înfrumusețez trecutul. Nu neg, așa am procedat dintotdeauna și așa voi proceda și de acum înainte. Să nu-ți închipui însă că fac asta ca să-mi liniștesc nu știu ce orgoliu... Eu urmăresc, dragă Kuzin, un scop nobil. Viitoarele generații au nevoie de modele. Ca să le călăuzesc viața pe un fâgaș mai bun, sunt nevoit să-mi curăț biografia de bucăți de leș și alte resturi. Și, într-un fel, să mă sacrific, prezentându-mi viața în culori roz. Și asta s-ar putea să-mi creeze în viitor o oarecare antipatie, înțelegi? Fapt de care-s conștient... Desigur,

nu am fost un om perfect, poate dimpotrivă, dar aş fi vrut să fiu. Dorinţa aceasta trebuie să devină lege... »

Zâmbeam prosteşte, stând la biroul prezidenţial, şi băţând din cap. Letinski se opri din vorbă preţ de-o clipă, pentru a-şi aprinde o havană...

Trăgând fumul adânc în piept, preşedintele continuă: «Te vei întreba, desigur, cum procedez şi ce mijloace folosesc pentru a-mi atinge scopul... Am la dispoziţie aici, prin preajmă, o aparatură foarte bine pusă la punct şi, bineînţeles, dispun şi de câţiva specialişti extrem de pricepuţi în mânăuirea ei... Eşti curios? Vrei să vezi cum funcţionează!? Îţi voi face, acum, pe loc, o demonstraţie. Hei, Iaki, ţap bătrân, strigă el, las-o pe Alba ca Zăpada în pace, şi dă drumul la ultima înregistrare...» Şi apoi, întorcându-se spre mine, ţinu să precizeze: «Iaki asta stă de dimineată până seară şi se uită la desene animate. I-am făcut de nenumărate ori scandal, i-am luat şi din salariu, dar tot degeabă. De fiecare dată când îi atrag atenţia să se astâmpere, îmi spune că asta, vezi bine, îl inspiră. Că foloseşte anumite tehnici la montaj... Ştiu eu prea bine ce face el acolo, dar trec cu vederea. Fiecare cu păcatele lui. E mai năbădăios decât un adolescent căruia i-au dat tullele. Stă toată ziua, scuză-mă că-ţi spun pe şleau, cu scula în mână şi se uită la nu ştiu care Mickey Mouse sau cam aşa ceva. Şi e om în toată firea... A trecut de mult de cincizeci... Mă rog, fiecare cu hachiţele sale... Dar de muncit, munceste...»

De sus sau poate că de jos, Iaki părea să fie şi într-un loc şi-n altul, sau poate că era vorba de doi Iaki, se auziră nişte zgomote ciudate... Un hârşit de mobilă, nişte icnituri, mascate cu discreţie de tuse. Preşedintele îşi ciuli urechile şi deşi nu se auzi de acolo nici un cuvânt, el i se adresă, cu o oareşicare nerăbdare în glas, aceluiaşi Iaki, alintându-l acum cu apelativul Ioşka: «Cum adică, nu ştii care! Aia cu secretara, Ioşka... Nu-i ultima, zici!? E penultima?! Fie şi penultima sau antepenultima, indiferent care e, fă ce fă şi pune-o odată în mişcare!»

Se auzi un bâzâit imperceptibil şi storurile se lăsară în jos, apoi, în timp ce biroul se cufunda în umbră, pe peretele din dreapta, se contură un ecran fosforescent, pe care apărură un cadru punctat de nişte soluete cunoscute. Privindu-le, am avut o tresărire. Simţindu-mi tulburarea, preşedintele surâse, frecându-şi mâinile de satisfacţie: «Vezi, mi se adresă el cu o voce neaşteptat de caldă, nimic din ce apare pe ecran nu pare trucat. Şi totuşi, te rog, priveşte filmul cu atenţie. Vezi, iată, intră secretara, nu?! Observ-o cum păşeşte! E toată numai zâmbet, numai forme. Şi acum ce vezi? Iată, acum apare pe ecran o figură destul de stranie, dacă stăm să ne uităm mai bine... E consilierul meu însărcinat cu probleme speciale, Kuky Kuzin. Ei, şi ce face acum Kuky Kuzin?! Kuky Kuzin se lăfăie ca un belfer pe fotoliul meu, cu picioarele cocoţate pe birou, aşa cum a văzut adesea, în filmele americane, înarmat cu un ditamai trabuc, şi, în timp ce sloboade covrigi de fum pe gură şi pe nas, îi face cu degetul un semn secretarei să vină, adică, mai aproape... Dar unde sunt eu!? exclamă preşedintele. Nu ştiu. Probabil m-am evaporat din piesaj, ca să-i las pe cei doi în intimitate, căci de, sunt şi ei oameni, şi tot ce e omenesc nu le e străin, ci dimpotrivă.... Nu-i aşa?! Pentru cei care vor studia cronologia evenimentelor ce s-au petrecut în această zi, vor vedea că am fost plecat la o întâlnire oficială. Unde m-am dus, apare în presă. Există şi imagini. Televiziunile şi-au focalizat camerele pe acest eveniment. Cum de-a fost posibil să fiu în acelaşi timp în două locuri diferite? te vei întreba. Oficial m-am întâlnit cu sindicatele. Neoficial însă am stat aici de vorbă cu tine şi, printre altele, am şi făcut ceea ce-am făcut. Ştii, m-ai tot bătut la cap să-mi iau o sosie. Am stat, m-am tot gândit şi răzgândit, şi până la urmă m-am decis. Mai întâi mi-am luat una, apoi încă una, şi tot aşa până m-am pri-copsit cu o garnitură întreagă. Dacă treci pe aici mai dimineată, te împiedici de ele la tot pasul. Una îşi bea cafeaua, alta îşi piguleşte, postată în faţa oglinzii, sprâncenele şi părul. Alta, mă rog,

deşi posedă pantofi cu gumelastic, îşi leagă şireturile şi nu mai termină de legat. Ce mai, o harababură întreagă. Nici nu apuci să-ţi întorci bine capul, că ai dat nas în nas cu cineva. Şi ajungând în această ipostază, te holbezi la el şi te minunezi: asta sunt eu sau el!? Sau viceversa? Şi în timp ce stai nedumerit şi te scar-pini la modul simbolic, desigur, după ceafă, observi că omul din faţa ta ce îţi seamănă leit, e frământat, la rândul-i, de aceleaşi întrebări existenţiale. Vă uitaţi unul la altul şi deodată vă podideşte râsul: nu cumva tu eşti preşedintele? îl întrebi. Iar el, luând o mină serioasă, te întreabă la rândul său: nu cumva eşti tu? După care adaugă: am vrut să spun, adică, dumneavoastră. Şi în timp ce purtaţi această conversaţie, nici ceilalţi nu se lasă mai prejos. De pretutindeni răzbat voci, care seamănă ca două picături de apă între ele: tu eşti preşedintele? Sau tu? Am vrut să zic, adică, dumneavoastră. Ba dumneavoastră. Etc., etc. Şi, uite, iată aşa se încinge o adevărată hărmălaie, care se sfârşeşte cu un hohot de râs amestecat, urmat de câteva clipe de tăcere. După care cineva, mă rog, unul din mulţime, o sosie oarecare, sau poate chiar tu, căutând, chipurile, o ieşire din această situaţie, cum s-ar spune, jenantă, ţipă cât îl ţine gura: mă, care din voi e preşedinte? Să ridice mâna! Şi ridică toţi! Şi apoi, după isprava asta, toţi strigă în cor: ce mai contează care, toţi suntem la fel. Am să te chem special într-o dimineată să asisti la această trecere în gardă, ca să te disterzi şi tu. Te asigur că te vei ţine cu mâinile de burtă până îţi va plesni de atâtea râs cureaua şi vei rămâne cu pantalonii în mână sau te vei scăpa pe tine de atâtea haz, cum am păţit şi eu, dacă nu mă înşel, alaltăieri. E ca şi cum te-ai privi deodată într-o suţă de oglinzi, care îţi multiplică nu numai gesturile, ci şi vorbele, şi râsul. Priveşti şi te cruceşti, gândindu-te dacă nu cumva, fără să-ţi dai seama, în loc s-o iei spre preşedinţie, ai cotit-o spre o casă de nebuni. Dis de dimineată, unii fac gimnastică, alţii exerciţii de vocaliză, alţii se strâmbă în oglindă, încercând să-ţi reproducă mimica până la ultimul amănunt. Intră, mergi printre ei, răspunzi la salut, arunci câte o glumă, şi deodată te apucă groaza: care din ei eşti tu?! Da, continuă preşedintele, treci prin stări ambigue, ai tot felul de trăiri care de care mai abradacabrante, eşti ca într-o halucinaţie, nu exagerez. Merită să încerci, dragă Kuzin, aceste senzaţii pe propria ta piele, zău aşa. Te rog să treci chiar mâine pe aici: am o surpriză plăcută pentru tine, nu te mint. Pe lângă celelalte sosii cu care m-am obișnuit există una specială. Adică nu una, ci chiar două. Dacă mâine te vei scula ceva mai dimineată decât ai obiceiul (mă sculam de obicei cu noaptea în cap şi ajugeam primul la preşedinţie!) şi n-o să-ţi fie lene să vii aici înainte de program, vei putea să faci cunoştinţă cu propria-ţi sosie. Ei, de surpriza aceasta ce zici?» N-am zis nimic, doar am ridicat din umeri. Eram de acord cu orice. «Poate că în timp ce îţi vorbeam, continuă Letinski, în sine ta tu te gândeai că sunt egoist. Dar uite că te-ai înşelat. Dragă frate Kuzin, te-ai înşelat. Măine dacă soseşti aici am să-ţi prezint pe un alt Kuky Kuzin. Abia aştept să văd ce mutră faci! Într-un fel, ar trebui să-ţi fiu recunoscător. Ideea cu sosiile, repet, mi-ai sugerat-o dumneata. De când am pus-o în aplicare, trăiesc mult mai palpitant decât înainte. Şed câteodată aici la birou, pe scaunul pe care stai acum tu, şi mă gândesc: dacă se va întâmpla cumva să mă trădeze consilierul meu Kuky Kuzin şi voi fi nevoit să-l lichidez – în fond, se poate întâmpla orice – nu voi renunţa de tot la el. Adică voi renunţa la el, dar voi continua să apelez la serviciile sosiei sale – iar uneori, aşa, din plictiseală, voi trece să-i fac o vizită şi soţiei dumsale, care, probabil, va trăi, fără să-şi dea seama, împărţind patul cu unul din înlocuitorii tăi – şi, poate, mă voi obișnui atât de mult cu felul ei, vorbesc de sosie, nu de soţie, de-a fi, încât nu voi avea nici o clipă sentimentul că am pierdut ceva; nu voi simţi, în ce te priveşte, nici o urmă de regret şi nici nu voi fi cuprins de remuşcări, ci dimpotrivă mă voi bucura că am scăpat de un om, ce-i drept, destul de inteligent, dar lunecos, care m-ar fi putut împinge spre pierzanie, uzurpându-mi zi de zi puterea.

Sosia lui Kuzin nu va îndrăzni nici măcar în gând să-mi aducă vreun reproș sau prejudiciu, cu atât mai puțin să mă denigreze pe la colțuri. Iar dacă o va face, o voi lichida cât ai clipi din ochi și o voi înlocui cu o altă sosie. Și fiindcă veni vorba de trădare, i-aș putea servi prietenului meu Kuky Kuzin o altă lecție de viață usturătoare. Aș omorâ sosia și aș pune-o împăiată în frigiderul sau în debaraua din biroul său, ca să dea nas în nas cu ea atunci când se va duce să desfacă o bere rece.... Astfel l-aș învăța minte pentru totdeauna să nu mai umble cu prostii. Ei, ce zici, amice, mi se adresează cu familiaritate președintele, îți place surpriza mea? Vino să vezi: nu e singura, de altfel, pe care ți-am pregătit-o. La trecerea în revistă te vei putea întâlni și cu o veche simpatie a ta. Doamna secretară Vera va fi și ea prezentă acolo, desigur, sub formă de înlocuitor. Adevărata Veră se scoală mai târziu. Venind în sala de repetiții, vei putea să stai de vorbă cu ea pe îndelete. Sau chiar ai putea s-o mulgi, cum visezi de atâtea timp s-o faci. Nu-ți va mai sta nimeni în cale. Iar eu te voi încuraja. Știu că față de adevărata Veră, care, orice ai spune, îmi e, totuși, fidelă, ai unele rezerve, ca să nu zic mai mult. Poate că înlocuitoarea ei îți va produce o altă impresie. M-aș bucura neapăs să te atașezi de ea. Asta cu atât mai mult cu cât distinsa sosie a distinsei doamne Vera tocmai a ieșit de filmări... hei, Iaki, derulează, te rog, scenele mai repede și oprește-te la cea semnificativă....»

Din culise se auzi vocea, ca de copil sau de scopit, a omului însărcinat să se ocupe de imaginea postumă a președintelui Letinski: «E bine aci?» «E bine», confirmă acesta, trăgând alene din trabucul său.

Apoi, în timp ce slobozea fumul pe nări, cu aceeași voce caldă, mi se adresează din nou: «Iată aici, adică acolo, apare biroul meu. Tu deja ai îngenuncheat pe podea și te pregătești s-o mulgi pe Vera. Te rog, mărește cadrul», i se adresează el lui Iaki. Apoi se întoarce iar spre mine: «Observă-ți cu atenție chipul tău și al Verei. N-aș zice că nu ești satisfăcut de ceea ce faci. În schimb Vera, deși pare profund scârbită de gestul tău, mimează satisfacția... Și cântă, cântă Marseieza, deși pe chip i se citește groaza! Vezi cum o torturezi?! Ce vor zice generațiile viitoare, când vor privi peste ani și ani această scenă?! Ghicești și singur ce vor zice... Nu e chiar atât de greu... » Și președintele bătu de trei ori din palme, fără să abandoneze, totuși, Havana pe care o rotește în colțul gurii. «Ajunge, Iaki. Sunt oripilat de ceea ce-am văzut... Ai făcut o treabă bună. Poți să te întorci la Alba ca Zăpada», spuse el cu o voce în care se simțea dojană sau măhîre.

Apoi suflând iar rotocoale spre tavan, conchise: «Iaki e un profesionist. Nimeni nu va recunoaște făcătura. Dar, nu-i așa, trebuie să recunoști că și sosia ta are talent... Dacă v-aș pune fața în față, ar trebui să dau apoi cu banul ca să gicească care ești tu și care-i ea! Nu, zău, aș putea intra în încurcătură... În ceea ce-o privește pe Vera, înlocuitoarea a eclipsat total originalul! Ce joc de scenă! Ce intrare! Și cât de bine a mimat oripilarea... Mă refer la filmuleț, preciză președintele. Păcat însă că ne-am oprit aici. Ceva mai încolo ai fi văzut cum juisează... Face ca toți dracii, mimând stări contradictorii, trecând, cum se spune, de la cald la rece, și apoi din nou la cald, și tot așa, în timp ce tu stai cu ceșcuța de cafea în mână, uitându-te prost la ea... Dincolo de latura ușor scabroasă, e, totuși, foarte amuzantă scena, zău așa... Când ai s-o întânești pe falsa Vera, te rog să-i transmiți felicitări din partea mea. »

„Președintele se foi pe scaun, schimbându-și poziția picioarelor. Acum stătea cu piciorul stâng îndoit peste cel drept, cu spatele lipit de spătar și mâinile bălângănindu-se pe lângă coapse. Mutându-și trabucul în celălalt colț al gurii, spuse:

«În fine, cred că ai înțeles cam cum stă treaba cu arhiva, nu-i așa?!» Și fără să mai aștepte răspunsul meu, adăugă: «Prin urmare, în timp ce noi ne tot întindeam aici la vorbă, am avut suficient răgaz la dispoziție să semnez și un protocol cu sindicatele din învățământ care vor cu orice preț să le cresc salariile... Nu

l-am semnat eu, ci una din sosii. Sau poate l-am semnat eu, și o sosie oarecare a stat, în tot acest timp, de vorbă cu tine. Chiar crezi că s-a întâmplat așa? E doar o simplă ipoteză. Dar ca orice ipoteză, și aceasta conține o doză mai mică sau mare de adevăr. Nu iese fum unde nu-i foc... Înțelegi? Ești de părere că sunt o sosie?» Am clătinat din cap în semn că nu, iar președintele mă aprobă, argumentându-și demonstrația: «Mă cunoști de atâtea timp, dacă mi-aș fi permis luxul să apelez la o substituire, s-ar fi cunoscut... Și de ce aș fi făcut-o, spune? Îmi face reală plăcere să stau de vorbă, să pălăvrăgesc vrute și nevrute cu o adevărată eminență cenușie, cu un om atât de inteligent cum ești tu, dragă Kuky Kuzin... »

Desigur, președintele exagera. Sau poate chiar mă lua peste picior. Eu însă m-am simțit, în sinea mea, destul de măgulit...

Vroiam chiar să-i mulțumesc pentru aprecieri, adoptând, în același timp un ton oarecum critic față de propria-mi persoană. Dar m-am fâstăcit.

«Ce rost ar avea să te îmbrobodesc, zise președintele. Sindicatele mă plictesc de moarte... Stau, mă uit, mă prefac că le ascult cu atenție argumentele, formulez întrebări și dau răspunsuri pertinente, dar, în forul meu lăuntric, sunt cuprins de un fel de lehamite de moarte, mă plictisesc și încep să casc. În schimb, sosiile, care încă n-au fost afectate de rutină, dau dovadă de răbdare și entuziasm. Mi-e ușor să conduc țara prin intermediul lor. La un moment dat, simțind că orice aș face, până la urmă tot mă plictisesc, am stat și m-am gândit: ce-ar fi dacă fiecare om, indiferent dacă e bătrân sau tânăr, indiferent dacă e femeie sau bărbat, din țara asta ar dispune de o sosie sau chiar de mai multe, în funcție de posibilități, nu-i așa că ar fi interesant?! Am trăi, atunci, într-o realitate paralelă... De fapt, și așa trăim... Dar de unde să faci rost de un număr atât de mare de sosii? E o absurditate! În ce te privește: de tine încă nu m-am plictisit. De fiecare dată când se întâmplă să stăm de vorbă, plec satisfăcut... Ce om inteligent e consilierul meu, îmi zic. De aceea îți aloc și atâtea timp în fiecare zi...» Și președintele-mi zâmbi cu simpatie.

M-am fâstăcit din nou, sucindu-mă pe locul meu și murmurând ceva nedeslușit. «Nu trebuie să te simți stingher atunci când te laudă un președinte, zise Letinski, simțind tulburarea mea. Prea multă modestie strică, zău așa... Și acum, continuă el, fiindcă dai dovadă de onestitate, am să-ți mai arăt ceva...»

Și, mutându-și trabucul dintr-un colț în altul al gurii, Letinski răcni cu o voce găjăită: «Hei, Iaki, ce faci, ai adormit? Ia trezește-te, mata, te rog, și pune-n funcțiune și celălalt ecran... Sau nu, mai bine lasă... Am să mă descurc și fără tine...»

Și luând de pe birou telecomada, președintele o îndreptă spre peretele din dreapta sa, acoperit de-o draperie. Draperia se dădu în lături și în spatele ei apărură uși. Ușa se deschise fără zgomet, spre o încăpere lungă, strălucită de o parte și de alta de oglinzi. Președintele bătu de trei ori din palme și salonul se umplu ca de la sine de o mulțime destul de gălăgioasă și pestriță în esența ei. Majoritatea erau bărbați, dar printre ei, am văzut și câteva femei, ce-și admirau silueta în oglindă.

«Prin urmare, iată și muzeul meu de ceară animată!» exclamă cu satisfacție Letinski. Cum stăteam cu ochii pironiți în salon, uimit cumva de ceea ce vedeam, președintele îmi dădu explicațiile necesare: «M-am gândit să deschid o galerie personală de celebrități... Aceasta, desigur, nu-i chiar o idee nouă. M-am inspirat trecând prin Petesburg și Londra, unde am vizitat cunoscutele muzee. Revenind acasă, am stat și-am meditat: în fond de ce trebuie să te duci tocmai pe malul Senei, pardon, al Tami-sei sau Nevei, ca să-i vezi pe alde Bush sau alde Clinton, când poți avea și pe unul, și pe altul la îndemână în ograda ta?! Și, în scurt timp, mi-am înjghebat, aici, un muzeu al figurilor de ceară, un muzeu nu mort, ci unul viu... Chiar foarte viu... Mi-am pus agenții în mișcare și am făcut rost de o mulțime de sosii. Nu tresări, nu sunt sosiile mele. Ale mele stau într-o alta sală. Din când în când însă, ce-i drept, câte una se mai rătăcește și pe aici.

Dar asta o face numai dacă a obținut din partea mea derogarea necesară... Aici sunt sosiile președinților de state, dar și cele ale unor personalități celebre. Vrei cumva, mă întreabă el, să-l vezi și pe prietenul tău Seca Seco sau ești de părere să lăsăm întrevederea pe-altădată? Bine, o lăsăm pe altădată. Nici eu n-am chef acum să-mi bat capul cu Seca Seco! Sau poate vrei să-ți fac cunoștință cu Bill Gates, care iată tocmai conversează cu domnul Iulius Cezar? Oare ce-o fi având de discutat? De unde atâta afecțiune unul pentru altul? M-aș fi așteptat ca Cezar, scuză-mi, te rog cacofonia, să fie atras de Bonaparte, sau viceversa, dar m-am înșelat. Cei doi se ocolesc de la distanță. Ce-or fi iavând de împărțit? Gloria postumă? Înțeleg că ar fi avut aversivne unul față de celălalt dacă s-ar fi întâlnit în carne și oase. Dar ei sunt acum doar niște spectre. Adică nu spectre, ci sosii. Și atunci de ce atâtea mofturi? Dar ce zici de Bush și Lenin? Stau toată ziua într-un colț și șușotesc ceva. Mi se pare bizară această combinație! După cum bizară mi se pare și cealaltă pereche, zise președintele, arătându-mi undeva lângă o coloană două figuri înveșmântate în mantii imperiale. Caligula și Nietzsche... Ei, ce zici, de Friedrich, nu-i așa că-i stă bine îmbrăcat în haine romane?! De ce nu conversează dumnealui, mă rog, cu Voltaire, ca să-i explice dobitocului cam cum stă chestia cu supraomul? Scuză-mi expresiile tari, făcu Letinski, dar am oroare de peruci, de enciclopediști, și de toți reprezentanții aceștia fandoșiți, alde Voltaire, alde Diderot, sau alți faliți ca ei, ce vin din Epoca Luminilor... Ne-au tot pisat la cap vreme de trei secole cu rațiunea și rațiunea iată unde ne-a adus! Dar unde-i, totuși, supraomul!? făcu el. Te pomeniști că și-a găsit pereche potrivită și s-a combinat cu Cleopatra, înghesuind-o într-un colț?! Hei, Adolf, strigă Letinski, lasă femeile în pace și treci la treabă... Hai, unu, doi, unu, doi, genunchii sus, pe loc repaos... Nu-i așa că-i interesantă galeria? mă întreabă președintele. Și fără să mai aștepte din parte-mi vreun răspuns (eram bulversat cu totul!), Letinski adăugă: «Poate ai impresia că am înjghebat această galerie așa, de-amoru' artei? Nu, frate, am avut în cap un scop precis... Pentru mine, galeria e o lecție vie de istorie. De fiecare dată când trec printr-o cumpănă, mă retrag să mă reculeg aici. În afară de aceasta, zise președintele, de multe ori când trebuie să iau o decizie importantă, vin să mă consult cu ei. Fiecare își știe atât de bine rolul, încât îmi dă un sfat folositor... Înțelegi? Adică vin și discut aici cu unul și cu altul, și apoi, mă retrag în biroul meu și trag concluziile de rigoare. Vezi, am comasat aici, în salon, o istorie întreagă. Am adunat laolaltă antichitatea cu epoca modernă, Evul mediu cu cea postmodernă. Am făcut să viețuiască alături trecutul cu prezentul. Dar n-am negjitat nici viitorul... Curând voi aduce aici și sosiile viitorilor conducători de state. Nu glumesc. Voi apela la serviciile unor prezicatori și astrologi... Și apoi, prin intermediul computerului, voi „reconstitui”, ca să spun așa, personalitățile ce nu s-au născut încă, dar o să se nască peste zece, douăzeci, o sută sau două mii de ani... Ce-ți spun nu-i o utopie... Și chiar dacă e, o voi pune-n practică... Nu mai știu ce filozofi proorocseau sfârșitul istoriei! Iată însă că istoria-i aici. Adunată laolaltă, în salon, ca într-o eprubetă... Vrei să-ți fac o demonstrație? Aici cuvântul meu e lege. Vrei să-ți arăt în ce constă puterea mea?! Hei, George, strigă el, lasă palavrele și vino încoace... »

Auzindu-l, personajul care conversa cu Lenin tresări. «Cu mine discuți?» întreabă el întorcându-și fața înspre Letinski. «Cu tine, doar nu cu papa Pius. Ăla nu se numește, din câte știu, George! - îmi făcu cu ochiul președintele. Hai, repede, mișcă fundul, până nu mă enervez... Repejor, repejor, la pas alergător!»

Curând personajul ce răspundea la numele de George, un bărbat înalt, cu părul grizonat la tâmplă și ochii albaștri, foarte apropiați de rădăcina nasului, făcând slalom printre mulțimea de protagoniști ce discutau în grupuri-grupulețe, se opri, la doi pași de noi luând un aer marțial. «Cam cât să fie ora, George?» îl întreabă cu familiaritate președintele... » «Aproape paisprezece»,

răspunse acesta, după ce în peralabil își consută ceasul... «I-auzi, aproape paisprezece!» exclamă cu o voce veselă Letinski. «Și ce faci, de obicei, tu, George, la ora paisprezece?» «De obicei vă leg șireturile...» «Ai răspuns foarte corect, îl laudă președintele. Într-adevăr la ora asta îmi legi șireturile. Dar nu cumva mai ai o însărcinare...» «Desigur, făcu George, dar asta numai în zilele de post...» «Și azi ce zi e?» îl întreabă Letinski. «E miercuri...» «Și ce faci tu în zilele de miercuri?» «Vă leg șireturile, după ce în prealabil vă dau luciu la pantofi...» «Îmi dai luciu la pantofi, frumoasă expresie, George... Nu știu de pe unde le culegi... Și acum, hai, executarea...» George însă stătea în cumpănă, privind când la fața președintelui, când la pantofii lui. «Ai ceva neclarități? i se adresă Letinski, că te uiți la mine ca vițelul la poartă nouă? N-ai înțeles ce ți-am cerut? Asta scrie în fișa ta de post, asta trebuie să faci, altfel te dau afară și aduc pe altcineva în locul tău... E limpede?» «De limpede e limpede, răspunse George. Cunosc instrucțiunile și le respect. Acum însă a apărut o situație neprevăzută...» «Ce situație?» făcu Letinski. «Șireturile dumneavoastră sunt legate în nod marinăresc, iar pantofii, din câte văd, sunt lustruiți... Ce ar trebui să fac?» «Auzi, ce ar trebui să faci?! Păi de ce ce ți-a pus Dumnezeu capul pe umeri și nu între picioare? Ca să judeci, George, ca să judeci și să iei decizii în momente dificile. Păi, judecă, te rog. Sau poate că nu poți sau nu vrei să judeci cu capul tău, ci cu al altora, atunci ți-l putem reteza frumos și pune la loc o altă căpățână, capabilă să se orienteze singură în spațiu...» «Cu alte cuvinte, răspunse spășit George, ar trebui să vă dezleg șireturile și apoi să le leg la loc... Dar cu pantofii ce fac?» «Păi, cum adică ce, făcu Letinski. Îi dai mai întâi cu puțin praf, apoi îi lustruiești... » «Dar de unde să iau praf? întregă George... Aici totul e septic...» «Cum de unde, din capul tău... Că doar n-ai să te apuci să ieși în stradă... Vezi că acolo e bi-bip... Ai înțeles?! Cum ai făcut un pas, cum vine bi-bip-ul peste tine și te face terci... Și acum, hai, executarea!»

Și în timp ce George se aplecase să deznoade șireturile prezidențiale, Letinski se întoarse spre mine, adăugând: «Nu trebuie să fim prea exigenți cu George... E încă în perioadă de probă sau de antrenament și nu s-a obișnuit întrutotul cu noul său statut. Nici nu avea cum, aceasta fiindcă nu e încă în exercițiul funcțiunii. Deocamdată, acolo, peste ocean, Bill deține toate prerogativele puterii. Dar curând în locul lui va veni George. De aceea l-am și adus aici să facă un pic de șmotru, pentru ca el, George, să poată aplica aceeași metodă pe spatele națiunii. Dacă-l lăsăm în pace, i s-ar fi urcat gloria la cap... Și așa o să i se urce... » Și apoi, adresându-se din nou lui George, ocupat în continuare cu șireturile, Letinski zise, de data aceasta cu un glas ceva mai blând: «Hai, gata, mulțumesc frumos... Ajunge... Acum treci în pas alergător la locul tău și trimite-mi-l aici pe Lenin...»

Nu trecu mult timp în fața noastră se prezentă și Lenin. «Ce mai faci, Vladimir Ilici? i se adresă cu familiaritate președintele... Cum e vremea pe la voi? Ce zici, azi plouă, sau vom avea parte de o zi senină?» «Afară s-a întunecat, cred c-o să plouă», zise Lenin, cu o voce grasiată. «Deci, vremea e urâtă, nu?» «Urâtă», confirmă Lenin. «Dar vremurile cum sunt?» «Tulburi...» «Și ce faci tu, dragă Ilici, atunci când afară vremea e urâtă, iar vremurile-s tulburi?» «Genoflexiuni», răspunse zâmbind Lenin. Și în timp ce acesta se pregătea să execute ordinul, Letinski zise: «Crezi că vremurile se vor mai îndrepta?» «Nu știu», răspunse, cu precauție, sosia lui Vladimir Ilici. «Ținând cont de aceste împrejurări, mai întreabă Letinski, te rog să-mi dai un sfat: ce crezi, comunismul va reveni sau nu, ca să știu ce am de făcut?» «Cu siguranță da!» răspunse interlocutorul său... «Păi atunci, dacă da, ce mai aștepți, hai, înviorarea!» comandă pe un ton imperativ Letinski, după care, întorcându-se din nou spre mine, zise: «Hai să ieșim de aici, atmosfera e destul de încărcată. Și apoi, a început să mă cuprindă plictiseala...» «Hei, Iaki, strigă el spre operator, poți să ridici storurile... »

...Părăsirăm salonul de îndată, revenind în somptuosul birou prezidențial. Președintele apăsă pe telecomanda și ușa se închise în urma noastră, iar draperia alunecă la locul ei... «Prin urmare, o făcurăm și pe asta!» exclamă el, consultând-și ceasul. «Mai avem un pic de timp, putem continua», conchise Letinski... Ei ți-a plăcut?» mă chestionă el.

Cum nu știam ce să-i răspund, președintele mă bătu prietenește pe umăr, zicând: «Ai văzut în ce constă puterea mea? Îi am pe toți, aici, la degetul meu mic...»

„Căscând prelung, președintele închise capacul sarcofagului, aranjând cu grijă seturile de havane, așezate într-un sertar mobil, deasupra urnelor, și se ridică de pe scaun.

Mă foiam pe locul meu, încercând să găsesc un motiv plauzibil ca să părăsesc biroul.

Letinski parcă pierduse, totuși, ceva din avântul său. Furia verbală de care era cuprins scăzuse în intensitate. Stătea acum în fața mea și mă privea tăcut, abordând o mină gânditoare... «Morții cu morții și viii cu viii», spuse el. După care adăugă: «Acum îmi cunoști toate intimitățile. Nu chiar toate, dar o mare parte da. Ai grijă pe unde te duci și ce, și cum răsuflă... Sunt cu ochii pe tine. Dacă începi să spui în dreapta și în stânga vrute și nevrute să nu te miri prea mult când te vei trezi - în fond, îmi ești ca un frate, sau hai, nu chiar ca un frate, ci ca o soră, pardon, am vrut să zic văr - cu domiciliul mutat în această sacră urnă... Nu te ameninț, ci doar te previn prietenește... Ai grijă... Nu-mi plac palavragiile...»

Văzându-mă că-mi pierd cumpătul, Letinski adăugă: «Eu nu zic să nu spui nimic, să taci ca mutul... Că atunci vei da de bănuț. Poți să vorbești. Trebuie însă să ai grijă ce spui, cum spui, și, mai ales, cui și unde spui... Dacă vezi că te mănâncă limba, nu ai decât să te proțăpești preț de o oră-două în fața oglinzii și să vorbești cât vrei... Te-aș sfătui, totuși, să dai dovadă, atunci când îți vei da drumul, de o oareșicare moderație. Uneori, chiar când stai de vorbă doar cu tine însuși, în oglindă vei descoperi nu două urechi, ci patru sau mai multe...»

„Cu havana fumegând în colțul gurii, președintele mă privea cu insistență. Stăteam cu capul plecat și transpiram. Mi se lipise de spate nu numai cămașa, ci și haina... Palmele mi se umeziseră și ele, ca de altfel și ciorapii, care păreau acum că-mi lunecă de pe picioare... «Prin urmare, ai aici, la mine, un statut privilegiat», zise Letinski, făcându-mi duplicitar din ochi...

Puteam să înțeleg și una, și alta. Oricum, începusem să mai înțeleg câte ceva. Slujeam la președinție pe post de paravan. Președintele tuși, luând din nou o mină serioasă: «Și acum, ce zici, propuse el, hai să schimbăm din nou locurile și să discutăm ca doi oameni normali la cap...» Am îngânat ceva nedeslușit, m-am ridicat de pe scaunul prezidențial, și am revenit lângă măsuta atașată în cruce de fastuosul birou prezidențial.

Letinski făcu mișcarea inversă, așezându-se pe scaunul său oficial. Măinile îi tremurau ușor, sprânceană dreaptă era strâbătută de un tic nervos. «Un moment, spuse el, zăbind cumva stingher, să-mi iau medicamentul...» Și președintele se aplecă spre dreapta, luând geanta sa diplomat, dotată cu cifru, de unde scoase o sticlă de Hennessy, rotind-o în lumina vâscoasă a amiezii, ce se strecura prin storurile trase.

Lichidul dinăuntru, de culoare roșu-aurie, se clătina încețitor într-o parte și în alta, îndemnându-te să te gândești la savoare și vechimea lui. Din pricina emoțiilor prin care am trecut, cerul gurii îmi era uscat ca iasca. Am înghițit în sec de câteva ori și apoi, în sfârșit, am salivat. Uitându-se cu coada ochiului la mine, președintele zămbi ca pentru sine: «Vrei?» zise el, desfăcând sticla și turnând coniac în două paharele de cristal, scoase din aceeași geantă. Și fără să mai aștepte răspunsul meu, Letinski, luă paharul și-l dădu pe gât, nu însă înainte de a fi vărsat trei picături în memoria înaintașilor, ce-și dormeau somnul de veci în sarcofagul așezat pe somptuosul său birou. Am făcut același lucru. Adică am vărsat și eu trei picături, nu pe sarcofag,

ci pe covor... Președintele mai turnă un rând. Ridicând recipientul, îl roti în lumină, după care îl goli până la fund. Aveam acum în fața mea parcă un alt om, un alt Letinski. Atitudinea lui față de mine se schimbase. Îl simțeam mai cald, mai apropiat. Un om ca toți ceilalți. Continuam însă să mă manifest prudent. Nu știam cât o să dureze însă starea asta. Președintele avea mai multe măști, așezate una peste alta. Le putea schimba cât ai clipi din ochi, ca pe niște batiste sau ca pe niște ciorapi ce s-au uzat în dreptul călcâielor sau a degetului mare. Era suficient să-și ridice o sprânceană pentru ca întreaga sa înfățișare să se schimbe cu o sută optzeci de grade sau doar cu treizeci sau douăzeci. Sau cu un singur grad. Schimbarea o simțai pe propria ta piele. Dacă mișca un deget altfel decât de obicei, te înfiorai... În fine, am ridicat la rândul meu paharul, am toastat în cinstea sa, după care l-am așezat înapoi pe masă. Chiar dacă președintele părea bine dispus, nu se cădea să beau cot la cot cu el. Sau dacă beam, trebuia s-o fac cu măsură. Mă gândeam că acum era momentul potrivit să mă retrag. Dar Letinski, așezându-se comod pe scaun, îmi făcu semn să rămân pe locul meu.

«Te rog să uiți tot ce ți-am spus. Din pricina stresului, uneori vorbesc cam mult. Un președinte, adăugă el, niciodată nu vorbește sincer. Toți îl linguesc. Nimeni nu îndrăznește să-i spună adevărul despre propria-i persoană. Și asta îl macină zi de zi, ceas de ceas, minut cu minut, secundă cu secundă, făcându-l să fie din ce în ce mai singur. El e înconjurat de un halou de fum. Da, își continuă confesiunea Letinski, nu tot ce ți-am spus e adevărat. Dar totuși un pic de adevăr există în fiecare vorbă pe care am rostit-o. Am avut o copilărie grea. De aceea, poate caut acum, când am ajuns la vârsta maturității, să îmbrac lumea într-o perdea de fum. Aș vrea ca toul să fie altfel decât a fost și este. Dacă aș putea, aș întoarce timpul înapoi, și mi-aș construi o lume cu totul altfel decât cea în care am trăit. Da, am avut o copilărie grea, cumplită, aș putea să spun. Nici nu-ți dai seama prin ce lipsuri am trecut. Dar hai să-ți povestesc pe scurt câte ceva despre trecutul meu îndepărat. M-am născut într-un sat lituanian, spuse el cu o voce obosită, în apropiere de Palanga. Mama mea avea un sânge amestecat. Tata așijderea. Bunicul meu pe linie maternă era pe jumătate polonez, pe jumătate lituanian, iar bunica rusoaică. Bunicul dinspre tată era finlandez, în timp ce mama lui avea o ascendență slavă. Prin urmare, în mine curge un sânge amestecat, care mă împinge spre unele excese. Acum mă cunoști destul de bine, ai avut parte de tot felul de ieșiri, peste care ai trecut cu brio. Uneori, îmi găsesc foarte greu un echilibru și aceasta din pricina nenumăratelor frustrări adunate în copilărie și adolescență... Mă bănuie tot felul de amintiri și gânduri. Există în biografia mea goluri pe care nu le voi putea umple niciodată... Nu știu nici unde și nici când s-au cunoscut părinții mei. Nu erau, oricum de-ai locului. S-au stabilit acolo, mânăți, probabil de urgia ce se abătuse peste țară. Perioada foametei, pe care am prins-o, a săpat galerii adânci în conștiința mea. De fiecare dată când îmi aduc aminte de acei ani de după război, mă apucă groaza. Nici nu știu cum am supraviețuit. S-au întâmplat atunci, dragă Kuzin, îmi spuse el cu tristețe, fapte cumplite. Greu de imaginat. Foametea era atât de cruntă, încât oamenii mâncau rădăcini și coajă de copac. Se abătuse asupra noastră urgia de pe lume. Tot ce însemna provizie de grâu sau alte alimente fusese confiscat de către stat. Oamenii îngropaseră saci de făină în pământ. Dar făina fie că mucegăise, fie că fusese devorată de șoareci și de șobolani... Din ogradă dispăruseră toate orășaniile. Nu mai rămăsese nici urmă de câini sau de pisici. Șoarecii și șobolanii se refugiaseră pe câmp. Dar și acolo erau vânați. Doar ciorile planau din când în când deasupra dealurilor sterpe, croncănind arareori în piesajul golit parcă de orice urmă de mișcare; instinctul lor de conservare le ținea la distanță de orice așezare omenească. Amintirile mele din acele vremuri sunt tulburi. Cum să-ți zic, eram destul de mic, dragă Kuzin... O mână de om tremurătoare

ca o frunză pe care o mișcă vântul gata-gata s-o desprindă de pe ram. Abia înmugurisem, dar, copil fiind, mă simțeam ajuns la capătul vieții, ca și cum m-aș fi născut bătrân. Amintirile s-au sedimentat la nivelul epidermei, al mucoaselor, al uscăciunii gurii și al gemetelor ce se auzeau în jur. Am aici, spuse președintele, un dosar cu procese-verbale, care relatează la rece faptele ce s-au petrecut atunci, în vremea foametei, dragă Kuzin...»

Într-adevăr, președintele își pierduse din fluența sa verbală. Vorbea sacadat. Găsind cu greutate cuvântul potrivit pentru a-și exprima ideea. Se repeta. Se încălcea în propriile sale vorbe. Mă uitam la el și nu-l mai recunoșteam. Era parcă alt om. Sau, mai degrabă, un alt mecanism. Pe jumătate gripat. Stătuse în fața mea și turuise ore în șir, verzi și uscate, trecând de la o idee la alta, cu o ușurință amețitoare. Și acum, iată, deodată se oprise și nu se mai putea mișca din loc... Se comporta ca și cum ar fi trebuit să treacă peste un obstacol și nu putea sau nu avea suficientă încredere în propriile-i forțe, pentru a se smulge din inerția care i-a paralizat reflexele... «Multă suferință. Da, continuă el cu o voce în care se ghicea tristețea, am aici, în acest ser-tar, un proces-verbal din vremea foametei. Când îl privesc, am senzația că am în față o ghilotină cu lama suspendată undeva în gol și că e suficient să fac o mișcare greșită, pentru ca măre-țu-mi cap să zboare de pe umeri... Cum să-ți zic, au fost multe cazuri de antropofagie. Oamenii nu s-au dat în lături să-și căsă-pească semenii și să se hrănescă din carnea lor. Indiferent dacă a fost vorbă de prieteni sau de rude foarte apropiate. Iată aici, am în față un caz, ce s-a petrecut, într-un cătun din apropiere de Palanga. Dar ce rost au atâtea introduceri, hai să-ți spicuiesc câte ceva din ce am strâns în dosar...»

Și dregându-și glasul cu o jumătate pe păhărel de Hennessy, președintele citi cu o voce sacadată: «...Pe 10 ianuarie 1947 s-a stins din viața Ekaterina K., o femeie de 60 de ani, care avea trei copii: două fete, una de 17, alta de 50 de ani, și un fiu în vârstă de 30 ani. După moarte, fiul a luat cadavrul mamei, l-a tranșat și a făcut răcitură din ea.» «Băiatul a mai supraviețuit mamei trei săptămâni, continuă să povestească Letinski, cu durere în glas, după care s-a stins și el. Au rămas cele două fete, care au supraviețuit foametei, hrănindu-se din cadavrul lui... Acestea au fost faptele, conchise el. Nu are rost să despicăm firul în patru, punând întrebări la care e greu să găsim răspuns. Un alt caz, și mai dramatic, a avut loc pe 12 ianuarie, într-o localitate învecinată: o femeie a plecat să-și ridice de la cooperativă rația de alimente. Drumul dus-întors n-a durat mai mult de o două ore. Când s-a întors, fetița ei în vârstă de doi ani fusese omorâtă de frații ei mai mari, unul de doisprezece, altul de zece și ultimul de șase ani. Copiii puseseră ochii mai de mult timp pe surioara lor mai mică. Insistaseră chiar pe lângă mamă s-o ducă undeva în spa-tele magaziei și să-i taie gâtul, așa ca unui iepure sau ca unui vi-țel. Dar pentru ca să nu simtă durerea, mai întâi ar fi trebuit s-o amorțească, lovind-o cu meșteșul după ceafă.... În sfârșit, ce să-ți mai spun, când s-a întors acasă, femeia a găsit trupul fetiței ciopârțit: picioarele și mâinile erau puse la fierț într-o oală, iar o parte din viscere devorate... Răsfoiesc din când în când dosarul ăsta, zise cu tristețe președintele Letinski, și mă gândesc la co-pilăria mea. Sunt simple relatări, scrise la rece. Frazele sunt gro-solane, seci... Anchetatorul a scris ce a văzut la fața locului. Nici o întorsătură de condei, nici o figură de stil... O simplă enume-rare de cifre, de date și de fapte.... Și totuși, ele mă înfioară de fiecare dată când le trec în revistă... Pentru mine fiecare literă e ca un mormânt. Dacă te apleci asupra lor, descoperi multe fră-mântări, schimbări de destin și, mai cu seamă, multă suferință... Citind, simți și frământarea victimelor, dar și a călăilor. E ceva îngrozitor...»

„Președintele își strivi havana în scrumieră, răsucind-o de mai multe ori, pătruns parcă de răzbunare, dacă nu de ură... «Mofturi, zise el pe un ton autocritic. La ce bun și fumul ăsta!? Crezi că te va face să uiți prin ce-ai trecut? Stai la biroul, scoți

rotocoale, le urmărești cu se ridică în aer și ai impresia că ești pătruns sau te gândești profund. Nu te gândești la nimic. Sau dacă te gândești, gândurile se evaporă ca fumul înainte de a se închea... Aveam, în 47, cinci ani. Iar fratele meu avea zece. Cum de am reușit să supraviețuim acelor vremuri? Cu ce am fost hrăniți? Nu cumva am mâncat și eu carne de om? Dar ce s-a întâmplat cu surioara mea mai mică, Tania? Avea trei ani. Trei anișori. Și a dispărut fără urmă. De câte ori am adus vor-bă de ea, m-am izbit de un zid mut. Mama mi-a spus că a mu-rit de pojar. Tata mereu o dădea că a avut vărsat de vânt. Mai mult n-am putut scoate de la ei. Poate a fost momită de vre-un vecin hămesit de foame, care i-a făcut felul. Sau poate c-au mâncat-o chiar ai mei. L-am tras de limbă și pe fratele meu mai mare, avea, totuși, o vârstă la care îți dai seama de ceea ce se întâmplă în jurul tău. Nici de la el n-am reușit să aflu mare lucru. Am încercat să găsesc locul unde e îngropată. După mult timp am vizitat cimitirul. N-am reușit să dau de mormântul ei. Numele Taniei nu figura în scriptele cimitirului. Nu i-am găsit certificatul de deces. Certificatul de naștere, în schimb, s-a pă-strat foarte bine. E un pic îngălbenit la colțuri, dar în rest e in-tact. L-am depus aici, în acest sarcofag... Tania dispăruse pur și simplu. Vremurile erau tulburi, înțelegi? Cum am supraviețuit? Prin ce minune? Nu cumva m-am înfruptat din ea!? Mă trezesc de multe ori în toiul nopții, frământat de astfel de întrebări. Nu ajung însă, dragă frate Kuzin, mă ierți că-ți spun așa, la nici o concluzie. Amintirea acelor ani îmi apăsă conștiința. Mă simt culpabil, atât în fața mea, cât și în fața întregii națiuni. Foamea e ca un halucinogen. Îți provoacă o stare de disperare vecină cu extazul. Îți apar în fața ochilor intrupări cumplite. În loc de cap de om, vezi cap de câine, de porc sau de găină. Spiritul se pervertește. Ești obsedat de o singură idee. Privești omul apro-piat de lângă tine și vezi carnea lui frumos rumenită și întinsă pe jărat... Nu e ușor să lupți cu astfel de ispite. L-am suspec-tat, tuși el, tot timpul pe bătrân de apucături nu tocmai ortodo-xe. Cât fusese la azil, refuza să se atingă de carnea de porc, pe motiv că are același gust cu carnea de om. Dar de unde știa el ce gust are carnea de om? Asta-i întrebarea. Ei bine, știa. Și o știa foarte bine. Mirosul ei îi provoca o stare de delir. Deseori eu însumi când privesc mulțimea mi se pune un fel de ceață pe creier și mă încarc de ură... Văd pretutindeni carne. În loc de fețe, văd hălci de carne, înțelegi? Trag aerul adânc în piept, in-halând toate miasele, și simt că turbez. Acum înțelegi de ce, dragă Kuzin, te chem aici și încerc să discut cu tine? De ce te chinui și te perpelesc pe frigăruie? Poate că Dumnezeu a vrut să-și bată joc de mine și mi-a dat pe mână frăiele acestei țări? În loc să-mi ispășesc pedeapsa, veghez la destinul națiunii. Cu ce drept? Întâlnirea cu președintele Seca Seco a pus gaz pe foc. Numai dracul m-a pus să mă duc acolo... Ce-mi trebuia mie să vizitez Zairul? Ceva însă mă chema. Probabil mirosul cărnii de om ce stăruie pe acolo... Dacă n-ar fi fost incidentul cu dosarele și discuția care a urmat, poate că astăzi aș fi fost mai liniștit. Dar de când m-am întors acasă, sunt obsedat de același gând. Am mâncat sau n-am mâncat carne de om?! Dacă nu, atunci de ce când stau și mă uit la tine în nări îmi pătrunde miros de păr și piele arsă? De unde răsar aceste amintiri?!»

Președintele îmi aruncă o privire încrâncenată, potopită de durere. Ochii îi erau înecați în lacrimi. «Mănânc și plâng, mă-nânc și plâng, înțelegi, Kuzin?!»

„Coniacul mă moleșise. Eram cuprins de o stare melancolică ambiguă. Ascultam cu reticență și în același timp cu înțelege-re spovedania ciudatului meu interlocutor, care poza mereu în victimă, dar, de fapt, era călăul meu... Aveam parte periodic de astfel de confesiuni. Mă aflu în postura unui condamnat, în fața căruia inchișitorul, înainte de-a-l supune la supliciu, îi ține o lecție de retorică abilă.

Ștergându-și lacrimile ce i se prelingeau din ochi, președin-tele Letinski își mai umplu un păhărel de Hennessy: «Iartă-mă

că am devenit sentimental, spuse el, după care, privindu-mă din nou cu suspiciune, adăugă: Dar tu de ce nu bei? De ce te ferești de mine? Ce crezi, am mâncat carne de om sau n-am mâncat? Crezi c-am omorât-o pe propria mea soră? Sau doar m-am ospătat din carnea ei gingașă?!» Am bâiguit ceva de neînțeles. Președintele însă nu mai insistă asupra întrebării, astfel că am scăpat de un nou supliciu...«Eu cred că am mâncat, continuă el. Altfel n-aș fi avut o conștiință atât de încărcată... Ai observat cât de mult vorbesc, cum trec de la o stare la alta... Desigur că ai observat și asta nu te-a pus pe gânduri? Vezi, pe undeva mă apasă ceva greu. E ca și cum aș fi o bucată de caș pusă sub o piatră. Cineva așteaptă (oare cine?), ca din mine să se scurgă tot zărul, toată seva, ca să mă poată mânca pe îndelete. De fapt, eu însumi sunt cel care m-am vârat sub greutatea asta. Și eu însumi sunt acela care, cum să-ți zic, s-a așezat ca un bolovan deasupra mea. Cel care va mușca, ospătându-se din mine, voi fi tot eu. Eu sunt călăul meu și tot eu victima căreia el îi voi face felul. Sau, poate, viceversa. Când e vorba de muștrări de conștiință, aici e valabilă orice ipoteză. În fine, vorbesc cam alambicat, cu o logică întoarsă, care, într-un fel explică starea mea. Ți-am spus că m-a îmbolnăvit puterea. Nu am mințit. Dar ar trebui să vin cu o completare. Când am ajuns la putere, eram deja bolnav. Boala mea își trage rădăcinile din copilărie. Puterea doar a accesat-o. A ridicat bariera, făcându-mă să cred că nu există nici un fel de opreliști pentru ea. Puterea e dată de la Dumnezeu. E un har. Eu am primit-o necurat. De aceea m-am și îmbolnăvit. Și, la rândul meu, ca să zic așa, am transmis microbul mai departe. Azi puterea care mi-a fost conferită e bolnavă. Și boala s-a întins în toată țara. Azi toți, într-un fel sau altul, sunt bolnavi. Și toți suferă de sindromul de care am suferit și eu. Dacă n-ar fi fost foamea, poate că aș fi fost alt om. Și aș fi condus altfel destinul acestei țări. Dar poate că noi toți trebuie să ispășim aceeași pedeapsă. Urgia s-a abătut asupra țării. Și urgia aceasta poartă numele Letinski. Te vei întreba de ce trebuie să sufere toți și nu doar aceia care au mâncat carne de om. Chiar și cei care n-au mâncat au fost părtași la această crimă. Au fost părtași bunicii și părinții, și copiii care s-au născut atunci. Iar copiii ce se nasc acum, se nasc sub spectrul aceluiași blestem... A fost ceva cumplit. Mai rău decât războiul sau decât ciuma. Nu pot scăpa de scenele pe care le-am trăit atunci. Tu ai avut norocul să te naști în alte vremuri. Și chiar dacă porți înăuntrul tău o parte din stigmatul vechiului blestem, ai fost scutit, totuși, să treci prin infernul prin care am trecut noi. Ți-a fost sortit să cunoști doar purgatoriul. Dar să ai grijă, oricând timpurile pe care le-am trăit noi se pot întoarce. Așa că nu te bucura prea tare... Și acum, poftim, te rog să iei acest dosar și să-l studiezi cu atenție... în tihnă. Pe urmă să vii aici și să discutăm pe marginea lui. Sunt curios să aflu părerea unuia care nu a fost martorul acelor vremuri... Dar până una-alta, ca să înțelegi mai bine cum se întâmplau astfel de lucruri, am să-ți povestesc o întâmplare... »

«Povestea mi-a fost relatată, continuă Letinski, cu lux de amănunte, de un cunoscut. M-am trezit într-o bună zi cu el la ușa președinției și l-am primit în audiență. Mi se părea că îl cunosc de undeva, dar nu știam exact de unde. Din vorbă în vorbă, am aflat că ne-am născut în același an și că am locuit pe aceeași uliță...»

Spunând aceasta, președintele deschise capacul sarcofagului de unde scoase o havană. După ce-o aprinse, se lăsă pe spătarul scaunului, trase adânc fumul în piept și începu:

«În apropiere de casa noastră locuia o familie de letoni, Montevidius. Nu-i cunosc decât din auzite. Țin însă bine minte casa în care locuiau. La poartă se afla un ulm. Iar mai la dreapta, câțiva mesteceni. Tatăl plecase la război și nu se mai întorsese de acolo. De gospodărie se ocupa mama și cei doi fii ai săi: Montevidius și Levinus. Primul de optsprezece, celălalt de doisprezece ani... Spectrul foamei bântuia în casa lor. Din pricina slăbiciunii, bătrâna – mă rog, femeia avea în jur de patruzeci de

ani, dar necazurile o făceau să pară mult mai în vârstă, preciza președintele –, aproape că nu se mai ridica din pat. Rația de pâine, făcută dintr-un amestec de făină și rumeguș, împărțită de autorități, îi adusesse într-un asemenea hal de slăbiciune, încât arătau ca niște umbre. Simțind că nu are nici o șansă de supraviețuire, bătrâna îl chemă într-o seară la căpățul ei pe fiul său mai mare și-i zise: «Dragă Montevidius, puterea sovietică nu ne poate hrăni pe toți. Trebuie să ne resemnăm cu soarta. După cum vezi, eu sunt bătrână și bolnavă. Zile mele sunt numărate. Nu mai am mult de trăit. Tu ești însă încă în putere. Ești tânăr și ai viața înaintea. Familiile din jur s-au descurcat cum au putut. În fiecare casă există câte o jertfă. Tu ești tânăr și inteligent. Prin urmare, nu trebuie să te povățuiesc eu sau alții cum să te salvezi, știi și singur ce ai de făcut... Nu mă lăsa să mor în chinuri, continuă bătrâna, pe un ton extrem de liniștit. Ar fi păcat și de tine, și de noi... Mai ai un frate mai mic. Te rog să ai grijă de el. Lavinius nu se va descurca de unul singur. Ai grijă, când pleci de acasă, să închizi bine ușile și geamurile. Oamenii s-au înrăit. Deși nu ies din casă, aud în fiecare zi tot felul de povești. Trăim în vremuri tulburi. Oamenii s-au făcut mai răi ca niște fiare. Vă cunosc pe amândoi. Știu ce poate fiecare. În ochii mei am încercat să văd cât cântărește fiecare. Tu, Montevidius, atârni mai greu. De aceea, în tine mi-am pus toate speranțele. Neamul nostru nu trebuie să se stingă. Nu, nicidecum, Montevidius. Vor veni și timpuri mai bune. Și cei care se vor naște din tine vor avea parte de altă soartă. Gândește-te, deci, bine și fă ce ai de făcut!»

Bătrâna ceru o cană de apă și după ce-și umezi buzele crăpate de arșiță, adăugă: «Te-am văzut zilele trecute cum ai omorât câinele. Fără milă. Dintr-o singură lovitură de topor. Dulăul a scos un scheunat și a căzut lat pe zăpadă. Dacă ai fi avut milă, s-ar fi chinuit mult și bine, iar tu ai fi avut muștrări de conștiință. La ce bun!? Cui folosesc ele!? Fratele tău Lavinius privea cu groază această scenă. Stătea cu palmele la ochi și aproape că urla. A suferit cumplit și a avut coșmaruri toată noaptea. Tu însă ai dormit ca un buștean. Ți-am ascultat sforăitul și m-am gândit foarte mult la tine. Așa trebuie să se poarte un bărbat adevărat în vremuri de restriște. Ai un somn sănătos și un stomac așijderea... Cei ca tine scapă... Și în afară de aceasta, șopti bătrâna, am văzut că ai strâns cu grijă fiecare oscior. Chiar și petele de sânge le-ai luat cu tot cu zăpadă și le-ai îndesat în găleată... Nimic nu trebuie pierdut... Am văzut și ce-ai făcut cu blana. Pesemne câinele ți-a fost drag. Ai vrut să păstrezi vie amintirea lui. L-ai împăiat și l-ai pus la loc în cușcă... Dar când ai văzut că un vecin îi dă târcoale, l-ai scos de acolo și l-ai urcat în pod. Acum, pesemne, e acolo. Printre celelalte orătanii și animale împăiate.... Ai avut de mic această patimă. Prindeai fluturi și greieri și îi adunai în insectar. Iar când ai crescut mai mărișor, ai început să împăiezi găștele sălbătice și lebedele pe care le prindeai pe lac cu undița... Ai prins cândva în capcană o vulpe și un jder. Ai împăiat frumos sălbăticiunile și le-ai urcat în pod. S-a adunat acolo, până la urmă, o întreaga junglă... Țin minte că ai visat să ai și-o maimuțică. Eu am făcut ce am făcut și ți-am cusut una din cărpe. Da tu vroiai să te joci cu una adevărată, pe care s-o poți împăia. De unde puteam să fac eu rost de-o maimuțică? În ținuturile noastre nu vezi așa ceva. Acum eu aș putea să fiu maimuțica ta împăiată... Mă vei putea atârna în cuie de perete, sau mă vei urca în pod... »

Bătrâna zâmbi strâmb, ferindu-se să-l privească în ochi. Montevidius dădu să se îndepărteze de lângă pat, dar mama lui îi apucă mâinile și le strânse cu putere la pieptul ei. Fiul o privea cu gândurile duse.

«Când ai fiert câinele, făcând răcitură din carnea lui, nici eu nici fratele tău nu ne-am putut atinge de farfuria pe care ne-ai pus-o la îndemână și asta fiindcă stomacurile ni se făcuseră grele, ca niște bolovani. Tu însă, Montevidius, în loc de stomac ai o moară. Care poate măcina orice. Și rădăcini, și bolovani, și carne de câine, și carne de om. Puterea sovietică o să aibă grijă

de tine. Țara are nevoie de oameni sănătoși și fără scrupule, care nu se sfiesc să calce tot ce întânesc în cale. Ei nu au timp, nici chef să se oprească în loc pentru a privi ce au lăsat în urmă. Iar dacă se opresc, scot printre dinți o înjurătură, scuipă și pornesc mai departe. Din bucăți de cremene e clădită viața lor. Desigur, tu zici în sinea ta, că sunt prea bătrână, și că am carnea ațoasă. Ba mai mult, ți-e frică poate și de boală. Boala mea se datorează lipsurilor. Nu e nimic contagios. Desigur, sunt mai mult oase și piele. Dar chiar și cu rămășițele astea, tot ai s-o poți întinde până ieșim din iarnă. Peste o lună-două, se face primăvară. Va da colțul ierbii. Și vei putea mânca muguri de pini și de mesteceni. Acum totul e sec...»

Lui Montevidius cuvintele bătrânei i se întipăriră adânc în minte. Mama își lipise buzele de mâna sa aspră și i-o sărută cu stăruință. Băiatul se desprinsese din strânsoarea ei și ieși precipitat din casă, trântind cu putere ușa în urma lui. Pe celălalt pat, lângă o fereastră rece, stătea întins Lavinus, prefăcându-se că doarme. După plecarea fratelui său, el se dădu jos din pat și veni la căpătâiul mamei sale. Închizându-și ochii, ea îi făcu semn să se îndepărteze. Și Lavinus se îndepărtă, culcându-se înapoi în patul său ce mirosea a mușce și boală.

Două zile și două nopți Montevidius nu dădu pe-acasă. Hăldui prin împrejurimi, cu chipul răvășit de foame. Ziua se ascundea prin văgăuni, cu sufletul chinuit de presimțiri funebre... Oriunde s-ar fi ascuns, glasul trist al mamei îi susura în urechi. Vântul purta cuvintele ei și le împrăștia pe câmp, spulberând zăpada.

Noaptea, Montevidius se adăposti într-o pădurice, nu departe de calea ferată, pe care trecea din când în când câte un marfar. Merse de-a bușilea pe traverse, adunând în pumni boabele de ovăz și de secară ce se scuseră prin găurile vagoanelor. Reuși cu chiu cu vai să strângă până dimineața o jumătate de pumn de grăunțe, pe care le mestecă îndelung, strivindu-le de gingii și cerul gurii. Îi era atât de foame, încât linse petele de motorină scurse pe traverse. Din pricina mersului de-a bușilea, genunchii îi erau tot numai rană. Ochii îi ardeau în cap, iar stomacul se transformase într-un ghemotoc de gheață. Din când în când, gheața lua foc și atunci îl apuca transpirația. Durerea era atât de cruntă, încât Montevidius se tăvălea urlând ca un câine pe zăpadă. Stătea îngenunchiat pe calea ferată și urla la luna plină ce răsărise peste stâncile golașe ce se zăreau în depărtare. Dacă atunci ar fi trecut vreun tren, Montevidius s-ar fi întins pe șine, bucuros că suferința lui poate avea sfârșit. Dar trenurile treceau rar. Uneori o dată pe zi, alteori o dată pe săptămână. Duceau minereu de fier, cărbuni, și, câteodată, cereale. Atunci oamenii umblau ca niște umbre pe calea ferată. Se încăierau pentru un bob de grâu. Trebuiau să fie extrem de precauți. Începea un adevărat măcel. Dacă îi prindea patrula, îi împușca pe loc. Încărcau cadavrele într-o drezină și le incinerau într-un crematoriu improvizat în fosta fabrică de pâine. Montevidius își lipi urechea de șina ferată. Nu se auzea nici un țuit. Târându-și cu greutate trupul pe traverse, băiatul reveni înapoi la locul său ascuns din pădurice. Luna îi lungea umbra pe zăpada înghețată, frângându-se de trunchiurile arborilor ce albeau la câțiva pași de drum. Auzi urlând undeva un lup sau un câine. Încercă să-l ademenească, lăsându-se în patru labe și urlând și el. Urletele sale răsunară în ecouri concentrice și ascuțite, risipindu-se pe acoperișurile ce se profilau în vale. Pe moment urletele îi potoliră senzația de foame. Apoi foamea reveni, rozându-i ca un șobolan stomacul. Montevidius mergea împleticindu-se printre copacii înghețați din lizieră. Își înfipse unghiile și dinții în coaja mestecenilor. Coaja era înghețată și amară. Dimineața, pașii săi o luară înapoi spre casă.

...De când plecase, fratele său Lavinus, nu-și dezlipise fața de geam. Îl aștepta, cu ochii mari, privind undeva în gol.

Văzându-i chipul, Montevidius tresări, pătruns de un sentiment de enervare, dar și de milă. Mai târziu, văzu, tot acolo, și

spectrul foamei: niște obraji supti până la gingii, brăzdați de un păienjenis de riduri. Montevidius se apropie de geam și astupă imaginea cu mâna sa osoasă, dar spectrul nu dispăru cu totul din vedere....Ci, dimpotrivă, trecu prin palma sa osoasă și i se lipi de chip. Scrâșnind din dinți, Montevidius pătrunse în casă și se îndreptă spre patul în care zăcea mama lui; îi simți ochii ce străluceau tăcut în întuneric. Și ochii aceștia nu-i plăcură. Aveau o expresie atât de slugarnică, încât băiatul îi asemui cu cea a unui câine. Montevidius încerca să scape de el, dar câinele, mișcând din coadă, i se gudura pe lângă picioare. El îl lovea cu cizmele, între coastele ieșite pe sub piele, dar javra (băiatul rosti în gând cuvântul javră) nu simțea nici o durere. Ochii bătrânei nu i se lipeau de picioare, ci de mâini.

Comportamentul ei devenea tot mai slugarnic. Privind trupul mamei ghemuit sub plapumă, Montevidius fu cuprins de un sentiment de repulsie și ură.

Ura creștea înăuntrul lui, se lătea pe fața sa pătrată, cu fălci proeminente. Mama intuia această stare și atitudinea ei devenea din ce în ce mai umilă. Montevidius își lărgi nările, trăgând adânc în piept aerul încărcat, de obicei, de miasme grele. Simți o slabă răsuflare ce se ridica din patul lipit de peretele de miazănoapte. Și răsuflarea mirosea a lapte. Atunci observă cum din plapuma sub care se afla trupul bătrânei se ridicau aburi calzi, lăptoși, răspândindu-se prin încăpere, lipindu-se de pereții afumați, pe care se scurgeau acum șuvițe subțiri de lapte... Mirosul i se îmbibă în fiecare celulă... Lavinus stătea întins pe laviță, privind cu ochii triști la fratele său mai mare... Ca și mirosul de lapte, privirea aceasta îl răscoli profund. Montevidius se căută prin buzunare, scoase o bancnotă de cinci ruble și-l rugă să se ducă după gaz. Fratele mai mic se codi mult până să se îmbrace. Cu cât mama lui îl zorea, cu atât Lavinus își amăna, sub un pretext sau altul, plecarea. Ba nu-și găsea obielele, ba nu știa unde își dosise paltonul. Până la urmă se îmbracă și luând bidonul, dădu să plece...

Strecurându-se pe ușă, Lavinus îi aruncă o privire atât de lungă fratelui mai mare, încât Montevidius se enervă și puse mâna pe o strachină și-o azvârlî în el. Strachina se lovi de toc și se sparse în bucăți. Lavinus nu se sperie însă: stătea în continuare în deschizătura ușii, uitându-se când la Montevidius, când la bătrâna ce se agita în pat, făcându-i, semn disperat cu mâna să părăsească odată încăperea.

Montevidius își încrucișase mâinile pe piept: stăteau așa și se uitau unul la altul. Unul trist, celălalt neclintit, ca o stană de piatră. În cele din urmă, se auzi un glas foarte slab răzbătând din semiîntuneric: «Du-te, Lavinus, ascultă-l pe fratele tău, care îți dorește binele», și Lavinus se răsuci în loc, strecurându-se pe ușă afară. Gazul lampant se distribuia în satul vecin. Până acolo avea de străbătut, dus-întors, cale de zece kilometri, iar viscolul ce se stărnise parcă din senin o făcea să pară și mai lungă. Vântul ce bătea dinspre stepă îl împingea mereu îndărăt. După plecarea lui Lavinus, mama își sumeți baticul, dezgolindu-și ceafa, întorcându-se parcă ostentativ cu fața la perete, probabil ca să-și incite fiul. În semiîntunericul care domnea în încăpere, ceafa mamei i se păru lui Montevidius că seamănă cu o pată albă de zăpadă, răvășită de vânt. Această albeață ca și mirosul de lapte ce-i stăruia în nări îl făcu din nou să saliveze.

Saliva îi era verde, amară, încărcată de venin. Bătrâna se bătu cu palma peste ceafă, încurajându-l parcă să facă treaba pe care o avea de făcut. Acum mâna ei lovea mereu în același loc, semănând cu aripa unei păsări ce s-ar fi tăvălit prin praf. Băiatul înghiți în sec, făcând câțiva pași până-n dreptul geamului. Privi ograda pustie, năpădită de nămeți. Mestecenii se legănau tăcut în bătaia viscolului, gata-gata să fie smulși din loc. Cu coada ochiului, întrezări în stânga sa un linguroi imens de lemn, cu care vara amestecau povidla, ce atârna într-un piron înfipt în peretele igrasios.

Montevidius îl cântări în gând. Linguroiul era mare, dar parcă prea ușor pentru a zdrobi țeasta unui om.

«Te rog, să ai grijă de Lavinius», auzi el, ca prin somn, glasul stins al bătrânei, răzbătând din pat. Acum mâna ei continua să lipăie pe ceafă: aici, aici! Cizmele lui Montevidius se desprinseră de lângă geam. Podeau de scânduri scoase un scârțâit strident... Băiatul înaintă cu spatele spre pat, ținând linguroiul lipit de carâmbul cizmelor sale ce miroseau a motorină... Dinspre pat se auzi un geamăt slab. Apoi geamătul se stinse. O tăcere grea, amețitoare se așternu în încăpere, ce mirosea a lapte cald. Montevidius își ținu răsuflarea. Și atunci auzi din nou mâna bătrânei lipăind pe ceafă. Făcea: lipa-lipa, lip-lip. Lipăiturile deveneau din ce în ce mai persistente. Din ce în ce mai insinuase.... Din ce în ce mai greu de suportat.

Tămplile lui Montevidius zvăneau. Auzul îi devenise nepus de acut. Timpanele îi percepeau amplificând orice vibrație. Chiar și propria sa respirație era acum din ce în ce mai greu de suportat. Degetele bătrânei zgâriau pereții. Mirosul de lapte plutea ca un abur, strecurându-se în fiecare por. Era un miros absurd. Un miros fără obiect, ce se izvora de undeva din trecut, printr-o fisură deschisă în conștiința lui. Cum stătea așa, cu simțurile încordate, la un moment dat, Montevidius avu impresia că aude o șoaptă, un îndemn, ce se ridica din cârpele puse grămadă peste pat: «Montevidius, ce faci? Termină odată ce ai început...»

Dar ce începuse el? De ce vroia cu tot dinadinsul bătrâna să-l împingă spre păcat? Montevidius își făcu o cruce în gând, ridicându-și fără să vrea ochii spre tavan. Și pe moment i se păru că întrezărește chipul Maicii Domnului, care-i făcea din ochi. Montevidius strânse linguroiul în mâni, apoi răsucindu-se pe călcâie, lovi cu toată forța în locul unde ar fi trebuit să fie ceafa ei. Se auzi un zgomot infundat. Trupul bătrânei se chirci sub grămada de gioarse, apoi se destinse. Mâna ei continua să se zbată căutând să se agațe de perete. Apoi se chirci din nou și se destinse. Încleștându-și fălcile, Montevidius mai lovi odată și încă o dată. Trupul bătrânei rămase în nemișcare, dar mâinile continuau să se miște. Mai bine zis, nu mâinile, ci doar degetele, care strângeau basmaua. Apoi se liniștiră și ele. Montevidius își înălță din nou ochii spre tavan. Chipul Maicii Domnului îl urmărea de acolo, înconjurat de norișori albi ce semănau cu niște săni, din care picura stropi de lapte cald. În brațele fecioarei Maria se afla pruncul Iisus, al cărui chip semăna cu al său. Montevidius scoase un răcnet și se repezi afară. Dar mirosul de lapte, amestecat cu sânge, stăruia și aici. Tânărul își făcu din nou semnul crucii și mirosul dispăru.

Crivățul se potolise. Curtea părea imensă și pustie. Sub pașii săi, zăpada scârțâia. Băiatul își suflecă mâinile, și le înfipse în zăpadă până la cot. Le ținu așa până simți că iau foc, apoi intră în casă și, mănât de spectrul foamei, trecu peste toate sentimentele ce-l bântuiau, și se apucă de treabă. Pe înserate, când fratele său Lavinius reveni acasă cu bidonul de gaz bălăbănind în mână, bătrâna fusese tranșată, așternutul curățat și carnea pusă la zvântat în șură. Mai mult decât atât, Montevidius nu uită de rugămintea mută a mamei și avu grija să-i jupească în așa fel pielea, încât s-o poată împăia. Avea de gând să bage călți amestecați cu rumeguș înăuntrul ei, s-o îmbrace în haine de sărbătoare și s-o întindă frumos pe pat, nu departe de iconostas. Ceea ce și făcu, de altfel, mai târziu.

Intrând în casă, fratele nici măcar nu avu puterea să întrebe ce se întâmplase cu mama lui, puse bidonul lângă ușă și se întinse pe lavița de lângă cuptor. Zadarnic îl ispită Montevidius cu carne trei zile în șir, vânturându-i țigaia cu prăjeală pe sub nas. Lavinius zăcea palid ca un mort în așternutul său și abia mai respira. Mirosul cârnii fripte îi făcea repulsie. Stomacul său obișnuit cu hrană puțină se strângea ca un pumn; Lavinius vomă bucațelele de ziar pe care le molfăise pe drum. Mai întâi lepădă din el rămășițele săracăciosului lor prânz din acea

zi, fărăamituri de pâine și coajă de mesteacăn, apoi bucata de ziar... Văzându-l slăbit de tot, fratele mai mare se furișă noaptea în sediul cooperativei, unde găsi câteva cutii de lapte praf și niște conserve de stavrid, reușind până la urmă să-l facă să mănânce... E curios că dispariția cutiilor de conserve a fost sesizată abia după o săptămână. Organele care supravegheau tot ce mișcă în țară, se culcaseră pe-o ureche. În sat, oamenii erau atât de epuizați de foame și de boală, încât mai nimeni nu ieșea din casă. Satul părea pustiu. O singură umbră mai bântuia din când în când pe uliți: Montevidius.

Bănuiala căzu asupra lui; oamenii legii intrară în alertă. Astfel că într-o seară duba miliției descinse la poarta casei lor.

Montevidius stătea tocmai la masă și se ospăta din carnea mamei sale. Mâncă dintr-o farfurie răcituri. Nu știu din ce cauză, dar aproape toți cei care, din disperare de cauză, își omorâseră semenii pentru a-și potoli foamea, făceau din carnea victimelor răcături. Asta poate ca să mai diminueze din gustul și mirosul specific al cârnii de om. Sau poate ca să-și întindă proviziile pe cât mai multe zile. Nu știu, zise Letinski, nu-mi dau seama. Cert este că răciturile erau, ca să zic așa, la modă. Milițienii îi puseră mai întâi întrebări referitoare la fratele său. Foarte calm, Montevidius le arătă cu mâna lavița pe care zăcea Levinus. Îl întrebă și despre mama lui. El le spuse că bătrâna se află în camera vecină. Întrând acolo ei o văzură îmbrăcată în haine de sărbătoare, întinsă în pat, nu departe de iconostas. Cum cultul icoanelor fusese interzis, milițienii le dădură jos de pe perete și le aruncară în sobă. Făcând o scurtă percheziție prin casă, organele dădură și peste o fotografie a familiei imperiale, ce se afla ascunsă sub perna de pe lavița pe care boala Lavinius. Încercară să-l facă să vorbească. Dar Lavinius era atât de slăbit, încât nu reușiră să scoată de la el decât câteva fraze fără șir. Atunci îl luară la întrebări pe Montevidius, care părea sănătos tun. Mai întâi vrură să afle de când murise mama lui. Montevidius spuse că de două săptămâni. Dacă murise de atâta timp, de ce Montevidius nu anunțase autoritățile? «Fiindcă sufletul ei e încă viu», răspunse acesta, arătând cu degetul sper tavan. Milițienii aruncară prostii privirea într-acolo, dar nu văzură altceva decât un planșeu afumat și răhățit de muște. Montevidius le explică – era foarte liniștit – că acolo, pe tavan, se află spiritul mamei sale, în chip de sfântă fecioară. Tot acolo se adăpostea și spiritul său, care luase înfățișarea pruncului Iisus.

Organele dădură dovadă de o răbdare neobișnuită pentru modul lor de cercetare. Neștiind dacă au de-a face cu un nebun, cuprins de-o criză mistică sau cu un om care pentru a scăpa de pedeapsă, simulează nebunia, îl luară cu binișorul. Un milițian îl întrebă pe Montevidius ce fel de carne mănâncă, și acesta răspunse cu dezinvoltură: «Carne de om, cum ce fel de carne?! e foarte bună...»

Și cu un gest larg, Montevidius le făcu semn să se așeze la masă cu el. Un milițian râse, altul însă fugi repede pe ușă, vomându-și mațele afară, pe zăpadă.

Șezând liniștit pe scaunul său, băiatul le povesti cu lux de amănunte cum își omorâse mama, la rugămintea ei, cum o tranșase și cum preparase carnea, prăjind-o mai întâi în tigaie, apoi făcând răcături din zgârciuri și din resturi... «Carnea ei e sfântă», mai adăugă el...

Ajungând aici, președintele tăcu, scuturând scrumul de havană într-o scrumieră pusă pe birou. «Ai să mă întrebi, adăugă el, dragă Kukin, cum s-a încheiat toată povestea asta?! Ei bine, nu știu din ce pricină, cazul a fost mușamalizat. Organele au îngropat-o pe bătrâna împăiată în cimitirul din vecinătate, iar pe Montevidius l-au băgat la un spital de psihiatrie. Lavinius a fost internat și el, dar nu la un spital de boli mintale, ci la unul obișnuit.

După ce și-a revenit din boală, organele l-au suspus la un interogatoriu crunt. Vroiau să afle cât mai multe amănunte legate

de portretul familiei imperiale găsit sub perna lui. L-au suspus la atâtea chinuri, încât până la urmă a deraiat și el...»

«Și-au mai revenit?» l-am întrebat. «Cine să-și revină?»

«Lavinius și fratele său mai mare...» Președintele mă privi cu ochi compătimitori:

«Ce fel de consilier ești tu? zise el. Cum îmi poți pune astfel de întrebări? Probabil că tu nu știi cum arăta un spital de psihiatrie și cu ce se ocupa în vremurile alea. Nu s-au vindecat, cum să se vindece?! Odată ajuns acolo, nu mai aveai scăpare. Montevideus s-a chinuit câțiva ani și a murit mâncându-și propriile excremente, pe care le considera sfinte. Iar fratele său mai mic, Lavinius, a supraviețuit până în zile noastre. A supraviețuit, dar nu și-a revenit. După destrămarea Uniunii i-au dat drumul din spital. Ar fi putut scăpa și mai înainte. Era inofensiv, atâta doar că își băgase în cap că în venele sale curge sânge imperial. Era Alexei.»

«Alexei?» am exclamat.

«Da, Alexei, spuse președintele. În ultimii ani s-a oploșit pe aici. Aflase că fuseserăm vecini și venea mereu la poarta președinției. Suferea de mania persecuției. Bătea și la ușa altor instituții. L-am ocrotit cât am putut. S-a stins iarna trecută sfâșiat de câini...»

«Alexei?» m-am arătat mirat.

«Da, Alexei, spuse președintele. L-ai cunoscut?» «Sigur că l-am cunoscut...»

«Și dacă l-ai cunoscut, de ce n-ai avut grijă de el! Ce fel de consilier ești tu? Nu știai că țin la el? De ce a trebuit să moară astfel?! Nu cumva chiar tu ai pus la cale moartea lui?»

Văzându-mă apoi că intru în panică, președintele își îndulci glasul:

«Ei, desigur, zise el, nu ești tu de vină, ci soarta. Așa i-a fost scris.... Și acum, gata cu pălăvrăgeala, la treabă.... Consilierii mai trebuie să și lucreze, nu să taie doar frunze la câini...»

Și luându-mă de umeri, președintele mă conduse până la ușă.

«Ești liber, Kuzin. Întrevederea de azi s-a terminat. Finita la comedia!» făcu el.

Eu însă mă codeam să plec, așa cu una cu două. Intuiam cum o să se sfârșească scena. Am apăsat încetîșor mîna pe clanță și am dat să ies, acoperindu-mi repede cu palmele dosul. Credeam că de data asta am să scap de șutul prezidențial...

Președintele însă fu mai rapid decât mine. Punându-mi mîna pe umăr și trăgându-mă un pic înapoi, Letinski îmi șopti: «Stai, unde te grăbești așa, Kuzin, că doar nu dau turcii iama în țară!» și apoi, ridicându-și agale piciorul, cu un bombeu bine ținut în fund, spre hazul secretarei, care tocmai își strecura capul pe ușă, cu fața toată numai zâmbet, mă expedie afară din cabinetul prezidențial...

În timp ce în fața biroului secretarei, îmi îndreptam ținuta, l-am auzit din nou strigând:

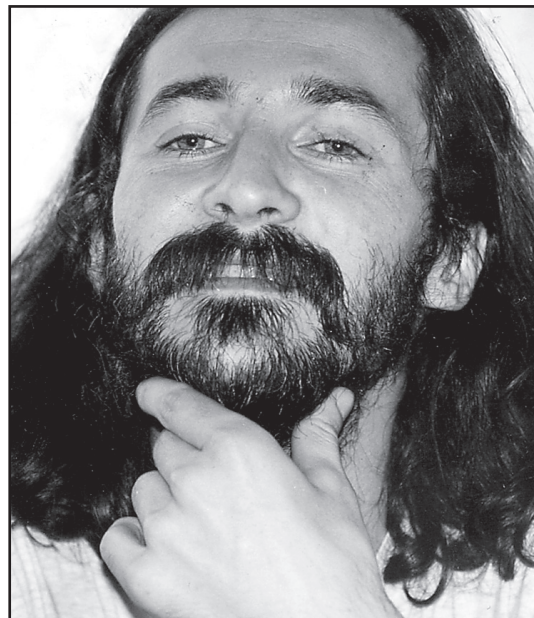
«Și nu uita de ferestre...» Trebuie să-ți spun că ultima manie a președintelui era să numere ferestrele. Vroia să știe cu exactitate câte ferestre sunt pe bulevard, de la președinție și până la ieșirea din oraș. Desigur, nu le număra el. Eu fusesem însărcinat cu evidența lor. Inspectam ferestrele și în fiecare zi îmi ieșea un alt număr. Mă înfățișam la președinte și reluam numărătoarea de la început. Vezi bine, președintele își pusese de gând să răstoarne guvernul. Primul ministru primise însărcinarea să emită o ordonanță de urgență pentru impozitul pe privit.

Cei care stăteau la bulevard, aveau de plătit o taxă în plus. După emiterea ordonanței, președintele avea de gând să facă o declarație în presă. Și după declarație, să mazilească premierul, pe care-l considera un imbecil, pentru ca să pună pe un altul în locul lui. Mă rog, era, și aceasta, o tactică subtilă, menită să-i întărească popularitatea. Bântuia prin culise zvonul că următorul premier va fi distinsa doamnă Vera. Ei, vezi, adăugă Kuzin, munca de consilier prezidențial nu e chiar atât de simplă cum crezi... Președintele e un om minunat, dar își are și el hachițele sale...»

(fragment din romanul Ambasadorul invizibil)

Maxim Dumitraș

Emilian GALAICU-PĂUN

Scriere la patru mâini

Tonul: "... va cunoaște diapazonul și disdiapazonul al fiecărui glas în înălțare peste înălțare și în pogorîre pînă sub pogorîre; va vedea ce fel se glăsuiesc zicerile cerești și cele cu cer suire, cum și zicerile pămîntești și cîte cu cer josire..."

Anton Pann

Cimitirul satului venind silențios la vale ca un scrînciob din care tocmai a sărit cineva, golul din stomac propagîndu-se în corpul singur ajuns în punctul mort al curbei pentru a-l resorbi, cu strigăt cu tot, în vârtejul căscat undeva sub lingurică, Boeing-ul 747 decolînd în noaptea fără sfîrșit cu cîteva sute de suflete la bord, nu în ultimul rînd autorul fără de care s-au făcut nice una din cîte s-au făcut ascultînd prin cască O scară la cer în interpretarea orchestrei vieneze, toate se înlănțuie pe linia melodică a frazei care vecinic tinde — trupul visat al Frumoasei fără corp se leagănă absent în hamacul de mătase al sintaxei — după o proză ce s-ar vrea citită nu atît cu retina, cît cu diafragma. A haute voix. "... parcă ți-a ieșit un înger din gură", i-a spus atunci fotografia, chemat cu ocazia venirii în concediu a tatălui, ofițer în aviația maritimă, să ia poze cu toată familia. "Ptiu, să nu fie de deochi...", mai adăugă el inimos, dar era tîrziu. Imaginea îngerului ieșindu-i pe gură plin de salivă și sînge, ca un motănaș sau cățeluș abia adus pe lume, în cel mai bun caz pui de găină — deși prefera un înger fătat, nu ouat! —, peste care avea să se suprapună mai tîrziu, la oraș deja, un blestem auzit în plină stradă, mama către fiica rivală: "Să naști pe gură!", îl îngrețoșă cum nu s-a mai văzut. Schimbat la față, alergă în casa mare, la oglindă — o oglindă veche de pe timpul țarului Nicolai, înrămată într-un lemn întunecat purtînd pe latura de jos trei sigilii nemțești identice, Rohgewich 35 g GUMPENDORFER Rohgewich 35 g, oglindă cu lăcuțiu de dagherotip transmisă, în absența unei fotografii a străbunicii, pe linie maternă din generație în generație și care va reveni peste ani, maică-sa născînd numai băieți,

fiicei sale —, să se caute. Se privi cu luare aminte, pentru prima oară probabil, scoase chiar limba ca la doctor, inspiră adînc, expiră. Un abur ușor îi acoperi imaginea reflectată, dar și acesta se luă vîzînd cu ochii. Pe față, nici urmă de înger! Din oglinda mamelor — "mamă" fiind și mama și bunica — nu-l scăpa din ochi un băiețel străin, gătit ca o păpușă pentru a fi scos în portret, de care se despărți aruncîndu-i peste umăr o ultimă cătătură complice. Era chemat să pozeze. Fotografia cu margini zimțate mărunț, după obiceiul anilor '60, înfățișează un copil cu nimic deosebit de ceilalți; singură, prezența în cadru a puiului negru cu găinaț la fund, care-l însoțise în vara aceea pretutindeni ca o umbră pînă cînd, într-o zi, dispăru fără urmă, de parcă l-a înghițit pămîntul, mă face să cred că acea ființă îngerească sunt chiar eu, autorul. Ea, adică el — astfel te dai în scrînciobul pronumelor personale pînă la uitarea de sine —, eu-l din ziua primei lui înfățișări într-o fotografie, nu va face decît primul pas în această călătorie contra-timp la capătul lumii, pentru a se retrage — "Nu îndrăznesc să înaintez cu un cun1/ ci prefer să mă retrag un chi2" — în fața chi[pului înspăimîntător al Necunoscutului...]

Îngerul ar fi fost să fie pe două treimi la modul prezumtiv și doar pe-o treime la indicativ, dar și atunci mai mult la imperfect sau viitor forma 1; în prezent, unde se intersectează privirile pierdute în gol a patru bărbați singuri, formînd un unghi de vedere favorabil contemplației, apare ca din senin, arătîndu-i-se doar celui din urmă — își trădează involuntar originea, angelus, situîndu-se asemeni verbului latin la sfîrșitul propoziției —, care, evident, nu-și crede ochilor. Nu i-i dat nimănui să-l vadă în repaus, pentru înger în stare pură o gramatică apocrifă, atribuită lui Jakob[son], propunînd forma infinitivului lung, arătare. Altă "critică a limbajului", Tractatus logico-philosophicus, al cărei autor e mult prea cunoscut ca să-i dăm numele, Ludwig Wittgenstein, îl prinde, fără a-l numi explicit (deși formula 6.54 — "Propozițiile

mele explică lucrurile în așa fel încît cel care mă înțelege le recunoaște la sfîrșit ca absurde, dacă prin intermediul acestora — pe baza lor — a reușit să le depășească. (El trebuie, ca să spunem așa, să arunce scara pe care s-a urcat.) Trebuie să depășească aceste propoziții, apoi vede lumea corect” — pare a-i semnală absența, strigătoare la cer), în formula 6.522 — “Există fără îndoială inexprimabil. Acesta se arată...” —, pentru a-l face scăpat în propoziția 7, finală: “Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă”. Restul scrierilor îl trec sub tăcere — asta exceptînd zicerile cerești care numai de el se și ocupă —, la fel cum un militar de carieră, după ce că a urcat scara ierarhică de la soldat la general, este trecut în rezervă. Absența lui atîrnă-n văzduh ca, în garderoba bibliotecii “N. K. Krupskaja” din Ch-ăul anului 1984 (sau ‘85, sau ‘86 — tot 1984 era!), o pelerină uitată din care a rămas doar cheotoarea, să-i țină locul. Cui? Numărul triumfiular de plastic de la garderoba acelei instituții, număr cu ghinion, 13, transformat acum în breloc de chei, se află în buzunarul drept al blue jeans-ilor pasagerului de lîngă hubloul cu inscripția “Emergency exit”, autorul în persoană, mult prea acaparat de sunetele orchestrei vieneze — O scară la cer îl coboară în fonoteca aceleiași biblioteci republicane cu nume de împrumut unde-și pune pentru prima oară-n viață o cască stereo pe urechi, închipuindu-și că pilotează, pe muzică de Wagner, un Airbus supersonic cu toți autorii citați de el la bord — ca să realizeze că a fost atras într-o cursă întinsă chiar de mîna lui, în scris, atunci cînd își nota în jurnalul de călătorie această frază gîndită încă pe pămînt: “Îngerul avea ochii plasați la distanță unul de altul, ca două aeroporturi despărțite de opt fusuri orare, încît dacă decolai din punctul A la orele 12.00, să zicem, și făceai în zbor opt ore, ei bine, aterizai în punctul B la aceeași oră, 12.00, a aceleiași zile, astfel economisind opt ore cu care să-ți plătești întoarcerea”. Nu se potrivea actualei curse, al cărei înger se arăta mai degrabă în profil și chiorîș asemeni unui meridian deviat, Paris — Antananarivu, în schimb venea ca o mînușă, adevărat, îmbrăcată pe dos, dacă nu cumva pe cealaltă mîină, cursei de-acum un deceniu și mai bine, Ch-ău — Moscova — Petropavlovsk-Kamceatsk. O simetrie răsturnată, simetria figurilor din cărțile de joc, una aceste două călătorii într-o singură carte nescrisă, o carte la infinitiv.

A schimba din mers Boeing-ul 747 pe un IL 82, chiar dacă imaginar și doar pentru a regăsi atmosfera acelei ierni prăpăstioase a căderii sale, e ca și cum ai sări de pe-o femeie pur sînge-n călduri pe o feministă puritană și, pe deasupra, frigidă. Era de cîteva ore bune în aer — luase un alt avion la Moscova, din Domodedovo, după ce mai nu ratase aterizarea la Vnukovo, din cauza viscolului —; tocmai zbura peste cercul polar, cînd de hubloul care da înspre imensitatea albă a calotei de gheață a pămîntului se turti un imens iris negru, privindu-l ca printr-un pince-nez. Recunoscui imediat cătătura din aeroportul din Ch-ău; el, aruncîndu-și privirea peste umăr și făcînd-o astfel să răsară din mulțime, ea, venind ca din praștie la pieptu-i, izbindu-l cu acel aer glacial de femeie părăsită, și vîrîndu-i în miini, fără vreo explicație, un pachetel de celofan cu ceva moale înăuntru, ai fi zis o vietate-mblănită. Înainte de a se face nevăzută, la fel de instantaneu precum apăruse, își smuci cu un gest teatral căciula. Era — este

1986, în toată Uniunea Sovietică doar pușcăriașii și recruții se poartă la fel, și nu de bună voie — rasă în cap! Lîsii globus...3 Irisul se făcu una cu hubloul; noaptea trecu, la o cotitură bruscă a avionului, prin cristalinu-i sensibil la jocul de lumini și umbre ca o dungă, cît ai clipi din ochi. Abia după ce trase storul de plastic și se uită în jur dacă nu-l urmărește nimeni, își strecură mîna în pachetelul de celofan; părul ei negru pana corbului, cu irizări albastrii, cald încă, reacționează la atingerea cunoscută, lăsîndu-se mîngîiat, încolăcindu-i-se pe degete și sclipînd în toate nuanțele aurorei boreale, apoi brusc, ca și cum cineva ar fi tăiat curentul electric, se stinse. Ar fi preferat moartea instantanee a Cleopatrei ascunsă în coșul cu vipere. Întunericul îi intră pe sub unghii în mîna care scrie, învenîmîndu-i viața și caligrafia; pînă și în gesturile cele mai obișnuite i se va citi o scîrbă infinită, o lehamite și o sfîrșeală pe care doar pierderea irecuperabilă ți le poate da. Stewardesa servi prînzul, evident rece. Mestecă în silă — toate felurile de bucate aveau același gust de hîrtie scrisă și mototolită —; probabil că exact în aceeași stare de spirit Flaubert înghițise șoricioaică, înainte de a o pune pe biata Emma Bovary să facă la fel, dar el cel puțin s-a ales cu o replică intrată în toate creștomatiile de literatură universală. N-avea nevoie de arsenic; pe limba-i trupul de-aseară, trup cu nume amar, de păcat, trăgea să moară scuturat de friguri, dogorînd de febră și zbătîndu-se în chinurile facerii să dea naștere “unui arici” (expresia îi aparține) — fiindcă nu putea avea copii! —, încă puțină imaginație și va simți otrava-i cadaverică infiltrîndu-i-se în țesături. Și-o închipuia moartă, gata moartă, ori de cîte ori relația lor intra în impas; atît timp cît nu-i pătrunsese misterul corporalității, jocul avea mai degrabă o funcție cathartică — iertată, era cu atît mai dorită! —, cum însă nu se poate muri împăcat înainte de a cădea în păcat — și a căzut! au căzut!! —, viziunea martiriului ei îl izbi prin concretețea detaliilor: tălpi de fată crescută pe imaș, cu degete puternice, înhămate parcă la mersul pe jos, glezne alungite, de model (Modigliani vine pe limbă nu doar grație apropierea fonetică...), coapse arcuite generos pentru a susține Graalul posteriorului bine lustruit, ai zice fără nici o fisură, dacă nu ți s-ar deschide în fața ochilor crăpătura — prăpăstioasă — a sexului aruncîndu-ți la rîndu-i, de profundis, o privire de magmă clocotită, gata să dea peste margini, de-o seamă cu genunea, triumphiul pubian, caligrafia părului cîrlionțat mărunt avînd forța de sugestie a unui hai-ku plasat în mijlocul unei pagini albe, buricul ca un puț în imensitatea unui deșert cu dune în mișcare, sîinii, “duplicale ale feselor adaptate la poziția frontală coitală”, gîtul și — de la capăt... Mistica spaniolă Colomba da Rieti, obiectul fanteziilor sale erotice — se recunoștea într-unul dintre membrii bandei de violatori care, atacînd-o în ziua de vineri, 22 august 1488, pe fecioară, “... au început prin a-i sfîșia hainele, oprindu-se doar o clipă cînd au auzit un zornăit care li s-a părut al unor monezi din buzunar, dar care s-a dovedit a fi zgomotul produs de crucifixul care se lovea de flagellumul său...” (pauză mare, cît să-și tragă suflul) și: “Au continuat să-i smulgă îmbrăcămintea dezgolind-o pînă au dat de cordonul de fier de trei degete cu care își mortifica șoldurile goale, de cilicium și de două lanțuri de fier cu cuie legate de gît și peste sîni” — bătea în retragere în fața acestui corp real și, pe deasupra,

nud, de tertium genus (misticii creștini situau fecioarele între oameni și îngeri), dându-i-se în chiar clipa când se pregătea să-i întoarcă spatele. Lumea ideilor abstracte, luate de-a gata din cărți și puse cap la cap cu conștiințiozitatea unui iubitor de sisteme, se năruî dintr-odată ca o catapeteasmă lovită în plin de necredința enoriașilor, a fost suficient doar să-l roage, nu! să-i poruncească — în preajma femeilor avea mîinile împiedicate; de fiecare dată-i ieșeau cu două mai puține —, pe un ton fără drept de apel: “Dezbracă-mă!”

“Nu te teme, mă tem eu pentru tine!”, auzi în urechea stîngă, dinspre hublou, o voce abia deslușită, mai mult o adiere — zburau deasupra Oceanului Înghețat de Nord, cînd IL-ul nimeri într-o furtună magnetică, una cum scrie la carte, “Fulgerele ne treceau prin păr/ Trăsnetele ni se spărgeau după ceafă”, care, mutatis mutandis, nu putea fi decît un mesaj trimis prin E-mail pe numele său de la un omonim: “Fetele țipau chemau în ajutor/ Dar nici băieții nu erau mai breji/ Eu mezinul începui să urlu la ei/ Ce vă sclifosiți atît/ Vă e ușor vouă să muriți/ Voi v-ați futut deja cu toții// Dar eu cum o să mor”⁴ —, trebuia doar să creadă ca proprietarul acelui glas să i se arate. Pasagerul, se cunoștea de la o poștă, era dintr-acei care se visează zburînd, soneria deșteptătorului sau zbîrniitul telefonului matinal surprinzîndu-l deseori în spațiu, una cu el, în cădere liberă sau în zbor razant deasupra unui pămînt cînd concav, cînd convex, pe care nu mai apucă să pună piciorul. În viața de toate zilele, aceștia au un mers săltat, de oameni grăbiți să ajungă, și chiar atunci cînd sunt nevoiți să stea locului, trupul lor continuă să facă pași, în gînd, de parcă s-ar afla în interiorul unei roți căreia abia mobilitatea lor îi comunică mișcare. Dă-le voie și fiecare dintre ei ar fi în stare să-și tăbîrcească propriul corp neînsuflețit la groapă; de altfel, ultimul drum nu tot de sub picioare începe? În definitiv, nu mai sunt oameni, ci funcții; din substantive au ajuns adjective, trecători — pe stradă, în transport — pasageri. Cu nesfîrșită părere de rău, amestec de compasiune și cruzime, îngerul îl cîntărea din priviri — pe ceilalți îi trecu prin ochi, în ordine numerică, leșuri într-o hală moscovită, în total 280 de capete; simplă statistică —; omul era pe două treimi respirație și doar pe-o treime bun de murit — nici n-aveai ce îngropa din el. Anume această ultimă treime îi revenea în grijă, dar, Dumnezeu! cîte spaime și porniri abisale a putut să adune, în nici 22 de ani, un mănunchi de oase. N-aveau însă nici o frică în comun, îngerul și pasagerul, ceea ce făcea comunicarea între ei aproape imposibilă. Îngerul, oricît de greu îi venea s-o recunoască, se temea cumplit de înălțime, ai zice chiar — patologic. Era această frică un atavism al căderii de cîndva sau o mutație genetică recentă — cu asemenea grad de poluare a aerului, te puteai aștepta la orice! —, cine știe? Îi fugea pămîntul de sub picioare doar la gîndul că “a făcut Dumnezeu țaria și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub țarie de apele cele de deasupra țariei”, lui, favoritului grămăticilor din primele secole de după Christos, care avea ameteți pînă și la trecerea dintr-un rînd în altul în spațiul plan al unei coli de hîrtie, revenindu-i “înalta misiune” de a privi de sus în jos, pe cînd structural nu era făcut nici măcar pentru a privi de jos în sus. Îl fascina însă linia orizontului, a cărui coardă bine întinsă o sărea imaginar ori de cîte

ori natura-i celestă avea nostalgia originilor. Nu i-au ajutat descîntecele băbești, nici transa, nici fizioterapia, nici postul negru, nimic. În chiar clipa decolării simțea un gol în stomac, la început nu mai mare decît gaura de la capătul îngust al unei pîlnii. Golul creștea pe măsură ce avionul lua înălțime (spunea “lua înălțime” cum ai spune “lua țarie”). La 8500 m altitudine, i se deschidea sub lingurică o groapă comună, în care se prăbușea implacabil cu fiecare sută de metri cucerită de aparatul de zbor. Frica lui lua în stăpînire tot avionul, se infiltra în combustibil, controla aparatele de navigație, pompa kerosene-ul în motoare, evacua reziduurile arderii, împărțea pachete de hîrtie celor cuprinși de grețuri etc., etc., pînă și mîncarea avea gust de mortăciune impură. Nu-și mai aparținea: îi amortisera brațele întinse în aripi, îi înghețaseră tălpile încălțate în trenul de aterizare, umblătura pasagerilor încolo-ncoapă prin salon, de-a chelea dorului, îi întorcea stomacul pe dos, morga de pe chipurile piloților din carlingă îi țiuia în urechi, culoarul aerian de-a lungul căruia se întindea dintr-un capăt în altul i se părea o gaură de vierme de unde nu mai există scăpare. Se consola cu gîndul că și lui Aurel Vlaicu îi era frică de înatul cerului; contemporanii și-l amintesc cum “după ce-și lua rămas bun de la prieteni (și o făcea de mai multe ori într-o după-amiază, căci efectua mai multe zboruri), da mîna de fiecare dată cu cei care asistau colegial la zborurile sale, își lua rămas-bun, apoi scotea de la spate o ploscă și trăgea două-trei gîturi de răchie”. Un înger zbura într-un avion, dacă nu cumva avionul zbura în[tr-un]ger cumplit, resimțit pînă și-n salon. Pierduse un pasager pe pămînt, chiar în sala de așteptare a aeroportului din Domodedovo. Stop cardiac. În zbor, se născu o fetiță. Natura nu suferă goluri. Nașterea fu precedată de-o schimbare de atmosferă — cîta dreptate avea Sf. Augustin: “Inter urinam et faeces nascimur” —, ca și cum îngerul făcuse pe el de frică. Apoi o ceață subțire de alcool — suntem în 1986, Gorbaciov interzice băuturile spirtoase unui popor care nu s-a trezit niciodată din beție; și totuși... — învîlui tînăra femeie în travaliu, formînd o mică oază olfactivă. Să nu-l ia ametelele — îngerul nu este prevăzut cu autopilot; or, se știe că anume frica lui ține aparatul de zbor în aer —, se iți discret peste umărul pasagerului său care citea, absent la toată vînzoleala din jur: “Decît să umbli e mai bine să stai în picioare, decît să stai în picioare e mai bine să șezi, decît să șezi e mai bine să stai culcat, decît să stai culcat e mai bine să dormi, decît să dormi e mai bine să mori, decît să mori e mai bine să nu te fi născut”. Un aer transparent de spirt curat, acum cu ciucuri grei de sînge pe la margini, se așternu peste lumea încremenită în așteptare; atunci femeia răcni și născu. S-au destupat alte sticle de votcă, pentru a sărbători evenimentul (toate evenimentele le datorăm, nu-i așa? urmașelor Evei) — saturat de alcool, aerul avea gust de “Krovavaia Mări”⁵ —; comandantul navei i-a trimis în dar nounăscutului, prin stewardesă, ceasul său de mînă, “Pilot”; apoi s-au strigat nume de fetiță, pasagerii votînd în cele din urmă pentru Anghelina; cine să audă în vacarmul general vocea sugrumată a moașei de circumstanță: “Nu-i pot opri s[îngerarea...].”

“Boody Mary” îl readuce la bordul Boeing-ului 747, cursa Paris — Antananarivu, dar numai pentru a-l antrena într-o cădere în timp invers proporțională cu

înălțimea de la care contemplă pustiul Sahara, poate cel puțin de data aceasta va reuși să atingă, în mișcarea lui de yo-yo între cer și pământ, acea stare de repaus a începutului, starea pe loc, locul unde...

Era de găsit la Nadiușa, alias "N. Krupskaiă", singurul local public din Ch-ăul acelor ani unde putea completa românește un formular — adevărat, în sala de "Literatură străină" —, fără a risca să fie numit pe față naționalist. Se simțea ca-n sînul lui Dumnezeu (sigur, ar fi preferat o Dumnezee...); avea chiar masa lui, ca cititor permanent ce se afla, prima din colțul de dreapta al încăperii. Dimineața, venea odată cu bibliotecarele — se-ntîmpla să le și aștepte la ușa de la intrare —; ora închiderii îl lua de fiecare dată pe nepregătite. Cufundat în lecturi, întorcea deliberat spatele lumii de-afară; abia cînd își simțea coloana vertebrală ca pe-o potcoavă, știa că, orice s-ar zice, are sentimentul șirei spinării. Citania (vorba bunicii: "Ce atîta citanie și citanie?!") era forma ideală de evadare dintr-o lume ce-și schimba lozincile cu viteza deceselor secretarilor generali ai PCUS — trei în mai puțin de patru ani; unii, mai ascuțiți la limbă, glumeau că-și procură abonament la... Piața Roșie, pentru tot cincinalul de înmormîntări fastuoase, să asculte în aer liber Chopin și Verdi pe săturate! —; invariabilă rămînînd doar formula de încheiere a comunicatelor oficiale: "Poporul sovietic și-a strîns rîndurile și mai strîns în jurul Partidului Comunist și al Comitetului Central..."; doar că de sufocat tot poporul sovietic era cel care se sufoca. Perestroika abia dacă reuși să crape o fereastră, și aia zăbreliată. Nu-i de mirare că trăia mai mult prin procură; era suficient să dea peste o frază de felul acesteia: "Atunci am presimțit oarecum ceea ce am simțit mai tirziu: că nu ai dreptul să deschizi o cate dacă nu te angajezi să le citești pe toate", pentru a o ad-opta imediat, transcriind-o în felul său: nu ai dreptul să scrii o carte dacă nu le-ai citit pe toate — fiindcă trebuie să poți să mai scrii cărți după ce le-ai citit "pe toate". Ceea ce nu l-a împiedicat totuși să publice o plachetă de versuri în seria "Debut" — "Rebut", îi zicea el, cu referire la sine —, intrată și ea de curînd în bibliotecă. Vien dietro a me, e lascia dir le genti⁶, cum ar veni.

Iarna lui '85 - '86 a fost odată iarnă! Venea la "N. Krupskaiă" printre nămeți — bocanci scîlciați, costum de catifea reiată ros la genunchi și în coate, pulorvăr roșu-aprins tras pe-un trup răbegit de frig și supt de insomnii de te prevedea printr-însul —, pentru a "face carte" și a ajunge un adevărat "șoarece de bibliotecă". O spunea cu o ironie amară, pentru cine putea citi printre rînduri, biblioteca fiind plină de goluri (autori & titluri lipsă, dar și tomuri golite de orice substanță) ca un cașcaval. Aici era în elementul său pentru a nu fi nicăieri și pretutindeni totodată. Scria la un poem "metafizic" (nu-l va mai scrie-n veci!) care ar fi trebuit să-i exprime "căutările" — descoperise dimensiunea credinței, dîndu-și seama pe loc cît de nepregătît este pentru o asemenea descoperire; Ca-Cel-de-a-zis: "Cînd crede nu crede că crede, iar cînd nu crede nu crede că nu crede!" —; să nu-i piardă urma, îl trecu în jurnal, pas cu pas, după cum urmează: "Odată îngerul Gabriel — la catolici, mesagerul lui Dumnezeu; la musulmani, "păunul raiului" și păzitor al revelațiilor divine — se arată Papei (sau Califului; nu mă pot decide, nota autorului) pentru a-i comunica vestea cea mare: în noaptea

de 21 spre 22 decembrie Dumnezeu îi va trimite un vis profetic. Îl instruiește cu de-amănuntul ce trebuie să facă în tot acest răstimp, apoi se topește-n tării. Papa (sau Califul) nu iese din cuvîntul îngerului, doar că în noaptea solstițiului de iarnă ca-nadins nu poate închide un ochi. Ațipește abia spre dimineață, tocmai cînd ultimul dintre păcătoși se trezește din somn cu sentimentul că a visat ceva nepermis, nespun de... "Se făcea că...", începe să i-l depene femeii (sau cadînei), dar aceasta se răsucește în pat, străină. Estimp Papa (sau Califul) sare ca ars din aș-ternut — cineva i-a visat visul! Întîi se hotărăște să nu destăinuie nimănui despre pierderea suferită, dar făcîndu-și rugăciunea (namazul) de dimineață, pentru prima oară nu simte că undeva acolo, sus, este auzit. Atunci trimite iscoadele în toate patru părți ale lumii, să pună mîna pe nelegiuitul care, mai mult ca sigur, nu-și va putea ține gura. Cum însă bietul om e speriat de-a binele și, pe deasupra, analfabet, nu are putință să citească în cartea ce i s-a arătat în vis nici măcar o literă, astfel că iscoadele se întorc cu nimic. Mîhnit, Papa (sau Califul) ridică ochii la cer.

La celălalt capăt al (ne)răbdării, Dumnezeu își lasă ochii în pămînt în căutarea visului răătăcit, cercetîndu-i pe dreptcredincioși în timp ce aceștia i se roagă fără a bă-nui nimic, dimineața și seara (de cinci ori pe zi), sau ori-cînd mulțumesc Domnului pentru lucruri pe care tot ei le-au făcut, dar și pe cei care-l hulesc sau îi iau numele în deșert. Nici urmă de vis. Atunci trimite pe lume legiuni de îngeri și, pe urmele acestora, poliția sa secretă, dracii. Așa se face că la căpătiul fiecărui credincios se întîlnesc îngerul cu necuratul. Și ce dacă?!

Învățat de Dumnezeu, Papa (sau Califul) își instruiește iscoadele cum să se uite la om, drept în ochi, stră-pungîndu-l cu privirea, pentru a observa în vreunul vi-sul fugar. Sunt arestați toți suspecții, cei cu cearcăne de insomnii cît niște cearceafuri duble întinse la uscat și cei umflați de somn delaolaltă, încercîndu-se prin torturi și spovedanii să li se smulgă mărturia dorită. Sub fierul în-roșit sau gîrbaciul de piele aceștia sunt gata să spună orice, doar să li se sugereze ce anume se așteaptă de la ei. Fiindcă e cu neputință să fii adus în fața Papei (sau a Califului) doar pentru a-i povesti ce-ai visat astă noapte?! Din senin, pornește un fel de concurs al martorilor mincinoși; sătul în egală măsură de răcnetele fără sine ale apostatilor și de extazul noilor mucenici întru revelație, Papa (sau Califul) încearcă să schimbe regula jocului, canalizîndu-le mărtu-riile în direcția dorită. Astfel selectează, din mii și mii de povestași, cei mai buni 12, fără ca vreunul din ei să bănu-iască de existența celorlalți 11, pe care-i trimite în lumea largă blagoslovindu-le apostolatul. Mizează pe faptul că adevăratul visător nu va întîrzia să-i demaște, apărîndu-și neprețuita-i comoară ascunsă, doar că omul nostru nu înțelege nimic din blagoveșteniile de duzină ale tuturor acestor propovăduitori ambulanți însoțiți de niște scribi ca vai de dînșii care fac procesul verbal al fiecărei ședin-țe în plen. Cînd se întîmplă să se încrucișeze drumurile a doi sau mai mulți asemenea "apostoli", inșii se iau de bărbi, se murdăresc reciproc cum le vine mai bine la gură, cetele lor se încaieră, se ciomăgesc, mai mare rușinea! Lu-me-a se adună ca la urs, de urmat însă nu-i urmează decît vreo doi-trei amărîți alde dînșii. Credința strămoșească e

amenințată din toate părțile, sîngele și cerneala curg gîrlă (și nici nu se știe cine-i afluentul cui). Atunci însuși Dumnezeu intervine, pe post de Deus ex machina, pentru a face puțină ordine. Numește din oficiu 4 cărturari să sintetizeze mulțimea de "evangelii" apocrife, aducîndu-le la un numitor comun. Aceștia se aștern pe treabă, fiecare în chilia sa, uitați de lume și de Dumnezeu, în cele din urmă ivind 4 cărți total autonome, în care asemănările doar accentuează deosebiriile dintre texte, de neconciliat. Scîrbit de atîta gîlceavă, Dumnezeu le binecuvîntează pe toate patru.

"Ce citești?...", îl ia în deridere femeia pe omul nostru care rămîne tot mai des cu privirile-n gol. Cuvintele ei îi provoacă o mare neliniște, dar și o mare plăcere. Pe ascuns, începe să învețe carte — visul, își amintește bine, i s-a arătat în scris —, evident de pe una din cele 4 evanghelii recunoscute. La început buchisește fără a înțelege nimic, pînă într-o zi literele se ciocnesc între ele într-un fel cunoscut și devin silabe, silabele se leagă în cuvinte, cuvintele în propoziții, propozițiile în fraze. Textul străin i se arată în toată splendoarea. "Nu-i adevărat! strigă omul în inima sa. Se făcea că..." Îndată se apucă să-și transcrie visul pe curat, dar ochii deprinși cu textul canonic al uneia din cele patru evanghelii nu pot deosebi textul revelat de cel compus de-o străină mîină. Astfel, frazele se încăleacă, visat cu nevisat, din împerecherea lor născîndu-se mici monștri hibridi de care nu poate scăpa toată ziua. Ajunge a nu mai recunoaște nici evanghelia, nici visul. În disperare de cauză, omul hotărăște să renunțe la scris, ceea ce nu-i deloc ușor pentru cineva învățat să guste plăcerea textului. Abia după ce uită literele și pune pe foc toate cărțile (de fapt, una singură — cartea cărților), visul re apare, acum ca prin ceață.

Nemîntuit, Papa (sau Califul) moare cu zile în reședința sa, otrăvit de pierderea a ceea ce, deși predestinat lui și doar lui, nu i-a aparținut niciodată. A încercat tot ce i-a stat în puteri (și vede Cel-de-Sus, puterea i-a fost nemărginită în hotarele sale): și-a hipnotizat turma sau a împiedicat-o să doarmă, după cum au fost vremurile, dar așa și nu și-a văzut visul cu ochii. La căpătîiul Papei (sau al Califului), 4 cărturari îi citesc, pe rînd, pasaje din cele 4 evanghelii canonice, fiecare dintr-a sa. "Nu cred!", lasă cu limbă de moarte Papa (sau Califul).

Pe patul de suferință, omul nostru cheamă un duhovnic, să se spovedească. Vine una dintre iscoadele Papei (sau ale Califului), demult hirotonisită, cu tetraevangheliarul sub braț, care-l ascultă pe muribund fără să creadă un cuvînt: pe cîți alde dînsul schingiuiseră cu mîna lui să mărturisească, oameni luminați, cu știință de carte, poeți, filosofi! Cum însă omul îi cere dezlegarea de păcate, acesta i-o dă — de ce nu i-ar da-o?! —, adăugînd așa, să nu tacă din gură: "Să nu furi!", și pleacă-n grabă la căpătîiul altui muribund. În partea asta de lume bîntuie ciuma — flagelul lui Dumnezeu. Nu de ciumă însă se stinge omul nostru — de absența lui Dumnezeu se stinge! Înainte de a închide ochii, visul i se arată o ultimă dată: schimbat la față, descărnat, aducînd mai mult a coșmar decît a revelație divină, cînd dă să-l mustre pe om, nu atît pentru cele făcute, cît pentru cele nefăcute, parcă i se bat toți dracii la gură. Cu o ultimă sforțare, muribundul îl sugrumă, să nu se chinuie, apoi merge la Judecate de Apoi, cu sufletul

împăcat. Merge cît merge, pînă ajunge la răs_pîntia dintre Rai și Iad, despărțite de un Zid de-un stat de om, zis al Plîngerii. Țipenie. Cu fața la perete, Dumnezeu doar mersuș.

Cu cît înainta în scrierea poemului, cu atît partea neexprimată, retrasă în fața preeminenței cuvîntului, se constituia într-o entitate de sine stătătoare, tot mai puternică. Versurile nu făceau decît să pună în valoare spațiile albe dintre rînduri, ritmurile și sonoritățile prozodice căutate accentuau perfecțiunea absolută a tăcerii, totul nu exista decît ca o parte (formală) a nimicului. Ajunse a gîndi poemul nescris cu intensitatea călugărilor budiști cărora li se propune, la capătul procesului de inițiere, ultima și cea mai dificilă probă: să mediteze la inexistența lui Buddha. În scris, poemul trecea printre rînduri la fel cum lumina zilei se strecoară printre lamele jaluzelelor — totul era să lași loc nimicului, marelui. Dialectica plinului și golului i se deschidea ca-n palmă — "În plin se ascunde profitul,/ în gol se ascunde folosul" —, trebuia doar să creadă în puterea mîinilor sale. Atunci intuitiv ceea ce i se va arăta mult mai tîrziu, la capătul unui ciclu de doisprezece ani de la apariția primei cărți, și anume: în relația cu transcendența, pagina scrisă va funcționa mereu ca un stor de confesional — te spovedești fără a avea certitudinea că, de cealaltă parte, cineva te ascultă; ierți în contumacie, fără a ști pe cine tocmai ai absolvit de păcate, pînă-ntr-o zi mîini nevăzute, de tăcere, trag brusc jaluzelele-n jos. "Fața mea nu-i decît răzătoarea prin care s-a dat chipul lui Dumnezeu, fără rest". Foaia albă însă îi provoca o neliniște cumplită, neliniștea omului crescut sub cerul liber aflat dintr-odată sub un plafon care nu se sprijină pe nimic.

Apariția ei în ușa sălii de lectură — cum sta el la masa lui, simți ușa deschizîndu-se altfel, ca pentru prima oară; n-ar fi trebuit să se uite peste umăr, de la Orfeu încoace gestul nu aduce decît pierderi ireparabile! —, nu, nu putea fi ea! refuzase să-l urmeze ori de cîte ori a chemat-o cu el, ba da! apariția ei în ușa sălii de lectură nu prevestea nimic bun. Din prag, îi aruncă o privire cum ai arunca o bombă artizanală sub picioarele victimei, fără a ține cont de mulțimea din jur, în numele unei idei, și făcu stînga-mprejur. O urmă numaidecît. În coridor îl privi lung-lung — avea niște ochi enormi, cu pleoape grele, de Fecioară Maria din icoanele bizantine; cînd și-i deschidea, brusc, a mira, parcă naștea doi gemeni odată —, apoi îi spuse pe un ton neutru, ai zice sine ira et studio, numai o limbă moartă putînd reda întreaga nepăsarea din voce: "Te urăsc de moarte". Era o zi însoțită de sfîrșit de feb...mart; în lumina din coridorul bibliotecii păreau două insecte preistorice prinse într-un chihlimbar enorm, pe care tot ea îl tăie din interior, cu pași mici și iuți de ferăstrău, pe scara unghiulară, în muchii reci nervoase. Cît o urmări fascinat — trecerea ei de pe-un palier pe altul, enjembement în Sonetele lui Eminescu — se făcu primăvară. Căderea țurțurilor... topirea zăpezilor... natura-mamă ieșind din amorțire... Îl dădu în călduri. Nimeni nu s-a clintit din loc cînd reveni în sală — altfel scîrțîie o ușă pe care-o deschizi în fiecare zi! —; abia dacă făcu doi-trei pași în interior cînd o bucată enormă de tavan se prăbuși cu zgomot exact peste masa lui. În aceeași clipă toate privirile se răsuciră de la locul căderii spre el, ne-la-locul-lui. Rîdea. Rîdea-n gura mare,

gilgiitor, ca de-o glumă bună. De la plecarea ei — “De-abia plecaseși...” — n-a trecut nici un minut. Aruncă o ultimă privire “rămășițelor pămîntești” ale poemului, acum îngropate sub grămada de moloz, împreună cu cărțile luate cu împrumut. Deasupra mesei, la cca jumătate de metru în aer, îngerul Gabriel i se arată mîhnit și înfricoșat și schimbat la față, dar tînarul era prea grăbit ca să-l vadă. O rupse de fugă pe ușă, s-o ajungă, chît că nu mai avea cum s-o întoarce. “Tare de înger!”, auzi din urma sa, fără a înțelege la cine se referă vocea. Trecu glonț pe lîngă garderobă — n-avea timp de pierdut! —; afară, o zări la nici o sută de metri de clădirea pe care tocmai o părăsise. Încremenită locului, ca femeia lui Lot, de sare, privea țintă la geamurile de la etajul trei ale sălii de “Literatură străină”, acolo unde... “Ce-a căzut așa?..”, îl întrebă. “Îngerul, îi răspunse, cu jumătate de gură și, pentru sine, al meu”. Pînă-n seară aveau să cadă ambii, fiecare prin celălalt. (Între paranteze fie spus, un bărbat nu evocă o cucerire trecută decît doar în numele unei noi cuceriri; el folosește, ca să spunem așa, trupul primei femei în calitate de billet doux pentru toate iubirile sale de mai tîrziu, rămînînd în același timp fidel dragostei dintîi. E suficient să-l primești, textul, chiar din mîna lui și, dacă nu i-l restitui înainte de a-l citi, ai și intrat în această scriere la patru mîini.) Uitată, supărarea din ajun cînd, după ce că a venit la ea cu întîrziere de cîteva ore — el care nu întîrziea niciodată! —, se și făcu de rîs în singurul fel în care un iubit o poate face — nu i-a putut face nimic! Și asta după ce fata și-a pus la bătaie, înainte să treacă prin fața altarului și fără ca el să-i fi cerut cel puțin mîna, neprețuita comoară a virginității. Atunci îl bănuî c-a fost la alta, știa și cum o cheamă, un nume de instrument muzical cu coarde — o coardă. (Era pe cînd versul: “Nu poți să iei un bărbat de la gura altei femei”⁷ încă nu se născuse, înainte chiar ca el să devină bărbatul ei și ea, femeia lui.) Nici prin cap să-i treacă prin ce (coridoare & cabinete) i-a fost dat lui să treacă-n acea zi! Cum însă tînarul tocmai semnase o hîrtoagă prin care se obliga să nu divulge conținutul discuției, evită să-i spună că venise la ea direct de la KGB, unde, fiind chemat prin citație, și-a petrecut o zi întreagă, cea mai lungă din viață, întreat de cîte-n lună și stele — deloc întîmplător, sediului KGB din Ch-ău i se zicea Planetarium —, supus unor tiruri încrucișate, iar pe măsură ce și revenea din șocul inițial, de-a dreptul intimidat, pentru ca în final să i se sugereze că ar face bine să nu-și compromită viitorul cu tot felul de prostii bătute la mașină în 4 exemplare (în-suși cuvîntul samizdat era prohibit!), el, care publica în presa republicană și unională! și că dacă nu ar fi fost fiul tatălui său, altfel stăteau ei acum de vorbă! Ceea ce nu avea de unde să știe e că și ei i se ceruse să-l țină pe lîngă dînsa — și optimistul în civil îi făcuse din ochi, chipurile n-are s-o învețe el cum! —, altfel nu pupă repartizarea-n Ch-ău nici unul, nici altul. Așa se face că, odată ajunși în pat, fiecare avea tot atîtea motive să se ascundă de celălalt, chiar dacă, pe față, își ieșeau din piele să pară firești. Scurt pe doi — cînd fu Tică, nu fu Tache, cînd fu Tache, nu fu Tică, cînd fu Tache și fu Tică, n-a fost... Crezu chiar că nu rimează, ei doi, apoi a fost iarăși zi, ea a dat buzna-n bibliotecă, lui era cît pe ce să-i cadă tavanul în cap, după care-au ieșit împreună și așa și tot așa pînă vor reuși să spele rușinea eșecului de ieri, cu sînge. În aceeași noapte

din ajunul plecării la Petropavlovsk-Kamceatsk nota în jurnal: “Am văzut moartea cu ochii: răzmuia de topirea zăpezilor din ultimele zile, plafonul sălii de “Literatură străină” — o bucată enormă de tencuială de la colțul încăperii — se prăbuși exact peste masa mea. A fost o căzătură!!! Eram la cîteva metri de locul acela, tocmai mi se aruncase în față: “Te urăsc de moarte”, pe-o clipă m-am și văzut strivit de grămada de moloz, cu creierii făcuți chisăliți... N-a fost să fie. Dacă totuși căderea se-ntîmpla să mă prindă la locul meu, se cheamă că aș fi murit ca un cărturar, la datorie. Deloc original însă: în ianuarie 1556 Homaym, fiul lui Babur și tatăl lui Akbar, pieri alunecînd și rostogolindu-se pe scările Bibliotecii sale din Delhi.

(...)

I-am văzut pista de decolare-aterizare...!”]

Zbura într-o frică materializată-n duraluminiu, de formă aerodinamică, încăpătoare pentru cîteva sute de pasageri prinși în cursă, cu nume (Boeing 747) și număr de înmatriculare, a companiei Air Madagascar. Pe ecranul monitorului din față un avion minuscul survola globul pămîntesc — acum, emisfera sudică —, indicînd astfel poziția Boeing-ului în spațiu, viteza aparatului și altitudinea zborului. Era ca-ntr-un poem de Ungaretti, “nel volo dall’altezza/ di dodici chilometri vedere/ puoi il tempo che s’imbianca e che diventa/ una dolce mattina”⁸, din care urma să se parașuteze, pentru a treia și ultima dată — înainte ca această călătorie în lumea de jos să ia sfîrșit — într-una dulce mattina a începutului de-acum n ani cînd, întreat pentru a nu știu cîta oară ce vrea să fie cînd se va face mare, nu a mai răspuns “cosmonaut”. Ușoara dezamăgire de pe fețele celor prezenți — tocmai venise în concediu tata, ofițer în aviația maritimă; pe el trebuia să-l bucure “cosmonaut”-ul primului său născut — nu însemna nimic — ușor de spus nimic, dar copilul creștea ca o foare de glastră, sensibil la cea mai mică schimbare de atmosferă din casă — pe lîngă vestea morții lui Iuri Gagarin anunțată în dimineața acelei zile la radio. Căderea cosmonautului antrenă o lume întreagă de vise — unul se repeta cu o frecvență ieșită din comun: plana deasupra satului, nu foarte înalt, dar nici la firul ierbii, recunoscînd casele și grădinile oamenilor, cimitirul venind la vale ca un tobogan enorm, la început fără a-și simți greutatea corpului, apoi, pe măsură ce învățase să-și stăpînească uimirea, pilotîndu-și micul trupșor cu îndemînarea lui, sigur că da! Gagarin, pînă-l trezea bunica la mîncare; nu mai apuca să aterizeze... —, dar și lumea ăstor mari, rămași cu gurile căscate la auzul întrebării lui repetate dădori pentru a o înțelege el însuși mai bine: “Da’ pămîntul poa’ să cadă?” În loc de răspuns, tata-l prinse de subsuori și-l aruncă — “Tîta mare!” — în sus; zborul fu scurt ca o cădere. Apariția fotografului în ograda buneilor schimbă cursul acelei zile. De-odată toată lumea începu să se agite, unii răsăreau pe uși, alții se ițeau pe fereastră, lucrurile intrau ca-n pămînt sau numai nu țîpau sub mîna celui care le tot căuta. Rămas singur cu fotografia în fața casei, vru să-i readreseze întrebarea, dar perspectiva de a fi aruncat iarăși în sus, după ce că toată noaptea visase că zboară de-adevăratelea, nu i s-a părut deloc îmbietoare. Stătea la pîndă, gata să răspundă solicitării care nu întîrzie să vină: “Știi vro poizii?” Nu există țăran în toată Moldova să nu pună această întrebare; o va auzi peste ani adresată

fiicei sale din partea unor colegi de generație, stabiliți de zece-cincisprezece ani la oraș, care numai de dorul literaturii nu se uscau. De ce atunci tresări — bunica ar fi rostit “răsări” — din senin, de parcă simpla amabilitate a fotografului de ocazie venea în atingere cu dorința lui nemărturisită de “a exprima ceva care, fără de el nu ar fi fost niciodată spus”? Susțin o pauză scurtă, atît cît să-i vină sufletul la gură, apoi, dintr-o răsufare: “Pe pămînt și-n aer — cer, numai cer”. Mai departe nu știa; nu-i venise! Fotograful îl privi mulțumit, cu luare-aminte chiar, alegînd între “Brava” și “Maladeț”, dar se pomeni că rostește, cu neprefăcută admirație: “Duuu-te-n păcat!... parcă ți-a ieșit un înger pe gură”. Copilul păli și se făcu nevăzut.

Nu-l prindea somnul de mai bine de 48 de ore, totuși mai ceru o cafea — era îmbibat pe dinăuntru cu ness ca o cămașă! —, ultima. Sub aripa piezișă a Boeing-ului cît tot cimitirul satului de baștină Africa își înălța negreața la cer; în viața lui nu mai văzuse o boltă atît de întunecată. Zbura întruna, preschimbînd orele în kilometri conform graficului acelei curse. Înaintea Boeing-ului, spațiul se desfăcea ca picioarele unei negrese interminabile care, legănîndu-se absent în hamacul ceresc, te întărita pe măsură ce ți se refuza și ți se refuza pe măsură ce insistai în dorința de a o avea, goală, în rădăcina ei ultimă, acel locus pessimus atque profundus al tuturor începuturilor, de nepătruns. Ceea ce scăpa gestului fizic — își simțea Boeing-ul între picioare (îi remarcase încă pe pămînt glandul cabinei piloților), de parcă ar fi suferit de priapism — era tocmai dimensiunea absenței, definitorie pentru cea al cărei aparat genital este interpretat de către anumiți amatori drept un “penis scobit”. Învățase lecția pe dinafară: de regulă, bărbatul se exprimă prin a avea, femeia prin a fi; cum însă nu există bărbat în stare pură, nici femeie așijderea, de cele mai multe ori își sunt unul altuia verbe auxiliare (El să fi avut. Ea are să fie). Rareori, sieși: bărbatul, pentru a-și întări sentimentul proprietății (El a avut); femeia, pentru a-și afirma surplusul de ființă (Ea va fi fiind să fie). La intersecția masculinului cu femininul, în proporție dumnezeiască de unu la trei, se naște îngerul, ar fi fost să fie. “Deocheată făptură, gîndi autorul, cu ochii pe ecranul monitorului de vis-a-vis, Africa arătîndu-i-se ca un elefant en face cu puiul insulei Madagascar alături, eu îl port în cer și el mă trage cu de-a sila la pămînt. Drăcie!...” Îl simțea în preajmă, una din acele absențe mai grăitoare decît cea mai insistentă prezență; îi trădau apropierea niște degete încheștate în mînerul fotoliului de alături, niște ochi pironiți în gol, niște broboane de sudoare rece, niște... niște... Îngerul era din cap pînă-n picioare o nesfîrșită frică de înălțime, firul cu plumb al acesteia, marioneta divină jucată pe degete de păpușarul bețiv într-un spectacol de bîlci despre facerea lumii, etalonul acelei căderi din illo tempori cînd “Domnul Dumnezeu a făcut din pămînt toate fiarele cîmpului și toate păsările cerului; și le-a adus la om, ca să vadă cum are să le numească; și orice nume pe care-l dădea omul fiecărei viețuitoare, acela-i era numele” (Geneza, 2, 19), și doar el, neisprăvitul, nu a știut să le rostească în fața Domnului.

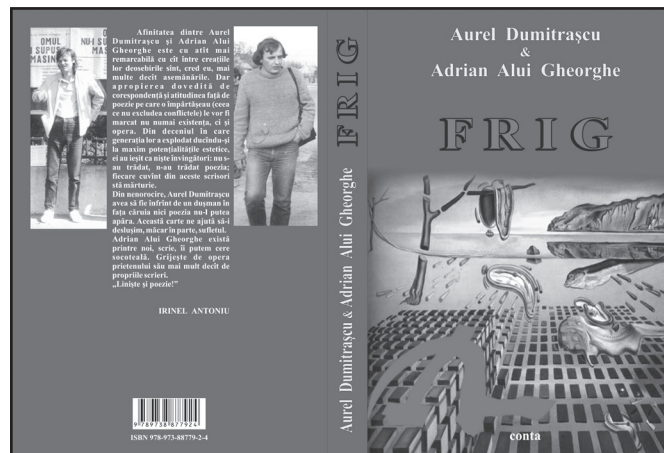
Cerul se retrăgea ca pe scripeți de sub aripile Boeing-ului: începu numărătoarea inversă a coborîrii, 9 - 8 - 7 km..., pasagerii se grăbeau să-și pună centurile de siguranță fără a mai fi rugați, stewardesele ardeau și ele

ultimele rezerve ale combustiei de zîmbete, 6 - 5 - 4...; nu mai aveau mult înainte, înapoi — nici cît să ai după ce întoarce capul. La 3 simți cum cineva îi acoperă ochii — privea prin palmele transparente și puțin concave cum te-ai uita prin ochelarii de croitoreasă ai străbunicii —, o voce venită de nicăieri întrebîndu-l: “Ce vezi?” “Nimic.” Mîinile se lipiră, lentile de contact, de-a dreptul pe retine: “Și acum?” “Întuneric... întuneric beznă.” Fără durere, cum doar lumina poate pătrunde, mîinile-i intră în ochi pînă la coate, desfăcîndu-se în două curcubeie, unul alb, altul negru: “Nici așa?...” “Văd... văd fătul plutind în lichid amniotic ca un cosmonaut în nacela sa... Seamănă cu mine, așa cum apar într-o poză la doar cîteva săptămîni de la naștere... Respiră, zîmbește... Deodată lumea lui dă o fisură... El se întoarce de-a cura-n cap spre spărtura ce se lărgește, se lărgește... Gaura-l absoarbe c-o forță nemenească... Fătul se teme, închide ochii... Tuuunelul!... mîini repezi îl trag afară, îi deznoadă cordonul ombilical din jurul gîtului, îl pocnesc la fund o dată, dădăori... film mut... ca și cum cineva a scos sunetul... și, nemaiașteptînd ca el să-și anunțe venirea pe lume, vocea resemnată a moașei, grăbită parcă să se spele pe mîini: Prăpădească-se neprihănit pe pămînt, fie înger în împărăția cerului!...” Simte pe chip fața schimonosită de-o frică animalică a îngerului, ai zice o mască mortuară abia turnată dacă nu ar clipi des-des, mîinile lui transparente împreunîndu-se a rugăciune în mîinile sale (de unde nu s-ar mai retrage-n veci!) pe care și le duce la ochi: “Cine ești tu?” “Eu sunt tu.” “Și eu?” “Tu ești eu.” “Și atunci, cine s-a prăpădit?” “Nu se știe... uneori cred că ne-au schimbat la naștere, în registrul maternității.” “Și... ce-a fost mai departe?...” “Mai departe... scrie-n carte.” Pasagerul de alături îl fură cu coada ochiului, apoi se întoarce-n semiprofil și zice: “Mais vous parlez tout seul, mon vieux... N'ayez pas peur. Mourir c'est partir un peu...”

Boeing-ul 747 aterizînd la capătul nopții cu cîteva sute de suflete la bord, nu în ultimul rînd autorul fără de care s-au făcut nice una din cîte s-au făcut băgat pînă la coate, ca o moașă comunală, într-o scriere ce s-ar vrea citită nu atît cu retina, cît cu diafragma — dintr-o răsufare, golul din stomac propagîndu-se în corpul singur ajuns în punctul mort al curbei pentru a-l resorbi, cu strigătr cu tot, în vârtejul căscat undeva sub lingurică, cimi[împlețiunpat...]

1. Unitate de măsură chineză, echivalentă a 3,3 centimetri.
2. Unitate de măsură chineză, echivalentă a 33,3 centimetri.
3. Glob chilug.
4. Fragment din poemul lui Vasko Popa, Școala superioară de iubire, în care este evocat Emil Cioran.
5. (rus.) Bloody Mary.
6. (ital.) Vino după mine și lasă lumea să vorbească (Dante, *Purgatoriu*, V, 10).
7. vers de Floarea Țuțuianu.
8. “În zbor la o-nălțime de/ doisprezece kilometri poți/ vedea timpul cum se-nălbește și devine/ o dulce dimineață”.

(Capitol din romanul *Țesut viu. 10 x 10, în curs de elaborare*)

Carte nominalizată la Premiile Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2008

Adrian G. ROMILA

Frig sau despre supraviețuire în comunism

Cei ce nu au prins perioada îngrozitoare de dinainte de 1989 (sau nu au prins-o la o vârstă evaluatoare) nu au cum să știe ce bun strateg trebuia să fii ca să rezisti. Să nu găsești nimic bun în absolut niciun domeniu al vieții: nici carne, nici pâine, nici cărți, nici prieteni adevărați, nici vorbe libere și bune, nici idei mărețe. Doar minciună, frig și întuneric. Trebuia să obții ceva doar prin relații și îndelungi așteptări. Pentru scriitori, lucrurile erau și mai complicate. Cenzura, partidul și securitatea erau instanțele care validau valoarea textelor și era destul de dificil să le ocolești fără să-ți pui în pericol libertatea sau chiar viața. Și adesea afirmarea culturală era dependentă strict de nivelul compromisului.

Spun lucruri cunoscute, știu, dar trebuia cumva să reamintesc aceste banalități ca să pot afirma că rămăsese un „gen” literar oarecum mai relaxat, deși nu lipsit de riscuri: corespondența. În spațiul intim al hârtiei puse în plic puteai să-ți imaginezi că te plângi de toate, că-ți povestești cotidianitatea mizeră, că planurile ți se vor îndeplini, într-un viitor la fel de irespirabil ca aerul smolot al României ceaușiste. Chiar când știai că omniprezentul Mare Frate îți citește scrisoarea și ți-o relipește neglijent înaintea de a-i da din nou drumul spre destinatar (atunci când nu avea de ce să o oprească, ca mai apoi să te „oprească” și pe tine). Din nou, cu scriitorii lucrurile erau mai complicate. Scrisorile dintre ei vorbesc la o altă intensitate decât a celorlalți oameni. Altele sunt evadările lor, altele sunt salvările lor. România anilor '70-'80 ai secolului trecut, de pildă, e percepută mult mai acut de către scriitori, în toată splendoarea ei absurdă și clausturantă. De aceea parcurgerea unei astfel de corespondențe poate contura în efie imaginea viețuirii și a supraviețuirii în ultimii ani ai comunismului românesc.

Exact asta face antologia de scrisori editată de poetul Adrian Alui Gheorghe (Frig, Conta, 2008). Ea cuprinde misivele lui și ale prietenului său Aurel Dumitrașcu, schimbate între ei de-a lungul a peste 10 ani (1978-1990).

Moartea prematură a ultimului (în septembrie 1990) a oprit corespondența, lăsând în scrisori, cel puțin pentru el, doar puțin din bucuria de a respira aerul libertății atât de așteptate. Schimbul de epistole e interesant nu doar ca document literar și biografic (avem de-a face cu arhiva personală a doi poeți optzeciști importanți). E vorba de un mod de viață și de un stil anume de a scrie. Cei doi poeți își scriu intens și consistent despre fiecare eșec, despre fiecare cucerire în războiul pentru cucerirea brumei de normalitate. Amândoi prestează în munci mizere și prost plătite (Adrian Alui Gheorghe e când muncitor în Piatra-Neamț, când miner la Petrila, când profesor la Casa Pionierilor, Aurel Dumitrașcu e profesor suplinitor în Munții Neamțului, la Borca și, mai târziu, muzeograf), amândoi caută să intre la filologie ca să-și rezolve statutul, amândoi umblă după pâine, țigări și medicamente, amândoi se tratează de boli, de ratare și de singurătate. Dar, cel mai important, amândoi se salvează prin cărți și poezie. Cărțile circulă între Borca și Piatra-Neamț, ca și impresiile de lectură, fragmentele de poeme, publicațiile literare, sfaturile bune, încurajările tandre, planurile literare. Cei doi scriu și citesc cu o fervoare debordantă, încercând să contracareze lipsurile de toate felurile. Publică la reviste centrale, sunt recomandați de poeți consacrați, participă la cenaclurile din capitală, țin legătura cu alți confrăți întru literatură, sunt pomeniți la Radio „Europa Liberă”. Provincia nu-i sperie, dar nici centrul nu-i îmbată. Un „s-a scris depre mine în...” sau „cutare m-a pomenit în...” sau „am vorbit cu...” nu sunt decât ferestre spre un firesc al vieții literare care presupune libera exprimare și libera circulație, inclusiv a ideilor. Niciun dram de superbie, nicio iluzie de mărire. Formulele calde cu care încep sau se termină scrisorile („prieten rar”, „iubite prietene”, „cu toată lipsa ta”, „te îmbrățișează frățește”) dezvăluie o legătură de amiciție care, în ciuda distanței (cei doi își trimit scrisori din aproape toate localitățile în care ajung), își menține temperatura și afinitățile electice.

Volutele scrisului vădesc, de departe, calitățile poetice. Cotidianul e mereu transfigurat de metafore, de spuse cu tâlc, de fragmente lirice. „Sunt bine în rest”, scrie Adrian Alui Gheorghe, la un moment dat. „Pun pariu cu primăvara aceasta că nu are mai mulți fluturi decât anul trecut. Mi-i dor de tine. Atât timp cât vom rămâne puri, cât în sufletele noastre nu va colcăi vanitate, egoism, și atât timp cât vor exista cărți, prietenia noastră va fi dragoste într-un anotimp ermetic – poezia”. Iar Aurel Dumitrașcu, la un alt moment dat: „Când ți se va părea că par mulțumit să știi că sunt căzut într-o greșală necesară și efemeră. Veacul acesta are nevoie de poezie cum am eu nevoie de biserică, dar cine ne poate lua dreptul de a respira?! Pălmuieste-mă în ziua când îți voi părea «ajuns», «fericit», «asigurat». Pentru că numai moartea nu trădează veșnicia. Cel puțin așa mi se pare în seara aceasta cu fesele reci”. Poezia e omniprezentă, ca text și ca pretext, ca scop și ca motivație fundamentală a existenței. Totul în corespondența celor doi se raportează la poezie, în ea se tolesc toate neajunsurile proiectelor vitale, retezate de mizeriile zilnice și de comunismul tot mai imbecilizant. „Scrisorile ne-au fost, în acea perioadă, toiaș de sprijin”, notează „cel rămas”, Adrian Alui Gheorghe, într-un fel de prefață. „Speranță. Motivația așteptării. Amânare. Răsfoindu-le, acum le simt conectate la realitatea care le-a generat. Freamătă. Sunt îmbibate de zgura timpului, dar sub

aceasta simt energia spatelui care se îndreaptă cu efort”. Publicate la ceva ani de la scrierea lor, epistolele relevă, într-adevăr, „lumea văzută la lumina «opațului socialist»”. Dar salvată prin cuvânt.

Între reproducerile din volum (câteva pagini ale originalelor, presărate drept contrapunct manuscriptic printre tipărituri), există la sfârșit o notă informativă găsită în 22 decembrie 1989 pe biroul prim-secretarului de partid al județului Neamț despre „activitatea dușmănoasă” a celor doi poeți, care se împotriveau „politicii interne și externe a partidului nostru” prin discuții, prietenii și activități culturale. Fuseseră pomeniți la „Europa Liberă”, se raliaseră grupurilor dizidente, făcuseră comentarii „dușmănoase”, își convinseră prietenii și rudele să se dezică de ei pentru a nu avea probleme. Deveniseră suspecti, deoarece, ca „dușmani ai poporului” nu mai suportau „frigul”, chiar dacă, înainte de orice protest violent, încercaseră să-l îndulcească poetizând. Sau trimițându-și scrisori. Câte dintre ele or fi fost desfăcute și de când?

Martori-profeți ai regimului, cei doi corespondenți l-au înfruntat alcătuind o singură ființă, ca hibridul răăcitor din basmul cu ologul ținut în spate de orb (Adrian Alui Gheorghe îl pomenește în aceeași pseudo-prefață). Frig chiar asta este, o ilustrare a acestui basm. Atât de frumos scris și, vai, atât de adevărat!

Ion POTOLEA

„Tinerețe, dar dumnezeiesc...”

(„Frig”, Aurel Dumitrașcu & Adrian Alui Gheorghe, Editura „Conta”, 2008; prefață: Irinel Antoniu)

Bildungsromanul epistolar Frig, scris de poeții Aurel Dumitrașcu (n. 1955 – m. 1990) și Adrian Alui Gheorghe, s-a născut din corespondența celor doi autori în perioada cea mai ideologizantă din istoria literaturii române. Miezul întinericului comunist, simburile lui de spaimă, de renunțare, de alienare e spart de aceste „rachete luminoase” trimise de la Borca la Piatra Neamț, de la Sulina la Petrița și de pe unde-i mai purta soarta pe tinerii noștri eroi. Perioada istorică amintită e limitată la intervalul 1978-1990 și face parte dintr-o epocă istorică de mare complexitate, încă irelevant recuperată în literatura română. În acest sens demersul lui Adrian Alui Gheorghe, acela de a publica scrisorile pe care și le-au trimis cei doi, va rămâne ca un gest de frontieră, de pionierat în cadrul generației, oricând citabil și de referință. Cititorul mai vîrstnic, contemporan cu „evenimentele” sugerate în paginile corespondenței și implicit ale cărții, va fi deopotrivă curios și satisfăcut ca și cititorul născut după Revoluția de la 1989, pentru că unul dintre personajele cărții e, indiscutabil, „tinerețea”. „Tinerețe, dar dumnezeiesc...”, cum zice un vers din Ruben Dario. E vorba de tinerețea noastră anistorică, în care suntem pătrunși de „universalul substanțial”, cum spune Hegel și acesta ne însuflă „sentimentul energiei active”.

Trecem peste calitatea de document a cărții, de istorie a inocenței ultragiutate, a rezistenței prin apelul la

„frumusețe și poezie” al celor doi autori și încercăm să vorbim mai mult de calitatea de roman epistolar (chiar așa!) a consistentului volum care ni se oferă. Așadar, conținutul „romanului epistolar” este dat de faptele, întâmplările, emoțiile și comentariile dramatice ale unor tineri care întâmplător (oare?) se numesc Adrian Alui Gheorghe și Aurel Dumitrașcu și sunt poeți trecuți în istoriile și dicționarele literare recente. Ei sunt actanți într-o altă operă literară însă, numită Frig, care a întrunit sufragiile juriului la premiile Uniunii Scriitorilor din România pentru ca volumul să fie nominalizat la „premiile speciale”. Și necesara distincție trebuie operată de la lectura primelor pagini. Deci nu suntem în fața unei textologii sau a unei monografii, a unui capitol de istorie literară recentă, ci a unei opere literare nonficionale bazată numai pe atenta distribuție a documentarului. Doi tineri care vor să devină (musai!) „mari scriitori” străbat cu epistolele lor picarești toată România, înfruntă tot felul de geamăși ai gloriei literare, trăiesc din remunerații modeste, cunosc pe viu amabilitatea contondentă a politrucilor, muncesc pe unde apucă, prin fabrici și mine, prin școli sătești, participă la un maraton colectiv al scrisului și cititului, nu pun pixul jos nici în cele mai teribile momente ale eșecului. Au iubiri adolescente, sunt uneori disperați pînă în pragul sinuciderii, alteori veseli și ironici, dar mereu intransigenți cu ei înșiși. Sunt puși pe harțag și pe glorie serioasă. Nu sunt fițoși, dar nici modești. Recunosc cu fair-play calitățile concurenților lor pe piața literară a momentului și sunt afectați personal de dispariția unor

reperes estetice și morale (Marin Preda, Nichita Stănescu, Alexandru Philippide etc.). În tot, avem un roman de un tragic optimism. Frigul existențial resimțit în conștiință e permanent încălzit de soarele prieteniei. Aș avansa ideea că „prietenia” e al doilea personaj al cărții. Avem pagini antologice de epică a prieteniei și, mărturisesc, eu însumi am plîns și am jubilat, citind marea risipire în frumos, duioasa naivitate din spatele frondeurilor, marea discreție a marilor prieteni, fair-play-ul dovedit de cei doi protagoniști în schimbul lor cast de tribulații candid.

Un semn de înaltă moralitate le veghează permanent gesturile. Deși nu e citat, proverbul de care parcă țin cont mereu este: Qui perversi cordis est non inveniet bonum, et qui vertit linguam incidet in malum – „Cine are inimă stricată nu găsește binele, iar cel care are limbă vicleană se prăbușește în nenorocire” (Prov. 17,20). Contextul nașterii acestei cărți se apropie involuntar dar semnificativ de trama romanului Darul lui Humboldt de Saul Bellow. În fond Aurel Dumitrașcu i-a lăsat scrisorile sale prietenului său Adrian întocmai cum Humboldt von Fleischer lasă moștenire prin testament scenariul de film din care prietenul său Charles Citrine și soția acestuia Katheleen vor face avere. Să dea Dumnezeu poeziilor ca romanul epistolar Frig să devină un best-seller și să îmbogățească, în primul rînd, literatura română. Lucru de care nu mă îndoiesc. O altă similaritate este aceea că un scriitor viu „povestește” de prietenul său mort și demersul anamnetic e cu atît mai tensionat. Faptul că întregii cărți un fior, un aer neverosimil de cinema, de magie, de număr de spiritism. Citind Frig, eu, care-am avut doar trei întâlniri în viața mea cu Aurel Dumitrașcu, am avut senzația că-l aud aievea. Din această perspectivă, cartea are o primă calitate – reconstituie sau învie spiritul unui om și al unui artist, îi redă naturalețea „viului”. Disjunția „eul pur” și „eul biografic”, în acest stadiu, nu operează. Protagonistii au nebunia necesară de a lua lumea și literatura de la zero, de a crea în continuare cu inocență și nu cu citate, de a-și construi teoria din mers, după propriile nevoi estetice.

A doua calitate a cărții este că reabilitează imaginea unei generații care a creat și s-a afirmat în comunism. Tendința generațiilor mai noi de cititori este de a expedia subiectul „scriitor din comunism” într-un stereotip sau de a sări peste el („Las’ că știu eu, ăia cu complexul oprîmării etc.”). Generația în cauză a fost cînd ostracizată global cu eticheta „generație de sacrificiu”, cînd împinsă în inofensive curente poetice (onirism, textualism, post-modernism și alte isme) cînd, mai nou, împărțită manicheist în colaboraționiștii cu Estul și colaboraționiștii cu Vestul. Oricum, impresia generală era că peste România acelor ani se așternuse o noapte grea, apăsătoare și că oamenii nu mai gîndeau, nu mai aveau coloană vertebrală, că erau inhibați, neputincioși, apăsați, muți, surzi, indiferenți, egoiști, aplecați spre felonie sau cinici. Dar nu, în Frig descoperim cu bucurie doi intelectuali integri, robuști, bătaioși, talentați, generoși, decomplexați, dînd cu tifla sarcasmului în sistemul bolnav. Tenacitatea lor a învins inerția birocratică și ideologiile. Dovada este propria lor consacrare. Prefăcătorul cărții, tînărul Irinel Antoniu, spune, de altfel, îndreptățit: „Din deceniul în care generația lor a explodat ducîndu-și la maxim potențialitățile

estetice, ei au ieșit ca niște învingători: nu s-au trădat, n-au trădat poezia; fiecare cuvînt din aceste scrisori stă mărturie. Din nenorocire, Aurel Dumitrașcu avea să fie înfrînt de un dușman în fața căruia nici poezia nu-l putea apăra. Această carte ne ajută să-i deslușim, măcar în parte, sufletul. Adrian Alui Gheorghe există printre noi, scrie, îi putem cere socoteală. Grijește de opera prietenului său mai mult decît de propriile scrieri.”

Cine are experiența sau proiecția unei călătorii cu autotrenul într-o noapte prin România ar putea să-și imagineze și codul secret după care se comunica în România acelor ani. Între șoferii de truck-uri, noaptea, are loc un dialog încifrat și deopotrivă fascinant prin stațiile lor de emisie-recepție. Toți își spun „colegu”. Iar comunicarea are ceva din dialogurile incongruente ale marginalizaților. „- Colegu de Bistrița, am control la Fetești?”; „- Nu, colegu, drum liber.” „- Și tu ai drum liber spre Sighișoara, Colegu! Drumuri bune.” „- Colegu’ de Timișoara, ai echipaj complet la Heitur, acu’ au ieșit.” „- Mulțumesc, colegu, trag pe dreapta. Drumuri bune!”. Este incredibil cîtă solidaritate poate genera pericolul între ființe necunoscute chiar și cînd acest pericol este insuși Statul. Aceeași este și atmosfera din Frig. Un grup de mauvais garçons își anunță din gură-n gură, din sfară-n sfară, din epistolă în epistolă: Liniște. Poezie. Salvare. Alarmă. Adică „drum liber” sau „băieți”, din argoul șoferesc. Rezultă din corespondența schimbată de cei doi tineri că ei nu erau singuri, ci tocmai ca-n noaptea șoferilor de autotrenuri, sute de oameni schimbau sute de mesaje, sute de cărți interzise sau nu, își treceau manuscrisele din mînă în mînă, intrușii erau detectați, ocoliți sau izolați după lecția imunologică a anticorpilor. Deveneau instanțe literare. Cîștigau adepți sau discipoli. La cîți corespondenți avea „instituția” Aurel Dumitrașcu, la cîte ieșiri publice formale sau informale avea, în cîte puncte strategice părerea lui conta, ori cînd „epistolierul fără răgaz” putea să riște chiar și formarea unui partid în ilegalitate. Un „partid al purilor”, desigur. Securitatea cu toată morgia ei de ubicuu și infailibil agent 007 avea motive justificate de îngrijorare. Persecuția devenise mai rafinată decît în anii ’50 și, în consecință, nu găsim în Frig episoade cu tortionari care îți smulg unghiile cu cleștele. Umbra invizibilului Big Brother care stă aplecat peste umărul tău se ghicește totuși. Efectul coerciției și al intimidării a fost contrar așteptărilor. Tinerii noștri au devenit mai radicali, mai îndîrjiți. Ei practicau un soi de fundamentalism prin poezie. Insațietatea lor culturală era și un reflex de apărare ca-n Fahrenheit 451, a lui Ray Bradbury. Devorau cărțile pentru a deveni liberi. Aerul lor complotist avea parcă mai degrabă conotația unei revolte a tineretii ca-n filmul Dead Poets Society.

Din punct de vedere stilistic, construcția (avem totuși o scenarizare a corespondenței, care se așează după logica evoluției „personajelor” ca personalități și în istoria comună) se constituie după principiul privirii simultane în două oglinzi. Viziunea nu are pretenția exhaustivității unei fresce, nici nu avea cum. Avem de-a face cu o „realitate” privită mereu în ceață, de aproape, cu camera pusă constant pe umăr (unghi rece), fără alte unghiuri falsificatoare. Fiind doi protagoniști și un singur eveniment, de cele mai multe ori avem posibilitatea să receptăm aproape simultan două eu-uri narative, un fel de realitate filmată

cu două camere. Fiind un roman scris odată cu faptele (un fel de autoscriere a textului) reflectarea nu e pură; faptele exterioare acestui comentariu proustian binocular nu sunt clare epic: întâlniri, tribulații, cabale, incriminări, surpări de pereți, decernări de premii, se estompează și se pierd în depărtarea cîmpului narativ multidimensional, convertindu-se într-un fel de halou deasupra realității care nu se vede, dar se ghicește.

Autobuze convenție supraaglomerate intrînd în fabrici, deșertîndu-și baloturile umane, cozile la alimentara, festivismul găunos al defilărilor, aerul sumbru al orașelor neluminate, frica, chiar dacă ascunsă adînc sau disimulată, toate alcătuiesc un fel de parte nevăzută a aisbergului numit Frig.

Remus Valeriu GIORGIONI

Imensitatea FRIGului (frigul lăuntric)

Dar nici sărac ca anul acesta, ca celălalt și ca de când sînt...

Volumul FRIG, cuprinzînd corespondența dintre Aurel Dumitrașcu și Adrian Alui Gheorghe, mari poeți amîndoi, este o carte numai bună de premiat (a și fost nominalizat/ă...). Dacă am încerca să tîlmăcim titlul cărții, desigur că F de la frig dă socoteală într-o oarecare măsură de „cei trei F” ai societății socialiste multi-lateral-dezmembrate: foamea, frica și frigul, de care am avut parte cu toții în comunism. Dar în romanul epistolar „Frig”, cuvîntul nu înseamnă neapărat lipsa căldurii/luminii din case, sau iernile grele din zona nemțeană în care locuiesc (și au locuit) protagoniștii, ci mai cu seamă frigul interior, înfrigurarea creației. Iar foamea nu reprezintă chiar „Foamea” lui Knut Hamsun – chiar dacă prin anii optzeci începuse și penuria alimentară, iar A.D. îi mai scria uneori amicului său: „*Vezi, nu veni la mine fără porția de zahăr și ulei, că aici încă nu se dă!*” Ci mai degrabă foamea de cultură/literatură, de absolut. Numai frica era - *uneori* - cea reală. Cei doi începuseră să fie filați de organele securității. Schimbul lor intens de scrisori nu putea să treacă neobservat de „păunii” de pază ai comunismului. „*Sărăcia a dat buzna în casa mea... Și nu numai că a intrat, dar chiar s-a pus pe îngrășat*” (dintr-o scrisoare a lui Adrian Alui Gheorghe – pg. 475). „Cred că săraci am fost mereu, dar nu ne putem permite s-o recunoaștem într-o lume cu atîția proști bogați”, zice și Aurel Dumitrașcu (pg. 326). „Noi am trăit prea mult în neajunsuri pentru a scrie prost” (A.D.).

Corespondența dintre A.D. - A.A. Ghe. (*pentru simplificare, ne vom folosi în continuare de această prescurtare*) este dominată vădit de spiritul primului. Dacă Adrian este spusos, spiritual, vioi și spințar în scrisori – *profund și grav în poeme* – Aurel este intransigent până la radicalism. Conștiința valorii proprii, poate și sentimentul premonitoriu al unei morți tragice, deci prematură, îl urmărește constant. Din *serios* devine *uneori* crispat, neînduplecat, în fața de inconsecvenței vieții, față de erorile, ezitățile prea-umane ale prietenilor. În multe din scrisorile lui A.D. se simte fibra groasă a suferinței, deplina asumare existențială, uneori chiar stigmatul damării. Abia cu timpul epistolele lui devin mai potolite

Romanul păstrează intactă feroarea intelectualului camilpetrescian. Are elanul și respirația depărtărilor sălbătice. De aceea recomand tînărului cititor să lectureze Frig într-un fel unic. Să o citească cu spatele sprijinit de o bornă kilometrică, pe o șosea abandonată. Să o parcurgă pe marginea unui lac sau pe vîrfurile unui munte, pentru a dărui spiritului acestei cărți un spațiu inubliabil și fertil în care pomul numit Frig să crească și să ne dea căldura aceea specifică conștiințelor integre.

Aurel Dumitrașcu a murit tînăr. Scrisorile lui și ale lui Adrian Alui Gheorghe comunică în continuare, ca și cum litera pusă în ordinea epistolelor capătă o fecunditate aparte. Oamenii trec, tinerețea rămîne. „Tinerețe, dar dumnezeiesc”, cum zicea poetul Ruben Dario.

(*nu resemnate*), dar din acest motiv și mai puțin spectaculare în spirit. Nu avem de-a face aici cu un „accident de parcurs”, nici cu diminuarea intransigenței unui spirit condescendent radical, ci poate cu o oboseală sufletească temporară.

Aproape toate epistolele vibrează de o notă – sau o par-titură – tragică. La început (*o posibilă paralelă biblică: prietenia dintre David și Ionatan*), cei doi se înțeleg perfect. „Îți scriu ție, pentru că ne împărțim supliciile, pentru că mă simt altfel *dacă știi tu că-s disperat*”; „*Noi nu vom fi niciodată învinși, dar (nici) nu știu dacă vom învinge vreodată*”; „*Vreau să scriu. Și să citesc mult... Vreau să-mi educ disperarea*” (A.D.). „*Am poezie bună în mine, dar o scriu prost*” (A.A.Ghe.).

Cu timpul, cei doi corespondenți consecvenți sunt nevoiți să constate că și „prietenia are și un gust amar”. Scrisoarea lui Aurel, din 12 sept. 1979 – pg.172, este încărcată de reproșuri amare, ca și cea a lui Adrian din 19.10.81 (pg.339): „*Am impresia că cineva mîncă șaua calului cu care se preumblă*”.

Liniște & lumină. Bucurie + Poezie

Cuvîntul de ordine (finalul/finalitatea/culminarea) al aproape tuturor scrisorilor lui A.D. este cel cuprins în acest subtitlu. Prima parte – cu varianta *Multă lumină! Multă liniște!* – o întâlnim în primele scrisori, spre a reveni către finalul corespondenței (anii 88-90) cu „Bucurie și poezie”. Între timp, pe la mijloc, apele se mai tulbură. Apele vieții, prieteniei, poeziei. Dacă alți prieteni se ceartă pentru fete/femei, disputele dintre cei doi sunt legate de cărți împrumutate – și nereturnate – și principii nerespectate. Până la urmă, A.D. acuză de inconsecvență în prietenie, „neseriozitate” în plan profesional: profesia „de bază” a mai tuturor protagoniștilor din scrisori, atotabsorbantă/anihilantă e POESIA (ca să păstrăm grafia lui Aurel) – aceea „disperare cu ochi albaștri” care transcende orice gen de relații: familiale, sociale, amicale. Electrizat parcă de urgența timpului, care pentru el plutește în aerul pe care-l respiră, A.D. este încrâncenat în scrisori, de o intransigență inexorabilă, dar de o serenitate a înălțimilor în poem.

Dacă A.A. Ghe este, cum spuneam, spiritual, spințar, aforistic și de cele mai multe ori relaxat (am cules din scrisorile lui extraordinare mostre ale românescului haz de ne-caz!): El parcă ar scrie cu intenția și dorința de a plăcea, cu

scopul de a descreți puțin fruntea prea-seriosului său prieten – A.D. în schimb e mai tot timpul grav, cogitativ, uneori chiar prăpăstios. Prin tot ce scrie, el vrea să spună că nu se joacă de-a existența, de-a poezia, pătruns de unicitatea lor, ca daruri de la Dumnezeu. Conștient parcă de scurtimea vieții, de adierile morții, pe care le și evocă adeseori în vers, el joacă totul pe-o carte. Iar greșelile prietenilor – mergând de la ușoarele ezitări, la compromisuri reale în fața presiunilor socialului, existențialului – el le taxează prompt, reacționând uneori violent. La A.D. se simte orgoliul nemăsurat, pe când la A.A.Ghe, *umiliința orgoliului...*!

Și zice Aurel: „Există în mine o propensiune irezistibilă pentru stările posibil catastrofale, o voluptate „un peu” demențială pentru ninsorile neînfrinate și puhoaiile mari... Poate că ceva din mine seamănă cu aceste devălmășii ale naturii”. Și mai ai dreptate că „există un orgoliu care întrece realitatea, în mine” (*subl. n.*). După fireștile oscilații în amicitie („Faptul că mă judeci în felul acesta îmi arată că nu înțelegi deloc perioada extremă pe care o traversez acum, că ești oricând dispus întru oscilații în amicitie” – A.A.Ghe.), apar și merele de aur ale concordiei: „Și numai eu știu cât de prieten îți sunt chiar și atunci când, rămânând în cinste, îți vorbesc ca un neînduplecat”; „... poate a fost singurul timp în care am fost și puțin religios (*perioada de armată și lucrul în mină al lui Adrian, n.n.*), rugînd pe D-zeul lor să te aibă în pază!”; „... în aceste vremuri, mai mult decît orice, caracterul celui cu care te aduni contează” (*toate citate din scrisorile lui A.D.*).

Uneori între prieteni se creează un oarecare decalaj, diferență de fază, cînd parcă nu mai vibrează pe aceeași frecvență: „Nu puteam crede că m-am înșelat în ceea ce privește omul care ești, cel pe care-l consider de ani de zile aproape frate...” (A.D.) Unul pică la examen, altul se plînge că n-are plicuri de scris, de 7 bani bucata. Pe unul îl părăsește iubita (una dintre ele... – A.D.), celălalt n-are unde „să-și plece capul”, comuniștii tot amână să-i dea locuință. Aurel clamează mereu în scrisori POEZIE și LINIȘTE, dar este un mare neliniștit, bântuit de acea stare sublimă de insecuritate, apanaj al creației. El este și un mare, constant nemulțumit de tot ce-l înconjoară: de mediul ambiant, de prieteni, lumea literară, de scris, și iar de prieteni, în care și-a pus toată încrederea sufletului, idealizându-i. După fiecare laudă/apreciere, urmează imediat o observație, remarcă negativă – motiv de nemulțumire: „(Scrii bine, dar) încearcă să nu mai rupi șira spinării poemului cu artificii frumoase”. Cei doi corespondenți se acuză reciproc de tăcere nejustificată – dintre ei A.D. se simte mai cu seamă neglijat - : „De ce ții să fii un măgar?! Un măgar al uitării?!”; „Sau ai murit?! Fără să termini de scris marile tale poeme?! Mă enervează muștenia ta”.

Nihilistul încărcat de speranțe și har. Blestematul rănit, înțeles și iubit de neant: Măritul Prinț de Sabasa și Pârâul Cârjei...

Din cele mai multe scrisori semnate A.D. răzbate veșnica nemulțumire față de mediul anost, limitat, de la Borca, mediu compus din membri neînțelegători ai familiei (*ei îl consideră nerealizat*); din consăteni și colegi de cancelarie stupizi și obtuși. Iubite care îl părăsesc mereu, sătule de lipsa lui de consecvență în dragoste – poate și de capriciile de poet frumos!: „O iubesc, cred. Dar oricum eu nu sînt o investiție serioasă în amor. Că mă plictisesc repede” (pg. 292). „Îți

simt lipsa mereu. Am sunat-o pe Ana Fenoghen. La vară sper să hoinăresc cu ea prin dragoste, frumusețe și Deltă”. Fiindcă prietenia adevărată nu este neglijată, ea se împletește cu dragostea feminină: „Vorbesc și de tine mării, prietenilor. Stau la o fată alături de care s-ar putea să mor”.

Dar, deși se plictisește uneori, Aurel ferecește singurătatea calmă a munților de la Borca Neamțului, atât de propice creației adevărate – aproape cum se află de marea Creație. (*Singurătatea aceea a naturii îi este necesară poeziei sale precum lui Eminescu celibatul impus de Maiorescu!*). Tot timpul „Măritul Prinț de Sabasa și Pîrîul Cârjei” – de la Adrian Gheorghe cetire – ar vrea să fugă, să plece în lume; dar în același timp mereu se simte atras de casă ca de un magnet, simte nevoia să se întoarcă la matcă/vatră. În fiecare vară capătă aripi, zboară spre Sud (*cu păsările migratoare*): simte nevoia unei băi de mulțime în „balta” literară și atunci merge la București, via Iași. Merge la mare și la Sulina, cu cărdul nenunțărilor prieteni/prietene. Dar în fiecare toamnă se întoarce: deși tot speră să capete post la oraș (în Piatra), mereu este distribuit în zona lui, pe lângă comuna Borca. Aurel nici nu realizează de fapt că asta l-a făcut pe el mare poet: Pădurea, ploaia și muntele. Rămânerea pe loc, cadrul regal. Fiindcă la Borca plouă cu fete frumoase și poezie: „Sînt cam tulbure. Mă simt plictisit și fără proporții. Dar sînt plin de poezie. Aștept o ploaie. Va fi o nuntă de versuri” (*subl.n.*). „M-a trezit ploaia. M-am dus afară și am stat cu ea. Era răcoroasă. Seamăna cu cămașa unei fecioare-pădureancă”. Livada poetului e „un rai liniștit”, pe muntele de la Borca se poate călări, iubi, „privi liniștea”; se poate vorbi cu iarba „despre iubire și poezie”. Atunci cum ai putea să nu fii poet?? (*ne întrebăm și noi, ca omul...*)

Poetul nostru are și nevoi umane, are nevoie de puțină fericire: îl găsim mereu în căutarea ei. Adică neîmplinit și nefericit. Mereu mai vrea ceva. Vrea altceva. Pentru că nu crede în Dumnezeu, A.D. și-a ales un idol. El crede în Poezie ca-ntr-un adevărat dumnezeu. Și acesta este fondul dramei sale, semnul vădit al damnării. În scrisoarea de la pg. 463 (20 de 1985), Aurel realizează o exactă autoevaluare, drept dovadă că era pe deplin conștient de „defectele” sale: „Vanitos, enervant, intolerant, îți vine să-l împuști uneori, nu tace, dar e cinstit și nu e prost, e bun (în poezie, *subl.n.*) și conștiința acestui fapt îl face „rău”. Dacă n-ar avea talent ar fi bun de ministru...”.

Orgoliul nemăsurat al creatorului radical, convins că are ceva de spus în literatura lumii, răzbate din multe pasaje ale scrisorilor: „Moartea mi-a tot spus și mie că nu-s un om inutil. Și, bătrîne, ne e nimic rău în faptul că uneori aș vrea să fiu insigna din pieptul unui măturător de la Louvre!” Poetul se simte atins de aripa nebună a geniului: „Nu știu dacă ți-am spus vreodată că am clipe în care simt că stări **absolut neomenești** (subl.n.) mă cuprind, că mi se par nebuniile unui anumit geniu. Dar nu am încredere în acele clipe... Voi căuta să citesc toate cărțile mari ale omenirii”. „Știu că sunt altfel, că sunt un blestemat rănit... Sînt sigur că am ceva de spus, mă simt blestemat (subl.n.). Și nu iubesc nimic cum iubesc poezia”. „Prea simt altfel decît ceilalți lumea, prea mă dor multe. Contez mult pe sensibilitatea mea”. „Numai neantul mă va pricepe. Eu însumi nu mă înțeleg deseori. Dar sunt mulțumit că sunt așa” (pg.60). A.D. se consideră din rîndul „celor care seamănă cu diavolul și cu D-zeu în același timp!”; „s-o spunem că există în noi apucături geniale?”.

Umanismul său manifest, opus teismului, se poate citi din scrisoarea expediată de A.D. la 21 mai 1978, în care afirmă fără echivoc: „*Cred că Dumnezeu e-o eroare*”. „D-zeu? Nu. Nu l-am văzut! Nu-l cred! Nu-l știu”. Iar pe prietenul și corespondentul său (întru spirit) îl bănuiește de misticim și că se lasă influențat de Giovanni Papini, cel din *Un uomo finito*. Sigur pe sine, pe talentul, energia și forțele sale interioare, va declara nonșalant: „*Respirând, voi rămâne eu (subl. n.) tot timpul*”. Dar nemairespirând?!, întrebăm noi.

Decelăm în cutele orgoliului demiurgic al creatorului de frumos și o imensă sete de cultură, care dublează orgoliul, umanizându-l parcă. Spune într-o paranteză a scrisorii din 7 mai 1982: „*Îmi descopăr o deranjată inapetență pentru foarte mulți autori români*”. „*M-am aprofundat în lecturarea Coranului... Apoi Crishnamurti, Cioran, Miro... Răsfoind manualele, plictisitoare, constat că vorbim prea mult de „marii noștri scriitori, că de fapt nu prea avem așa ceva. Poate în aceste timpuri trăiesc câțiva mari scriitori...*”. Doar privit prin această prismă, radicalismul lui A.D. apare ca pozitiv: „*Numai rămânând foarte cinstiți și raportându-ne numai la marea cultură mai putem supraviețui. Și învingem numai murind pentru demnitatea cărților pe care le scriem*”. (Nu consună asta oare cu motto-ul tinerilor revoluționari români?). Românul Dumitrașcu ucenicește la cuvântul **marilor intoleranți** ai culturii noastre și universale: Cioran, Eliade, Noica, M. Vulcănescu, M. Blecher, Alain Bosquet, Vladimir Holan, Rene Char, Iannis Ritsos, Cesare Pavese. (dar sunt prea mulți, lista lecturilor celor doi corespondenți pare infinită). „*În literatură esențial e să ne „compromitem”, nu să fim frumoși. Eu așa cred*”. Poetul regretă că nu are mai mult har în acel moment (6 mai), iar puțin mai încolo: „*Acum două zile am scris paralizat de har*” (subl.n., 11 mai 86).

Obişnuit să facă pe fratele mai mare și să dea sfaturi, uneori A.D. își tratează prietenul cu ironie gratuită: „*Văd că ești tipărit insistent în ultima vreme. Când te văd tipărit și pe calendare?*” Dacă Aurel pretinde că: „*avem o mare încredere în talentul și profunzimea celui alt*”, în următoarea scrisoare nuanțează și zice, ușor dezabuzat: „*... Te iubesc și am încredere în poezia pe care-o poți scrie, nu neapărat în cea pe care ai scris-o până acum*”. Să fie asta o metodă de a-și impulsiona prietenul către noi trepte și culmi? Iar mai încolo parcă „se întoarce” și adaugă amar: „*Încrederea dintre noi e falsă ca vi-sele servitoarelor care cred că vor ajunge prințese*”.

Cu Lorca (de mână) la Borca. Fericit în parohia ierbii

Ascuns în siguranța de acasă, A.D. face lecturi uneori anarhice, dar fundamentale, căutate de antenele unui instinct sigur de mare cititor-creator: „*Citesc cum îmi dictează sufletul... Sint fericit în parohia ierbii*”. „*Încearcă să-mi procuri poem de Lorca*”, zice el într-un post-scriptum, ca în următoarea scrisoare-poem, datată 3 febr. 1978, să-i mulțumească lui A.A. Ghe. pentru carte: „*mă afunzi în bucurie/asa până spre pleoape/cu Lorca/cu el (mulțumesc Adrian Alui Gheorghe)*”.

Poet în toată puterea cuvântului, A.D. este și un bun cunosător al fenomenului literar de la noi – și de aiurea – al secolului XX. Revistele și editurile, cu crâncenele lor concursuri de debut în volum și volumele lor colective, la porțile cărora bat împreună, prietenii literare, grupajele publicate și festivalurile-concurs la care participă cot la cot, aprecierea – tot comună – a unor mari corifei ai culturii: D.R. Popescu,

Ion Gheorghe, Geo Bogza, Constanța Buzea, ș.a., îi țin mereu în priză și-i apropie iremediabil pe cei doi, secondati de încă vreo câțiva: Daniel Corbu, Nicolae Sava, Dumitru Chioaru. Aurel Dumitrașcu se dovedește în scrisori – și, mai mult ca aici, în paginile de jurnal – un avizat teoretician al poeziei; doar e un vîrf de lance al „generației teoretice”, optzeci, și nu-și poate contrazice apartenența! Eterna nemulțumire vizavi de propria creație este apanajul creatorilor de geniu: „*Scriu, dar mi-e ciudă pe tot ce scriu*” (A.A.Ghe.). „*Nu mă apuc niciodată de scris dacă nu simt acea stare pe care n-o pot explica...*” Îmi recitesc unele pagini din acele nopți și profunzimea lor mă sperie și mă pune pe gânduri” (A.D. – pg 391).

Pentru A.D. poezia nu este un mod glorios de a fi, ci „un sens existențial, un modus vivendi, o viață împinzită de moarte”/subl. n. „*Trebuie să ne urim textele, pentru a le transforma într-o zi în capodopere*”, mai spune Aurel într-o altă scrisoare. „*...Și scriu texte tot mai abstracte. Mi se pare că pierd muzica, dar câștig o substanțială ambiguitate. Și substanță... Scriu de parc-aș picta*.” În același timp, A.A. Ghe. declară ritos (și deosebit de frumos): „*Îmi vorbești de forma abstractizată a gesturilor noastre poetice și cred că e lucrul care mă chinuie de multă vreme... Tind spre țipăt, spre alb*” (subl.n.). „*Încă nu am exprimat inexprimabilul*”, - A.D. Poemele lor nu sunt simple „luări de cuvânt”, ci reale asumări existențiale: „*Să fim exigenți până la înjurătură cu noi înșine*”, zice unul din corespondenți.

Prima scrisoare furioasă a lui Adrian o găsim la pag. 431. Până aici făcuse tot posibilul în încercarea de a fi împăciuitor, să menajeze propensiunile radical-sfătoase și belicoase ale preopinentului: „*N-am de gând să-mi torn nici un fel de cenușă în cap... în legătură cu veșnicele tale supoziții pornite dintr-un interior al tău pus pe investigații desfășurătorii*”. „*Din prieten mi-ai devenit judecător*”. Cu toate micile mizerii ale existenței (unui suflet chinuit), există o mare apropiere între cei doi prieteni, umană și literară: „*Îmi lipsești mult de tot. Tu și cărțile. Noi ardem fără să ne întrebăm de ce. Asta ne apropie*” (scrisoarea lui Adrian din 31 XII 1978, Caracal – la armată). Și, în continuare: „*Te înțeleg perfect, pentru că TE TRĂIESC TRĂIND* (subl.n.)”. „*Mi-e dor de munți, de voi, oameni adevărați*”. La fel ca Aurel, și Adrian simte că „*are un grăunte de suflet mai mult ca ceilalți. (...) Dar nu pot până nu mi spintec cu ură sufletul, să calc în picioare grăuntele acela*”! Pentru A.A. Ghe., ca homo religiosus (ceea ce nu se poate spune despre prietenul său), poezia este anafura sufletului. La vârsta lor, însetați de poezie și glorie, cu toate că nu se arată dispuși întotdeauna s-o recunoască, cei doi duc o viață de hârtie, dedicată trup și suflet literaturii: „*Pentru că în fond noi trăim pe hîrtie*” (A.A.Ghe.).

Dar dincolo de toate rămân **bucuriile mari** ale creației, susceptibile a oferi compensații consistente pentru toate frustrările și limitările unei vieți, indiferent de condițiile în care este ea trăită: „*Bucuriile mari vin odată cu seara. Și tristețile. Libertatea ta de a scrie capodopere mi se pare zeiască. Te fericesc!*”

... Îi fericesc și noi pe cei doi pentru acel anotimp al lor, sideral, orele astrale și atât de rare ale unei vieți inerent zburătoare. Și încheiem evocând titlul unui volum scris în acea vreme de un poet din grupul lor, cel nemțean (Nicolae Sava): *Ferițiți precum mirele...*

N.A.: Citatele din scrisori s-au păstrat cu grafia din text.

Premiul Uniunii Scriitorilor
din România pe anul 2009,
secțiunea proză

Constantin DRAM

DOINA RUȘTI ȘI ȘTIINȚA ROMANULUI

Prin *Fantoma din moară* (Polirom, 2008) Doina Ruști demonstrează, dacă mai era nevoie, într-un mod evident atât de specific ei, că e greu să iei în considerare dinamica romanului românesc de astăzi, fără a ține cont de ce a scris această autoare până acum și, mai cu seamă, de felul în care și-a relevat amprenta unei scriituri, mereu surprinzătoare, mereu anunțând alte posibile piste stilistice și mereu alte soluții narative, așa cum se vede dacă am alătura spre comparație textele produse până acum.

Există o posibilitate de a separa, în acest sens, traiectoria primelor două romane (*Omulețul roșu* și *Zogru*) de cel de al treilea (care primește, de altfel, și recunoașterea totală a întâmpinării critice): se putea remarca în primele două romane persistența primară a acelui spațiu determinat de o percepție a miraculosului, a fabulosului, spațiu care se intersectează consecvent cu un teritoriu al realității, mereu decompozabil. În *Fantoma din moară*, Doina Ruști contrapune însă din start imaginea unei realități terifiante, construită pe cadre social-politice insuportabile unei alteia care ar putea fi o soluție infinită, anume evadarea într-un anume fantastic, ce scapă celorlalți. E o posibilă cale de receptare, pe care o oferă, didacticist și păcălitor de ușor, am putea spune, finalul romanului: „Și atunci, suferința lui Ion Nicolescu, răbufnită ca o lavă, se ridică la cer printre măciuliile de porumb, albă și plutitoare, ca o fantomă. O vedea cum alunecă pe aleea pietruită, până la Sile, care continua să plângă ținându-se cu amândouă mâinile de ulucile gardului. Și apoi, ca un duh plutitor, se depărtă în același ritm de duh suflat, peste șoseaua înghețată, pe lângă femeile, nemișcate și ele, în aburii sfârșitului de toamnă. Dintre tufe de smochin, vedea cum sufletul lui disperat, încolțit și neputincios, devenit un balon de fiere, se furișează, lichid, prin geamul spart, între zidurile roșii, în pîn-tecul încă viu al morii, pentru a se întâlni cu cealaltă jumătate a lui, fericită și caldă, care aștepta acolo de 40 de ani. // Și, iluminat de fulgerul morții, înțelese că toată nefericirea lui de acum va supraviețui, intactă, evadată din lumea stăpînită de Pavel. Iar pentru multă vreme, oamenii din Comoșteni o vor căuta și-o vor cinsti, ca pe un zeu.” E un final care ține însă de știința făcătorului postmodern de romane sau celui și mai apropiat de percepția secolului

XXI, care aduce o corecție canonicelor finaluri de roman, cele care aveau în intenție să lămurească, în puține rînduri, ceea ce se petrecuse pe parcursul unor sute de pagini. La fel de valabilă rămîne însă și o altă posibilă variantă, anume că tocmai o prea vizibilă utilizare clasică a finalului edificator trimite spre auto-parodie, spre demolarea unui construct ce poate să apară ca simplu, ca explicit, într-un moment în care autorul încă mai căuta să discearnă între real și fantastic, chiar dacă autoarea probează o preluare, o acceptare a soluției fantasticului într-o lume în care realul își pierde sau își neagă legile și regulile statornicite de practica temporală. Dar, să nu uităm: nu aceasta reprezintă prioritatea unui text fascinant, mereu glisînd, transcriind, arondînd teritorii și frizînd mereu istoria mare și istoria mică, aducînd în fața unui lector prevăzător și mefient, grija aparentă pentru detaliul istoric torpilat de năucitoarea informație a cunoașterii imediate, personalizate: „Tot în 6 iulie 1962 a murit William Faulkner, dar nimeni din Comoșteni n-a avut habar. În schimb, despre Nini știa tot satul, dar nu s-a putut afla unde fusese dus. Nici eu n-am știut nimic de el pînă anul trecut, cînd am citit într-un ziar că există un deputat pe nume Nini Jighereanu, care ar putea fi el, deși ar putea fi doar o coincidență de nume.”

Toate imaginile propuse, cele mai multe halucinante, imprevizibile, ținînd de o capacitate mai puțin obișnuită de a selecta și de a organiza realul imaginar sunt produsul dictat de abordarea din toate părțile a unei multiple memorii, prodigioase și responsabile de întreaga determinare a unei narațiuni ce se edifică, pas cu pas, ca urmare a aplicării unei metode ingenioase, ce face din Doina Ruști unul dintre cei mai redevabili romancieri contemporani, care nu poate fi eludat din nici o discuție corectă despre romanul românesc din ultimul deceniu. Memoria este relaționată cu un narator determinat de mai multe feluri de utilizare a propriei memorii, un narator care se confundă cu memoria colectivității (același sat, Comoșteni, receptat, deja, arhetipal), dar și cu memoria-i strict biografică, sensibilizată patologic; un narator care intră în conexiune cu o memorie ficțională, de asemenea, precum și cu o memorie larg colectivă, identificabilă cu macro-istoria încadrabilă în timp și spațiu, comunist și ante-comunist.

Volutele capricioase ale memoriei pot să aducă la iveală faptul că prin 1969 se cînta și se scria pe ziduri sau aiurea o chestiune de genul „Lady Madonna dă-ți chiloții jos”, că în vacanța de iarnă a lui 1961 a fost un soare cu dinți care nu a reușit să topească zăpada, să puncteze amănunte ale unei copilării în care strigarea „a adus eugenii la Nicolae” se transformă într-un adevărat motor existențial pentru o comunitate condamnată la subzistență fără limite, pot să interfereze mereu amintiri intime cu datele care se înscriseră în lumea unui roman, precum și cu tot ce ține de o contextualitate economică, politică, socială, culturală surprinsă în pagini de o veridicitate greu de contestat, ilustrînd liniile unui realism ce se înțelege cu greu de către cei care nu au avut legături directe cu spațiul-timpul respectiv.

În mecanismul rostirii discursive, identificăm mai multe narațiuni în acest roman. Există, cu forță de susținere a întregului roman, o narațiune principală, în care Adela Nicolescu își de-conspiră viața, emite considerații, corectări, alăturări, precizări, determinate de descoperirea unui text paralel, intitulat „Viața secretă a Adelei Nicolescu povestită de Florian Pavel”, un fel de roman ce cauzează uimirea legitimă a naratoarei-personaj, atunci cînd îl află în vitrinele Librăriei Sadoveanu. E un roman de la care ajungem (prilej pentru alte narațiuni) la un blog de pe un site *stafia*, fapt care trimite, într-o ingenioasă orchestrare, spre o ambiguitate în lanț a ceea ce se întîmplă în roman. Așa se construiește o joacă incitantă, antrenantă, dinamică, interactivizînd lectura romanului (odinioară statică), deoarece e firesc să se nască mereu întrebări ce privesc autenticitatea / legitimitatea textului. E o viață de personaj românesc, Del, ce se suprapune, prin verificări încrucișate, cu aceea a Adelei Nicolescu; așa aflăm că numele de Del din narațiunea pirat corespunde cu dorința / intenția reală (dar mai putem ști care e realitatea asumată?) a Adelei de a-și scurta un nume pe care adolescența îl crede prea lung. Dar narațiunea proliferază, în acea strategie a Doinei Ruști de a oferi surse și re-surse, de a nu impune un depozit al adevărului, deoarece mai apar în text *files*-uri autonome. În aceste cazuri asistăm la producția unui narator infailibil, care elaborează asemenea narațiuni de la un computer supranatural, deoarece istoria, în derularea ei la scară mare sau mică se scrie mereu undeva, spre neuitare, pentru o continuă și necesară corectare a faptelor prezente. Așa se poate comprima o infinită istorie a divinității (Adelei / Del i se arată, în ipostaze diverse divinitatea, fie sub forma unui „omuleț” straniu, fie la nivelul a-corporalității fumurii, fie la nivelul unor butoane colorate). Se poate spune că mai toate se învîrt în jurul „bulinei lui Max”, un Max „cu fața lui socialistă”, cum spune naratoarea marcată altminteri de metamorfozarea unui episod crîncen trăit în copilărie și care determină toată povestea privind fantoma din moară: „Sub bară linkurile sunt două cerculețe pe care nu le-am mai văzut. Arunc o privire peste textul acesta hibrid și incomplet, iar cînd vreau să închid îmi sar în ochi și apoi mă săgetează în creier cerculețele de mai sus, care seamănă acum cu două butoane: amîndouă s-au făcut portocalii și pe ele scrie cu violet *max* și *min*.”

Atunci cînd intrăm în spațiul dictat de poveste/ povești (istorie/ istorii), romanul premiat al Doinei Ruști oferă aceeași spectaculoasă și/ sau brutală receptare a realității suprapusă intrărilor succesive în seducțiile fantasticului.

Prima parte a cărții jonglase între o narațiune la persoana I, directă, sinceră pînă la brutalitatea confesiunii durute și o relatare de „roman” ce prezenta viața secretă a personajului-narator, din perspectiva unui Pavel (cartea Doinei Ruști vorbește, dacă ar fi să operăm cu o sinteză la nivel antropologic, despre o lume care s-a întors pe dos, o lume cu ființe de grobieni denumiți generic Paveli (acesta e un personaj situat în universul comunist intolerant, brutal, animalic, cu fapte care țin de corupție, intoleranță, arderea cărților, raționalizarea absurdă, amendarea dreptului la viață, uciderea din fașă a speranțelor). Procedînd în acest fel, narațiunea emite anume concluzii, cronologic fixate pînă în 1986, cînd se încheie relatarea romanescă secretă. În a doua parte a romanului Doinei Ruști, intitulată simplu *Moara*, întîlnim desfășurarea canonică a unei narațiuni la persoana a treia: „În mijlocul satului se înalță moara, o clădire veche, din cărămidă roșie.” Faptele sunt prezentate ca un fel de necesar material didactic, exemplificator, chiar dacă aici se ascunde un întreg miez al romanului. Partea a treia a cărții, *Două zile*, impune o narațiune deliberat construită ca și cum ar fi aproape lipsită de narator, dacă se poate spune și astfel, din dorința de a puncta existența celui narator exterior, *din totdeauna*, cel care nu uită nimic și la care facem apel atunci cînd istoria nu iartă: „Prima zi urcată la cer a fost ziua de 25 mai a anului 1910, o miercuri însoțită și îmbibată cu miros de liliac.”; „A doua zi, ajunsă și ea în piscul azuriu, a fost o zi cîinoasă de noiembrie, a anului 1953”.

Sunt jocuri și exerciții atent monitorizate de un romanier care e dublat de știința și practica îndelungată a teoreticianului care este autorul de cărți de specialitate Doina Ruști, avînd rolul de a-l antrena pe cititor și în capcanele delectabile ale decodării unor alte structuri semnificative decît cele vizibile prea ușor. Dincolo de toate acestea, ca și în romanele precedente, probabil ca și în cele viitoare (un nou roman, *Lizoanca*, e o confirmare în altă paradigmă), captivante sunt poveștile fascinante gravate pe un fundal proeminent al realităților marcante la nivelul biografiilor. Doina Ruști manifestă plăcerea ocultă a hierofanților și oficiază/ configurează povești/ lumi/ mistere, aducîndu-și cititorii la nivelul receptării istoriilor aparent distincte, decompozabile, ca odinioară în mari corpusuri de texte ale Antichității sau Evului Mediu. Așa că putem să ne oprim la o poveste a familiei Nicolescu, dascăli din tată în fiu, împărțind o existență seculară cu obștea Comoștenilor, sat mitizat de epica Doinei Ruști, cu pornire dinspre un Ev Mediu pe care îl cunoscusem din aria romanului *Zogru* către lumea închisă, neagră a comunismului nivelator și absurd pe toate palierele. Mergînd spre interiorul acesteia desprindem povestea despre Max / Maxu, ființă bolnăvicioasă ucisă accidental în moara deja populată de duhul-suferință, de aici dezvoltîndu-se imaginarul privind *fantoma din moară* (o conexiune ar putea privi inclusiv semnificațiile unui spațiu burghez – moara - păstrat într-o comunitate supusă invaziei imaginarii comunist). Max este ucis *neintenționat* de agresivitatea inumană a unui polițist a cărui imagine survolează mare marte din conținutul cărții, identificîndu-se cu o anume parte a puterii comuniste. Există apoi, puternic reprezentată, povestea lui Nini, cel care preia povara uciderii debilului Max, sub rezerva ocrotirii polițienești. Această poveste, în mod deliberat amplificată, dusă la cotele unei parabole extreme despre sistemul comunisto-securisto-criptic, îl prezintă pe tînărul din Comoșteni, după un intermezzo

necesar la școala de corecție, metamorfozat într-un tovarăș cu un nume nou, care să nu comunice nimic, adică două prenume alăturate, Sandu Ion, tras într-o nouă identitate, urcând pe scările unei ierarhii specifice noilor timpuri, timpuri în care adevărata valoare e redusă la tăcere, se ascunde, moare sau fuge din țară. Nini devenit Sandu Ion e un personaj grotesc, puternic însă, și cu forme de manifestare ale unei singularități periculoase, opozabil, prin aceasta, unor personaje rămase la stadiul amplificat de grotesc, precum Neicusu – un alt Neica obsesiv!, un personaj care se acomodează însă și cu realitățile post revoluționare, devenind parlamentar prosper, om important și spălat de păcate, deoarece a revenit la vechiul nume! Tot așa, rizibilul Neicusu-ru ajunge lider de opinie, formator, nume vehiculat pe piața discursului sforăitor.

Cum spuneam mai sus, există povestea Adelei, suprapusă, verificată, prin aceea a personajului Del, din romanul / blogul care surprind (sau nu) o aceeași biografie. O poveste care demonstrează ideea cu valoare de rit a romancierei Doina Ruști: totul se scrie, se adnotează undeva, nimic nu se prescrie și întreaga facere a lumii, veche sau nouă, nu are cum să eludeze această componentă. Ochiul secret, bulina de pe carte, bulina din calculator, blogul, serverul fantomă, textul paralel, romanul *Întunecare*, piraterismul informațional, omulețul-Dumnezeu, fantoma și duhul-suferință etc, toate trimit spre imaginea *creierului*, cel mai important cuvânt din lume, spațiu de depozitare / prelucrare a amintirilor. Povestea Adelei e o poveste în care realul caută o porțiță către fantastic deoarece totul este monstruos, caricaturizat,

deformat ca într-un joc al oglinzilor anamorfotice, polițistul Grigore luînd locul oricărei instanțe de putere, casa frumoasă a lui Virgil Popescu devenind Casa Poporului, oamenii furînd cu traista și vînzînd puținul spre a supraviețui, magazinul devenind un spațiu al produselor așteptate prin cozi dezumanizante, Institutul de Studii maculînd, nivelînd, provocînd prin pseudo-cultură și impostură (ideea plasării unui asemenea Institut în lumea patriarhală a Comoșteniilor obligați să se lase călcați în picioare de civilizația animalic-absurdă a Pavelilor este hilar-absurdă), totul este supus delațiunii, cartelării, scoaterii din circuitul care mai putea fi, odată, spun amintirile, normal.

Pe măsura intențiilor autoarei, se edifică un text cu adevărat remarcabil, un roman seducător și mai plin de sensuri decît ar putea să pară în urma unei lecturi relativ ușoare. E altceva decît ceea ce scrisese autoarea pînă acum, e altceva decît ce va urma să scrie. *Fantoma din moară* e spațiu al interferențelor pentru opera beletristică a Doiniei Ruști, un roman care devoalează cu obstinție realul greu de uitat sau de minimalizat, păstrînd plăcerea unei eventuale evadări în meandrele miticului/ fantasticului, mereu contrabalansat prin accentuarea viziunii satirico-demistificatoare. În același timp, *Fantoma din moară* este o carte foarte bine elaborată, bazată pe o știință modernă a discursului adaptată plăcerii clasice de a întreține un curat și de neoprit șuvoi al povestirii, cea care mai poate, oricînd, mulțumi cu adevărat pe neipocritul lector al zilelor noastre și ale altora.

Lucian ALECSA

Fantoma din moară și fantezele comunismului

Doina Ruști este prozatorul contemporan cel mai bine cotate, conferirea Premiului Uniunii Scriitorilor din România confirmă acest fapt. Pe bună dreptate, după un avânt, oricum indus dintr-un spirit de frondă, al « pontoșilor » și « fițoșilor », mă refer la prozatorii ce-au debutat în ultimii ani, cititorului român i-a revenit gustul pentru povestirea autentică, fluidă, controlată de un fior ideatic profund, toate aceste semne se găsesc din plin în romanul « *Fantoma din moară* ». Plaja narativă a romancierei este una extrem de diversă, cuprinde atât fantasticul, cât și realismul supus parabolei unei epoci demente. Nu lipsește nici umorul, acesta este inserat în materia narativă cu multă parcimonie, însă efectul asupra povestirii este unul benefic, relaxant, care nu face decît să flexibilizeze compoziția epică. Romanul începe prin alternarea a două planuri narative ; unul scris la persoana a treia de un presupus romancier, Pavel Florian, care în « complicitate » cu internetul tușează viața secretă a Adelei Nicolescu. Aceasta fiind de fapt chiar romanciera. Revoltată, îi întorce replica incognitului romancier, povestindu-și-o în paralel, într-o notă ceva mai gravă, cu multă disciplină afectivă, fără patetisme sau surrogate sentimentale. Amintirile îi sunt proaspete în suflet, îi combustionează ființa cu momente miraculoase, fantoma lui Maxu îi dă tot mai des târcoale, aliniindu-i viața pe linia dintre real și fantastic. Lumea satului Comoroșteni este pozată în toată diversitatea ei de ochii micuței Del (prescurtare impusă de familie Adelei). Sunt decupate eșantioane din trăirile celor

din jurul ei, dispuse spectral, de la șotiile copiilor de vîrsta ei pînă la « tabieturile » celor în vîrstă, apoi scanate și reinterpretate în notă personală. Multe dintre paginile de început ale romanului sunt străbătute de un fior enigmatic, fiecare personaj este supus unei spaime nedefinite pînă cînd moare tînărul Max, unchiul adolescent al Adelei, în condiții suspecte. Este găsit cu țeasta strivită în moara satului. Crima neelucidată naște o fantomă, care va bântui cartea pînă la ultima pagină, chiar dacă în ultima parte prezența ei este cît se poate de discretă, planează peste sat fără însă a atinge letal pe cineva. Romanciera găsește nenumărate mijloace de exprimare a acestei stări ciudate, glisînd în permanență planul fantastic cu cel real, dezvoltînd o lume miraculoasă, sub un contur firesc, ce preia reflexele celor antrenați în acest « joc » misterios. Cu cît Del înaintează în vîrstă și lumea din jurul ei se schimbă, societatea prinde un contur cenușiu, ochiul ei e mult mai atent la detalii, maturii sunt priviți cu circumspecție, în mintea ei prinde contur și fantoma comunismului. Adolescența Del simte răul planînd peste chipurile oamenilor, primele impulsuri clare despre răul care se abate peste lume le primește încă din timpul liceului confirmîndu-i-se în momentul cînd așteaptă repartiția după terminarea facultății. În sufletul ei începe să-și facă loc melancolia ; lumea externă își schimbă ușor înfățișarea, iar în adîncul ființei ei au loc mutații, regretele care o bântuie sunt primele semnele ale maturizării adevărate. Întrebările care o frămîntă iau o încărcătură meditativă, nu

mai răspund primului impuls afectiv, mentalul ei intră sub un control logic, cu toate acestea fantoma lui Max continuă s-o persecute. Moara în care a murit Max face corp comun cu ființa ei, mai mult, devine punctul misterios ce magnetizează întreaga acțiune a cărții. Și nu numai pe ea o obsedează roșul ruinei, toți sătenii trăiesc aceeași dramă, sunt obsedați de chipul eteric al tânărului ucis, iar locul crimei devine o poartă spre lumea misterelor, nu se știe dacă fantoma e un înger sau necuratul. Complicitatea la tăcere accentuează zbuciumul celor « posedăți » de fantomă. În redarea acestor secvențe iese în evidență măiestria de mare narator a romancierei, dar și de fin psiholog, sunt exprimate cu lux de amănunte toate nuanțele trăirilor, fără a face simțită vreo ruptură între planul real și cel fantastic, abisurile lăuntrice « pozate » nu sunt sub controlul unor fermenți maladivi, cum ne-am fi așteptat după contactul cu « ciurma roșie », ci există și mici nișe care lasă loc câtorva raze de lumină să pătrundă în sufletele comoroștenilor. În felul acesta suntem conduși spre miezul romanului, care cu fiecare pagină câștigă în gravitate și tensiune. Interesant e modul în care prozatoarea conduce povestea fără a schimba registrul narativ când plonjează din lumea reală în cea fantastică și invers, controlul ține de forța și sugestia metaforei, e un aspect ce merită toată atenția. Nu apare nici un fel de schismă între cele două calupuri narative, povestea își păstrează fluiditatea, limbajul rămâne la fel de fermecător. Nimic nu scârțâie la nivelul frazării. Fantoma lui Max osmonizează cu fantoma comunismului provocând tot felul de spasme existențiale sătenilor din Comoroșteni, spaimile sunt particularizate de nuanțele vieții lor cotidiene ; până când și activiștii, care de fapt dețin controlul asupra a tot ce mișcă în comunitate, simt și ei de multe ori răsufierea fantomei în ceafă, tocmai când le este lumea mai dragă, în plin dezmăț, sau când se pregătesc să comită câte o faptă neomenească, precum preotul Butescu care, pofticios de femeie străină, dă nas în nas cu fantoma tocmai când gândurile îi erau subjugate păcatului, visa la o aventură cu Matei Paula. O secvență cu puternice accente grotești este momentul violului învățătoarei Lucica de către activiștii de partid, prezenți la o sărbătoare de 1 Mai. Si după cum ochiul vigilent al partidului vede tot, oficialitățile s-au gândit să-i lucreze fantomei un dosar, paginile « incriminatorii » povestesc totul despre sufletul răvășit al morii, oamenii « dau cu subsemnatul » despre o fantomă sau despre un înger care stăpânește zidurile roșii. Dosarul este dat spre « conservare și completare » lui Mitiță Pistol (sic !). Securistul Nini și milițianul Grigore sunt prezentați în tușe caricaturale, penibilul le este măsura fiecărui gest, fiecărei vorbe. Astfel de doze de real cu tentă ridicolă, nu fac decât să dezamorseze materia romanească îmbibată cu fanastic, aspect extrem de bine controlat de către scriitoare. Prezența fantomei nu perturbă într-atât de mult atmosfera comunității, ce-i drept !, îi ia pe oameni prin surprindere, dar fără a le crea mari șocuri existențiale, interesantă este poza cu implementarea comunismului în corpul fraged al societății, se insinuează aproape într-un mod natural în mentalul fiecăruia. Personajele sunt aliniate sub « disciplina » mediocrității și umilinței, cu toate acestea câți indivizi apar în scenă, tot atâtea năravuri, moravuri și apucături au. Fantoma controlează emoțional sătenii, pe când comunismul, prin toate pârgurile malefice, controlează mentalul acestora, la intersecția celor două subordonări se destructurează și se recompun destine.

« Ieșirea fantomei din moară îi luase prin surprindere pe toți cei care aveau legături cu ea. În ziua a doua de Paște, mulți oameni aflați pe câmp ori la coadă la ulei tresăriseră sub atingerea binecunoscută a fantomei lor, fără să bănuiască vreo clipă că și alții trăiau aceeași experiență. Unii rămăseseră înmărmuriți de groază, alții trăiau cu exuberanță această întâlnire după care tânjeau de mult, așa cum era și cazul Lucicăi. Ea era în clasă, stătea pe un scaun, lângă geam încercând în același timp să fie cât de cât atentă la ședința pionierilor. Mădălina, cu cravata strânsă pe inelul de plastic transparent și cu palma dreaptă întinsă pe lângă basca albă, ținută cu stema patriei, saluta detașamentul ridicat în picioare, în timp ce Lucica privea pintre crengile teiului șoseaua uscată de vântul de primăvară. Deși știa că învățătoarea este departe cu gândul, fetița continua să se poarte ca și când ar fi fost sub cenzura ei. Vorbea răspicat, fără să zâmbească ținându-și picioarele aliniate unul lângă altul. *Detașamentul nostru și-a îndeplinit toate sarcinile ce i-au revenit*, spunea ea, trăgând cu coada ochiului spre Lucica a cărei privire părea definitiv lipită de geamul clar ca o lacrimă. »

Merită remarcată simplitatea cu care romanciera reușește să gliseze cele două planuri fără a produce niciun fel de « crampe » textului, materia narativă rămâne netulburată. Ubicuitatea lui Maxu nu atacă într-atât mințile oamenilor încât să le înnebunească, nu provoacă neliniști necontrolate, ci doar alimentează imaginațiile celor hipersensibili sau a « consumatorilor » de păcat. Romanciera, cu toată implicarea ei afectivă și conectarea mentală la această lume « posedată » de fantomă tânărului Max, ba mai mult, fiind chiar bântuită de aceasta, reușește să păstreze o distanță interioară, rămânând foarte atentă la manifestările celor atinși de etericul « consătean », receptând seismele emoționale și bulversările lăuntrice ale acestora fără frisoane, având putere să le proiecteze în pagini de mare claritate, cu o imagistică bogată, extrem de echilibrată pe fiecare capitol în parte. Romanul se citește dintr-o răsufiere, subiectul și inserțiile de metalimbaj te solicită în primul rând emoțional, fiecare cuvânt îți atinge sufletul și apoi intră în câmpul mental, poate și de aici vecinătatea lui cu romanul sud-american. Atunci când vreun personaj este « încălzit » de prezența fantomei, textul expandează într-o amplă metaforă fără a suprima nervul narativ și fără a pierde verosimilitatea, acest fapt atestă încă o dată plaja disponibilităților artistice ale scriitoarei : « Privea și fiecare detaliu al câmpului se strecura în sângele lui, pompând cantități mici de aer cald, încât venele începuseră să i se umfle ca niște baloane de săpun. Privea în zare cu certitudinea că nu peste mult timp se va ridica deasupra câmpului, dilatat de aerul care-i pătrundea năvalnic prin cutele frunții, prin creștetul capului și prin gura nevăzută din piept. Și poate se întâmplase ceva cu el, se gândea și acum că poate se înălțase la cer, pentru că la un moment dat îl văzuse pe Rafailă, ca o rămurică pe timp de iarnă, stând la baza turnului, slab și înnegrit de soare, privindu-l de jos în sus ca pe Isus. » Romanul se încheie cu epilogul « Două zile », extrem de curat scris, chiar dacă este secțiunea cea mai inervată de revoltă din carte, de fapt sunt surprinse zile din viața dascălului Ion Nicolescu, din Comoroșteni, este vorba de anul 1910, cu-o atmosferă liberală, relaxantă, plină de speranțe și anul 1953, o zi îngrânată, cu spectrul ciurmei roșii plutind peste tot. Povestirea este scrisă la foc încins, cele două planuri narative se topesc într-un melanj imaginativ strălucitor. Într-adevăr, avem în față un roman unitar, egal ca valoare, de la prima la ultima pagină. Pe alocuri apar și tresăriri din precedentul roman « Zogru », acesta însă mi se pare mult mai grav ca temă și mai nuanțat ca paletă stilistică.

FAȚĂ ÎN FAȚĂ DIN ȚARA NIMĂNUI

Ajungând să-l cunoască personal și să stea de vorbă împreună, romancierul argentinian Ernesto Sábato va spune despre Emil Cioran: „*Nihilismul său nu i se potrivea*“, sesizând astfel, precum toți cei care au venit în contact direct cu autorul *Silogismelor amărăciunii*, contrastul dintre afabilitatea ori sociabilitatea omului și încrâncenarea disperat-lucidă a mesajului din opera sa. Chiar dacă într-o formă riscant truitică, însă întemeindu-se, desigur, și pe propria experiență romanescă, Ernesto Sábato susținea că freneticul nihilist „*n-ar fi fost atât de tulburat de metafizică dacă ar fi scris ficțiune*“. La citirea unor astfel de rânduri, suntem înclinați să credem că Ernesto Sábato nu l-a înțeles în esență pe paradoxalul Emil Cioran – un solitar monden cu logică de tip convulsiv, adică un oscilant între singurătate și viața socială care își propunea să afișeze o teribilă inscripție pe ușa de la intrare, lucrând mai mult timp pe variante de tipul: „*Orice vizită este o agresiune, sau Nu intrați, fie-vă milă, sau Orice chip mă deranjează, sau Nu sunt acasă niciodată, sau Blestemat fie cel care sună, sau Nu cunosc pe nimeni, sau Nebun periculos*“. O lucrare de comparativă întreprinsă în scopul detectării afinităților și deosebirilor dintre cei doi scriitori întreprinde Doina Gheorghiu, autoarea unei Teze de doctorat în curs de apariție, susținută anul trecut la Universitatea din Iași, intitulată *Singurătate și pesimism în operele lui Emil Cioran și Ernesto Sábato*. Autoarea încearcă să descopere unele surse comune ale gândirii lor și să stabilească o tipologie în funcție de care s-au conturat devenirile lor de excepție – evoluții fără etape ferm conturate, ci mai mult ca un dat vizibil, nuanțările căpătate pe parcurs privind tensiunea existențial-meditativă iar nu identitatea ființei creatoare. Din punct de vedere metodologic, dat fiind faptul că despre o evoluție radicală a lui Emil Cioran și Ernesto Sábato se poate vorbi doar în raport cu extremismul politic și, respectiv, cu anarhismul, cercetarea se va derula transversal, pentru a surprinde sensurile principale din spectacularul paradoxurilor unuia dintre cei mai antisistematici gânditori pe care ni l-a dat secolul al XX-lea și unui creator și martor de excepție care a explorat zonele luminoase dar și întunecate ale condiției umane.

Dacă ne raportăm la ceea ce Roland Barthes ne propunea să înțelegem prin cuplul terminologic *doxa/paradoxa*, atunci comparația între Emil Cioran și Ernesto Sábato va dezvălui un demers paradoxal, în urma căruia vom încerca să ne debarasăm de o *doxa* care spune că este dificil de făcut apropieri între un eseist a cărui gândire paradoxală ține în fond de ontologie, nepropunându-ne o operă de ficțiune, și un romancier ce vine din domeniul științelor exacte. Întrebarea pe care și-o pune și cercetătoarea încă din startul Tezei sale este de a ști în ce paradigmă trebuie, finalmente, să-i încadrăm pe cei doi autori luați în discuție: a filosofilor sau a scriitorilor? Au aparținut deopotrivă filosofiei și literaturii sau unul a fost filosof și celălalt, doar romancier? Pe parcursul demersului se conturează ideea că ei pot fi revendicați deopotrivă de două sfere ale culturii: de filosofie și de literatură.

Este motivul pentru care Doina Gheorghiu își propune să le situeze conceptele gândirii și opera la intersecția a două forme de exprimare, dar și într-o „țară a nimănuui“, adică neînsistând pe ceea ce-i diferențiază, ci punându-i „față în față“ (așa cum își intitulează capitolul final), aflându-le punctele

comune, cu alte cuvinte evidențiind ceea ce îi apropie în privința modalităților de expresie, ale discursului, cu referiri ample la ideatică, metafizică și ficiune. De altfel, Emil Cioran făcea o disociere interesantă: „*Filosofii scriu pentru profesori, gânditorii pentru scriitori*“. În filosof, el vedea pe autorul de sistem, pe universitarul din specialitate, mult stimat în Germania, spre deosebire de „le penseur“, care trece acolo drep un „*terchea-berchea*“. Ultimul se bucură de toate onorurile în Franța, care este „o națiune literară: scriitorul este zeul și la fel și gânditorul, în măsura în care el scrie pentru scriitor“.

Se știe – iar Doina Gheorghiu o reamintește doar pentru a-i servi demonstrației – că limba română și limba franceză sunt resimțite de Emil Cioran ca două calapoade: unul care dă frâu liber „delirului“, revărsării baroce din cărțile scrise în limba maternă, celălalt, favorizând autocenzura, luciditatea rațională și ducând la importante consecințe, care însoțesc, în plan existențial, procesul scriptural pe toată traiectoria lui. De aici și convingerea sa în a afirma că scrisul este o „*terapie fragmentară*“ care îl eliberează prin confesiune, că fiecare carte reprezintă „o *sinucidere amânată*“. Referindu-se și la cealaltă „*țintă fixă*“ a sa, care naviga „*între scris și sânge*“, autoarea afirmă: „*Hotărâți, o dată cu încheierea ultimei pagini, ca aceea să fie și ultima, dezicându-se mereu de propriul cuvânt, Cioran și Sábato au scris ca să se vindece pe ei, dar și pe ceilalți, chiar dacă, adesea, rândurile scrise au pledat pentru moarte, sinucidere sau nonsens...*“ Dacă pentru Emil Cioran ideea sinuciderii este eliberatoare, pentru Ernesto Sábato, cel care se gândește la acest act de aroganță nu poate avea decât temperament de criminal.

Autoarea își dă seama că a vorbi despre operele lui Emil Cioran și Ernesto Sábato în afara contextului cultural, istoric, social și moral în care au trăit cei doi creatori ar însemna să ignore însăși esența acestor tipuri unice de expresivitate, fie că au trăit izolat (așa cum a procedat în Franța autoproclematul „*apatrid*“ Emil Cioran, dar, adaug imediat, după ce s-a dorit, în anii debutului, a fi un pragmatic al mesianismului), fie că s-au angajat civic (precum consecventul anarhist și „*apatrid metafizic*“ Ernesto Sábato). Și pe bună dreptate, întrucât perioada în care s-au format ei a fost dinamizată de cele mai diferite experiențe artistice, radicale în inovație până la anarhie. Atunci ieșeau în evidență subtilitățile tehnice moderniste, construcțiile insolite, problematizările intelectualiste greu descifrabile, structurile complicate, limbajul epatant-înnoitor, abilitățile livești indiscernabile, răsturnările de concepție filosofică și estetică, atrofierea post-nietzscheană a spiritului creștin.

Cei doi, despărțiți doar de intervalul a două luni, dacă e să vorbim despre „*neajunsul de a te fi născut*“, sunt asemuiți de autoare, grație părerii pe care o aveau despre acest eveniment auroral: prin naștere, omul atinge deja, pentru Cioran, esența răului, iar pentru Sábato acum se inaugurează drumul nefericirii. Pentru amândoi, viața este un lung coridor înspre moarte: murim câte puțin chiar din prima clipă a accidentului nașterii, moartea fiind immanentă vieții. Numai că, arată autoarea, „*în timp ce pentru Cioran imanența morții în viață este un semn al triumfului final al neantului asupra vieții, credința în eternitate dovedindu-se iluzorie, Sábato, chiar și în conștientizarea morții, are speranța că «dincolo mai e ceva», chiar dacă unele din personajele sale radiografiază viața prin moarte...*“

O concluzie de etapă a lucrării ar fi aceea că admirația lui Emil Cioran față de filosofie, ca și aceea a lui Ernesto

Sábato pentru știință, se transformă curând într-o mare deziluzie, ajungând amândoi la constatarea că sistemul filosofic (respectiv știința), și viața nu au, la urma urmei, prea multe puncte comune. Dacă ne permitem să ieșim din spațiul științelor exacte, am putea afirma că Emil Cioran se confruntă și cu „alteritatea interioară“, ce pare să discearnă între acel Cioran rămas acasă și un Cioran autoexilat. Toate acestea ar face până la urmă obiectul unui clivaj interior, realitate de competență psihanalizei și, în acest sens, critica psihanalitică se va îndrepta, probabil, înspre problema măștilor cioraniene. Un pas, în acest sens, l-a făcut Valentin Protopopescu, odată cu publicarea, în 2003, a cărții, nemenționată de autoare, *Cioran în oglindă. Încercare de psihanaliză*.

Drept cale viabilă de înțelegere a discursului eseistului român, consider încercarea de psihanaliză a lui Valentin Protopopescu drept un punct de început pentru interpretările în astfel de gen ce vor urma. Și aceasta întrucât Paradisul (fiel lingvistic sau pierdut) și moartea se pot lesne transforma în chip alegoric în spațialități profund subiective: România întruchipată prin Coasta Boacii și Franța reprezentată de Capitala ei. Din păcate, demersul excesiv freudian și concluziile referitoare la acuzele de extremism politic perpetuu sunt greu de digerat, deși cartea *Cioran în oglindă. Încercare de psihanaliză* e foarte bine scrisă.

Chiar dacă demersul Doinei Gheorghiu nu este unul psihologic, sugestiile dintr-un domeniu conex ar fi fost binevenite, întrucât se abordează în studiul *Singurătate și pesimism în operele lui Emil Cioran și Ernesto Sábato* și aspectul genetic al misterelor genetice și al traumelor infantile. Tristețea, complexele și angoasele personajelor lui Ernesto Sábato sunt puse în legătură cu starea nevrotică a zămisitorului lor, care a fost un copil plâpând și sensibil, suferind de un complex de substituție (i s-a pus numele unui frate mort chiar în ziua venirii sale pe lume), încercat de halucinații, coșmaruri, crize de somnambulism și finalmente de insomnii, la fel ca veghetorul în noapte Emil Cioran. „*Sábato spune că a fost întotdeauna fascinat de nebunie ca boală, ieșire din normalitate, considerând că și visul este tot o stare de nebunie. [...] Punctul de plecare pentru artă este noaptea, inconștientul, spune Sábato, artistul vine întotdeauna din noapte, din nebunie, dominându-și monștrii pe care îi are înăuntru prin opera sa. Omul este o dualitate: este treaz și visează, este nebun și înțelept, în spiritul lui se dă mereu o luptă între forțe antagonice, din care ies învingătoare pe rând unele sau altele*“. De asemenea, se iau în discuție câteva elemente care s-ar putea constitui în explicații cauzale pentru apetența nocturnă a lui Emil Cioran. Niciuna nu s-ar putea însă impune ca lipsită de echivoc, bunăoară de explicat singularitatea celui care a scris *Țara mea – Mon pays* pornind doar de la istoria colectivă a epocii în care s-a format.

În cazul scriitorului argentinian se evidențiază complexul psihologic și metafizic al „descendentului din străini“, pus în strânsă legătură cu pesimismul acestuia de a se fi născut într-o țară de imigranți, lipsită istorie, dar înzestrată cu „metafizica tangoului“. De cealaltă parte, *Schimbarea la față a României* este fără doar și poate o carte despre patria ce l-a marcat în chip fatal pe nihilistul nostru, reprezentând o mărturie despre frustrările pe care le poartă dar și un punct de reper pentru sociolog, politolog ori omul de cultură în general care vrea să surprindă „in vitro“ datele esențiale ale unui complex de imagini identitare mișcate. Este prin excelență o scriere în cadrul căreia se amestecă uniform, după o logică bine articulată, trăsăturile individului cu cele ale poporului de baștină, fiind punctată de mai multe ori de-a lungul cercetării ideea că întreaga creație a lui Emil Cioran are, pe de o parte, drept puncte de plecare spațiul propriei copilării, iar pe de

altă parte, în poziția pe care o adoptă cu referire la identitatea sa națională, plus raporturile pe care le stabilește cu aceasta și după exilare.

Legăturile lui Emil Cioran cu „celălalt“, chiar în postura de locuitor al „*garajului apocaliptic*“, care este Parisul, sunt mai mult decât evidente; ele devin chiar obligatorii în lipsa iubirii ca soluție existențială salvatoare. Gânditorul nostru se vrea într-un continuu dialog cu „acel Celălalt“, discursul său angajând câteva consecințe: perceperea alterității existențiale, recunoașterea semenului prin experimentarea procesului de alteritate, întâlnirea cu celălalt ca realitate etică dar și etnică. De altfel, Jean-Paul Sartre, invocat în cuprinsul lucrării, considera că studierea teoriilor moderne relevă un efort de a distinge în adâncul conștiințelor o legătură fundamentală și transcendentă cu celălalt, care ar face parte integrantă fiecăruui psihism încă din momentul apariției sale.

Doina Gheorghiu este convinsă de faptul că Emil Cioran și Ernesto Sábato nu suportă aplicarea niciunui fel de clișee interpretative, fiecare dintre ei conturând un univers dificil de analizat și sistematizat, cu atât mai mult cu cât amândoi au refuzat întreaga viață încatenarea în orice fel de sistem. Deși s-au îndreptat în tinerețe spre sisteme ideologice extremiste, ei au ajuns la concluzii asemănătoare, cu nutrirea speranței în meliorism doar de partea scriitorului sud-american. Se demonstrează cu pertinență faptul că în timp ce Emil Cioran optează pentru retragerea ostentativă și superioară, refuzând cu dispreț distincțiile și darea de lecții ființei omenești, care oricum nu poate fi îndreptată, justițiarul social Ernesto Sábato nu s-a retras din lume, ci s-a angajat direct în lupta împotriva injustițiilor sociale și, în același timp, avertizându-l pe om asupra pericolului înstrăinării de esența sa.

În fond, ceea ce a interesat-o pe cercetătoare – deși face ample trimiteri la cultura continentului nostru și a celui sud-american – nu a fost să vadă cum a luat naștere opera celor doi în cadrul unui raport intens de intertextualitate cu cele două culturi mai sus amintite, ci să ne trezească nouă conștiința înspre un alt adevăr: acela că Emil Cioran și Ernesto Sábato nu mai fac parte din patrimoniul culturii mondiale doar sub aspect virtual, într-o expectativă care și-ar aștepta șansa de a se realiza destinal cândva, intrând cu adevărat în conștiința universală, ci că ei au trecut deja din virtualitate în realitate. Doina Gheorghiu a demonstrat că dificultatea unei priviri unitare asupra gândirii fragmentare, dacă este decriptată într-un anumit fel, poate fi cuprinsă într-o lucrare bine încheată despre un pesimist incurabil și unul optimist, despre teme confluențe precum: viețuirea sub amenințarea de a nu mai putea trăi, presentimentul nebuliei, canonul singurătății, experiența agonală, incapacitatea de a crede în Dumnezeu intersectată cu posibila teofanie. De fiecare dată, autoarea aruncă o privire unitară asupra contradicțiilor ce abundă în viața și opera celor două mari spirite ale secolului al XX-lea.

Doina Gheorghiu face dovada în lucrarea *Singurătate și pesimism în operele lui Emil Cioran și Ernesto Sábato* că este foarte bine documentată în legătură cu demersul propus, că știe să extragă, în urma analizei și sintezei, elementele esențiale în legătură cu o temă de comparativă destul de dificilă, că a consultat o bibliografie bogată în privința lui Ernesto Sábato și suficientă în privința lui Emil Cioran, lipsind în mod nepermis referiri la monografii semnate de Marta Petreu, Simona Modreanu, Irina Mavrodin, Alexandra Laignel-Lavastine, Florin Țurcanu, Valentin Protopopescu, Gheorghe Grigurcu, Marian Victor Buciu, Mircea A. Diaconu, precum și referințe din revistele literare care au avut numere tematice cu Emil Cioran (citarea măcar a numărului 2/2005 din „Euresis. Cahiers Roumains d'Études Littéraires“ se impunea).

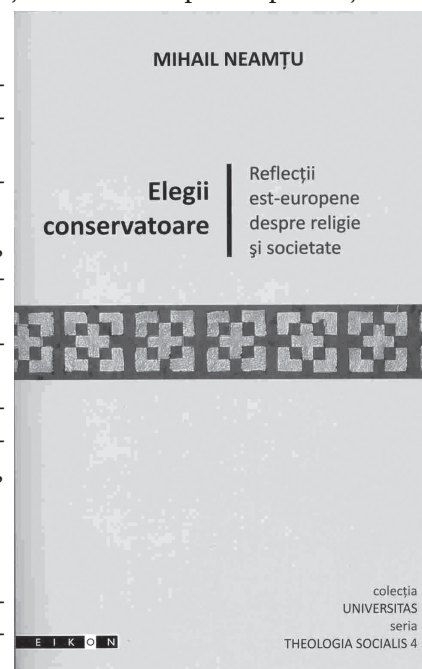
Adrian G. ROMILA

Teologul în cetate sau apologetica în post-modernism

Într-o epocă pe deplin seculară ca post-modernitatea, atitudinea pur contemplativă în fața provocărilor lumii nu e chiar cea mai recomandată. Pentru teologul creștin atent la relevanța contemporană a mesajului evanghelic, inextricabila rețea de fapte și texte care e lumea se cere mereu evaluată, corectată. Apologetic, corectiv, contestatar sau conjectural, discursul teologului ortodox are nevoie acum și de tonul adecvat, și de discernământul duhovnicesc, și de hermeneutica potrivită. Și acestea nu sunt ușor de găsit dacă nu se păstrează echilibrul fragil (și necesar) între spiritul tradiției patristico-filosofice și deschiderea intelectuală pe care modernitatea o incumbă. Desigur, în modernitatea aceasta măcinată de neomarxismul corectitudinii politice, orice poziție creștină va părea marginal-conservatoare, elegiacă, dar ea merită precizată, fie și numai pentru a practica virtutea curajului, fără de care Hristos s-ar rușina de noi la Judecata din Urmă.

Ultima carte a tânărului teolog Mihail Neamțu are instrumentarul complet al adecvării perspectivei creștine la social. *Elegii conservatoare*, apărută în seria *Theologia socialis* a editurii „Eikon” din Cluj-Napoca (2009), cu un subtitlu relevant – *Reflecții est-europene despre religie și societate* – reprezintă o antologie a a textelor publicistice ale autorului, apărute, în special, în „Cotidianul” și „Idei în dialog”. Adunarea lor între coperti nu e deloc rezultatul unei dorințe de legitimare auctorială, ci, dimpotrivă, continuarea unui efort impus anterior în cărți care au confirmat, la noi, existența unui laicat inteligent, bine pregătit și foarte subtil în a tratata derapajele axiologice ale societății. Și *Gramatica ortodoxiei. Tradiția după modernitate* (2007), și *Bufnița din dărâmături. Insomnii teologice în România post-comunistă* (2005, ediția a doua, revizuită în 2008) au dovedit capacitatea autorului de a recalibra discursul ortodox la articulațiile mobile ale unei modernități agresive și incapabile de a-și mai găsi rădăcinile spirituale. Atunci când discursul oficial al Bisericii pare înlemnit și defazat sau când nimeni nu se mai simte responsabil de cuvânt, e momentul ca opiniile proaspete și competente ale vocilor laice bine polarizate social să reconstituie valabilitatea contemporană a eticii creștine. Exact asta precizează și M. Neamțu în *Cuvântul înainte* al *Elegiilor* sale, puse sub „exigența libertății” și a „dreptății ca

virtute sufletească”: „Când agora cetății nu mai percepe profetismul sfințeniei, atunci vigilența laică se poate dovedi un modest înlocuitor. Ea exprimă, foarte impur, în activitatea presei libere și neaservite banului otrăvit. Sarcina expunerii nedreptăților din cetate le revine tuturor celor implicați într-un proiect civic: liderilor din comunitățile rurale – de la fermieri până la inginerii agricoli –, liceenilor silitori și respectuoși față de tradițiile înaintașilor, juranliștilor autonomi, dascălilor scutiți de servituți politice și, în sfârșit, intelectualilor publici neînregimentați prin diverse sinecure. Volumul de față se adresează acestor cetățeni responsabili, dornici să își asume rolul de spectatori angajați într-un loc care poate părea uneori «cetatea tuturor fărâdelegilor». Dincolo de iluzia existenței unor cetățeni responsabili, la noi, cu o așa mare diversitate profesională și așa de „vigilenți”, autorul își face datoria de a articula un tip de reflecție teologică asupra unor „lucruri și întâmplări” care nu au fost interpretate vreodată astfel: proiecte comunitare, educație, filantropie, cultură, familie, civilitate urbană, libertăți cetățenești, erotism și homoerotism, creștinismul Europei, importanța unei Ortodoxii atente la modernitate, tarele Ortodoxiei românești etc.. Dacă exclud improvizațiile eseistice strict evenimentiale, simple și slabe diacronic, cele mai multe dintre articole îmbină teoretizarea sistematică dotată „cu bibliografie la subsol” cu opinia liber-subiectivă, *ad-hoc*, referindu-se fie la fapte cunoscute în spațiul public de la noi, fie la unele cunoscute numai autorului. Eventualii

cetățeni „vigilenți”, legați de „memoria comunitară”, practicanți ai virtuții, căutători ai „binelui comun” și „ai Binelui suprem” se pot, astfel, edifica prin exemple concrete cu privire la proiectul volumului; în el autorul declară că „refuză cinismul nihilistilor, mimetismul colectivist al socialiștilor sau libertatea dezorientată a libertarienilor, preferând să ancoreze căutarea adevărului și a demnității într-un tărâm ferm, inspirat de exegeza trimilenară a Decalogului”. Cu mulțimea de referiri la mari autori ai științelor politice clasic-liberale, proiectul devine unul de-a dreptul conservator, elegiac și burghez, dar cât se poate de modern, într-o modernitate care a pierdut o mulțime de lucruri exact atunci când le-a câștigat pe altele. Ne-am putea întreba câți dintre jurnaliștii de azi mai reflectează la substratul metafizic al lumii asupra căreia își exersează comentariul.

Din largul spectru de fapte tratate de autor în cele cinci secțiuni (I. *Valori și educație*; II. *Familia sub asediu*; III. *Câtă integritate și care Europa?*; IV. *Note ortodoxe*; V. *Coram Deo*), am ales pentru această întâmpinare două texte, atât pentru omogenitatea lor tematică (problematizarea Ortodoxiei contemporane), cât și pentru continuitatea „de program” (simptomatic, problemele au fost tratate în alte forme și în cărțile anterioare ale autorului). După cum se va vedea, algoritmul tratării pornește de la faptul public, decantează reacția, după care formulează principiile, sprijinindu-se pe aparatul conceptual dat de semnificațiile politice, sociale, culturale și teologice.

Ortodoxia: multiculturalism sau universalitate? (scris în 2006) denunță recepția globală defectuoasă a creștinismului răsăritean. Evenimentul-motor îl reprezintă o serie de conferințe publice despre Ortodoxie, organizate de Universitatea din Manchester sub titulatura de „studii multiculturale”. Ortodoxia nu a fost tratată drept o ramură tradițională a creștinismului, legitimată de la un adevăr universal, ci ca o „piesă exotică a civilizației europene”, în pură perspectivă relativistă anti-identitară. De aici, autorul încearcă să explice de ce i se refuză Ortodoxiei „orizontul de universalitate”. O primă cauză ar fi, desigur, însăși epistemologia modernității, pentru care valoarea diversității, excluzând competiția și comparația, face ca orice minoritate să se împace cu propriul statut marginal, de „instanțe de umanitate care au ratat emanciparea”. În acest context, crede autorul, religiile nu trebuie să se cunoască și, eventual, să se iubească, ci „să băltească în suc propriu, fără grijă față de genul proxim sau chiar alteritatea radicală”. Ca piesă exotică a creștinismului universal, Occidentul percepe Ortodoxia în termeni culturali, mai puțin teologici, e evident. Dar vina nu e doar a lui, a bătrânului Occident, excedat de raționalism și relativism post-modern, ci și a Ortodoxiei. Mihail Neamțu diagnostichează una dintre tare: „conștiința de sine a Bisericii Răsăritene se configurează pe fundalul unor constelații de valori seculare” – dintre care cea mai importantă e naționalismul. Retorica patriotistă și legitimarea exagerată a teologiei prin teritoriu sau limbă sunt contrare, însă, spiritului evanghelic și patristic. Poporul nu e deloc „termenul mediu al soteriologiei” în Evanghelii, iar „Biserica e singura formă de transcendență comunitară acceptată de tradiție”. Paseismul refractar la modernitate ajută și el la îngroparea Ortodoxiei sub utopia „unei imaginare

Ruritanii”, singura păstrătoare a adevărilor de credință. În contrapondere, autorul menționează, succint, două dintre faptele care dovedesc vocația universală și transterritorială a creștinismului răsăritean: mulțimea de limbi, seminții și cutume care au însoțit nașterea acestui tip de creștinism; diversitatea cultului și a artelor în sânul popoarelor care au îmbrățișat Ortodoxia. „Pictorii cretani se întâlnesc anevoios cu zugravii transilvăneni, așa cum polifonia corurilor rusești nu derivă din ancestrala psaltichie bizantină”. Creștinismul din răsărit n-a fost adeptul uniformității și a păstrat echilibrul între chemarea „supt vremi” și determinațiile spațiului dat. Există o unitate teologică doctrinară, liturgică și culturală surprinzătoare într-un spațiu creștin foarte vast (Laponia, muntele Sinai, Alaska, Bucovina de Nord), ceea ce dovedește că Ortodoxia și-a păstrat matricea identitară orientată profund eshatologic, dincolo de accidente de parcurs.

Concluzia autorului e că numai depășind granițele văzute ale istoriei, numai adâncind rădăcinile transcendente ale culturii Ortodoxia și-a construit valori universale în sânul celor regionale. „Salvând mai întâi de toate persoana, iar nu o colectivitate abstractă, Ortodoxia are virtuți politice libertariene. Trecând proba verticală a catolicității, Ortodoxia a rămas – orizontal – o provocare pentru viitorul nostru global. Mandatul Ortodoxiei nu este epuizat de un trecut muzeal, sterp sau încrămenit, făgăduințele sale fiind receptate dialectic de fiecare anotimp al istoriei”. Privirea spre eshaton, valoarea persoanei și disprețul față de „existențialismele inventate” au păstrat universalitatea creștinismului răsăritean într-o istorie mobilă și pe un spațiu în permanentă configurare. Într-o eventuală sesiune de conferințe „multiculturale”, ea merită tratată ca „substantiv”, declinabilă, dar cu rădăcina intactă.

Al doilea text de care o să mă ocup se numește *Despre bun-simț, discernământ și civilizație* și e scris în 2009. Tema e conexasă celui de mai sus, doar că evenimentul de la care pornește e altul – controversa legată de împărțirea IPS Nicolae Corneanu în ritul greco-catolic și, implicit, acesta impune o problemă ușor mai complexă. Ținta autorului e, de data aceasta, cei pe care i-am fi putut identifica cu același tip de raportare la fapte ca și cei de la universitatea din Manchester: lipsită total de discernământ și de cunoștințe. Inflamarea discuțiilor în presa scrisă și pe blogurile ortodoxe l-a determinat pe Mihail Neamțu să constate că există o grupare de „eseiști” ortodocși care au comentat fapta IPS Nicolae Corneanu în termenii cei mai contondenți și că ei merită cu prisosință combătuți și denunțați ca nereprezentativi pentru esența fenomenului. Căci nu scepticismul față de ecumenism, denunțarea catolicismului (a europenismului, a globalizării etc.) ca pericol suprem și blamarea elitelor „rătăcite” dau conturul unui laicat autentic ortodox. Calomnia, comparațiile anacronice, deraierile logice, închiderea intelectuală sunt câteva dintre atributele „talibanilor postărilor online”, care sunt mereu iritați de „diversitatea tematică a abordării”, de „citatele abundente” și de „respectul pentru câteva standarde filologice recunoscute”. Iarăși, nimic din spiritul patristic în aceste atitudini pseudo-ortodoxe. Sfinții Părinți i-au citat întotdeauna cu generozitate pe autorii păgâni, iar creștinii neîndoctrinați i-ar

putea descoperi cu folos pe un Pascal sau Padre Pio, ori ar putea trage concluzii utile duhovnicește din prietenii între monahul Nicolae Steinhardt și agnosticul Virgil Ierunca, între pr. Dumitru Stăniloae și anglicanul Donald Allchin. Creștinii începuturilor studiau la școlile publice păgâne, iar vocile luminate de astăzi ale Ortodoxiei au activat și ele în centre academice occidentale fără să-și piardă credința. „Mărturisirea bunătății lui Dumnezeu nu se oprește la excomunicările reciproce între diferite ramuri ale creștinismului”, așa cum „descoperirea adevărului persoanei în taina comuniunii cu Dumnezeu și aproapele nu abolește sarcina dezvoltării responsabilităților individuale într-o societate niciodată perfect omogenă”. Pășunismul și paseismul ortodox, adânc marcate de o mulțime de neîmpliniri îngrijorătoare și de un anume tip de mentalitate hrănită din belșug de lecturi defazate persistă în a nu vedea „de sus” problemele și în a le trata cu aroganță semidoctă. „Ortodoxia de mâine va fi urbană și universală sau nu va fi deloc”, declară autorul. „Neputul babei noastre milenare va descoperi mai repede decât credem faptul că ortodocșii din Málaga, Aberdeen, San Antonio, Hong Kong sau Tokyo sunt uniți nu atât prin cutume locale (căci e greu să găsești colinde japoneze, colaci texani sau colive chinezești), ci printr-o înrădăcinare dogmatic-liturgică în solul Evangheliei lui Iisus Hristos. Contingențele istorice se transformă – rămâne însă neschimbat miezul euharistic al doxologiei”. Apologia ruralității băștinașe trebuie abolită, cu alte cuvinte, printr-o

etică rezonabilă și up-gradată la noile realități, fără a pierde esența tare a răsăritului creștin.

Dincolo de criticile acide la adresa „articlierilor nevrozați”, Mihail Neamțu propune și o evaluare a priorităților creștinismului contemporan, o viziune de ansamblu care să depășească stupidele conflicte locale și să confere Ortodoxiei universalitatea refuzată de „multiculturalismul” dominant: discuția publică asupra „creștinismului UE”, problemele socio-politice generate de prelungirea comunismului, îngrijorarea pentru ascendența islamului și a liberalismului ateu etc. Căci „nu ține oare de natura capitalului ca el să fie tranzacționat dincolo de orice granițe naționale, culturale sau religioase? Nu vrea orice mic întreprinzător să se extindă și să devină, dacă se poate, un mare întreprinzător?”. E greu să mai rămâi paseisto-naționalist, întors spre o utopică Ruritania, când știi că mănăstirile ortodoxe de la noi accesează fonduri Sapard și că tineretul trebuie educat, între altele, și în limba lui Thomas Jefferson.

Coborând teologia „la firul ierbii”, în câmpul defrișat spiritual al lumii globalizate, Mihail Neamțu ne îndeamnă să privim lucrurile cu ochelarii creștinului inteligent, deschis și responsabil. *Elegiile* sale reprezintă o legitimă formă de apologetică post-modernă, decantând din zgușura autohtonă valorile evanghelice, pentru o Ortodoxie capabilă să facă față oricăror provocări, în agora românească și aiurea.

Geo VASILE

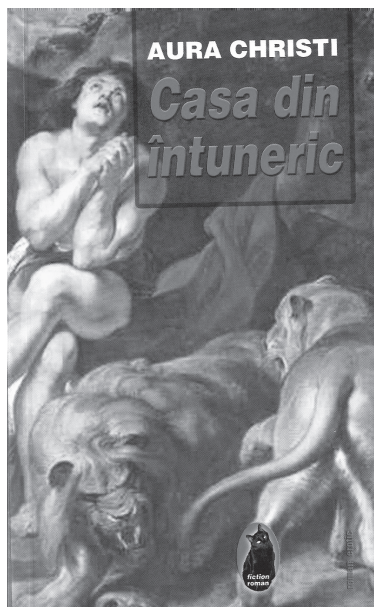
LANȚUL VIU

Dacă Aura Chrsiti (n.1967, Chișinău) ar fi vut tăria să renunțe la cel mult 200 de pagini din cel mai recent roman al său *Casa din întuneric* (Euro Press, 475 p. 2008), subsemnatul ar fi putut spune că este cea mai bună carte din parabola sa narativă de până acum. Neavând însă tăria de care pomeneam, autoarea oferă cititorului multă umplutură (notele recentelor călătorii în Israel și Grecia), digresiuni de tot felul (locuri comune servite drept revelații personale, vezi chestiunea cu sentimentul viului, cultura vie, întâmplarea de a fi viu, bucuria de a fi ș.a.md.), mult prea lungi monologuri interioare, meandre și efuziuni liricoide, cogitații despre viață, moarte, suferință, boală, obsesii „ontice”, totul scris cu sufletul la gură, ca și cum, pe alocuri, un soi de ucenic vrăjitor ar fi uitat în priză un generator de cuvinte și fraze care se doresc musai analiză și iar analiză, „prăpastia inimii”, explorare psihică, *vie intérieure*, eventual cu ștaif. Paginile-bloc descurajează cel mai tare. La fel de adevărat este însă că autoarea a câștigat în ultimul timp mult, estetic vorbind, în ciuda patetismului frazării și a fragilității construcției epice, încă persistente. Așadar, avem de-a face cu mai multe romane într-unul singur, de fapt cu mai multe teme pivotând în jurul educației sentimentale a adolescentului Matei Naidin, romanțate printr-o temă eroto-tanatică în tandem cu inițierea și perfecționarea spirituală a aceluia de către mentorii săi, bunicul Grig și cărturarul Semion Ruda. Principalul merit al autoarei ni se pare cel de a fi abordat în cheie gravă relația părinți-copii, soț-soție, maestru-discipol, seducător-sedus, la

care vom adăuga expresivitatea picturală și confesivă a personajelor, cam toate aduse în scenă în prima sută de pagini ale romanului, inclusiv Erika, aparent un fel de domnișoară Christina eliadiană, de fapt o tânără de 23 de ani foarte reală și vie, „șerpoaica” „sirena sălbatică”, „vedenia”, „vrăjitoarea”, „zâna smeadă” care îl va ispiti și poseda în cimitirul aceluia nou sat de vile, parcă Mogoșoaia, pe junele, stângaciul, solitarul nostru erou, lipsit de spirit practic, dar cu un acut simț critic. Matei („un june tembel, zburdalnic, ciudat, sărit de pe fix, care umblă haihui prin cimitirul nostru invadat de animale marine sculptate, reprezentând jumătate oameni, jumătate pești, făpturi ale mării ori îngeri de marmură (...)”) face față cu brio provocărilor erotice ale Erikai, și totodată își conștientizează calitățile, inclusiv cele extrasenzoriale, propunându-și să afle cine este de fapt și ce lucrare vrea să împlinească Dumnezeu prin el. Îl vedem cum în chip franciscan sau rousseauist face declarații de dragoste buburuzelor, arborilor, norilor, florilor, astrilor, cum evadează de fapt într-o lume paralelă a naturii necuvântătoare și a cărților mult cuvântătoare. În el se concentrează voci și euri multiple, fiind o ființă poliedrică, aptă să-și devină propriu obiect de studiu prin înstrăinare de sine, și care își revendică dreptul de a fi fericit, alfel spus, autoedificarea sinelui. Metamorfoza lui Matei în sensul perfecționării culturale, umane și spirituale (va reuși la facultatea de filosofie) este sugerată de autoare ca „o alunecare de terenuri, ca atunci când se urnește din loc, abia observabil, un aisberg bătrân, secular, (...)”.

Partea cea mai rezistentă a romanului este cea care începe cu capitoul V, transfigurare a unei „realități” trăite, cel

puțin în parte, la persoana întâi de Aura Christi. Naratoarei omnisciente i se substituie Erika și confesiunea ei completă, într-un recital narativ de zile mari; *un on-man-show* eroto-poematic amintind de versete din "Cântarea Cântărilor" (are talentul de a se dăruir trup și suflet profesorului și maestrului ei Semion Ruda, iubirea lor trimițând la cuplul mitologic Orfeu și Euridice, dar nu-și refuză nici o aventură homoerotică trăită alături de Lealia Păduraru, proxeneta damelor de companie pentru ștabi autohtoni sau străini). Depoziția Erikăi include însă și episoade crude, cum ar fi cea a violului de la 13 ani la care a fost supusă de către un grup de colegi de școală, nepăsarea cinică a tatălui ei în numele salvării aparențelor și a propriului renume, tentativele de sinucidere, "cariera" ei de târfă de lux, gâlceava cu Dumnezeu, crizele de iconoclastie și demonism. Își revine prin remedii mai puțin convenționale: somnoterapie și oniroterapie, fabulație prozopoematică între cer și pământ, psihoterapie etc. Treptat Erika se descoperă, își redescoperă frumusețea trupească feminitatea, independența ființei luminate care tocmai a izbutit să-și depășească "minoratul", adică dependența de altceva decât de propria inteligență. Termină facultatea de psihologie, se îndrăgostește ca de un idol, cum spuneam, de profesorul Ruda, acest "seducător de clasă", "vânător de elită", "mare copil împătimit de arta jocului"; în fine, cea care se naște din eroare, proscrisa, străina, venetica, cititoarea de Holderlin și de Rilke, de Lermontov, Țvetaeva,

Ahmatova și de Unamuno, libera ființă a extremelor, frumoasa, caldă, ireală nălucă risipită precum o mireasmă în trupul lui Matei, amorală Erika va pleca la Paris pentru a susține un doctorat, nu înainte de a se împrieteni cu bătrâna și luminoasa doamnă Elena Victoria, mama iubitului ei căsătorit cu o Carmen, nevastă absenteistă tratată cu o incisivitate pe măsura găunoșeniei, geloziei și cinismului ei. Memorabile sunt personajele Grig (bunicul lui Matei, acest *magister vitae*) și puțin prezentul David (tatăl, sculptor miniaturist în lemn de figuri sacre), dar mai ales scenele și alegoriile onirice în care aceștia evoluează, vezi pantera neagră ca simbol al morții și premoniția în cazul accidentului de mașină în care sculptorul va muri.

Semnalăm pentru eventualele ediții ulterioare câteva greșeli de limbă română: asfaltul iregular (p.96), corect, neuniform, arătanie (p.101) corect, arătare, heriniile (p.307), corect, erinii, delfinul nu este un pește (p.387) ci mamifer, curajul de a-i fi afrontat (p.265), corect, înfruntat, Mihail (p.367) Eminescu, corect, Mihai Eminescu, aibi (p.369) răbdare, corect, ai răbdare, devinații (p.275) absconse, corect, divinații...

Romanul *Casa din întuneric*, de fapt casa cărturarului Ruda în care se va muta Matei după moartea lui Grig, perpetuând astfel o familie de spirite alese și ocrotite de Dumnezeu, ca o verigă într-un lanț viu, poate fi considerat și o rescriere în registru prozastic, a tuturor volumelor de poezie semnate până acum de Aura Christi.

Irina CIOBOTARIU

Proza ca recuperare a aripilor. Aura Christi, *Casa din întuneric*

Sensibilitatea Aurei Christi are adâncimi săpate pămînt de singura mare iubire permisă unei poete: iubirea de viață. Ca și când nimic din ceea ce se brodează în jur, ca existență diurnă sau nocturnă, nu se vrea ratat. Ca și când ochiul interior al atenției s-ar supune unei infinite și epuizante multiplicări, pentru a recepta și asimila tot din ceea ce fundamentează lumea. Ca și când sinele s-ar ancora într-o vârstă incertă, anterioară maturității, conștientă în egală măsură de viață și de moarte. Este sinele unui om care vede cu un ochi neadormit apele tulburi ale neființei. Consecința vedeniei sale este o mistuitoare dorință de sens și de împlinire, iar simpla existență se supune chinurilor și deopotrivă fericitului exercițiu al transformării în destin. Aici își află geneza impresia permanentă a timpului insuficient, supus unei injuste comprimări prin însăși proximitatea certă a morții. Și tot în acest punct se poate întui răspunsul la întrebarea *De unde nevoia de proză în expresia literară a unui poet?*

Aura Christi scrie proză pentru a expanda timpul și discursul confesiv, pentru a-i permite propriului sine luxul răgazului și al autocontemplării. Epica ei respiră un aer ludic și paradoxal, în care se suprapun graba și zăbava. Se cere

citită pe îndelete, într-o tentativă de recuperare a vârstei adolescenței și, simultan, obligă la o lectură „dintr-o suflare”, avidă să decupeze, din conștiință, sensul vârstelor și al existenței. Și mai este un aspect care particularizează romanele Aurei Christi. Sensibilitatea ei profund poetică așază eul liric, al comunicării subiective și directe, în fața unui set de oglinzi abil și grațios mișcate în camera conștiinței. Rezultă, din acest exercițiu al multiplicării, interpuși, ființe care pluralizează vocea lirică și care își folosesc existența livrescă pentru a (se) comunica febril. Personajele sunt reflexii și multiplicări ale aceluiași eu, voci întrupate în ființe distincte, care se suprapun sau se diferențiază prin temeri, speranțe, certitudini sau decăderi. Epica se mută în conștiință. Viața cotidiană este transferată în interioritate, iar tensiunile generatoare de suspans sunt direcționate către aceeași nevoie urgentă de a deveni. Eroii Aurei Christi sunt făpturi aflate între lumi, între vârste, între maluri. Au fragilitatea și grația unor frumoase origami nefinalizate, care așteaptă o singură atingere și operațiune inspirată pentru a se dezvălui, lor înșile și lumii, în deplina lor unicitate. Această sensibilă zăbavă între vârste conferă prozei Aurei Christi consistența bildungsromanului. O provocare serioasă de a

redescoperi valoarea maestrului în universul ucenicului. O misiune riscantă de a reactualiza exercițiul pedagogiei în căutarea și configurarea identității. O încercare de resuscitare a limbajului sensibil, confesiv sau discursiv, în prozaismul cotidian, pentru intuirea sensului existenței.

Cel mai recent roman al Aurei Christi este *Casa din întunerice* (EuroPress, 2008). Principalul intermediar între autoare și cititori este, aici, Matei Naidin, un adolescent care zăbovește în fața pragului spre maturitate. Ezitățile sale vin din neîncrederea firească, în esență, față de lumea pervertită, rigidă și înstrăinată a adulților. În Matei se instalează o rezistență încâpățanată față de șablonizare. Refuză (instinctiv) să abandoneze adolescența fără o călăuză creditabilă. Pentru el însuși, prioritate au propriul său destin, propria sa devenire. Întreaga sa atenție se îndreaptă spre aflarea sensului, deși un veritabil asalt al adulților este menit să îl debusoleze. Matei pare a nu avea vreun talent. Nu cântă la pian, nu desenează, nu înoată, nu excelează la o anumită materie școlară, nu are abilități practice. Deține, în aparență, rețeta mediocrității. E amenințat de rădăcine, derivă, alienare. Din toate unghiurile îl pândește ratarea. Și aceasta mai ales pentru că Matei Naidin trece prin odiseea cunoașterii de sine fără să se raporteze la portretul său „social”. El nu își dorește încadrarea în grilele valorice ale mamei, profesorilor sau colegilor. E un atipic solitar pentru care fragmentele de personalitate și talent care i-ar asigura succesul social nu sunt suficiente. Devalorizarea aplicată prin calificative severe de către ceilalți se lovește, în Matei Naidin, de tăcuta lui dorință de a-și explora ființa ca întreg, ca destin.

Un rol aparte în orientarea sau derutarea intuiției destinului îl au semnele. Romanul începe, *semnificativ*, cu gândul răscolitor, de un evident lirism, al lui Matei: „Dumnezeu vorbește nestingherit; dă semne discrete că există”. Semnele marchează insistent, „nestingherit”, aluziv sau explicit, căutările tânărului, iar acesta se lasă condus de loviturile-semn, căzăturile-semn, imaginile și oamenii-semn. Nu este afectat de așa-numita cultură a interpretării lor șablonizate și nu se grăbește să aplice „experiența socială” în înțelegerea lor. Tăcerea sa față de indicii este, în fapt, un semn al deschiderii către propriul destin. Matei Naidin își caută drumul, în ritmul imperturbabil al omului superior. Întâlnirea cu mentorul și călăuza, profesorul Semion Ruda, are loc la momentul oportun (începutul primăverii), într-un loc de o „concretețe” flagrantă, la mari distanțe de spațiul sacru al marilor revelații. Ucenicul și profesorul se întâlnesc într-o băcănie. Primul vine, spre acest bine mascat nod destinal, din nordul țării, purtându-și setea devenirii între gânduri și lecturi. Cel de al doilea se reîntoarce acasă din călătorii bogate în achiziții și (re)descoperiri spirituale, purtând cu sine preaplinul înțelegerii umanității. Consecințele intersectării celor două destine sunt urmărite atent, în ritmuri lente, cu îndelungi popasuri contemplative în conștiința personajelor, de către naratorul omniscient și sensibil care, discret, dă *semne* că se bucură pentru participarea-i invizibilă. „Societatea” celor doi are nuanțe aristocratice, reînviind o vârstă spirituală a umanității când educația tânărului se împlinea prin prezența mentorului. O vârstă în care tranzitul dintre copilărie și maturitate era considerat o responsabilitate spirituală și nu o „problemă”.

Prin Matei Naidin și Semion Ruda sunt resuscitate valori clasice într-un timp și un spațiu marcate cert de

modernitate. Este oferită alternativa la educația de masă, ale cărei consecințe sunt, în fond, depersonalizarea, nivelarea, uniformizarea valorică și caracterială. Tocmai pentru a potența fațetele acestei alternative, Aura Christi preferă să își surprindă personajele monologând, cugetând, interiorizând. Maestrul expune, explică, oferă generos imaginea umanității filtrate prin competența și creditabila sa grilă de evaluare. În fapt, el nu îl lasă pe tânărul aproape necunoscut în voia capriciilor soartei. Își asumă responsabilitatea de a participa la clarificarea sa destinală. Or, în țesătura epică a romanului, înșiși părinții își abandonează, egoist, acest rol în relația cu propriii copii. Orice urmă a derizoriului privind relația dintre adulți și adolescenți sau conflictul dintre generații este alungată sever din țesătura epică. Devenirea unui tânăr, autodescoperirea și împlinirea sa destinală sunt mize capitale.

Este un aspect pe care Aura Christi îl explorează și prin relația lui Matei cu bunicul său, Grig. Bătrânul își însoțește nepotul pe un segment al călătoriei, asigurându-i (din nou, la momentul oportun) o tăcută lecție a despărțirii și a sfârșitului, prin propriul său exemplu. Însă „riscul” cel mare și-l asumă Aura Christi în scenele de un erotism captivant, în care Matei Naidin cunoaște, prin Erika, o altă fațetă a împlinirii sale. De ce pun epica erotică sub semnul riscului? În primul rând, pentru că există o „cultură” a derizoriului când se discută despre erotism. Experiența erotică este împinsă la marginea obscură a existenței, calificată fiind, fără discriminare, drept imorală, drept subiect tabu. Ca „păcat”, „greșeală”, „vină”, erotismul este ținut la o distanță respectabilă față de spirit. Una dintre marile „provocări” ale adulților în relația cu adolescenții este tocmai educarea acestora din urmă în spiritul „discreției”. Or, adolescența presupune, între altele, descoperirea propriului trup, prin contactul cu alt trup. Este o descoperire uluitoare a valențelor vitalității, dincolo de joc. Aura Christi anulează din țesătura sa epică pudoarea. Ceea ce nu conduce și la anularea mesajului etic sau la un estetic îndoelnic. Matei și Erika își explorează, prin apropierea intimă a trupurilor lor, înșăși vitalitatea. Faptul că descoperirea trupului feminin și a propriului trup este plasată de Aura Christi în cimitir nu are alt scop decât potențarea jocului prin care viața și moartea se condiționează și se întrepătrund, amplificându-și infinit valențele. Este iubire distilată de viață, o iubire care nu trimite inocența în exil, ci care îi toarce discretele fire în conștiință.

Matei Naidin, ca personaj, se naște din nevoia luminării destinului împlinit. Aura Christi nu îi urmărește întregul parcurs existențial, ci îl însoțește „doar” până la ieșirea aproximativă din adolescență. De ce nu am ales adjectivul „definitivă”? Pentru că romanul Aurei Christi indică drept cale a succesului destinal conservarea vârstelor, păstrarea lor în rădăcinile conștiinței. Matei își cunoaște ființa, în solitudine, între cărți, alegându-și, exclusivist, dascălii. Drumurile sale se desenează sub impresia discretă a prezenței divine, însă nu au culoarea fatalismului. Personajul Aurei Christi știe să aștepte și să asculte semnele. Are limpezimea suflătească a unui copil, *semn* că nu și-a abandonat nici vârsta precedentă, cum nu își va abandona nici adolescența.

Și ajung la motivul central pentru care *Casa din întunerice* merită citită. Ampla, grațioasă, lentă și deopotrivă febrila proză a Aurei Christi, parcursă într-un ritm al ei,

altul decât cel al lumii „de afară”, deține secretul recuperării adolescenței. Lectura sa e un leac pentru amnezie. E dureroasă uitarea propriei mele ființe, impusă ca unică formă de a supraviețui. E copleșitor când aceasta poate fi recuperată prin oglindirea în apele unui personaj născut dintr-o sensibilitate fină, antrenată prin exercițiu poetic. Este uluitor când, în oglinda pusă în față-mi de Matei Naidin, mi-am amintit că, asemeni lui, am incantat și eu cândva: „Voi, pietre, și voi, păsări care dibuiți arta de a zbura, ce vă pasă, în splendoarea voastră tăcută, dacă existați sau nu?! Oare v-ați gândit vreodată cum e să fii viu, cum e să fii om și cât de greu, cât de... imposibil e să rămâi ceea ce ești: un om?!”

Un om bucuros și un pic trist că are două mâini, două picioare, un cap, un trunchi (da trunchiul nostru de carne e începutul unor drame în toată legea!), din care nu e exclus că pe vremuri creșteau aripi, doar că, în timp, din decență și probabil că... nu, nu probabil, în mod sigur!, certamente... din mediocritate, tot tăindu-le în fiecare sezon, ele, aripile alea neroade, s-au transformat în cioturi... Nu, iar nu e bine, s-au transformat într-o promisiune de aripi și s-au înnămolit în acea promisiune, hm, așa, așa, da-da... exact așa cum se înnămolesc unii oameni în promisiunea de a fi...”

De cugetat... Și de citit...

Irina CIOBOTARIU

4 ianuarie 1960 – 5 august 1964: detenția politică

În *Ficțiunea jurnalului intim*, Eugen Simion dedică un capitol *Jurnalului fericirii*^[1] observând caracterul aparte al scrierii steinhardtienne. Principalul motiv al ieșirii acestuia din șablonul jurnalului „de detenție” ar fi, în opinia lui Eugen Simion, raportarea autorului la mediul carceral: „N. Steinhardt nu povestește propriu-zis convertirea sa religioasă, ci experiența lui morală în închisorile totalitarismului... Vorbește mult – și într-un mod convingător și original – despre comportamentul omului în detenție și despre morala suferinței. La acest punct, el se deosebește enorm de alți autori de jurnale, memorii, autobiografii... N. Steinhardt *laudă* (cuvântul este corect folosit, nu este nicio eroare la mijloc) celula în care a fost băgat de prigonitorii săi. Acolo a descoperit suferința și tot acolo s-a apropiat de Dumnezeu”^[2]. Cu toată fermitatea folosirii verbului *a lauda* în acest context, o nuanțare trebuie făcută. Nicolae Steinhardt nu *laudă* în mod explicit sau implicit celula și închisoarea. Tonul mucalit, plin de vervă, ironie subtilă și haz, adoptat în descrierea închisorilor Jilava, Aiud sau Gherla, în creionarea „contactului” deținutului Steinhardt cu anchetatorii sau gardienii, vine din credința că „diavolul trebuie uneori luat în răs; să nu i se acorde privilegiul măreției tragice”^[3]. Mai mult, când sunt invocate suferințele celorlalți deținuți, acest ton dispare, făcând loc sobrietății.

Nevoia de nuanțare în formularea lui Eugen Simion are drept argument de bază o notație din *Jurnalul fericirii*: „O frază cu totul creștină a lui J.-P. Sartre: «Important nu este să spui: Iată ce au făcut din mine, ci: Iată ce am făcut eu din ceea ce au făcut din mine»”^[4]. Lăudabile sunt, deci, modul în care Nicolae Steinhardt a parcurs cei cinci ani de închisoare și convingerea cu care și-a asumat identitatea creștină. Este, în mod cert, o identitate spre care l-a condus istoria ca factor supraindividual (comunismul, procesul lotului „Noica-Pillat”, confiscarea averii, temnița). Însă nu istoria merită elogiul pentru „reușitele” identitare individuale, ci însăși persoana care

își ancorează identitatea în valori independente de mutațiile istorice: valorile moralei clasice, asimilabile valorilor creștine.

Nicolae Steinhardt propune ca model existențial pe Hristos, iar ca lege creștină paradoxul. „Ce înseamnă credința? Încredere în Domnul *deși* lumea e rea, în *ciuda* nedreptății, în *pofida* josniciei, *cu toate că* de pretutindeni nu vin decât semnale negative.”^[5] Astfel, „Hristos ca gentleman și cavalier”^[6] sfidează legile „firescului”, tipice „naturii” umane, demontând, în esență, instinctele, inclusiv pe acela al conservării. Asumarea crucificării din iubire pentru păcătoși presupune tocmai sfidarea „normalității” și indicarea căii de acces spre o nouă înțelegere și practică a vieții. „Orice fapt – crede Nicolae Steinhardt – e anti-destin. Orice operă e anti-natură. Orice hotărâre e anti-neant. Iubirea de aproapele (zice *Catehismul episcopilor catolici olandezi*) e un mister de credință. Dragostea și iertarea nu sunt naturale. Natural e principiul al doilea al termodinamicii.”^[7] Comportamentul creștin, deci, implică efortul depășirii legilor „naturale” implicate în funcționarea ființei umane și asumarea unui set de legi spirituale care contrazic natura. Smerenia, mila și toleranța asociate cu demnitatea, curajul și inteligența configurează portretul spiritual al omului superior, al „boierului”. Provocarea înfruntării „naturalului” este cu atât mai dificilă în detenție, astfel încât, pentru cei „aleși”, supraviețuirea spirituală capătă întâietate în fața celei biologice.

Opusul nobilului este, în viziunea lui Nicolae Steinhardt, șmecherul, iar pentru această categorie umană invocă cele mai aspre apelative. În esență, faptul că autorul pune în opoziție aristocratul și șmecherul, indicând limpede sursa morală a disocierii, are drept justificare grava răsturnare a valorilor în deceniile comuniste. De la Șestov și Nikolai Berdiaev până la François Furet și Ernst Nolte^[8], intelectualii europeni au remarcat că revoluția ideologică instaurată prin comunism a dus la răsturnarea criteriilor de ierarhizare valorică, „egalizarea” și „ni-

1. „Un jurnal de detenție cu totul special. Morala unui spirit religios. N. Steinhardt”, în *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. III *Diarismul românesc*, ed. cit., pp. 363-371.

2. Ibidem, p. 365.

3. *Jurnalul fericirii*, ed. cit., p. 233.

4. Idem, p. 391.

5. Ibidem, p. 199.

6. Ibidem, p. 236.

7. Ibidem, p. 416.

8. *Fascism și comunism*, Grupul Editorial Art, București, 2007.

velarea” producându-se înspre non-valoare. Impostura și prostia, urâtenia spirituală și imoralitatea devin „calități” care propulsează individul (depersonalizat) în noile ierarhii. Astfel, Nicolae Steinhardt impune cu fermitate reasezarea valorilor în vechile ierarhii și transferă atributele nobleței (printr-un discurs convingător) lui Isus Hristos însuși:

„O fi hulă curată, dar am o teorie a mea, după care Hristos nu ne apare din Evanghelii numai ca blând, bun, drept, fără de păcat, îndurător, puternic ș.a.m.d.

Din relatările Evangheliilor – fără excepție – ne apare și înzestrat cu toate însușirile minunate ale unui gentleman și cavalier.

Mai întâi că stă la ușă și bate; e discret. Apoi că are încredere în oameni, nu-i bănuitor. Și încrederea e prima calitate a boierului și cavalerului, bănuiala fiind, dimpotrivă, trăsătura fundamentală a șmecherului. Gentlemanul e cel care – până la dirimanta probă contrară – are încredere în oricine și nici nu se grăbește, avid, să dea crezare defăimărilor strecurate pe seama unui prieten al său. La șmecheri și la jigodii reacția numărul unu e întotdeauna bănuiala, iar neasemuita satisfacție – puțința de a ști că semenul lor e tot atât de înținat ca și ei.

Mai departe. Hristos iartă ușor și pe deplin. Șmecherul nu iartă niciodată, ori, dacă se înduplecă (fără ca să ierte), o face greu, în silă, cu țârâita [...]

Încredere în oameni, curaj, detașare, bunăvoință către cei năpăstuiți de pe urma cărora nu te poți alege cu nici un folos (bolnavi, străini, întemnițați), un simț acut al măreției, predispoziția pentru iertare, disprețul față de prudenți și agonisitori: toate sunt trăsături ale gentlemanului și cavalerului.”⁹

Or, închisoarea politică, în deceniile cinci, șase și șapte, nu este un spațiu conceput pentru promovarea acestor valori, ci tocmai pentru corijarea lor. Nu toți deținuții rezistă moral, nu toți acced la transfigurare spirituală sau mântuire. Însă, în mod paradoxal, există deținuți pentru care soliditatea acestor valori se lămurește și se certifică în mediul carceral. Nicolae Steinhardt laudă evidența acestei lămuriri și certificări. Iubirea și recunoștința creștină sunt generate de exemplele reale de noblețe. Suferința ca realitate concretă transfigurează chipuri, ducând la o distilare a nobleței. „Încântătoare e prezența doctorului Voiculescu, foarte îmbătrânit, numai oase, blând, manierat, pașnic, nobil, vioi la minte, dar frânt de oboseală.”¹⁰ Doctorul Sergiu Al-George „se dovedește a fi o personalitate cu totul excepțională: numai tărie, curaj, bună dispoziție, adâncime în tot ce spune, serviabilitate, ținută”¹¹. „Operat de două ori, înspăimântător de slab, abia umblând, abia vorbind, mai toată ziua culcat și acoperit cu pătura, cufundat în rugăciuni, părintele Haralambie V. așteaptă moartea. Află însă mijlocul și tăria de a ne vorbi uneori, câte puțin. Monah ce se află, în tâmpină sfârșitul cu seninătate, dar nu fără griji: ca omul cuminte care se gâtește de drum lung și cunoaște că nu-i

de răs, că e bine să chibzuiești din vreme la toate, să faci cuvenitele pregătiri și să te echipezi cugetând că e mai bine să prisosească decât să lipsească.”¹²

În portretele deținuților cu atitudine nobiliară, Nicolae Steinhardt investește afectivitate filială și admirație. Scoaterea acestor portrete din contextul carceral, prezentarea lor fără a face referire la injustiția situației de pușcăriaș, atestă, în fond, trecerea realității în plan secund și aducerea în plan principal a adevărului și a sensului existenței. „Sorin Vasile: nu realitatea are importanță, ci adevărul (care-i altceva) și sensul. Patriarhul Atenagora: De ce îi este omului de astăzi foame? De iubire și de sens”¹³. Contingența închisorii este neglijată în astfel de situații tocmai pentru a sublinia faptul că adevărul, sensul și viața transcend realitatea materială, îi depășesc limitele și nu sunt direct condiționate de aceasta.

Într-un astfel de raționament își are originea și admirația lui Nicolae Steinhardt pentru personajul lui Cervantes, Don Quijote. Prin invocarea frecventă a cavalerului rătăcitor, se face trimitere la transfigurarea realității, la înnobilarea realității prin voința de frumusețe spirituală. Închisoarea ca realitate diabolică (prin fundamentul neconstituțional¹⁴), mizeria fizică, mirosurile, zgomotul, paraziții sau frigul sunt redimensionate ca palat, curăție, strălucire și belșug. Realitatea este supusă unei alchimii salvatoare prin practicarea efectivă a politetei, bunei-cuviințe, compasiunii, generozității și demnității. Răul real este demontat prin sfidarea obiectivului său principal, dezumanizarea. „Noiembrie 1960. Sosim la Gherla deșălați, spetiți [...]. Pe drum, săltând puțin prelatele, apar clipiri de străzi desfundate, felinare, oameni zoriți. Serviete, găleți, basmale. Apoi o clădire pătrată, înaltă, în care sunt lumini: închisoarea. Proporțiile clădirii și luminile produc o stranie senzație îmbietoare. Moment de nebunie: amintirea unei sosiri la Brașov, la hotelul Coroana, odată seara, spre toamnă, cu mama. Căldură în hol. Mirosul de fripturi dinspre restaurant. Un băiat se repede să ia geamantanele. Ușa turnantă. Zâmbete în jur. Suntem primiți cu băte și toroipane.”¹⁵

În esență, închisoarea ca realitate istorică și „maț subpământean” nu este lăudată de Nicolae Steinhardt. Putea de a transfigura această realitate în suprarealitate și capacitatea de a înnobila spațiul prin spirit donquijotesesc sunt, însă, pe deplin elogiate. „Nicăieri nu e paradoxul evanghelic mai evident ca în Don Quijote, nicăieri nu e problema pusă mai universal, nicăieri îndepărtările și apropiările de ideal, pendulările între ceea ce suntem și am dori să fim, ceea ce am uitat că suntem și ar trebui să fim, ceea ce am ajuns a fi și suntem meniți a fi, nu sunt contrastate mai sfâșietor, nicăieri jocul fără de sfârșit castel-cârciumă, mârlan-senior, om-demon sau om-înger nu se desfășoară într-un ritm mai dătător de flori.”¹⁶

12. Ibidem, p. 183.

13. Ibidem, p. 184.

14. Căci dreptul constituțional este definit de Nicolae Steinhardt ca „știința garantării libertății” (Jurnalul fericirii, p. 203).

15. Ibidem, p. 424.

16. Ibidem, p. 403.

9. Jurnalul fericirii, ed. cit., p. 196.

10. Idem, p. 125.

11. Ibidem, p. 166.

Deși iertarea este o temă fundamentală în *Jurnalul fericirii*^[17], aceasta nu trebuie confundată cu elogiul. Mai mult, fragmente din *Jurnal* indică existența unor păcate care nu pot fi iertate. Inclusiv iertarea ca proces complex, amplu teoretizat de Nicolae Steinhardt (a se vedea, între altele, *Treptele iertării* din *Jurnalul fericirii*, pp. 216-217) și în mod consecvent pus în practică, suportă nuanțare. Omul trebuie să supună iertării răul făcut asupra lui însuși, însă nu are nici un drept să treacă sub uitare și tăcere răul făcut asupra semenilor săi. A vorbi deslușit despre acest rău, evidențiindu-l ca rău, este o datorie pentru Nicolae Steinhardt și pentru orice creștin. *Jurnalul fericirii* se naște și din acest raționament al datoriei adevărului, care amintește de Aleksandr Soljenițin și de obligația memoriei în *Arhipelagul Gulag*.

Predarea unui militar lituanian de către soldații americani trupelor rusești, în 1970, îi provoacă reacții vii lui Nicolae Steinhardt. Trimiterea la moarte sigură a unui singur om i se pare o injustiție de neiertat. Extinzând spectrul injustiției asupra politicii postbelice, scriitorul arată că iertarea însăși suportă limite.

„Păcatul împotriva Sfântului Duh: cel care nu se iartă.

Mă întreb dacă nu cumva o fi înjosirea persoanei semenului nostru care e chip și asemănare a lui Dumnezeu. De vreme ce dovada dragostei de Dumnezeu o facem iubindu-ne aproapele (adică făptura Sa), dovada hulei nu o dăm urându-l și batjocorindu-l, reducându-l la rang de obiect, adică tratându-l ca și cum ar fi lipsit de duh? Să nu fie oare creștinul în stare a pricepe ceea ce Simone de Beauvoir a precizat atât de bine: că temeiul oricărei morale e respectarea libertății celuiilalt, e considerarea lui ca pe o ființă a cărei libertate nu poate fi siluită?

Cred în quasi-identitatea acestor două Cuvinte: duh și libertate. Cred că răpindu-i omului libertatea îl lipsim de pecetea duhului.

Procedeele anchetei penale bazate pe ideea că «justiția e o formă a luptei de clasă» și procesele cu «mărturisiri complete», unde omul e pus să se terfească singur până la capătul nopții (Iuda îl vinde pe Hristos noaptea, la capătul căreia ne duce și Céline), unde trebuie să ajungă să-i fie scârbă de el însuși și să se urască de moarte (astfel încât viața pe care și-a salvat-o prin trădare să nu mai prețuiască nimic), unde trebuie să-și dea seama că a coborât până la treapta cea mai de jos și nu-și mai poate răbda eul – și se leapădă de libertate –, unde nu mai poate nici să iasă din sine și să-și ia crucea, pentru că a rupt și ars toate punțile cu lumea stihilor, nu constituie ele pilda vie și întreagă a misteriosului păcat, singurul pentru care Isus spune lămurit că nu poate fi iertare?»^[18]

Jurnalul fericirii este dominat de tonul dreptei-socotințe, calitate pe care Nicolae Steinhardt o consideră fundamentală în comportamentul nobiliar și creștin. Parte din complicata structură a acestei calități o constituie și capacitatea de a diferenția între aparență și esență, între iluzie și adevăr, între iertarea nediferențiată și cea „responsabilă”. Iertarea este un proces dinamic, care nu ține de realizare „sincronică”, printr-un singur moment

decisiv de înlăturare mentală a răului. Iertarea presupune efortul „diacronic” de a construi permanent ființa spirituală depășind răul săvârșit asupra sa. Este adevărat că Nicolae Steinhardt este, dacă nu singurul, printre cei foarte puțini care au scris despre temnițele comuniste depășind resentimentul firesc. Răul „practicat” cu râvnă asupra sa este mărginit la dimensiunea biologică a ființei. Dimensiunea spirituală, Duhul pe care îl invocă autorul *Jurnalului fericirii*, rămâne integru și se clarifică tocmai prin punerea consecventă în practică a principiilor și valorilor trans-istorice și creștine, între care un loc privilegiat îl ocupă prețuirea libertății umane.

Eugen Simion citează revelator considerațiile de „bilanț” din celula de la Zarca (Gherla) pentru a arăta că „închisoarea a fost locul lui de împlinire”^[19]. „Am intrat în închisoare orb (cu vagi străfulgerări de lumină dar nu asupra realității, ci interioare, străfulgerări autogene ale beznei, care despică întunericul fără a-l risipi) și ies cu ochii deschiși; am intrat răsfățat, răzgâiat, ies vindecat de fasoane, nazuri, ifose; am intrat nemulțumit, ies cunoscând fericirea; am intrat nervos, supărăcios, sensibil la fleacuri, ies nepăsător; soarele și viața îmi spuneau puțin, acum știu să gust felioara de pâine cât de mică; ies admirând mai presus de orice curajul, demnitatea, onoarea, eroismul; ies împăcat; cu cei cărora le-am greșit, cu prietenii și dușmanii mei, ba și cu mine însumi.”^[20] Mă opresc la a remarca folosirea exclusivă a persoanei întâi singular pentru verbe predicat. Iată „ceea ce am făcut eu din ceea ce au făcut din mine”, spune explicit Nicolae Steinhardt. Nicăieri meritul iluminării nu este atribuit celei sau gardienilor. Dacă există un merit, acela aparține exclusiv harului. Un har care, în mod realist, smerit și lucid, permite în vecinătatea iertării creștine și observații ce amintesc de frământatul Ivan Karamazov: „– Că nu-i atât de simplu, că totul nu-i pe fond roz, că la început va fi fost o catastrofă, ceva cumplit, o dovedesc suferințele și cruzimile: de la uciderea dreptului Abel – trecând prin măcelărirea pruncilor – până la înfiorătoarea Răstignire și la orice crimă sadică. Peste toate stă ca o pâclă de sânge și tenebre, de absurd și strigăte neputincioase, indicând fără putință de îndoială ceva cutremurător, fioros, urât”^[21].

17. Observă acest aspect, printre alții, Eugen Simion în volumul citat (p. 368) și George Ardeleanu în monografia sa.

18. *Jurnalul fericirii*, ed. cit., pp. 419-420.

19. *Ficțiunea jurnalului intim*, ed. cit., p. 369.

20. *Jurnalul fericirii*, ed. cit., pp. 515-516.

21. Idem, p. 407.

Adi Cusin – LA SPARTUL TÂRGULUI

După cum își amintea Cezar Ivănescu, Adi Cusin a izbucnit în lirica mediului studentesc ieșan, ca un copil teribil, gen Nicolae Labiș, cu care de altfel semăna și fizic. Incendiul magnific provocat spontan, alimentat tot mai puțin, pe parcursul trecerii timpului (doar patru volume de versuri antume) și prea puține manifestări publice, s-a transformat într-o spuză sub care jarul mocnește încă. Vreascu, cu care scormonesc acum prin spuza în răcire a volumului postum, îngrijit de soția sa fraga și fiica Oana, LA SPARTUL TÂRGULUI (Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, București, 2008) a luat foc și după ce a ars, nu s-a carbonizat ci a înflorit.

Cu ce a impresionat Adi Cusin, atât de puternic, în volumul său de debut AFI (1968)?

Bănuiesc că prin prospețimea talentului său nestăvilit. Lirica sa a adus în cetate aromele unuei căpițe de fân. Nu că autorul ar fi introdus teme sătești în lirica orașului, pentru că a fost un poet citadin, dar a adus prospețimea unui suflet țărănesc genuin, cu arome pure, vegetale creind imagini surprinzătoare, memorabile. Poemele lui Adi Cusin se rețin ușor pentru că ele corespund profunzimilor sufletului nostru colectiv: tristețe senină, accente subtil ironice, dor fără leac, contemplație romantică: „Pe bulevardul din centrul orașului/ S-a răsturnat o căruță cu fân. / Fluierături, girofaruri, claxoane - / Caii priveau rugători la stăpân. // Parfumuri arogante cădeau ruinate / De-o brazdă de iarbă cosită-n imaș. / Polițiști agitați împingeau către ziduri / Ulița satului intrată-n oraș. // Veniți de-adunați – se-ndemneau trecătorii - / Ce-a mai rămas dintr-un templu ucis. / Adulmecau amintirile florii / Precum anticarii un vechi manuscris. // Pe-atunci treceau lins prelins limuzine, / Proastele de ierburi se luau după roți, / Monumentul de fân începuse să scadă / ca o pradă ușoară împărțită-nre hoți. // A mai rămas doar o mână de paie / Nici de-o saltea pentru-un somn de păgân. / Orașu-adormise cu capul pe-o piatră / și visa că-i purtat de-o căruță cu fân.”

Cuprins de un inexplicabil „mal de siecle”, sufletul poetului s-a retras în carapace, comunicând tot mai rar, maldărul de fân proaspăt fiind îngopant tot mai adânc în amintire. Volumele următoare UMBRA PUNȚILOR (1970), STAREA A TREIA (1974) și ȚARA SOMNULUI (1994) sunt marcate de un accentuat dezinteres existențial.

LA SPARTUL TÂRGULUI se deschide cu aceeași deziluzie față de valorile vieții: „De câte ori deschid fereastra / Aceași conjunctură nefavorabilă / a astrelor. / Drept pentru care o închid binișor.”

Bolnav, convins de sfârșitul iminent, Asdi Cusin, în volumul lăsat moștenire dialoghează cu Dumnezeu, pe fondul inventarierii vieții sale efemere: „Am sădit un poem / Am răspândit în lume prunci / Mi-am coborât părinții-n / mormânt / Am respectat nouă din cele / Zece Porunci. // Am o casă, un gard / și-o lumină târzie. / Nu mai e nimic de făcut. // Nu mă pune-n situația / de-a scrie.”

Când a dispărut tentația scrisului, înseamnă că Dumnezeu i-a luat harul: „Dumnezeu profită de / ocazie, / Răsfoiește o carte / și trage un pui de somn / pe sofa. / Distrat,

la plecare, / Mută un semn de mătase / la o pagină unde se sfârșea / Viața mea.”

Poetul are senzația că s-a născut prea târziu, *La spartul târgului*: „Am venit după, / am trecut pe lângă - / Mâna ta albă / într-a mea lăsată / Un semn între a fi / și nicodată.”

Poetului deziluzionat existențial nu i-a mai rămas decât să treacă prin vămile văzduhului: „Cu o mână mă sprijin de-o cârjă / de apă, / Cu cealaltă mână de-o pală / de vânt. /

Numai un pas îmi mai trebuie, Doamne, / Să trec printr-un foc și un strat / de pământ.”

O ultimă încercare disperată de a se agăța de viață eșuează: „Mă scapă Domnul / printre degete / ca pe o monedă / de argint. / Până-n străfundul / vârstei mele / m-arunc / În palmă să o prind.”

„Stau la pândă asupra / trupului meu / Ca o jivină asupra / altei jivine. / Atunci când va fi să-l ucid / pe Cel Rău, / Desparte-mă Doamn, de mine.”

Poetul este convins că după dispariția sa nu-i va rămâne nici amintirea: „Cu preț redus, la ultima strigare, / Se vinde titlul meu nobilitar. / Emblema casei – un brăzdar și-o floare / Cu care în amurgul lumii ar.”

Moartea e resimțită eliberatoare numai în primă instanță, apoi legăturile cu pământul, în special cu familia căreia i s-a dedicat cu trupul și sufletul îl trag înapoi: „Sufletul meu ia viteză / Spre cea mai curată / lumină. / Mi se umplu de nemurire / plămânii. / da vai! / În nopți înstelate se vede / cum cad / Ca un pietroi împins / cu piciorul / Din rai / peste buza fântânii.”

Adi Cusin a plecat dintre noi pastrându-și tonul hătru: „Tocmai acum mi-am cumpărat domnia / Cu-o acadea la Porțile Cerești / Ca să-mi arăt și eu filotimia / perdanților eterni din București.”

Poetul a simțit că i s-au terminat cuvintele și nu a mai reușit să adauge a 101-a scrisoare către Dumnezeu, la cele 100 ale eminențelor cenușii, publicate de un editor imaginar:

„Iubite Domnule René Guittou, dacă într-o zi veți deschide ușa cutiei poștate destinată Scrisorilor către Dumnezeu și nu veți găsi acolo nicio scrisoare, înseamnă că Dumnezeu a luat-o împreună cu sufletul meu.”

În urma poetului Adi Cusin a rămas un miros de liliac din vremuri romantice, mai pure: „Îngroapă-ți fața și închide ochii / Într-un buchet nebun de liliac / și ai să simți mi-reasma unori rochii / Ce le-au purtat domnițele-n alt veac.”

Gabriel Stănescu – în căutarea libertății

În **preambulul** recentului volum de versuri *O SPERANȚĂ NUMITĂ MAYFLOWER* (Ed. T, Iași, 2008), poetul își deconspiră mesajul: "Oprimat de Biserica și Guvernul englez, un mic grup de credincioși (...) care se îndârjeau să practice propria religie, s-au îmbarcat pe vasul Mayflower cu gândul de a se stabili în miraculoasa Lume Nouă (...) Mayflower a devenit simbol al libertății de credință în epoca colonizării englezilor în America și tot timpul după aceea, într-o țară prin excelență a emigrației și a emigranților (...) Mitul acesta al libertății, care fascinează și intrigă în egală măsură atât pe oricare persecutat – religios sau politic – în țara sa de origine, cât și pe asupritori, de călăi și iude, rămâne viu, viguros și credibil prin aceea soteriologie imanentă care a fost dintotdeauna model și îndreptar al ființei umane."

În căutarea libertății de conștiință, Gabriel Stănescu s-a luptat cu îngrădirile impuse la noi de regimul totalitar comunist, prin odioasa securitate care împânzise țara cu informatorii ei de teama căroră nu-ți putei exprima nemulțumirile. Idealul prosperității, democrației și al libertății umane era America: „Ani în șir am pândit orice prilej / Să ajung în America / (...) / Ani întregi am încercat să trec fraudulos / Fâșia arată păzită de grăniceri / Și câini polițiști / Jur-împrejur pământul e albit / De oasele fugărilor / Mă antrenam zilnic să trec Dunărea înot / Plină și ea de cadavrele celor care eșuaseră / (...) / Și dintr-o dată m-am pomenit / A crește ca o ciupercă / pe lemnul putred / Al legendarei Mayflower."

Ajuns în America cu statutul de refugiat politic, Gabriel Stănescu a cunoscut pe propria-i piele ceea ce credea că reprezintă cel mai înalt stadiu al libertății realizat pe pământ. Și a fost profund dezamăgit. La tot pasul au apărut îngrădirile (multe din ele de altă natură decât în țara de obârșie), dar esența ființei umane fiind pretutindeni aceeași, limitele profunde au cauze ontologice.

Dacă în România omul devenise o piesă într-un mecanism condus politic, în America robotizarea se datorează goanei după înavuțire: „Am venit în această țară / În speranța că ei vor trăi *altfel*" Dar și acest altfel e resimțit alienant pentru ființa umană: „Producem mai multe și mai diversificate / Bunuri de consum / Decât acum zece ani / Dar mâncăm și ne îmbrăcăm mai prost / Decât acum zece ani / Producem mai multe automobile / Și la fiecare trei minute / Suntem implicați într-un accident de automobil / producem tot mai multe medicamente / Dar suntem tot mai bolnavi".

Gabriel Stănescu îmi pare o picătură de mercur care experimentează continuu fără a se putea liniști vreodată: „E ceva care mă face să mă grăbesc / Să trăiesc orice eveniment sub semnul urgenței." Și totuși rămâne un optimist irecuperabil: „Îmi place să văd jumătatea plină a sticlei / Nu jumătatea goală / partea luminoasă a lucrurilor / Nu cea întunecată."

Și care este partea plină a vieții lui Gabriel Stănescu dincolo de lungul șir de eșecuri?

Licențiat al facultății de Filosofie București (1977); devine membru al Uniunii Scriitorilor din România (în 1990); a publicat peste 15 volume de versuri și 7 de eseuri, a fondat: Editura Criterion Publishing (Atlanta, Georgia în 1995), Asociația Internațională a Scriitorilor și Oamenilor de Artă Români (1995), revista *Origini-Romanian Roots* (1997), *Caietele internaționale de poezie* (1997) și a obținut titlul de doctor în filosofie cu teza „Particularitățile etno-culturale ale românilor americani. Contribuții la studiul comparativ al etnosului românesc" (2002).

Gabriel Stănescu e convins că lupta contează mai mult decât rezultatul efemer. Aceasta constituie scopul condiției umane: „Cât prețuiește Doamne această viață / Fără memorie / Fără supraviețuitori / Fără învingători / Fără Înfrânți? // Beau pentru ca să pot uita repede // (Beau să mă uit?)"; „*Va putea cunoaște cineva / Lumea înainte ca ea să dispară? / Cu această întrebare își încheie un poem / Din septembrie 1961 Jack Kerouac / Când încă nu-l măcinase boala neiertătoare.*" Volumul se încheie nostalgic și rotund, cu scena în care urmașii navigatorilor vaporului Mayflower admiră admirativ vaporul devenit între timp epavă: „Ce catarg minunat exclamă unul dintre supraviețuitori / Învrednicindu-se să creadă că doar astfel / Corabia a trecut prin atâtea furtuni / ce pânze zdrene! Se minuna altul / Ce astrolab grozav! / Ce hărți meșteșugit întocmite! Își dădură alții cu părerea / Toți se minunară admirativi entuziaști / Fără să-și dea seama că falnica corabie / Nu mai era acum decât o biată epavă." (*final*)

Petre Țutea afirma că pot exista o mântuire individuală sau una colectivă. Gabriel Stănescu, cel care și-a dedicat viața afirmării spiritualității românești în lume, dacă se va mântui, o va face cu neamul său.

Poetul arde între cuvintele sale

După un debut mult întârziat, cu *Omphalos* (2007), re-marcant de critica literară, optzecistul **Dumitru Necșanu** publică volumul **Labirintul gol** (Editura Conta, Botoșani, 2009), rămânând fidel, după cum se observă, aceluiași reper al imaginarului. Cele două simboluri din titluri, complementare, conțin ideea fundamentală de centru al lumii (de geneză sau de revelare a adevărului), accesibil numai celor inițiați. Acest loc fascinant nu este altul decât sinele poetului. Introspectând, el atinge punctele vulnerabile ale ființei, care sunt sacralul și tragicul. Voind parcă să evite o confruntare directă cu realitatea/cu mythosul abisal, autorul recurge la mici istorii, la false descrieri de concepte, fiecare poem vorbind *despre* ceva, astfel încât, în final se configurează un mozaic de pretexte tematice, mai exact, de trepte/de stații care duc spre o destinație. Elegii de tip expresionist, țâșnind dintr-un eu holbat, cu toate că deprins cu fel de fel de necazuri, poemele dezavuează destinul fără ieșire, găsind, paradoxal, eliberarea în rătăcirea eternă prin solitudinea labirintului: „prin labirint târât/ de voia întâmplării cum cenușa scurmată doar din când în când de vânt rânâș/ al sorții azi cu firul ghemului aproape/ de sfârșit privesc abisul unde să plec/ cum să rămâi barbar străin tâlhar și nepoftit/ la cina unde/ cu undelemn și rugăciune spusă/ în graiul sufocat de pocăință îngăduința să cerșești// și/ cum/ din biruință-n biruință și din vină-n vină/ nici sângele din vrana vieții nu picură decât/ o aparență un-să te-ascunzi decât/ în labirint// ce dezlegare să aștept și cărei umbră/să-i port o grijă de nisip ca să rodească/ în văzduh amurgul precum cenușa scurmată doar/ din când în când de vânt// privesc/ abisul” (*despre minotaur*). Relația volumului cu mitul este una infrastructurală, acesta contaminând tot textul, preluându-se și extrapolându-se imagini, simboluri, teme, ambiguizate, așa încât poetul este, totodată, și labirintul în care se află captiv, Minotaurul este și Tezeu, adversarul său, antichitatea arhetipală este proiectată într-un prezent perpetuu, iar omul, încununarea creației, este himeră aplecată peste abisul morții, este cenușă spulberată. Din inventarul de alegorii nu lipsește imaginea simptomatică a poetului care arde între cuvintele sale, ca pasărea phoenix. Dar drumul/destinul acestuia pare pecetluit, pentru că, în loc să se îndrepte spre lumina ieșirii, se afundă tot mai mult în necunoscutul primejdios și întunecat care duce spre moarte. În exclamațiile și afectările sale lirice, poetul își propune să se vândă singur, pentru a se mântui, își deplânge bătrânețea („prăpădindu-se *aziul* și *măinele* se deșiră/ gâfâind ca un asin trândav cum ziua ce astăzi prefiră/ oasele acestui ornic bolnav” – *despre azi*) ori *alcoolicele metehne*. Accentele patetice se salvează prin (auto)ironie și prin prezența spiritului ludic, prin deconcentrarea tensiunii, prin clarificarea indicibilului: „întru credință am/ cercetat ceața ca văzduh al neființei și rupt și/ terfelit de poporul răbdării m-am închipuit// învie-rea a venit și a trecut pe lângă mine/ fulguind din aripi mie rămânând doar molozul/ tristeților ce-am avut dar Doamne care ești/ în sălașe cerești// iartă-mi cele lumești pocăințe și du-mă în ceața Dintâi/ să mă umplu/ de mine”

(*despre vreme*). Poezia pare stăpânită de înclăștarea unui efort de rostire, ermetizată parcă din pudoare față de claritatea prea ușor accesibilă (*prends l'éloquence et tords son cou*). În momente extatice, ca un magician, poetul poate ieși din sine: „aici la sânul vostru voi umple paharele/ voi pune tocatta de Bach/ voi aprinde țigara/ și/ voi lipsi din mine toată noaptea” (*despre umbră*).

Trecerea prin labirint declanșează un carusel de metamorfoze, încât, aproape de la un poem la altul, apare, cu discreție, e drept, nu numai un alt obrăzar al poetului, ci o altă scriitură. Acestea ar reprezenta stadii filogenetice pe drumul către centru, opțiuni care amână, dar nu pot evita moartea. Labirintul reprezintă, în fond, un substitut al realității, transformarea pelerinajului la Sfântul Mormânt într-o călătorie mentală, simbolică. Sigur că tot efortul, concentrarea spirituală își pierde rostul atunci când labirintul e *gol*, când viața este o iluzionare, iar în centru este sfârșitul. Labirintul al cărui centru este *gol* este unul de-sacralizat. Proba labirintului reprezintă inițierea în taina morții, a inconștientului, precum și depășirea propriului destin, prin înfrângerea Minotaurului (din sine), și reînvierea, prin întoarcerea la lumină. Este un demers de re-înnoire, o coborâre în Infern (Orfeu, Iisus) și o revenire (este clar însă că jumătatea sa inocentă, neprihănită va rămâne pentru totdeauna în tenebre).

Stilul întrerupt, repetițiile (muzicale), inextricabilitatea pe alocuri a discursului, lucrătura manieristă, picante-rii arhaice și ludice, structura legată a cărții personalizează și singularizează scrisul lui Dumitru Necșanu. Ecouri crepusculare vin uneori din Mateiu Caragiale: „în cotețul ei de oase inima/ palpită eu birjar caleștii trupului vremelnice/ vremelnice mână spre moarte// aș provoca ceața la duel dar nu răspunde aș/ birui poate sau m-aș mântui/ aș provoca iubirea sau moartea sau/ m-aș năruși// ce cavalier al cotețului inimii poate fi un birjar/ al zăpezii// năvalnice anotimpurile trec/ o secundă inundă/ și imunda caleașcă se-nfundă/ cu roțile în neant” (*despre ceața din mine*).

Filosofia lui Dumitru Necșanu împerechează insolit poziția unui hedonist/epicureu cu a unui ascet, a unui trăitor în lumea de afară și a unui contemplativ care-și scrutează interiorul, mișcându-se în lumea ideilor cu eleganță. Registrul său se desfășoară între scepticism și iluzionare. Poetul vede lumea cu un ochi lucid, inflexibil și cu altul mahmur, buimac. Prin geografia acestui caleidoscop de realități, alunecă șovăitor în căutarea temutului Minotaur, pe care îl zărește în propria reflectare în oglinda unei sticle sau în inima sa, sub forma unui înger captiv în sârme de înaltă tensiune, ca într-o pânză de păianjen: „groaza îmi sărută fruntea/ înecat între cuvinte mă simt/ pe un alt tărâm/ cu alte veșminte/ cu alți ochi alte/ culori să privesc/ bat tobele inimii/ cu greu/ mă ridic între ritmuri/ ca/ într-un nimic//petarde îmi explodează în creier fiorii de sticlă/ irump pe retină/ cu cine să negociez/ execuția/ bat tobele inimii cu greu ridic/ vremelnice fruntea de pe masă/ e/ o cinste un noroc durerea să simt// bat tobele/ și/ sunetul lor se zbate/ ca un înger prins între firele

de înaltă tensiune/ stângaci întinse în depărtare/ de mine” (*despre aproape*).

În centrul labirintului nu se află, cum e de așteptat, Ierusalimul himeric, ci un mormânt gol, care-și așteaptă locuitorul, la fel de himeric. Stările poetului sunt mereu altele, nepăsător, cinic, ironic, sentimental,

trist, ludic, cerebral. Lirică pierdută în ceață, ascunsă, în care sticlesc insomniile acumulate ale spir(i)tului, poemele *despre* nu fac altă decât să cânte a Necșanu, așa cum „arcușul/ din mustață de tigru poate cânta/ a deșert” (*despre noiembrie*).

Dana CERNUȘĂ

Labirintul gol

Cândva Borges îl lăsa pe Asterion să rupă lanțurile tăcerii și să vorbească despre cei care se lăsau prinși în labirint pentru a fi „eliberați de orice rău”...comutând simbolul labirintului în adăpostul sub care năzuința spre etern devine tangibilă. În aceeași măsură ne izbim acum de o voce pentru care labirintul capătă dimensiunile dezlegării, valențele asumării clipelor și a vieții, un Asterion care scrie „despre” toate cele cuprinse în sublimul gol pe care îl lasă moștenire. Poezia lui Dumitru Necșanu are caracteristicile unei grădini de esențe tari care se succed și se sublimează în momentul în care sunt mirosite, versurile sale capătă valențe ale căror substraturi se desfac pe rând pe măsură ce ritmurile și tonalitățile se schimbă, dezvoltând o întreagă paletă de scene fezabile, fiecare poem construindu-se în jurul unei duble sau triple osaturi... cu o lejeritate lirică demnă de amarul ideatic ce se dezvăluie și se dezvoltă de la vers la vers...iar sustragerea din context a unui singur element pare a distruge echilibrul dramei.

Labirintul gol reprezintă adăpostul în cadrul căruia conștientizarea existenței din interiorul unei vieți pentru tumultul căreia poetul nu are acte („nu am acte de rând/ pentru viață”) devine atât de intensă încât segregarea eului de eu, a sinelui de el însuși se transformă într-o grefă pentru fiecare pânză desfășurată în ochii cititorului. Vocea lirică este indiferentă la izbucnirea fiecărui element din real, privirea în abis dând naștere fantomelor fiecărui „despre”. În vreme ce neființa pare a acapara cochilia sufletului, atacându-l („hârb atacat de neființă”) trădarea de sine se suscită la fiecare pas, ființa sustrăgându-se sieși, luând pauze de la comuniunea cu sine însuși („voi lipsi din mine toată noaptea”) în timp ce visează „despre umbre” la sânul cărora caută adăpost. Cu cât dezbrăcarea de ființă se acutizează, moartea devine entitatea din preajmă care „prinde din viața mea o bucată”, determinând comutarea eului într-un birjar ce se apropie de moarte („eu birjar caleștii trupului vremelnic /vremelnic mân spre moarte”), clamând astfel vremelnicia trupului și depărtarea voluntară de latura materială a existenței („las carnea/ să-mi fie zdrobită sufletul nu”), fiecare clipă, zi , gând pare a răbufni în carnea care ține pe loc ființa în *estimp* („carnea/ pe care ca niște câini turbați o rupem”). Trupul devenind un element ciudat al ființei pe care acesta pare să nu-l mai posede („mâinile se agață de mine”). Moartea se situează

în perimetrul unui simbol ce pare a ispiți („cu ce daruri moartea îmi îmbie/ umbra”), ducând la un acum în care vocea lirică se strecoară din carne afară aruncând reproșuri în obrazul vieții. Asterion caută astfel adăpostul labirintului care îi dă speranța unui abis („un-să-te-ascunzi decât/ în labirint”), un abis ce dă glas dorinței de renaștere dincolo de mizeria și vremelnicia vieții („aș voi să renasc/gol de cenușiu”) după ce pierdută în vârtejul lumii, barca sa caută liniștea cu tristețea și conștientizarea neputinței („cu ce / plămâni să strig pământ pământ ca barca tristă să primească malul”). Preasaturarea de această lume conduce la oscilarea între vieți („și trec dintr-o viață în alta”), la întrebări existențiale care rămân retorice „unde să plec?” și la comensurarea ființării sale și a deznădejzii care caută vremea când „aceste monarhii de pîclă vor /înțelege că sunt cu nimic mai prejos decât pasărea care/la soroc se cuprinde de foc /și ars de cuvinte mă năruie.”

Reflexiile elementelor mitologice în contextul unei disperări amarnice reprezintă însăși intensitatea reproșului adresat vieții, întoarcerea spre iluzie și trecut constituind porțița de evadare, de salvare și cadrul din care eul liric își sustrage forțele, apelând la grifoni și gargui pentru a vorbi spre exemplu „despre beție”.

Poemele se dedau unei triste renegări a sinelui material, situația duplicitară a existenței (un minotaur desprins de toate consecințele lumii) conducând spre adevărata căutare de sine prin rememorarea lucrurilor și esențelor „despre”, care curăță („să mă spăl de acest amurg aș vrea /și/ atunci primul pas către mine /ar fi”), căci firul conversației cu propriul sine s-a deteriorat („nemulțumit sare eul la mine îi dau /din ce în ce mai puțin să mănânce”), foamea eului fiind o febrilă distanțare de viață , sufletul însuși căpătând dimensiunile unei temnițe, lipsa de comunicare dintre entitățile interioare ființei determinând lipsa interesului față de ce i se întâmplă și foamea vocii lirice care ajunge să ceară eului să fie hrănită, care ajunge să îi ceară să se preocupe singur de gloria sa și să lupte cu „ziua întoarsă pe dos”, ca și cum ființa și-ar lua o pauză de la lupta existențială de la viață.

Tristă e așteptarea unui „curând ce nu mai vine” care duce la situarea ființei între limitele decăderii („văzduhului otreapă-i sunt sau ciine”) atunci când perorează „despre mine”, iar marginile temporale devin măsurabile în înălțime

ca niște obiecte tridimensionale („ce/scundă-i ziua ce înalt e timpul”), viața trăită pare a căpăta pe lângă dimensiunile unui întreg chin, o lungime aproape nefirească, ființa târându-se prin „colbul anotimpurilor universului” într-o așteptare a eternității palpabile („mai pot s-aștept să văd/ cum poate să-mi sângereze nemurierea/ gândul”).

Aviditatea după suflet se cristalizează într-un edificiu ridicat acestuia, sufletul devenind pe lângă lexemul cel mai utilizat în poeme și elementul care suferă cel mai mult viața. Mântuirea se întrevede ca o vânzare a acestuia, dacă ar exista cineva care să fie cumpărător de suflete („nu știu dacă vrea cineva/ să cumpere/ sufletul meu hoinar”), ființa nu mai are nici măcar resurse spre a descoperi alte coclauri specifice vieții, rămânând sclavă unui târg al iluziilor, al întrebărilor al căror răspuns nu mai are puterea să-l caute... Astfel sufletul este lovit cel mai mult de existența telurică, ca suflet de hărtie, de pământ, constituind temniță pentru ființa ce rămâne imperturbabilă până și la elementele majore ale creștinătății („înviearea a venit și a trecut pe lângă mine”), dar care cere însă umplerea cu sine („iartă-mi cele lumești pocăințe și du-mă cu ceața Dintâi/ să mă umplu de mine”). Fiind martor la viață, la timp, la vreme, a dus la înstrăinarea ființei de ea însăși, și spre curățire de sine (să mă spăl de nisip sau de mine), iar acum la căutarea de metode spre autocunoaștere, de regăsire la marginea unui estimp (eu.../...voi/ și a nemairătăcire).

Dimensiunea existenței potice capătă o valență ciudată, literale devenind personaje ale unui scenariu „despre ranchiună”, ca și cum ele ar începe de acum să îl privească pe poetul ce nu mai poate să le scrie datorită situației sale de poet cu care era glaciara vrea să-și încerce puterile, iar proporțiile existenței carnale se simt în mâna amorțită care transformă litera în chin, cel care le-a scris căpătând sublimul titlu de „sac de oase”. A scrie „despre necșanu” devine în finalul volumului o nevoie profundă de împăcare a forului

interior rememorând plafonul care constituie liantul sine-eu, a existenței bivalente într-un singur corp și în aceleași straie, a sentimentelor care au aceleași ținte, însă segregarea ființei închide cercul în același ton, imposibila împăcare lăuntrică, cerând parcă încă un demers în adâncul vieții pentru eliberarea de ființă și de lumea aceasta, vocea lirică rămânând atât de tristă („cum să plec dincolo fără iertare”). Simbolul morții proliferându-și în acest fel existența în esența ființării, drept neființa care o acoperă, care se instalează înăuntrul și în afara ei fără ca aceasta să i se opună, ba chiar aceasta pare a-i crea contextul prin retragerea din sine, declamând într-un vers situarea în dezolare, cu un picior în pragul autocurățirii de ființă („consolarea nu-mi mai îmbracă somnul/ sunt la marginea/ sinuciderii”).

Labirintul pare a fi reverberarea iluziilor în viața în care homo ludens încă mai respiră ca un faun al neființei mici fără a mai avea cu ce să-și îndepărteze singuratatea, realitatea singurătății manifestându-se uneori violent („cu cine să beau, cu cine să cânt, cu cine să mor/băgându-ți unghiile-n gât/ viață de rahat”), făcând loc unei ființe care ne face să ne imaginăm un minotaur trist obligat de victimile sale să le ucidă pentru a le aduce salvarea, dar care în vreme ce săvârșește aceste lucruri trăiește în mijlocul unei vieți în mereul căreia își găsește sorții ca niște clișee („și mereu în mereul măsii/ de viață îmi aflu sorții în sorții ghicitoare de ocazie”), realizând astfel că numai salvarea sa nu se întrezărește de nicăieri („ce deslegare să aștept și cărei umbre să-i port o grijă de nisip”), iar capătul întrezărit al firului ghemului pare a nu-i aduce o ieșire, căci ieșirea din labirint nu e dorită, din contră e preferată aparenței realității vieții.

Dumitru Necșanu cade și se înalță în poezie asemeni păsării de foc în înaltul cerului, scrijelind răni adânci în paginile care-i primesc versurile...poezia sa izbucnind în mici accese de etern...

Ion ZUBAȘCU

Zăcământul de plasticitate freatică din orașul biblic Petrila

Artistul plastic Ion Barbu a luat-o din nou înaintea tuturor și a scos la Editura Brumar un artefact multimedia, numit incitant *Imn hăituit de bărbați*, greu încadrabil dar care, odată văzut, devine ceva știut din copilărie, poate chiar de la începutul lumii, ca un arhetip, și fiecare dintre cei ce l-au pipăit, cu degetele, cu ochii, cu inima, ar putea jura pe sfânta ironie că îl avea și el în proiect și-i zbârnâia demult prin propriul creier, doar înnoirile istorice de deasupra legii morale din noi l-au împiedicat să și ducă până la capăt fantasmagoria trupurilor scrise cu versuri scânteietoare, pe pagina imaculată a pielii tinere, preapline de propria ei frumoasă goliciune. Oameni de seamă din fascinanta și eterna Românie a Epocii de Tranziție s-au trudit să-i găsească un epitet identificabil, sau măcar o etichetă clasabilă, acestui zăcământ inclasabil de plasticitate freatică din orașul Petrila, numit Ion Barbu, cu geologia scoasă la vedere, o întreagă noosferă eliberată în sfârșit de materialitate, ca și cum o mână cerească ar fi smuls dintr-o dată copertina terestră care acoperă subso-

lurile Văii Jiului și straturile de cărbune adâncite kilometri întregi sub piramidele munților, spre nivelul mărilor din adânc, și-ar converti căldura și lumina din negrele depozite de antracit și huilă în erupții spirituale, fulgurații ale unei stele de pe fundul pământului explodate în străfunduri, cu schije ajunse la suprafață sub formă de idei evanescente, linii, conture și cuvinte, care tranzitează în toate sensurile frontiera dintre realitate și potență pură.

Maestrul „științei excepțiilor”, pre numele său Luca Pițu, l-a numit pe Ion Barbu „Omul Nostru din Petrilater”, „Meșter Manole al scalpelui șarjant, satirizant, parodiant, pașiișal, burlescizant”, iar plăsmuirilor ionbarbuane (de la plasmă, desigur!) le-a zis - în ideolectul său inconfundabil - „gândirostificările Alterității Sale Petrilaterale”, într-un studiu doctoral extins, dedicat acestui creator parcă anume născut iar nu făcut să nu-l lase singur de tot în epocă pe năstrușnicul la vorbă și la port maestru din Cajvana. Las' că nici Liviu Antonesei nu s-a delăsat mai prejos într-o postfață la albumul *„Frumosul din Petrila adormită”*, dedicat lui I. D. Sîrbu, când

a vorbit de “fabulosul polihistor al graficii”, “fantastica sa singularitate în spațiul nostru cultural” și chiar de “talentul umoristic care atinge genialitatea”, transformând tot ceea ce iese din laboratoarele **Cartoon Industries Ion Barbu** în produse artistice cu marcă inconfundabilă. Iar ceea ce-a scris poetul Mihail Gălățanu, în completarea acestui trumvirat moldav al elogiatorilor lui Ion Barbu, cu deplină acoperire în talent și autoritate, rămâne de descoperit în particular de fiecare.

Dar ceea ce-i unește pe toți cei ce au avut gândul nesăbuit de-a se apuca să scrie despre idescriptibilul Ion Barbu e faptul evident că simt nevoia, fiecare în parte, deși parcă s-ar fi vorbit între ei, să inventeze o nouă limbă, cea veche părand cu vocabularele prăfuite și tocite de retorică până la inexpressivă epuizare în fața noutății șocante, văzându-se și făcându-se sub ochii noștri măriți de uimire, ca ai unei adormite domnișoare Pogany trezindu-se la atingerea cu “gândirostifacerile” lui Homo Petrilensis. Și ca să nu rămân mai prejos de competitorii mei, antecercetași ai “Planetei Petrila”, îl voi numi *neuroplasticianul Ion Barbu*, pe cel ce practică un fel de inginerie genetică, o terapie care somează lenea confortabilă a obezității noastre mentale, până-n a șaptea viță și sămânță, să se predea necondiționat tirului său de ingeniozitate, care trage din toate pozițiile, zi și noapte, obligând urâciunea pustiirii să capituleze în fața creativității firului imperial de iarbă, încolțit lângă izvoul de apă vie al imaginației sale expansive.

Ingeniul artefactor

Ar fi o prostie să mă apuc să descriu albumul complex **Imn hăituit de bărbați**, subintitulat cu modestie: **o antologie de distihuri românești**, din simplul motiv că nu se poate și nici nu trebuie descris, ci văzut și pipăit, fiind vorba de o colecție de nuduri, surprinse în cele mai expresive poziții și decupaje, având suprafața pielii inscripționată cu versuri emblematice ale unor poeți români din toate timpurile, dar și desenată de artist, ca o pânză vie, inclusiv în ascunzișurile umbroase ale trupului tânăr, fremătând de așteptarea cuvintelor, ideilor și culorilor. Supuse presiunii ideoplastice a artistului, formele feminității nude fac dragoste cu spiritul său, intrând ca elemente imaginare într-o compoziție în care carnalitatea se abstractizează, pe măsură ce imaginarul începe să ființeze ca un organ nou al plăsmuirilor fascinante de carne idealizată.

Într-un fel de *Cuvânt înainte*, artistul carnivor (cu imaginația) rescrie Geneza biblică din punctul de vedere al Facerii acestui album: după antologia sa anterioară de versuri textile, scrise **pe** tricouri, poetul Florin Iaru a sugerat la lansare că ar fi firesc să urmeze una similară, dar imprimată **sub** tricouri. Și demiurgul din Petrila a zis: “Facă-se voia ta, Iarule!” Au urmat zilele a doua și a treia ale Creației, după scrierea unor versuri murale, real&virtual, pe zidurile cetății biblice Petrila, în albumele **Antologia poeziei românești la zid** și **Colonia râsa-plânsa**, când Creatorul s-a întâlnit cu Angela Brașoveanu, directoarea revistei **PUNKT**, și au hotărât împreună că “depozitul en gros de carne vie” din Republica Moldova, “cea de-a dreapta Domnului Prut”, ar putea fi înnoibilat de transmiterea unui alt fel de mesaj, toate fetele pe post de papyrus egiptean și ceramică babiloniană însămânțată cu semne cuneiforme venind de la Chișinău. Etapele următoare, cu fericitele lor întâmplări sporitoare, au venit de la sine, până-n a șaptea zi a Creației, când demiurgul din Petrila a văzut

că trupurile scrise luminează cu strălucire proprie, ca aștele cerului, și a rostit mulțumit: “AVE EVA! Cititorii te salută!”

La realizarea acestei veritabile performanțe artistice, neostenitul Ion Barbu a colaborat cu artiștii fotografi Roman Rybaleov, Eugen Răduț și Ion Andrei Barbu jr, cu o echipă remarcabilă de traducători, Radu I. Petrescu, Raluca Petrescu, Dana Ionescu și Serban Foartă, cu potențialul financiar al *Oriflame* și *Ziua* și mai ales cu deschiderea spre nou a *Editurii Brumar*, una dintre puținele de la noi care investesc în experimente cu miză mare.

Și când toți au văzut că ideea a fost bună, întreaga plăsmuire i-a fost dedicată de ingeniul artefactor poetului Aurel Dumitrașcu, ale cărui versuri au despărțit apele de uscat în imaginația creatoare de universuri noi, la interferența dintre cosmic și anatomic, real și imaginar, senzualitate și sfințenie: “Fără numele tău, această carte fără cuvinte ar fi”.

Istoria poeziei românești în carne vie

Cele mai multe trupuri goale ale fetelor frumoase și inteligente de la Chișinău, actrițe, cântărețe, studente, pictorițe ș.a., au fost însămânțate cu versurile de dincolo de moarte ale poetului Aurel Dumitrașcu, înălțat din prea fragedă tinerețe la ceruri, în preajma cărora neuroplasticianul Ion Barbu a selectat alte 70 de distihuri memorabile din creația a cincizeci de poeți români, de la Alecu Văcărescu, Eminescu sau Coșbuc, la creatori din valurile ‘70, ‘80, ‘90 și chiar 2000. Astfel, o bună parte din istoria poeziei române s-a mutat pe trupurile vii ale basarabencelor, între sînii și pe coapsele lor, ca niște inscripții pe pietrele de hotar ale neamului lor de viitoare născătoare de latinătate, trasând și în acest chip artistic o frontieră fabuloasă care ne va despărți simbolic, pentru totdeauna, de stepele Asiei pravoslavnice. Dar iată și scriitorii români, mai vechi și mai noi, din creația cărora fecundul magician Ion Barbu a scos versuri reprezentative, de cele mai multe ori cu totul surprinzătoare, pentru a le însămânța în carne vie, în ordinea în care cuvintele lor s-au mutat din cărțile de hârtie moartă în cărțile cu sânge și simțire: Aurel Dumitrașcu, Florin Iaru, Magda Cârneci, Adrian Alui Gheorghe, Gheorghe Azap, Marina Dumitrescu Baconsky, George Bacovia, Ion Barbu, Lucian Blaga, Emil Brumar, Romulus Bucur, George Călinescu, Mircea Cărtărescu, Ion Chichere, Dan Mircea Cipariu, George Coșbuc, Traian T. Coșovei, Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Eminescu, Șerban Foartă, Radu Gyr, Dan Laurențiu, Al. Macedonski, Mariana Marin, Virgil Mazilescu, Gabriela Melinescu, Ioan Moldovan, Dinu Olărașu, Marta Petreu, Cristian Popescu, Petru Romoșan, Constantin Stamati, Radu Stanca, Nichita Stănescu, Petre Stoica, Ion Stratan, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Constantin Tonegaru, Mihai Ursachi, Lucian Vasilescu, Ilarie Voronca, Virgil Ierunca, Iolanda Malamen, Liviu Antonesei, Alecu Văcărescu.

În literatura română actuală se întâmplă un fenomen cu totul inedit: într-un răstimp scurt, de câțiva ani, au apărut mari sinteze de istoriografie literară, monumentală **Istorie critică a literaturii române**, a lui Nicolae Manolescu, fiind precedată de masivele volume similare (unele în fază de proiecte încă în lucru) ale lui Ion Rotaru, Dumitru Micu, Marian Popa, Mihai Cimpoi, Ioan Holban, Iulian Boldea, Alex Ștefănescu, Marin Mincu, Cornel Ungureanu, Eugen Negrici, Mircea Ghițulescu, Dan C. Mihăilescu, Ion Simuț, Aurel Sasu, Irina Petraș, Ion Bogdan Lefter, Ion Buzera ș.a. Dacă poetul Adrian Alui Gheorghe propunea în fața acestei hemoragii de

istorii literare, majoritatea critice, și una **autocritică** (un alt poet s-a repezit imediat să-i traducă ideea în practică!), antologia realizată de plasticianul Ion Barbu ar putea fi prima panoramă a poeziei românești realizată în carne vie, la propriu, nu la figurat.

'mnezeule, unde a ajuns poezia!!!

Ar mai fi de precizat că distihurile selectate din ampla creație a fiecărui poet antologat, traduse în engleză și franceză, sunt surprinzătoare prin ele însele, nu doar prin compozițiile desenate pe piele pe care le-au inspirat. Iată, ca exemplu edificator, ce versuri a găsit ochiul proaspăt al lui Ion Barbu, de caricaturist caragialelian, în arhicunoscuta poezie bacoviană: *"Hai la vatră, la povești/ Plâng hormonii la ferești"*. Aceste versuri sunt scrise pe un baner, prins în jurul mijlocului unui trup gol, ca un brâu, sub care e desenată în părul pubian o căsuță idilică, în timp ce de un braț al nudului atârână un masiv călcător de haine, cu cărbuni, fonta ruginită și muchiile dure ale obiectului contrastând evident cu fragilitatea spiritualizată a ansamblului compozițional. Versurile la fel de surprinzătoare ale poetului-matematician Ion Barbu, *"Aceste alexandrine savante, cu ritm lin/ Compuse, azi, pe curul lui Else din Berlin"*, îi inspiră plasticianului un portativ încărcat cu notele celebrei compoziții **Fur Elise**, așternut ca o țesătură muzicală peste colinele ondulate ale posteriorului feminin. De altfel, toate planșele anatomice prelucrate livresc sunt gândite ca lucrări plastice complexe, de sine stătătoare (albumul include, pe lângă un CD, seturi de postere cu fiecare pagină în parte și versurile scrise pe spatele imaginii), o întreagă scenografie, cu rechizite exterioare trupului și cunvintelor, contribuind la regia insolitării spectacolului vizual. În acest sens, versurile lui Ioan Moldovan, *"mnezeule, unde a ajuns poezia!!!"*, scrise între sânii unui trup adolescentin, par să exprime unul din mesaje explicite ale artistului.

Trupuri frumoase cu sufletul la vedere

Dincolo de pitorescul spectacol al albumului **Imn hătuit de bărbați**, ideea subsidiară a întregului demers artistic al lui Ion Barbu predisune la câteva idei majore, care îndeamnă la meditație profitabilă:

Dumitru ȚIGANIUC

Atunci când „dragostea miroase a Dumnezeu”

Citind o parte din poezia de dragoste a acestor vremuri, se observă o atracție mai puțin pasageră pentru varianța confesiunii despuiate, dusă până la disecția detaliată a nudului și actului erotic, ca și cum autoarele/autorii ar fi tentați să refacă verbal o misterioasă lecție de anatomie și fiziologie umană.

Ne-am putea întreba dacă magia iubirii, ca sentiment hotărâtor, în plasma poetică s-ar limita doar la desfacerea și refacerea etapelor îmbrățișării pasionale.

Grav, sau mai puțin periculos, este fenomenul de extensie al acestui exces de senzualism în a înfățișa chiar și pasiunea posibilă (dacă nu cumva textul liric e virtual prin excelență), ignorându-se unul din criteriile talentului autentic – puterea sugestiei lirice, fenomenul răsărind, precum în pădure ciupercile spre toamnă, în mapele și în

Într-un context global în care lumea ca ansamblu civilizator se pare că își schimbă paradigma istorică, mutându-și bibliotecile de învățătură și înțelepciune de pe suportul de hârtie pe cel electronic al vitalei jungle virtuale, plasticianul Ion Barbu întoarce semnul spiritual la trupul său originar, privit el însuși ca arhetip semiotic;

nudurile scrise și în-semnate/inseminate cu mesaje plastice, din acest album fenomenal, trimit în mod vizibil la trupurile statuietelor arhaice, reprezentând mumele mari ale epocii matriarhale, din toată preistoria, inclusiv cea autohtonă a civilizațiilor Gumelnița, Hamangia, Vădastra sau Tartaia etc, tatuajele "artistice" aplicate pe pielea născătoarelor fiind mesaje de provocare a fertilității, dintr-o sintaxă originară, în care litera trupului viu conviețuia cu sensul nevăzut al puterii spirituale, conlucrând ca virtualitatea seminței cu organicitatea humei;

valorosul prozator și strălucit teoretician Gheorghe Crăciun a dezvoltat din obsesiva relație trup-literă o amplă profesiune de credință, care i-a întrețesut întreaga creație literară, întreruptă prematur ca și cea a poetului Aurel Dumitrașcu; o corelare a demersului actual al plasticianului Ion Barbu cu soliditatea construcției intelectuale a lui Gheorghe Crăciun rămâne un deziderat extrem de promițător;

în timp ce semnele civilizației actuale se vor abstractiza progresiv, pe măsură ce ne vom adânci în universal virtual în care tocmai am intrat, arta va exersa un serios recul compensator, de întoarcere la materialitatea pulsătilă a viului, regăsindu-și rosturile ei originare, în preajma imediată a vieții, așa cum în comunitățile arhaice poezia, cântecul sau ideograma nu erau rupte de contextul social, fiind doar elemente conlucrătoare ale întregului complex ceremonial.

Prin ideea cu rădăcini și îndepărtate consonanțe preistorice a postmodernului Ion Barbu, de a prescrie, subscrie și transcrie trupul universal al femeii tinere în versuri ale unor poeți români, din toate generațiile literaturii noastre, frumusețea lor spirituală se corporalizează, pe măsură ce frumusețea nudurilor fremătătoare de viață dobândește o meritată aură spirituală.

Aceste trupuri însemnate de Ion Barbu cu arta sa vie și-au scos sufletul la vedere.

aparitiile editoriale ale unor condeie aflate într-un parcurs de consacrare.

Să fie un inefabil gest de virilitate poetică mai puțin instruită, ori doar o reacție în lanț a unui mod de a dărâma presupusele ziduri ale unor inhibiții derivând din formele reînnoite ale stării lirice ?

Se pare că unei asemenea ispite, mai puțin inspirată, îi răspunde cu promptitudine și poetul Vasile Iftimie în placheta „Claustrofobii sentimentale”, tipărită la Editura „Axa” în anul trecut : „Așa a decis Al Mare, / să rățălesc în gândurile tale alb-negru / și printre cracii ce-ți mustesc de facerea lumii. / Plângi, / de ce plângi ? / Dă-i dracului de doctori...un milion ?!.../ Să desfută pe mă-sa, / vom tăia mālga în șase, / iar până atunci achită-ți măcar do-bânda. (p. 69).

Am putea aminti și alte eșantioane ale acestor accente sentimentale, anticlaustrofobe menite a tăia, pur și simplu, respirația, citindu-le : „ Trezește-te, femeie, trezește-te ! / ...Ducă-se dracului toată facerea lumii / înnăbușită la tine între picioare...// Trezește-te, femeie.../ Ehei /... de când aștept lapte / să te storc în ceașca mea dimineața ! (p. 46).

Să înțelegem asemenea explozii sentimental-verbale ca semne ale unui ritual poetic menit să spulbere impedimente ale afirmării individuale, ori ca semnale ale unui zbor scurt și neinteriorizat ?

Și totuși, poezia lui Vasile Iftimie nu se rezumă doar la asemenea expresii intempestive, caracteristice unor recente brize de postmodernism; ca alți confrăți înzestrați cu potcoava fericită a talentului, și autorul „claustrofobiilor sentimentale” prezintă un cumul de experiențe lirice topite într-o voință de vibrație personală. Mai mult chiar, poetul dispune de înzestrare specială în a asimila, până la incorporare naturală, ecouri din opera unor repere lirice, poate și datorită unui spectru afectiv nuanțat, cu unduiri reflexive, alternând efuziunile picante cu momente de galanterie masculină, ori cu clipe de tristă luciditate : „De la o vreme îmi surâde norocul, / ieri am primit bonus / o lună de miere cu moartea, / nu fi geloasă, iubito, / mai bine / împrumută-mă cu ceva mărunțiș, / cât să-mi ajungă de contracepție”.(p. 84).

Și acest curcubeu de vorbe aspre și șoapte tandre se naște, după cum ne sugerează versurile, din enigmaticul miracol al feminității (motiv emblematic al acestei cărți), pe care poetul are ocazia a-l percepe în ipostaza de „prizonier în acest mozaic bicolor ; / împrăștiat în puzzle-ul nedefinit al destinului”.(p.38). Motiv irecurent în opera majorității înaintașilor întru poezie, magia feminismului adorat îl fascinează pe autorul nostru, încercând să-i perceapă contradictoriile pulsații din fizionomie și genetică.

Dar trebuie să fii întrutotul afon poeticește, nedeslușind, în metafora luminii ochilor, afinități cu o celebră poezie a lui L. Blaga („Izvorul nopții”) / : „Dar îmi este frică / că îți vei închide pleopele/ și voi orbecăi / prin catacombe sufletului tău.// Totuși, / de unde îți izvorăște lumina ?” (p.63).

Interogația retorică din ultimul vers are un timbru blagian neîndoielnic. Apropierile sunt consistente, doar că poetul ardelean proiecta magmatica lumină feminină în ceresc, în constelații, iar V. Iftimie ne coboară insistent în catacombe sufletești. Posibil ca și în acest ascuns univers să pulseze stele și apăsări.

Ca orice autor cu pendulări ciudate, între nori și pământ, amintindu-ne discret de lirica erotică arghezană, și, poate, indirect, de cea structurată de un Baudelaire, autorul este un trăirist, experimentând ipostaze diverse de fervoare și patimă, dincolo de tabuuri și precepte cunoscut, cântând cu voluptate izvoarele fericirii constante sau fluctuante : „Al dracului lucru-i, Doamne, / să îți simți inima cum zvâcnește / uscată în ceașca de ceai dimineața, (lipită de rujul violaceu al amantei...)” (p.40).

Hedonist în plan existențial, îndeosebi în modul de a recepta bogățiile văzute și nevăzute ale iubirii, senzațiile devin, uneori, imagini ale unei chimii erotice sublimată într-o poezie a pielii : „O noapte și o zi îmi voi aduna gândurile / ciorchine sub cămașa ta de noapte /

descifrându-ți toată poezia pielii / de la facerea până la desfacerea lumii”. (p.13).

Și totuși, reamintim că melosului erotic semnat de V. Iftimie, organizat astfel încât femeia/femeile iubită/iubite să ne pară a fi zeități contradictorii și necesare, cu tot orgoliul său afișat, îi este greu să-și păstreze doar energiile proprii; ecouri livrești, pozitive se sudează mai accentuat sau mai timid în trunchiul versului său. În repetatele treceri de la trăirea expansivă la percepția spiritual-estetică a iubirii, plonjonul perechii îndrăgostite în beatitudinea apelor metafizice ale cuvântului (ca poezie a cosmosului sufletesc), descoperim ecouri ingenios asimilate de autor din profunda și inconfundabilă fibră reflexiv-lirică a poeziei lui N. Stănescu: „...Cu pleoapa stângă / citește-mi poemul celor o mie de cuvinte / culese din adâncul de lacrimă...”(p.64), iar când dragostea e înțeleasă ca materia timpului nemărginit, poetul îngână un ritual nichitastănescian : „Cu o secundă, cu o aripă, cu o lumină în plus, iubito, / te abandonezi în fiecare lacrimă / așteptându-mă pe mine, așa-zisul, aproape, / să atârn de funia timpului tău”.(p.65). S-ar putea ca autorul să fie vizibil tușat atunci când cronicarul insistă a sugera asemenea interferențe, elemente secante cu poezia unor nume de referință, dar să și suradă cinic, convins fiind că prezența intertextului constituie un semnal familiar al liricii postmoderne, confirmându-și aderența la experimentele acestui curent capricios. Dar semnatarul acestei cronici literare s-a întregat, uneori, ce s-ar întâmpla dacă din respectivul text poetic ar fi exclus chiar fragmentul alogen, inserat cu mai puțină sau mai multă știință; ce s-ar mai putea distinge din respectiva poezie ca element de rezistență estetică?

Este cazul, însă, să sărim ușor, peste aceste dubitații și dileme răsărind și din poezia mai proaspătă a lui Vasile Iftimie, talent străbătut de fulgerul unor deziterate pozitive, și care, fără ipocrizie, ne mărturisește : „Nu pot trăi la subsol... / Sprijinit de o trestie voi urca pe scara de serviciu.../ Îmi voi trimite degetele să strângă scoici / în golful pescarilor, / să toarne nisip în clepsidre...”(p.24-25).

Autorul, trestie gânditoare, sperăm că știe despre fragilitatea unui metaforic baston de trestie; e posibil ca mersul lui poetic să mai șchioapete uneori (în citatul de la pagina 63, descoperim o inadmisibilă cacofonie), energia interioară a unor texte e segmentată și disipată vizibil, și, chiar dacă în studiul său despre poezie, Domaso Alonso sesiza funcția esențial semnatică a părții finale dintr-un text liric, concentrarea, la V. Iftimie, a suflului poetic în ultimele versuri nu are, de fiecare dată, efectul unor revelații autentice. Să amintim și despre această glisare a inspirației către un senzualism exploziv, deși se pare că poetul are, în panoplia autorilor îndrăgiți, un renumit autor, Emil Brumaru, al cărui erotism liric se situează, pe un versant estetic depărtat și înalt. Dar, deseori, ineditul metafizic, ironia și ludicul poetic, emoția meditativă a contextului și, consecvența cu care poetul organizează, în acest volum, o veritabilă procesualitate a febrei arcului voltaic dintre ființele cuplului împătimit de iubire, când melosul versurilor primește rezonanțe euharistice, ne conving și pe noi de convingerea fundamentală a poetului : „Din ce substanță și-n ce laborator a fost binecuvântată / nu pot deocamdată a ști, / dar știu că „dragostea miroase a Dumnezeu”.(p.58).

Valentin COȘEREANU

IPOSTAZE ALE SUBLIMĂRII (2)

1. OMUL REAL, OMUL POETIC

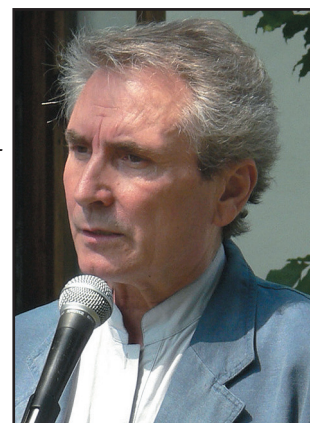
*Este însăși a mea viață care curge pe pământ,
Căci iubirea și viața-mi nu sunt lucruri osebite.*

Relația biunivocă între copilăria poetului și spațiul plămădirii sale ca poet înseamnă, cu o expresie holderliniană, *a locui poetic*, adică, așa cum spune Heidegger, *a te situa în prezența zeilor și a trăi în fața apropierii esenței lucrurilor*^[1]. Or, Eminescu s-a bucurat din plin de amândouă. Această dublă și simultană apartenență se luminează grație unui vers esențializator al lui Blaga: *Eu cred că veșnicia s-a născut la sat...*^[2] De altfel, filosoful adâncirii misterului ne sprijină exemplar în întregul demers de a clarifica relațiile biunivoce copilărie-sat, pe de o parte, și vis-creație, pe de altă parte.

Făcând *Elogiul satului românesc*, Lucian Blaga, în discursul rostit la Academia Română la 5 iunie 1937, spune că *pe cât de adevărat e că mediul cel mai potrivit și cel mai fecund al copilăriei e satul, pe atât de adevărat e că*

și satul la rândul lui își găsește suprema înflorire în sufletul copilului^[3]. Avem, la rândul nostru, convingerea că satul ipoteștean – sat structural romantic, uitat odinioară de lume, la marginea țării – a devenit sacru prin copilăria fabuloasă a poetului și prin recrearea lui în universul imagistic eminescian. Îndrăgim Ipoteștii, în bună măsură, sub vraja poeziilor eminesciene de care suntem involuntar marcați. Rezonanța de șopot din numele lor ne trimite la misterul labirintului paradisiac din amintirile poetului. Nașterea și copilăria lui Eminescu au intrat în mit și sunt indisolubil legate de Ipoteștii mitici. Iar mitul se naște din adevăr și adevărul original îi dă substanță, investind cu înțeles povestea unei vieți.

Născut pe o matrice străveche, comună, cum ar spune Romulus Vulcănescu, *la toate ramurile poporului român*^[4], spațiul Ipoteștilor îmbină geografia și spiritualitatea specifice cu o tainică geografie cosmică pe care

1. Martin Heidegger, *op. cit.*, p. 201.

2. Lucian Blaga, *Poezii*, Ediție îngrijită, prefată și tabel cronologic de George Gană, București, Editura Albatros, 1992, p. 40.

3. Idem, *Elogiul satului românesc*, *loc. cit.*, p. 4.

4. Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 17.

poetul aici a resimțit-o mai întâi; și decisiv, căci în substanța poetică el îmbină, la rândul-i, elementele emblematice ale toposului comunitar cu imaginarul de intermundii. Creația eminesciană ilustrează, *avant la lettre*, teoria lui Blaga, astfel că, referindu-ne la Eminescu, se poate afirma că *pentru propria sa conștiință satul este situat în centrul lumii și se prelungește în mit. Satul se integrează într-un destin cosmic, într-un mers de viață totalitar, dincolo de al cărei orizont nu mai există nimic.*^[5]

Vatra satului a fost chiar locul unde s-a așezat familia Eminovici. Copil fiind, lui Mihai nu i-a fost din fericire dat să se împotmolească în mlaștina subțire dar sigură (și singură) a unui târg moldav pe care l-a luat mai târziu în derâdere; a nimerit în chiar centrul satului, în *preajma bisericii, din care iradiază Dumnezeu*^[6], trăind, cum spune Blaga, *din întregul unei lumi – pentru acest întreg; el [copilul] se găsește în raport de supremă intimitate cu totalul și într-un neîntrerupt schimb reciproc de taine și relevări cu acesta*^[7]. Prolungit de-a dreptul în mitologie și metafizică^[8], sigur că poetul și-a trăit vârsta sensibilității metafizice [...] cu ochii atârnați de cer, căci a trăi la sat înseamnă a trăi în zăriște cosmică și în conștiința unui destin emanat din veșnicie^[9].

Surprinzând imaginea satului în creație, poetul contopește în ea – ca în procedeul cinematografic al supraimpreziunii – toate elementele lui constitutive, dar și pe acelea care i-au marcat esențial devenirea. Mai exact, a aglutinat Ipotești în imaginea visului propriei sale creații, pentru că poetul a avut privilegiul să-și păstreze intacte senzațiile copilului din el, care n-a murit niciodată. Aceste senzații au trăit în interiorul poetului ca sarcina în pântecul mamei, amplificând din amintitul sunet al clopoțelului dangătuț de clopot ce avea să se înalțe copleșitor peste el până la apogeul maturității sale artistice.

Ceea ce se poate afirma cu tărie este că bună parte din toată substanța poetică eminesciană se trage din copilăria ipoteșteană. Din păcate, însă, acest lucru a fost superficial demonstrat; mereu aceleași exemple, preluate din manualele școlare, au indus o inerție banalizantă încercărilor de acest tip. Spre pildă, pământul virgin al raiului ipoteștean din copilăria eminesciană a fost în-deobște asociat, din păcate, doar locurilor comune. Or, *Se întâmplă ca artiștii să păstreze în memorie, cu relativă fidelitate, experiența câștigată, fără să o descompună prea mult.*^[10] Un exemplu tipic se găsește în proza eminesciană care surprinde atmosfera satului, cum puțini în literatura noastră au știut s-o facă: *Caracterul vieții de sat este liniștea și tăcerea. Ziua, oamenii fiind la lucru, numai copiii se joacă cu colbul drumului, babele de tot bătrâne șed torcând la umbră pe prispă și moșnegii adunați la crâșmă își petrec restul vieții lor bând și povestind.*

5. Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc*, loc. cit., p. 6.

6. *Ibidem*, p. 9.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*, p. 5.

9. *Ibidem*, p. 6.

10. Liviu Rusu, *Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică*, Studiu introductiv de Marian Papahagi, Traducere din limba franceză de Cristina Roșu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 168.

Abia sara, când satul devine centrul vieții pământului ce-l înconjură, se începe acea duioasă armonie câmpenească, idilică și împăciuitoare. Stelele izvorăsc umede și aurite pe jumalțul cel adânc și albastru al cerului, buciulul s-aude pe dealuri, un fum de un miros adormitor împle satul, carele vin cu boii osteniți, scârțâind, din lanuri, oamenii vin cu coasele de-a umăr, vorbind tare în tăcerea sărei, talangele turmelor, apa fântânelor, cumpenele sună, scrânciobul scârțâie-n vânt, câinii încep a lătra și prin armonia amestecată s-aude plin și languros sunetul clopotului, care împle inima cu pace.^[11]

După acest pasaj nu se poate spune că în sufletul poetului nu sună clopoțelul copilăriei despre care vorbea Giovanni Pascoli în studiul *Il Fanciullino*, amintit mai sus. Nicăieri atmosfera ipoteșteană nu este surprinsă în toată subtilitatea ei ca în acest fragment din proza *La curtea cuconului Vasile Creangă*. Astăzi încă, atunci când înfloresc salcâmi, la Ipotești, în pridvorul casei, se încearcă aceleași senzații de pace sufletească, de armonie câmpenească, de dor statornic și nostalgic al unui inefabil adânc reverberând din/în ceruri. Descrierea este plină, rotundă și polisată ca sculpturile lui Brâncuși; un text care îți dă senzația că te topești în el, lăsând departe orașul cu toate ale sale și cultura majoră; un text care îți sugerează cu subtilități infinitezimale să rămâi în spațiul descris de poet, să te confunzi cu el, stând numai cu tine însuși sub *jumalțul adânc și albastru al cerului*. Lipsește doar goetheanul *Oprește-te, timp!*, dar și acesta ar trebui spus în șoaptă pentru ca nu cumva să se tulbure armonia începutului de veac...

Exemplul ales nu este singular la Eminescu. *Trecut-au anii...*, de pildă: *Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri/ Și niciodată n-or să vie iară,/ Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară,/ Povești și doine, ghicitori, eresuri.*^[12] Se găsește și aici un exemplu tipic de manifestare lirică a atmosferei ipoteștene, termenii poeziei putând fi coborâți până la datele concrete ale spațiului. Acest mic exercițiu nu risipește câtuși de puțin noua lume din care ei fac parte, lumea poetică eminesciană, recognoscibilă ca atare, ci îi indică forța de sublimare în raport cu realul. Iată cum: *așezați fiind Ipotești în coasta unei văi, natala vâlcioară, de-a lungul căreia se formează mai tot timpul un curent de aer, norii sunt prelungi, ei se văd realmente curgând în ritmul curentului. Norii sunt aici, însă norii din textul eminescian străbat văile eterne ale Cosmosului. Cu toate acestea, ecoul spațiului real se resimte din plin aici, cu precădere însă printr-un subtil indiciu temporal, prezent în versul al treilea: Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară. Orice poet, oricât de talentat, dar fără geniu, ar fi fost mulțumit, probabil, cu repetiția unuia dintre cele două verbe, indiferent dacă ar fi fost primul sau al doilea. Cu siguranță că hazardul ar fi operat cu primul care-i venea în minte poetului, așa încât forma ar fi fost: căci nu mă-ncântă azi cum mă-ncântară, respectiv, nu mă mișcă azi cum mă mișcară. Nu, poet de geniu, Eminescu a ținut să spună un lucru cât se poate de real: nu mă încântă azi cum m-au mișcat atunci și acolo, în copilărie și în spațiul acela, povești și doine, ghicitori, eresuri... Sublimarea spațiului și a timpului nu se*

11. Mihai Eminescu, *Opere VII*, ed. cit., p. 304-305.

12. Idem, *Opere I*, ed. cit., p. 201.

realizează decât prin *cuvântul ce exprimă adevărul*, atât de greu de găsit; căci *poemul se înfăptuiește în momentul în care se operează corespondența dintre suflet și lume, când Cuvântul iluminează într-o străfulgerare această contopire, consfințind-o*.^[13]

Presărate de-a lungul întregii opere a poetului, există contexte care au neîndoielnic, dincolo de ecourile trăirii concrete, o rafinată tentă inițiatică; numai că învâțându-le papagalicește când nu trebuie, căci așa e (în)tocmită programa școlară, ele sunt repetate și reținute otova. Exemplu ilustrativ: *De treci codri de aramă, de departe vezi albind/ Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint*.^[14] Furați de frumusețea imaginilor, dar și de muzicalitatea lor, se iau îndeobște imaginile ca atare, fără să se pună problema că în spatele lor se ascunde un adânc înțeles inițiatic, care s-ar putea traduce în felul următor: numai dacă îți este dat să treci prin codrii de aramă – întocmai ca-n poveste – vei avea privilegiul să-i vezi, în sfârșit, pe cei de argint. Mai mult, sentimentul rețrăit al copilăriei poetului, sau mai degrabă al senzațiilor declanșate de aceeași imagine din copilăria mitică ipoteșteană, ar fi acesta: chiar dacă răzbați prin hățușul pădurii de aramă (ajutat de mai mult sau mai puțin noroc), vei avea parte *nu* să întâlnești (de-a dreptul) pădurea de argint, ci doar șansa de a o vedea *de departe*, căci nu-ți este îngăduit s-o treci, așa cum o trec pe cealaltă, pe cea de aramă, muritorii de rând. Prin urmare, poate fi văzută *albind*, de la depărtare. Chiar și celui căruia i se oferă acest privilegiu îi aude doar *mândra glăsuire*. Peste toate acestea nu mai rămâne decât o singură măsură – muzicală (înainte de toate) și imaginativă, deci în afara adevărului concret – până când poetul să ajungă la imaginea de mare rafinament: *argint e pe ape și aur în aer*.^[15]

Nu se poate închipui, desigur, faptul că cineva ar fi văzut cu adevărat vreodată așa ceva. Ar fi o nerozie. Este vorba, cum bine se poate înțelege, de o subtilă sugestie, despre un adevăr surprins cu admirabilă simplitate de Goethe: *Nu este întodeauna necesar ca adevărul să se întruchipeze; este de ajuns ca el să plutească în jurul nostru ca un duh și să ne facă să simțim la fel; să unduiască în văzduhuri, grav-prietenos, asemenea unui glas de clopot*.^[16] Este dovada cea mai bună că poezia adevărată este una și aceeași, în flux continuu, de la Enkidu și până în zilele noastre. Prin urmare, nu ne mirăm deloc atunci când Mallarmé spune că poezia este, în ultimă instanță, sugestie.

Coexistența dintre real și sublimarea sa este surprinsă convingător într-o remarcă a lui Charles Richter: *În orice om de geniu trebuie să existe în același timp sufletul lui Don Quijote și sufletul lui Sancho Panza. Sufletul lui Don Quijote, pentru a merge înainte, a ieși din căile bătute, a face altfel și mai bine decât oamenii obișnuiți; sufletul lui Sancho Panza, fiindcă această originalitate profundă nu duce la nimic dacă nu e luminată de bun simț, de o judecată dreaptă și de noțiunea realului*.^[17] Nimic

altminteri la Eminescu. Mai mult decât atât, în opera poetului nostru, visul și realitatea tind să se contopească; la început, timid, într-o sugestie a realului, ca în proza scurtă intitulată *Umbra mea: Dar somnul nostru! Brațe în brațe, tologiți în perini de matase galbenă ca aurul, gura mea apăsată pe a ei, visam amândoi unul și același vis, care nu era decât o repetare magică a vieții noastre fără dorințe*.^[18]

Numai că acesta este doar începutul, întrucât visul merge, la Eminescu, până la a se confunda cu natura însăși, precum în versul lui Blaga: *Intra-voi iar, sub veghea lor,/ În ciclul elementelor*.^[19] ... Așadar: *Simt că măduva mea devine pământ, că sângele meu e înghețat și fără cuprins, ca apa, că ochii mei abia mai reflectează lumea-n care trăiesc. Mă sting. Și nu rămâne decât urciul de lut în care au ars lumina unei vieți bogate. Mă voi așeza sub cascada unui pârâu; liane și flori de apă să încunjure cu vegetația lor corpul meu și să-mi strătese părul și barba cu firele lor... și-n palme-le-mi întoarse spre izvorul etern al vieții, „soarele”, viespii să-și zidească fagurii, cetatea lor de ceară. Râul curgând în veci proaspăt să mă dizolve și să mă unească cu întregul naturei, dar să mă ferească de putrejunie. Astfel cadavrul meu va sta ani întregi sub torentul curgător, ca un bătrân rege din basme, adormit pe sute de ani într-o insulă fermecată*.^[20]

Se poate închipui un Eminescu-copil, adormit în raiul său terestru, împreună cu iubita de la Ipotești, sub teiul preferat din preajma lacului. Aceasta ține de sfera realității. Visul este, evident, mult mai complicat, căci, așa cum însuși o spune, amândoi iubiții dorm visând *același vis*. Același vis, pentru că iubirea, în ultimă instanță este un flux. Mai știm că visul nu este altceva decât repetarea magică a vieții, adică exact ceea ce se întâmplă cu cei doi în realitate, căci *situația lui* (a omului, în general) *este aceeași în sfera teoretică și în cea practică* – spune Ernst Cassirer; și tot filozoful adaugă faptul că *omul trăiește mai curând în mijlocul unor emoții imaginare, în speranțe și temeri, în iluzii și deziluzii, în fanteziile și în visurile sale*.^[21]

Or, ce altceva este visul, și asta cu atât mai mult cu cât avem a face nu cu un vis oarecare, ci cu unul poetic, mărturisit de poetul însuși? În acest caz, gândul ne conduce spre ceea ce Epictet spunea simplu: *Ceea ce îl tulbură și îl neliniștește pe om, nu sunt lucrurile, ci opiniile și închipuirile despre lucruri*.^[22] Iar poetul nu face altceva decât să-și închipuie, adică *să-și închipuie de viu* ceea ce i se va întâmpla când va fi mort – întocmai ca în proza amintită mai sus. La început *simte* că *măduva devine pământ*, că *ochii abia mai reflectează lumea* în care trăiește. După aceea, se va confunda cu elementele naturii, adică ar vrea să *reintre în nimicnicia din care a ieșit*^[23] – după cum poetul o va mărturisi mai târziu într-o scrisoare.

18. Mihai Eminescu, *Opere VII*, ed. cit., p. 139.

19. Lucian Blaga, *Poezii*, ed. cit., p. 134.

20. Mihai Eminescu, *Opere VII*, ed. cit., p. 139.

21. Ernst Cassirer, *Eseu despre om. O introducere în filozofia culturii umane*, Traducere de Constantin Cușman, București, Editura Humanitas, 1994, p. 44.

22. Apud idem, *ibidem*.

23. I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, ed.

13. Ion Biberi, *op. cit.*, p. 287.

14. Mihai Eminescu, *Opere I*, ed. cit., p. 85.

15. *Ibidem*, p. 37.

16. Apud Martin Heidegger, *op. cit.*, p. 191.

17. Apud Liviu Rusu, *op. cit.*, p. 131.

Problema este de la ce punct înainte începe sublimarea poetică? Există un element, la sfârșitul citatului, care încununează toate realitățile pe care Eminescu nu le-a trăit decât în adâncimile imaginarului: închipuit în moarte, el va sta sub curgere – fiindcă știa mai bine ca oricine ce înseamnă *panta rei* – *ca un bătrân rege din basme, adormit pe sute de ani într-o insulă fermecată*. Dacă, în Marea Nordului, trupul, încremenit în ghețurile polare, și-ar găsi un astfel de destin – cum se desprinde din fantazările poetice –, apele obișnuite i-ar grăbi, cum se știe, descompunerea. Numai că pe Eminescu nu îl interesează realitatea în sine, ci *emoțiile imaginare* despre care vorbea Cassirer.

O operă de artă – în cazul acesta literară – *se dezvoltă din posibilitățile conținute în inconștient, care făuresc tot ce e realitate*^[24], așa încât Heidegger, când afirmă că *mai presus decât realitatea stă posibilitatea*^[25], nu face decât să confirme că imaginea literară nu este altceva decât o nouă realitate, al cărei conținut se găsește numai în operă – produs finit al sentimentului și visului, deci al imaginarului. Există doar în imaginația poetului, noua realitate are însă rădăcini în realitatea înconjurătoare, fără de care poetul n-ar exista; *nici o experiență importantă din viață nu va fi trăită deplin dacă nu va fi ridicată la rangul de experiență poetică*^[26], spune Lope de Vega. Este cu totul altceva faptul că, atunci când a plămuit imaginile în discuție, Eminescu s-a gândit mai degrabă la vechile credințe, care echivalau cufundarea în apă cu spălarea păcatelor. Există o multitudine de motive să se creadă că tocmai acestea sunt rolurile jucate de (și în) viața unei opere de geniu: să fie deschisă infinitelor sensuri. Mai mult decât atât, este o condiție *sine qua non*. Dar până a pune în discuție morfologia geniului, e cazul să se reliefeze prin ce semne s-a particularizat, înainte de toate, copilul obișnuit în ochii altora.

Revenind la spațiul ipoteștean și admitând că geniul este un dat al naturii (sub al cărui suflu oamenii obișnuți, oricâte eforturi ar face, nu vor putea sta niciodată), se poate afirma că omul genial va fi fiind atins de aripa îngerului, că acest om este *altceva*, ceva ce nu stă în putință nimănui să explice. Mai mult, așa cum am arătat mai sus, nici geniul însuși nu știe s-o facă, deși e conștient de diferența lui intrinsecă. Așa stând lucrurile, se pot remarca semnele unei originalități indubitabile la copilul năzdrăvan care avea să revoluționeze mai târziu limba maternă și cultura poporului său, căci așa i s-a hărăzit să fie: *mai mult un exponent decât un individ*^[27]. *Și toate acestea i s-au hărăzit încă din leagăn: Nu-i dați daruri trecătoare/ Cum dați altora sub soare,/ Dăruți-i lui ceva/ Ce în lume nimenea/ N-a avut, nici n-o avea*.^[28]

În *Ursitorile*, Eminescu imaginează timpul de dinaintea nașterii unei făpturi umane de excepție, în care se proiectează pe sine ca într-o imagine ideală. În sprijinul acestei afirmații vine și faptul că în versurile citate, ver-

bele exprimă o dorință, așa încât s-ar putea presupune că ceea ce se cere urmează să fie și îndeplinit. Dar povestea nu rămâne la stadiul dorinței, ci ia forma certitudinilor imediat după aceea: *Numai tu vei mai avea/ Ce nu are nimenea,/ Că acum ți-e dat de soarte/ Viață fără moarte,/ Și ți-e dată tinerețe/ Fără bătrânețe*.^[29] În lumea aceasta el este *străinul*, cel care cere Divinității să-i arate calea, dându-și sufletul curat în mâna Domnului: *Iară eu străin fiind/ Pe nimenea cunoscând,/ Mă rugai lui Dumnezeu/ Să-mi arate drumul meu/ [...] Ia-mi, Doamne, sufletul meu/ Și mi-l bagă-n sânul tău/ [...] Și de-acum pân-în vecie/ Mila Domnului să fie*.^[30] Așa a și fost, fiindcă *marele mister al geniilor stă în capacitatea de a fi în contact cu puterile infinite ale subconștientului*^[31]. S-ar putea spune, ducând la absurd lucrurile, că Eminescu s-a născut la Ipotești, înainte de a se naște la Botoșani, din moment ce în memoria sa ancestrală se vede pe sine, copil mic, dormind în tihnă și pace în pură atmosferă și armonie specific ipoteșteană: *Că mama ție ți-a face/ Sub cel tei bătut de vânt/ Pătișorul la pământ*^[32] atunci când (se putea altfel?) – [...] luna va străbate/ Dulcea ta singurătate^[33].

cit., p. 141.

24. Liviu Rusu, *op. cit.*, p. 98.

25. Apud idem, *ibidem*.

26. Apud Amado Alonso, *op. cit.*, p. 135.

27. G. Călinescu, *op. cit.*, p. 459.

28. Mihai Eminescu, *Opere VI*, Editura Academiei R.P.R., 1963, p. 97.

29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, p. 173-174.

31. Cristian Livescu, *Întâiul Eminescu (Copiii lui Saturn. Digresiuni despre geniu)*, Piatra Neamț, Editura Crigarux, 1998, p. 202.

32. Mihai Eminescu, *Opere VI*, ed. cit., p. 90.

33. *Ibidem*.

Maria M. CASSIAN

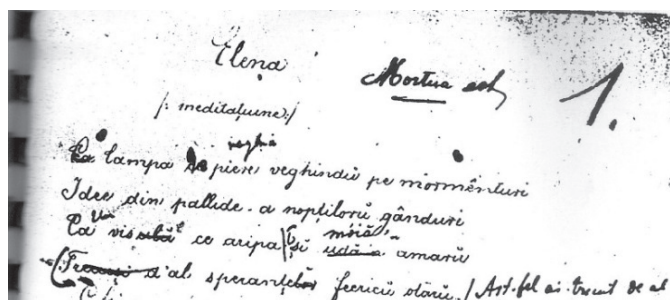
Mortua est! -Submanuscrisele Elena și Marta *Studiu teologico-spiritual (fragment)*

Pe undele fumurii ale timpului plutesc cununi de lauri, aureole și giulgiuri de miosotis. Copila stă culcată, în luntrea vrăjită a visului, cu *mâinile albe puse cruce*, înveșmântată *în haină stropită cu aur*. Alunecă sub semnul albastrului, sub ploaia de raze, prin castelul de ceață- hotar între cele două lumi, *abracadabră* - feerie cortegiu. Pentru acest înger cu *aripa muiată-n amar*, vin martori astrali, grav requiem intonând: *Maria mortua est!*

Învăluit în amintirile copilăriei, Eminescu, avea să scrie *Mortua est!* Începută la vârsta de 13-14 ani și perfectată într-un lung interval de timp, poezia a fost publicată în 1871.

Nicolae Iorga, în *Istoria literaturii române contemporane*, I, 1934, pag. 133-134, scrie :

În fruntea lor, a poeziilor din 1866-1867, stă un mic poem de larg avânt, dar plin încă de rele amintiri de limbă, de nesiguranțe ale versului și un însemnat amestec de obișnuință a unui trecut în care lacrimile sentimentului se amestecau.... Mortua est!, care e, cum se știe astăzi, din comparația cu manuscrisurile poetului, una dintre cele dintâi încercări ale lui, făcând parte din volumul de tinerțe pe care-l pregătise de tipar.

Poezia a fost trimisă din Viena, cu scrisoarea din 11 februarie (stil nou, deci sfârșitul lui ianuarie) 1871 și a apărut, în mai puțin de o lună de la primirea ei, în *Convorbiri literare*: *Apoi vă mai trimit niște versuri de ale mele* - scrie Eminescu. *Bune, simt că nu sunt. Poate însă să nu fie cu desăvârșire rele. Ștergeți ce vi se va părea bun de șters.* (I.E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, I, 1981, pag. 319, citat din 1, pag. 299). Mai târziu Eminescu nu a acceptat intervenții, modificări ale

textelor sale. *Chiar de rămâne neșters, nu-i de vreo samă deosebită.*, scrie el, la 6 februarie, stil nou, 1871. Din- tre cele trei poezii trimise la Junimea în acea perioadă, *Mortua est!* a fost refăcută de cele mai multe ori.

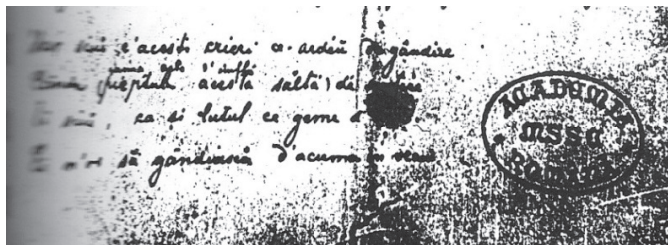
În 1866, Eminescu a plecat de la Cernăuți cu trupa de teatru Tardini-Vlădicescu, dar la intervenția dură a părinților a revenit la Ipotești. A fost, probabil, un timp de liniște și meditație alături de familie. *Mortua est!* a apărut întâi în s.ms-ul Elena. 2259, 1-2v., într-o versiune intitulată inițial Elena-Meditațiune Trebuie să remarcăm că meditația are suport real : un fapt trăit ori cunoscut prin lectură, povestire, nu unul imaginat.

Ilarie Chendi, funcționar la Academia Română, asemena istoriografului literar Nerva Hodoș (vezi ediția din 1902) tipărea o altă ediție de *Poezii postume*. Acesta sublinia că în ele *se simte Eminescu cel tânăr, cel imperfect, nerevăzut de el, nici de alții, cel fragmentar și intim*.

Submanuscrisele lui Eminescu au fost înscrise după numele primelor poezii: *Elena* și *Marta*; Caietele au fost confecționate de el, înainte de 1870 ; poeziile sunt din adolescență, poate chiar din perioada pubertății, și rod al numeroaselor reveniri și recopieri. *Mortua est!* are patru vârste. Întinzând *palimpsestic* (Perpessicius) putem oferi o ipoteză, iar completând studiul pe manuscris cu date de istorie literară, putem vedea că acest tezaur este încă plin de surprize. În 1867 Eminescu și-a copiat șase poeme într-un *caiet făcut anume* (cf. Anexe, submanuscrisul *Elena*). Eminescu scria și impulsivat de momente reale, trăite, văzute, auzite, care îl inspirau. Lecturile, amintirile, revenirea în locurile copilăriei, evenimentele cotidiene, raportate la propria existență, au readus versurile poeziei *Mortua est!* în prim-planul preocupărilor lui. În 1871 a lucrat la refacerea vechilor forme și a publicat-o apoi în *Convorbiri literare*.

Dorul infinit (*buza insușită de dor*), unele accente ce intră în sfera bocetului (*Au..*), modul de adresare afectuos (*tu, copilă, înger etc*), ne determină să credem că aceasta îi era foarte apropiată (se poate presupune o legătură de rudenie).

Ea a trăit aproape 8 ani trecând devreme prin perdeaua de umbre spre tărâmul în care sunt castele, cu

arcuri de aur zidite din stele, cu țărături de smirnă, cu flori care cânt. Fiind doar cu doi ani mai mare, fiind și de sex diferit (se știe că perechile frate-soră, se înțeleg mult mai bine, completându-se), legătura lor sufletească era deosebit de puternică. Nu am găsit nicăieri, în niciun volum de istorie literară, referitor la Eminescu, vreo notiță în acest sens. Lucrul acesta nu mă descurajează pentru că afirmația se sprijină pe cercetare (vezi articolul mai vechi din Hyperion).

Prima versiune cu modificări, păstrându-i-se aceeași veche dată, și îmbogățită cu două strofe, e copiată sub nr. 7, c. ca 1870, în caietul pe care Perpessicius l-a numit s.ms.-ul Marta după titlul primei poezii, 2259, 18v-20v.; acestei versiuni intitulată de aceasta dată *Mortua est!* I se adaugă așadar, 23 strofe; este versiunea a II-a, datată 1870.

I (c.ca 1866, oct) 2259.1-2v. 21 strofe-s.ms.-ul *Elena*

II (c.ca 1870) 2259, 18v.-20v.- 23 strofe
2262, 13

III (aug. 1870-febr. 1871)-2253, 18v.-20v
(strofele părăsite)

IV (exclusiv 11 febr. stil nou, 1871- 2259, 18v.-20v
- 17 strofe
- 2291, 5v

Citim mai departe versurile :

Să caut icona-ți, o galbenă soru (apare și *o pallidă soru*; putem avea aici comparația cu lumina astrului, sau chiar fulgerarea unei triste amintiri – chipul fetei moarte)

Să ating cu-a mea buză insuptă (uscată) de dor:

...

Cându sboră la soru o radiă de soru

Cându sboră pe nouri unu angelu ce more...

Eminescu ține, acum, în palme, amintirea, mitul, filozofia și credința; este o călăuză care, asemenea lui Solomon, a cerut Creatorului înțelepciune.

Un copil pleacă spre entitatea din care s-a desprins (spre soare-lumină-ființa perfectă a se per se-Dumnezeu). Din acest haos pământesc, se desprinde raza de soare, curată, atrasă de izvorul etern (ca un dar gratuit făcut ființei create). Aidoma îngerilor are pe chip un zâmbet blând (proiecția iubirii divine).. Nu găsim obișnuitele epiteze eminesciene proprii poeziilor de dragoste: *brațe rotunde, parfumate, marmură caldă, sânul alb de flori*, etc. Aici nu găsim decât dragoste - filia, agape, și niciun element legat dragostea-eros.

Acest înger- copil, în scurta lui viață pământească, nu cunoscuse încă puterea bogației, a mândriei de a fi un *un nume, cineva*....

Fetița are cununa martiriului pe frunte :*Părinții vor mânca aguridă și copiilor li se vor strapezi dinții...* (suferă pentru păcatul originar)

Acolo, în lumea în care ajunge sufletul, nu există calomnie, nu există ură. Viața (copilăria) Mariei? Scurtă. Dorințele (*dorurile*) ei au fost ca ale tuturor copiilor: *nă-tânge* (copilărești, imature)...

Pe ton de lamentație (plângere, bocet) versurile curg mângâind acel suflet, alinând. Lumea înseamnă falsitate, pe care nu a ajuns să o cunoască (datorită voinței vrăjite al copilăriei). ...Anii trecând, realitatea apare aspră :acele vise-ntrupate (oamenii) gonind după vise/ *Pân dau în morminte ce cască deschise*. Haosul lumesc? *Baltă de vise rebele, un basm pustiu și urât*. Un *ce* (cineva) care nu trăiește pe pământ, nu simte dureri...

Lumea? -Deșertăciunea deșertăciunilor. Toate aceste vise lumești sunt de disprețuit pentru cel care gândește înalt, desprins de materie.

Peste toate se ridică imaginea ideală a existenței: *Lăsați pe copii să vină la mine!...De nu veți fi ca aceștia...*

Un copil moare, dar *o rază-l înalță, un cântec îl duce spre tărâmul luminii* nestinse, legănat de muzica sferelor, în armonia universului.

Ochii inocenței văd lumea minunată, vrăjită, un paradis (*câmpie senină cu râuri de lapte și cu flori de lumină*).

Poetul precizează: *te-ai dus când erai copilă* (nu tânără, nu femeie matură). Copiii văd doar frumusețea din jur sunt fericiți pentru că sunt curați. *Norii (le) par sombre palate/ De luna regină pe rând vizitate*, iar noaptea- vrăjită -*abracadabră (ludicul, inocența)*...sală albatră luminată în care *s-aprind candelabre*. Luna? – *regină*, etc.

Fericirea ne atinge la început, când sufletele păstrează încă amintirea mâinilor care, modelând, au dăruit căldura...

Pe măsură ce înaintăm în timp pierdem puterea de a gusta, de a simți fericirea și doar la sfârșit, dar ca un ultim pas ne învăluie mângâietor. *Privesc la surâsul rămas încă viu*, spune poetul: doar copiii nu au frică de moarte și dacă frica există, ea are alte motive.

Ne-am oglindit în ochii frumuseții absolute căci eram asemenea îngerilor. Apoi nu am mai văzut clar : realitatea era doar o imagine strâmbă; adevărul? -zărit *ca în oglindă*. Prin apele oglinzii trecând, ca într-un vis, vom ajunge în *marea de stele*, în *acel secol de petale înflorit*.

Eminescu nu se răzvrătește împotriva Creatorului. Divinul este denumit *cântec, rază, etern*. A fi în lumea aceasta, *e o nebunie tristă și goală...* Aici *urechea minte ochiul te-nșeală....Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic...*

Aceste alternative, față în față...Ce să alegi? Simțirea înaltă, ardentă, gândul curat, nu pot găsi în lumea efemeră și egoistă a creaturilor, locul în care să atingă perfecțiunea.

Filosoful, poetul, observă lumea imparțial. Să plângă ce rost ar avea? Totul în această lume e zădărnice.

Este, oare, această deșertăciune scopul ultim în viață, așa cum înțeleg cei mulți să o trăiască?

Dacă ar gândi cineva că în ființa noastră, văzută doar ca fărâma de carne și sânge, se află promisiunea contemplării entității care ne-a creat, gândul acela ar fi

palid, întors (mincinos, invers adevărului, opus realității) și, deci, *ateu* (adică fără conținut divin, fără suport credibil).

Pe fața *vânătă* (opusă albului care reprezintă lumina, destinul), *moartă*, nu se află semnătura, înscrisul divinității: moartea nu e invenția lui Dumnezeu, ci consecința neascultării primilor oameni. Este libera lor alegere. Semnătura divinului stă pe chipul *râzător* (bucuria-pecetea a sufletului curat), pe minte, pe voință și pe sufletul nemuritor, prin care ne asemănăm cu El.

Cu *un zâmbet de-amor* (semnul apartenenței noțiunii de bucurie la perfecțiunea divinității non-create), acest *izvor etern* atrage la sine raza-suflet pe care a scris, la început, cu lumină și cu iubire, numele său. Pe suflet este scris *Dumnezeu*.

Având în vedere seriozitatea subiectului (trecerea ființei într-o altă viață) și amintirile care-l tulburau de fiecare dată, avea mereu de adăugat ori de transformat ceva, dorind ca poezia să fie pe măsura trăirilor lui, Eminescu reușește să o publice mai târziu (1871). Lucrarea mea este o încercare de a da un răspuns. Oferă un mod de a decripta. Poezia poate fi privită dintr-un alt unghi, într-o altă lumină.

Tonul folosit de poet este acela al unei rude apropiate care încearcă să mângâie, să tempereze, să asculte, să liniștească, să învețe. Este trist, dar are o tristețe legată cu firele sângelui.

Nu este închinată unei femei (fie ea tânără, fecioară), ci unui copil. Apare de multe ori cuvântul *înger* (cu acest cuvânt sunt alinați copiii, după moarte; copiii rămași în viață, astfel li se explică dispariția unuia dintre ei). Este un punct de vedere comun multor creștini (rolul tradiției): copiii morți, în cealaltă lume, devin îngeri care protejează familia din care au plecat.

Finalul, un semn de întrebare pentru cercetatori, citit în cheie teologică, împreună cu strofa anterioară și ținând cont de celelalte, conține un mesaj creștin înalt, dar ascuns în haină meditativ-filozofică. De însemnând *dacă* (*De e scop, în asta*- Dacă e scop, în asta,...), particula *au* ce dă sonoritate de bocet și care înlocuiește (mental) cu *oare*, ajută la descifrarea textului prin sesizarea intenției poetului.

Nu trebuie omise cuvintele celorlalte strofe în care apare credința în existența lui Dumnezeu și dezgustul față de efemer. Copilăria este văzută ca o prefigurare a fericirii viitoare (Paradis terestru – Paradis etern).

Nebuniei lumii i s-ar cuveni râsul disprețuitor, blestemele ori plânsul *de milă*.

Moartea nu a fost dorită de Creator ci a apărut firesc, ca o emanație a liberului accept al primilor oameni. Ea s-a ivit, asemenea concupiscentei, din neascultare. Nu este un protest împotriva divinului, ci un dialog al înțeleptului cu lumea, monologul celui rămas singur cu sinele său, cu conștiința- acel alter ego aspru, și cu amintirile care învie într-un ciudat memorial al suferinței. Firesc, pecetea morții pe chipul emaciat, vânăt, amintește de momentul în care omul a preferat întunericul. Desprins de trup, sufletul ia cu el tot ce era frumos în ființa creată. Trupul nu mai înseamnă ceva, inspiră chiar repulsie. Pentru o clipă ne amintim de clipa de rătăcire a omului, clipa în care pe fruntea lui semnul divin a fost

șters. Dumnezeu este viață în lumea cunoscută nouă, dar și o alta promisă. La antipod stă refuzul echilibrului, întunericul, moartea care începe pe acest pământ, dar continuă în lumea eterică alături de îngerii căzuți. Dacă această copilă ar fi fost creată pentru a muri astfel, și nu pentru scopul ultim, da, în acest caz, *pe palida frunte a Mariei* n-ar fi fost scris *Dumnezeu*.

Există, însă, *lumina ce luminează în întuneric*. În suflet este încastrată imaginea dintâi a Creației și semnul celui care a modelat materia informă, dar la trecerea dintr-o lume în alta se află și acel *amar*, pe care se lasă aripa visului. Suferința atrage după sine cele mai neașteptate reacții chiar în sufletele celor cu o pregătire teologică înaltă. Este greu de acceptat, naște efluvii de stări contradictorii, exaltă uneori meandrele sentimentelor îngropate în subconștient. Este doar o clătinare de o clipă: apele involburate ale sufletului se liniștesc sub atingerea degetelor îngerului.

Pentru *țărâna frumoasă și moartă* (trupul curat în care moartea este amintirea păcatului original, iar frumusețea -promisiunea dintâi a Creatorului) răsună un plâns demn, liniștit, cu tonuri magice de bocet ancestral. Tonurile delicate ale lirei poetului se integrează în armonia unui celest requiem; doar cu sufletul înveșmântat în lumină, poți decripta în miezul luminos, cu claritate: *pe un drum de raze, pășește spre lumea paralelă perfectă, cea pe al cărei suflet este scris: Dumnezeu. Maria mortua est! Dominus tecum, Maria!*

*Au e scopul în lume? Pe chipul copilului
Așa fostu' în amana sa, jumătate ai morii
De e scopul scopul este asta e palidul și albul
Pe vântul lui furt m. d. Dumnezeu*
1866. Decembrie.

Magia albastrului

Studiu cu elemente de Retorica vestimentației (fragment)

Veșmântul Mariei are culoarea celestului. Sub ploaia de raze trupul e învelit în diafan, în intangibil. Poate fi: o haină monastică, norul tristeții, aripa somnului, o picătură de lazurit și safir ce s-a lăsat peste fărâma de lut. Veșmântul ei semnifică acceptarea implacabilului, expiere, intrarea în altă dimensiune - cea eternă.

Voalul are culoarea norului pufos pe care ai putea dormi, a petalelor de miozotis nu-mă-uita cu care te-ai putea acoperi, a ochilor lui Isus în care te-ai putea oglindi, a mării, a planetei, a sufletului (la început), a aripilor de îngeri. Este presărat cu stele- ochi ai cerului, felinare pentru lumea de dincolo, candelă pentru cei morți, scânteie desprinsă din focul înțelepciunii divine; un semn al nobleții, al investiției cu dar neștiut, al puterii (interferență a planurilor diurn/ nocturn), al fântânii cu apă vie, al oglinzii- în fluidul căreia putem dispărea fără voie; punctat cu stele-note pe un portativ albastru-cascade în care se preling, la nesfârșit, în apele Terrei, în muzica astrilor, în finit și în infinit, lacrimile miraculoase.

Albastrul poate să fie un simbol al cerului(norii, aerul), dar și al pământului(apa). Steaua este luminoasă, liant al celor două lumi, iar lumina are șapte culori(7-număr biblic). Imaginea timpului înveșmântat în aura sacralui poate fi deslușită: curcubeul în care este ascunsă cifra 7 (punte, culoare, arc, muzică, înviere, trecere, izbândă).

Măinile copilei sunt *albe* (lumină, candoare, inocență, prospețime), *puse cruce* (umilință, împăcare, apartenență, cheie pentru viața de dincolo), semne dinstincte pentru *țărâna frumoasă și moartă*.

Steaua poate fi și albă simbolizând lumina sfântă de la început, când Duhul lui Dumnezeu trecea peste norii tăcerii și ai întunericului. Ea poartă norocul, soarta, dar este și un simbol regal, sacru, spiritual, de bogăție, de dragoste, de dominație. Creatorul, a spus: *Să fie lumină!* Chiar atunci albastrul a răsărit dintre neguri și a fost acoperit de stele. Fiind imaterial, sugerează infinitul, supranaturalul, transformarea materiei în eter, liniștea, Paradisul în care lumina (steaua) domnește. Este semnul eroului, culoare Yang, semn centripet, al sângelui albastru (Dieu- Bleu), al Sfintei Fecioare Maria.

Un cer de stele-îngerii, și un pământ presărat cu lumini albăstrui-sufletele desprinse de materie, risipesc întunericul. În oglinda de ape a planetei albastre se răsfânge, pentru o clipă, imaginea arborelui-clepsidră din Paradisul terestru, cu fructele neatinse, cu rădăcinile descoperite privirilor. Trupurile devin temple pământești ale sacralui, învelite în diafan, în haină monastică, acoperite cu aripa somnului, cu norul tristeții din care cade ploaia de lazurit și safir.

O palidă sor...

Cuvintele, șipotind, curg dinspre hotarul ce dispare, imaginativ, spre seară, două lumi. Se întâlnesc acolo, uneori, Adevărul, Binele și Frumusețea Absolută, fuzionând extatic într-o oglindă, în care se zărește, parcă, dincolo de umbre, un chip minunat încadrat de aura blondă a părului. O rochie albastră *stropită cu aur*, după gustul boieroaicei Raluca, îi îmbracă făptura diafană *cu păr lung de raze, cu ochi de lumină, sfântă regină-copil, cu brațele albe*.

Cum ar bate clopotele, într-o missa solemnă uitată, dacă nu am trăi striviți de implacabilul timp, marcă a limitelor ființei umane? Cum ar foșni de jale *aripa muia-tă-n amar?* ... Maria mortua est!

Un paradis pământesc- copilăria, în care *florile-s lumină și râurile de lapte*, este lumea pe care ea o cunoaște, dar tot spre țărâm binecuvântat se îndreaptă.

Lung, cernit convoi se vede, sus, pe Dealul Crucii. Uitarea aruncă un voal vinețiu peste amintiri.

Se rotesc anotimpurile. Un carusel de cuvinte împrăstie cioburile oglinzii sparte în mii de fărâme, duse de vânt. Și se pot opri pe inimă, în ochi și pe frunte, contorsionând adevărul.

Iată, se-ndreaptă spre tine un tânăr palid, frumos, cu plete negre. Pășește rar, adâncit în gânduri.

Pietrele sunt acoperite de mușchi și ierburi care au crescut sălbatic în cei nouă ani. Își amintește de chipul Mariei... Privind spre mormanul de țărână din fața lui, începe să viseze și apoi să scrie. De câte ori s-a gândit la ea, încercând să dea formă cuvintelor... De câte ori și-a copiat poeziile... *Manuscrisele trebuie să fie oglinda modului în care gândesc*, își spunea.

Are acum un caiet făcut chiar de el. L-a legat, l-a semnat, cifrat, *E...* Tot ce ține de suflet va nota aici. Este secretul lui. Va fi și titlul primei poezii din caiet. Marta și Maria... Una nemulțumită, preocupată de cotidian, cealaltă transfigurată, aproape imaterială, sorbind cuvintele lui Isus, stând la picioarele lui..Visează. Închide ochii... Unde ard clipele? În ce clepsidre? A fi ? A nu fi? Ce primează? Ce-i lumea? *Vise-ntrupate gonind după vise...*

De la gardul care înconjoară curtea casei părintești până la biserică și cimitir sunt doar câțiva metri. Vine acasă și stă adeseori lângă biserica familiei, pe bancă, meditănd... Moarte, viață, cât de subțire este zidul care le desparte..Cimitirul mic se întinde dincolo de gardurile de piatră albă; crucile sunt strâmbe, iar înserarea le atinge cu degete de umbră. Nu poți vedea clar numele scrijelite în lemnul înnegrit. Maria? Elena? Marta?

Epilog

Muzeul memorial nu trebuie să fie doar un depozit de relicve, prezentate ceremonios

unui public de elită. Dacă se va simți în toate dragostea pentru cultură, armonia se va reazeza pe soclu, iar kitsch-ul se va prăbuși. Am putea deveni cu toții mai buni, mai sensibili și am reuși să ne impunem, astfel, ca națiune, în fața lumii întregi.

Există o tendință generală ca muzeograful să fie considerat, un birocrat îngropat în fișe analitice, un ghid obosit și obositor care reproduce mereu aceleași și aceleași fraze ; un personaj mizantrop și meticulos, cam introvertit, care, departe de viața ce pulsează în jur, autoclastrat, arid și vetust, se mișcă și lucrează, într-un fel de cavou dintr-un cimitir de lucruri nefolositoare. La ferestre de suflet zărește uneori: oboseală, plafonare, indiferență, dar poate să simtă că *cineva este înăuntru*, cineva care așteaptă nu doar o înșiruire aridă de date, ci trăirea unei experiențe unice, a unui miracol : reînvierea trecutului.El trebuie să aprindă o candelă în inima celui care, neatent și apatic, a pășit pragul unui muzeu.

O vizită la muzeu poate să fie o experiență de neuitat. Muzeograful poate să se transforme, în timpul unei expunerii, într-un magician. Nu ajunge să fie un bun orator, nu este suficientă doar cunoașterea, ori

corectitudinea și amabilitatea. Toate sunt condiții sine qua non, dar, mai ales, implicarea în plan afectiv, emoțional. Fin psiholog trebuie să reclădească visând, rememorând, refăcând osmotic contururile unei lumi apuse. Am văzut ochi umezi: o lumină albastră se revărsa peste margini de suflet și se scâldea, timid, într-o lacrimă. Atâtea diamante calde și vii, candelă luminând întunericul cotidianului care ne devorează, al frescului prea firesc... Ei, vizitatorii, sunt inima uriașă căreia i se adresează rodul muncii mele. Causa Prima (Ens a se per se, act pur și scop ultim), a încrustat în noi câte o fărâma de stea și unii i-au făcut mai vie lumina: spiritualizat, celib și moral, cu o aură de martir pe frunte, Eminescu are încifrate în textele creației lui, o clarviziune și o simplitate care vine de la Dumnezeu. Cândva ne-am oglindit, fericiți, în Icoana Frumuseții Absolute. Apoi apele oglinzii s-au involburat și n-am mai văzut clar. Sub semnul albastrului, la hotarul dintre două lumi, dincolo de castelul de ceață, stă îngerul înveșmântat în haină stropită cu aur ca să înțelegem sintagma: *Dumnezeu e în inima noastră*.

Bibliografie selectivă (în ordinea importanței pentru lucrare)

- Submanuscrisele *Elena și Marta* (fotocopii), Fondul documentar al Memorialului Ipotești- Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* Texte eminesciene
- Eminescu, *Opere Alese*, vol. I și II, ediție îngrijită și prefațată de Perpessicius, ediția a II-a, Editura *Minerva*, 1973
- Eminescu, *Poezii*, ediție îngrijită de Dumitru Irimia, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2000

Teoria Limbajului Poetic

- T. Vianu, *Despre Stil și arta literară*, Editura Tineretului, București, 1964

Interpretări ale limbajului poetic

- Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Editura *Junimea*, Iași, 1979
- Dan Mănuță, *Pelerinaj spre ființă-Eseu asupra imaginarului poetic eminescian*,
- Marina Mureșanu Ionescu, *Eminescu și intertextul romantic*, Editura *Junimea*, Iași, 1990
- Noemi Bomher, *Retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2004
- Istorie literară
- Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române contemporane*, I, 1934
- I.D. Marin, *Eminescu la Ipotești*, Editura *Junimea*, Iași, 1979
- Valentin Coșereanu, *Eminescu Ipotești Eminescu*, Colecția *Ipotești*, 2000

Lucrări de teoria culorilor

- J. Baltrusaitis, *Oglinda*, Editura *Meridiane*, Sibiu, 1981
- Paul Constantin, *Culoare, artă, ambient*, Editura *Meridiane*, 1979
- Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura *Univers enciclopedic*, Buc., 1998
- Goethe, *Teoria culorilor*, Editura *Princeps*, Iași, 1995
- Jean Grenier, *Arta și problemele ei*, Editura *Meridiane*, București, 1994
- Ulysee de Marsillac, *Bucureștiul în veacul al XIX-lea*, Editura *Științifică și Enciclopedică*, Buc., 1980
- D. Mihailescu, *Limbajul culorilor și al formelor*, Editura *Științifică și Enciclopedică*, Buc., 1980
- I.N. Șușală, *Culoarea cea de toate zilele*, Editura *Albatros*, Buc. 1982

Dicționare, albume

- Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. I, II, III, Editura *Artemis*, Buc. 1969
- Maurice Cocagnac, *Simbolurile biblice*, Editura *Humanitas*, Buc., 1997
- Dumitru Irimia (coordonator), *Dicționarul limbajului poetic eminescian*, vol. I și II, Colecția *Ipotești*, 2002
- Dumitru Irimia, *Dicționarul limbajului poetic eminescian*, Semne și sensuri poetice, Vol I, Arte, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2005
- Doru Scărlătescu, *Eminescu și universul artei*, Editura A 92, Iași, 1995

Smaranda PINTILEI

Manuscrisele Eminescu, 2286

După generalități asupra manuscriselor Eminescu și prezentarea sau interpretarea aventurii facsimilării lor, să luăm fiecare manuscris în parte și, cronologic, să detaliem conținutul acestora.

Să ne oprim, așadar, la manuscrisul cu numărul 2286 și anume la faptul că „În privința definiției absolute a dreptului” sau definiția dreptului după Justinian, citorul dreptului roman, autorul face comentarii competente. Am putea zăbovi și asupra interpretărilor date de Eminescu ideilor hegeliene despre drept și istorie.

Paginile manuscrisului eminescian 2286 cuprind note în limba germană ale lui Eminescu, student la Berlin în anii 1872-1874. Avem astfel note despre arta antică orientală, cea greco-romană.

Manuscrisul acesta, ca de altfel și cel cu numărul 2276 II, au fost denumite relativ manuscrise germane ale lui Eminescu.

Interesante sunt citatele în limba latină și faptul că Eminescu și-a înșirat în acest manuscris ideile, având la bază filosofia germană.

Pentru a întări intensitatea și importanța gândirii eminesciene cu privire la textele pe care le-a parcurs, ar fi de ajuns doar următorul citat : „ A căuta să faci

buni pe oameni și încă prin **resplătiri**, prin premii, asta nu poate fi **misia jurisdicțiunii**. Uneori trebuie constatat că în aceste **frase** adesea foarte șterse în privința **mărginilor** logice se vede tendința de-a distinge între dreptul rațional, cum el ar trebui să fie și dreptul **positiv**, cum el este.” (p.16).

Eminescu e preocupat în acest manuscris de : preceptele fundamentale ale dreptului, de definiția jurisprudenței, de dreptul natural, dreptul civil, de legătura dintre drept și istorie în accepția hegeliană, și poetul o face prin interpretări care sporesc importanța anumitor texte.

Astfel, la p.23 din manuscrisul 2286, el scrie: „Hegel a spus: **Studiați dreptul în istorie**. Se-nțelege că ideea a fost susținută într-un mod **estrem** – însă un **estrem** nu poate fi alungat decât prin altul.”

În acest manuscris, 2286, citatele în limba latină sunt transcrise ordonat iar textele din limba germană sunt traduse foarte bine.

Tot în p.16, Eminescu nota : „Justiția (dreptatea) este voința de a da fiecăruia al său. Dreptul este **arta retribuției** dreptății”.

Concluziile poetului român sunt foarte interesante, ca o balansare între înțelegerea unui anumit fapt, recunoașterea lui ca valabil și totodată firesc, dar mai apoi întrezărim o idee de nonconcordanță cu adevăruri deja demonstrate și perfect întipărite în gândirea eminesciană. Astfel, în același manuscris 2286, p.19, Eminescu spune: „Rezultatul pe care ni-l dau juriștii romani asupra **cestiunilor** generale ale dreptului, este cum se vede, cât se poate de sărac. În jurisprudența noastră de azi, **positivă** ca și secolul, aceste **cestiuni** au provocat asemenea foarte puțin interes – în **aste** privințe **să-mănăm** foarte mult Romanilor. Însă că nu e spre folosul dreptului, va judeca-o orișicine. Este o îndreptățire adâncă în aceste **cestiuni**, **cari** o impune ca necesitate oricărui cap cugetător.” Eminescu, deși încă tânăr student, exprimă plastic și concret legătura dintre rațiunea subiectivă a dreptului și spiritul omenesc. Astfel, în p.21 - „Cugetând că spiritul omenesc e singura esență eternă, a venit la **consecuența** de a crede, că din el numai se poate **estrage** un drept **vecinic** –adevărat, **neaternat** de vicisitudinile timpului și spațiului.”

Pompiliu CRĂCIUNESCU

ECUANTUL TIMPULUI

Mosorul și fuiorul

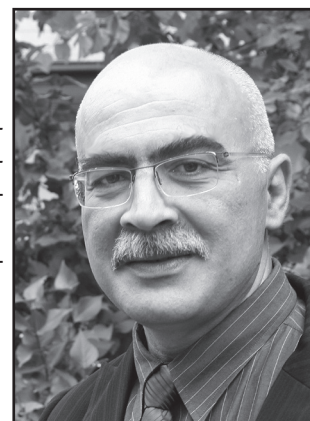
Conceptul de *ecuant* a fost introdus de către Ptolemeu în cadrul teoriei epiciclorilor, cea mai complexă și profundă teorie de astronomie matematică creată de grecii antici, începând cu Apollonius și Hipparchos. Bazată în esență pe principiul mișcării circulare uniforme, viziunea geocentrică trebuia să găsească o explicație pentru distanța variabilă în timp a planetelor în raport cu Pământul, centru absolut, până la Copernic și Kepler, pentru traiectoria circulară a Soarelui. Ptolemeu *admite* principiul rotației uniforme însă, simultan, *neagă* viabilitatea lui, căci punctul *ecuant* desemna un *punct interior ex-centric* cercului de mișcare planetară, totodată *centrul real* al epiciclului astral. Cu alte cuvinte, în riguroasa și austera simetrie aristotelică, Ptolemeu sesizează un *indice pregnant de iregularitate*, care, în pofida valenței sale *haotice*, participă la *ordinea universală*. Autorul *Marelui Tratat* edifică astfel, subiacent, o *viziune transgresiv-integratoare* asupra arhitecturii și dinamicii cosmosului, o viziune în care domină nu succesiunea și simetria, ci *simultaneitatea contradictorie* a lui *da și nu*.

Viabilitatea acestei viziuni, mult mai pregnantă decât persistența în timp a modelului geocentric – dislocat, în secolul al XVI-lea abia, de către cel heliocentric – este potențată și de veridicitatea vechilor calendare. Referindu-se la cel iulian, Mihai Eminescu sublinia paradoxul funciar al realității spațio-temporale: *Calendarul iulian, îndreptat fiind de Iuliu Cesar, e – rezervă făcând de greșala de calcul aglomerată pîn-acum într-o întârziere de 12 zile – în esența lui exact, deși întreg sistemul științific pe care se bazează e fals. Sistemul astronomic al anticității admitea ca centru al lumii pământul, împrejurul căruia se învîrtește universul întreg. Bazat cu toate acestea pe observațiuni făcute asupra*

Apoi, în p.22, poetul realizează o corelare între adevărul dreptului și rațiunea umană, contrazicând ideile reprezentanților dreptului natural. - „Ceea ce pentru noi e-un adevăr absolut este numai **resultatul** (poate relativ) de cultură a vremilor trecute.....Ceea ce nouă azi ne pare drept și firesc, poate că peste două mii de ani va fi o stare de nedreptate, de lipsă de drept.”

Eminescu cugetă, contrazice, uneori chiar condamnă o oarecare idee, pentru a reveni în final, așa cum numai o fire și o personalitate aplecate către studiul filosofic o pot face, afirmând în p. 23 - : „Modul **deslegării** a fost (într-adevăr) fals; însă ca încercări **a** spiritului omenesc de-ași da răspuns....ele merită respectul nostru.” – aceste idei referindu-se la încercarea dreptului natural de a împărtăși punctul de vedere al dreptului pozitiv.

Prin urmare, manuscrisul 2286, alături de toate celelalte ale marelui poet, întărește, prin suita de idei pe care le cuprinde, convingerea deja formată despre multitudinea preocupărilor, punând în valoare prin paginile sale complexitatea gândirii eminesciene.

așa-numitei mișcări aparente a astrelor, calculele lui cronologice erau exacte^[1]. Ordinea spațio-temporală nu exclude, așadar, iregularitatea, asimetria, *sâmburele haotic subiacent*.

Viabilitatea viziunii lui Ptolemeu devine încă mai pregnantă dacă o raportăm, *în oglindă*, la noua paradigmă a haosului, conturată, optsprezece secole mai târziu, de studiile unor teoreticieni precum David Ruelle, Floris Takens sau James Gleick. În esență, chaologia modernă emite ipoteza unui model specific de evoluție a structurilor haotice, adică ipoteza existenței unei *ordini a haosului*. Interpretând teoria lui Landau asupra „curgerii turbulente” din perspectiva teoriei matematice a sistemelor dinamice, Ruelle și Takens fixează ca indice ordinator al haosului *atractorul straniu*. Acesta este definit ca ansamblu complex către care converg traiectoriile particulelor aflate în mișcare haotică, instituind astfel o *coerență departe de echilibru*^[2]. Natura contradictorie

1. *Opere*, XI, *Publicistica*, București, Editura Academiei R. S. R., 1984, p. 227. Este vorba de un articol de fond, polemic la adresa ziarului „Românul”, publicat la 29 iunie 1880 în „Timpul”. Text fără titlu, acesta a fost publicat de către I. Crețu (în al doilea volum al ediției sale din 1941, Mihai Eminescu, *Opera politică*) sub un titlu de o (aproape) zdrobitoare actualitate: *Țara ofiliților și parfumaților caraghioși*.

2. Dependența senzitivă de condițiile inițiale ale sistemului, non-periodicitatea și dimensiunea fractală reprezintă caracteristicile fundamentale ale atractorului straniu. Cf. David Ruelle, *Hasard et Chaos*, Paris Editions Odile Jakob, 1991, chap. 7, *Dépendance sensitive*

a *atractorul straniu* ține de evidență, căci atracția implică resorbția sau convergența traiectoriilor, în vreme ce dependența sensibilă de condițiile initiale, dimpotrivă, îndepărtarea și divergența.

Dacă *ecuantul* indică o ordine întreținută de un însemn haotic, *atractorul straniu* indică un nex ordonator al haosului. Prin urmare, atât *ecuantul* cât și *atractorul straniu*, fiecare în constelația semanticii specifice, interferează într-o a *treia* constelație, *chaosmosul*, o constelație ireductibil paradoxală; ea este cea care nutrește, în egală măsură, cosmosul și viața. *Chaosmosul* marchează așadar co-prezența și manifestarea simultană a unor forțe complementar-antinomice care definesc existența ca un indefinibil spațiu dinamic dintre două perfecțiuni virtuale: cosmosul și haosul. Într-un asemenea spațiu, apropiate cu o egală intensitate, ființa și neființa își pierd contururile, curg una în cealaltă după un dinamism capricios, care frânge ritmurile logicii tradiționale.

Cosmologia transgresivă edificată de Eminescu include viața și moartea într-o deschidere ce se săvârșește *prin* și *dincolo* de viață și de moarte, într-un *transfinit* ce aruncă punți între *prezentul etern* și *regia gândirii ne'nfiițate*. Funciar *transgresiv-integratoare*, raționalitatea poetului se înscrie, astfel, ireductibil în *temperatura* acestui *transfinit*, brăzdat de nenumărate paralaxe dinamice existență-cosmos, existență-timp, existență-eternitate. *Atractorul straniu* și *ecuantul* învăluie și dezvăluie magmele și structurile cristaline ale *transfinitului chaosmotic*. De pildă, *mișcarea cosmică*, în infinitatea ei, este explicată într-un manuscris ca raport dinamic și contradictoriu dintre circularitate – centripet-centrifug – și linia dreaptă:

Nu există decât una mișcare: mișcarea în linie dreaptă. Această una mișcare e repărțită asupra unui spațiu infinit. Când spațiul a crescut în așa progresiune (progresiunea accelerației) încât $m=s$ e ecuațiunea.

Mișcarea centripetală (insolațiune) produce mișcare (rotațiune), adevă **mijlocul, media**, limba cumpenei, **de la centripetală și centrifugală**.

Rotațiunea explică însă orice economie, orice***, orice absorbțiune. E un fir drept de mișcare în linie dreaptă, depănat pe-un mosor. Mosorul are altă temperatură decât **fuiorul**^[3].

Limba cumpenei – în poemul *Se bate miezul nopții...* indice de *relianță* a tuturor regiunilor de Realitate –, marchează aici punctul de *geneză* a mișcării lineare și, totodată, momentul de *resorbție* al acesteia într-o infinită învăluire-fuior. Mosorul este și *ecuantul*, și *atractorul straniu* al mișcării cosmotice universale; de aceea, *temperatura* lui este *alta* decât temperatura eternității, iar paralaxa se iscă în raport cu *viața*:

Ce e viața ?

O sumă de puteri, c-o **singură** direcție de mișcare, împărțită printr-un **timp** care crește-n infinit deci

S/v suma: *vita*.^[4]

Viața se dovedește unghiul dintre timp și infinitul timpului; paralaxa făpturii...

Dacă însă ținem seama de o însemnare privitoare la *schema organismului* –

Șema organismului: Crucea cu centrul mișcător, formată din direcția celor trei mișcări absolute –, atunci organismul se dovedește *atractorul straniu* al vieții, în vreme ce *viața este ecuantul timpului*. Căci pentru făptura umană, o spune la rândul lui Ion Barbu, viața procedează prin *implexă și asimetrică organizare*, iar timpul reprezintă un punct singular interior ex-centric cercului eternității: *omul cuprinde un loc în vreme. D-zeu e vremea însăși, cu tot ce se-ntâmplă-n ea, dar vremea la un loc, asemenea unui izvor a cărui ape se întorc în el însuși, ori asemenea roții ce deodată cuprinde toate spițele, ce se-ntorc vecinic. Și sufletul nostru are vecinicie-n el – dar numai bucată cu bucată*.^[5]

Câte suflute, tot atâtea *puncte-ecuant* ale timpului; câte vieți, tot atâtea *puncte-ecuant* pentru tot atâtea „epicicluri” ale veșniciei:

Domnilor !

Azvărlți pe suprafața vremei asemenea spumelor cari plutesc pe ocean, suntem însă un fel de spume cu ochi și privim îndărătul nostru la acel trecut stabil, împietrit, neschimbat, care pare cu toate acestea a se depărta din ce în ce mai mult de ochii noștri, privim la viitor ca la o umbră * despre a cărui fatalism nu ne-ndoim, despre care știm că va veni astfel cum trebuie să vie, auzim în jurul nostru zgomotul aspirațiilor omenești și vedem că toată viața, toată natura, universul întreg este în eternă mișcare.^[6]

Scriind versul de o abisală, cutremurătoare adâncime:

Iar timpul crește, n urma mea... mă, ntunec!,

Eminescu sesizează exemplar punctul focal al temperaturii dintre mosor și fuior. Mosorul e *ecuantul*, fuiorul este ceea ce nu este *ecuantul*; el este *ceea ce este*:

În adevăr infinitul, absolutul e neînțeles de mintea noastră. Dar nu trebuie să uităm că nici ni le închipuim altfel, nici este puțința de-a le exprima decât prin ne-gațiuni. Prin urmare, ceea ce nu este inteligența noastră, ceea ce **nu** este mișcare, ceea ce **nu** este materie este absolutul, **este în sine încheiatul**, este lipsa de *** , este ceea ce nu e nici moarte, nici nemurire, nici azi, nici mâni, nici etern, nici trecător, **este ceea ce este**.^[7]

des conditions initiales și Alain Boutot, *La philosophie du Chaos*, în „Revue de philosophie de la France et de l'étranger”, nr. 2, 1991, 4/*Propriétés fondamentales des attracteurs étranges*, pp. 154-158.

3. Opere, XV, *Fragmentarium*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 298.

4. *Ibidem*, p. 334.

5. Sărmanul Dionis, în Mihai Eminescu, *Opere*, VII, *Proză literară*, București, Editura Academiei R. S. R., 1977, p. 101.

6. Opere, XV, ed. cit., p. 24.

7. *Ibidem*, p. 270.

CONVORBIRI LA IPOTEȘTI

POMPILIU CRĂCIUNESCU ÎN DIALOG CU VALENTIN COȘEREANU

I. Prima orbită

1. Înainte de Memorial

Pompiliu Crăciunescu: Aceste îndelung amânate – sau, poate grație magiei locului, mai bine: îndelung tăcute – convorbiri pot începe în multe feluri. Te las însă pe tine, dragă Valentin Coșereanu, ctitorul complexului ipoteștean în conformația lui actuală, să alegi un punct de plecare. Nu vreau, te asigur, să mă derbez, astfel, de dificultatea începutului, ci aș dori să te pun la adăpost (dar nu pentru multă vreme!) de o altă dificultate încă mai mare; aceea a răspunsului la întrebarea (capitală, cred): ce înseamnă Ipoteștii pentru tine? Spun asta gândindu-mă la faptul că te-aș plasa, am impresia, într-o situație similară întrucâtva celei în care se afla Augustin, înțrebat fiind despre timp!

Valentin Coșereanu: Într-adevăr! De aceea, dă-mi voie să recurg, în chip de preambul, la un pasaj din *Sărmanul Dionis*, care mă fascinează. Iată-l: ...asta-i deosebirea între D-zeu și om. Omul are-n el în șir ființa altor oameni viitori și trecuți. D-zeu le are deodată toate neamurile ce vor veni și ce au trecut; omul cuprinde un loc în vreme. D-zeu e vremea însăși, cu tot ce se-nțămplă-n ea, dar vremea la un loc, asemenea unui izvor a cărui ape se întorc în el însuși, ori asemenea roții ce deodată cuprinde toate spițele, ce se-ntorc vecinic. Și sufletul nostru are vecinicie-n el – dar numai bucată cu bucată. Închipuiește-ți că pe o roată mișcată-n loc s-ar lipi un fir de colb. Acest fir va trece prin toate locurile prin care trece roata învârtindu-se, dar numai în șir, pe când roata chiar în aceeași clipă e în toate locurile cuprinse de ea. [...] în om e un șir nesfârșit de oameni. Acum, la 59 de ani sunt deslușit de-a binelea cu mine; nici una dintre porțile pe care le visam în copilărie și mai apoi în tinerețe nu erau atât de larg deschise pe cât le vedeam atunci, așa cum am realizat că nimic nu este întâmplător în lumea în care ne-a fost dat să trăim. După vârsta de patruzeci de ani, constăți că nici voința impusă, nici idealurile propuse nu coincid cu cele pe care le visai. Ba, mai mult, constăți – cu stupeoare mai întâi, apoi cu un soi de împăcare lentă – că ele o iau, încet, încet, fără să-ți dai seama, pe un cu totul alt făgaș decât cel pe care ți-l propuseseseși la începutul drumului. *Ab initio*, vedeai destule porți deschise – dacă nu chiar pe toate –, mai ales atunci când închideai ochii; numai poarta hărăzită ție n-o vedeai. Idealurile acopereau totul și nimic din ceea ce constați atunci nu se regăsea în lume mai târziu. Prin urmare, cum să nu te întorci la Eminescu, mai ales când fără voia ta (mă voi explica în continuare) ajungi la natura vizionară și înșelătoare a lucrurilor lumești: de la floarea ce cu naivitate minte, prin haina ei strălucită, că e fericie în lăuntru gingașelor sale organe, până la omul ce acoperă cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică care ține cât istoria omenirii, acel simbur negru și rău care-i rădăcina adevărată a vieții și a faptelor sale – egoismul său. Vei vedea cum se minte în școală, în biserică, în stat, că intrăm într-o lume de dreptate, de iubire, de sfințenie, pentru a vedea când murim, c-a fost o lume de nedreptate, de ură. Mai mult decât atât, la timpul constatator al apropierii sfârșitului fizic (Eminescu o făcea chiar din tinerețe)

realizezi tragismul unei situații limită: Ah! cine – spune același, în numele căruia am slujit și eu aproape o jumătate de viață – ar mai vrea să trăiască când i s-ar spune de mic, în loc de povești, adevărata stare de lucruri în care va intra? Pe de altă parte, poate că e mai bine așa; poate că numai viață cu viață, fiecare om își trăiește propriile sale (dez)iluzii, ratând clipe, înălțând zmelele tinereții cu mai multă sau mai puțină îndemânare, acceptând în final păcăleala de a se mângâia că a realizat ceva, înlesnindu-le celorlalți de după el umbra unui pom, apa dintr-o fântână, încă un omuleț, care la rându-i va învârti roata lumii, până când aceasta va încetini... Cam asta îți pot răspunde la întrebarea pe care mi-ai adresat-o. Evident că, fără voia mea, am intrat în aceeași învălmășeală contradictorie și înșelătoare, în care intră orice om, căci nu trăim singuri, trăim în lume și cu lumea la un loc. Numai Dumnezeu este singur.

P. C.: Despre viață, tot Eminescu scria că este o sumă de puteri, c-o singură direcție de mișcare, împărțită printr-un timp care crește în infinit. În fapt, tocmai timpul este însemnul ireducibil al naturii noastre mundane: în lume venim pe lume și în lume plecăm din lume. Poate că tocmai de aceea, atunci când se gândește la timp, omul se simte, în lume fiind, mult mai singur chiar decât Dumnezeu, tencuit, acesta din urmă, în eternitatea lui glacială; sau, cum crede Borges – amintește-ți de Istoria eternității –, pierdut pe drumul bieteii eternității! Lăsând însă eternitatea deoparte (biată sau nu!), singurătatea noastră în fața timpului răzbate, exemplar îmi pare, la Augustin: Si nemo ex me quaerat, scio; si quaerenti explicare velim, nescio. („Dacă nu-mi pune nimeni această întrebare, atunci știu ce este timpul; dacă vreau să-l lămuresc pe cel care întreabă, nu mai știu.”) Te afli tu, precum bănuiam, într-o situație asemănătoare atunci când te întreb despre Ipotești?

V. C.: Așadar, ce înseamnă Ipoteștii pentru mine?... Iată un lucru greu de explicat, cu adevărat; dacă nu imposibil. E ca și cum ai vorbi în proză fără să știi c-o faci – întocmai ca monsieur Jourdain. Dar și așa lucrurile sunt complicate. Într-o zi, stăteam de vorbă cu prietenii mei, Ilie Constantin, poetul, și cu Mihaela, soția lui, în grădină, aici la Ipotești. Vezi tu, aproape tot ce mi s-a întâmplat important – chiar și atunci când este vorba de lucruri aparent mărunte, dar care au locul lor major în conștiința mea – s-au întâmplat la Ipotești. La Ipotești, sau în legătură cu Ipoteștii. Citindu-le una din prozele scurte la care lucram și de care eram entuziasmat, Ilie a remarcat la sfârșit, mai mult pentru el, dar și pentru mine: Dacă am putea să scriem așa cum povestim... Ți-a-i cel mai greu lucru pe care l-am putea face, dar cine îl reușește e fericit! El știa bine că proza aceea era în fapt o întâmplare reală, o întâmplare pe care-o povestisem cu mult mai mare naturalețe într-un alt moment al întâlnirilor noastre ipoteștene. Noi înșine am discutat de multe ori, întorcând faptul pe toate fețele. Știm amândoi cât de mult diferă gândirea scrisă de cea orală, cea creatoare de cea reală, ori cea care reprezintă realitatea de aceeași realitate pe care o povestești.

P. C.: Desigur, cuvântul scris este, cel mai adesea, doar „coaja ideii”, căci o idee, o spune tot Eminescu undeva, nu poate subzista, întreagă, decât în cap! Nu întâmplător poetul căuta

cu înfrigurare, către final, o ecuațiune universală în măsură să cuprindă plenitudinea Realității. Vom discuta mai târziu despre asta. Revenind la cuvinte, ele decupează, într-adevăr, doar fragmente de real, rămânând, hélas, neputincioase în fața Realității abisale. Cu toate acestea – în pofida insuficienței congenere limbajului, adică –, n-avem altă cale (în afara tăcerii); ca oameni de litere, suntem... surugii la cuvinte! Ele se lasă greu mai ales atunci când vrei să vorbești despre ceea ce-ți este cel mai aproape...

V. C.: Să încercăm, totuși, promițându-ți că voi încerca să nu cad în greșeala de a aglutina, implicat fiind, cu bună știință ceea ce-i adevărat cu ceea ce aș vrea eu să fie adevărat; interogațiile tale, ca și logica ta strânsă, sper să-mi vină în sprijin. Voi povesti totul așa cum a fost, asumându-mi riscul unor adevăruri incomode, unele chiar greu de crezut. Am învățat acest lucru tot în legătură cu Eminescu, de la biografia lui, dar mai ales de la cei care au scris amintiri despre el. Ce crezi că s-a întâmplat? Cum știi, dintre toți cei care au relatat amintiri au rămas credibili numai aceia care au fost cinstiți, care au scris fără pretenția de a rămâne ei înșiși în istoria literară ca autori care l-au cunoscut și au scris despre *geniul tutelar al românilor*. Aici era chichița: mulți nu s-au putut desprinde de faptul că vor rămâne în felul acesta implantați ca un cip în coasta „marelui poet”. În primul rând, te pot asigura, dragă Pompiliu, că Ipoteștii n-au fost pentru mine un scop în sine – nu mi-am dorit niciodată să ajung muzeograf la o casă memorială, fie ea și a lui Eminescu! – ci consecința unor fapte pe care le voi trece în revistă cinematografic, așa cum îmi trec ele prin cap în momentul acesta. Pe măsură, însă, ce vom înainta în istoricul real al facerii și devenirii Ipoteștilor de acum vom apela, desigur, la date concrete, la documente și martori. S-o luăm, prin urmare, de la începutul firului. Din copilăria dintâi, adică cea din care mai am încă imagini, îmi aduc aminte de un Eminescu senzorial: o fotografie de pe coperta unei cărți, care se suprapunea perfect cu figura unui mare poet, asociat seară de seară cu lecturile părinților, în special ale tatei, din poeziile cunoscute. Poate prea cunoscute. Atunci, însă, fără să ne dăm seama, ne erau de mare folos. Visam la imaginile și senzațiile care ne cucureau într-atât încât eram în stare să ascultăm până târziu, când ne răpunea somnul. Eminescu era în felul acesta o imagine care mi se întipărise în minte și pe care o râvneam în ascuns. Apoi l-am uitat o vreme, fiindcă eram sigur că voi ajunge și eu un mare poet. Credeam că scriu poezii, când eu abia compuneam versuri. (Ce dacă unele erau reușite?) În timpul liceului am revenit. Mi-am cumpărat niște volume din care citeam aceleași poezii pe care le știam. Încercam și altele pe care nu apucam niciodată să le termin. La filologie am descoperit cât de serios lucra omul acesta, câtă rigoare structurală, dar și școlară era adâncită în el. Mă atrăgea în mod deosebit autodidacticismul său, ca pe orice tânăr căruia nu-i plăcea încorsetarea școlii. L-am perceput apoi multitudinea preocupărilor și adâncimile de spirit. L-am uitat din nou. Dar l-am uitat într-alt fel. Aveam alți poeți preferați, mai mult dintr-o bravadă decât dintr-o convingere; el rămânea, însă, ca o statuie percepută în tinerețe și pe care, din motive imposibil de explicat, n-o mai poți uita. Un lucru știam apăsător: așiam un dispreț suveran față de tot ce era rigoare: cercetare, arhive, istorie literară etc. Sus, în vârful statuii, trona, plină de măreție

– creativitatea. Numai ea. Iar eu, evident că mă confundam cu aceasta. Habar n-aveam ce m-așteaptă! După facultate, am profesat cu brio la catedră. Mă împăcam excelent cu elevii de liceu, cu atât mai mult cu cât abordam în mod natural și nu din cine știe ce știință pedagogică stalinistă – pe care-o urmasem în școală fără cine știe ce tragere de inimă – metodele moderne de predare. Eram sigur că voi rămâne toată viața la catedră. Numai că destinul nu te lasă să faci ce vrei tu; el se ține de tine, te urmărește prin toate ungherele prin care treci și, cum spuneam la început, te împinge acolo unde nici nu te-ai așteptai. Așa a și fost: după o inspecție ministerială, în fruntea căreia se afla profesorul Săvulescu și care urmărea tocmai metodele moderne de predare ale profesorilor, eu am ieșit foarte bine. Comisia m-a ridicat în slăvi, iar eu, după plecarea ei, am rămas suspendat acolo; când am căzut, nimeni dintre cei apropiați nu mi-au ținut vreo plasă, ca la circ, așa încât destinul m-a învins, cu toată convingerea mea de a profesa tot restul vieții. Atunci mi-au ieșit în cale Ipoteștii. L-am îmbrățișat cu toată căldura și am urmat calea. Era calea pe care mi-o pregătise destinul. M-am supus resemnat, dar eram sigur că nu voi rămâne mult timp nici în ea. Numai că mă înșelam amarnic. În primii ani de după angajare mergeam la Ipotești cu bicicleta, convins fiind că voi mai adăuga la înfățișarea mea de adolescent întârziat ceva fibră musculară, pentru a intra și eu în rândul oamenilor de vârsta mea. Eram cu totul nedumerit de ceea ce mi se întâmpla, în sensul că la casa memorială din Ipotești erau doar tanti Jenița și doamna Chiriac; prima era în pragul pensiei, cealaltă proaspăt angajată, amândouă femei muncitoare și cu multă tragere de inimă în meseria pe care o învățau, căci ele trebuiau, prin forța lucrurilor, să facă, până la vechia mea, ceea ce eu trebuia să știu în mod esențial: îndrumările vizitatorilor și *cetirea bibliografiei* necesare viitoarei mele meserii. Obişnuit cu locuri de muncă în care șefii săreau calul într-ale rigoarelor, venind la Ipotești mi se părea că sunt într-un concediu perpetuu și că mai degrabă vin la o stațiune, pentru odihnă, decât la muncă. La vremea aceea (1983), casa memorială aparținea de Muzeul de istorie și arheologie din Botoșani, cu care, la drept vorbind, n-avea a face cu nimic; dar așa erau regulile timpului, încât, beneficiind de totală libertate acordată (datorată și faimosului meu statut profesoral, terminat pentru totdeauna), ca orice om normal, nu știam ce să fac cu ea. Spre rușinea mea, nu vizitasem niciodată Ipoteștii, iar atunci când am făcut-o pentru prima dată am rămas atât de puțin impresionat de ceea ce se voia un „ghidaj model”, încât am afirmat că, deși nepregătit, eu pot face unul mult mai performant. Lipsă de tact, evident, căci acest lucru mi-a atras, fără să-mi dau seama imediat, nu doar simpatiile unora, ci mai ales invidia altora, a celor mai mulți.

P. C.: Nimic mai firesc pentru lumea noastră! Zic asta gândindu-mă că, dincolo de percepția afirmației tale de către cei din jur ca trufie, percepția ei ca adevăr a fost încă mai atrăgătoare de idiosincrazii. Eu cred că asta se leagă de carența identitară a lumii românești căreia i-a căzut frecvent pradă Eminescu însuși; astăzi, ca și ieri! Voi reveni, subiectul mi se pare pe cât de grav, pe atât de important.

Cumpenele măsurii (I)

Corolar simbolic al echilibrului suveran, cumpăna reprezintă, așa cum cercetătorii operei eminesciene au observat, un motiv central în poezie, dar și în manuscrise. *Cumpăna gândirii* („Nici încline a ei limbă/ Recea cumpăn’ a gândirii/ Înspre clipa ce se schimbă/ Pentru masca fericirii”), *cumpăna dreptății* („cumpăna dreptății o porți răsplătitoare”), *cumpăna vremii* („Să-nving eu adevărul sau să-ntăresc minciuna:/ În cumpenele vremii sunt amândouă una”) ne apar drept sintagme constante ale operei, fundamentale pentru configurarea universului ideatic. În incursiunile sale în lumea eminesciană, Casian Maria Spiridon deslușește relația cumpănă – cumpănire^[1], i.e. simbol poetic – instrument epistemologic, edificată în lumea manuscriselor. Dar să nu alunecăm deocamdată în abisurile gnoseologice ale acestei ecuații și să privim, din umbra poetului, cum anume se înfiripă și prinde contur emblematic pentru creația eminesciană măsura, cu variatele sale ipostaze.

Însemne supreme ale clasicului, echilibrul și măsura ni se dezvăluie totuși și *tocmai* în gândirea eminesciană cu valențe de o mare adâncime și complexitate. Rosturile și beneficiile măsurii își găsesc una dintre cele mai pregnante, persuasive și celebre elogieri la Horațiu, poet și gânditor drag lui Eminescu. De altminteri, la poetul roman moderația devine un motiv poetic central: *Est modus in rebus* „e o măsură în lucruri” ori *Aequum memento rebus in arduis/ Servare mentem* „Să-ți amintești ca în situații aspre să-ți păstrezi cugetul echilibrat” (*Carmina*, II, 3, 1-2) sunt idei ce răsună în opera venusianului. Afinități variate îl apropie pe Eminescu de acesta, de la înrudirea în ce privește înțelegerea actului poetic și asumarea complexității acestuia – veritabil vector al existenței în cetate, dar și universalitatea eternă a gândirii creatoare – și până la eclecticismul filozofic – singurul capabil să apropie ori, chiar, să instaureze adevărul. Potrivit lui Horațiu, *aurea mediocritas*, „aurita cale de mijloc” e cheia cu care ni se dezvăluie valoarea, forța și noblețea omului, înțelepciunea sa^[2].

Dar *aurea mediocritas* reprezintă un obstacol al devenirii, câtă vreme tot ce e măreț se înalță din luptă, iar devenirea obligă la depășirea limitelor existente. Găsim în publicistica eminesciană: „Tot ce e la mijloc, pe jumătate onest sau pe jumătate inteligent, e pentru noi lume problematică, nimic.

Aurea mediocritas e pentru noi o oroare în amândouă laturile ființei omenești, precum era pentru divinul Dante. Acest «element moderator», dacă voiți, al caracterelor și inteligențelor, e locașul minciunii, al tertipului, al meschinăriei [...]. Aceștia sunt oamenii născuți spre a pretexta intenții bune și a face fapte rele, oameni ce nu cred ceea ce zic și nu zic ceea ce cred; ei nu sunt nici buni, nici răi, ei

sunt de-a dreptul mici, și existența lor în lume este o persiflare a existenței” (*Opere*, X, p. 412). Moderația înălțată la rang de principiu existențial își trădează limitele odată cu fiecare nouă izbândă a umanității. Doar spiritul creator, liber și dezmarginat, salvează de închistare, de ne-viață:

„Fără libertate și fără *inegalitate* nu există progres. Cine zice însă libertate, inegalitate zice. Nimic nu este mai inegalitar decât *libertatea* (s.a.)” (*Opere*, XV, p. 79).

Pe de altă parte, măsura nu e una, căci „Fiecare lucru are măsura sa proprie” (*ibidem*, p. 44). Măsura devine, în episoade celebre ale istoriei romane, tocmai lipsa măsurii; Scaevola, bunăoară, nu pregetă să-și sacrifice brațul drept pentru binele patriei. Sau, în ocurență cu perspectivele deschise de gândirea eminesciană, măsura se adaptează măsurabilului. Măsura vieții trăite e echilibrul și cumpătarea. Măsura vieții gândite este tocmai lipsa de măsură, ori, mai aproape de chiar gândirea poetului, abandonarea măsurii. Iată, bunăoară, un pasaj din monumentalul poem *Memento mori*: „Sori se sting și cad în caos mari sisteme planetare,/ Dar a omului gândire să le măsoare e-n stare.../ Cine-mi măsur’ adâncimea – dintr-un om?, nu – dintr-un gând/ Neaprofundabil. Vană e-a ’nvățaților ghicire./ Cum în fire-s numai margini, e în om nemărginire.”

Viața trăită, aflată în timp, luptă cu timpul și mărginirea, câtă vreme viața gândită, dincolo de vreme, se înfruntă cu eternitatea și nemarginea: „La nimic reduce moartea cifra vieții cea obscură –/ În zădar o măsurăm noi cu-a gândirilor măsură,/ Căci gândirile-s fantome, când viața este vis” (*Memento mori*). Echilibrul interior, liniștea sufletească (*tranquillitas animi*)^[3] e capabilă a aduce la unitate o atare necurmată luptă. „Liniștea e mai dulce decât chiar bucuria” (*Opere*, XV, p. 25), proclamă Eminescu, fiindcă – reflectă în altă împrejurare – „Starea de liniște e o stare de echilibru. Ea nu e nici bună nici rea” (*ibidem*, p. 328). Și totuși, constatăm străbătând creația eminesciană, că echilibrul acesta e cu mult mai aproape de *apátheia* stoică decât de *otium*-ul epicureilor.

Horațianul *nil admirari* „a nu te mira de nimic”, ca pe-cete lexicală a detașării suverane, își găsește în gândirea eminesciană – studiile comparative au arătat de multă vreme – reflexe pregnante: „Tu rămâi la toate rece” ori „nepăsare tristă”, formule poetice mirabile, dar, pentru un romantic vulcanic, sterile în planul existenței *de facto*. Ataraxia stoică e mai degrabă un deziderat, o statornică năzuință, un jind prea rar atins. Răceala lucidității extreme, desprinderea de zgura existenței se întrețes cu suferințele agonice, cu zbaterile dramatice ale eliberării; din *Odă (în metru antic)* ideea răzbate cu asupra de măsură. Totodată, prin variantele acesteia ne găsim nu doar mai aproape de

1. Vezi capitolul *Cumpănă și cumpănire la Eminescu*, în *Aventurile terțului*, Iași, Editura Junimea, 2006, p. 57-64.

2. Iată, în traducerea lui Lascăr Sebastian, pasajul: „Acel ce prețuiește aurita/ Cale de mijloc, va să ocolească/ Și traiu-ntr-o colibă mucețită,/ Și-ntr-un palat/ Râvnit de mulți...” (*Auream quisquis mediocritatem/ Diligit, tutus caret obsoleti/ Sordibus tecti, caret invidenda/ Sobrius aula; Carmina*, II, 10, 5-8).

3. Seneca îi va dedica o lucrare – *De tranquillitate animi* – acestui concept stoic fundamental.

gândirea horațiană afină, ci avem și privilegiul de a înainta pe drumul prefacerii poemului și, totodată, al eliberării de platoșele modelului, spre a dobândi aura originalității în continuitate: „Și de nimic nu mă miram în viață:/ Nu piramizi vechi împrejur de-a căror/ Stânci am văzut, cum apăru din veacuri/ Jupiter Ammon...// *N-admiram nimic... Fericit ca zeii* (s.m.),/ Doară singur eu mă miram de mine^[4]/

4. Un subtil joc sintactic, nicidecum gratuit, e prilejuit de dublul registru („a se mira”; „a admira”) al verbului deponent (*ad*)*miror*. Deopotrivă, un ecou al celebrului adagiu formulat de greci – uimirea e

Până când trezit din uimirea-adâncă,/ Singur rămas-am” (*Opere*, III, p. 121-122).

imboldul cunoașterii – vine să rotunjească lapidar o idee de a cărei complexitate și profunzime poetul nu caută cu obstinație să ne apropie. Pe de altă parte, se vede lesne faptul că poezia eminesciană se găsește în proximitatea celei horațiene: „O, nimic să nu te mire – iată adevărata taină,/ Poate unică, Numiciu, de a fi și de-a rămâne/ Fericit” (*Nil admirari prope res est una, Numici, Solaque quae possit facere et servare beatum*) sună, în traducerea lui Lascăr Sebastian, începutul unei *Epistole* (I, 6, 1-2).

Rodica MARIAN

O VIZIUNE A MORȚII LA EMINESCU

Pentru ce înseamnă moarte în viziunea eminesciană am ales această variantă a uneia dintre cele șapte versiuni ale poemului „Mai am un singur dor”: *Când voi muri s-aud / Cântare de bucium / Să uit al vieții crud / Și repede zbu-cium // Și-un dulce glas de corn / Ș-o undă nebună / Spre tine-am să mă-ntorn / Lumină de lună.*

Moartea în viziunea lui Eminescu are un înțeles complex, decantat în cartea mea *Luna și sunetul cornului. Metafore obsedante la Eminescu*, într-un întreg capitol, carte în care tratam pe larg și legătura între *dorul de moarte*, *lună și sunetul cornului*. După părerea mea, acea coloratură proprie a farmecului duros romantic, este, la Eminescu, mai mult decât o nuanță a romantității, chiar particulară, și aceasta vine din înțelegerea diferită a misterului morții, mai întâi ca o determinantă stilistică inconștientă, concludent integrată matricei stilistice românești, de care vorbește Blaga, aparținând, cred, în bună măsură, categoriei stilistice blagiene (categorie de orientare) numită „simțământul destinului”. Cea mai însemnată aprehensiune a morții, astfel înțeleasă, ca o adâncă izbucnire din inconștient, este răsfrângerea unei credințe filosofice diferite de arealul schopenhauerian, și el tributar, după cum se știe, upanișadelor indice. Dar, așa cum s-a spus^[1], la filosoful german moartea semnifică „Neantul”, „Nirvana”, pe când la Eminescu moartea este totul, idee genială presimțită și exprimată intuitiv în prima tinerețe: „Viața-i cuibul morții – moartea e sămânța vieții nouă” sau însemnarea ulterioară: „Căci Moartea-i laboratorul unei vieți eterne”, gânduri mai profunde ca semnificație decât versurile emblematice din *Mureșanu*, mai adesea citate: „Și azi îndrept aceleași crude-ntrebări la soarte/ Și-asamăn întreolaltă viață și cu moarte”^[2]. Trebuie să adaug aici câteva versuri din *Rime alegorice*, reluând obsesiv ideea vieții și a morții sub cupola eternității a ceea ce rămâne, dincolo de trecerea ființei: „Moarte și viață, foaie cu două fețe:/ Căci moartea e izvorul de viață,/ Iar viața este râul ce se-nfundă/ În regiunea nepătrunsei

cețe./ Femeia goală, cufundată-n perne,/ Frumusețea ei privirilor așterne;/ Nu crede, tu, că moare vreodată,/ Căci e umbra unei vieți eterne”(s. n.).

Din această voluptate a morții, absolut deloc plutonică, prezentă în *Mai am un singur dor*, *Peste vârfuri* și încă în multe alte texte poetice eminesciene (precum în altele nu este exclus, la nivelul expresiei poetice, și un sens subiacent tragic, coexistând ca un fel de contrabalans, venit dinspre sursele romantismului german), decurg și alte trăsături ale spiritului și simțirii eminesciene, cum ar fi seninătatea, confină cu un anume sentiment de indiferență – dacă nu chiar de dispreț – față de lumea instituționalizată^[3] și a valorilor ei de eficiență. Există, cum am mai remarcat și altă dată, o temă constantă a operei eminesciene, un fel de absență din viață – implicit din gândul zbuciumat al morții, absență care transpare – marcată semantic – în textele poetice. Ceea ce nu înseamnă că nu există și un filon „trăirist” în lirica eminesciană, în care sfârșitul existenței poate fi perceput sfâșietor, doar că acesta nu poate fi absolutizat.

În construcția lirismului eminescian se poate reliefa, cel mai adesea, o anume tensiune între două moduri de gândire, puse implicit într-un fel de context dramatic al opozițiilor, tratate poetic ca dezbaterii nuanțate de concepții. Este cazul poemului de tinerețe *Mortua est!* (exemplu pe care-l cred chiar revelator), în care se confruntă credința și necredința în viața de dincolo. Cele două filoane ideatice se structurează expresiv în cele două părți distincte ale poemului, dar accentul final, atingând blasfemia (De e sens într-asta, e-ntors și ateu,/ Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu”) nu este de fapt cheagul ideatic major, întrucât în text există un *mise en abyme* revelator: *Și*

1. George Munteanu, *Eminescu și eminescianismul*, Editura Minerva, București, 1987, p. 121.

2. Vezi și comentariile prilejuite de aceste exemple la George Munteanu, *op. cit.*, p. 118.

3. Disprețul față de lume este un leit-motiv al biografiilor eminesciene, dar el este adesea racolat de superbia romantică.

moartea ta n-o plâng, ci **mai** fericesc/ O rază fugită din chaos lumesc. Conștiința poetului privind cele două atitudini în fața morții răzbate la nivelul semantic al textului, exact în felul în care se desfășoară pe parcursul poemului, respectiv dinspre bine spre rău, dinspre încredere spre revoltă: *Dar poate...o! capu-mi pustiu cu furtune,/ Gândirile-mi rele sugrum' cele bune.*

Descrierea feerică a lumii de dincolo, din prima parte a poemului, unde se găsesc și cele mai frumoase versuri ale liricii românești (*Când torsul s-aude l-al vrăjilor caier/ Argint e pe ape și aur în aer*) este superioară părții revoltat-negatoare, ca o nouă și concentrată artă poetică, după cum s-a demonstrat. „Moartea este astfel *înălțarea spre o lume vrăjită, mirifică [...], o lume din care esența angoasantă a sfârșitul a dispărut [...]* Constatăm deci verticalitate, transcendență, luminozitate, armonie muzicală într-o atmosferă de întemeiere magică a universului, ca biruință asupra destinului și a morții”^[4]. Concluziile de mai sus sunt pertinente din punctul de vedere al semanticii textului, nu numai în logica paradoxală a poeziei moderne, cum subliniază insistent autorele, ci și în reflectarea credinței ancestrale în nemurirea sufletului, ca o coordonată a creației eminesciene, despre care un text manuscris eminescian vorbește *expressis verbis*^[5].

Ceea ce se impune a fi subliniat pentru sufletele desprinse de contingent ori care trăiesc viața într-un con de evanescență, fiind cuprinse de propensiuni ce prevestesc o existență nematerială, cum este cazul poezilor în speță, este chiar sentimentul unei prefigurate morți, ca stare de grație. Acesta apare nu numai în *dulcele dor de moarte* eminescian, ci și la un poet mult diferit, ca Arghezi. Sentimentul cu totul nesfășietor al morții este poetic asociat cu plenitudinea iubirii, conturând o mângâietoare și neînțeleasă stare de contopire cu înălțimile: *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă/ Sufletului nostru bucuroși de moarte.//... Păsările negre suie în apus,/ Ca frunza bolnavă-a carpenului sur/ Ce se desfrunzește, scuturând în sus/ Foile-n azur.// Cine vrea să plângă, cine să jelească/ Vie să asculte-ndemnul neînțeleș,/ Și cu ochii-n facla plopilor cerească/ Să-și îngropape umbra-n umbra lor, în șes.*

„O, moartea-i un secol cu sori înflorit / Când viața-i un basmu pustiu și urât” este un exemplu al aspirației spre neființă la Eminescu, dar această opțiune, absolutizată de unii comentatori, nu este antinomic ireductibilă față de efluvii vitaliste ale iubirii, unde, în fond, bucuriile nu pot anihila tristețea intrinsecă a vieții: *Floare-albastră! floare-albastră!.../ Totuși este trist în lume!*

Dispariția fără de urmă în stingerea eternă din ultimul vers al *Rugăciunii unui dac*, care-i reține atenția lui Emil Cioran în înțelesul ei de chemare a morții,

pare să îndrituiască definirea unui Eminescu care se înalță din interiorul morții și din dedesuptul vieții^[6]. Cu atât mai mult cu cât această invocație a morții este alăturată de imaginea oamenilor ca „vise-ntrupate gonind după vise”. Sunt oare aceste efecte urmări ale unei viziuni care prevalează inconsistența eului, acesta nefiind privit și valorizat ca întruchipând absolutul omenesc?

Constantin Brâncuși spunea foarte frumos: „Cine nu iese din eu, n-ajunge absolutul și nu descifrează nici viața”. Versul eminescian care-mi pare că ar concentra această stare neuropeană - opusă concepției despre eul dominat de conștiința personalității - este din postuma „O'nțelepciune, ai aripi de ceară”: *de mă uitam răpit pe mine însumi* și el marchează senina uitare de sine, integrarea eului în univers, mai ales în natură. Luna și sunetul de corn ori de bucium sunt simboluri ale integrării în **totul** universal al naturii, marcând amândouă, uneori nuanțat, experiențele liminale ale momentului de grație în care ființa se unește cu moartea, ca o aspirație a *sufletului nemângâiet spre îndulcirea* cu dor de moarte. Desigur nu este vorba de restrictiva condiție socială a eului, ci de entitatea culturală umană care privește identitatea în conexiune intimă cu *totul* lumii, concepție în cadrul căreia moartea nu este o sfârșiere, nici o zguduitoare despărțire, ci un nou început, primit cu sentimentul continuității, existența cu multe dintre cele ale ei se prelungește prin trecerea pragului și nu se spulberă, precum argumenta și filosoful Mircea Vulcănescu pentru mentalitatea ancestrală românească asupra trecerii înspre altă lume, cea de dincolo de viața pământească. Limba română însăși este expresivă în denumirea existenței reale, prin insistenta determinare *lumea aceasta*, iar celălalt tărâm este adesea numit *lumea de dincolo*, cealaltă lume, dar tot lume, adică tot viață.

Un alt filosof interbelic, pe nedrept trecut într-un con de umbră în jumătatea de secol care a trecut, Mircea Florian^[7] întrevedea și el, pentru ultima perioadă a creației eminesciene, înfățișarea morții ca o *putere creatoare*. Îmi pare necesar să adaug că la Eminescu, moartea generatoare de viață, și în același timp himerică, inexistentă ca „moarte”, („moartea însăși e-o părere”) este deosebită de ideea morții ca *neființă*, ca accedea la nirvana, cum în mod aproape constant este înțeleasă de Schopenhauer. (În alte contexte poetice, acest sens al morții este prezent și în creația eminesciană, dar este conotat cu aspirația spre împăcarea luminoasă și eliberatoare, cum se poate vedea în dorul de *eterna pace*, în *setea liniștii eterne*).

4. Ileana Oancea, Liliane Tasmovski de Ryck, *Mortua est! și oximoroul de identitate ca figură textuală*, în în AUI, secțiunea III e. Lingvistică, tomurile XLIX-L, 2003-2004. Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimescu, p. 417-418.

5. Mihai Eminescu, *Nemurirea sufletului și a formei individuale*, în idem, *Opera esențială*, Craiova, 1992, p. 175-176.

6. Emmanuel Cioran, *Mihail Eminescu*, în „Apostrof” anul XII, nr. 11 (138), 2001, p. 13.

7. Mircea Florian, *Gândirea lui Eminescu*, în „Noua revistă română”, 1914, nr. 5.

O vară... trei universuri

• Zilele Eminescu – Ipotești, 13 – 15 iunie 2009 •

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* a organizat sâmbătă, 13 iunie 2009, un bogat și interesant program cultural – artistic dedicat atât memoriei poetului, dar mai ales memoriei afective a publicului prezent la manifestări.

La ora 10, în Biserica *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril*, din incinta Memorialului Ipotești a avut loc o

slujbă de pomenire la care a fost invitat Preasfinția Sa, Episcopul Argeșului și Muscelului, Calinic Argatu. Slujba a fost oficiată de parohul bisericii din Ipotești, pr. Valentin Tincu, de protopopul Botoșanilor, pr. Lucian Leonte.

A urmat, în amfiteatrul Laurențiu Ulici al Bibliotecii Naționale de Poezie festivitatea de acordare a Premiului Național *Petru Creția* – decernat domnului Nikos Blikiotis (Franța), și susținerea unui *Laudatio* de către Simona Modreanu, director al editurii „Junimea” Iași, la ureata ediției 2008.

Filmul „Manuscrise eminesciene”, semnat de Alexandru Sârbu – scenariu și regie, realizat la Studiouriile „Sahia Film”, a trezit interesul participanților privind Caietele eminesciene și variante ale poeziei Luceafărul – inestimabile valori deținute în original de Academia Română.

Lansarea revistei *Hyperion* (serie nouă) s-a realizat la ora 11,30, prin prezentarea unui interesant istoric al revistei fiind făcută de către poetul botoșănean Nicolae

Corlat, membru al Uniunii Scriitorilor din România.

În holul Bibliotecii Naționale de Poezie, la ora 11,45 s-a vernisat expoziția *Calendar poeticesc – 12 poame&poeme* în acrostih culese și colorate de Cristian Bădiliță (Franța), aseasonate plastic de Liliana Grecu. Această frumoasă și interesantă expoziție – invitație la meditație – a fost urmată de expoziția *Fotovers*, o expoziție colectivă având ca tematică opera eminesciană și spațiul ipoteștean, realizată de Clubul Fotografilor de la Casa de Cultură *Mihai Ursachi* Iași, vernisată în Muzeul *Mihai Eminescu* și prezentată de cercet. dr. Valentin Coșereanu și de Dan Mititelu – membru al Clubul Fotografilor.

După o pauză binemeritată, la ora 18, în Amfiteatrul în aer liber a avut loc concertul Filarmonicii Botoșani – conduse de prof. Nicolae Ursu, un concert deosebit, având ca invitat pe solistul ieșean Constantin Florescu.

La ora 19,15 a urmat un concert susținut de corul botoșănean *Lira*, dirijor Dragoș Boicu – piese pe versuri de Mihai Eminescu și piese religioase. Pentru diversitatea stilurilor muzicale, s-a desfășurat un moment folk, pregătit de membrii Asociației Culturale *Arlechin* din Botoșani.

Lansarea albumului de muzică veche *Desmierdări muzicești* – culegeri din Anton Pann și Alexandru Voevidca a avut loc la ora 21.20 într-un spectacol intitulat *Muzică și poezie. Poezie și muzică*. Solistă a fost Cristina Gheorghiu, iar acompaniamentul a fost realizat de: Grupul instrumental *Alăuta* Suceava, condus de Mariana Honceru, Grupul vocal *Steluța* Botoșani și Asociația Culturală *Arlechin* Botoșani.

Ultimul moment al zilei a fost cel de lansare de carte: Vasile Ursache – *Epistole către Hefaiistos*, un volum de 49 de sonete, prezentat de Ștefan Mitroi.

După o zi de relativă „liniște între cuvinte” – 14 iunie – în care publicul vizitator s-a putut bucura de expozițiile vernisate în 13 iunie, Memorialul Ipotești – Centrul

Național de Studii *Mihai Eminescu*, în parteneriat cu *Consiliul Județean Botoșani* și *Centrul Cultural și de Informare* din cadrul *Ambasadei Ucrainiene în România* împreună cu *Consulatul General al Ucrainei la Suceava* și *Uniunea Ucrainenilor din România* a continuat seria expozițiilor, găzduind în zilele de 15 și 16 iunie 2009 expoziția cu titlul „Ștergarul unității naționale”, pornind de la legătura sentimentală, culturală, istorică și, nu în ultimul rând al prezenței lui Mihai Eminescu la studii la Cernăuți, în actualul spațiu ucrainean.

Expoziția de ștergare și costume naționale ucrainene a fost vernisată pe data de 15.06.2009 la ora 14,00 în Muzeul Tematic *Mihai Eminescu* – sala de expoziții temporare „Laurențiu Ulici”. Printre invitații de onoare ai acestei manifestări culturale s-au numărat *Consulul General Iuri Verbytsky* și *Consulul Vasile Nerovnyi*.

Vernisajul expoziției a debutat cu un cuvânt de bun venit rostit de cercet. dr. Valentin Coșereanu – directorul Memorialului Ipotești, urmat de alocuțiunile oficialităților prezente la vernisaj: Mihai Țăbuleac – președintele *Consiliului Județean Botoșani*, Iuri Verbytsky – *Consulul General al Ucrainei la Suceava* și *Consulul Vasile Nerovnyi*.

A fost apoi prezentat videoclipul „Rugăciune” realizat sub egida Memorialului Ipotești, pe versuri de Mihai Eminescu, în interpretarea solistei de muzică populară Elena Mândrescu.

Distinsa specialistă în etnografie, muzeografa Steliana Băltuță de la Muzeul Județean Botoșani a prezentat apoi expoziția – sensibilă reprezentare etnografică a istoriei unei națiuni, atât de diferită prin limbă, dar extrem de apropiată prin vicisitudinile istoriei, prin cultură și trăiri de civilizația românească.

Zilele Eminescu – ediția 13 – 15 iunie 2009 s-au încheiat cu un emoționant spectacol de folclor ucrainean susținut de un grup de elevi de etnie ucraineană ai școlii din comuna Mihăileni – județul Botoșani.

După 3 săptămâni de „tăcere”, Ipoteștii au fost gazda Proiectului cultural româno – francez „**Invitație la voiaj**”, proiect desfășurat în perioada 7 - 9 august 2009 la Ipotești și Botoșani și reprezentând a XIV-a ediție a *Întâlnirilor româno – franceze*, desfășurate până în prezent la Sete - departamentul Hérault – Franța, sub denumirea *Programme des 14es Rencontres*

Ideea proiectului a pornit de la faptul că diversitatea culturală și dialogul intercultural rămân constante ale dezvoltării culturii europene, prin cunoaștere reciprocă a particularităților culturii naționale, iar viața și opera poezilor Mihai Eminescu și Paul Valéry – ca oameni de cultură de formație europeană și cu roluri distincte în

cultura și spiritualitatea universală, reprezintă piloni de bază în această întreprindere de cunoaștere româno – franceză.

Proiectul reprezintă urmarea unui parteneriat încheiat în anul 2007 între Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu” și asociația „Dacia Mediteraneeană”, parteneriat care încurajează și dezvoltă contactele româno – franceze și cooperarea în domeniul cultural, evidențiind bogăția culturală a țărilor din care provin partenerii implicați în proiect.

Asociația „Dacia Mediteraneeană”, condusă de domnul Claude Pernin, un francez îndrăgostit de România, organizează, (începând din 1995), la Sete, în sudul Franței, un festival românesc intitulat *Journées franco – roumaines*. Au loc colocvii, expoziții, evenimente musicale, spectacole de teatru, proiecții de filme. A fost prezentată publicului francez opera lui Lucian Blaga, au fost manifestări dedicate centenarului poetului Benjamin Fondane (Barbu Fundoianu), a fost înfățișată opera lui Tristan Tzara, Mihail Sebastian, Eugen Ionesco, Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Brâncuși, George Enescu și alții.

Nume ale unor personalități distinse ale culturii românești, din diverse domenii, și-au adus aportul la promovarea diversității culturale și la realizarea acestui dialog cultural româno – francez. Printre cei care au facilitat de-a lungul timpului acest dialog intercultural român – francez se numără: Irina Mavrodin, consilier al editurii „Acte-Sud”, traducătoare a lui Proust, Dinu Flămând, Matei Vișniec, echipa secției române de la Radio France International, regizorul Lucian Pintilie, scriitorul Bujor Nedelcovici (deja tradus în franceză la „Acte-Sud”), cineastul Nae Caranfil, care a prezentat filmul „Asfalt Tango”, subtitrat în franceză, Mircea Martin, Petre Răileanu, specialist în literatura română de avangardă, prof. Carol Iancu de la Universitatea Montpellier, specialist în istoria evreilor din România, scriitoarea Gabriela Adameșteanu, Simona Popescu, Mircea Cărtărescu, Mircea Dinescu, omul de teatru Dan Puric, plasticieni ca Ștefan Popa Popa's, muzicieni precum Dăcu Bertzi și Marius Bațu, specialiști în problematica Mării Negre, istoricul Ștefan Andreescu de la Institutul „Nicolae Iorga”.

Între 16 – 23 octombrie 2008, la cea de-a XIII-a ediție a *întâlnirilor franco – române* a participat la Sete și directorul Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, cercet. dr. Valentin Coșereanu, care a prezentat volumul de studii eminescologice „Ipotești sau realitatea poeziei” și a fost vernisată expoziția artistului Gheorghe Stanciu – „Botoșani – orașul vechi”, expoziție ce a fost vernisată în ianuarie 2008 și la Ministerul Afacerilor Externe al României.

Vineri, 7 august 2009, la ora 10 a avut loc inaugurarea celei de-a XIV – a ediții de „*Întâlniri Franco – Române*” la Memorialul Ipotești, în prezența unui reprezentant al Ministerului Culturii (Ministrul sau un Secretar de stat) și de alți reprezentanți oficiali. Inaugurarea a fost urmată de o proiecție de documente audio-video despre județul Botoșani și de urările tradiționale de bun venit.

De la ora 16,00, în amfiteatrul Laurențiu Ulici au avut loc proiecții de documente audio-video despre orașul

SETE, (departamentul HERAULT) urmată de un schimb de opinii între reprezentanții județului BOTOȘANI, întreprinzători români și membri ai Dacia-Méditerranée. Au fost prezenți jurnaliști români și au avut loc dezbateri cu participanții privind francofonia și noile perspective ale partenariatului dintre Memorialul Ipotești și Asociația Dacia-Méditerranée și pentru departamentul de Hérault, în special prin prezentarea Parcului cultural finanțat de Comunitatea europeană. (intervenții în limba franceză)

La Casa Sindicatelor din Botoșani au fost susținute două concerte de muzică clasică, începând cu ora 19,00: un concert susținut de Oana SEVERIN (vocal) și Adina LUPĂȘCU (pian), iar de la ora 20,45 – concert clasic cu Nicolas SEIGLE (violoncel) și Xavier SEIGLE (pian).

Sâmbătă, 8 august 2009, dimineața a avut loc întâlnirea cu meșterii populari de la Târgul organizat pe pietonalul Unirii și vizitarea orașului Botoșani (Parcul „Mihai Eminescu”, Muzeul Județean Botoșani, Centrul istoric, Biserica Uspenia, Mănăstirea Popăuți), iar de la ora 16,00 la 17,00, în Amfiteatrul „Laurențiu Ulici” din Biblioteca Națională de Poezie „Mihai Eminescu” a avut loc o Conferință – dezbateri asupra lucrărilor în sociologie ale lui Mihai Dinu Gheorghiu: „Excelența în științe sociale: oportunitățile savante și politice”, urmată de animația literară susținută de Dan LUNGU și de mărturiile traducătorului Emanoil MARCU (intervenție alternativă în lb. franceză și română): „A traduce din franceză în română”.

Pe scena amfiteatrului „Laurențiu Ulici”, începând cu ora 20, s-a desfășurat spectacolul dramatic *Du pain, plein les poches* – de Matei Vișniec, susținut de actorii Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani: Eduard Sandu și Andreea Motcu, în regia Teodorei Moraru și cu scenografia realizată de Gelu Rișca.

Începând cu ora 21,00, în amfiteatrul exterior, plin de iubitor ai folkului de calitate, cant-autorul DUCU BERTZI a susținut un rafinat concert, încântând auditoriul.

Duminică, 9 august 2009, dimineața, invitații francezi au făcut o drumeție la lac și au avut întâlniri și discuții cu populația comunei, cu micii întreprinzători locali. Între 14,00 – 15,00, în diverse locuri din Memorial, a avut loc vernisajul expozițiilor organizate de Claudia TACHE, Radu BENTZE, Adina POPESCU și Bernard DELORT

În amfiteatrul exterior, de la 15,00 - 16,00 a avut loc un concert folkloric susținut de fanfara din comuna VORONA și de un grup de dansatori

Începând cu ora 16, în Sala Luceafărul, au avut loc dezbateri literare cu participarea scriitorului Bujor NEDELCOVICI și a scriitoarelor Béatrice LUNGULESCU privind romanul istoric scris de aceasta despre Vlad ȚEPEȘ: «*Dracula et la diablesse rouge*» și Sanda NITESCU (intervenții alternative în franceză și română).

De la ora 18,15 au avut loc, în același spațiu, dezbateri privind gastronomia română și franceză – invitată Mioara MATHE-KIS, director al Școlii de gastronomie franceză de la Constanța (intervenții alternative în franceză și română)

Seara, a aparținut, în special, iubitorilor muzicii rock. Astfel, în amfiteatrul exterior, începând cu ora 19,00, a avut loc concertul grupului de rock din Sète - BLACK BEAUTY, iar de la 20,00 a concertat grupul de rock românesc HIGHLIGHT KENOSIS.

Grupul de muzică tradițională din Maramureș CASA IURCA a susținut un antrenant concert folkloric începând de la ora 20,45, până la închiderea manifestărilor, respective la ora 22,30, când s-a aprins și focul de tabără, în onoarea invitaților francezi și români.

Zilnic, în perioada 7-9 august 2009, în incinta Memorialului Ipotești, de la 14,00 la 23,00 au avut loc prezentări de diverse standuri: fast-food și băuturi răcoritoare, artizanat românesc și francez, standuri ale instituțiilor locale, ale Asociației Dacia-Méditerranée și ale sponsorilor, iar publicul din orașul Botoșani a fost transportat gratuit, de microbuze care au făcut curse pe tot parcursul zilei.

Fotografii: Dan Mititelu (Clubul FOTOVERS – Iași) și Ana Florescu

RADIOGRAFIA UNEI CORESPONDENȚE*

S-au împlinit, aşadar, la 15 iunie 2009, 120 de ani de la moartea poetului Mihai Eminescu (al cincilea mare poet al lumii, în viziunea lui M. Dragomirescu, după Pindar, Dante, Goethe şi V. Hugo, inexplicabil este omis Shakespeare, „bardul”, „acvila” nordică, „prieten blând al sufletului meu”, atât de apreciat de Eminescu, care i-a dedicat poezii, Eminescu exprimându-se că Shakespeare „nu trebuie citit ci studiat”, fiind „cel mai mare poet pe care l-a purtat pământul”), un bun prilej pentru a se elucida enigme legate de „cazul Eminescu”. În acest context aniversar, Dan C. Mihăilescu, un distins cronicar literar, eseist şi traducător, cu o listă impresionantă de lucrări, care debutase editorial, de altfel, în 1982 cu „*Perspective eminesciene*”, revine la această pasiune veche, dând la iveală un nou volum consacrat poetului naţional. De la bun început se poate face constatarea că D. C. M. este un împătimit lector de volume de corespondenţă, atât ale unor scriitori străini (Proust, Flaubert, Voltaire, Madame de Sévigné, Paul Morand), cât şi autori români: Kogălniceanu, Bălcescu, Alecsandri, Ion Ghica, D. Zamfirescu, Odobescu, Iorga, Leonid Dimov, Dinu Pillat, I. D. Sârbu, apoi lucrarea consacrată genului respectiv de Al. Săndulescu „*Literatura epistolară*” (1972). Ignorând, prin urmare, sfatul dat de Constantin Noica „zece ani de tăcere publicistică, refuz editorial şi reclusiune absolută în bibliotecă”, D. C. M. regretă că „Nu l-am urmat (din păcate) la 25 de ani, darămite la 55! Cum să-mi permit acum luxul ăsta!?” -, D. C. M. mărturiseşte că este interesat mai mult de „firea omului”: „Am scris **accentuat exploziv**, cu gândul, în primul rând, la elevii de liceu, eventual la studenţii nefilologi, dar mai ales pentru cititorii neiniţiaţi în istoria literară, cei care nu cunosc decât poeziile predate la şcoală,... dar nu au adăstat cum se cuvine asupra acestor destine, asupra fiinţei eminesciene,...” (p. 19). Acest prilej îi este oferit de publicarea în anul 2000 a unui corpus inedit de scrisori eminesciene, într-o ediţie realizată de Christina Zarifopol – Illias. Acestui volum, într-adevăr, o surpriză neaşteptată atât pentru eminescologi, cât şi pentru toţi cei împătimiţi de Eminescu, D. C. M. i-a consacrat un număr de cinci cronici în revista 22, nr. 27 – 31 | 2000 („*Sublimul de pământ*”), reunite acum, spre beneficiul nostru, într-un volum compact: „Este literalmente tulburătoare, dar, la urma urmei, nu afli nimic de natură să configureze un alt Eminescu, să smintească definitiv lucrurile, să răstoarne relaţiile erotice sau politice” (p. 39). Pornind deci de la această constatare şocantă, D. C. M. trece în revistă întregul set de scrisori, comentându-le, totodată, scoţând în evidenţă aspecte relevante din existenţa nefericită a poetului, şi relaţia tensionantă cu Veronica Micle, femeia care a perpetuat în posteritate, prin destinul ei, legenda lor poveste de dragoste. Sunt citate în acest sens şi

opiniile unor contemporani – Slavici, Negruzzi, G. Panu, Virginia Micle Gruber şi chiar Ştefan Micle pare să fie indiferent la admiraţia soţiei sale faţă de poet, căci spune

soţul Veronicăi, toate femeile din Iaşi îl admiră pe Eminescu (p. 77), iar după publicarea volumului de *Poesii* (1883), T. Maiorescu îi scrie lui Eminescu că „*Poeziile D-tale sunt astăzi cetite de toate cucoanele de la Palat până în mahalaua Tîrchileşti*” -, până la actualele emisiuni televizate, în care s-au exprimat diverse opinii. Mai mult chiar, Veronica Micle îl cunoscuse „pe Eminescu în cea mai splendidă epocă a vieţii sale intelectuale” (p. 52), epocă care, fără îndoială, a coincis cu etapa studiilor la Viena şi la Berlin, căci odată sosit în ţară, Eminescu se va confrunta cu o muncă care nu-i va produce multe satisfacţii (excepţie directoratul la Bibliotecă şi aceea de revizor şcolar), apoi, ingratitudea, nealinitatea oamenilor, lipsa unei poziţii

sociale sigure vor contribui la treptata sa degingoladă fizică şi intelectuală. Conştient de menirea sa de „poet”, mai târziu, socotindu-se „scriitor de ocazie”, Eminescu nu va putea îndeplini nici măcar sfatul lui T. Maiorescu de susţinere a doctoratului pentru a ocupa un post de profesor universitar de filozofie: „Un titlu de doctor m-ar aranja într-adevăr cu lumea şi cu ordinea ei legală, nu şi cu mine însumi, care deocamdată nu mă mulţumeşte, nu” (p. 118). Treptat, munca în redacţia *Timbului* (unde fusese adus de Slavici, acestora adăugându-li-se curând Caragiale) îl va istovi literalmente, încât Eminescu se va exprima deseori în scrisori că se simte epuizat moraliceşte, că regretă revenirea în ţară („în care cuvântul nu-i cuvânt, amorul nu-i amor şi frumuseţea e inscripţia... unui oţel”, p. 120), că îşi dorea un lung repaus etc. Evident, nici după publicarea acestui set de scrisori şi nenumăratele recenzii care i s-au consacrat, inclusiv cele ale d-lui. Dan C. Mihăilescu, nu suntem în posesia adevăratelor sentimente ce-i lega pe cei doi îndrăgostiţi. De ce? Desigur, Dan C. Mihăilescu nu şi-a propus, dar era bine dacă o făcea mai cu aplicaţie examinarea în paralel a episoadelor erotice eminesciene pentru Mite Kremnitz şi Cleopatra Poenaru – Lecca. Scrie, astfel, Iacob Negruzzi (v. *Amintiri din junimea*, II, Ed. Minerva, 1970, p. 227), despre aceasta din urmă: „Şi cu toate acestea niciodată Eminescu n-a iubit mai cu violenţă... În această perioadă Eminescu a compus cele mai frumoase şi mai desăvârşite poezii, acele care au pus pecetea geniului pe scrierile sale şi i-au statornicit reputaţia de mare poet”. În pofida acestor omisiuni, noul volum al d-lui. Dan C. Mihăilescu este un util instrument de lucru.

* **DAN C. MIHĂILESCU, „DESPRE OMUL DIN SCRISORI MIHAI EMINESCU”, Ed. HUMANITAS, 2009**

Marcel Mathiot a fost un om obișnuit și totodată unul foarte special. Învățător de meserie, a scris toată viața, începând de la șaptesprezece ani, o pagină pe zi. Iar viața lui a fost foarte lungă, nouăzeci și cinci de ani, în care s-au adunat șaiszeci de carnete cu însemnări, cu peste cinci milioane de cuvinte. Învățătorul francez nu se consideră un scriitor, nu încearcă să creeze

construcții românești, personaje, ci doar să consemneze ce i se întâmplă în fiecare zi, lui și celor din jur. Născut în 1910, amintirile lui încep în timpul Primului Război Mondial și ajung să treacă de anul 2000. Acoperind mai multe epoci istorice, mărturia lui are, inevitabil, un suflu epic de roman fluviu. Impresionează, la Marcel Mathiot, onestitatea lui, rectitudinea

caracterului, și un necondiționat simț al libertății, valoarea lui supremă. Dar și, nu mai puțin, capacitatea de a iubi, sufletește și trupește, ceea ce-l și menține tânăr, până la o vârstă venerabilă.

Este o carte despre viață, despre tinerețe și bătrânețe, cu o picanterie insolită – sexualitatea la vârsta a patra, descrisă pentru prima oară fără inhibiții, nesocotind tabuurile.

Marcel MATHIOT

Însemnările unui amant bătrân [1] – fragmente –

1. În pregătire la Editura HUMANITAS.

13 octombrie 2000

Adolescența

Când mă gândesc cum se văicăresc contemporanii mei, cum abdică de la viața activă, cum se retrag în case și aziluri de bătrâni, eu nu mă simt de vârsta lor.

Am în față pagina datată 12 octombrie din carnetul din 1930 în care spun deja că „atmosfera bahică și plină de fum de la petrecerea « bobocilor », la cafenea, îmi amintește de tinerețea mea!” Fizic, puterile mi-au slăbit, și mai ales picioarele, care-mi permit doar deplasări scurte, sprijinit în baston. Însă, paradoxal, contrar părerii obișnuite și a ceea ce credeam eu însumi, virilitatea mea a sporit. Scumpă doamnă Gardon, care, la cei șaptesprezece ani ai mei, mi-ați răpit fecioria, ar fi trebuit să posed virilitatea de-acum, de nonagenar, ca să vă pot înălța la al noulea cer!

5 aprilie 1928

După-amiază la Dna Gardon. Intru decis să rămân impasibil ca o statuie greacă. Mă primește bona: „Doamna este în baie.” Aștept pe canapea. Dna Gardon apare și

mai întâi îmi reproșează scrisoarea în care-i spuneam că totul s-a sfârșit între noi, ca și indiferența celorlalte epistole. Începe să se agite, mă tem că am zbârcit-o!

Rămân pe canapea, țeapăn, găsind o scuză formidabilă: „Nu pot să iubesc, uit prea repede.” Atunci o văd cum se apropie, halatul de baie se desface descoperindu-i sânii, mă prinde, mă aduce la pat. „Iubește-mă, scumpete!” Am rămas năucit. Îmi amintesc parfumul ei, mușcătura și o străfulgerare de voluptate.

Și soțul ei care poate să apară în orice moment! Abia aștept să ajung la cafeneaua Bleux et Villard, cu prietenii mei! „Bărbații sunt atât de drăguți, de adorabili... în comparație cu femeile.” La urma urmei, m-am săturat să fiu amantul cel tânăr, mai bine am eu o ibovnică tânără.

19 octombrie 2000

Omul de la Colombey-les-deux-Eglises

Cum am intrat în vorbă cu vecinul meu de masă din restaurantul La Coupole? Schimbând câteva vorbe despre vreme, cum se întâmplă adesea.

— Plouă des pe aici?
— Așa e vremea în Anjou.

12 ianuarie 1938

Dimineața: cerul e plin cu nori cenușii și murdari, nisipul din curte se lipește de tălpi, aerul umed îmbibă plămânii.

În clasă: e întuneric, dușumeaua murdară e acoperită cu pietriș negru, caietele, pe etajeră, sunt mucedate, pupitrele sunt lipicioase.

În primărie: o atmosferă de pivniță. Tușul de pe ștampilă se diluează. Lemnăria putrezește, hârtiile se prefac într-o pastă.

Peste tot e noroi. Acasă, tapetul se umple de pete negricioase, chitul dintre plăcile de faianță curge, gălbui, pe dale crește mușchiul. Lumina însăși curge din cer ca o burniță.

Seara: tălpile se lipesc de linoleum, pijamaua e jilavă, cearșafurile sunt umede. Asta numește poetul „traicul tihnit din Anjou“.

Aflu de la vecinul meu că locuiește la Colombey-les-deux-Eglises. E bucuros că gloria locuitorului istoric al localității ajută comerțul local, însă tot mai puțin.

La reședința Generalului, La Boisserie, atmosfera era austeră, era destul de frig și se mânca pe sponci; bucătăreasa era o femeie din sat; personalul era redus la două-trei persoane. Bărbatul reamintește că bunurile familiei de Gaulle au fost confiscate de judecătorii din Vichy, aceiași care, mai târziu, deveniți gaulliști, i-au condamnat pe membrii guvernului colaboraționist. Dintre toți judecătorii Franței, unul singur a refuzat să-i jure credință Mareșalului [Pétain], motiv pentru care omul nostru nu-i are la inimă pe judecători și îl îngrijorează puterea pe care-o dețin. O întâlnire amuzantă, dar nu voi întâlni niciodată unul ca el la căminul de bătrâni din Bellefontaine.

21 octombrie 2000

Ziua de 11 noiembrie

Ascult radioul. „Dacă toți francezii morții în Primul Război Mondial ar defila în rând câte patru, ar dura șase zile și cinci nopți până ar trece și ultimul... Zece milioane de morți în total. Trei milioane cinci sute nouăzeci și cinci de mii de răniți. Cincizeci și șase de mii de amputați. Șaizeci și cinci de mii de mutilați. Două mii cinci sute mii de franci-aur intrați în buzunarul negustorilor de arme...“

Mergeți și numărați morții pe monumentele din satele franceze. În Bretagne, un adevărat măcel, 10% din populația vremii, adică aproape jumătate din bărbații între douăzeci și patruzeci de ani. Cine ieșea din tranșee era condamnat pur și simplu la moarte...“

Iată ce sărbătoream la fiecare 11 noiembrie, la Contigné, în diminețile cenușii și cețoase! Îi duceam pe elevi la monumentul ridicat în cinstea celor căzuți „pentru Franța“, apoi la cimitir. Școala publică și cea religioasă se întreceau la confecționarea coroanelor. Petrecusem o parte a nopții la doamna Lelong, văduvă de război și anticlericală înverșunată. Cântam *Marseieza*, fără să ne

gândim la violența versurilor. Primarul omagia sacrificiul pentru patrie, citea cele treizeci și două de nume.

22 octombrie 2000

Armistițiul la Contigné

Acest armistițiu, care ar fi trebuit să pună capăt ultimului război din lume, a fost sărbătorit din 1932 până în 1939. M-am numărat printre participanți. Tradiția s-a reluat în 1945. Primarul Foyer prezida cu un aer grav, pătruns de solemnitatea rolului său.

„Să înceapă apelul!“ Unica goarnă, ținută cu mândrie de gornist, emitea, una câte una, notele care îmi aminteau de muzica de circ.

„În amintirea morților noștri!“ Foyer își umfla pieptul. Știam că nu fusese niciodată militar. Înșira numele celor sacrificați în acest război absurd, iar la fiecare nume un consilier comunal răspundea: „Mort pentru Franța!“

„Se încheie apelul!“ striga Foyer, cu un glas belicos. Iar foștii combatanți și elevii se risipeau, cârciumile se umpleau, răsunau vorbele celor care se regăseau și hotele de râs al băutorilor de bere sau vin. O dată, Foyer fiind absent, am avut ocazia să prezidez o ceremonie de 11 noiembrie. N-am vorbit despre moartea glorioasă pe câmpul de luptă, ci despre tinerele vieți secerate, despre iubii pierduți, despre orfanii lipsiți de copilărie, despre lacrimile văduvelor, despre toți oamenii simpli sacrificați din cauza disprețului pe care „conducătorii“ îl au pentru poporul de rând.

30 octombrie 2000

Hélène, iubitoarea de romanțe

După ce m-a lăsat să sper că vom petrece împreună câteva zile la Sables, Hélène a revenit la melancolia ei ereditară. Nu a uitat iubirea noastră, de vreme ce, la șaisprezece ani după despărțire, continuă să mă sune la telefon. Însă iubirea ei a fost mai realistă decât a mea, care era o iubire ca în romanțele de mahala. Cântam „O iubire ca a noastră nu mai există“, și chiar credeam în aceste cuvinte. Am rămas atașați de „Cântecul lui Lara“, de „Lily Marlene“ și mai ales de „Cerneala ochilor tăi“, cântecul lui Cabrel, scris parcă anume pentru noi. N-am mai trăit o altă iubire ca aceasta, care ne făcea să cântăm, ne făcea să dansăm.

3 noiembrie 2000

Sărbătoarea Tuturor Sfinților

Reciteam un carnet vechi din 1927, primul pe care l-am scris. Era Sărbătoarea Tuturor Sfinților, dar nu eram prea vesel. La șaisprezece ani, terminasem primul an de școală normală și îl începeam cu greu pe al doilea, care avea să fie chinuitor. Ploua întruna, la fel ca acum. Visam la fetele din Issoudun... la Andrée Sery, la ochii ei adânci și negri. „Ah, mai e atâta... până atunci! Încă cinci luni (până la Paște). Măine e Sărbătoarea Tuturor Sfinților! O, de-aș auzi mai curând clopotele de Paște și cântecul ciocârliei, de-ar veni mai curând primăvara!“ Marea mea speranță era vacanța pe care urma să mi-o petrec la Issoudun. Aveam un calendar pe care, cu

creionul, tăiam zilele pe măsură ce treceau; încetul cu încetul, rămâneau tot mai puține, iar plecarea la Issoudun se apropia.

6 noiembrie 2000

Berzei chioare îi face Dumnezeu cuib

Când ne-am căsătorit, în 1932, nu aveam de nici unele. Mamie și-a adus de la orfelinat valiza ei de răchită. Fără să fie săraci, ai mei nu aveau nici o proprietate, toată viața au fost chiriași. Îmi amintesc totuși că-l însoțeam pe tata la o bancă, Crédit de l'Ouest, de unde cumpăra câteva Bonuri de Tezaur. Nu-mi amintesc de nici un act notarial legat de moștenirea lăsată de părinții mei. Dacă a fost vreuna! La moartea tatei, în 1956, și a mamei, în 1976, am moștenit ceva? Habar n-am. Viața noastră a continuat la fel, modestă, dar fără privațiuni. Nevoile noastre erau dintre cele mai simple. În schimb, noi le-am dat mult copiilor noștri și celor care ne cereau. Nu cu împrumut, n-am făcut asta niciodată, pur și simplu am dat.

Îmi amintesc că tata îmi spunea: „Bunicul tău, protestant luteran, se temea să moară bogat, pentru că citise în Evanghelie: Vai de cei bogați! Mai lesne este cămillei să treacă prin urechile acului, decât bogatului să intre în împărăția lui Dumnezeu.”

20 ianuarie 1999

Am o nesfârșită simpatie pentru oamenii care au un dispreț total pentru bani. Admir caracterul dezinteresat, aproape obsesiv, al lui de Gaulle. „Singurul meu dușman – și al Franței – e banul”, spunea el. Nu s-a simțit niciodată legat de interesele și aspirațiile burgheziei. Când iese din viața politică, refuză pensia de fost președinte al Consiliului constituțional, renunță la pensia militară, la indemnizația de ofițer al Legiunii de onoare. Nu acceptă servicii de presă gratuite. Preferă să cumpere mașina în care ar fi putut să circule gratuit. Nu posedă bijuterii, nu face speculații la bursă, iar când soția lui încalcă o regulă de circulație, la Bar-sur-Aube, președintele Republicii plătește amenda cu bani gheață.

7 noiembrie 2000

Îmi regăsesc nestatornicia din tinerețe

La trezire, am o surpriză plăcută: Lili reia discuțiile noastre matinale. Cât pot să fiu de nestatornic! Mă bucur s-o aud, dar nu cu aceeași emoție ca acum câteva luni. Hélène mă sună: își amână iarăși sosirea... Ideea de a fi împreună m-ar fi făcut fericit acum ceva timp; acum, mai curând mă încurcă și, dacă n-ar mai veni, nu m-aș supăra deloc.

În 1929, deja, ce nestatornic puteam să fiu! Germaine, Annette, Solange...

22 aprilie 1929

O duminică pe cinste! Mai întâi, la cinema, un film care mi s-a părut (pentru că n-am văzut mare lucru) reușit... Giugiuleală în draci... Germaine se lasă greu, dă ochii peste cap, buzele mușcate zvâcnesc într-un mic spasm, scurt și sufocat, la sfârșitul sărutului... Ah,

Germaine, aproape că te iubeam! După film, ne ducem împreună la La Cigale, unde mă distrez mai bine decât prima oară și unde nu ne pasă de cei din jur. O țin pe genunchi și o sărut.

În sfârșit, înainte de despărțire, ne îmbrățișăm într-un gang. Poate că niciodată n-am făcut-o cu atâta pasiune. În seara aceea, în timp ce te lăsa, în extaz, pe umărul meu, eram îndrăgostit lulea.

5 mai 1929

Vorbesc cu ai mei despre proiectul de a pleca în Algeria. Discutăm un pic, apoi tata îmi spune că îmi lasă libertatea să decid, să fac cum doresc.

După-amiază. Ne ducem la Hôtel de la Loire. Excelentă idee, pentru că întâlnesc o brunetă superbă, cu un surâs adorabil: Annette Iselin. E dezghețată și grațioasă, elegantă și inteligentă. Mi se aprind călcâiele. Dansăm lipiți unul de celălalt, cu mâinile pe lângă trup, ochi în ochi, în ochii ei căprui, plini de pasiune. Apoi ne dăm întâlnire pe 16.

Dar trebuie să mă întorc acasă! Ah, nu sufăr întoarcerile astea grăbite, pe scara autobuzului.

Seara, program de studiu: citesc despre alegerile comunale. Ce-mi pasă mie de alegerile comunale! Gândul îmi zboară la Annette, la Annette care deja mă iubește un pic... un pic mai mult.

24 mai 1929

Scrisoare de la Solange. Poetică, romanțioasă. O pui-cuță sentimentală! Dar scrisoarea e adorabilă. Și îmi dau seama că amorul meu pentru Annette nu e atât de exclusiv pe cât credeam.

25 mai 1929

Îi scriu lui Solange, constat că și ea ocupă un loc important în inima mea, că este o rivală serioasă pentru Annette. Cred că sunt puțin nestatornic.

12 noiembrie 1929

Sub o ploaie înghețată, cu rafale de vânt, mă întorc pe bicicletă la Marcé, la umbra acestei clopotnițe triste ca o scufie de noapte. Vântul urlă pe sub obloane, lugubru, furtuna se dezlănțuie... Adio, Annette, visul s-a risipit!...

Cu câteva ceasuri în urmă, Parisul, luminile lui, și iubirea! Să te trezești apoi în noapte, pedalând pe un drum noroi, sfichiuit de rafale de ploaie – ce revenire la realitate! Clipele efemere de fericire trebuie plătite. Cel puțin, eram anesteziat de speranțele iubirii și cruțat de chinurile geloziei, convins de fidelitatea tinerei Annette și de măhnirea pe care avea să i-o provoace despărțirea noastră. În patul imens și înghețat, nu izbuteam să adorm și mă gândeam doar la un lucru – să mă întorc la Paris unde o doamnă Senotroussof trebuia să-mi găsească o slujbă de secretar la Asistența publică. Urma să mă pregătesc pentru concurs...

A doua zi, febră, amețeli, dureri în gât!

13 noiembrie 2000

Cinci zile la Mado

Cu ajutorul lui Mado, am evitat spitalul, internarea în casa de bătrâni, asistența medicală la domiciliu care e oricând un chin. M-a primit la ea cu iubire, cu grijă, cu tandrețe, cu mult calm. Mă simt la ea ca acasă, am format un adevărat cuplu, cum nu mi-a fost dat să cunosc până acum. Mado acceptă orice, îmi iartă orice. Dacă totuși mă deranjează ceva, e apetitul ei sexual, care crește odată cu vârsta. Nu pot trăi cu ea tot timpul din cauza acestei dorințe insașiabile. Dacă m-aș duce să dorm singur, în camera de oaspeți, ar lua-o ca pe o insultă. Nu mai are trupul unei femei tinere, burta e căptușită cu pernițe de grăsime, sânii sunt din ce în ce mai lăsați, dar nimic nu-mi înfrân timeră dorința. Celibatul meu protejat e un noroc dintre cele mai rare.

Azi după-amiază m-am întors acasă la mine.

14 noiembrie 2000

Un nou mod de viață

Azi am invitat-o pe Mado la Cupolă. Măncăm cu mare poftă. Să mergem la cinema? Mado preferă se venim la mine. Ezit un moment... „Bine, dar fără sex!”

Mado promite.

Îmi fac siesta în brațele ei. Mă trezesc cu gânduri voluptuoase, greu de gonit. Ne salvează emisiunea „La chance aux chansons”. Vechile cântece din cartierele mărginașe... „La vie en rose”... „Bal, petit bal”... Le ascultăm îmbrățișați strâns, înduioșați, cuminți.

Am un mare noroc să nu cunosc singurătatea, să-mi păstrez independența cu această femeie atât de înțeleghătoare, deși prea drăgăstoasă. Pleacă acasă, cuminte, la ora 5.

Hélène telefonează, afectuoasă. Călătoria la Sables e amân timeră pentru februarie!

16 noiembrie

Sufletul lui Mamie lipsit de apărare

Françoise Hardy cântă „Mon amie la rose”. Era cântecul preferat al lui Mamie. Voia să fie cântat la incinerarea ei. Din șaptezeci de ani de viață comună, nu păstrez decât amintirea celor zece zile dinaintea morții ei, când era lipsită de apărare, și de aceea duioasă și blândă. Prefer să nu-mi reamintesc momentele în care, exasperat, voiam să fug de acasă, reproșurile nedrepte, crizele de furie pentru niște fleacuri... Mamie m-a iubit imediat și pentru totdeauna, posesivă, îndepărându-i toți cei care-mi arătau interes. Se terminase cu balurile, cu jocurile de societate. Cât mai puține legături cu ceilalți. Eram al ei.

20 noiembrie 2000

Reflecții filozofice despre clitoris

A trebuit să ajung foarte bătrân ca să aflu de existența clitorisului. În nici una din relațiile mele amoroase, nici măcar cu experta Colette, sau cu Hélène care nu era nici pe departe o găsculiță, nu făcusem cunoștință cu acest mugurel voluptuos. A trebuit s-o cunosc pe Mado ca să descopăr comorile sexului feminin. Privesc acest puț de

iubire ce nu cunoaște bătrânețea, acest izvor ce picură la cea mai mică atingere a mameloanelor, la orice înfiorare a areolelor.

27 noiembrie 2000

Concubinaj posibil, dar puțin de dorit

De câteva zile, sunt la fică-mea Catherine. Dau o raită la bistroul de vizavi. Copiii sunt la școală. Sunt singur în casa asta mare. Nu mă plictisesc. Toată lumea pare dornică să mă țină aici. Sunt mișcat, dar vreau să mă întorc la viața mea liberă, de celibatar. La mine acasă, pot merge cu taxiul să mănânc la Cupolă; vecinii mei, soții Le Gal, îmi fac cumpărăturile și au grijă de mine. Mă îngrijorează totuși acele momente, mai ales seara, când simt că „mă duc”, când aproape îmi pierd cunoștința. M-aș putea hotărî să locuiesc la Mado, păstrându-mi însă o anumită autonomie. Nu ne împiedică nimic să trăim împreună. Cu ea aș fi în siguranță. Dar cum ar accepta copiii ei concubinajul unor bătrâni ca noi? Nu am nevoie de nici o îngrijire specială, am resursele necesare pentru nevoile casei. Dacă i-aș propune, Mado ar accepta bucuroasă această viață în doi.

28 noiembrie 2000

Pilula în liceu

Rămân unul dintre puținii martori ai unei epoci de pe o altă planetă. Copilăria mea e mai apropiată de cea a unui copil din secolul al XVII-lea decât de cea a nepoților mei. Când se vorbește despre schimbările uriașe intervenite în viața noastră, sunt evocate mai ales schimbările materiale... De la spălatul rufelor la râu la mașina de spălat automată, de la trăsura cu cai la automobil... Viața s-a prelungit atât de mult încât a fi centenar devine ceva obișnuit. Sau omul pe Lună: ideea imposibilității absolute în copilăria mea!

Ceea ce mă uimește și mai mult e revoluția petrecută în domeniul moravurilor. Eu am apucat școli rigurose separate pe sexe: băieți și fete; interdicția de a-i vorbi unei candidate, în zilele de examen; concedierea unei învățătoare necăsătorite rămasă gravidă; rușinea mamei celibatate, împinsă la infanticid; tabuul părților „rușinoase”, despre care nu se vorbea niciodată. Iar acum, iată, puștoaice de paisprezece-cincisprezece ani care-au avut relații sexuale (ceea ce nu mai îndignează pe nimeni) se duc să ia pilule anticoncepționale de la cabinetul medical al liceului ca să nu rămână gravide! Nu spun că e rău, dar pentru mine e aiuritor. Să fi avut prietenele mele, în 1930, această posibilitate...

6 decembrie 2000

Valsuri vieneze și operete prăfuite

Pascal Sevran vrea să încheie anul cu un spectacol care să le amintească persoanelor de vârsta a treia vremurile bune de altădată, cu valsuri vieneze și operete cu farmec kitsch. Am senzația că mă cam plictisesc. Sunt prea tânăr ca să mă încante aceste dulcегării vieneze dintr-o vreme apusă? Nepoatele mele se uită uimite la acele doamne răscoapte, în rochii somptuoase, care se învârtesc la brațul unor domni în redingotă.

Viena – oraș al iubirii, știu că Dunărea ta nu e albastră, că l-ai primit pe Hitler cu entuziasm, că ai aplaudat persecutarea evreilor care formau elita ta intelectuală! Ei! Mai bine trec peste asta, la fel cum, la Congresul de la Viena, după masacrele napoleoniene, lumea petrecea, valsa pe muzici de vis, uitând de cadavrele eroilor ce putrezeau pe câmpurile de bătlie...

Când am descoperit această muzică? La teatrul din Angers, pe la vreo cincisprezece ani. Nu cred că am simțit emoție mai mare decât acolo, în teatru, când cele trei lovături de gong anunțau ridicarea cortinei roșii. Împreună cu amicul meu Lombard, fredonam toate acele refrene de operete vieneze în orele de pregătire, la școala normală, sau în tramvai, duminica, pe când ne întorceam acasă de la balurile de mahala ce se țineau pe marile Loarei.

11 decembrie 2000

Iubiri surprinzătoare

Fugeam de Mado, de frica temperamentului ei vulcanic. Timp de două săptămâni, n-am întâlnit-o, nici n-am simțit nevoia. Ieșind de la Cupolă, unde am luat prânzul, îi fac o vizită. Ea mă sărută pățimaș. Îi simt sânii tari, opulenți. Și zbang!, am o erecție. Răsuflăm sacadat, fără să scoatem o vorbă. Ne dezbrăcăm. Nu mai simt oboeală, nu mă mai sufoc. Rămânem goi. Mado se aruncă în pat. O pătrund dintr-o singură mișcare. E deja în extaz, privirea i se aprinde, dă ochii peste cap, vinișoara albastră de pe gât i se umflă, deschide gura, dar nu mai are glas ca să strige. Sub asaltul meu berbecesc, ajunge la orgasm, care ține o veșnicie.

12 decembrie 2000

N-o mai recunosc pe Hélène

Hélène îmi trimite o scrisoare cu urări de ziua mea, însoțită de fotografia ei. Pare o burgheză solemnă. Privirea ei și-a pierdut tinerețea. Nu simt dorința s-o strâng în brațe, cum încă mai speram cu puțin timp în urmă... „Trupurile noastre înlănțuite aruncau o singură umbră când te îmbrățișam.”

Iubirea oarbă s-a încheiat, nu mai doresc s-o revăd.

Cred că Hélène a fost sincer îndrăgostită, numai că ea nu trăia, ca mine, în vis. N-am fi fost fericiți împreună, pentru că noi doi aveam nevoie de clandestinitate, de întâlniri rapide, de beția orelor furate destinului.

Ah! Să iubești, în delir! Îmi amintesc de Annette, prima mea nebunie...

21 iunie 1929

După-amiază la Jardin des Plantes cu Annette. Fotografii romantice la cascadă și giugiuleli întrerupte de sosirea lui moș „Pudeur”, bătrânul paznic mustăcios care ne ocărăște... ca la hala de pește. Ce fosilă sinistrală! E pur și simplu invidios. La vârsta lui, ar trebui să iasă la pensie! Ieșim din parc amenințați de cârja lui, fluturată războinic.

Între timp, aflu că o ghicitoare în cărți i-a spus lui Annette că se întâlnea cu un tânăr care lucrează în învățământ, foarte draguț, că se va mărita cu el, „dar nu

imediat, firește!”, că tânărul e foarte ambițios și o va face fericită cu carul...

16 iulie 1929

După-amiază cu Annette pe o pajiște de lângă drumul spre Paris. Ne-am iubit la nebunie. Eram în sfârșit doar noi doi, absolut singuri! A fost un extaz! Cu capul culcat pe pieptul ei, o țineam de talie, în timp ce ea îmi răsfla cu degetele părul...

Anette! Buzele noastre se contopesc, îți simt mușcătura dinților mici, mâinile mele îți caută căldura sânilor... Annette! Privirea ți se ncețosează, coapsele nervoase se strâng... pe jumătate dezgolită, te simt a mea, aproape a mea. Annette! Cât de mult te doresc! Tu însă mă implori, cu glas schimbat, ca o șoaptă: „Marcel! Fii cuminte!” Dorința de a te avea a trecut ca un fulger, dar voi păstra gustul și senzația trupului tău, trupul pe care mi-l ofereai reflex, cu șalele cambrate, înălțate într-o zvâcnire... Annette! Înfierbântată, senzuală, palpitând toată, așa te vreau... Însă eu te respect, micuța mea logodnică, respect roșeața pe care ți-o ascundeai în brațele mele, mica rușine în fața păcatului întrezărit, marele păcat al iubirii...

28 iulie 1929

După-amiază cu Annette, la Hôtel de Loire. Mama ei, Dna Iselin, care mă crede foarte serios, a rămas într-un magazin și aproape că mi-a dat-o în primire pe fiicăsa. Am petrecut cele mai dulci momente, ultimele, într-un mic chioșc în care ceilalți au avut delicatetea să ne lase singuri. Annette voia să citească însemnările despre care, imprudent, îi vorbisem în treacăt, odată. E tare curioasă, afurisita de Annette! Și nu e chip să-i spun nu. E fericită să vadă că scriu despre ea doar lucruri frumoase, dar găsește un nume care o alarmează: Solange! Așa îi descopăr un al doilea defect: Annette e geloasă. Dansăm ultimele dansuri – „La java des girouettes”, „C'est sur la bouche, oh! oh! oh Mam'zelle” – apoi trebuie să ne despărțim. La revedere, pe curând, Annette, pe cât mai curând cu putință... Tramvaiul pornește din loc, casa iubitei rămâne în depărtare.

14 decembrie 2000

Acesta e testamentul meu

Mă duc la notar cu fiică-mea, Catherine. Vreau să fiu liniștit în privința moștenirii.

„Acesta e testamentul meu.” Formula are întotdeauna o anumită solemnitate. Actul va fi citit în fața lui Jean, a lui Catherine și a copiilor lui Pierre. Vom vinde casele din Avrillé și Contigné, vom adăuga banii pe care i-am adunat, Mamie și cu mine, fără măcar să ne dăm seama. Dar bunurile mobile, carnetele, amintirile? O să vorbesc cu Jean și Catherine. Soarta volumelor din colecția Pléiade mă preocupă de asemenea. Mamie și eu nu vom mai fi decât cenușă risipită în vânt. Vom fi o amintire și atât.

Traducere de Emanoil MARCU

S-a născut la Moscova în familia unui profesor universitar. De la vârsta de șase ani, scrie versuri nu doar în rusă, ci și în poloneză, finlandeză. Învăță la Moscova, apoi în pensioane din Elveția și Germania. Primele versuri pe care le publică atrag atenția lui V. Briusov, M. Voloșin, N. Gumiliov. În 1912, se căsătorește cu Serghei Efron care avea să lupte în unitățile albgardiste, mai apoi fiind nevoit să emigreze (în exil, e bănuț că ar colabora cu NKVD-ul). Între 1914-1917, Marina Țvetaeva are un roman cu poetesa Sofia Parnok, „trădat” și în mai multe poeme. În 1922 – emigreză: Berlin, Praga. În 1925, se stabilește în Franța. În 1939, se întoarce în Rusia Sovietică. La scurt timp, îi sunt arestați soțul și fiica, acesta fiind împușcat, iar Ariadna închisă în Gulag, unde avea să petreacă 16 ani. Țvetaeva aproape că nu mai scrie poezie, ci se dedică traducerilor. La începutul războiului, se evacuează la Elabuga. Nu are un loc de muncă, nu are o casă. La 31 august 1941 se sinucide. Precum cu, respectiv 11 și 16 ani mai înainte, alți mari colegi ai ei – Maiakovski și Esenin.

A editat cărțile de poeme: „Album de seară” (1910), „Verste” (1921), „Tabăra lebedelor”, „Profesia”, „Psyche” (toate – 1923), „După Rusia” (1928), poemul satiric „Vânătorul de șobolani” (1925), „Poemul sfârșitului” (1926). Proză, eseuri, memorii.

În internetul rusesc, excepționalul și extrem de bogatul site „Lumea Marinei Țvetaeva” conține cele mai multe materiale despre avangardă și avangardiști, despre protagoniștii ei care au lansat manifeste tranșante, fulminate, uneori paradoxale, contradictorii, stimulative sau enervante, ele însele – mai curând modele de text literar propriu-zis, decât teoretic; texte literare autentice – metaforice, de imaginație superioară, curajoase și inventive; manifeste de curente și școli care au făcut epocă sau doar expresii ale unor efemere ambiții neacoperite de har: predecesorii (anticipatorii, *preanunțătorii* avangardei), akmeiștii, imaginiștii, constructiviștii, satiricii, futuriștii (cubofuturiștii, egofuturiștii, „Mezaninul poezilor”, „Centrifuga”, „Liren”, „Sindicatul futuriștilor”, „41°” – Transcaucazia, grupul „Tvorcestvo” – Extremul Orient, artiști în afara grupărilor, curentelor, „Breala poezilor”...) – însă nu doar poeți, prozatori, ci și pictori, compozitori, sculptori etc. Ne putem întreba: de ce anume (această... lume) pe un site dedicate unei poetese care, la o apreciere superficial-formală, s-ar părea că nu a fost prea mult (adânc) implicată în efervescența fenomenologiei avangardiste? Răspunsul e unul simplu: Marina Țvetaeva a reformulat/ reformulat prozodia rusă din interiorul acesteia, a modificat-o intrinsec-tipologic, noua teia fiind emanată din nucleu, din esențe,

nu din forme. De unde și actualitatea, modernitatea, permanenta propulsie de contemporaneizare, „de la sine”, a creației ei – uneia din cele mai mari poetese ale lumii. *Este o carte despre viață, despre tinerețe și bătrânețe, cu o picanterie insolită – sexualitatea la vârsta a patra, descrișă pentru prima oară fără inhibiții, nescotind tabuurile.*

Marina ȚVETAEVA (1892 – 1941)

RĂSPUNS LA UN POEM

Amar e să tăinuiești recunoștința

Și să nu răspunzi la o tandră chemare,
În apropiere să vezi ceva ce te-ar amenința,
Să nu-ndrăznești a ghici unde-i adevăr, unde înșelare.

Amar e la auzul cuvântului drag
Să glumești nefiresc, blindându-ți răspunsul nefiresc.
A fost un timp – eram însetată de chemare, în prag,
Și așteptam, și chemam. (Pe cel ce nu veni – nu-l vinuiesc.)

Amar e și rușine, neiubind, neprețuind, să te ascunzi,
Dar încercând durere pentru stinsa scânteie,
La dreaptă chemare fără a cuteza să răspunzi –
Greu îmi e să joc acest prim rol de femeie.
1913-1914

* * *

Eu cunosc adevărul! Adevărurile de până acum – pulbere!
Nu trebuie, pe pământ, oamenii unii cu alții să lupte!
Luați aminte: e seară, dar vedeți: deja e noapte în sfere.
Poeți, amanți, comandați – despre ce-s cele multe și mute?

Deja vântul se așterne, pământul e înrourat,
Curând, în cer, se va potoli viforita stelară,

Și sub pământ vom adormi cu toții, neamănat,
Cei care pe pământ unii pe alții să dormim nu ne-am lăsat.
3.X.1915

* * *

Doi sori se răcesc – o, Doamne, miluiește! –
Unul – în cer, altul – în pieptu-mi se ofilește.

Cum în fața acestor sori – aș putea să-mi iert, sfinte? –
Mă lăsa nesilită să fiu scoasă din minte!

Ambii se răcesc – de la razele durerea nu-mi dă de veste!
Iar cel care se stinge întâiul, acela mai fierbinte este.
5.X.1915

* * *

Țigăneasca pasiune a despărțire!
Abia de-l întâlnești – și fugi aiurea-n orice parte
Fruntea mi-o lăsa în palme, a zăbovire,
Și mă tot gândesc, privind în noapte:

Nimeni, răscolind în scrisorile noastre,
Nu a înțeles în profunzime simplul gând,
Cât suntem noi de vicleni, adică, sub astre, –
Nouă înșine fideli rămânând.
Octombrie 1915

* * *

Mi-au fost date și glas plăcut
Și, în arcare minunată, fruntea.
Destinul gura mi-a sărutat,
Să fiu victorioasă m-a-nvățat Soarta.

Cu buzele plății danie generoasă,
Știind cu roze sicriile-a-ncununa...
Însă, în goană, cu mâna osoasă
De plete mă înșfăcă Soarta!
31.XII.1915

* * *

Ieșt-am spre heleșteu. Țărm abrupt.
Ape vineții bătând în zăpadă
Urlă înfundat. Despică fâlcile –
Ca fiarele.

Aruncat-am inelul. Dumezeu cu el!
Vede-se, nu pentru mâna mea fusese menit!
În argintul spumei te afundă, auriule,
Te pierde în cânt.

Cu arcată pală – ce mai împoașcă!
Și cu altă arcare – tânără lebadă
Ce se scaldă-clătește
În zi albăstrie!
6.II.1916

* * *

De unde o atare tandrețe?
Nu-s dintâile – aste bucle
Pe care le răsfir, și buze cunoscut-am
Decât ale tale mai întunecate.

Răsăreau și se stingeau stele
(De unde o atare tandrețe?),
Răsăreau și se stingeau ochii
Chiar lângă ochii mei.

Iar cântece și mai și ascultai
În noaptea întunecoasă
(De unde atare tandrețe?)
Chiar la pieptul cântărețului.

De unde atare tandrețe?
Și ce-i de făcut cu ea, viclean
Adolescent, cântăreț în trecere,
Cu genele – mai lungi nici că există?
18.II.1916

* * *

De nu azi, – mâine zăpada se topește.
De unul singur stai întins sub șuba uriașă.
Milă să-mi fie de tine? – veșnic îți sunt
Buzele uscate.

Pășești anevoios și beai cu greu,
Trecătorul grăbește-a se-ndepărta de tine.
Oare nu cumva între oarece degete
Rogojin* strânge foarfecele de grădinărit?

Iar ochii, ochii pe fața ta!

Două cercuri carbonizate-n anul trecut!

Vede-se, adolescent – în *neveselă* casă
Te duse – amica.

Departe – în noapte – pe asfalt – un baston,
Ușile – vraiste – în noapte – sub lovitura vântului.
– Intră – năvălește! – musafir nedorit,
În locașul meu prealuminos.
4.III.1916

**Rogojin – personaj din romanul lui F. Dostoievski „Idiotul”; cel care a ucis-o pe Nastasia.*

LUI T. V. CIURILIN*

Fâlfâie porumbei de argint,
Pierduți, vesperali...
Materna mea binecuvântare
Pentru tine e, jalnicul meu
Pui de cerb.

Siniliu-negriu, negriu –
Siniliu ți-i penetul.
Bătăioasă, zgârcită, înfocată
Semințenie.

Au mai fost doi
De același neam – s-au stins ca fulgerul negru! –
Lermontov, Bonaparte.

Te-am volnicit în ceruri,
Zboară în voia ta, zboară, durerosule!
Smeriți, blagosloviți
Porumbei fâlfâie argintii,
Argintii deasupra ta.
12.III.1916

**Tihon Ciurilin (1885-1945) – poet, reprezentant al avangar-
dismului, futurist, anarhist.*

* * *

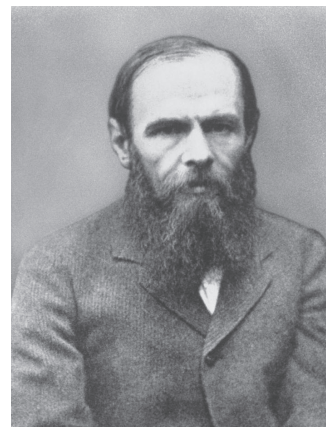
Îmi aștern – tinda – cu vâl ușor
Umbrele porumbeilor – în zbor.
Câte au fost înfier de ființe!
Umilinte!

Ies în pridvor: adie, foșnește,
Ridic fața: încălzește.
Sufletul însă – nu – se nămolește.
Nu jelește.

Pe treapta de sus – mă duc vrerile,
Peste mine se răsfrâng pleoapele.
Curând celei biserici bolta
I se va întuneca.

Cu nourii plutește Paștele,
Paștele plutește cu clopotele...
Întâia oară la Paști răstignit
Un simplu om spăsit.
22.III.1916

Traducere și prezentare de Leo BUTNARU

Leonte IVANOV

Scrisori comentate (I) • Dostoievski în Siberia

Pînă să străbată Europa și să cunoască civilizația apuseană creată „prin sînge și fier”, Dostoievski va petrece un deceniu în Siberia, ca urmare a condamnării la ocnă și a deportării celor 21 de membri ai grupului Petrașevski, din care făcuse și el parte. Sunt anii unor experiențe cumplite, de viață trăită pe viu, cel mai adesea la limita suportabilității, din care scriitorul ce abia apucase să-și facă un nume în literatură va ieși total schimbat. Pe durata detenției la Omsk^[1] i s-a refuzat dreptul de a purta corespondență și, în genere, de a scrie^[2], astfel încît Dostoievski se va cufunda în lectura *Bibliei* și în studiul caracterelor celor din jur, în majoritatea lor hoți și criminali. Condițiile erau dintre cele mai vitrege, vara „o zăpușeală de neîndurat”, iarna, „un ger insuportabil”, cînd mercurul termometrelor cobora în mod obișnuit „sub 40 de grade”. La acestea se adăugau bolile, hrana insuficientă, munca pînă la istovire și, mai cu seamă, ura celor din jur: «(Ocnașii) sunt oameni brutali, irascibili, înrăiți. Ura pe care o au față de nobili depășește la ei orice limită, și de aceea pe noi, nobilii, ne-au întîmpinat cu dușmănie și cu o bucurie răutăcioasă față de necazul nostru. Dacă ne-ar fi dat pe mîna lor, ne mîncau de vii». Momentele de depresie sunt numeroase, trăiește senzația „că e îngropat de viu”, că începe să-și piardă toate convingerile, că va sfîrși el însuși în noianul de ticăloșie. L-au salvat, se pare, perioadele de convalescență de după crizele de epilepsie, cînd rămînea internat perioade mai mari de timp, și lectura *Cărții sfinte*. Din aceasta a extras, drept reazem sufletesc, pilda lui Lazăr și pățania lui Iov, la care se raporta ori de cîte ori era copleșit de suferință. Despre beneficiile morale și scriitoricești ale unei asemenea experiențe îi va scrie, de altminteri, fratelui său, Mihail: «*A propos*. Cîte tipuri din popor am extras din ocnă, cîte caractere! M-am obișnuit cu ele

1. Din ordinul lui Petru I, pentru lărgirea și mai buna apărare a granițelor imperiului, se construiește, în 1716, Fortăreața Omsk, ce va sluji și ca închisoare. Sunt bazele viitorului oraș, înălțat în primele trei decenii ale secolului la XIX-lea, actualmente al doilea centru urban ca mărime din Siberia. În Omsk va ispăși Dostoievski cei patru ani de ocnă (1850-1854) la care fusese osîndit.

2. În 1850, legea prin care deținuților li se interzicea să posede „cerneală, hîrtie, pene de scris și cărți” a fost oarecum îmblînzită, în sensul că li s-a permis acestora să dispună de „cărți și reviste duhovnicești”.

și, de aceea, se pare, le cunosc destul de bine. Cîte povești de-ale vagabonzilor și tilharilor și, în genere, întreaga lor existență nenorocită și sumbră. Îmi va ajunge pentru volume întregi. Ce popor straniu. În genere, pentru mine timpul nu este pierdut. Dacă n-am reușit să cunosc Rusia, poporul rus îl cunosc bine, atît de bine, cum, poate, nu sunt mulți cei care-l știu. Dar aceasta este mica mea vanitate! Scuzabilă, sper.»^[3]

În ianuarie 1854, se înrolează ca simplu soldat în Batalionul 7 de linie din Semipalatinsk^[4], își recapătă dreptul de a purta corespondență și avansează, treptat, pînă la gradul de sublocotenent (în 1857). Tot acum schițează planurile unor viitoare scrieri, *Amintiri din Casa Morților*, *Visul unchiului*, *Satul Stepancikovo și locuitorii săi*, notează în „caietul siberian”, după exemplul lui Vladimir Dal'^[5], pe care îl citește în această perioadă, date etnografice, expresii populare, obiceiuri de la fața locului, simte, precum biblicul Lazăr, că „învie din morți”, că anii petrecuți în ocnă „au rămas în urmă, sunt doar un vis apăsător” și că „au fost nu spre pieirea sa, ci întru slava lui Dumnezeu”^[6]. Îndrăgostit de Maria Dmitrievna Isaieva^[7], Dostoievski obține, după îndelungi ezitări din partea viitoarei mirese, mîna acesteia. Este prima din „iubirile chinuitoare” pe care le-a trăit scriitorul, în parte exaltată, în parte livrescă, nefericită în esență, astfel că viitoarele eroine din cărțile dostoievskiene vor plăti polița nefericirii conjugale a creatorului lor.

Scrisoarea pe care o propunem cititorilor revistei „Hyperion” rezumă călătoria de întoarcere din Siberia a lui F.M. Dostoievski, după ce, în martie 1859, este trecut în rezervă (la cerere, pe motiv de boală) și obține dreptul de a se stabili în partea europeană a Rusiei, cu excepția guberniilor Moscova și Sankt-Petersburg. Cu destinatarul acestei epistole, Artemi Ivanovici Giejbowicz^[8], scriitorul se împrietenise pe parcursul „anilor de

3. Scrisoare din 22 februarie 1854.

4. Oraș în partea răsăriteană a Kazahstanului, amplasat pe ambele maluri ale rîului Irtîș. Inițial, a existat Fortăreața Semipalatinsk, înălțată în 1718.

5. Vladimir Dal' (1801 – 1872), celebru lexicolog, medic și scriitor, autorul *Dicționarului explicativ al limbii ruse vii* (prima ediție, 1867), apropiat al lui Pușkin, Jukovski și Gogol. În povestirea *Țiganca* din 1830, găsim o interesantă descriere a Iașilor la acea dată.

6. Scrisoare din 6 noiembrie 1854, adresată fratelui său Andrei.

7. Maria Dmitrievna Dostoievskia (1824 – 1864), fostă Isaieva, prima soție a lui Dostoievski, prototip pentru mai multe eroine din scrierile acestui autor.

8. Artemi Ivanovici Giejbowicz (m. 1865) era comandant de companie în Batalionului 7 de linie din Siberia, unde a slujit

cătănie” și-l aprecia îndeosebi pentru faptul că l-a cruțat de la istovitoare exerciții militare, cărora nu le-ar fi făcut față, slăbit în urma acceselor de epilepsie și a condițiilor din ocnă. S-a atașat și de cele două domnișoare aflate în casa șefului său, Zinaida Artemievna și Lizaveta Nikitișna^[9], cărora le-a inoculat dragostea pentru literatură și le-a îndrumat lecturile. Despre impactul lui Dostoievski asupra „perioadei de ucenicie” din viața celor două fete vorbește prima dintre ele: «Ne plăcea foarte mult să mergem la familia Dostoievski, pentru că erau întotdeauna foarte buni și tandri cu noi, ne hrăneau cu tot felul de dulciuri și ne dăruiau diferite lucrăsoare... Păstrez chiar și astăzi din aceste cadouri un coșuleț din sidef, montat în bronz, cu o nestemată roșie pe mâner. Dar cel mai mult ne plăcea la Dostoievski faptul că Fiodor Mihailovici ne permitea să stăm în cabinetul său, ne dădea cărți, iar noi, cufundați în lectură, uitam de tot ce era pe lume».^[10] Zinaidei Artemievna îi va lăsa scriitorul propria-i bibliotecă, în momentul părăsirii Siberiei.

Către A.I. Giejbowicz, Tver^[11], 23 octombrie 1859

Preabunule și neuitatul nostru prieten, nobile Artiom Ivanovici, nu voi încerca să mă justific în fața dv. pentru îndelungata-mi tăcere, dar, chiar dacă mă fac vinovat față de dv., atunci, vă jur, sunt fără vină! Eu și soția nu numai că nu v-am uitat, pe dv. și scumpa dv. familie, dar, se pare, n-a trecut zi fără să ne aducem aminte de dv. și să vă pomenim cu inima fierbinte. În momentul în care am primit aici scrisoarea dv., pe care ați început-o atât de neprietenesc cu «mult stimat domn!», am început să am muștrări de conștiință și mi-am reproșat îndelunga tăcere. E drept, puteam să vă scriu și mai înainte o scrisoare, dar treburile mele erau atât de încurcate, încât, doar ce mă pregăteam să înșir câteva rânduri, că pe dată îmi cădeau pe cap cine știe ce probleme greu de rezolvat: aleargă, sfătuieste-te, cere și răspunde în mod formal. La o adică, în felul acesta nu se poate povesti; mai bine să vă descriu întreaga noastră călătorie^[12], chiar de pe 2 iulie și, din povestire, veți vedea singur cu ce am fost ocupat în mod special și ce anume mă frământa. — N-o să uit niciodată ultima noastră zi de despărțire, când (în treacăt fie spus) am ciocnit pe rînd câte un pahar cu fiecare. În a doua zi a călătoriei, am vorbit despre dv. tot timpul. În cele din urmă, am ajuns la Omsk; vremea era neasemuit de frumoasă, iar drumul minunat. La Omsk, am stat trei sau patru zile. L-am luat pe Pașa^[13] din corpus; am trecut pe la vechile cunoștințe și pe la oficialități, cum ar fi de Grave^[14] ș.a. Valihanov^[15] m-a anunțat că este chemat la Petersburg și că, peste

o lună, va pleca într-acolo. Prin el am făcut cunoștință cu o familie aleasă, cu Kapustinii (o știți cumva?), aceasta se află acum la Tomsk^[16]; sunt oameni simpli și distinși, cu suflet ales. Pentru orice eventualitate, dacă se va întâmpla să ajungeți la Tomsk (ei, cînd o fi), faceți neapărat cunoștință cu ei și amintiți-le de mine. Ne-am cunoscut bine; sunt oameni fără nici un fel de pretenții. Dar, în genere, Omskul mi-a plăcut cumplit și mi-a trezit gânduri și amintiri triste. În clipa în care am părăsit Tomskul, mi-am luat rămas-bun de-a adevăratelea de la Siberia. Drumul a început să fie peste toate de prost, Tiumenul^[17] însă e un oraș mareț, negustoresc, industrial, populat, confortabil, tot ce doriți. Am rămas acolo (nu țin minte din ce motiv) vreo două zile. Pe drum, în prima jumătate a călătoriei, am avut două crize și, din acel moment, ele au intrat în grevă. Poștaşul nostru, Nikolaev, s-a nimerit a fi un om de cea mai bună calitate, serviabil, bun la suflet, chiar dacă nu peste măsură de priceput. Ca și caracter, ca tip, un om din cale-afară de remarcabil. O inimă dintre cele mai bune și mai nobile, deși puțin fanfaron. Ne-am împrietenit și ne-am înțeles pe drum cum nu se poate mai bine, iar el a rămas foarte mulțumit și a plîns ca un copil la despărțire. Dacă se va nimeri la Ayaguz^[18] cu poșta, ademeniți-l la dv., vă va povesti multe. Trec peste o bună parte din observațiile și impresiile de drum. Vremea se păstra minunată, aproape că întreg drumul trăsura nu s-a stricat (nici măcar o dată!), n-a trebuit să așteptăm din lipsă de cai, dar scumpea, dar prețurile din stațiile de poștă – să te ferească Dumnezeu! Vrei să cumperi o bucată de ceva, întrebi de preț și te uiți în ochii lui cu teamă: nu cumva ai de-a face cu un smintit! Nicăieri în lume nu găsești asemenea prețuri! De aceea i-a răsplătit natura. Mărețele păduri din Perm și apoi din Viatsk sunt nemaipomenite^[19]. În Perm însă rar de mai vezi terenuri în paragină de-a lungul drumului: totul a fost arat, totul lucrat, totul are un preț. Așa, cel puțin, mi s-a părut. La Ekaterinburg^[20], am rămas vreme de-o zi și am fost ispitiți: am cumpărat tot felul de articole, de vreo 40 de ruble: mățanii și 38 de tipuri diferite de roci, butoni, nasturi ș.a. Le-am cumpărat pentru cadouri și, ar fi păcat să spun, am plătit extrem de puțin, așa încît aici costă aproape dublu. Într-una din serile încîntătoare, pe la orele cinci după amiază, rătăcind prin ramificațiile muntoase ale Uralilor, prin păduri, am dat în cele din urmă de granița dintre Europa și Asia. Un stilp impunător fusese plasat acolo, cu inscripții, iar lângă acesta, într-o izbă, un invalid. Am coborît cu toții din trăsură, iar eu mi-am făcut cruce, pentru că a dat Domnul să văd în sfîrșit pămîntul făgăduinței. După care a ieșit la iveală plosca dv. împletită, plină cu votcă de portocale amare (din fabrica lui Striter^[21]), și am băut împreună cu acel invalid pentru despărțirea de Asia, a băut și Nikolaev, și surugiul (și cum ne-a mai dus apoi!). Am stat de vorbă și am plecat să ne plimbăm prin pădure, la cules de fragi. Am strîns destul de mult. De altfel, dacă e să povestești așa, nu vei

Dostoievski după ispășirea celor patru ani de ocnă.

9. De vreme ce avea alt patronimic, e posibil să fi fost nepoata sau fica adoptivă a lui Artemi Ivanovici Giejbowicz.

10. Zinaida Sitina, *Din amintirile despre Dostoievski*, în: „Istoriceskij vestnik”, 1885, t. 29.

11. Important centru pe Volga, întemeiat în 1181. În acest oraș, amplasat între cele două capitale ale imperiului, va rămîne Dostoievski pînă la obținerea acceptului de a se stabili la Petersburg.

12. Este vorba despre drumul de întoarcere al lui Dostoievski din Siberia (Semipalatinsk) în partea europeană a Rusiei (Tver).

13. Pavel Aleksandrovici Isaev (1847-1900) este fiul vitreg al lui Dostoievski și prototip al personajului A. Lobov din *Eternul soț*.

14. Aleksei Fiodorovici de Grave (1793 - 1864) era comandantul Fortăreței din Omsk. A încercat, pe cît i-a stat în putere, să ușureze soarta condamnaților din grupul Petrașevski aflați în detenție.

15. Chokan Cinghizovici Valihanov (1835 – 1865) – unul din cei mai însemnați promotori ai culturii cazahe, istoric, etnograf

și folclorist. De Dostoievski, pe care l-a cunoscut în 1854 la Omsk, îl va lega o strînsă prietenie, curmată prin moartea prematură a lui Valihanov, de tuberculoză.

16. Oraș siberian, întemeiat în 1604, din porunca țarului Boris Godunov.

17. Tiumen este primul oraș rusesc din Siberia, fondat în 1586.

18. Oraș în partea răsăriteană a Kazahstanului, în apropiere de granița cu China.

19. Perm – regiune din estul părții europene a Rusiei, străbătută de riul Kama; centrul administrativ al acesteia este orașul Perm, întemeiat în 1723. Viatka - regiune învecinată cu prima, loc de exil pentru mulți dintre scriitorii ruși (Herzen, Saltikov-Șcedrin etc.).

20. Unul dintre cele mai mari orașe ale Rusiei, fondat în 1723, centru administrativ al regiunii Svredlovsk.

21. Fiodor Aleksandrovici Striedter – fondatorul unei renumite fabrici de băuturi spirtoase în Petersburg.

ajunge nicicum la miezul problemei. În Kazan^[22], am rămas ceva mai mult timp. Mai aveam 120 de ruble de argint, ceea ce, pentru a ajunge la Tver, era de bună seamă puțin. Încă din Semipalatinsk i-am scris fratelui să-mi trimită înainte, la Kazan, 200 de ruble, prin poștă, la post-restant. Am decis să așteptăm banii și ne-am instalat într-un apartament bun la un hotel. O scumpete de neconceput. Am așteptat vreme de zece zile, ne-a costat aproape 50 de ruble. M-am abonat chiar să citesc cărți la biblioteca din Kazan, dar, cu toate acestea, nu știam ce să fac. Fratele însă a primit scrisoarea târziu, ceva de neiertat, și, în cele din urmă, ne-a trimis 200 de ruble. Am și plecat pe dată. La Nijni^[23], am ajuns chiar la destrămarea iarmarocului; am sosit noaptea și, vreme de două ceasuri, am rătăcit prin oraș, oprindu-ne pe la toate hotelurile; peste tot era plin. În cele din urmă, am găsit ceva în genul unei chișimii, dar și pentru ea ne-am bucurat. A doua zi, ne-am dus la Annenkov (exilatul din Tobolsk^[24]; acum e consilier la Nijni). Doar că acesta se afla în concediu, iar toată familia lui locuia la țară. Tot atunci am pornit să văd iarmarocul. Ei bine, Artemi Ivanovici, o impresie dintre cele mai puternice! Am colindat vreo două-trei ore și n-am văzut decît marginile. Ca să văd toate cele mi-ar fi luat o lună. Cu toate acestea, impresia e deosebită. Ba chiar peste măsură de mișcătoare. Nu în zadar i s-a dus vestea. În aceeași zi, am părăsit Nijni cu destinația Vladimir^[25]. La Vladimir, m-am văzut cu Homentovski^[26]; el e acolo șeful comisiei de aprovizionare. Un om extrem de bun și de nobil, numai că se autodistrugă ca urmare a propriei nobleți. Înțelegeți: de băutură. E înconjurat de Dumnezeu știe ce fel de oameni, care nu-l merită. A trecut pe la noi, și-a povestit aventurile din străinătate și a făcut-o excelent. Am tras, în acea seară, o băută pe cîste. În cele din urmă, ne-am urnit din Vladimir. Cel mai aproape ne era să ajungem la Moscova; numai că, întîi de toate, mi-era interzis formal să intru în capitală. Apoi, să ajung la Moscova, să-mi văd surorile și să nu stau acolo vreo săptămînă mi-era imposibil. Le-aș fi pricinuit bătaie de cap, așa că am decis, dar nu la Iaroslav, așa cum stabilisem pe drumul spre Semipalatinsk, ci la lavra de la Serghieiev Posad (la 60 de verste de Moscova)^[27] și, străbătînd gubernia Moscovei, să intru în gubernia Tversk. Am decis și am început să regret. Un drum mare nu există; surugii sunt independenți, așa că, pentru 150 de verste, mi-au luat întreit față de cît m-ar fi costat cu căruța poștei. De aceea, Mănăstirea Sf. Serghei ne-a răsplătit pe deplin. N-am fost în ea timp de 23 de ani. Ce

arhitectură, ce monumente, săli bizantine, biserici! Sacristia ne-a uluit cu totul. În sacristie, mărgăritarele (minunate) se măsoară în cetverici^[28], smaraldele au cîte trei verșoci^[29], diamantele costă cîte o jumătate de milion bucata. Odăjdii din cîteva secole, lucrături de mînă ale țarinelor și țarevnelor ruse, hainele de casă ale lui Ivan cel Groaznic, monede, cărți vechi, tot felul de rarități: n-ai mai ieși de acolo. În cele din urmă, după îndelungi peregrinări, am poposit la Tver; am tras la un hotel, prețurile peste măsură. A trebuit să închiriem o locuință. Locuințe multe, mobilată însă nici una, or, să cumpăr pentru cîteva luni mobilă, nu-mi dă mîna. În sfîrșit, după cîteva zile de căutări, am găsit o locuință care nu e locuință, o cameră care nu e cameră, trei cămăruțe mobilate, pentru 11 ruble de argint pe lună. Și încă slavă Domnului! Am început să-mi aștept fratele. Pînă nu demult, acesta fusese bolnav, mai să moară. În cele din urmă, s-a pus pe picioare și a venit. Să fi văzut ce bucurie. Trenul ajunge la ora trei dimineața, iar stația se află la trei verste de Tver. Am plecat într-acolo să-l întîmpin. Cîte n-am vorbit; ce mai, asemenea clipe nu pot fi redat. A rămas la mine vreo cinci zile, a plecat la Moscova, iar apoi, la întoarcere, a mai stat două zile. Împreună cu el am pus totul la cale, toate treburile mele. Am hotărît, întîi de toate, să zăbovim pînă pe 8 septembrie (toți vorbeau despre manifest, îl așteptau), dar manifestul n-a mai fost dat, chiar dacă au fost făcute numeroase acte de milostenie.^[30] Atunci, m-am dus la colonelul de jandarmi de aici, i-am cerut sfatul, iar acesta mi-a spus că modalitatea cea mai simplă ar fi să-i scriu prințului Dolgorukov (șeful jandarmilor)^[31]. Așa am și hotărît. Am scris depeșă, printre alții și lui Tottleben^[32], prin Wrangel^[33], care s-a dovedit a fi în Petersburg. În timpul acesta, trece prin Tver unul din foștii mei cunoscuți, care îi știa pe toți din localitate. Prin el, am făcut cunoștință cu două-trei familii și, ce e mai important, cu guvernatorul, generalul-adjutant, contele Baranov.^[34] Acesta s-a dovedit unul din cei mai minunați oameni, dintre cei mai rari care se pot întîlni. Printre altele, i-am povestit că vreau să-i scriu lui Dolgorukov; și-a arătat interesul, dar mi-a spus să mai aștept, deoarece suveranul se află în voiaj, iar prințul Dolgorukov îl însoțește (NB. – la cinci zile după aceasta, împăratul s-a înapoiat la Petersburg). M-am pus pe așteptat, dar, cu toate acestea, am alcătuit multe misive: am vrut să-i scriu și lui Dolgorukov, și lui Tottleben, și lui Rostovțev.^[35] Brusc, mi-a venit în minte o idee minunată: să-i scriu direct împăratului. Merg la Baranov, îi cer părerea, iar Baranov mi-a îndreptățit pe deplin gîndul, mai mult, s-a angajat să predea scrisoarea în numele său, prin intermediul unui

22. Actualmente capitală a Republicii Tatarstan, orașul Kazan are o vechime de cel puțin un mileniu. Datorită poziției sale geografice (port pe malul stîng al fluviului Volga), a fost un important centru comercial (în relațiile dintre Europa și Asia) și politic pe vremea Hoardei de Aur, devenit apoi capitală a Hanatului tătar. În 1552, este cucerit de Ivan cel Groaznic și intră în componența Imperiului rus.

23. Nijni Novgorod - vechi oraș rusesc, la confluența a doua mari cursuri de apă, Oka și Volga, întemeiat de cneazul Iuri Vsevolodovici în 1221.

24. Ivan Aleksandrovici Annenkov (1802 – 1878) – decembrist, condamnat la ocnă, stabilit ulterior la Tobolsk, unde va face cunoștință cu Dostoievski în 1850.

25. Oraș situat la 180 km nord-est de Moscova, pe malul râului Kleazma, fondat de cneazul Vladimir Sveatoslavici în anul 980.

26. Mihail Mihailovici Homentovski (1820 – 1888) – general de brigadă, șeful comisiei de aprovizionare din Vladimir. Dostoievski l-a cunoscut la Semipalatinsk.

27. Serghieiev Posad – unul dintre cele mai importante centre ale Ortodoxiei ruse, cristalizat în jurul Mănăstirii cu hramul Sfintei Treimi, întemeiate de Sf. Serghei din Radonej în 1337. În acest complex monahal au fost filmate cîteva scene din *Frații Karamazov*, versiunea lui Ivan Pîrîiev din 1969.

28. *Cetverik* – veche unitate de măsură din Rusia, alcătuită din patru părți.

29. *Verșok* – unitate de măsură pentru lungime în vechea Rusia, egală cu 4, 4 cm.

30. Este vorba de manifestul imperial, ce urma a fi emis cu prilejul majoratului urmașului la tron al lui Aleksandr II.

31. Prințul Vasili Andreievici Dolgorukov (1803 – 1868) a fost numit șef al jandarmilor în 1856 și a rămas în funcție vreme de 10 ani.

32. Eduard Ivanovici Tottleben (1818 – 1884), conte, inginer militar, erou al Războiului Crimeii. Cu fratele acestuia, Dostoievski a fost coleg de cameră, pe vremea cînd urma cursurile Școlii superioare de ingineri din Petersburg.

33. Aleksandr Egorovici Wrangel (1833 – 1915), diplomat, jurist, arheolog, pasionat călător. Este autorul *Amintirilor despre Dostoievski în Siberia. Anii 1854- 1856*, volum apărut în 1912.

34. Pavel Trofimovici Baranov (1815 – 1864), conte, general-guvernator în Tversk, posibil prototip al personajului von Lembke din *Demonii*.

35. Iakov Ivanovici Rostovțev (1803 – 1860), conte, general de infanterie, membru în comisia de anchetă a grupului Petrașevski.

văr primar, contele Adlerberg.^[36] Am conceput scrisoarea; în ea, îl rugam totodată să-l aranjeze și pe Pașa la gimnaziu sau la liceul militar, și iată că au trecut deja cinci zile de când scrisoarea a fost trimisă. Aștept răspunsul și, vă dați seama, bunule Artemi Ivanovici, în ce frământare? Poate că, în clipa de față, soarta mea e deja pecetluită. Pot fi două situații: fie că suveranul va însăși chiar pe scrisoarea mea: se permite. În cazul acesta, peste câteva zile voi merge la Petersburg și toate grijile mele iau sfârșit; fie că suveranul va dispune transferul cazului meu la Dolgorukov pentru relații: nu cumva există în privința mea piedici deosebite. Piedici deosebite nu pot să existe, doar că permisiunea și rezolvarea problemei va fi făcută în acest caz cu mult mai târziu; posibil, abia spre Crăciun. Într-un cuvânt, acum, din cauza așteptării, nu-s în apele mele. O singură speranță de nezdruincinat: milosîrnia suveranului. Ce om e acesta, ce om măreț pentru Rusia este el, Artemi Ivanovici! Aici, totul se vede și se aude mai bine. Multe, multe lucruri am auzit aici. Și cu ce dificultăți se confruntă!^[37] Există nemernici, cărora nu le sunt pe plac măsurile sale izbăvitoare, iar toți ceilalți oameni sunt cu neputință de îndreptat. Să-l ajute Dumnezeu! În paralel cu aceste griji, le-am avut pe cele legate de mijloacele bănești. În cele din urmă, și acestea au luat sfârșit. M-am despărțit de „Russkii vestnik”^[38], iar „Otecestvennie zapiski”^[39] mi-au oferit 120 de ruble de coală, voi primi în total 1 800 sau 2 000 de ruble de argint. Pe deasupra, vreau să vînd o selecție din scrierile mele anterioare; îmi vor da cam o mie cinci sute sau două mii de ruble de argint. Iată, pe seama acestor două lucruri vîndute voi și trăi o vreme. Toate acestea mi-au pricinuit mari bătăi de cap. Ba chiar și acum cînd însăilez aceste rînduri principalele griji încă nu s-au încheiat. Iată de ce, cu nesfîrșitele preocupări și frământări pe cap, n-am apucat să vă scriu, neprețuite prietene, Artemi Ivanovici! Acum însă e cu totul altceva. Cît de curînd, toate frământările vor lua sfârșit. Mai rămîn doar griji-le obișnuite, cele de zi cu zi, însă cu mai puțină alergătură. Vă voi scrie mai des. Scrieți-ne și dv., scumpul nostru prieten. Or, la faptul că aș putea să vă uit vreodată, nici să nu vă gîndiți! Nu există, cred, pe lume un om mai devotat dv. și care să vă respecte mai mult! Iar acum, de vreme ce v-am vorbit cu de-amănuntul despre mine și numai despre mine, permiteți-mi să aduc vorba, dragul meu, și despre dv. și despre memorabila dv. familie.

Și, înainte de orice, toate cele din Semipalatinsk îmi sunt atît de vii în memorie, și felul în care ne-ați primit, și cît de cordial ne-am împrietenit în ultimul timp. Și buna Praskovia Mihailovna^[40], și chipurile dragi ale domnișoarelor dv., Zinaida Artemievna și Lizaveta Nikitișna, toate acestea sunt pentru mine neșterse și de neuitat. De aceea scrieți-mi, scrieți-mi cît mai amănunțit. Dar, despre aceasta la sfîrșitul scrisorii, iar acum despre o anume trebușoară. Vă amintiți, probabil, Artemi Ivanovici, că am dorit întotdeauna, pentru educația scumpilor dv. copii, să vă mutați în Rusia, în cel mai bun loc, și, fiindu-vă devotat cu tot sufletul, vă spuneam cu tristețe că nu va aflați în locul ce vi se cuvine, că vă mulțumiți cu o leafă de nimic și vă irosiți viața, or, printre altele, munciți, vă bateți capul, suportați grijile și neplăcerile serviciului ș.a.m.d. Vă amintiți de toate acestea și, probabil, nu vă gîndiți la faptul că, la rîndul meu, le-aș fi putut uita. La Vladimir, într-un

moment favorabil, am discutat cu Homentovski (și, înainte de orice, fiți încredințat, preabunule Artemi Ivanovici, că nu voi vorbi cu nimeni cu ușurință ori într-un mod nesperios despre problemele dv.; mai mult: toți cei care vă cunosc, vă privesc cu respect; și în ce mă privește, în discuțiile pe care le port cu oamenii despre dv., fac în așa fel, încît, chiar dacă nu sunteți de față, trebuie să vă privească cu respect. În fine, aduc vorba despre dv. fără să vă înfățișez cituși de puțin ca pe un solicitant oarecare, ci o fac pur și simplu dela sine, ba și de o așa manieră, că dv. sunteți capabil să sfințiți orice loc). Homentovski e unul dintre cei mai virtuoși oameni, iar cu el am putut discuta; cu alte persoane nici măcar nu voi aduce vorba. Ascultîndu-mă deosebit de atent, Homentovski mi-a spus cu multă înțelepciune: că locuri în Rusia există, firește, că se găsesc și în departamentul său locuri bune, liniștite; numai că salariile nu sunt prea mari și, chiar dacă sunt considerabil mai mari față de cele din batalioanele din Siberia, în Rusia prețurile pentru orice lucru sunt cu mult mai ridicate decît cele din Siberia și că, într-o atare situație, e nevoie de un post cu un salariu de 600 sau 700 de ruble, cel puțin. Altfel, nici n-are rost să te gîndești, dar că asemenea posturi, cu asemenea prețuri sunt puține, iar candidați pentru ele foarte mulți. Dar că un om cinstit și dornic să se țină de lucru, în opinia sa, e oricînd capabil să ocupe locul cui va, dar că cele mai bune sunt posturile particulare. Au apărut atîtea companii particulare, direcții, societăți, în cît oamenii cinstiți și de bună credință sunt la mare căutare, iar salariile sunt colosale. Un singur neajuns, faptul că vă aflați în Siberia. În Rusia, cu o recomandare, problema s-ar putea aranja repede și nici nu e nevoie pentru asemenea locuri de muncă particulare nici cunoștințe tehnice de specialitate deosebite, nici cine știe ce greutăți și tertipuri, ci, pur și simplu, cea mai importantă cerință: activitate și cinste. Această problemă fiind încheiată, am deschis discuția cu Homentovski despre Vasilcikov.^[41] Voiam să afl: în ce relații se află cu acesta? S-a dovedit că relațiile erau excelente (iar Homentovski nu m-ar minți). Atunci i-am spus că, dacă, spre exemplu, din cine știe ce nevoi, mai exact, în caz de persecuții la serviciu, transfer etc., într-un cuvînt, ați avea nevoie la serviciu de ajutorul unei asemenea persoane, precum Vasilcikov, atunci puteți conta pe sprijinul lui Homentovski (care se află pe linia aceleiași prietenii cu Vasilcikov)? La care, Homentovski mi-a răspuns: că, dacă va trebui să cereți ceva pe linie de serviciu sau să scrieți ceva, atunci își dă cuvîntul de onoare că va înainta cererea dv. lui Vasilcikov și că, în majoritatea situațiilor, vă puteți baza pe un succes cert. Vă scriu acestea, preabunule Artemi Ivanovici, pentru a avea în vedere acest lucru, pentru orice eventualitate. Și dacă, pentru orice eventualitate, veți avea nevoie de ceva: atunci un om puternic, precum Vasilcikov, nu e de prisos. Apoi, obișnuindu-mă aici, în Tver, i-am spus la un moment dat contesei Baranova, în toiul unei discuții: «Oare contele n-are nevoie un om pe deplin cinstit, indiferent pe ce post?» Iar ea mi-a răspuns: «De-ați ști cîtă nevoie are». Atunci i-am spus cîte ceva despre dv.; v-am descris pe dv., familia dv. ș.a.m.d. Dar am vorbit în general, ba nici n-am pomenit numele dv. de familie ori locul în care vă aflați. (Voiam să vorbesc mai apoi cu însuși contele). Numai că ea i-a spus toate acestea în aceeași zi și, cînd ne-am întîlnit din nou la niște cunoscuți, ea mi-a spus: «I-am vorbit soțului despre acel ofițer, despre care mi-ați povestit atunci; unde se află și cine e?» I-am răspuns. Auzind că vă aflați în Siberia, s-a minunat: «Dar, cum poate, la o asemenea distanță, să vină în Rusia?» I-am zis: să admitem că acest lucru e greu, dar, presupunînd că această dificultate e înlăturată, atunci ce-ar mai fi? Mi-a răspuns: «Un om cinstit are pretutindeni căutare, la soțul meu în primul rînd, pe baza spuselor dv.; însă mi-ați vorbit

36. Aleksandr Vladimirovici Adlerberg (1818 – 1888) – conte, general, ministru al Curții imperiale.

37. Suveranul rus era frământat de problema eliberării țărănilor din robie.

38. Una dintre cele mai cunoscute și mai influente reviste din Rusia, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, condusă de M.N. Katkov. A apărut la Moscova, între 1856 și 1887, după care la Petersburg, pînă în 1906.

39. Revistă de literatură din Petersburg, a apărut între 1818 și 1884.

40. Soția destinatarului scrisorii lui Dostoievski și mama Zinaidei Giejbowicz.

41. Viktor Ilarionovici Vasilcikov (1820 – 1878) – prinț, general, combatant în Războiul Crimeii. În 1853, vine cu o misiune specială din partea împăratului Nikolai I la București, la comandantul Armatei ruse de sud, prințul Gorceakov.

despre familia lui, știți oare care sunt prețurile pe aici? De prima dată, nu poți să-i oferi un post cu un salariu mare, or, cu un salariu mic se poate oricând. Dacă ar fi un serviciu privat...» Cu aceea, problema s-a și încheiat deocamdată. Am fost foarte bucuros că, de data aceasta, am vorbit așa, în treacăt; apoi, sunt bucuros și pentru că am de gând să vorbesc mai târziu eu însumi cu contele, de data asta la modul serios. Dar, nu despre un post la Tver sau în gubernia Tver voi vorbi, îmi stau în minte alte planuri și iată care sunt: am două căi, prima din ele: prin conte, voi face cunoștință la Petersburg cu rudele sale (așa sper), printre alții, și cu Adlerberg; prin intermediul altor persoane, cu Rostovțev, în fața căruia mă voi înfățișa neapărat eu însumi și pe care îl cunoaște de aproape Piotr Piotrovici Semionov^[42], călătorul, cel care a fost la noi la Semipalatinsk. Printr-un alt cunoscut de-al meu, sper foarte mult să fac cunoștință cu multe persoane din Moscova. Fac cunoștință cu acești domni pentru că voi avea nevoie de ei. Sunt cu toții oameni cu greutate și e imposibil ca, dacă se poate face ceva în privința unui post potrivit la stat pentru dv., să nu poată fi făcut prin acești oameni. Repet din nou, Artemi Ivanovici, nu voi arunca vorbe în vânt, nu voi fi lipsit de seriozitate, nici chiar numele dv. nu-l voi pronunța acolo unde nu este cazul și, în genere, voi fi cu ochii în patru. Dacă, prin acești oameni, nu se va ivi vreun post, înseamnă că nu se va ivi prin nimeni altcineva. În acest caz, mai există și o a doua cale: să căutăm un post privat, cu un salariu mare, pentru că eu trag speranța să fac cunoștință și cu acești domni-industriași. Cel puțin, nu mă voi da la o parte.

Iar acum încheierea. Îmi dau foarte bine seama, Artemi Ivanovici, considerați toate acestea aproape imposibil de realizat; țin minte că, la Semipalatinsk, m-ați privit zîmbind. Ascultați-mă totuși pînă la capăt: mai întîi, nu mă dau nicidecum drept cineva care împarte posturile și niciodată nu-mi voi asuma un asemenea rol peste măsură de prostesc. Sunt un om neînsemnat și-mi știu lungul nasului. Dar, într-o oarecare măsură, cunosc și realitatea din jur și știu de ce anume trebuie să mă folosesc pentru propriul folos și întru folosul prietenilor mei. Pentru dv., o fac în calitate de prieten, sincer, dorindu-vă din toată inima fericirea. Dv. înșivă, chiar dacă m-ați privit cu neîncredere atunci cînd v-am vorbit despre acest lucru la Semipalatinsk, nu mi-ați interzis să mă străduiesc. La urma urmei, îmi dau silința numai și numai în folosul dv., mai exact, acționez în nume propriu, și nu în numele dv., nu vă etalez drept solicitant, respectul față de dv. nu va avea de suferit, ba chiar nici numele nu vi-l voi rosti, acolo unde nu este cazul. În plus, înainte de orice, examinez cu atenție oamenii și problema. Știu eu însumi prea bine că toată această poveste se poate încheia cu fleacuri, fără nici un rezultat, adică prin eșec. Dar, dacă Dumnezeu mă va ajuta, n-o să mă apuc să acționez, fără să vă prezint mai înainte cele mai clare dovezi ale justiției și sorților de izbîndă ale problemei. În acel moment, decizia finală o veți lua singur. Dv. sunteți stăpîn pe propriul destin, nu altcineva, și, dacă ceva o să vi se pară confuz ori nesigur, puteți respinge categoric acel lucru. Cît privește mutarea din Siberia, aceasta e o problemă cu totul exterioară, pe deplin realizabilă și depinde numai de bani. Iar aspectele bănești se aranjează în moduri diferite. În sfîrșit, vă spun toate acestea fără teamă: știu cu cine stau de vorbă; sunteți un om înțelept, de valoare și n-o să vă amăgiți cu speranțe deșarte, n-o să dați vrabia din mîna pe cioara de pe gard, să pierdeți ceea ce este sigur pe ceva incert. Așa vă sfătuiesc: să nu vedeți în visele și speranțele mele niște aiureli și, între timp, permițeți-mi să mă

strădui și să caut. Ei, dacă dă Dumnezeu să reușim, cu atît mai bine, de ce să irosim ocazia? Dar nici nu puteți să rideți pe seama înfrigurării mele. Sunteți un om nemaipomenit și înțelegeți că acționez absolut dezinteresat și doar în numele prieteniei ce v-o port, pentru că vă iubesc în mod sincer, la fel și pe toți ai dv. Dacă visurile mele par hilare, voi fi primul care o să rîd de ele; conștiința mea va fi însă liniștită, pentru că știu că nu sunt capabil să vă provoc îngrijorare ori să vă mîhnesc; sunteți o persoană inteligentă și nu veți da crezare nici unui fapt, pînă ce nu vi se va propune ceva pozitiv. Dar nici în alt mod nu pot să vă fac vreun rău. Și, în sfîrșit, e o chestiune de mai târziu, nu de acum, chiar și în caz de reușită. Dar, destul despre asta. Vom mai vorbi după aceea; mai avem multe de discutat. Curînd, o să vă scriu din nou, fără să mai aștept răspunsul dv.; mai zăbovesc pînă ce treburile mele se aranjează; cum se aranjează, vă și anunț. E posibil să vă scriu chiar și înainte de asta. Vă rog să-mi scrieți și dv. prieteneste, ca de la un frate la altul. Și iată cîteva instrucțiuni: în prima dv. epistolă să ne informați, în primul rînd, despre Ayaguz, despre cunoștințele dv. și despre viață în general, cît mai amănunțit: ce fel de oameni sunt, ce chipuri. În al doilea rînd, cum vă merge la serviciu, așa, în genere? În al treilea, cu cît mai multe amănunte despre familia dv., și, în special, despre Zinaida Artemievna și Lizaveta Nikitișna: ce fac, cu se ocupă, ne mai țin minte? Spuneți-le că le sărut mîinile și le rog să nu se supere că nu le-am trimis pînă acum scrisori și că nici de data aceasta nu le trimit. Foarte curînd le voi scrie separat. Că doar nu mi-am uitat promisiunea. Scrieți-mi cum stă cu sănătatea Praskovia Maksimovna^[43] și dacă își mai amintește de noi. Or, Maria Dmitrievna plînge uneori cînd își aduce aminte de dv. Ei, Doamne! Din cîte se pare, a pregătit și o scrisoare pentru dv. Scrieți-mi, în sfîrșit, despre toți cei din Semipalatinsk și Ayaguz, dacă există acolo persoane care ne știu; spuneți-mi de Mihail Ivanovici Protasov, un om drag nouă. Dacă el se află deja în Rusia, e imposibil să nu dăm cumva unul de celălalt. Ce mai citiți? Aveți cărți? În așteptare, noi ducem de asemenea o viață destul de anostă. Cîta vreme nu ne-am mutat la Petersburg, nu ne cumpărăm nici cele mai necesare lucruri. Cunoștințele le fac de unul singur, Maria Dmitrievna nu dorește, deoarece nu avem unde să le primim. Dar și cunoscuți, două-trei familii. Îi știu pe mulți, dar de vizitat îi vizitez pe cîțiva, pe cei la care îmi face plăcere să merg. Ca oraș, Tverul e incredibil de plictisitor. Prea puțin confort. Scumpetea e cumplită. E clădit foarte bine, dar cumva monoton. Teatrul e neînsemnat. Caleașca n-am reușit s-o vînd nici pînă acum; îmi ofereau 30 de ruble de argint, cu toate acestea o laudă și spun că, în alt loc, îmi vor da de două ori mai mult, dar că aici nu le e necesară din cauza căii ferate. Deși stația de cale ferată se află la mai bine de trei verste de oraș, șuietul locomotivelor de la diferite trenuri răsună zi și noapte. Am fost de cîteva ori în stație. Acolo e plăcut. Dar iată că și scrisoarea se încheie. Rămîneți cu bine, dragă Artemi Ivanovici. La revedere, nu vă leneviți în a ne scrie și nu ne dați uitării. Noi n-o să vă uităm. Vă îmbrățișez. O plecăciune sinceră Praskoviei Maksimovna, domnișoarelor le sărut mîinile. Vă voi scrie curînd. Deocamdată, rămîn al dv.,

F. Dostoievski.

P.S. Mulțumiți-i lui Vasili pentru scrisoare. Transmiteți-i salutările mele.^[44] Cum a rămas cu familia Nowowiejski?^[45] Zilele acestea îi voi scrie lui Mihail Aleksandrovici.^[46]

42. Piotr Piotrovici Semionov (de Tian Shan) (1827 – 1914) – geograf, șeful Societății Ruse de Geografie, pasionat călător, autor al unor extrem de interesante *Memorii*. Pentru că a explorat, în anii 1856 – 1857, regiunea Tian Shan ('Munții Cerului') i s-a adăugat la nume, în semn de respect, denumirea zonei cercetate. Cu Dostoievski s-a întîlnit în mai multe rînduri la Semipalatinsk și Barnaul.

43. În alt loc, Mihailovna.

44. Este vorba despre fosta ordonanță a lui Dostoievski.

45. Soldat de origine poloneză, pe care Dostoievski îl cunoștea din Semipalatinsk.

46. Mihail Aleksandrovici Sîtnikov – funcționar la Oficiul poștal din Semipalatinsk.

Alfonso MARTÍNEZ DE TOLEDO

În rândurile care urmează, vă propun continuarea mesajului mi-sogin medieval, de profundă sorgin-te clericală, codificat pentru vecie de așa-numitul **Arcipreste de Talavera**, („Protopopul de Talavera”), pe numele său secular Alfonso Martínez, născut la Toledo, pe la anul 1398. Râvnaciul funcționar ecleziastic, capelan al regelui Juan al II-lea, a rămas celebru, înfruntând bezna

veacurilor, prin „tratatul” său *Corbacho o Reprobación del amor mundano* („Gârbaciul sau respingerea iubirii lumești”), unde, cu părintească grijă față de naivul neprevenit, pune pe tapet lungă listă de neajunsuri și nedorite piedici pe care, necontrolată de spiritualele instanțe bisericești, iubirea bărbatului pentru femeie le scoate, la tot pasul, în calea cuvenitei mântuirii. Dacă, în calitatea noastră de trăitori în mileniul al III-lea, încă suntem neștiutori în amoroasa chestiune, vom afla cum, printr-o

asemenea dragoste nesăbuită, bărbatul încalcă cele zece porunci, săvârșind totodată, firește, și cele șapte păcate capitale. Traducerea textului spaniol medieval (ediția îngrijită de Michael Gerli, pentru editura Cátedra, colecția „Letras Hispánicas”, 1998) a fost confruntată cu ediția în limba engleză, în traducerea semnată de Lesley Byrd Simpson (University of California Press, 1959).

Prezentare și traducere: Dragoș COJOCARU

Alfonso MARTÍNEZ DE TOLEDO

GÂRBACIUL (2)

• (Fragmente din Cartea I) •

CAPITOLUL XIX

Cum cel ce iubește nelegiuit nesocotește cele zece porunci

Dacă vrei să știi cum mai trebuie să fie iubirea necinstită de bărbat sau de femeie mai puțin prețuită și respinsă, fii cu mare luare aminte la ceea ce aici îți voi spune: câte sunt rele pe care le săvârșește, câte pagube produce oamenilor și câte inconveniente se trag de la ea și a câtor moduri de a păcătui le este numai iubirea pricina și cauza, precum și câte păcate și în câte feluri sunt săvârșite din pricina iubirii. Și va fi nebun de-a binelea cel care, știind să citească sau pricepând ceea ce eu voi spune aici, nu va trage nici o învățătură, măcar în parte, dacă nu cu totul. Mai întâi, îți spun că cel ce obișnuiește și stăruie în iubirea necinstită, îndeplinindu-și pofta cea desfrânată, încalcă una câte una poruncile lui Dumnezeu, și pe lângă asta cade în toate cele șapte păcate mortale, corupe cele patru virtuți cardinale, își nimicește puterile sufletului, își distruge cele cinci simțuri trupești, cele șapte virtuți le tăgăduiește – pe cele patru cardinale, ca și pe cele trei teologale – și slăbește în înfăptuirea cele șapte lucrări de milostenie. Iar săvârșirea acestor rele îl duce pe cel ce într-atâta a iubit iubirea cea nebună la caznele iadului. Așadar, cu dreptate vom numi acest păcat rădăcina tuturor relelor, întrucât atâta rău aduce și produce, și atâtea pagube de la el se trag.

CAPITOLUL XX

Despre prima poruncă, cum o nesocotește cel ce iubește nelegiuit

Mai întâi încalcă prima poruncă, care este: „Îl vei iubi pe Dumnezeu mai presus de orice altceva”. Acum eu întreb dacă cel ce iubește în chip necinstit pe nevasta, pe fiica sau pe ruda semenului său spre a o necinsti, acesta îl iubește pe Dumnezeu. Se vede cât de colo că nu; dimpotrivă, se îndepărtează de la el și zice: „Doamne, cu toate că Tu ai poruncit ca eu să nu Te iubesc decât pe Tine, care

ești Domnul și Făcătorul meu, iartă-mă, Doamne, căci pe aceasta o iubesc eu mai mult decât pe tine. Dar știu prea bine, Doamne, că Tu ești atât de milostiv și că, cu toate că eu am păcătuit, Tu mă vei ierta. Mă voi spovedi, mă voi căi și voi voi apoi de Tine iertat.” Astfel, în speranța iertării, treci în lucru fapta cea rea și, înainte să săvârșești păcatul, te-ai și gândit cum îl vei înșela pe Dumnezeu o dată și de mai multe ori. Iar asta vine din marea lui răbdare de a binevoi să aștepte de la tine penitență: îl jignești pe Dumnezeu neîntrerupt și fără lecuire. Așadar îți spun să nu iei seama la sfatul cel rău, căci iubirea de Dumnezeu se întemeiază pe virtute, iar iubirea bărbatului pentru femeie sau a femeii pentru bărbat se întemeiază pe păcat și, ceea ce e mai rău, rățăcești în speranța iertării, de unde toate relele și toate pagubele ni se trag. Aici e nevoie de milostenia lui Dumnezeu, și încă cum! Fiindcă, ia seama, cel care iubește pe altul sau pe alta mai mult decât pe Dumnezeu, îl disprețuiește pe Făcător și prețuiește mult făptura, se leapadă de virtute și se leagă de păcat, și, în plus, se împotrivește primei porunci.

CAPITOLUL XXI

Despre a doua poruncă

De asemenea, se împotrivește celei de-a doua porunci acela care iubește cu iubirea cea nebună, care este după câte știm: „Nu te vei jura în deșert pe numele său sfânt”. Așadar, te întreb, pentru numele lui Dumnezeu, cine dintre cei ce umblă și viețuiesc pe calea iubirii celei nebune nu o dată de ne nesfârșite ori s-a jurat și se jură în deșert pe numele lui Dumnezeu, alcătuiind mii de feluri de a se jura, spunând: „Mă jur lui Dumnezeu și Sfintei Maria, și pe sfințele evanghelii și pe sfinții din rai, că o să-ți dau și o să-ți fac și o să-ți petrec. Să nu te îndoiești, căci știi prea bine că sunt creștin. Fie într-un ceas rău! Dacă n-ar fi așa, nu ți-aș jura strâmb! Fă, doamnă, ceea ce ți spun pe conștiința mea, iar apoi îți voi da veșminte și giuvaere, îți voi da florini și dubloni; te voi face regină, iar toate rubedeniile și toate vecinele tale le voi face să vină să te privească”,

și alte lucruri, după cum mai mare sau mai mică e starea iubitorului și a persoanei. Iar sârmanul știe de la bun început că o va păcăli și nu îi va da nimic, decât să-și bată joc de ea și să-i burdușască urechea cu vânt. Însă celei care îl crede pe bărbatul care se jură, îi vor plesni ochii de plâns. Iar apoi ei vorbesc despre o altă rătăcire, mai rea decât prima, și nu o ascund: anume că jurămintele care se fac din iubire către iubite, nu sunt obligatorii de ținut și de îndeplinit. Vai de gura cea murdară prin care nesfârșitul făcător al cerului și pământului și făcător al sperjurului însuși a fost pomenit cu atâta îndrăzneală drept mărturie pentru o minciună: căci acela care se jură îl induce în siguranță, sau în credință sau în mărturie pe cel căruia i se jură! Așadar, blestemat să fie cel ce nu se rușinează să-l tragă îl sperjur mincinos pe acela care e adevărul adevărat, Iisus Hristos cel adevărat, spre a-și minți și spre a-și înșela semenul. Iar partea cea mai rea e că știe de la bun început în inima lui că va minți și că minte în prezent; căci știe că nu va ține ceea ce promite, fără teamă de Dumnezeu, pe care îl jignește atât de tare, și fără pagube din partea semenului său, pe care prin acest sperjur, și nu jurământ, l-a înșelat. Astfel, au fost și sunt unii bărbați care li s-au jurat unor femei că le vor lua de neveste, iar ele pe ei drept soți, pe ascuns luându-și astfel martori, pentru a îi înșela sau a le înșela. Vai, Dumnezeu, cum au încălcat și încălcă aceste jurămintes nesfârșite prin tot soiul de tertipuri, căci ei se gândesc că înșeală! Și pe bună dreptate vă spun că adevărat că nenorocii înșeală, însă pe ei înșiși mai mult decât pe alții. Ca să nu pierdem vremea, nu mai vorbesc de spre aceste juruințe mincinoase, pe care pentru a le descrie nu mi-ar ajunge zece brațe de hârtie; ci voi trece doar prin această poruncă, la fel ca și prin celelalte, spunând câte puțin în legătură cu ea – întrucât a spune ceea ce s-ar putea spune ar însemna să ne înghimăm la o mare trudă – căci fiecare poate prea bine, mai mult sau mai puțin, după experiența sa, să judece. Așadar punând capăt acestei porunci, e limpede că sufletul care iubește nelegiuit nu îl iubește pe Dumnezeu, care este prima poruncă, și se jură în deșert pe numele lui, ba chiar mai rău, nu numai în deșert, ci se jură în minciună, care este a doua poruncă. Așadar, avem două porunci pe care le-a nesocotit cel ce iubește nebunește.

CAPITOLUL XXII

Despre a treia poruncă

A treia poruncă este: „Vei păstra zilele sfinte de duminică și sfintele sărbători pe care biserica sobornicească poruncește să le ții”. Spune-mi, așadar, tu care iubești, câte duminici și câte sărbători nu ai încălcat pe lumea asta umblând pe drumuri și pe străzi, neducându-te la slujbă și nici la biserică, unde trebuia să te duci ca să te rogi, ca Dumnezeu să se îndure de tine? N-ai făcut în nici o duminică sau în vreo zi sărbătoare câțiva pași ca să te duci s-o vezi pe cea pe care o iubeai? Cavalier sau scutier fiind, nu ai făcut întreceri, turnire și alte jocuri cu arme de Paști, duminică și în alte zile de sărbătoare hărăzite odihnei și rugăciunilor și laudelor aduse lui Dumnezeu? Nu ai umblat pe drumuri de prin afara orașului și a satului unde locuiești ca să o vezi pe cea pe care o iubeai mai degrabă decât să-l slujești pe Dumnezeu? Nu te-ai dus la cununii,

la petreceri și la distracții ca să-ți vezi iubita mai curând decât să te duci să-i vizitezi pe cei săraci sau aflați în durere? Nu ai mers, mai multe leghe, în unele zile, precum am spus, interzise, ca să te duci să-ți vezi iubita, și multe alte lucruri ce s-ar putea spune pe larg? Spune-mi, atunci, dacă nu ai încălcat această poruncă din iubirea ta nebună: și să nu te îndoiești că ai făcut-o. și care dintre cei îndrăgostiți se va struni de a face astfel, în totul sau în parte? După o regulă sigură, și precum experiența o dovedește, îndrăgostitul pentru nimic în lume n-ar nesocoti porunca durerii sale și al iubitei sale, și cu multă grijă și luare aminte se gândește să nu o încalce și să nu o nesocotească; căci știe prea bine că mai apoi va avea parte de o strâmbătură, de o păruială și de o palmă peste față; și tremură și se teme amarnic să facă altminteri; și cercetează toate căile și toate modurile, toate lingușelile și măgulirile, toate gâtelile și toate înfrumusețările pentru a îndeplini ceea ce ea încă nu a poruncit și nu a spus: cum, în care loc, la ce oră, în ce zi, ce lună și ce an, întrucât nu trebuie să se abată cu nici un punct și cu nici o clipită. Iar porunca lui Dumnezeu o lărgeste, o trage și o întinde ca pe o piele udă, falsificând-o, disprețuind-o și înjosind-o așa cum n-ai cu teza să faci cu porunca unui semen de-al tău. Asta se trage din marea dărnicie și din nesfârșita bunătate a Celui ce întotdeauna fost grabnic să ierte și șovăitor în a pedepsi, însă justiția sa milostivă, în cele din urmă, nu se pierde niciodată. Trage așadar încheiere cum că cel care iubește nebunește, încălcă zilele de odihnă poruncite de Dumnezeu, închinare slujirii sale, care este cea de a treia poruncă.

CAPITOLUL XXIII

Despre a patra poruncă

A patra poruncă este: „Îl vei cinste pe tatăl tău și pe mama ta, și viață îndelungată vei avea pe lume.” Spune-mi, așadar, nu ai călcat niciodată această poruncă atunci când tatăl tău sau când mama ta ți-au spus sfătuindu-te: „Fiule, pentru numele lui Dumnezeu, nu o mai iubi pe femeia aceea; căci e tare primejdioasă și se poate să se întoarcă împotriva ta”? Ei te preveneau atât din zelul și din dragostea de Dumnezeu, cât și din frica de a te pierde; ca nu cumva, într-o noapte, prietenii și rudele iubitei tale să nu te prindă ori să nu te ucidă; ori ca ea, din gelozie față de alta, să nu te otrăvească ori să te farmece, lucruri care se petrec astăzi, în fiecare zi. Spune, cât de mare e răbdarea cu care le-ai răspuns? Spune, cât de mare e cinstea în care i-ai ținut, spune, mai cu seamă, dacă, atunci când au stăruit în aceste îndemnuri, nu le-ai rostit cuvinte de jignire, cu supărare și cu manie, nerespectând pe cel care te-a zămislit și pe cea care te-a conceput, te-a născut și te-a crescut? Și multe alte feluri în care tații și mamele primesc jigniri din partea copiilor lor, pentru că îi sfătuiesc să nu iubească nebunește și să nu se piardă. Vai, Dumnezeu, cum există fii blestemați care, din acest motiv, își rănesc tatăl sau mama, ori de dau pumni și îi îmbrâncesc cu mare trufie, vrednici să-i înghită pământul și să-i devoreze! și același lucru se întâmplă cu părinții vitregi, cu cei aflați la o vârstă înaintată, ori au grijă de tine, și altora care prin cinstea lor părinții tăi pot fi numiți, și care dacă te văd rătăcind, încurcat în iubirea nebună, îți pot

da sfaturi și îți pot spune să te păzești, cu dragoste și cu milostenie, iar tu le-ai răspuns trufaș: „Prieteni, știți ce-i cu voi? Vedeți-vă voi de treburile voastre, că eu știu prea bine ce mâncare ce și cum stau lucrurile; căci mai multe știe nebunul la el acasă decât înțeleptul în casa altuia. În-grijiți-vă de voi și lăsați-mă pe mine; că nu mai sunt un copil de țâță etc.” Așadar, vezi cum această poruncă nu e ținută de iubirea nebună, care nu ține seama de ea mai mult decât dacă ar fi o poruncă de-a unui țaran. Vezi, prin urmare, cum cel ce iubește nu respectă a patra poruncă, necinstindu-i și înjosindu-i din această pricină pe tatăl și pe mama sa.

CAPITOLUL XXIV

Despre a cincea poruncă

A cincea poruncă este: „Nu vei uide pe nici un bărbat și pe nici o femeie.” Așadar, spune-mi, n-ai văzut, n-ai auzit, n-ai aflat oare de nici un bărbat care să iubească o femeie, ori de nici o femeie care să iubească un bărbat, și care să nu pună să fie cineva ucis din această pricină? Îți spun că nenumărați sunt cei care au pierit din acest motiv, ori care sunt uciși sau puși să fie uciși; unul, fiindcă a descoperit iubirea altuia, ori pentru că l-a vorbit de rău pe undeva, ori i-a defăimat iubita în piață ori pe furiș, ori fiindcă umbla să-l ademenească cea pe care el o iubea mai mult, ori din vreuna din zecile de feluri provenite din gelozie, pe care le omit și nu le mai spun, pentru a nu fi prea lung la vorbă și a nu îndemna la fapte rele. Și nu ai văzut ori nu ai auzit de nici o femeie care și-a ucis soțul, fratele, verișorul sau orice altă rubedenie pentru a-l poseda iubitul după bunul ei plac? Și nu ai văzut niciodată o mamă care a consimțit la moartea fiului ori a fiicei ca să nu fie dată în vileag, întrucât fiul sau fiica băgase de seamă sau o văzuse păcătuind? La Tortosa, eu am văzut judecarea unei femei care a consimțit ca iubitul ei să-i omoare fiul, pentru ca să nu-i dea în vileag. Eu am văzut-o arsă, pentru că a zis fiul: „Eu o să-i spun tatei, pe cinstea mea, că te-ai culcat cu pictorul Irazón.” Mama i-a spus iubitului, și amândoi au hotărât să moară copilul de zece ani; și astfel l-a omorât iubitul, și împreună cu mama l-au îngropat într-un grajd. Mai târziu, a fost scos la suprafață de un porc, și astfel s-a aflat. N-ai văzut pe nimeni care și-a ucis tatăl ca să fure și apoi să fugă cu ibovnica? Eu am văzut o femeie care se numea Argentera, închisă la Barcelona, care și-a sufocat tatăl și și-a adus iubitul în casă, și l-au prădat, iar a doua zi au spus că se sufocase de boală. Mai târziu, am văzut-o spânzurată pentru această crimă pe care a săvârșit-o, și era una dintre cele mai frumoase femei din acel oraș – povestea despre cum a fost, cum s-a aflat și cum a fost condamnată ar fi lungă de istorisit – și chiar și moartă fiind, călăul, când a dezlegat-o, s-a culcat cu ea. Și s-a poruncit să fie ucis, însă la rugămintile unora a fost biciuit în public la Barcelona, în anul XXVIII. Și de aici trebuie să ia exemplu cei ce vor să se îndărătnicească cu Dumnezeu și cu justiția, căci ea pentru această crimă a stat multă vreme închisă și la rugămintea multora voiau să o sloboadă. Iar eu am vorbit cu ea în temniță, și m-am rugat și am pus și pe alții să roage, iar ea nu a vrut să iasă decât prin sentință, până ce mai apoi iubitul ei a fost găsit și întemnițat și chinuit, și a mărturisit adevărul, și a fugit

din temniță. Iar ea a fost spânzurată; căci a fost judecata lui Dumnezeu prin care ea să porte întreaga vină pentru moartea tatălui său. Iar Dumnezeu voia ca ea să trăiască și să facă penitență, iar ea nu a voit, și astfel a sfârșit. Și chiar după ce a murit a fost pricina necinstei călăului; căci există persoane care, și în viață și în moarte, fac mereu numai rău și sunt pricina tuturor relelor, căci sub acest semn s-au născut.

Am mai văzut în pomenitul oraș Tortosa, cu ochii mei, două lucruri tare greu de crezut, însă, pentru numele lui Dumnezeu, eu le-am văzut! O femeie i-a tăiat rușinea unui bărbat îndrăgostit de ea, pe numele lui Juan Orensa, ornator de spade, de fel din Tortosa, pentru a că a aflat că se culcase cu alta. I-a luat într-o bună zi, pe când se hârjoneau, rușinea în mână și i-a retezat-o cu un cuțit, și i-a zis: „Trădătorule, nici ție, nici mie, și nici alteia nu-i va mai fi de folos, în vecii vecilor!” A tras și i-a tăiat-o, iar apoi a fugit, și a rămas nenorocitul pierzându-și sângele. Iar eu m-am dus să vorbesc cu el în patul lui și mi-a povestit cum fusese înșelat, și astfel s-a întâmplat: ea i se plânse soțului că nu se putea feri de holteiul acela, iar soțul ei era marinar și proprietar al unei bărci pentru transportat grâu și lână, și nu cuteza să facă el ceea ce nevasta lui a făcut, cu toate că celălalt îndrăgostit avea multe rubedenii în oraș; ci i-a spus: „Nevastă, eu voi îmi voi încărca barca și mă voi duce până la Barcelona, iar în timp ce eu sunt pe drum, fă tu ceea ce cade să faci.” Și așa s-a făcut: soțul a plecat cu barca lui. Apoi femeia s-a dus la îndrăgostit, luni de dimineață, în timp ce el își aranja prăvălia și își atârna spadele, și i-a spus: „Orensa, azi în zori soțul meu a plecat; vino când vei vrea.” Iar lui i-a fost pe plac să audă una ca asta. Iar ea s-a dus acasă și a luat un cuțit, pe care l-a pus printre perne, bine ascuns. Și a pregătit zăvorul de la scară și de la poarta dintre stradă, pentru a-l putea închide bine când va fi să fugă. Iar el a venit, cu spada și cu scutul lui, și a intrat. Iar ea i-a spus: „Urcă aici.” Iar el a urcat în odaie, și ea i-a spus: „Lasă-ți spada și scutul, căci știi prea bine că nu trebuie să stai înarmat.” Iar el s-a încrezut în ea și așa a făcut. Și a început cu ea să se hârjonească, și voia să o arunce în pat; iar ea nu consimțea, ci voia să stea pe pat rezemată acolo unde ținea cuțitul. Iar el, pe jumătate ostent, a trebuit să facă ce voia dânsa; însă era atât de frig încât nu putea face nimic cu ea. Iar dânsa, când a văzut cum stă treaba, l-a luat de mână și, râzând și jucându-se, când a văzut că era momentul, și-a vârat mâna cealaltă pe sub perne, a scos cuțitul și a tras și i-a retezat-o în întregime cu cuțitul, ba chiar i-a tăiat puțin și din coapsă, și s-a repezit în goană pe scară în jos, și a închis în urma ei; iar el a rămas pierzându-și sângele, și așa a fost luat de acolo.

Am mai văzut și altele: o femeie măritată care cu dinții i-a retezat limba soțului, pe care în glumă și-o vârase în gură, și a strâns din dinți, și astfel i-a retezat-o, iar el a rămas mut și betegit. Apoi a fugit femeia la o mănăstire de minorite; iar prin justiție a fost întrebată de ce făcuse una ca asta: ea a spus că l-a văzut stând de vorbă pe nevăzute, de multe ori, cu una pe care ea o bănuia. Și i-a spus: „Cu asta niciodată, nici pe ea, nici pe alta n-o s-o mai înșeli.”

Despre aceste omoruri și betegiri multe lucruri ți-ai putea povesti; însă lumii îi sunt atât de cunoscute aceste rele, încât e de prisos să le mai lungim; căci acestea ca și alte multe și felurite moduri de a muri se întâmplă din

dragostea de fiecare zi. De unde putem conchide că cel ce iubește nesocotește porunca a cincea, omorând sau conșimțind la moarte.

CAPITOLUL XXV

Despre porunca a șasea

A șasea poruncă este: „Nu vei fi tâlhar și nu vei fura lucrul altuia.” Spune, n-ai furat niciodată ca să-i dăruiești ibovnicei tale? Iar dacă printr-o întâmplare nu izbuteai, și știai că iubita ta te iubește numai pentru ca să-i faci daruri, atunci, ca să ți-o păstrezi și să nu o pierzi, nu ai furat sau nu ai vândut bunurile lui Dumnezeu și ale sfinților săi ca să îi dai ei și să-i îndeplinești dorința? Ba eu cred că da. Dacă tu îmi spui că nu, atunci, nu ai furat niciodată juvaere, bani și alte cele ca să i le duci ei și să fii de ea bine primit? Nu i-ai furat pe tatăl tău sau pe mama ta ca să-i dăruiești iubitei tale? Nu ți-ai furat stăpânul din casă pentru ibovnica ta, ca să îi dai pâine, vin, carne și altele, ca să ți-o întreții pe cea pe care o iubeai și ți era drag de ea? N-ai furat tu, însurat fiind, de la nevastă, giuvaere, veșminte și alte lucruri, verighete, coliere, chembrică, scufii, plase de păr, voaluri, cercei, brățări și alte giuvaere ca să i le dăruiești ibovnicei tale, iar uneori, când acestea sun recunoscute, oricât de bine le-ar modifica, provoacă numeroase pagube, scandaluri și rele? N-ai furat niciodată din via ori din grădina altuia fructe, verzi sau coapte, trandafiri și alte cele, distrugând ceea ce altul a muncit și a sădit, pentru a-i dărui iubitei tale? Na-i furat din grădina altuia pere, mere, pepeni, chitre, portocale și lămâi pentru a i le oferi doamnei tale? Să nu ceară iertare în dragostitul că e tâlhar; căci de la picioarele crucii ar lua ca să-i ducă ibovnicei sale. Așadar, ia aminte cum din iubirea necinstită se trage furtul pentru a o mulțumi, la care se referă porunca a șasea. Ah, dacă ar trebui să scriem alte nesfârșite moduri de a fura, pe care de prisos și foarte îndelungat ar fi să le înșirăm!

CAPITOLUL XXVI

Despre porunca a șaptea

Cea de-a șaptea poruncă e să nu faci fornicatie și nici preacurvie să nu săvârșești. Despre această poruncă să vorbim ar fi de prisos, întrucât e binecunoscut și sigur că iubitorii iubesc acest scop pentru a-și mulțumi pofța și voința lor desfrănată. Cu toate că, uneori, iubesc câte o femeie din toată inima și cu toată dragostea, pentru a se căsători cu ele și a le lua drept tovarășe de viață, simțind la ele bunele obiceiuri și cinstite virtuți; iar alții văzându-le frumoase și grațioase, le iubesc și le vor pentru a se căsători cu ele. Însă pentru unul din aceștia există o sută de adulmecători și de batjocoritori din celălalt fel. Așa că toată fala lor, dansurile și balurile, distracțiile, zicerile din lăută și poeziile, și de asemenea scrisorile, întrecerile și turnirele, luptele de tauri și zaiafeturile, straiile bune și încălțările și mai bune, și altele asemenea, în acest scop și dintr-o asemenea pricină se fac. De cele mai multe ori, pentru a ajunge la cea pe care o iubesc mai abtîr, și pentru a se îndeletnici mai apoi, împreună cu dînsa, cu iubirea necinstită. Iar în plus, atunci când într-unul sunt amândoi uniți, câte fapte necinstite de preacurvie nu

săvârșesc, pe care nu e acum momentul să le spunem ori să le scriem! Așadar, să ne oprim. Ei cred că nu cad decât într-un singur păcat de moarte, însă, pe acela făcându-l, pe multe altele le săvârșesc făptuindu-le nebunește. Așadar, să ia aminte, cel care să iubească va voi, că, cu cât mai multă și mai mare e plăcerea păcatului, cu atât mai multă și mai mare va fi pedeapsa ori penitența pe care o va primi. Prin urmare, înfruptă-te bine, fiule, căci vei da socoteală! Ca plată va fi durerea; cu veselie și cu cântec se săvârșește, însă cu tristețe și plîns se spală și se plătește. Aceste lucruri le aduce iubirea cea nelegiuită: de a încălca cea de a șaptea poruncă a lui Dumnezeu preacurvind.

CAPITOLUL XXVII

Despre porunca a opta

A opta poruncă este că nu vei mărturisi strâmb împotriva nimănui. Îți spun, prin urmare, ție care iubești, că dacă n-ai depus mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău, bărbat sau femeie, pentru iubirea celeia pe care o iubeai mai mult, să-mi spui mie că nu, iar eu am să ți-o dovedesc. Spune-mi de câte ori nu ai fost întrebat: „Spune-mi, prietene, ce fel de femeie e Cutare?”, iar tu ai răspuns: „E o femeie vicleană și mincinoasă, ticăloșită la trup; numai cine n-o vrea n-o are; clevețitoare, amețitoare, mincinoasă, moșică, murdară și tare josnică. Iar tu spuneai toate acestea la întâmplare, întrucât nu ți lăsase loc să o vezi sau să vorbești cu cea pe care o iubeai, ori era vecina ei, ori a spus ceva despre tine, care te-a zărit venind și stînd de vorbă, ori vreo slujnică, sau trimițându-i scrisori; iar tu i-ai imputat, din melancolie, ceea ce era nu era. Mai mult: spune, nu ai defăimat-o pe nici una atunci când stăteai de vorbă cu cea pe care o iubeai, pentru a-i aduce ei laudă și pentru a se făli cât era de nobilă, spunând: „Cutare e așa și Cutărică e așa și pe dincolo; una e iubita lui Pedro, cealaltă are un copil cu Juan; aceea se culcă cu Rodrigo, pe cealaltă am văzut-o sărutându-l pe Domingo?” Și multe alte lucruri, asemănătoare ori diferite, obișnuiesc îndrăgostiții să le spună iubitelor lor, când stau în fața lor, pentru a le da de înțeles că nu este ea singură îndrăgostită și rătăcită; că există multe altele în orașel și în sat, pentru a o însufleți pe proasta cu pricina, care să nu se simtă mai prejos pentru că iubește și săvârșește o asemenea crimă, care necaz le aduce multora. Dar toate acestea le-a imputat iubitorul și a mărturisit strâmb împotriva acelor femei despre care niciodată nu a auzit ori n-a văzut așa ceva. Asta decurge din iubirea nelegiuită, în acest fel și în altele: iubitorii mărturisesc strâmb, ceea ce înseamnă că încălcă porunca a opta.

CAPITOLUL XXVIII

Despre porunca a noua

A noua poruncă este: „Vei respecta pe nevasta aproapelui tău ca pe a ta însuși.” Despre această poruncă să mai vorbim e de prisos; căci vezi prea bine cum le respectă iubitorii pe nevasta aproapelui lor”. Să le păzească Dumnezeu, care poate, și să se păzească vecinul care are o nevastă frumoasă: dacă nu, cel care i se va arăta mai prietenos, acela va umbla să-l batjocorească. Uneori sârmanul, mișcat de o dragoste sinceră și de prietenie frățască, îl

invită și îl aduce pe prieten în casă la el și îi arată o față prielnică, iar celălalt trădător se uită cu ochi răi la nevas-tă cum să o ademenească. De aceea spune pilda: „Uneori omul își aduce în casă pricina plânsului”. Însă în acest caz, cei ce săvârșesc o asemenea faptă drept josnici și de nimic se cuvine a fi ținuti. Nu sunt toți prietenii așa, și nu e vo-ința tuturor aceasta – căci unde există răi, există și buni – însă cu toate acestea e îndoielnic prietenul iubeț unde există o femeie iubeață, și mai multe nu spun, ci mă în-cing cu praștia aceasta: „Primejdios e focul pe lângă lan”. Iar uneori ele sunt pricina, iar alteori ei sunt care o simt și o consimt; uneori acești prieteni o vor. Căci există bărbați care nu ar ține la încercarea femeii nici din prietenii, nici din rudenie; iar cel care cedează în fața femeii cu care se înrudește, ce va face cu nevasta prietenului? Ca atare, ori-ce bărbat însurat ori pe cale de a se însura, dacă e șchiop, chior sau urât la înfățișare – căci aceștia dețin, în cea mai mare parte, femeile cele mai frumoase – să se ferească de a aduce în casa lor bărbați arătoși, becheri și frumoși; să știe că nevastei lui după acela îi aleargă ochii, din dorința pe care o au femeile de a avea de a face cu bărbații falnici și curtenitori, care se pricep la lume și la iubirea ei. Iar asta întrucât se văd arătoase și nefericite în puterea unor bărbați josnici, murdari și criminali, acoperiți cu pete urâte, vrednici pentru faptele lor să li se tragă clopotele. Așadar dacă e să vorbim despre călugări și abați, în cazul acesta nu mai spun nimic, căci sunt niște animale de pradă, care, când nu au ceva, dau fuga să-și prade vecinul. Și nu mai pomenesc astăzi bărbați despre femeile în această situație – căci mare e rușinea primilor și mică e statornicia ultime-lor – spunând: „Ferește-te, să nu aduci în casă un aseme-nea bărbat, că ți-ai găsit dandanaua”. Sau, altminteri, când îl zăresc pe câte unul ieșind din vreo casă unde e o femeie frumoasă, de îndată își dau cu bănuiala și chiar spun: „Vai de sărmanul care trudește, iar Cutare trândăvește și iese din trândăvie de la el de acasă!” Și tot la fel despre alții, de o mai mare situație, spunând: „Scutierul cutărică e la ho-tare, iar cutărică îi macină la moară.” Însă nu vor spune, cu siguranță: „Eu știu prea bine că, deși bărbatul acela in-tră și iese din cutare casă, femeia e atât de lipsită de cusur încât, chiar dacă el ar vrea, ea nu ar încuviința niciodată”, ci vor da de înțeles că numai a intrat, a cerut și i s-a făcut pe plac. De aceea am spus că nu vor ține seama că ele pot refuza ori rezista prin cinstea lor; ci de cum a intrat băr-batul, s-a și petrecut fapta; iar clevertirea s-a și ivit; nedând nimic în acest caz pe femei, ci doar întrebându-se când s-a dăruit. Prin urmare, prea bine poți desluși, după câte am spus mai sus, cât de mult e păzită nevasta aproapelui, în zilele noastre, de prieteni și de străini. Așadar, putem prea bine spune că din iubirea nebună cea de a noua po-runcă, comună și generală pentru toată lumea, e încălcată și nesocotită în nelegiuita lăcomie.

CAPITOLUL XXIX

Despre porunca a zecea

A zecea poruncă este: „nu vei pofti la lucrurile aproa-pelui tău.” Aici nu mai trebuie spus nimic; căci experiența ne arată în fiecare zi câte sunt nelegiuitele dorințe cu care pe iubitori îi vedem cum râvnesc la ficele altora, la neves-tele altora, la nepoate, verișoare și orice alt fel de femei ce

aparțin altcuiva; nedorindu-le cu o râvnă cinstită și nici cu iubire adevărată, ci cu nelegiuita lăcomie de a păcă-tui, spre a-și îndeplini voința și pofta desfrânată. Iar de la această regulă nu s-a abătut nici un împărat, rege, conte, duce sau orice alt senior care, după ce au văzut o femeie frumoasă, au râvnit-o și au făcut tot ce le stătea în putere pentru a o avea și a pune mâna pe dânsa. Însă femeile sau rubedeniile lor să fie bine păzite așa încât nimeni să nu se îndrăgostească de ele, ci să fie trimis să piară cel care ar face un asemenea lucru fie și cu slujnicele din casa lor; iar ei să fie slobozi precum cămila lui Tamerlan, care fără nici o grijă putea paște pe oriunde voia. Așa încât sunt foarte geloși și păzitori în ceea ce îi privește, și slobozi în a îi condamna și a îi păgubi pe alții de ceea ce li se cuvi-ne. Prin urmare, vezi aici, pe scurt, cum iubirea nelegiuită face să fie sfărâmate și încălcate toate cele zece porunci de Dumnezeu rânduite și poruncite pentru a fi păstrate. Prin urmare, cine e atât de orb, de nebun, de fără de minte în-cât, pentru un pic de iubire nebunească și deșartă, vrea să suporte o asemenea pagubă? Prea bine putem considera și spune că iubirea nelegiuită e rădăcina tuturor păcatelor. Și mai mult îți spun: anume că iubirea nelegiuită e prici-na săvârșirii celor șapte păcate de moarte, dintre care nici unul nu lipsește din cele săvârșite de iubiți, după cum vei vedea în cele ce urmează.

CAPITOLUL XXX

Despre primul păcat de moarte

Așadar, cel dintâi păcat de moarte e trufia, pentru care se spune că omul nu trebuie să fie trufaș, ci răbdător și cinstit. Prin urmare, spune-mi acum, prietene, ai văzut vreodată un om îndrăgostit care să nu fie înfumurat, tru-faș și orgolios, ba chiar într-un asemenea hal încât nu-i nevoie ca cineva să îi vorbească împotriva voinței sale, iar pe ceilalți îi disprețuiește, căci i se pare că toți sunt niște oameni de nimic, niște lepădături, în afară de dânsul? Cu vorbe nespuse de pompoase și cu mare fast făcând gesturi și plecăriuni atunci când vorbește despre sine, ri-dicându-se pe vârful picioarelor, întinzându-și gâtul, ri-dicând sprâncenele în ceasul acela al vorbelor mari și al înfumurării și coborându-le atunci când i se spun ori i se fac lucruri care nu îi cad bine, pentru a amenința; mereu gata să ucidă și să-ți ia beregata din îngâmfare, încât nu există nimic care să-i treacă pe dinainte? Când își ia ca-lul – dacă rangul i-o îngăduie – când iese în stradă nu se uită la mângari ori la catări, săraci și prost îmbrăcați, ci dă peste ei fără nici o curtenie, fără să-i pese câtuși de pu-țin, cu fantezia și trufia pe care o poartă în creieri despre ibovnica sa; tare țănoș în șa, cu brâul bine strâns, bătos, drept ca un par, cu picioarele bine întinse, înfipite în scări, privindu-și-le în fiecare clipă ca să vadă dacă sunt înde-ajuns de mărețe, cu cizma și cu pantoful bine unse, cu mâna în șold, cu o mare beretă italiană sau cu pălărie ca o diademă, ocupând toată strada cu calul său trapaș, vacile, catârcele; izbind pieziș cu scutul și rânind cu pintenii și cu picioarele pe câți îi întâlnește în cale și trântindu-i de pământ, cu strigătul lui: „Iha! Trăiască frumoasa mea iu-bită!” Așadar, se i s-ar mai putea face unui asemenea om? Cine să-l contrazică în ceea ce face, rău ori bine, încât mai apoi cu trufie să nu-l înghită de viu ori să-l ferfenitească

între dinți, oricât de cutezător ar fi? Același lucru se întâmplă dacă merge pe jos și e înarmat cu spadă și cu pavăză. În lături cu flăcăii, că vin nebunii îndrăgostiți! El își închipuie că nici Hercule cel puternic, nici Goliat cel uriaș, nici Samson, Alexandru ori Nemrod cel mare nu au fost mai tari decât dânsul. Și nu există în preajmă nici bărbat nici femeie pe lângă care iubita lui să se afle și care să cuteze a-i vorbi acesteia, a o privi ori a-i spune ceva, că de îndată ies la iveală amenințările, înjurăturile, ocările și fudulirile pline de trufie și de lăudăroșenie. Același lucru îl spun despre cavalerii de la oraș și de alte persoane de orice rang, care iubesc nebunește; că atât de mare e trufia lor încât nu mai încap în această lume, uneori de la sine, iar alteori cu înlesnirea celor cu care viețuiesc. Și ajung adesea până într-acolo încât, prin forță, pe nevestele și pe ficele oamenilor cumsecade le fac să devină ticăloase. Căci, atunci când acestea nu voiesc a consimți la voința lor, apoi se ivesc defăimările, scrisorelele defăimătoare prinse de uși, vorbele injurioase rostite în gura mare noaptea pe la ușile lor; chiar dacă nu cutează să se întorcă și să mai rostească nici o vorbă, până când, fie din silnicie, fie din lehamite, trebuie să li se facă pe plac, din pură trufie și forță, fără teamă de Dumnezeu ori de justiție și fără rușine. Așadar, vezi aici săvârșit cel dintâi păcat de moarte și multe s-ar putea spune mai pe larg, dar pentru a nu plictisi încetez aici a mai scrie.

CAPITOLUL XXXI

Despre al doilea păcat de moarte

Cel de al doilea păcat de moarte e zgârcenia. Cu acesta, cine se îndoiește dacă păcătuiesc au ba cei ce iubesc într-un ceas rău? Ei nu se mulțumesc cu cât au: nu le-ar ajunge mare cea mare de atâta umblat înnebuniți și îmboldiți după turnire și încăierări. Și niciodată nu îl vei vedea pe nici unul deschizând mâna pentru o faptă de omenie, decât față de iubita lui, ori de cei care îl țin în legătură cu ea, ori o știu ori sunt mijlocitori sau mesageri ai dânsei. Acolo își dau frâu slobod și nu se dau înapoi de la a dărui podoabe și țesături, mâncare și băutură și chefuit; însă în orice alt loc zgârcenia și îndârjirea lor e atât de mare pe cât o dovedește experiența de fiecare zi. Și se gândesc precum broasca răioasă, că pământul întreg nu i-ar încăpea pe o măsea, tot cercetând pretutindeni cine are, ori cine poate face rost. Dar încearcă să scoți de la el un fir de păr, și vei vedea că e așa precum îți spun, dacă nu cumva ești de partea lui, bun pentru că știi sau îl ajuți în neagra sa iubire. Să scoți ceva într-un alt fel de la ei nu le stă în obicei. Așadar, ai văzut aici cel de al doilea păcat de moarte săvârșit din iubirea nelegiuită.

CAPITOLUL XXXII

Despre al treilea păcat de moarte

Cel de-al treilea păcat de moarte e păcatul preacurviei. Căci din acesta, cu acesta și pe acesta se face totul și pentru totul. Și câte feluri alese de a iubi nu sunt pierdute, și câte griji, fângăduințe și jurăminte nu se fac, precum în porunci mai sus am spus; cu acest scop de a săvârși preacurvia și deșarta ei poftă se face totul! Așadar, e limpede că cel ce iubește cade în păcatul preacurviei, iar dacă fapta

nu îl ajută, voința neîndoielnic e pregătită și nu mai rămâne loc pentru el nici de bunăvoință, nici de milostenie; căci păcatul consimțit se cheamă păcat de moarte și e socotit în numărul lor.

CAPITOLUL XXXIII

Despre al patrulea păcat de moarte

Cel de al patrulea păcat de moarte e invidia. Așadar, spune-mi, care bărbat ori femeie are o invidie mai mare, ori o poate avea, decât acela care iubește? Își pizmuiește iubita, nu e loc de îndoială; căci nu ar vrea ca nici un altul să ajungă la ea. O pizmuiește pe alta dacă e mai arătoasă decât a lui, sau are un trup mai frumos, ori e mai bogată, ori dintr-o familie mai bună. Și moare din orice, întrucât o asemenea invidie are față de altele, încât focul îi mistuie ficiații pe dinăuntru. În plus, îi invidiază pe alții care iubesc, la fel ca el, doar că pe altele mai chipeșe. Dacă e urât, îi invidiază pe alții care sunt frumoși. Dacă e beteag, îi invidiază pe alții care sunt sănătoși. Dacă e bătrân, îi invidiază pe alții dacă sunt tineri. Îi invidiază pe alți poeți, cântăreți și alte nenumărate lucruri necesare în iubire. Pizmuiește dacă ibovnica lui își întoarce privirea către altul care i se pare mai bun. Pizmuiește dacă ibovnica lui îl laudă pe altul sau îl vorbește de bine; de îndată îi spune: „Dacă tot îl lauzi atâta, du-te cu el” sau: „Vrei să ți-l aduc? Vei petrece cu el de minune, dacă tot îți place așa de mult!” Pizmuiește dacă un altul o iubește pe ibovnica lui – aici e durerea! Pizmuiește dacă alții sunt mai grațioși în iubire, mai nobili în fapte și mai puternici în avere sau în rang, ori dacă sunt mai frumoși la trup. Pizmuiește pentru a avea și a dobândi, cum va face, podoabe și straie pentru a juca la *cañas* și pentru a umbla mândru și zorit. Iar ceea ce am spus despre ei înțeleg să spun și despre ele, în acest loc și în altele zise și socotite. Prin urmare vezi cum cel care iubește cu păcatul invidiei îi vine rândul să păcătuiască.

CAPITOLUL XXXIV

Despre al cincilea păcat de moarte

Cel de al cincilea păcat de moarte e lăcomia. Prin acest păcat nu se poate da în lături cel ce iubește sau e iubit de la multe excesive mâncăruri și băuturi în prânzuri și cine și plăceri ci iubitele sale, mâncând și bând peste măsură; căci aici nu există frâu în a cumpăra claponi, potârnichi, găini, pui, iezi și boboci de gâscă – berbec și vacă pentru țărani – vin alb și roșu, cât cuprinde, fructe de diferite soiuri, de oriunde ar proveni și oricât de mult ar costa. Primăvara vișine, cireșe, smochine, piersici, pere vinoase și din La Vera, mere pădurețe, rodii dulci, acrișoare și acre, smochine domnești și struguri tămâioși; fără să uităm iarna slănina friptă cu vin și cu zahăr răzuit pe deasupra, cârnați alcătuiți cu mirodenii, ghimbir și cuișoare, tartine cu unt și zahăr, potârnichi și vin de țară, cu vinul cel fiert și bun dimineața și dă-i într-o veselie, că viața e scurtă, așadar să nu pierdem vremea și să chefuim! Cu un asemenea om veți vedea simțurile cum se schimbă, dorințele cum aleargă, mintea cum o ia razna, înțelegerea cum alunecă: veselie, plăcere, benchetuit, iar apoi pune-mi-te pe plâns. Căci noaptea urmează bomboane

cu zahăr, limonadă, coriandru, anason zaharisit, dulceată de migdale, suc de miere și mirodenii, plăcinte și alte feluri scumpe care deșteaptă pofta de mâncare și de băutură peste cele convenite. Apoi, apă cu petale de trandafiri și de portocal, cu aromă de mosc, din belșug, parfumuri de preț, din Catalonia și de la Sevilla, făcute din smirnă, storax, lemn de aloe, laudanum, cu cărbune de salcie făcut în lumânările pentru ars; gustări, cine, prânzuri și chefuri unde mâncatul și băutul peste cele convenite nu poate lipsi. Așadar, e timpul ca, după ce s-a băut și s-a mâncat din multe soiuri de preț, să se treacă și săvârșirea preacurviei. Iar pricina a toate acestea a fost iubirea nelegiuită. Vezi, așadar, cum cel care iubește, iubind, lăcomia o săvârșește prin forța împrejurărilor.

CAPITOLUL XXXV

Despre al șaselea păcat de moarte

Cel de al șaselea păcat de moarte e mânia. Precum am zis mai sus, când am vorbit despre trufie, nu există lucru mai mânios decât iubitorul sau iubitoarea, dacă sunt atinși acolo unde nu le vine bine și nu le place. Ce părere ai despre cum de îndată mânia este în el atât de mare încât îi dă pe dinafară, mai ales atunci când iubitele sale nu îi răspund la chemări și la dorințe pe potriva așteptărilor? Din pricina melancoliei, când nu mai fac față, dacă le iese în cale vreun nenorocit ori vreo nenorocită cu care să se descarce, vrea să îi vâre în pământ. Iar alții, din mânia, le strică prânzul și cina celor din casa unde locuiesc. Alțiiucid cu cuțitul câini și alte animale pe care le întâlnesc prin oraș, din supărare și din melancolie; alții scrijellesc pietrele pe la colțurile de stradă cu spada până ce le dărâmă de atâta melancolie; alții își mușcă obraji și buzele, strângând din mâsele și din falci, azvârlind foc pe ochi de mânie și de melancolie; alții își bat și își lovesc, cu pintenii, și le fac zile grele catârilor și cailor, lăsându-i nemâncați până noaptea, iar apoi le mai și dau peste cap cu măsura de hrană. Toate acestea din mânie și din melancolie, întrucât iubita nu i-a îndeplinit dorința, ori l-a privit chiorăș, spunând el: „Lua-o-ar naiba de curvă și de fiică de curvă! Mi-a făcut ochi dulci, a făcut pe dracu-n patru pentru mine, și acum îmi dă cu piciorul! Îmi spune «Vino-ncoace» din ochi, și cu mâna mă ține la distanță. O, Doamne, numai diavolul m-a băgat în nelegiuirea asta!” Și uite așa se înfurie și izbucnește omul, spunând: „Fir-aș al naibii! Pe toți sfinții că într-un ceas blestemat am întâlnit-o pe femeia asta! Când îi fac daruri, e toată numai un zâmbet; când nu am daruri pentru ea, îmi întoarce spatele!” Rezultă că cei ce iubesc sunt adesea răsplătiți cu ură, și încă în prea multe feluri pentru a fi pomenite aici. Iată, prin urmare, cum se săvârșește cel de-al șaselea păcat de moarte iubind sau fiind iubit.

CAPITOLUL XXXVI

Despre al șaptelea păcat de moarte

Al șaptelea păcat e lenea, și tare se mai potrivește cu cel ce iubește, fiindcă el își dă silința doar în acele lucruri care au legătură cu iubirea lui. În toate celelalte e leneș, încet și adormit. Nu-l poți convinge cu nimic să săvârșească și el o faptă bună. Este zăbavnic și cu propriile interese, ce să

mai vorbim de cât de netrebnic se dovedește atunci când e vorba de alții. Nu-l interesează decât ce e legat de iubirea lui. Acolo își pune el toată inima, iscusința și voința. Oare nu trândav se numește acela care zăbovește în pat cu iubita până la amiază și mai și mănâncă și bea cu ea în pat? Spuneți-mi dacă nu e culmea lenei ca atunci când i se spune: „E vremea să te scolii, ai cutare și cutare treabă de făcut”, el să răspundă întinzându-se și căscând: „Mai slăbește-mă, e destul timp și pentru asta, dar mai târziu.” Ori când i se spune: „Domnule, sau amice, hai că ești chemat la cutare întâlnire a demnitarilor ori a negustorilor comunității.” Ori „Părinte, ești așteptat la utrenie, ori la vecernie”. Asta în funcție de poziția fiecăruia, firește. Iar el să răspundă: „Nu pot veni acum; sunt bolnav” ori „nu am dormit astă-noapte”, „spune-le că nu m-ai găsit”, „spune-le că nu sunt acasă”, ori „spune-le că vin mai târziu”. Și toate acestea doar fiindcă e peste măsură de trândav sau fiindcă nu vrea să se desprindă de iubita lui. Dar mai poate spune și că e asudat și că deci s-ar îmbolnăvi de răceală dacă ar ieși. Și iată cum cel ce iubește nebunește va comite al șaptelea păcat de moarte.

Iar acum, dacă ne întrebăm de ce sunt în stare bărbații în numele iubirii, ce calități trebuie să aibă și ce fapte să întreprindă pentru a reuși, vom afla ce fel de oameni sunt amantii, dacă nu cumva cad în ridicol cu serenadele și dansurile lor pe sub balcoane și cu declarațiile lor de iubire, pe care le strigă lumii întregi: „Uitați-vă la mine, o iubesc pe cutărică, și vreau să știți asta!” Ca și cum ar da citire unui ordin regal. Așa un tam-tam fac, cu ghitare, harpe, viori, trompete și tamburine. Pe de altă parte, e adevărat că astfel de oameni chiar iubesc atunci când spun asta, numai că nici ei nici mândrele lor nu prea sunt pregătiți pentru iubire. Cu alte cuvinte, cel lovit de o dragoste nesăbuită încalcă toate cele zece porunci, ori pe cele mai multe dintre ele, săvârșind astfel cele mai grave păcate.

Ia seama, prietene, cât de puțin ai de câștigat de pe urma unei iubiri nebunești și câte rele ți se pot trage de aici. Fie ca acela care nu este chiar scrântit la minte să ia aminte la ce i se poate întâmpla; să știe să distingă între bine și rău și să aleagă doar ce este mai bun pentru el. Iar acela care are urechi de auzit, să asculte și să țină minte. Eu multe aș mai avea de zis, dar mi-aș face dușmani și printre femei și printre bărbați și m-aș alege cu insulte și blesteme pe timpul vieții, dar și cu gânduri rele despre mine în vremea în care nu voi mai fi. Nimic din toate acestea totuși nu trebuie să împiedice un om în a spune adevărul; și cum doar cel fără de păcat poate condamna, și cum nici eu nu sunt fără păcat, ar fi mai prudent din partea mea să vorbesc puțin și cuminte. În general, oricine poate vorbi către alții, poate corecta ori învăța pe alții, dar puțini sunt aceia bine primiți. Cum spune proverbul: *Dă-te după oameni, dacă trăiești printre ei, că altfel te trezești singur și sărac*. De aceea mă voi opri aici, ca să nu devin plicticos și obositor. Cu toate că am văzut și am auzit multe predici la viața mea, și din acelea în care unii spuneau adevărul gol goluț în fața regilor și nobililor locurilor, am văzut și când acești predicatori au intrat în bucluc și au fost reduși la tăcere, oricât de învățați și de pioși ar fi fost ei. Înțelept e, prin urmare, acela care învață din experiența altora.

Salvador AMORE

INTRE VICIU ȘI VIRTUTE SAU POATE APUSUL

PERSONAJE:

JUAN

FEDERICO

NOEMI

LAURA

1

În timpul scenei soarele apune. Ultimele zile ale verii. Sufragerie în casa de vacanță a lui Federico și Noemi. În spate este o mare fereastră care se deschide și se folosește ca ușă. În penumbra, Juan îmbracat elegant-sport, este întins pe canapea și fumează. (Fumatul pentru Juan este un ritual: simte aroma fiecărui fum de țigară. Nu trage mai mult de 5 sau 6 ori din țigară, și nici un vorbeste cu fumul în gură, însă se joacă cu el. Intră Federico cu uniforma de golf... Aruncă lucrurile oriunde. Se apropie de barul american și bea multă apă. Îi oferă lui Juan, care îl refuză cu amabilitate.

JUAN: (*Cintind tangoul: Fumar es un placer sensual fatal...Fumando espero a la que tanto quiero...tras los cristales de alegres ventanales...*)

FEDERICO: (*Tragand perdelele*) Viciul. Mereu viciul!

JUAN: (*Îl deranjează lumina și își pune ochelarii de soare*) Virtutea, FEDERICO:.. Virtutea, care constă tocmai în a merge pe marginea viciului fără să cazi în el.

FEDERICO: Și nu ai trai mai liniștit dacă nici măcar nu l-ai încerca?

JUAN: Dar unde e meritul dacă nu ai ocazia să fii prizonierul plăcerilor? Mai mult decât atât! Eu le provoc și după aceea lupt în mod disciplinat ca să nu mă supună.

FEDERICO: E riscant

JUAN: Ca orice alegere. Tocmai aici apare virtutea.

FEDERICO: Desigur, și de aceea trebuie să încerci de toate...

JUAN: Aha!... De aceea în fiecare seară o țigară cu un Rom cu banez sau un Brandy franțuzesc... Pentru întărirea voinței, ca într-o bună zi să nu mă înec pentru totdeauna într-o caldare cu LSD

FEDERICO: Tu nu te mai schimbi...

JUAN: La vârsta asta deja lumea nu se mai schimbă. În cel mai bun caz se înrautățește.

FEDERICO: (*Nemulțumit în timp ce își scoate banda lumbară, pantofii etc.*) Este incredibil cum în aceste zile nu te-a entuziasmat nimic. Nici golful... nici...

JUAN: FEDERICO!... Eu îmi trăiesc viața entuziasmandu-mă. Acum sunt în vacanță.

FEDERICO: Călătorești tot timpul... și acum ești în vacanță? Îmi place de tine că ești haios.

JUAN: Bine, dacă vrei: sunt în luna de miere cu Laurita.

FEDERICO: O lună de miere cu Laurita, altă lună de miere cu... cum se numea?

JUAN: Nu-mi mai aduce aminte că mă duc s-o caut...

FEDERICO: Nu știu cum nu obosești să te repeți atâtea?

JUAN: Din contra: n-am putut să stau niciodată cu aceeași persoană mai mult de cincisprezece zile neîntrerupte.

FEDERICO: E un pretext ca să-ți trăiești viața fără să te compromiți cu vreo ambție.

JUAN: Nu te păcăli. Toți trăim încercând să posedăm ceva... Tu ai un loc respectabil în cerul tău social, eu un minut de plăcere. Fiecare în felul lui caută eternitatea.

FEDERICO: Iar tu o găsești în femei.

JUAN: Oare există altceva mai frumos? Sau tu pentru ce dorești mai multă putere sau mai mulți bani? Diferența este că eu o iau pe scurtătură.

FEDERICO: Logica ta este perversă!

JUAN: Mai lasă-mă, logica este știința absolutului. În viață totul este mai relativ.

FEDERICO: Tocmai de aceea îți și zic. Nu te mai ascunde în spatele cuvintelor tale ingenioase. Profită de acest ultim tren, că dacă nu, vei rămâne singur în gară.

JUAN: Îți mărturisesc ceva? La asta meditam când ai intrat.

(*Își scoate ochelarii*)

Cred că de data asta m-am îndrăgostit cu adevărat și pentru totdeauna.

FEDERICO: Se vede pe fața ta. Ei, na?! Atunci sunt fript.

FEDERICO: De ce spui asta? ... Dacă și ea pare fericită.

JUAN: Chestia este că pe femei trebuie să le faci să creadă că sunt iubite doar atunci când nu este adevărat.

FEDERICO: Tu mereu vorbești despre femei în general, ca și cum ar fi niște obiecte.

(*Federico și-a aranjat deja setul de golf, apoi își pregătește pușca și elementele pentru vânătoare. Juan se apropie de bar și servește o băutură.*)

JUAN: Nu nimerești una! Nu vorbesc în general, ci de multe trăiri, care mi-au permis să trag niște concluzii. De exemplu: o femeie, oricât de liberă și sigură ar fi, la urma urmelor tot își dorește să-i aparțină cuiva, în orice fel.

FEDERICO: Desigur, și tu îi scutești de muncă pe mai mulți...

JUAN: Acum cel care generalizează ești tu. Ceea ce eu fac este să fiu mai atent, nimic mai mult. Când văd că o femeie e așa, îi transform dorința în realitate. De la ele am învățat că viața nu e altceva decât un lanț de senzații al cărui început și sfârșit este instinctul.

FEDERICO: Instinctul este o invenție pentru a ne justifica când facem ceea ce nu trebuie...

JUAN: Și cine poate spune ceea ce trebuie sau nu trebuie? Cei care răspund ideea că erotismul trebuie să fie o practică intimă și violența un obicei public?

FEDERICO: Nu face pe postmodernul!

JUAN: Eu concep lucrurile așa cum sunt și nu cum ar trebui să fie.

FEDERICO: (*S-a cam supărat*) În felul tău, ești un traficant de carne vie... (*Mereu vesel*)

JUAN: Niciodată nu mi-am imaginat că invidia ar fi contragreutatea virtuților tale.

FEDERICO: Cum te-aș putea invidia că umbli mereu cu ușuraticile astea?

JUAN: Muze... **FEDERICO,** muze. Te rog să vorbești cu mai multă delicatețe; singurul lucru care nu-ți lipsește.

FEDERICO: Bine, bine, Hemingway! Dar spune-mi, ce-ai putea aștepta de la "manechinul" tău...?

JUAN: Laurita, în dorința ei de a mă reține, mă face să mă simt viu. Ma duce de la cele mai înalte rafinamente ale dorinței, pînă la cele mai întortocheate arabescuri ale pasiunii...

FEDERICO: Și asta te face să te simți un bărbat cu adevărat....

JUAN: (*Sarcastic*) Nu... Un bărbat cu adevărat este cel care reușește să-și aprindă dorința cu propria soție.

FEDERICO: (*Didactic*) În conviețuirea civilizată dorința este înlocuită de respect. Care este, probabil, dragostea cea mai serioasă. Diferențe de sensibilitate, nimic mai mult.

JUAN: În acest punct putem fi de acord: diferențele de sensibilitate determină virtuțile, care în general sunt exagerarea defectelor noastre. Uite, dacă un asasin s-ar osteni să-și sistematizeze talentul, s-ar transforma într-un politician, sau dacă un desfrînat și-ar risipi lascivitatea ar fi considerat un seducător irezistibil... În schimb, excesul virtuților ne transformă în caricaturi. Închipuie-ți cît de ridicol este un tip care își exagerează onoarea sau o femeie care-și arată mai mult onestitatea decît picioarele....

FEDERICO: Pentru tine onoarea nu înseamnă nimic. Iar onoarea unei femei și mai puțin.

JUAN: Nu vrei să vii să ții o conferință despre acest subiect prietenelor lui Laurita? Te-ar parjoli corul de risete care ar demonstra nulitatea ta ca ideal de bărbat... **FEDERICO,** morală este un lucru pe care-l folosim pentru a ne liniști, cînd ne e frică sau n-avem ocazia...

FEDERICO: (*Își lasă pregătită pușca și cartușiera* Începe să se dezbrace pentru duș.)

Fiecare vorbește despre experiența fiecăruia. Eu, de exemplu, cred în ceva în care tu n-ai putea: în fidelitate.

JUAN: A ta sau a soției tale?

FEDERICO: Nu sări calul....!

JUAN: (*Se apropie și îl imbrățișează complice*) Nimic personal, crede-mă... Toți știm că protecția oferită de căsătorie le permite femeilor să aibă un amant mai ușor. (*Respins de FEDERICO izbucnește în ras*)

FEDERICO: De aceea nu te căsătorești. Ca să nu pierzi acea siguranță de mascul feroce.

JUAN: Ceea ce nu vreau să pierd este jumătatea drepturilor mele pentru a-mi dubla obligațiile...

FEDERICO: Pentru că încă n-ai cunoscut o femeie adevărată...

JUAN: Ca NOEMI?

FEDERICO: Se poate... În orice caz cînd o să ai curajul să conviețuiești cu cineva o să-ți dai seama că nu totul se reduce la sex....

JUAN: Ce păcat! Ești cea mai proastă publicitate pentru căsătorie! Eu, așa singurel cum sunt, continui să mi le imaginez imediat dezbrăcate. În schimb ție ți se întamplă la fel cu oricare alta, înna niciodată cu soția ta, nu-i așa? Spune-mi adevărul, cînd ai văzut-o prima oară pe Laurita?... Ce-ai simțit?

FEDERICO: Eu? ... Nimic. Am privit-o.

JUAN: Hai, spune... și ce altceva?

FEDERICO: Ce să-ți spun.... Mi-a părut rău că nu era a mea, dar nimic mai mult.

JUAN: Și ți se pare puțin?

FEDERICO: Nu știu ce vrei să-mi demonstrezi cu asta. (*Se duce la duș*)

JUAN: Ce dur ești! Hai să vedem, domnule impermeabil! Să presupunem că atunci cînd am văzut-o pe soția ta... m-am excitat. (*În OFF din duș*)

FEDERICO: Și? ... Continuă că eu te ascult!

JUAN: A da? Bine. (*Joacă teatru singur, aruncându-se pe canapea*) Presupune atunci că și ea și-a dorit din acel moment ca miinile mele să-i trezească senzații adormite, că nu-i ajunge să fie numai a ta. Că vrea să fie și a altcuiva. Imaginează-ți excitația sînilor săi așteptînd dezmiardarea miinilor mele. Sau pîntecele său contractîndu-se dorindu-și mîngîierea unui membru viril, în timp ce sexul său se înmoaie de plăcere.

FEDERICO: (*Apare pe jumătate îmbrăcat, uscîndu-se. Îl surprinde și dă din cap cenzurînd atitudinea lui ridicolă.*) Ar fi mai simplu să spui că ai fi vrut să fii amant.

JUAN: (*Culcat aiurea, dar solemn.*) Cred că ești de acord cu mine că problema pe care o pun nu e deloc simplă.

FEDERICO: Ei, bine, și-atunci? ... unde vrei să ajungi?

JUAN: La faptul că onestitatea și fidelitatea sunt simple vorbe. Animalul pe care îl avem în noi este totdeauna mai puternic.

FEDERICO: Dar toți ne gîndim la ceilalți ca să ne satisfacem instinctele.

JUAN: Nu vorbesc despre ceea ce gîndești, ci despre ceea ce simți.

FEDERICO: E același lucru.

JUAN: Deloc. Dacă te-ai gîndi mai puțin și ai face mai mult ceea ce simți, nu ți-ai revărsa furia cu pușca în mînă.

FEDERICO: Eu nu împușc din cauza furiei.

JUAN: Nu știu ce e mai rău. (*Exagerînd, glumește*) Dar într-o zi o să-ți dai seama că în fiecare animaluț pe care l-ai vînat, împuști furia ta secretă și necontrolată pentru că nu te-ai aruncat asupra tuturor gagicilor care ți-au trezit chefu!!!

FEDERICO: (*Serios*) Nu cred. Mă consider un tip cumpătat.

JUAN: A da? I-auzi!.... (*Continuă provocarea*) Imaginează-ți că la un moment dat, excitarea ne-a orbit atît de mult încît mă arunc peste ea dezbrăcînd-o cu dinții. Ca pe punctul de a ma termina, ea îmi smulge nasturii de la cămașă...

FEDERICO: (*Afîțîndu-l ca să vadă pîna unde ajunge.*) Hai, dă-i mai departe... Și?

JUAN: (*Înnebunit, prăvălindu-se pe canapea*) Corpul său palpitează sub mine... și caută sexul meu cu miinile sale, cu gura....

FEDERICO: (*E învins de pudoare*) Bine, gata, gata!! Am înțeles.

JUAN: Bravo! Te-ai emoționat FE-DE-RI-CO!

FEDERICO: Acum înțeleg de ce nu-ți merge atît de rău ca scriitor.

JUAN: Cum bine vezi nu sunt chiar așa de postmodern. Încă îmi mai place să fac descrieri.

FEDERICO: De ce nu le trimiți la canalele alea codificate, poate le ridică nivelul.

JUAN: Niciodată nu mi-am imaginat că te-ai uitat la porcăriile alea!

FEDERICO: (*Suspin profund*) Așadar ce se întamplă dacă presupun toate acestea? (*Se duce să se schimbe*)

JUAN: Ce-ai face?... În ce fel ți-ai putea lăsa onoarea integră? Iei pușca și ne împuști? (*Tăcere*) Întii pe mine și apoi pe ea? Sau invers? (*Nici un răspuns*) Sau respectîndu-i onestitatea în toți acești ani, i-ai ierta acel moment de slăbiciune și ai continua să-i simulezi fidelitatea.

FEDERICO: (*Apare pe jumătate îmbrăcat*) Nu. Nu aș face nimic din ce-ai spus. Ei i-aș cere divorțul. Iar ție ți-aș mulțumi că mi-ai demonstrat ca soția mea nu era de fapt soția mea, ci .. o curvă oarecare, bleah!

JUAN: (*Îl privește cu neîncredere*) Mă rog.... Eu cred că dacă nu poți să ți-o tragi, mai degrabă tragi cu pușca.

Intră NOEMI, 40 de ani, provocatoare, cu o geantă și o rachetă, și LAURA, 25 de ani învăpăiați. Vin de la piscină în bikini și cu o eșarfă legată în jurul taliei.

NOEMI: Bună

LAURA: Ah! Apa era minunată.

NOEMI: (*Dîndu-și seama de tăcerea bruscă*) Ce se întâmplă?

JUAN: Dacă-ți spun adevărul te mint?

LAURA: Dar ce e cu voi?

FEDERICO: Cu noi? Nimic. Ce să fie cu noi?

JUAN: (*Către LAURA*) Dacă n-ai fi o zîă, aș zice că ești o vrăjitoare...

NOEMI: (*Scoțînd lucruri din geanta de mînă*) E ceva ciudat cu voi...

FEDERICO: Vorbeam despre ceva interesant...

LAURA: (*Mîgîindu-l pe JUAN*) Și despre ce discutați?

JUAN: Doar femeile discută. Bărbații stau de vorba...

LAURA: Fără să se supere. Îl cunoaște. Nu înțeleg pentru ce sunteți prieteni dacă niciodată nu sunteți de acord.

JUAN: Na... tu știi, prietenia e așa: unii au prieteni pentru a cheful, alții pentru a avea cu cine să se certe, alții pentru a obține puterea... dar fii sigură că un grup de prieteni care sunt de acord că sunt prieteni mai presus de orice devine de neînvinși...

LAURA: Atunci de ce v-ați certat?

FEDERICO: Nu ne-am certat. Între noi n-a fost, nici n-o să fie nimic.

LAURA: Și ți se pare puțin?

FEDERICO: Ce anume?

LAURA: Faptul că între două persoane nu există nimic...

NOEMI: (*Cu altă intenție*) Chestia e că unui om înarmat nu i se întâmplă niciodată nimic.

JUAN: (*Luînd-o în brațe pe LAURA: din spate și ciupind-o de fund*) ...Ce nu face un bărbat pentru o femeie bine « înarmată »! (*Toți rîd, mai puțin FEDERICO*).

LAURA: A, da. Îi era dor de tine! (*Spre ceilalți*) Pentru el sunt doar o jucărie!

NOEMI: Acum înțeleg de ce JUAN este mereu bucuros.

JUAN: Și nici nu știi cît de fericit pot să fiu cu un magazin de jucării ca al tău.

NOEMI: Mersi

JUAN: Cu plăcere.... Pofta vine mîncînd!

LAURA: (*Îi dă mîinile la o parte.*) Golanule!

NOEMI: E un compliment

FEDERICO: Nu, e meseria lui...

LAURA: Așa e: el împarte complimente ca un fotbalist șuturi!

JUAN: Nu fi geloasă. Vino la mijlocul terenului să joci și tu.

LAURA: (*Îl amenință cu o pernă*) Spune-mi dacă n-am dreptate.

JUAN: (*Parodiînd-o*) Da... recunosc. Azi de dimineața i-am zis același lucru servitoarei vecinilor, care, tot venind vorba, arată foarte bine...

LAURA: (*Îi aruncă perna*) Taci din gură! (*Îl urmarește prefăcîndu-se că e supărată*)

JUAN: (*Încercînd să scape*) La fel ca vecina... Care mi-a multumit destul de provocator...

LAURA: (*Îl prinde, încercînd să-i astupe gura il sarută*) Ce prostu ești!

NOEMI: (*Se amuză*) O fi fost plictisită...

JUAN: S-ar putea.

LAURA: Și care ți-a plăcut mai mult: fata sau veterana...?

JUAN: Uite: așa cum îți spun un lucru, îți zic altul (*Rîd*)

LAURA: Ești mereu la fel.

JUAN: Ne potrivim perfect, iubito...

LAURA: (*Se îndepărtează cochetînd*) Ți-e chiar așa de greu să spui adevărul?

JUAN: Prefer să mor decît să-i spun adevărul unei femei...

NOEMI: (*Îi invidiază amuzîndu-se*) Pentru ce?... dacă la urma urmelor noi mereu o știm.

LAURA: (*Încearcă să-l relaxeze pe FEDERICO, care se pregătește pentru vînătoare și l-a deranjat scena*) ...Federico... , de ce ești atît de tăcut? (*Deranjat, nu știe ce să răspundă*)

NOEMI: Draga mea prietenă, m-am căsătorit cu Sfinxul.

JUAN: Dar tu? Te-ai fi căsătorit cu Boul Apis?

NOEMI: (*Încercînd să nu ridă, îi aruncă un prosop*) Nerușinatule!

FEDERICO: (*Sarcastic către LAURA*) Juancito al tau e așa de nesocotit încît nu-l deranjează să fie imprudent.

JUAN: Instinctiv, ai vrea să zici...

FEDERICO: Revenim la chestiunea anterioară?

LAURA: Și care era chestiunea anterioară?

NOEMI: Dialoguri inutile. În care fiecare joacă un rol care nu există.

JUAN: Tocmai. Eu îi spuneam lui Federico ca...

FEDERICO: Hai, hai, hai, mai bine să nu repeți.

NOEMI: De ce? Ce îi spuneai?

JUAN: Că înainte nu te înghiteam.... Și acum te-aș minca.

LAURA: A, da? Si Federico ce ți-a răspuns?

JUAN: Că în schimb tu i-ai intrat sub piele de la început!

LAURA: (*Zambeste, il ia de brat si il saruta*) Hai du-te... Serios?

FEDERICO: (*Incomod*) Gata, Juan, te rog! (*Schimbînd vorba*) Noemi... , cum a fost meciul?

LAURA: E formidabilă! I-a furat serviciul și nu s-a mai oprit.

NOEMI: Tu ar trebui să începi. Ai o stare fizică excelentă!

JUAN: Cu umilința... Fac și eu ce pot...

NOEMI: Îți spun sincer. Ai o structură destul de solidă.

JUAN: E ceea ce-i spun eu mereu... Nu, Federico? Că e beton?

FEDERICO: Noemi poate să-ți dea clasă.

JUAN: Dacă e chiar așa, mă înscriu și eu și pe urmă facem unul în patru (un meci de dublu).

LAURA: Nu cred ca tenisul este pentru mine. Eu nu am spirit sportiv.

NOEMI: Pregătesc o cafea?... Am simțit un fior.

JUAN: (*Către LAURA*) E legat de ce am spus eu?

LAURA: Termină... iubire!

FEDERICO: (*Îi ia temperatura frunții cu bărbia.*) Cred că ai febră... Ia să vedem.

JUAN: Ar fi o febră primăvărată.

NOEMI: Parcă ai fi ghicitor.

LAURA: (*Către JUAN*) Și tu ce ai? Ești isteric?

FEDERICO: (*Către NOEMI*) Ești roșie în obraji.

JUAN: S-o fi rușinat.

NOEMI: (*Ieșînd*) Da...! Să par mai tînără.

FEDERICO: Cu puțin machiaj ajunge.

LAURA: (*Provocatoare*) Tu nu te rușinezi, Federico?

FEDERICO: Nu. Eu sunt ceea ce vreau să fiu. Nu ma interesează ce doresc alții să fiu.

JUAN: Gîndul ăsta e demn să fie al meu. Vezi? Niciunui dintre noi doi nu îi e rușine.

FEDERICO: Eu n-am de ce să mă rușinez...

JUAN: În schimb eu... da... Nu?

FEDERICO: (*Controlînd vizorul armei*) Aha... Ca fiind un om, vrei să pari un animal.

JUAN: Și cum tu nu suportă bestiile, implinești cu abnegație misiunea de a șterge instinctul prin împușcături de pe fața pămîntului.

LAURA: Vai! Eu de cîte ori mă uit la pușca aia... mi se face pielea de găină.

JUAN: Si... orice animaluț care vede așa ceva... se zbirlește...

LAURA: Aoleu... Ce vrei să spui? (*Rîzînd*)

JUAN: Nimic, iubire... Este un reflex de autoapărare pe care îl avem toți intrușii în această lume civilizată, pentru că suntem convinși că nu putem obține un cazier pentru a

cumpăra una dintre acele monstruoase arme expuse în mod pornografic în orice vitrină...

FEDERICO: Vino, Laura!. Ia-o. (*LAURA se apropie și FEDERICO îi potrivește pușca.*) Dacă înveți să manuiеști armele, le pierzi frica. În ziua de azi, cu nivelul de violență existent, trebuie să te protejezi în vreun fel.

JUAN: Dacă ai nevoie de o pușca atît de mare ca să te protejezi, este pentru că nu prea ești o persoană bună. Ori pentru că ai multe pe cap, ori că sunt puține persoanele care te iubesc.

FEDERICO: Ce altă critică mai ai?

LAURA: Nu te supăra. Juan făcea mișto.

FEDERICO: Tocmai cînd gîndea mai serios.

NOEMI: (*Intrînd cu un halat de mătase și tava cu cafea*) Am stat mult sub soare...

JUAN: (*Apropiîndu-se*) Vai, cît vă indiviez, domnule soare!!

LAURA: (*Îl țîntește cu arma în joacă*) Și eu am stat la soare... (*FEDERICO îi ia arma din mînă. Nu-i place să se joace cu ea.*)

JUAN: (*O împacă, mîngîind-o*) De aceea ziceam cît de mult îl invidiez, iubire.

FEDERICO: (*Se apropie să ia o ceașcă.*) Cred că miine n-o să călărești. Nu e convenabil să te agîți.

NOEMI: (*Îl evită și îi servește pe ceilalți.*) Tu vezi-ți de treaba ta, că eu îmi vād de-a mea.

FEDERICO: (*Rămîne supărat*) Nu înțeleg de ce-mi răspunzi așa...

NOEMI: (*Servindu-i în sfîrșit o ceșcuță de cafea*) Dacă ne-am vedea mai des, dacă am face ceva împreună.... Poate ai înțelege. (*LAURA: pune o muzică suavă care va acompania scena "Strangers in the night"*)

JUAN: (*Jucînd teatru*) Vezi, iubire? ... Tocmai așa nu vreau să ajungem niciodată.

LAURA: (*Îi închide gura cu un gest și merge spre bar.*) Serviți un coniac la cafea? (*JUAN face un mare gest de bineînțeles.*)

FEDERICO: Pentru mine nu, mersi.

NOEMI: Pentru mine da. (*Confidențial către LAURA*) Suntem doi poli opuși.

LAURA: Dar extremele se atrag.

JUAN: Și dacă se ating, fac scînteii.

NOEMI: Dar nu iau foc.

LAURA: (*Făcînd gesturi cu băutura*) Nu din lipsa combustibilului?

NOEMI: Nu... Din cauza temperaturii.

LAURA: Asta se naște din dorința de dăruire...

JUAN: Sau din instinctul de posesiune...

FEDERICO: (*Își bea cafeaua dintr-o înghițitură. Se frînează.*) Vă mulțumesc pentru diagnostice și terapii, însă suntem două persoane obișnuite. Un bărbat și o femeie. Nimic mai mult.

NOEMI: (*Către LAURA*) Da, dacă va luați rolurile în serios.

FEDERICO: (*Izbucnește*) Așa cum face Juan cu acel grosolan personaj pe care îl reprezintă.

NOEMI: De ce te iei de el?

JUAN: Foarte bine, domnule încrezut!! În sfîrșit ți-ai arătat colții. Ca și cum ai asista la scena pe care ți-am descris-o mai înainte.

LAURA: Dar despre ce vorbiți? S-ar putea ști?

JUAN: (*Făcînd pe pasionatul, se aruncă peste ea.*) De dragoste, de dorință, de pasiune...

LAURA: (*Făcînd pe naiva, se desprinde*) A, de sex! Ca de obicei! (*Provocîndu-l pe FEDERICO*) Și de aceea sunteți așa?

FEDERICO: (*Turbat*) Nu, nu e asta. Numai că...

NOEMI: (*Il muștră ca pe un copil*) Gata!... Termină. Nu-mi place să vă certati. Și cu atît mai puțin pentru nimicuri...

FEDERICO: (*Răspunde ca un copil.*) Și ce vrei să fac dacă...

NOEMI: Nimic extraordinar... Nu-l provoca...

FEDERICO: (*Supărat, lasă ceașca, hotărît să plece.*) Juan, e clar, îmi dau seama că îi ești simpatic...

NOEMI: Este prietenul tău... și invitatul nostru... nu?

LAURA: Vino, Juan... Hai să vedem cum rănile după-amiezii singurează la apus...

(*Toți o privesc surprinși*) Ei bine, ceva tot am învățat, nu? (*Satisfăcut, JUAN o sărută pe LAURA și face un gest de campion*)

NOEMI: (*Aprinde o țigară din cea a lui JUAN*) Tot spuneam eu că are o bună lovitură finală!

FEDERICO: La revedere, Juan! Și ascult-o... Poate că îți îmbunătățești stilul...! (*NOEMI îi face semne cu pachetul de țigari* Dar e tîrziu, JUAN a plecat și a uitat de el.)

3.

Tăcere. FEDERICO își pune ghețele. Ea îl privește.

NOEMI: Ce veți vîna?

FEDERICO: Vom vîna ce putem... (*Tăcere. Ea fumeaza încet. Fără să o privească.*) Nu-mi place cînd fumezi...

NOEMI: Nici mie... (*Tăcere*)

FEDERICO: Atunci de ce ți-ai aprins-o?

NOEMI: Ca să mi-o stingi tu. (*Tăcere*) Mergeți ca de obicei?

FEDERICO: Da...

NOEMI: Pot să merg și eu?

FEDERICO: Știi bine că nu... (*Se apropie, îi ia țigara și i-o stinge. De asemenea, oprește muzica. Pauză în tăcere*)

NOEMI: Mi-ai spus ceva?

FEDERICO: Nu.

NOEMI: Federico!...

FEDERICO: Ce anume?

NOEMI: (*Apropiîndu-se provocator.*) Ești supărat pe mine?

FEDERICO: (*Cautînd ceva*) De ce?

NOEMI: Nu știu. Din gelozie.

FEDERICO: Asta e o prostie pe care deja am uitat-o de mai mult timp.

NOEMI: Îmi plăceau mai mult cînd îți mai aminteai de ea.

FEDERICO: (*Inercînd lanterna pe care a găsit-o*) Unul dintre multe lucruri de care m-ai îndepărtat.

NOEMI: (*Mergînd spre el.*) Da. Dacă și tu te-ai apropiat...

FEDERICO: (*Distanțîndu-se*) Bați mereu apa în piuă...

NOEMI: Ca și cum ție ți-ar păsa...

FEDERICO: (*Își amintește scena anterioară*) O să continui așa mult timp?

FEDERICO: (*Respirînd profund, pregătîndu-se*) Cum adică?

NOEMI: Așa. Nemișcat ca o molușcă? Fără să-ți pese de nimic și de nimeni? Mă rog, doar de clienții tăi.

FEDERICO: Ei sunt tocmai cei care te întrețin... prin intermediul meu

NOEMI: Frumos ar fi să nu fie așa... nu înțeleg ce-mi reproșezi.

FEDERICO: Scuză-mă, știi bine că nu asta este reproșul meu

NOEMI: Și care e atunci?... Eu vreau să profit de ceea ce avem, iar tu te strofoci numai ca să se mențină. Pentru ce?... Pentru cine?...

FEDERICO: Și ce-ar trebui să facem? Vreo orgie? Pentru că ai obosit organizînd excursii și petreceri.

NOEMI: Dar tu nu simți că pierdem ultimele momente, poate cele mai frumoase din viața noastră, în acest cimitir privat?... Uite: fiecare casă pare un mausoleu care adăpostește lume jucînd cărți, pînă cînd se mută un metru patrat sub pămînt, pe terenul de vizavi.

FEDERICO: Fiecare încearcă să-și rezolve angoasa așa cum poate.

NOEMI: Doar asta îți trece prin cap?

FEDERICO: Voracitatea ta este nesățioasă....Nu-ți permite să te bucuri de nimic. Și tocmai de aceea nu mă lași să trăiesc liniștit... Pretinzi, pretinzi, pretinzi...

NOEMI: Singura mea exigență este să mă bagi în seamă.
FEDERICO: (*Se uită la ceas. E timpul să plece.*) Bun. Satisfăcută?
NOEMI: Ce haios! Nu, tocmai. Nu sunt satisfăcută.
FEDERICO: Ce vrei mai mult?
NOEMI: (*Se aranjează în fața oglinzii*) Ceea ce nu trebuie să-ți cer și tu trebuie să-mi dai.
FEDERICO: Cine te aude ar crede că nu mă ocup de tine...
NOEMI: (*Furioasă*) Ce mă interesează pe mine ce gîndesc alții. Ceea ce contează este ce cred eu.
 Si eu cred că mi-ai distrus viața.
FEDERICO: Fiecare și-o distruge singur.
NOEMI: Da, dar eu am căutat, pe deasupra, cel mai bun ajutor.
FEDERICO: Bine, gata, Noemi. Termină odată!
NOEMI: (*Ironică, ride în hohote*) Chiar asta și vreau. Dar am nevoie și de ajutorul tău.
FEDERICO: (*Încurcat*) Într-adevăr nu te înțeleg.
NOEMI: Vreau să riști să zburăm... să-i dai farmec vieții noastre...
FEDERICO: Asta cere-i-o lui Juan! La el magia, la mine banii... Tu cere. Și dacă nu, jefuiește.... Oricum... Însă tu să nu dai nimic, nu?
NOEMI: (*Rugătoare... sinceră*) Nu simți insatisfacția mea? Dorința mea de a fi cu tine..., domnule gelos!
FEDERICO: Noemi, te rog, nu-i asta momentul...
NOEMI: Ba e. Asta și oricare altul. Vreau să facem dragoste cu sălbătici, cu toate perversitățile pe care alte femei te-au învățat, ca să mor eu de gelozie...
FEDERICO: (*Cu arma la umăr. Ia geanta cu cartușe.*) Dar ce fantezii îți trec prin cap?
NOEMI: (*Îi ia geanta din mână și o lasă pe altă masută.*) Hai! Vreau să mă supui chefului tău. Nu vreau să ramii liniștit ca de obicei, lasîndu-mă să fac toată treaba ca și cum ai fi într-un bordel... Încearcă, îl caută, dar...
FEDERICO: Vorbești ca o ușuratică!
NOEMI: Vorbesc ca cineva care nu mai suportă. Federico, te-am ales ca să te iubesc și ca tu să mă iubești. Nevoile pe care le simt îmi ard pielea.
FEDERICO: Și ale mele? Eu nu intru la socoteală?
NOEMI: (*Il îmbrățișează*) Îmbrățișează-mă, Federico.... Vreau să mă strîngi tare de tot!...
FEDERICO: (*Înlemnit și îndepărtand-o*) Ar trebui să te gîndești la un psiholog!
NOEMI: (*Strîngîndu-l în brațe*) Ce spui? Sărută-mă, iubeste-mă, lovește-mă!! Dar fă-mă să mă simt că sunt a ta, că mă dorești.
FEDERICO: (*O îndepărtează forțat*) Ești nebună!!
NOEMI: Federico, ești soțul meu!
FEDERICO: Atunci tu comportă-te ca soția mea.
NOEMI: Dar tu cu cine crezi că te-ai căsătorit?
FEDERICO: Eu vreau să am o femeie, nu un capriciu.
NOEMI: Și eu vreau să am un mascul! Asta e tot ce vreau.
FEDERICO: Ești o isterică căreia îi place să trezească cheful oricui.
NOEMI: Bineînțeles că-mi place! Să mă ardă cu privirile. Dar ție de ce ți-am plăcut?
FEDERICO: Mă încîntă inocența ta...
NOEMI: O și aveam... Eu așteptam de la tine să mă înveți totul.
FEDERICO: Prea puțin am putut să fac în acest sens. Deja din prima noapte m-ai dezamăgit... (*Nu-și găsește locul*)
NOEMI: Te rog, iubitu! O femeie de mică își imaginează ce poate să facă cu un bărbat și el cu ea.
FEDERICO: Dar tu ai demonstrat că ai mai multă experiență decît oricine. Îndurerata, îl rănește mai mult.
NOEMI: Nu-i vorbă de experiență. Unele îndrăznim și altele nu.
FEDERICO: (*Îi ia cupa din mână*) Gata! Ia uite ce spui numai după un pahar...

NOEMI: Nu-mi vine să cred ce vorbim. De parcă am fi în secolul trecut.
FEDERICO: Curve au fost mereu și femei cinstite de asemenea.
NOEMI: (*Printre sughituri*) Îți spun un adevăr elementar pe care tu n-ai curajul să-l înțelegi!...
FEDERICO: (*Așezat învins*) Să înțeleg...ce? Că nu ești femeia pe care am visat-o?
NOEMI: (*Îl mîngîie cu tandrețe pe cap, îl sărută*) Îmi inspiri atîta tandrețe cînd ești copilăros. Oricine ar crede că ești un ipocrit... Federico, deschide-ți ochii: dă-ți seama că viața este plină de mizerii...
FEDERICO: (*Sfîșiat de contradicții*) Unde ți-ai învățat așa de bine meseria? Îți amesteci lacrimile cu ceea ce spui, făcînd un noroi în care n-am de gînd să mă bălăcesc. (*Se ridică și se îndepărtează*) Cînd mă gîndesc că am văzut în tine, cîndva, pe mama copiilor mei...
NOEMI: Și puteam să fiu. Dar ai tot amînat-o, simțînd mereu pasiune, dar pentru alte lucruri.
FEDERICO: A căror principală consumatoare ești tu!
NOEMI: Numai asta știi să-mi spui.
FEDERICO: Ai uitat că ai fost tu cea care a decis că trebuia să călătorim? Să ne plimbăm singuri prin lume? Că acela era momentul în care viața trebuia trăită?... Zece ani am irosit ocazia de a concepe un copil...
NOEMI: Dacă într-adevăr ai fi vrut să ai un copil, mi l-ai fi făcut!
FEDERICO: Eu speram să simt mîndria ca tu să nu te mai protejezi fără ca eu să ți-o cer.
NOEMI: Neputinciosule! (*FEDERICO îi trage o palmă*) Chiar așa. Fă pe masculul feroce. Lovește-mă, dacă asta te face să te simți bine. Vreau să simt mîna ta pe corpul meu într-un fel oarecare. Hai...dă-i. Mai lovește-mă o dată!! (*În timp ce ea îl lovește*) Și după aceea sărută-mă. (*Îl sărută disperată și încearcă să-i deschidă pantalonii*) pe gît, pe corp, peste tot... uite așa...
FEDERICO: (*Într-adevăr tulburat o respinge*) Dar cine te crezi, ca să mă supun ție cînd te încinzi?
NOEMI: Femeia ta... Femela ta...
FEDERICO: Lasă-mă, te rog. Lasă-mă!!
NOEMI: (*Dăruindu-se pe canapea, deschizându-si halatul*) Vino, Federico! (*FEDERICO se înmoaie. NOEMI îl ia între picioare.*) Vino. Fute-mă...! (*El se apleacă peste ea. O sărută frenetic.*) Hai să ne facem că nu suntem noi. Să fim alții: cei ce am vrea să fim...
 (*Îl prinde de cap și-i oferă un sîn*) Uite. Mușcă-mă. Sărută-mă.
FEDERICO: (*Fără a putea să se desprindă de ea*) Lasă-mă. Nu vreau... Lasă-mă!!
NOEMI: (*Se luptă*) Dacă n-o vei face tu, o voi face eu.
 (*Contradicție și slăbiciune a lui FEDERICO. Îl întinde pe jos*). Și o să te călăresc pînă ajungem la curcubeu. (*Călărindu-l*) Vai, ce frumos ești! ... așa întins ca o fetița violată....
FEDERICO: Lasă-mă! Nu spune așa ceva! Nu voi mai putea să te privesc în ochi (*O îmbrîncitură puternică o aruncă la o parte, pe covor. Își aranjează hainele, își ia pușca, uită geanta cu cartușe și iese.*)
NOEMI: (*Umilită, plîngînd pe jos*) Iubitule... Iubitule... (*Lumina scade, amurgul se transformă în noapte. NOEMI a rămas sughînd pe covor.*)

4

Intră JUAN, căutînd țigările. Le găsește. Vrea să-și aprindă una, însă n-o face cînd o zărește pe NOEMI....

JUAN: Noemi... Ce faci acolo? Ce-i cu tine?

NOEMI: Nimic

JUAN: Cum nimic... (*O ajută*)

NOEMI: (*Se acoperă rapid cu halatul și se aranjează*) Nu, mersi. Mă descurc.

JUAN: Și soțul tău? ..
NOEMI: (*Suris amar*) Hm! Soțul meu!
JUAN: Aha! A fost cu el chestiunea...
NOEMI: (*Accentuînd*) Nu. Tocmai cu el n-a fost nicio chestiune.
JUAN: (*Pregătind ceva la bar*) Stai jos și liniștește-te. Îți servesc ceva ce-o să-ți placă... Spune-mi ce s-a întâmplat, dacă se poate... pentru că există lucruri pe care deși le știe toată lumea, nu se pot povesti.
NOEMI: Nu s-a întâmplat nimic. O ceartă, nimic mai mult...
JUAN: Doar o ceartă? Nu cred. Pentru că te-am găsit aproape groghi. Hai, ia o înghițitură...
NOEMI: (*Gustă*) Mmm... Ce bun. Ce e?
JUAN: Ceva ce m-a învățat o cubaneză... "Mistere din Carai-be"... Și din ce motiv, pentru cupă?
(Face o fenta de box)
NOEMI: Nu știi de ce trebuie să-ti povestesc.
JUAN: Pentru că această licoare magică distruge dorința celui care o bea dacă nu te spovedești. Și dorința este singurul lucru pe care n-ai fi dispusă să-l pierzi din proprie dorință.
NOEMI: N-ai dreptul să spui asta...
JUAN: Dreptul este mereu voința unuia cenzurată de a altuia... Vorbește deschis, fără ascunzișuri.
NOEMI: E ceva foarte intim. Și nu mi-ar plăcea să te mint.
JUAN: Îți mulțumesc că ai încredere în mine. Deja mi-ai spus totul.
NOEMI: Așa că ești ghicitor?
JUAN: Când e vorba despre ceva transparent ca tine e foarte ușor. E suficient să fii atent și să nu ai prejudecăți.
NOEMI: (*Ascunzîndu-se fără să știe unde.*) Nu. Spune-mi că nu-i adevărat. Că nu știi nimic. Că nu ți-ai dat seama de nimic.
JUAN: Dar de ce? Ți-ar fi rușine? Îmbujorarea te întinerește, nu-i așa?
NOEMI: Mi-ar produce multă durere....
JUAN: Acum știu mai mult ca înainte....
NOEMI: Nu. Nu se poate...
JUAN: (*Îi împinge paharul pînă la sfîrșit aî apoi îl ia*) Și dacă nu vrei să știi totul.... nu mai deschide ochii, cu privirea asta mai îmbătătită de pasiune decît de licoarea mea vrăjita.... Încă unul.... (*Ea neagă cu capul*) Vreau să spun... încă unul pentru mine, că eu n-am băut. (*Cîntă tangoul "Așa o să fim de la egal la egal"*...)
NOEMI: Juan, te rog frumos... (*Zambește și o privește fix, bea din paharul ei. Se face că află ceva în timp ce bea*)
JUAN: Noemi, Noemi... Dacă ai ști ceea ce știu eu despre tine și totuși tu nu știi ca eu știu...
NOEMI: Eu îl iubesc, am nevoie de el.
JUAN: Îl iubești pentru că ai nevoie de el sau ai nevoie de el pentru că-l iubești?
NOEMI: Te rog nu mă deruta.
JUAN: Peste voi atîrnă o osîndă. Uite: temperamentul tău plutește în aer, iar pe Federico îl cunosc de cînd eram copii... El crede că este pur pentru că-i lipsește curajul. Și curajul tău respinge orice puritate.
NOEMI: Ce spui?
JUAN: Că pentru el viața este o datorie, iar pentru tine o nesfîrșită petrecere de plăcere... pe care cineva trebuie s-o finanțeze. Bineînțeles!
NOEMI: De unde mai vii și cu asta... eu n-am spus niciodată ceva care ar putea....
JUAN: Eu spun ce oglindesc faptele tale. Gîndul care apare în fiecare gest....
NOEMI: Nu mai continua, te rog...
JUAN: (*Vrea să plece, dar el îi taie calea. Se apropie de ea fără să o atingă, ea face pași înapoi pînă cade pe canapea. El se așază lângă ea. Ea se întinde pentru a lua distanța*)

Uită-te la atitudinea ta cînd erai întinsă pe covor: Arăta senzualitatea cuiva care cerșise dragoste și fusese disprețuit... Pe de altă parte, acum, voluptatea ta continuă să fie incandescentă. Ceea ce arată că bodyguard-ul spartan nu e făcut pentru a conduce această republică pierdută.... (*Face un gest de apropiere. Ea s-a ridicat să-i răspundă și au rămas aproape lipiți, față în față, aproape că li se ating buzele*)
NOEMI: Juan!
JUAN: Noemi! Apropie-te mai mult. Să văd ce simt. Așa simt tentația să te îmbrățișez. (*O îmbrățișează fără să o atingă, îmbrățișîndu-i trupul*) De multe ori am visat o femeie cu un corp ca al tău. Care să se topească precum plumbul în foc.
NOEMI: Lasă-mă... (*Răstălmăcind sensul*)
JUAN: Eu te las. Tu esti cea care nu mă atingi. Mi-au plăcut mereu obrăjii tăi: sunt la fel de frumoși ca o camee de fildeș. Ce situație crudă!...
NOEMI: A ta sau a mea?
JUAN: A noastră. (*Se sărută. S-a întunecat*)
NOEMI: Nu, Juan, nu. Du-te și aprinde lumina...
JUAN: (*Își deschide încet cămașa*) De ce?... Pentru ce?
NOEMI: În penumbră totul e înșelător...
JUAN: (*O întinde pe canapea*) E foarte greu să ne înșelăm. Noi doi suntem ca niște pisici: luminile ne orbesc pentru că ne place să ne recunoaștem doar prin mîngieri în întuneric. (*Se așază pe covor, ca la pian. O sărută de sus pînă jos.*) Penumbra ne protejează fanteziile și ne încinge sexele, ca jăratul din ochii tăi... Știi ce-mi place cel mai mult la tine? Degetele picioarelor tale...
NOEMI: Nu Juan, nu... Federico... Federico...
JUAN: (*Continuă să o înmoaie sărutînd-o încet-încet*) Lasă-l pe el în pace și lasă-mă și pe mine să fac ceea ce tu voiai să faci el.
NOEMI: Chiar dacă nu mă crezi, îi admir virtutea...
JUAN: (*La fiecare frază un sărut din ce în ce mai periculos*) Virtutea lui este un pretext. Onestitatea ta, o mască. Iar onoarea mea, un steag distrus în mii de bătălii...
NOEMI: Nu fi cinic
JUAN: (*Se opreste dintr-odată. Didactic*) Eu spun cu nerușinare doar adevărul celor care mint fără rușine.
NOEMI: Nu e necesar să mă insulti.
JUAN: Nu e obiceiul meu. Dar dacă e necesar, o s-o fac.
NOEMI: Necesari? Pentru ce?
JUAN: Pentru ceea ce santinela ta istorică nu a putut... Pentru a te face să trăiești (*Se aruncă cu totul*)
NOEMI: Juan... Nu, nu... continuă...
JUAN: (*La fiecare sărut o privește pentru a-i analiza reacția*) Vocea ta are deja alt ton... pare mai mult o rugămintă de a fi violată... (*O îmbrățișează cu adevărat, energic, trecîndu-și cu disperare mîinile peste tot corpul ei*)
NOEMI: (*Geme, încercînd să se desprindă*) Nu, nu....
JUAN: Nu plînge, Noemi..., lacrimile usucă pielea... Și nu vreau să-și piarda catifelarea... suavitatea...
NOEMI: Pleacă, Juan, pleacă...!
JUAN: Cere-mi să rămîn! (*Ea fuge. Își smulge halatul și iese pe o ușa laterală. El merge după ea, dar n-o ajunge. Asteaptă. Pune o muzică lentă. Se așază comod. Își aprinde o țigară. După cîteva secunde ea deschide ușa, goală și cu halatul deschis merge spre el. El mai trage o dată din țigară în fața ei, care așteaptă... zîmbind.*) Te afli... între viciu și virtute... (*Stinge țigara. O ia tandru, o întinde pe canapea, se sărută cu pasiune. Lumina descrește pînă la o penumbră aproape totală. Se poate imagina mișcarea umbrelor și se aude.*) Vreau să ma îmbăt de tine, de pielea ta, de sfîrcurile tale palpitate... Vreau să-ți străbat spatele cu limba mea... Cat de mult îmi doream să-ți mîngii picioarele. Sunt ca sculptate în marmură... Vreau să-ți mușc fesele, pînă-ți înmuguresc vînatăi... Să te ling încet pînă s ajung la acel izvor gustos. Să-mi umezesc

limba în seva ta... Să deschid iadul cu degetele mele. Așa... Să rămână toate înăuntru... prizoniere. Așa... strigă de plăcere... Nu te aud... așa... mai tare... cu poftă... strigă...

NOEMI: Nu mai pot... vino, vino...

JUAN: Vreau să termin peste sînii tăi...

NOEMI: Vino înăuntru! Vino, așa, așa!!!!

(Pauză. Liniște. Se aude muzica. Lumina unui chibrit aprinzînd o țigară luminează din nou scena. Lasciv, albastrul lunii, peste corpurile așezate pe covor, semi-îmbrăcate.)

JUAN: Ești o bucată de sex pierdută prin viață.

NOEMI: Ceea ce spui mă face să mă simt ceva ce nu mi-am imaginat niciodată.

NOEMI: Dacă te-ai fi cunoscut înainte!

JUAN: Ar fi fost inutil. Nu m-aș fi uitat niciodată la tine și nici tu la mine. Tu erai ocupată urmărind idealul bogăției, iar eu urmăream bogăția unui ideal... Azi procesul dezamăgirilor noastre ne încolțește în aceste circumstanțe care, pentru o clipă, par a fi un adevăr etern și fiecare crede că poate să apuce, pentru un moment, drumul său pierdut, acela pe care nu l-a ales, cel pe care azi crede că ar fi trebuit să-l urmeze... însa, în afară de a greși, este prea târziu gîndul acesta.

NOEMI: Mi-e teamă...

JUAN: De ce?

NOEMI: Că voi înnebuni din cauza ta.

JUAN: Înainte de a înnebuni... Îți spun ceva ce nu ți-am zis niciodată.

NOEMI: Nu. Nu-mi spune... Nu vreau să mă minți și nici să te înșeli.

JUAN: Să nu te înșeli tu... și ceea ce-ți voi spune nu e minciună: ție ți-e mai greu să fii fidelă decît infidelă. (Ride)

NOEMI: (Se simte jignită) De ce spui asta?

JUAN: (Devine serios. Are privirea pierdută. Vorbește cu cea mai profundă convingere.) Este natura ta. Ești o dorință pură naufragiind într-o lume care nu are un model particular de respectat, unde cupolele puterii politice, sociale și morale s-au dărîmat. Azi, doar vezi, orientul este occident și sudul îi aparține nordului. În același secol trăim epoci diferite. Și în acest concert Federico vrea să respecte în continuare o partitură cu valori atît prăbușite, cît și ipocrite. Ea devoră fiecare cuvînt al lui.

NOEMI: Federico crede în ceea ce zice.

JUAN: Și eu ajung să cred ceea ce scriu. Dar ar trebui să știm ce cred despre noi cei care ne susțin. Eu fac pe rebelul, Federico pe cinstitul. Fiecare își apără pușculița cum poate.

NOEMI: În orice caz eu îl respect.

JUAN: (Adresîndu-i-se serios) Nu e rău. Dar respectă-ți propriile valori, care raspund plăcerii. Caută fericirea ta, în timp ce alții legalizează modul de a o face. Iubita mea, nouă ne-a fost scris pe frunte să explorăm. Iar altora să catalogueze relația noastră. Fiecare cu felul său. Unii au imaginație pentru a câștiga bani și alții pentru a-i cheltui. Rareori s-au întîlnit aceste două caracteristici la aceeași persoană. Sunt cei care știu să dea și cei care știu să primească... (Termină ironic ca întotdeauna)

NOEMI: (Îi pune limite) Și sunt și cei care nu știu nici una, nici alta și sunt doar niște profitori. Doar am cunoscut atîția poeți falși, șarlatani, idealști care-mi promiteau să fugim într-o lume nouă și de-abia cî îi invitam la o friptură, că se gîndeau numai la cum să-mi folosească carnetul de cecuri în favoarea lor. Dar îți jur, ceea ce mă durea cel mai mult era faptul că mie îmi plăcea să cred în ceea ce-mi promiteau și chiar ei îmi dezvăluiau minciunile lor. Își ascundeau impotența în spatele unor idealuri sublime.

JUAN: (Se îndepartează de situație) Se poate. Dar ceea ce e important e aici: două dorințe și o singură plăcere. O frumu-

sețe ca tine, cu bafta de a se întîlni cu cineva ca mine, care să vrea să te iubească.

NOEMI: Tu nu ma iubești. Doar aveai chef să te culci cu mine.

JUAN: Cumva trebuie să începem. Ce este iubirea fără dorință? Fără instinctul care ne face să ne fie dor de mirosul sau de gustul celui trup pe care înca nu l-am atins? (Se preface că vrea să abandoneze totul, jignit) Pe de altă parte tu te-ai apropiat de mine pentru că știai că îți puteam da ceea ce aveai nevoie... și eu nu te-am întrebat dacă mă iubeai sau nu... (Aproape jignită) Aroganța ta atinge deja pragul trufiei...

JUAN: (O îmbrățișează și o sărută pe neașteptate) Iubito... Voiam să-ți spun doar că suntem fața și reversul aceleași monede. Nimic mai mult. Și ca atare suntem de nedespărțit. (Tacere) La ce te gîndești?

NOEMI: La soțul meu.

JUAN: E bine că te gîndești la el cînd faci ceea ce-ți place. Presupun că și el face la fel. De aceea te menține atît de bine și frumoasă. (NOEMI începe să ridă din ce în ce mai cu poftă. JUAN o sărută și o îmbrățișează. Intră FEDERICO, cautînd geanta pe care a uitat-o... Aprinde lumina... Surpriză generală!)

5

NOEMI: Federico!

FEDERICO: (Stăpînindu-se pînă la limită) Nu înțeleg. Tot voi sunteți cei suprinși să mă vedeți?

NOEMI: O să-ți explic

FEDERICO: (Cu pușca în mîini, scoasă din husă) Taci din gura!

NOEMI: Spune-i ceva, Juan... Vorbește!

JUAN: (ramîne neschimbat)

FEDERICO: Și ce vrei să spuna? El e așa cum e: un tip care-și folosește toate cuvintele doar pentru a fute isterice.

NOEMI: FEDERICO! Sunt soția ta!

FEDERICO: Soția mea?... (Rîde. Lipsa de importanță pe care FEDERICO i-o dă puștii, o face mai periculoasă, fiind o condiție mai mult decît o amenințare.) Dar eu ma întreb: ceea ce faceți voi e real sau e o farsă?

JUAN: Realitatea este o farsă.

FEDERICO: Și tu înca mai ai chef să mai faci literatură?...

JUAN: Ce sa faci.... Este natura mea. (FEDERICO trece arma dintr-o mînă în alta într-o stare de nervozitate stăpînită)

NOEMI: Te rog să te liniștești, să nu faci vreo prostie...

JUAN: Uite: eu am venit să-mi caut țigările și...

FEDERICO: Și în trecere ai futut-o pe nevastă-mea...

JUAN: Încearcă să nu-ți pierzi stilul.

FEDERICO: Scuze, de parcă am fi pe o scena.

JUAN: Da... însăși viața este un teatru...!

FEDERICO: Poate că din punctul de vedere al principiului tău de libertate nu este gresit. (JUAN începe să se îmbrace. FEDERICO îl amenință cu arma. Se uită unul la altul.)

NOEMI: Te rog, Federico...!

FEDERICO: Acum... Și eu ar trebui să fac ceea ce simt chiar dacă mi-aș pierde bunele maniere.

NOEMI: Doamne ferește!

JUAN: Si?... Nu te mai uita la noi ca pisica-n calendar.

FEDERICO: (Tacere) Și totuși voi vă uitați la mine ca doi proști.

NOEMI: Ce-o să faci?

JUAN: Dacă vrei să faci ceva, fă-o acum.

FEDERICO: Și ce așteptați să fac? Desigur! ... Eu trebuia să fi intrat și să spun (Teatral) O, nu! ... să țintesc... (Ținteste cu arma) si BUM!! BUM!!! ... să vă omor pe amîndoi. (Atitudinea necontrolată a lui FEDERICO îi sperie serios) Aș fi fost un soț model. Dar adevărul e că există bărbați care nu merită efortul unei scuișături și nici femei care să merite o noapte la un hotel.

NOEMI: (Exasperată și demnă) Mă jignești!

FEDERICO: Eu te jignesc? Și tu ce faci dezbracă în casa mea, cu un tip oarecare?

NOEMI: Juan nu e un tip oarecare. E prietenul tău!! (*Își dă seama de ceea ce-a zis*)

FEDERICO: Nici măcar nu e replica potrivită, nu, mă? Spune-i. Tu, care faci pe scriitorul!

JUAN: Uite ce e, dacă vrei, denigreaz-o pe ea. Dar eu n-o sa accept să ma tratezi ca pe un gunoi ca să te simți tu mai bine!

FEDERICO: În ritmul ăsta, cei jigniți veți fi voi și eu va trebui să vă cer iertare.

JUAN: Mda... adevărul e că.... Chiar dacă e casa ta... să intri pe întuneric, ca un hoț...

FEDERICO: Uite: aici singurul hoț ești tu...

JUAN: Știi bine că eu nu ți-am furat nimic din ce ea n-a vrut sa-mi dea. Mai ales după ce tu ai disprețuit-o.

FEDERICO: Ești un căcat!

JUAN: Federico...

FEDERICO: (*Hotarat*) Știi ce, începând de acum, te rog să nu mi mai pronunți numele... Îți mulțumesc că ai avut curajul să o faci în propria mea casă, iar ție pentru decența de a avea grijă ca nimeni să nu-mi bîrfească reputația. Însă oricum, această jignire nu poate să rămîna nepedepsită.

NOEMI: Și a ta poate?

FEDERICO: Asta nu e cea mai potrivită situație în care să dai lecții de morală sau de bune maniere.

NOEMI: Și atunci... ce ai de gând să faci?

FEDERICO: (*Amenințător*) O să mă răzbun cum se cuvine...

NOEMI: Juan, fă ceva! Federico! Iartă-mă! (*JUAN o privește, însă nu-l ia în serios pe Federico.*)

FEDERICO: Chiar dacă eu te-aș ierta, cine n-o să-și ierte niciodată cruzimea naturii sale, ești chiar tu. Și nici el n-o să ți-o ierte, pentru că un moment de excitație al tău l-a făcut să-și piardă dragostea vieții sale. (*În timp ce-i ocheste, merge spre fereastră și se uită afară*) Uite, vine muza ta. Laura! LAURA! (*Îi face un semn.*)

JUAN: Dar ce faci?

FEDERICO: E drept să știe și ea. (*Așteptare încordată*) Întin-deți-vă pe jos!...

JUAN: Poftim?

FEDERICO: (*Amenință cu pușca*) Culcat, îți spun! Vorbesc serios!

NOEMI: (*Îl ia și-l întinde*) Hai, Juan... Fă ce-ți spune.

JUAN: Nu știu ce ți-a putut face Laura, ca să o supui la suferința acestui moment.

FEDERICO: Tocmai, nimic. Și drept rasplată voi face să evite o suferință mai mare. Laura!!

LAURA: (*În OFF*) Da, imediat... Juan este pe acolo?

JUAN: Te rog... nu-i face una ca asta. Nu există o suferință mai mare decît deziluzia primei iubiri.

FEDERICO: Cum să nu: durerea de a pierde ultima șansă. Și te asigur că Laurita era ultimul tău tren... Lau...!!

LAURA: (*Intrînd îl întrerupe*) Da, ce vrei? (*Vede scena*)

FEDERICO: Ar trebui să-l întrebi pe bărbatul tău ce caută între picioarele soției mele.

LAURA: ... Iertați-mă (*E foarte incomodată de ceea ce se întamplă*)

NOEMI: Iarta-mă, Laurita.

FEDERICO: (*Către NOEMI*) Și tu iarta-mă că te-am întrerupt.

JUAN: (*Din cauza privirii triste a Laurei, pare abătut.*) Parcă suntem la spovedanie. Toată lumea cere iertare. (*LAURA îl privește cu dispreț și rușine*)

FEDERICO: Vino, Laura, stai jos. Si voi, să nu vă incomodeze prezența noastră. Suntem de încredere, nu? Va rog... continuați....

NOEMI: Ce vrei să continuăm?

FEDERICO: Hai... Juan... tu mă înțelege... continuați... Mă rog, deja acum cu atîtea întreruperi, mai bine începeți!

LAURA: Federico!!

FEDERICO: Șșșș! Tu uită-te.... Că poate mai poți să prinzi ceva.

JUAN: Tu nu poți să faci așa ceva...

FEDERICO: (*Cu minie reținută*) Ce anume nu pot să fac?... Nu ești tu prietenul meu?... Hai, învață-mă arta seducției, cum să traiesc supus unui atac de pasiune.

NOEMI: Dar ce spui?!

FEDERICO: Vreau să-mi faci un serviciu răsplătindu-mă pentru folosirea unui bun din proprietatea mea. Hai! Dă-i bătaie! Să vedem cum se comportă un mascul așa cum îmi cere ea?! (*Politicos*) Iar tu, Noemi... îți cer doar să-ți urmezi instinctele. Și? Hai odata, ce stați? (*Strigă scos din fire, amenințător*) Ce se întîmplă?! (*Ei încearcă. Nu pot decît să se atîngă. LAURA se zbate între dorința de a nu se uita și ura provocată de atitudinea lui FEDERICO.*) Dar ce e? Nu vă iese?... Și instinctul neînfrînat?? Si dorința care se revarsă peste tot? Nu apare tocmai acum ca să vă salveze viețile?... Mereu am spus că nu poți avea încredere în ceea ce nu poți manevra... Pentru că, să ne înțelegem bine: dacă nu o faceți, vă omor...

LAURA: Federico!! Te rog!! Nu fi ridicol. Cine poate să facă ceva în condițiile astea?

FEDERICO: Cum adică? Puteați înainte, cînd riscați să vă omor și acum, cînd trebuie să o faceți pentru a vă salva viețile, nu puteți? (*Pauză de așteptare*) Asta e cea mai zdrobitoare dovadă despre felul cum instinctele ne fac să ne trădăm chiar și reflexul nostru elementar de supraviețuire. (*FEDERICO susține situația umilitoare*) Și acum... Ridică-te de acolo... Că așa, gol si cu șosete, semeni mai mult cu un Don Juan de mahala decît cu Don Juan Tenorio... (*Coboară pușca și se apropie de geanta pe care venise s-o ia...*) Toată vigoarea ta se topește în fața amenințării unei puști descărcate. (*Bagă mîna și scoate un pumn de cartușe pe care le lasă să cadă.*) Dacă nu le-ai fi uitat... (*Tăcere încordată. NOEMI se acoperă cu halatul său. JUAN se ridică și se schimbă. Aprinde o țigară. Către LAURA, care își conține mînia*) Spune și tu! Tu îl lași să vină după micul lui viciu și el găsește unul mai mare cu soția mea. Trebuie să ai grijă să nu mai fumeze atîta...

(*LAURA se îndreaptă spre FEDERICO și i trage cu purere o palmă*)

LAURA: Vrei să-mi spui ce-ai cîștigat la afacerea asta?

FEDERICO: Sa-ți arăt minciuna și indecența...

LAURA: Ești absurd! (*Îl îmbrățișează pe Juan și îl sărută*). Iubirea mea... (*Către FEDERICO*) Știi ce, ești un mare fraier!

FEDERICO: Așa îmi mulțumești pentru faptul ca nu i-am luat viața?

LAURA: Cu asta doar ți-ai arătat slabiciunea și, pe deasupra, ai mai și sacrificat demnitatea soției tale.

FEDERICO: Ai fi preferat sa îi omor?

LAURA: Doar cei care iubesc fanatic savîrșesc crime pasionale. (*Către JUAN*) Cum ai putut să mă înlocuiești cu...

NOEMI: Mi-ar plăcea să te mint... dar el nu te-a înlocuit. Și nici nu-ți poți închipui cît de mult mă doare că s-a întamplat așa...

LAURA: (*Către NOEMI*) Mersi oricum... mi-ai demonstrat că el încă mai e bărbatul fatal pe care-l dorim toate femeile, dar pe care doar eu l-am cucerit...

JUAN: (*Care între timp s-a îmbrăcat*) Bine, gata, Laura. Hai să mergem!

FEDERICO: Deci pentru tine s-a încheiat deja totul? (*Față în față*)

JUAN: Firește.

FEDERICO: Ești un mizerabil. (*Către Laura*) Și tu? Pleci atît de mîndră...?

LAURA: Bineînțele. Pentru că tu n-ai putea face cu mine niciodată ceea ce-a făcut el cu soția ta. Desigur că sunt mîndră. Ca de fiecare dată cînd o femeie îl privește sau îl hărțuiește.

Pentru că așa știu că-mi aparține, putînd fi a altcuiva. Știu că mă alege mereu pe mine. Și asta mă face să mă simt bine.

FEDERICO: *(Către JUAN, care-l privește cu resemnare, fără ură și fără rușine.)* E nemaipomenit că deși te văd călărind o curvă, tot țin la tine.

JUAN: În sfîrșit, frate, așa sunt femeile...!

FEDERICO: *(Se lasă să cadă pe un scaun și duce capul între picioare)* Curve...curve.. sunt toate niște curve!!

NOEMI: Ce rău ți-au făcut fetele alea! Te rog să nu continui.

FEDERICO: Să nu continui? Toată viața o să continui...

NOEMI: Termină! Nu mă mai pedepsi.

FEDERICO: Ai dreptate, meriți mai mult dispreț decît pedeapsă.

NOEMI: Nu mă provoca!

FEDERICO: Să nu te provoc? ... Asta-i total absurd! Mă trădezi cu prietenul meu în casa mea și mai spui să nu te provoc... La ce? Ce mai poți să faci după ce m-ai umilit în așa hal? *(Vrea să încarce pușca)* Afară! Plecați înainte să vă omor... *(Se ranește la un deget)* Și pentru ce? Timpul pe care l-aș pierde omorându-vă e mai prețios decît moartea tuturor... care nu valorează nimic, nimic, nimic...! *(il privește cu milă)* Plecați odată.... Ce vă tot uitați? Ce credeți, oare, că sunt eu?

NOEMI: *(Se apropie, ca unui copil îi ia arma din mînă și i-o întinde lui JUAN)* Ești un baietel supărat, nimic mai mult... *(Îl observă cu milă, plictisită, întorcându-se la rutină. Vrea să-și aprindă o țigară, însă nu mai sunt.)*

JUAN: *(Apropiindu-se de LAURA)* Bine... pisoiașul meu...

LAURA: *(In șoapta)* Într-adevăr situația asta mi se pare oribilă.

JUAN: Dar Laurita, cum se poate...Imaginația la putere!!

LAURA: *(Uitându-se cu tristețe în ochii lui, nu-l lasă s-o atingă și îi dă de înțeles sfîrșitul)* Una erau fanteziile mele, dar realitatea doare mai mult.

JUAN: *(Este cu adevărat lovit. Nu-și mai simte picioarele.)* Ăsta nu-i cel mai bun moment ca să mă crezi... dar vreau să știi că nu te înșel: că tu ai reușit să intri în viața mea ca nimeni altcineva...

LAURA: Tu să nu te înșeli. Nici eu, și nici o mie ca mine nu vor reuși niciodată să umple golul întunecat din pieptul tău, mai imens decît gaura pe care ar putea-o face un glonte din pușca asta.

JUAN: Nu-mi omori credința în propriile mele sentimente.

LAURA: Nu, Juan. Nu e asta intenția mea. Eu întotdeauna am știut că ești așa. Și chiar cred că de asta m-am ai îndrăgostit: de sfidarea permanentă de a te schimba.

JUAN: Și crede-mă că ai reușit.

LAURA: Se poate. Nu mai jinduiesc după tine, acum ești doar trecutul. Te surprinde?... Dar a iubi sau a nu mai iubi nu e un decret.

JUAN: Laura, Laurita... nu, nu pleca... nu mă lăsa... singur.

LAURA: Nu sunt eu cea care te lasă singur. Este cautarea ta neșăioasă de noi cuceriri, cea care te condamnă.

JUAN: Ce-o să fac dacă mă lași?

LAURA: Nu știu ce-o să fac eu fără provocarea ta permanentă, și mă mai întreb ce-o să faci tu?... Habar n-am. Poate că asta o să te inspire pentru urmatorul tău roman. Adio! *(JUAN rămîne sprijinit de ușă, privind-o cum se îndepărtează)*

6

(Fără sa fie băgat în seamă de cealaltă pereche, JUAN iese cu pușca în mînă și cu un cartuș)

NOEMI: Te rog, Federico... iartă-mă... dacă poți...

FEDERICO: O iertare nu repară dauna...

NOEMI: *(Lîngă el, îl mîngîie pe cap)* Durerea nu totdeauna e o daună. Uneori e o creștere....

FEDERICO: Lasă lamentările.

NOEMI: Nu sunt eu cea care se lamentează. Ci conștiința mea.

FEDERICO: Asta înseamnă că ai făcut-o pentru că ai vrut-o!

NOEMI: Bați apa-n piuă. De ce nu încerci să înțelegi?

FEDERICO: Ce să înțeleg? Taci! Mi-e scîrbă de tine!!

NOEMI: Nu mai mare decît scarba mea...!

FEDERICO: Ție? ... Ți-e scîrbă de mine?

NOEMI: *(Cu minie neînfrînată)* Da.. Te urăsc profund. Dragostea mea pentru tine nu e mai mult decît o milă deghezată. Ce crezi că simte o femeie disprețuită de o mie de ori? La început îți compătimeam cenzura, pînă cînd s-a transformat într-o adevărată represiune. Desigur! Omul cumsecade care face dragoste o dată pe lună și cu lumina stinsă. Crezi că o femeie ca mine nu merită altceva? Iar pentru acel altceva.... cine mai apare?

FEDERICO: Ce vrei să spui cu asta?

NOEMI: Ceea ce spun!! Tu crezi că nu știu în ce bordel îți eliberezi dorințele reprimite... tu care mereu vorbești de curve...

FEDERICO: Măcar ele o fac pentru bani. Dar tu numai din poftă.

NOEMI: *(Scoasă din fire)* Doar asta poți să spui? Foarte bine atunci.. și eu o să mă dedic, cu acest corp, vezi? *(își deschide kimonoul de mătase)* o să mă daruiesc sălbatic cui îl va dori. *(Fuge spre ușa.)*

FEDERICO: *(O urmărește și n-o lasă să iasă)* Stai, Noemi..., nu ieși așa. *(În luptă pentru a o reține, o îmbrățișează și mîinile sale cad pe sinii ei. Subit tandru și disperat)* Nu pleca, n-am vrut să te jignesc... nu-i adevărat ce-am zis Nu te-am disprețuit niciodată... nu știu cum să-ț explic. Totdeauna ai fost pentru mine ceva sublim, ceva de neatin.

NOEMI: Minți. Minți pentru a mă reține... Ia mîna, nu mă atinge...

FEDERICO: Scoate-ți kimonoul *(Se desprinde de el și se îndepărtează)*

NOEMI: N-o să-mi mai vezi corpul niciodată. *(Se apropie)*

FEDERICO: Te doresc

NOEMI: *(Se îndepărtează)* Să nu îndrăznești să mă atingi.

FEDERICO: *(O ia brusc de braț)* Ești soția mea.

NOEMI: Dar n-am să mai fiu femeia ta.

FEDERICO: Noemi!

NOEMI: *(Se desparte violent)* Nu te mai apropia!! Mi-e rușine de tine.... Desfrîul tau este patetic.

FEDERICO: Te rog, Noemi, te rog...

NOEMI: Poți să mă implori, poți să mă rogi.... nu, de o mie de ori nu. Nu vei putea fi amantul meu niciodată.

FEDERICO: Mai vedem noi!!

(Se transformă în două fiare. Se urmăresc violent printre mobilă și bar. În liniște. Fără strigăte. Ea îi aruncă o sticlă. El atunci stinge lumina. Intră doar o strălucire prin fereastră. El aprinde lanterna și o descoperă la pîndă. Se aruncă peste ea, care fuge spre ușa.)

FEDERICO: De aici nu ieși! *(O ia de pîr)*

NOEMI: Au! Ma doare!

FEDERICO: *(O sărută, o îmbrățișează și începe să o strîngă de gît)* Ia zi nu. Ia spune-i nu bărbatului tău acum... e adevărat, n-o să fiu niciodată un seducător... dar te voi avea pentru totdeauna... Corpul tău va păstra amprente mîinilor mele... Corpul ăsta care mai mult ne-a despărțit, decît ne-a unit.... *(Ea zace fără viață în brațele sale)* Acum ești a mea cu adevărat, mereu numai a mea. *(O întinde, o dezbracă și o mîngîie încet. În penumbră, lumina care intră pe fereastră decupează siluetele amandurora. Lumina lanternei îi ranește agresiv. Afară se aude o împușcătură și peste cîteva clipe strigătul)*

LAURA: Juuaannn!!!

SFÂRȘIT

Versiunea în limba română aparține autorului și Mirunei Runsen

AL. CISTELECAN

Altă Didonă ardeleană (Lucreția Suciu- Rudow)

Favorită la talent, cel puțin între ardeleni, a părut, un timp, Lucreția Suciu. În orice caz, când are impresia unei „renașteri” poetice ardeleni, după rătăcirile latiniste și localiste pe care le-a combătut, Titu Maiorescu o trece prima pe lista „tinerimii române de peste Carpați /ce/ se înfățișează deodată cu deplina aptitudine de a simți și de a întrupa frumosul în formele literare”.^[1] (Firește că ceea ce laudă Maiorescu la ardeleni nu e cu nimic mai bun decât ceea ce criticase; ba din contră, în cele mai multe cazuri). Asta în 1898, când scrie *În memoria poetului dialectal Victor Vlad Delamarina*. Lucreția Suciu își publicase de câțiva ani buni volumul de *versuri*^[2] (rămas, de altfel, singurul; și dedicat lui Slavici) cu care i-a adus lui Maiorescu „cea dintâi surprindere” în privința aptitudinilor de artă ale junimii ardeleni. „E atîta adevăr al simțirilor în unele din ele – se impresionează, fie și tardiv, Maiorescu – și pe alocurea atît naturalism senin, pînă aproape de libertatea antică, încît mica broșură de la 1889, cu toate defectele ei, merită să fie considerată ca primul simptom al renașterii de care vorbim”.^[3] „Adevărul de simțire” sau „sinceritatea de simțimînt” sînt lucruri pe care Maiorescu le vede peste tot (unde și când vrea, firește), așa că aproape nu mai sînt un merit; nu-i, totuși, mai puțin adevărat că Lucreția e din cele sincere numai decît, din cele care suferă impresionant și fără sfială sau vâl retoric. Dar „naturalismul senin” și slobozenia „antică” de moravuri expresive (ale sentimentului, desigur) sînt de reținut. Tot pe linie de „renaștere” – și tot înscrisă într-o ofensivă a tinerimii de talent – o vede pe Lucreția și Bogdan-Duică (om, altfel, de-al casei), convins și el că „poezia noastră (adică strict

a ardelenilor, n.n.) începe a primi de cîtva timp o direcție sănătoasă și că acest început îl fac domnii Coșbuc, Căcovean, Bîrsan și domnișoara Suciu”.^[4] Echipa de șoc a lui Duică s-a destrămat repede: din ea n-a mai rămas, peste cîtiva ani, decît Coșbuc. Nu numai Căcovean și Bîrsan dispar aproape mai repede decît apar, dar și nefericita Lucreție, cu toate că ea începuse sub bune auspicii; de nu chiar prea bune. Căci iată, bunăoară, ce frumos entuziasm îi provoacă ea lui Nicolae Iorga (entuziasm, cum se știe, fatal oricărui poet; entuziasmele lui Iorga mergeau la sigur spre mediocritate), care vede cum „mai presus de toate, în literatura feminină din Ardeal, insignifiantă pînă atunci /.../, se ridică de la început versurile Lucreției Suciu”.^[5] Dar minunea n-a ținut mult. Când își va redacta culegerea de *figuri ardeleni*, un ardelean înfocat ca Vasile Netea nu va reține, ca simboluri ale Ardealului, nici o poetă, nici măcar pe Lucreția.^[6] Și dacă nici ardelenii cei mai rezoluți n-o mai remarcă, la ce să ne așteptăm?! Nici urmă de ea, firește, la E. Lovinescu ori G. Călinescu. Iar mai departe, pentru Lucreția, e neantul critic desăvîrșit; sau groapa comună a poeteselor ardeleni.

Cu mamă poetă și tată popă (o vreme și protopop) – și încă popă cu stare, de vreme ce putea găzdui, la Ucuș, veri la rînd, cîte-un întreg conclav de ardeleni culturali, de la Coșbuc și Bogdan-Duică la Septimiu Albini și Aurel C. Popovici, care, cu toții, zice Teodor Neș, „se socoteau între oamenii casei” și formau „un fel de cenaclu literar în saloanele Mariei Bosco”^[7] –, Lucreția (n. 3 sept. 1859 la

1. Titu Maiorescu, *Opere*, II, Ediție, note, comentarii, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, Note și comentarii de Alexandru George și Al. Săndulescu, București, Editura Minerva, 1984, p. 138.

2. *Versuri*, Sibiu, Tiparul institutului tipografic, societate pe acții, 1889. Din această ediție vom cita.

3. Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 138

4. G. Bogdan-Duică, *Studii și articole*, Ediție îngrijită, note și prefață de D. Petrescu, București, Editura Minerva, 1975, p. 59.

5. N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I, *Crearea formei (1867-1890)*, Ediție îngrijită, note și indici de Rodica Rotaru, Prefață de Ion Rotaru, Editura Minerva, București, 1986, p. 391.

6. Vasile Netea, *Figuri ardeleni*, Fundația Culturală regală „Regele Mihai I”, București, 1943.

7. Teodor Neș, *Oameni din Bihor. 1848-1918*, Tipografia Diecezană Oradea, 1937, p. 270.

Oradea; moare tot acolo, la 5 martie 1900) primește bună educație (știe franțuzește, nemțește și ungurește; va și traduce *Laokoon*-ul lui Lessing pentru *Tribuna* sibiană). În plus, bolnavă de tuberculoză, are și sensibilitatea exacerbată. Era aproape exclus să nu devină poetă (dacă n-ar fi fost ardeleană ar fi luat-o cu siguranță spre simbolism, dar ardelenii n-au făcut decât simbolism caraghios). Nici că mai era nevoie de vreo nefericire în dragoste pentru asta; dar nefericirea, totuși, se întâmplă. Gurile rele ziceau că maică-sa, preoteasă cam rea de muscă, nu era de tot străină de întâmplare. Se prea poate, căci Maria Suciuc-Bosco va fi avut ceva de femeie fatală și extrem nurlie. Teodor Neș zice că „a fost o femeie de o frumusețe excepțională”^[8], măritată, mai cu forță, cu veșnic încrunțatul Petre Suciuc. Că familia va fi încercat s-o vadă cât mai repede la casa ei, nici nu-i de mirare, întrucât pe unde trecea isca mari tulburări. Și nu doar hormonale. Vărul ei, poetul Isaia Bosco, pe când era student (după cum povestește Teodor Neș), s-a bătut serios pentru ea cu un coleg - Petre Bujor. Atât de serios încât din lovitura aplicată acestuia cu „bastonul cu mîner de argint”, bietul Bujor a și murit, iar Isaia a făcut ceva închisoare. Va fi fost ceva temeinic la mijloc de vreme ce Isaia se sinucide în 1884 (poate nu neapărat din cauza verișoarei, dar, oricum, bun subiect de roman). Dar ceva scandal trebuia repede stins. Farmecul Mariei Suciuc va fi fost, cu siguranță, și un liant pentru cenaclul de la Ucuriș (nu mai puțin decât poeziile Mariei Bosco, pe care viitorul său ginere, Wilhelm Rudow, o considera, în *Geschichte des Rumänischen Schrifttums*, p. 151, „cea dintîi femeie care a publicat versuri românești” și care, zice tot el, „întrece pe toți bărbații scriitori din Nordul României în adîncimea și gingășia simțirii precum și în stăpînirea limbii (la ea, cea dintîi, fără latinisme) și a versului”^[9]). Așa va fi fost de vreme ce Stănuța Crețu îl repetă literal și în *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900* și în *Dicționarul general al literaturii române*. Nu vor fi fost doar vorbe de ginere galant cu soacra. Dar că femeia n-avea astîmpăr e limpede. La Ucuriș, zice Teodor Neș, „tatăl și fiica trăiesc aproape singuri”^[10] întrucît Maria Bosco umbla brambura pe la neamuri (pe la ceva verișoare, desigur; verișoarele au dintotdeauna prestigiu de acoperire). Devine de crezare (deși sînt doar bîrfe) că Lucreția a rupt, tot din pricina ei, logodna de șapte ani „cu căpitanul român A., din armata austro-ungară, un om încrunțat și dornic de aventuri”^[11]. Poeziile Lucreției, cam toate de nefericire amoroasă, par să presupună acest fond biografic. Își revine greu din decepție și se mărită în cele din urmă (în 1891) cu dr. Wilhelm Rudow, „un om înalt, spătos și cu umblet legănat”^[12]. Teodor Neș pretinde că s-au cunoscut prin corespondență (deci nu chiar pe internet), prin intermedierea lui Bogdan-Duică (neamțul lucra la *istoria literaturii românești*, apărută în 1892, iar Duică i-ar fi spus că nu se poate scrie o așa istorie fără a pomeni de Lucreția). Poate nu va fi fost chiar așa; în orice caz, Eugeniu Potoran zice că Lucreția ar fi luat parte, „prin 1889-90”, „împreună cu Coșbuc și cîțiva junimiști, la

aniversarea de 600 de ani a Universității din Halle. Acolo face cunoștință cu dr. Wilhelm Rudow”^[13]. E mai probabil. Cunoștință fructuoasă și de folos (dar nu pentru poezie): neamțul lasă universitatea din Halle și vine la Ucuriș (iar apoi la Oradea). Iar Lucreția, după măritiș, n-a mai scris „nici un vers de dragoste”^[14], spre deosebire de mamă, pe care faptul n-a încurcat-o deloc în acest sens. Neamțul pare să fi fost om de treabă (spre deosebire de căpitanul român; despre *istoria* lui, Iorga zice însă că-i o compilație confuză și greoaie, făcută sub îndrumarea Lucreției^[15]), căci o sprijină pe Lucreția să scoată, în 1897, săptămînalul *Foaia literară* (la care publică și Coșbuc). Revista nu rezistă decât cîteva luni și, oricum, Rudow moare în 1899. În propria gazetă (făcută mai mult de soț), Lucreția publică, de altminteri, foarte puțin. Se pare că odată nefericirea trecută s-a oprit și talentul; sau motivația. Publică, totuși, aici, afară de două poezii, povestirea *Logodnica Contelui Stuart* (poveste adevărată, zice Teodor Neș, care a verificat întâmplările pe teren și s-au confirmat: contele s-a logodit, într-adevăr, cu fiica popii din Valea Mare, Elisabeta Gale, dar povestea a ieșit nefericită la modul romantic)^[16]. *Familia* i-a găzduit majoritatea poeziilor, ca și pe ale mamei. A publicat însă și în *Convorbiri literare* și *Tribuna*. În necrologul pe care *Familia* i-l închină se spune nu doar că „a întrecut pe mumă-sa atât prin fondul cît și prin forma versurilor sale”, dar și că ultima sa „lucrare” „este un roman, din viața socială a românilor din Bihor”^[17]. Va fi fost un proiect?! Ori confuzie cu nuvela?! Sau simple vorbe?! Altminteri, necrologul reține nota fundamentală a poeziei Lucreției Suciuc: „Sub impresiunea gîndirii profunde a lui Eminescu, dînsa a fost cîntăreața unei dureri mistice, care a însoțit-o toată viața”^[18]. Eminescianismul lacrimal a fost, de altminteri, confirmat de toată lumea (!), alături cu influențele la zi din romantismul minor german. Eugeniu Potoran zice și el de Lucreția că „scrie sub influința lui Lenau, Heine, Eminescu. O melancolie ușoară, un regret dureros, se desprinde din tot ce a scris”^[19]. Tot așa crede și Teodor Neș: „*Versurile* Lucreției Suciuc ca formă sînt lieduri ușoare, scrise sub influența lui Heine, Lenau și Uhland”, adăugînd apoi că „săltărețul, melodiosul și desăvîrșitul ritm ascunde o simțire delicată, înrîurită de marile demiurg al poeziei românești”^[20]. Atîta doar că Neș nu vrea s-o abandoneze printre simplii imitatori eminescieni (nimeni, de fapt, nu vrea, toată lumea îi găsește și ceva originalitate), ci-i adaugă o „superioritate de simțire”: „Cu toată influența lui Eminescu, Lucreția Suciuc, spre deosebire de ceilalți imitatori eminescieni, arăta o superioritate de simțire, sinceră, intensă, răscolită de tragediile familiare, o versificație curgătoare și mai ales, în pastelurile sale, o originală imaginație și expresiune, care și azi provoacă o plăcere estetică”^[21]. (Atenție aparte acordă

8. Idem, p. 264.

9. Apud Teodor Neș, *op. cit.*, pp. 264-265.

10. Idem, p. 270.

11. Idem, ibidem.

12. Idem, p. 271.

13. Eugeniu Potoran, *Poezii Bihorului*, Editura Societății de lectură „Sf. Ioan Gură de Aur”, Oradea, 1934, p. 68.

14. Teodor Neș, *op. cit.*, p. 271.

15. N. Iorga, *op. cit.*, p. 391.

16. Teodor Neș, *op. cit.*, p. 281.

17. *Familia*, XXXVI, nr.4/1900, p. 107.

18. Ibidem.

19. Eugeniu Potoran, *op. cit.*, p. 68.

20. Teodor Neș, *op. cit.*, p. 273.

21. Idem, p. 280.

eminescianismului Lucreției, în câteva pagini - 121-126 – din *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, Elena Stan,^[22] de unde Lucreția rezultă „cea mai eminesciană manifestare literară din Transilvania”, dar „avînd totodată și câteva note personale”).^[23]

„Tragediile familiare” par să fi contat mult în determinarea tonului poetic și erau cam de notorietate publică de vreme ce, în Ucirișul Bihorului, pînă și „sătenii știau că versurile Lucreției Suciu erau întunecatele cristalizări, cu zgîrcite răsfrîngeri de lumină, ale unei vieți înviforate de tragedii familiare”.^[24] Altminteri, Teodor Neș surprinde perfect secretul monodiei de amor a Lucreției: „în fiecare poezie se răsfrînge, ca desprinsă dintr-un focar central, durerea și regretul (sic!) că dragostea ei n-a fost înțeleasă”.^[25] „Înțeleasă” devine în astfel de cazuri primitivă, împărtășită; nu-i, firește, cauză intelectuală, ci cauză de afect. Asta-i, de fapt, toată drama: Lucreția nu e iubită de cine-ar vrea, de cel pe care-l iubește. Păcat, desigur, dar, pe de altă parte, tot e bine, că altfel poeziile nu s-ar fi scris.

Dar nu numai la fondul acestei poezii s-au arătat simțitori puținii comentatori (ar fi fost și ingratitudine să nu fie mișcați), ci și la valențele de artă propriu-zisă. Potoran susține tare că „Lucreția are forma elegantă, imagini vii, expresii alese, urmînd spontan, nesilit în rimă, o simțire delicată”,^[26] fiind optimist în privința viitorului: „Cîntecul muat în lacrimi al Lucreției Rudow va constitui oricînd o oprire rodnică în calea cercetătorului literar”.^[27] Aici s-a înșelat, dar asta se putea prevedea. Fapt e că Lucreția plăcea la vremea ei (unele poezii i-au devenit romane: bunăoară, *Sărută-mă și-apoi de tu*), și nu doar familiștilor, tribuniștilor și lui Maiorescu sau Iorga, ci și ungurilor. Bogdan-Duică traduce un comentariu apărut în ziarul orădean „Nagyvarad” (nr. 112 din 15 mai 1890), sub semnătura Suranyi. Analizînd volumul recent apărut, Suranyi constată că atunci „cînd scrie subiectiv, atunci colorează nemijlocit cele mai adevărate sentimente, și încă în mod surprinzător”; iar poezia „În vis” i se pare chiar o performanță: „în ea – zice el – se vede întreaga perfecțiune a artei. Așa ceva ori-cărui poet român popularist i-ar servi spre onoare”.^[28] Foarte aproape de noi, Stănuța Crețu crede și ea, ba încă în două rînduri (adică în două dicționare), că „muzicalitatea, limbajul elegant, discreția poeziei depășesc tot ce s-a scris în lirica feminină de pînă atunci în Ardeal”.^[29] Sînt, precum se vede, vorbele lui Iorga, dar cert e că pentru așa constatare e nevoie de antene eminent delicate, căci ardelencele scriu toate la fel și nu-i nici o catastrofă să treci toate poeziile lor sub un singur nume. Altfel, ca toată lumea înaintea ei, și Stănuța e de acord că Lucreția prezintă „o sensibilitate autentică, ascuțită dureros de boală și de o puternică decepție sentimentală” și că „autoarea a fost înrîurită de Eminescu”.^[30] E nu-

maidecît adevărat și faptul că Lucreția „cultivă aproape exclusiv poezia erotică”.^[31] Sau, cum zisese ceva mai de vreme Elena Stan, Lucreția „cultivă aproape exclusiv poezia erotică”.^[32] Așa e și nu vîd de ce s-ar chinui cineva să nu spună adevărul – întocmai – încă o dată.

Puține poezii, într-adevăr, nu plîng necazul iremediabil de amor, căci Lucreția e o altă Didonă absolută de Ardeal, părăsită și „trădată” chiar la prima dragoste. Asta se lasă întotdeauna cu multă dramoletă, cel puțin pînă la lecuire. E un incident eminent traumatic, dar și, pe altă latură, eminent productiv. Așa și la Lucreția. Nu-ncapă vorbă că nu-i deloc gest elegant să dezamăgești prima dragoste a cuiva, mai ales a unei fete sensibile. Dar dacă e vorba de o poetă, lucrul trebuie făcut neapărat (nu spun că și numaidecît), în interesul istoriei literare (al patrimoniului național, cum ar veni). Chiar dacă trauma lăsată devine definitivă, istoria literară tot trage – ba chiar cu atît mai mult – folos. Asta pentru că poezia lirică e, de felul ei, cinică și pretinde victime biografice. Dacă toate primele iubiri (și celelalte, firește, dar astea contează mai mult) ar fi fost fericite ori măcar saturate, cel puțin jumătate din poezia lumii nu s-ar fi scris. În orice caz, rîndurile poeteselor s-ar fi rărit dramatic, de nu de tot. Nu-i vorba aici de cinism sau nesimțire (în fond, mă reclam de la tandrețe), ci doar de faptul că poetesele știu să transforme de îndată decepția amoroasă într-o poetică. Au, ca să zic așa, instinctul creativ al suferinței și știu s-o transforme în principiu productiv. Ies bine oricum adică: fie se consolează (deși-i greu de prima dragoste), fie scriu neconsolate.

Firește că și Lucreția Suciu a făcut poetică din suferință. Și pentru ea principiul poetic e eminent și strict lacrimal, cuvintele fiind, în bună tradiție blagiană *in anticipo*, lacrimi; lacrimi de sentiment, e drept, nu lacrimi cu investitură metafizică, dar totuși, pe fond, e aceeași poetică în care poezia e echivalentul durerii iar tăcerea (aici mai la modul romantic) e ruptă de inundație (la rîndul ei provocată de intensitatea de simțire): „Sunt lacrimile inimii,/ Sunt versurile toate,/ Ce-mi năvălesc cînd inima/ De doruri nu mai poate” (*Sunt lacrimile inimii*). Firește, poezia nu e chiar orice suferință; ea e doar suferința la extrem, cînd e peste poate. Ce inima nu mai poate îndura, încredințează poeziei. Reiese astfel că poezia e, orișicîtuși, vindecătoare; e limita de sus a suferinței; cînd nu se mai poate îndura, fiind registru inuman, atunci începe creația. Poezia nu e decît culminația suferinței, etajul ei insuportabil. E, în fond, un concept de leac și sublimare. Atîta doar că Lucreția are stilistica mai funebră, mai patetică, mai încărcată (aici e, probabil, „superioritatea” ei de simțire, în vocabularul definitiv și dens tragic): „Iar taina lor e un trecut/ De visuri prăpădite,/ Un vîlmășag de suferinți/ Și de nădejdi sfîrșite”. Această poezie-prolog face oarecum de rezumat întregului volum (Elena Stan o numește „o autobiografie spirituală”);^[33] e o poezie din epilogul idilei, cu perspectiva întunecată conturată pe de-a-ntregul. Dar și poeziile din prezentul idilei merg pe stilul suferinței; firește, al suferinței alintate de astă dată, al suferinței ca intensitate a iubirii, ca exaltare a ei; e un sentiment atît de acut încît doare; dar doare plăcut, desigur,

22. Editura pentru literatură, București, 1969.

23. Idem, p. 121.

24. Teodor Neș, *op. cit.*, p. 268.

25. Idem, p. 273.

26. Eugeniu Potoran, *op. cit.*, p. 69.

27. Idem, p. 70.

28. „Tribuna”, nr. 82/1890.

29. *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Editura Academiei RSR, București, 1979, p. 821. Articolul e reluat și în *Dicționarul general al literaturii române*.

30. Idem, *ibidem*.

31. *Ibidem*.

32. Elena Stan, *op. cit.*, p. 122.

33. Idem, p. 121.

pentru că tocmai „plăcerile cerești” (de intense ce sînt, firește) sînt „isvoarele durerii”: „Dulci ochi albaștri, cer senin/ Și plin de dulci misterii,/ Isvoare de plăceri cerești,/ Isvoarele durerii” (*Ochi albaștri*). Aici găsește Elena Stan „îmbinarea specifică de voluptate și durere, proprie lirismului eminescian”.^[34] Desigur, unde altundeva?! Nici nu există alte dureri voluptuoase decît cele de amor. (Ce voluptate s-ar ascunde, de pildă, într-o durere de măsele?!).

Lucreția n-a apucat să scrie prea multe astfel de poezii de exaltare, dar s-ar fi potrivit și la stilul ditirambic, la madrigale. Și sigur și-ar fi putut adecva lira și pe canoul devoțiunii, al admirației topite și al dispoziției „astrale” a iubitului. Cînd despărțirea părea doar temporară și „ilusii” încă vii, adoratul e încă desenat ca Luceafăr și exaltat absolut: „Dragi frămîntători de inimi,/ Ochi albaștri, ochi albaștri,/ De-ați plecat, voi de departe/ Luminați ca vecinici aștri” (*Dragi frămîntători de inimi*). Unele temeri se manifestă însă chiar și la febră: „Eu am inimă în peptu’mi,/ Tu mă tem că n’ai nimică” (*Frică*). De-aici încolo însă, exaltarea se răstoarnă în reproșuri; Lucreția nu-i așa de vivace la stări precum Veronica Micle, poetă și femeie cu psihicul intens, dar are și ea dialectica psihică destul de vioaie; cum e și normal, primul dintre reproșuri e cel de indiferență, de „inimă de piatră”: ea vibrează și el nimic: „Ne-am întîlnit, dar n’ai știut/ Ce dor ardea în mine,/ Pe-obrajii palizi n-ai văzut/ Durerea pentru tine” (*Întîlniri*). Se-nțelege că absența (pînă se clarifică de tot că-i trădare, abandon) stîrnește un mic val de reverii de amintire, elegiace cu măsură (cu măsura speranței măcar implicite). Memorialistica asta sentimentală amîna ireparabilul, dar nu multă vreme. Jurnalul de amor al Lucreției (cam asta e tot volumul) marchează și momentul defazării totale, al entropiei: „Cu inimile amorțite/ De ură sau de-amor nu știu,/ Am stat așa în liniștire/ Cu graiul mort și gîndul viu” (*Scrisoare*). Ce putea părea aici doar criză de timiditate se limpezește îndată în poeziile următoare: e vorba de părăsire, nu mai încape dubiu. De-aici încolo Lucreția devine Didonă rezolută și nu mai simte nici o bucurie de viață. E și ea – oarecum – de părerea sf. Pavel: dacă dragoste nu e, nimic nu e. Nimic nu se mai merită și toate devine urîte. Orizontul existențial se întunecă funebru și brusc: „La visuri dulci viața nu măndeamnă,/ Au fost, s-au dus și n’or să-mi vină iară;/ Tu porți în tine caldă primăvară/ Și eu în sîn simțesc sfîrșit de toamnă” (*Tot aceeaș*). Stilistica suferinței devine tot mai aprigă, cu verbe tari, concrete, dureroase imediat: „Azi cad perdută’n negura uitării,/ Tu treci în cursul undei și al mării,/ Ear pieptul meu se rupe de durere” (*Mai întrebi*). Abia părăsită, Lucreția și simte moartea apropiindu-se; e, desigur, un tapaj eminent pe seama sentimentului, împins numai decît la ultima consecință retorică și-n cea mai radicală ecuație: „Ear eu rămîn, privind de-alături lumea,/ Stă moartea să m-atingă cu larga ei aripă,/ Durerea mea mormîntul răsplăti-mi-a” (*A fost*). Aria funebrelă e tot mai întinsă, cu gînd, desigur, că-i tot mai intensă: „Aripa neagră și-a întins/ Pe inimă durerea,/ În brațe reci ea m-a cuprins,/ Să scap nu am puterea” (*Fără noroc*). În bună eminesciană, Lucreția a scris, desigur, și ea un *Mai am un singur dor* - poezia *Dor* (cum altfel?!), în care tot dragostea trebuie exorcizată și după moarte (dar ce dragoste!

nu trece nici în moarte!): „Ear pe mormîntul meu sădiți/ În preajma inimii un crin/ Ca roua rece’n dalbe zori/ Din floarea lui să pine lin.// Vor picura toți stropii reci/ Și’n inimă se vor opri,/ Doar dragostea se va răci/ Și pace fi va’n pept pe veci”. Dacă e să fim drepti, Lucreția a scos tot ce se putea din suferința asta de amor. Etică mai radicală nu i se putea aplica: absența iubirii e moarte. Firește, poeta mizează prea tare pe sinceritate și crede că atîta i de-ajuns (și e, într-un fel: inima sfîșiată impresionează mereu). Imaginația e însă simplă și sumară, artizanatul eminescian vizibil numaidecît; nici nu știu unde-au văzut primii ei comentatori (dar și cei de mai încoace) însușirile în care s-au bizuit. În biografie, desigur, căci în poezie nu prea-s de găsit; nici măcar „temeiurile sincere și adînci”^[35] de care vorbea Elena Stan. Dacă nu-s temeieri de artă, nu pot fi nici „sincere”, nici „adînci”. Compătimirea critică e, în astfel de cazuri, de altă natură; mult mai omenească, e drept. Cinstit e să recunoaștem însă că Lucreția a avut o biografie adecvată, de credit maxim. Adecvată la poezie, desigur.

Normal că, oricît ar fi de nenorocită, prima dramă de dragoste tot trece ea cumva. A trecut și la Lucreția, care brusc se trezește la viață (Lucreția are dialectica bruscă și la durere și la bucurie): „Și iarna mea din suflet asemeni se desparte,/ Și cum voios din umbra pădurii seculare/ Ies ape, ca argintul lucind în șes la soare,/ Așa din întunec, ce’n suflet moștenire/ Lăsatu-mi-a durerea, răsare-mi altă fire./ Și vesel versu’mi este, ca veselele ape” (*Bat vînturile calde*). Patima s-a cumințit și ea în idilă domestică, în reverie de salon: „E liniște-n odaie, tu’ți ești așa de drag,/ Aproape esti de mine și gîndul nu-i pribeag;/ Mereu privesc în ochii’ți și te sărut mereu/ Cînd ochiul tău îmi spune, ce nu știu spune eu” (*În vis*). Vin, firește, și răsăfături de Cătălină: „Ci mai lasă’nțelepciunea,/ Nu vei fi tu nici un strop/ mai ferice, de ții ochii/ La ochian ori microscop.//...// Ci revino, înțelepte,/ Îndărătnice ficior/ Să-ți deschid eu altă carte,/ Cartea sfîntului amor” (*Dragoste*). Ar fi fost o carte foarte învăpăiată dacă poeta și-ar fi dat drumul la toată patima – de-a dreptul vulcanică și cu ceva tupeu saphic: „Vesuvul tot e’n pieptul meu/ Și lavă mi’e cuvîntul/ Și tremur de’ți vorbesc și’n ochi/ Es stropi, și tot pămîntul/ Dispare dinaintea lor./ Mai știu, că-n brațe-ți lunec,/ Pe cînd tu luminos te pleci/ Și eu, căzînd, măntunec” (*Să nu fiu a ta*). Asemenea izbucnire (chiot curat) de senzualitate e de tot rară în poezia de regulă decentă a Lucreției, dar dovedește și ea disponibilități nefolosite.

Nu sînt singurele. „Libertatea antică” de care vorbea Maiorescu se vedește și ea în – probabil cea mai bună poezie a Lucreției – *La scaldă* (poezia pe care o și remarcă Maiorescu și pe care Iorga nu ezită s-o facă demnă de pana lui Victor Hugo)^[36], un desen candid și senzual depotrivă, reverie pură de voluptate, peisaj inocent de seducție: „Apa’i clară liniștită, se vîd petritele la fund./ Ea’și descinge haina albă de pe trupul cald, rotund,/ Părul negru, lung și moale îl desprinde, despletește,/ Și privind mereu în lături cătră mal încet pășește,/ Surîzînd și doritoare își privește-n apă chipul,/ Lin picioru-și moaie-n unde și se joacă cu năsipul/.../ Vesel se frămîntă apa sub

34. Idem, p. 122.

35. Idem, p. 121.

36. N. Iorga, *op. cit.*, p. 392.

piciorul ei roșatic/ Și se-așează de odată, când ea țipă lin, cuminte,/ Că vr'un pește îi atinge sînul ei rotund, fierbinte/.../ Cătră mal pășește leneș, malul verde îi zîmbește,/ Soarele să o ajungă razele și le lungește,/ De pe trup să-i soarbă stropii și-i pîndește toată taina,/ Supărat în nori s'ascunde, dacă eași încinge haina". Ardelencele sînt, de fapt, niște voluptuoase cenzurate cărora le place să se scalde goale-n rîuri (o *La scaldă* va scrie și Maria Cioban, tot reverie erotică și aia) și să cocheteze „cosmic". Sau măcar să aibă fantezia scăldatului erotizat. Sînt, în realitate, niște seducătoare, numai că au ambiții prea mari. Și Lucreția le-a folosit unde nu trebuia – și de aici toată drama în care i s-a împotmolit poezia. În loc să-și exerseze farmecul în salon, l-a exersat în pădure, pe stihii. A produs

acolo o dramă, dar și ea a suferit una. Una peste alta, păcat de Lucreția Suciucă că nu și-a exploatat disponibilitățile spre senzualitate, căci aici vădea ea talent; romanul de amor e ca toate romanele ardelenesti de nefericiri preversuri tocmită: foc iute, durere de părăsire, bocete, consolare domestică. E un sentiment cu epică, fără îndoială, dar cu puțin lirism. Și asta numai din excesul de melodramă și clișee. Dar nu-i, desigur, decît pe jumătate vina ei. Jumătatea mare e din bovarismul eminescian. Dacă Eminescu ar fi dat mai mult prestigiu voluptății decît suferinței, ardelencele n-ar fi suferit atîta. Vor fi fost iubiții lor niște ingrați, dar mult mai de vină e Eminescu, pentru că el le-a sedus definitiv cu un clișeu melodramatic.

Doina RUȘTI

Șase indicii ale celebrității literare

Scriitorul este un om vanitos și înfometat de certitudini. Mai mult decît oricine, el vrea să știe ce cred ceilalți despre el. Vrea să cunoască locul exact pe care ei i l-au rezervat în lume și, mai cu seamă, are nevoie de adierea caldută a unui suflet binevoitor. Pentru scriitorul amenințat de depresie și de praful nepăsării semenilor, există cel puțin 6 moduri prin care își poate evalua poziția, așa cum se oglindește ea în ochii celorlalți. Iar aceste piroane trainice ale celebrității sunt următoarele:

1. Când Scriitorul începe să fie căutat de confrății pe care îi disprețuiește în mod tradițional, înseamnă că a ajuns la un liman, într-un loc atît de răvnit, încît cei care trec p-acolo, văd imediat în ocupantul lui o oportunitate care merită orice preț, chiar și pe cel al umilinței. În confortul umbrei celebre crește paradisul auritei linii de mijloc.

2. Un al doilea indice este dat de mișcarea străzii. Când maidanezii vin pînă în scara blocului, pîndind cu iritare pulpa zemoasă a Scriitorului - este un semn de certă și apropiată celebritate. Căinii mici, neștiuți de nimeni, pe care niciun suflet n-a vrut să-i adopte, aciuți prin blocuri, încurajați de anonim, ies de obicei noaptea ca să latre cu înverșunare și suferință. Ei simt de la distanță sângele care este pe cale să-și capete legitimația.

3. În fine, cu mult mai simplu de depistat este cel deal treilea indice, care se găsește cu ușurință în brutalitatea nemulțumirilor legitimi. Ei sunt urmașii lui Paraschiv, o ramură mică dar hotărâtă. Aceștia sunt oamenii supărați pe toate tulpinile care înfloresc. Dar să nu vă așteptați la un Paraschiv morocănos, cu neciopirea la vedere și muncitor la spații verzi. Nu. Urmășii lui sunt niște Paraschivi glazurați, bombonici așezate în marginea tortului și care laudă neconținut mediocritatea și înjură cu deferență mâna care își face loc spre eternitate. Când Scriitorul începe să fie ponegriț de un Paraschiv tras în zahăr - este unul dintre cele mai bune semne pentru ascensiunea lui.

4. Inșă indiciile rafinate sunt ascunse în comparații. Dacă un scriitor este comparat cu înaintașii nu înseamnă că le calcă pe urme. De cele mai multe ori, comparațiile

sunt onctuoase săgeți trimise să erodeze soclul. O comparație de acest fel este ca un scui pat fin, țâșnit ca din greșală în obrazul papagalului. Când Scriitorul începe să fie comparat cu altul, în subsolul insalubru al comparației se află adeseori suferința comparatului de rasă, care simte instantaneu potențialul Scriitorului și, instinctiv, crește în el dorința de a se așeza de-a curmezișul, de-a pune o barieră ori măcar un semn de avertizare, cu intenția, la urma urmelor destul de inocentă, de-a încetini o ascensiune care îi aduce aminte de neputincioasa lui pasivitate.

5. Forța și strălucirea lui DAR constituie un alt important indice. Când în monotonia vorbelor se înalță briliant un DAR, nu oricare, ci DAR-ul contestării suficiente, este un semn cum nu se poate mai bun. Dacă citești ceva de genul «este un scriitor talentat dar...» poți să fii sigur că acolo miroase a celebritate.

6. În fine, ar mai fi și povestirea operei. Când criticii literari simt nevoia să povestească în amănunt subiectul unui roman, aproape uitând să-l comenteze, înseamnă că vor neapărat să-și dovedească lectura, să-și confirme interesul. Dar nu înșeală pe nimeni, întrucît se vede de la o poștă cum încearcă să-și disimuleze iritarea, cerându-i cititorului să judece în locul lui. E acolo o întrebare retorică de genul «spune și tu dacă asta e o operă care să merite discuția?». Or, dacă s-a născut această întrebare, deja înseamnă că merită.

Acestea sunt doar câteva dintre semnele firești ale evoluției, iar dacă un scriitor le identifică în existența sa, poate să fie sigur că se află pe calea celebrității. Este adevărat că nu în plin avânt, ci doar la poarta cea mică, dincolo de care urmează cele trei păduri.

Dar de ce-ar vrea cineva să traverseze pădurea în timpurile noastre urbane, când poți să traversezi lumea și lumile dintr-un fotoliu cald și cu laptopul pe genunchi?

Dan PERȘA

LA BRAȚ CU DON CEPURNÎI

Poate că asta e o hârtie fără de partid...
(Andrei Platonov - Cevengur)

Nu contează ce activitate înfăptuiește un om. Totul e ca el să atingă perfecțiunea. Un lucru perfect făcut, aduce împlinirea celui ce îl face. Un strungar ce își practică perfect meseria și realizează piese perfecte, e împlinit, la fel ca și Socrate. Perfecțiunea îi unește pe aceștia doi, îi face să fie asemenea unul celuilalt și pe amândoi asemenea zeilor...

Nu, acestea nu sunt cuvintele mele. Eu nu am atins vreodată asemenea profunzime. Sunt vorbele unui amic - și las nealterată conotația caragialiană a cuvântului. Un ins nițel cam gomos, amicul meu și care se credea un al doilea Socrate. Pe pană, spunea el, nu voi pune mâna în veac. Doar voi vorbi. Atât e de ajuns. Cuvintele mele vor fecunda spiritul vostru și într-o bună zi veți scrie voi despre mine.

...Iată că o fac astăzi eu. Desigur, el nu vorbea chiar așa cum am spus. Ținea la morgă și, conform teoriei lui dragi, cum că pe omul superior îl recunoști după soiul pronunției sale, tărgăna cuvintele și își țintea privirile spre cer.

În '90, anul în care românii nu mai stăteau cu un ochi la slănină și cu altul la făină (bine ar mai fi fost să o facă!), lucram și eu întocmai: un ochi mi-l aținteam în ziare și altul la televizor. Nu mică mi-a fost mirarea să-mi văd amicul pe ecran. Purta o pălărie neagră cu boruri cât toate zilele negre și se afla amestecat între confrății unui proaspăt partid. I-am recunoscut îndată gesturile lente, încetinite anume ca să aibă vreme să se umple de sinele celui ce le făcea. Mi-am amintit de cuvintele lui, pe care vi le-am spus mai devreme... Apoi, uitând de el, m-am uitat în ziar. Ce văd? „Dacă prind toată viața muște (...) nu pot avea decât un statut de nebun” - zicea, de astă dată, un confrate de-al meu. He-hei, mi-am spus - fiindcă tot e vorba de perfecțiune -, iată replica perfectă ce se putea da amicului de la televizor. Am privit la el, da, el era... După anturaj mi-am dat seama că tot prost stă cu ierarhia valorilor...

Ca să înțelegem cum asta, să ne apropiem de cel care toată viața a prins muște. El își perfecționează treptat calitățile proprii îndeletnicirii asumate. Vioiciunea auzului și văzului, viteza de reacție, dexteritatea. Capacitatea

de a aprecia exact măsura energiei pe care să o dezvolte în asalt. Dar va ajunge și să-i cunoască muștei obiceiurile. Mai mult, va deveni capabil să deosebească genuri ale acestui subordin zoologic (brahicere) și îi va ști fiecărui gen rezistența la zbor și viteza, gradientul ruperilor de ritm, locurile predilecte pentru pitire. Va fi capabil deci să o identifice. El va ști, înaintea oricui, când se află o mușcă în odaie. Va folosi strategia și tactica perfect adecvate pentru a o prinde. Gesturile lui vor fi riguroase: precise, economice. Nu se va avânta, ca un altul, haotic și încrâncenat, asupra biete muște. Expertul nu va stârni un fir de praf! Va face totul pe tăcute și aproape nebăgat în seamă. Un singur gest i-a fost de ajuns. Scurt, precis. Fără gălăgie. Nu a obținut ovații și încurajări ca nepriceputul. Nu a putut fi observat și înțeles decât de cineva asemenea lui - un alt expert în prins muște. El a redus entropia (care legic este sortită creșterii în toate procesele fizice) aproape de zero. Însă îl vom considera nebun datorită îndeletnicirii alese...

Pentru a arăta modul în care scriitorul ajunge să reducă entropia, aș scrie zeci de mii de pagini și tot mi-ar rămâne un rest mare și ireductibil. Pentru că substanța de lucru a scriitorului este una nelimitată, ce nu poate fi acoperită nici prin experiență, nici prin gândire perfect. E alt nivel axiologic. Însă, ca și prințatorul de muște expert, scriitorul va ajunge să-și controleze gesturi, atitudini și chiar fluxul creator, va ajunge să știe exact ceea ce face și va dobândi virtuozitatea de a identifica „obiectul” din substanța nelimitată, de a izola apoi un „domeniu” - de pildă o temă căreia să-i dezvolte toate valențele - și va ajunge în posesia mijloacelor adecvate pentru a concentra „esența” în interiorul domeniului izolat de el. Mai mult de atât, va învăța să folosească întâmplarea creatoare în favoarea realizării obiectivului său. Ca și prințatorul de muște, scriitorul, cu cât e mai bun, își va face meseria tot mai pe tăcute. Va fi tot mai puțin ovaționat și va primi tot mai puține încurajări. Cine să mai înțeleagă perfecțiunea tăcută a gestului său? Doar cei, tot mai puțini, care sunt asemenea lui.

Să revenim acum la strungar. El va ajunge să facă piese perfecte. A redus entropia activității sale, care este mai

simplă decât cea a vânătorului de muște, la zero. Gesturile lui sunt pur mecanice și, la urma urmei, poate fi înlocuit cu un robot. Îl putem urmări muncind și nu e nici o taină pentru nimeni în munca sa. Strungarul e volubil pentru noi... Dacă are un dram de conștiință, va înțelege situația în care se află. Perfecțiunea obținută de el, nu îi va mai oferi satisfacție. Va afla că există o ierarhie a ceea ce este „perfect”. Că niciodată piesa perfectă realizată de el, nu va putea fi pusă alături de gândirea, oricât de imperfectă, a lui Socrate. Și va înțelege că nu s-a împlinit prin perfecțiunea sa. Că din tot ce este mecanic (asemenea gândirii amicului meu), lipsește ființa... Să urmărim destinul acestui strungar, ce are conștiință, mai departe?! Din plictiseală se va apuca de prins muște. Când va ajunge la gestul perfect, iar se va plictisi. Atunci, poate că va începe să viseze cai verzi pe pereți. Cum gândirea umană și gesturile ce i se supun sunt anti-entropice, el va dori să clasifice caii, să-i ordoneze într-o herghelie. A reușit, pentru prima dată în viață, să izoleze un domeniu dintr-o substanță nelimitată - deci să reducă entropia în el, dintr-un nor cu un grad entropic, cu un potențial aiuritor, mult mai mare decât tot ce cunoscuse până atunci. Cum memoria omului nu e perfectă (ca nimic din ce i-a dăruit natura), fostul strungar ce dorește să clasifice caii, se va apuca de scris. Va fi dificil la început, până când va ajunge să afle mijloacele prin care să reprezinte adecvat și coerent ceva identic cu ceea ce vede. Dacă va reuși să înțeleagă cu timpul esența literaturii și își va apropia perfecțiunea (cu rest) a acestei meserii, va vrea mai mult, va vrea să cuprindă întregul, nu doar fragmentul, domeniul izolat de el, care oricât de reprezentativ ar fi pentru întreg, nu va fi niciodată întregul. O nouă ierarhie, a unei tăceri și mai adânci, îl va primi. Care este aceasta? Nu spun, deoarece o știu doar teoretic. Pot afirma doar că literatura are potențial catarctic, dar nu soteriologic. Scriitorul se află pe nivelul ierarhic imediat inferior celui al sfântului (se înțelege că e vorba de scriitorul care posedă conținutul substanței „scrisului”). De acum, deși am afirmat că nu vorbesc despre ceea ce cunosc doar teoretic, voi fi nevoit să-mi asum riscul de a încălca onestitatea intelectuală, exersându-mă asupra a ceea ce este superior, pentru a da o imagine neștirbită asupra a ceea ce este inferior. Voi vorbi adică despre sfințenie, însă dintr-o perspectivă pur a similitudinilor, fără o paralogică înșelătoare. Scopul: a obține un corect și sugestiv argument asupra ierarhiei imediat inferioare. Fapt posibil aproximativ, căci delegând prin afereză pe Platon, „în arta însăși ar exista o insuficiență și fiecare artă are nevoie de o alta care să caute folosul pentru prima”... dar, cum nu putem scorni o artă a judecății asupra faptelor, trebuindu-ne înțelepciunea lui Solomon ca s-o dobândim, ne rezumăm la această inducție... Fiecare nivel ierarhic își are palierele sale. Există, de exemplu, scriitori slabi, buni și foarte buni. Palierul pe care se află fiecare depinde de un „ce” pe care îl vom întrezări ceva mai departe... Asemenea la sfinți: sfințenia „urcă” pentru a se întâlni cu divinul și apar paliere. Să mai păstrăm în memorie și faptul că esența misticii e mai cuprinzătoare decât esența literaturii... Am spus că scriitorul, cu cât e mai bun, tot mai puțini sunt cei care înțeleg perfecțiunea tăcută a gestului său. Ceea ce ar presupune că scriitorul scrie pentru un cine anume. Acel cineva este el însuși. Munca sa este o practică solitară: viciul dimensionării realului

prin imaginație. În plan social - dacă scriitorul hotărăște să iasă în public - rezultatul muncii sale este o marfă morală și spirituală, educativă sau purificatoare, o marfă culturală adică. Am spus: dacă scriitorul dorește să iasă în public, deoarece scrisul este pentru scriitor scop, iar nu mijloc. E satisfacerea unei pohte... Sfântul e și el un practicant solitar. Nu sunt și nu am fost sfânt, pentru a spune care e viciul său. Dar sfântul e pentru ceilalți și mai tăcut decât scriitorul. Când este adorat de mulțime, este adorat în neștire. Scriitorul, de bine de rău, poate transmite ceva din experiența sa trăită, scriind-o. În cazul său ne putem închipui un receptor care să re trăiască, parțial perversit, deci cu o altă calitate, dar uneori la fel de intens, ceea ce a trăit scriitorul concepând (nu scriind, pentru că aici e o altă poveste). Receptorului nu-i poate fi însă transmisă esența literaturii. Încercând să scrie despre ea, scriitorul ar da la iveală un tom literologic, ceva ce seamănă cu tomul teologic: s-ar dovedi cuprins de amoc și adresându-se numai rațiunii, fără a reuși să provoace trăirea esenței. Dar trăind-o el însuși, aflându-se pe palierul cel mai înalt al nivelului ierarhic scriitoricesc, îi stau la îndemână mijloacele palierele imediat inferioare, prin care poate provoca o trăire - și nici nu vrea mai mult și nici nu e treaba receptorului trăirea esenței. Aflând de trăirea esenței dintr-o eventuală literologie, acesta ar dori să se cuprindă mistic cu ea, și-ar dori un extaz al trăirii esenței, deci nu va ajunge la trăirea extaziată a esenței. El nu se află în posesia sau nu e posedat de hybris-ul subiectiv - cel care naște și impregnează ficțiunea. E inert, nu îl sfășie tensiunile violente ale individuației... Nici la un nivel scăzut măcar nu poate trăi esența literaturii, deoarece aceasta e legată în mod solidar de măruntele gesturi, de modul trecerii penitei pe hârtie, de mirosul cernelii când așterni un cuvânt... Numai prin atingere cu ele poate fi trăită esența literaturii, ceea ce unui receptor nu îi stă în putință. Decât numai dacă nu e și el un scriitor aflat pe același palier pe care stă cel ce scrie... Sfântul poate și mai puțin să transmită ceva... E și mai înconjurat de tăcere decât scriitorul. El nu are nici un palier al nivelului său ierarhic în care i-ar fi posibilă introducerea comunicării. Nivelul său ierarhic este strict închis. El nu poate, când s-a hotărât să vină între oameni, decât fie să-i aline, fie să îi organizeze pentru o rudimentară trăire colectivă a ideii de sacru, ori să transmită de la trăirea sa spre rațiunea receptorului - ceva ce va fi înțeles ca o dogmă. El poate cel mult să ajute un altul să ajungă asemenea lui, dar, ca și în cazul scriitorului, acest lucru nu este posibil decât cu cineva care oricum avea să ajungă. Doar ar cataliza „devenirea”. Sfântul nu își poate transmite trăirea, făcând pe un altul să o trăiască. Prin trăire el a ajuns la esență - și aceasta poartă în cazul său un nume: divinul. Esența e solidară în cazul său cu fiecare gest făcut: cu fiecare renunțare, cu fiecare grăunte mestecat și cu gustul acestui grăunte, cu fiecare picătură de apă băută, cu fiecare ispită învinsă. Esența nu o poate transmite. Aceasta nu se poate transmite. În jurul sfântului e tăcere... Personalizând în închipuirea noastră divinul, acum, mai tăcut decât sfântul e Dumnezeu. El nu șoptește nici o vorbă urechilor noastre... Dar sunt oameni care l-au auzit. Glasul său nu seamănă cu scrâșnetul vulgar al strungului, pe care toate urechile îl aud...

Anton ADĂMUȚ

Sfântul Augustin - o biografie autoeducațională

I

Viața și opera lui Augustin ne sunt cunoscute din trei surse: din *Vita Sancti Aurelii Augustini*, biografia scoasă de Possidius, episcop de Calama, în Numidia, elev și prieten al lui Augustin. Aflăm lucrarea în *P.L.*, t. XXXII, col. 33-66. Scris la puțin timp după 430, acest panegiric conține detalii interesante despre viața intimă a lui Augustin și despre ultimele sale momente din viață.

Avem apoi *Confesiunile* și, în fine, *Retractationes*. Sensul termenului latin *retractatio* se însoțește cu semnificația *curae secundae*, și el are în vedere o anumită distanțare a autorului de operă pentru a înlătura vechile șovăieli. Din 412, Augustin se gândește să-și revadă scrierile și să semnaleze, într-un op special, locurile care-i par susceptibile de ameliorare. Nu va avea răgaz decât în 427, la 72 de ani, și nu va revizui decât tratatele, fără să se oprească la epistole și la predici. *Retractationes* sunt un *erratum* teologico-filosofic și un prețios catalog descriptiv. Grija lui Augustin de a fi cât mai corect îl face să scrie pe la începutul tratatului *De Vera Religione*, IX, 17: *quidquid is his litteris erroris inveniri poterit, hoc solum mihi esse tribuendum, quidquid autem verum et convenienter expositum uni omnium bonorum munerum largitori deo* ("orice greșală s-ar putea găsi în această scriere trebuie pusă numai pe seama mea, însă orice adevăr și orice lucru prezentat cum se cuvine trebuie atribuit unicului Dumnezeu, mai darnic decât toate răsplățile bune"). Augustin poate fi acuzat de multe lucruri, în nici un caz de nesinceritate. În *Epistola* 143, 2, episcopul spune: „dacă Dumnezeu îmi va ajuta ceea ce voiesc, anume ca lucrurile care nu-mi plac deloc în toate cărțile mele să le adun și să le dau în vileag într-o lucrare anume menită pentru aceasta, atunci vor vedea oamenii cât sunt eu de părtinitor pentru persoana mea” (*Si enim mihi Deus quod volo praestiterit, ut omnium librorum meorum quaecumque mihi rectissime displicent, opera aliquo ad hoc ipsum instituto, colligam atque demonstratem; tunc videbunt homines*

quam non sim acceptor personae meae). Lucrul acesta, de o mare îndrăzneală pentru atunci, ca și pentru acum, pune într-o lumină extraordinară pe Augustin. Ceea ce vrea Augustin este ca erorile care s-au strecurat în cărțile sale și care au „păgubit pe cititor, să fie corectate de aceștia prin opera sa de critică personală”¹. Locuri testamentare îl suțin pe Augustin (*Proverbe* 10, 19; *Matei* 10, 36; *I Corinteni* 11, 31; *Iacov* 1, 19). Simțul distanței dintre Dumnezeu și om marchează *Retractările*, și puțini oameni în istoria credinței au avut acest simț! „Scopul *Retractărilor* lui Augustin a fost dublu: să se îndrepte pe sine și să îndrepte și pe alții în acest domeniu al creației literaro-teologice. Propria-i îndreptare era o nevoie permanentă a marelui geniu augustinian”². Această „îndreptare” vizează nuanțe, tușe, interpretări, și e de amintit aici că Augustin a fost declarat ca fiind corect sub toate aspectele doctrinei creștine de Conciliul Tridentin. A greșit, fără îndoială, în interpretare, și rostul *Retractărilor* tocmai aici este de văzut.

A treia sursă o reprezintă *Confesiunile*. Pentru nici un autor antic nu avem atâtea referințe autobiografice și istorice comparabile *Confesiunilor*, *Retractărilor* și *Vieții* lui Possidius. *Confesiunile* dezvăluie istoria inimii sale, *Retractările* – istoria spiritului său. Conform *Retractărilor* (II, 6), *Confesiunile* sunt scrise în jurul anului 400. Titlul nu are în nici un caz sensul „povestirii”; sensul avut în vedere este acela al cuvântului *confiteri* („a mărturisi”); este elogiul unui suflet care admiră și recunoaște acțiunea divină față cu micimea omenească. Lui Dumnezeu i se adresează autorul (*Fecisti nos ad te*). Cât privește *Retractatio libri duo*, titlul trebuie înțeles nu atât ca „retractări”, cât ca „revizuirii”. Spune în *Epistola* 224, 2: „am revăzut modestele mele opere, și dacă unele m-au deranjat sau puteau să deranjeze pe alții, le-am respins sau le-am argumentat stabilindu-le sensul pe care puteam și trebuia să li-l acord” (*nam retractabam opuscula mea; et si quid in*

eis me offenderet, vel alios offendere posset, partim reprehendendo, partim defendendo quod legi deberet et posset, operabar).

Nu insist în amănunt asupra biografiei Sfântului Augustin. Alte nenumărate locuri o fac deja mult mai bine. S-a născut în 354, 13 noiembrie, la Tagaste, în nordul Africii. Contemporanii l-au numit „Aurelius”, nume pe care Augustin nu l-a folosit niciodată. Părinți i-au fost Patricius și Monica. Patricius era păgân prin tradiție și mai curând din interes decât din convingere. Era decurion și aparținea, conform unei inscripții de la Souk-Ahras, de *splendidissimus ordo Thagastensis*. Epitetul acesta emfatic ține de frazeologia oficială obișnuită a epocii, fără a reflecta însă vreun prestigiu deosebit și care ar reveni funcției tatălui (tată pe care Augustin nu l-a iubit, la drept vorbind!). Augustin ne spune că era sărac, dar se prea poate să exagereze din umilință creștină. Patricius avea pământ, vii, livezi, și Augustin însuși era însoțit și educat, în copilărie, de un sclav, ca toți copiii de familie bună. Tatăl, prin urmare, era păgân din rutină, conservatorism, prudență și diplomatie. Se va boteza în preajma morții (371), și e de remarcat că Augustin nu face prea mare caz de el în *Confesiunile* sale.

Nu la fel stau lucrurile cu Monica, mama lui, mamă posesivă și autoritară și care va fi trecută în rândul Sfinților. Augustin, născut dintr-o mamă creștină, nu a fost botezat la naștere. Era un obicei al Bisericii vechi, în particular al celei africane: botezul era amânat cât mai mult posibil, plecând de la convingerea că păcatele comise după administrarea sacramentului botezului sunt infinit mai grave decât cele comise înainte.

Școala va fi o tristă amintire pentru Augustin. Spirit intuitiv, a fost una dintre numeroasele victime ale acelei eterne erori pedagogice și care nu știe să se adapteze la diversitatea inteligențelor. De altfel, la Tagaste are un profesor despre care ține minte că era mai priceput în mânuirea bățului decât în a insufla interes elevilor pentru învățătură. În *Confesiuni*, I, IX, 14 își amintește: *Inde in schola datus sum, ut discerem litteras, in quibus quid utilitatis esset ignorabam miser. Et tamen, si segnis in discendo essem, vapulabam. Laudabatur enim hoc a maioribus* (“Apoi am fost dat la școală, ca să învăț să citesc, ceea ce eu, sărmanul de mine, nu-mi dădeam seama de ce folos ar fi putut să-mi fie; și totuși, dacă mă dovedeam leneș în învățare, eram bătut. Căci obiceiul acesta era lăudat de cei mai în vârstă”). La fel se pronunță în *De Civitate Dei*, XXI, 14 (ideea este: *et in vita infantes quoque poenas luunt*). Și cum să nu simpatizeze Augustin pe Quintilian care, printre cei dintâi, în *Institutio Oratoria*, I, 3, 14 se pronunța hotărât contra bății ca principiu în educație!

Anii de școală rămân pentru Augustin o experiență jalnică. Pleacă la Madaura și apoi, în 371, îl aflăm student la Cartagina (*Carthago Veneris*). Creaturile îl

robesc, Dumnezeu nu mai are loc în viața lui, măcar că nici până atunci nu prea avusese! Are o legătură care durează aproape 14 ani și al cărei rod e Adeodatus, de care nu încetează niciodată să se minuneze. Epicureu convins, consideră ființa nu ca ființă gândită, așa cum o considerau stoicii; vede în ființă exclusiv ființa simțită. Prins într-o tinerețe neliniștită, vine la Cartagina ca să iubească. Nu cunoaștem numele femeii care s-a îngrijit de trupul lui Augustin; știm însă că și-au fost fideli unul altuia. Cum de a acceptat Monica acest concubinaj? Augustin nu era botezat, încât, din perspectivă creștină, unirea lor nu era concubină; pe de altă parte, concubinajul era autorizat de legislația romană și considerat drept o unire de rang inferior, dar asemănătoare cu căsătoria și având efecte apropiate. Un asemenea concubinaj nu era un scandal (juridic vorbind), dar nici nu putea fi oficializată legătura (din perspectiva Bisericii).

Augustin studiază la Cartagina oratoria și dialectica, geometria etc, adică întregul ciclu al artelor liberale. E mai mult un autodidact. Acum citește *Hortensius*, dialogul lui Cicero. Dialogul acesta, pierdut astăzi, e un tratat de filosofie și își îndeamnă cititorii să se dedice studiului înțelepciunii. Este scris în anul 45, după înfrângerea lui Pompei, și dialogul e unul de consolare față de decepția politică a lui Cicero. Personajul Hortensius neagă filosofiei orice rol, fie el practic, fie teoretic. Cicero răspunde și face elogiul acestei activități a minții. În *Confesiuni*, III, 4, 7, vorbește despre „cartea unui oarecare Cicero, scriitor a cărui limbă literară o admiră aproape toți, dar nu-i admiră și inima deopotrivă. Și trebuie să recunosc că acea carte mi-a modificat sufletul și către Tine mi-a îndreptat rugăciunile”. Efectul lecturii depășește conținutul dialogului și astfel, la 19 ani, Augustin se întâlnește, prin Cicero, cu filosofia. Aceasta îl trimite la Scriptură, de care va rămâne decepționat. Scriptura era nepotrivită în raport cu prestigiul lui Cicero, e barbară și, pe lângă eleganța oratorică a lui Cicero, Scriptura e atât de săracă literar încât e ca și inexistentă. Biblia abundă de mituri, e irațională și nu poate fi comparată cu operele grecilor și latinilor cei mari. Mai târziu, în *De Doctrina Christiana* (IV, 6, 9; 6, 10; 7, 21), va susține că Biblia nu e cu nimic inferioară scrierilor păgâne în ceea ce privește frumusețea exprimării. Cuvintele ei sunt *divina mente*, sunt rostite de Duhul Sfânt cu înțelepciune (*sapienter*) și elocință (*eloquenter*). Ce e de mirare, se întreabă Augustin, dacă aceste cuvinte astfel rostite se găsesc și la cei trimiși de Creatorul spiritelor? „Cunoscătorii literaturii ar trebui să știe că autorii noștri – scriitorii biblici – au folosit toate figurile oratorice pe care gramaticienii le desemnează prin termenul grecesc de tropi” – *De Doctrina Christiana* III, 29, 41.

Raționalizarea ficțiunii (șarje, bruioane & bruiaje analitice)

De avatarurile pe care le suferă textul, un text oarecare, pînă la a dibui limanul (provizoriu și el, cum șade bine la vremuri de incompletitudine cronică) suportului ce i-a fost hărăzit, n-are rost să vorbesc, au făcut-o alții cu măiastră aplicațiune și deschidere, deopotrivă în lărgime și-n adîncime. Totuși, pentru că autocenzura nu-i, îndeobște, chiar una cu ghilotina, o să mă prefac că mi-a scăpat o mărturisire care, luată cu valoare de circumstanță atenuantă, e chiar ce trebuie: intențiile acestui text, așa cum va ajunge el sub ochii cititorului, pleacă de la o inițială lipsă de intenții și diferă substanțial de toate cîte s-au perindat între extremele intervalului. Intervalul, totodată și temeiul notațiilor de față, este lectura consistentului și problematizantului – cu precădere prin vasta și impresionanta masă critică a reazemului său informa(țional) și fenomenologic, mai mult sau mai puțin decelabil – roman *Cristina Domestica și Vinătorii de suflete* al lui Petru Cimpoeșu. Cutie a Pandorei, larg deschisă cu fiecare din cele peste patru sute de pagini ale cărții, din care scot capul puzderie de realități și falsuri care frămîntă și macină zilele și nopțile contemporanilor de orice calibru și tagmă, pe care, prozatorul cînd le dezamorsează folosind *arma de geniu* a ironiei – deh, convenția literară, regula casei, statutul ei de succesiune de *personae*, fentat cu parșivă abilitate prin punctele esențiale – , cînd le introduce, pe post de cai troiani, în mintea și conștiința cititorului, nici el ușă de biserică într-ale temelor ținute în lesa tăcerii. Cînd am ales – în sfîrșit, poate chiar ultimul pe listă, pe o nescrisă listă de așteptări a autorului, firește! – să citesc cartea, n-am activat acel set de percepții (grile, tehnici, procedee, instrumente sau cum s-or mai fi numind) miriapodice, de presupus a fi de trebuință și a se afla la îndemîna celui ce palpează măruntaiele scriiturii și nici n-am intrat în acea asumată stare de încordare a profesionistului în disecții livrești, ca într-o ținută de lucru a minții, strunuindu-l discret, zăgăzuindu-i tumultul predispozițiilor și prejudecăților. Merit al autorului însă, o anume stare de grație s-a instalat rapid, căci, fără a-mi propune, nu m-am putut opune, nici sustrage, glosselor de lectură care se aglomerău în caietul de însemnări. Intenția dominantă pe interval a fost aceea de a lăsa aceste

note exact în felul și forma în care își făceau intrarea, întrețesute, concatenate cu tot soiul de alte fragmente, reflecții, într-o conviețuire brută, neprelucrată, slobode în adiacența lor neconflictuală. În fond, într-o epistemă a simulacrului aflat în vria ocurenței și auto(re)generării, aclamat pînă la evidențele de pe urmă, nu înlănțuirea căutată cu grijă a unor note de text e purtătoare de simptom, ci nucleul fiecăreia în parte, alăturarea păstrînd intacte urmele dislocărilor ce-l vor fi dezmoșit și animat, în cele din urmă, pe analistul de strînsură, adunat hăt de prin cele zări. Încercînd o cale de mijloc, am renunțat la inserturile fără legătură cu problematica – expusă sau doar subdusă cu subtilitate – a cărții, altfel spus, am purces la a opera oareșcari demolări, modificînd și expropriînd domenii sau doar parcele, în dauna, poate, a autenticității topografiei textului, în sprijinul strictei sale relații cu romanul însă. E bine de avertizat, încă de pe acum, spre a nu stîrni precipitate ridicări a nedumerire, din sprîncene, umeri și alte accesorii din arsenalul mimicii prezumtivului derutat, că materialul căruia nu i s-a găsit un rost foarte clar în structura textului, rămas pe dinafară precum șpanul la strunjire, a fost, totuși, recuperat și încorporat, întrupîndu-se în forma unor calupuri PROMO (= adevăruri incomode de sub covorul, oarecum izit, al PROstului MODernism, spicuite și sfichiuite pe sub nasul fin al cititorului pentru care inocența va fi fiind o Arcadie regretabilă, prescrisă totuși din acută lipsă de interes). PROMO-urile pot fi luate, într-o accepțiune mai abruptă, și drept ceea ce nu sînt: lozinci și sloganuri agitatorice, strigături și altele de aceeași teapă; firește, au și ele *tag-urile* lor care, la proba frecvenței, vor fi repejor deconspirate. Altfel, e imprecis a mai vorbi despre opțiuni și soluții ferme cînd, deși nu subscrii, parcurgi prin forța variabilelor cotidianului (vizibile sau nu) seriile de evenimente ale unei lumi post-experimentale și, *volens nolens*, ai de tras și consecințele ei. Aproape tot ce (mai reușim să) articulăm este consecința – arareori și concluzia – unor experimente (experiențele sînt la crepuscul!), majoritatea procesări mentale ale interminabilelor și indeterminabilelor combinații informa(ționale). Realitatea nu mai e ceea ce trăiești, e ceea ce computezi. Dar pentru

asta sînt *finaluri neașteptate*, așa că să-mi văd de drumul propus, care, și-n aceste rînduri și mai dincolo de ele, nu prea întrezărește un *happy-end*. În încheierea deja dizgrațios de lungului preambul, voi întări o evidență care, dacă nu s-a conturat suficient din cele înșirate pînă aici, se va lăfăi în toată splendoarea la finalul acestui text: suma finală a rîndurilor de față nu (re)constituie nicidecum o cronică sau un studiu – las' că și subtitlul a avut grijă să rezeze eventuale prezumții, dar, poate va fi fost luat în deșert! –, destule nume s-au îmbulzit să-și illustreze competențele în ăst sens, ceea ce m-a îndrituit în convingerea că n-o să fiu tocmai eu providențialul care vine și aprinde (sau stinge?) lumina. Așadar, să curgă notele.

* romanul lui PC, un subiect polifonic, palimpsest și complexă arhitectonică îmbrăcată în aparența conglomeratului, stratificat pe nivele structurate ca evenimente-episod, cu osatură reală, însă agiornată, finisată, șlefuită cu șmirghelul ironiei, o ironie meșteșugită, firoscoasă, socratică, care are meritul de a menține discursul respirabil, inteligent în limitele inteligibilului, în ciuda densificării la vedere. Aceste episoade aproape reale, senzație întreținută și de verosimilitatea indusă și promovată drept calitate de căpătîi a acestei scriituri, expandează într-o amplă construcție a ficțiunii anunțate, joacă rolul unor puncte de inserție *sui generis* ale summei, care este ficțiune(a). Evenimentele, întorsăturile de situații, schelul situațional contorsionat al romanului, sînt încărcate cu o pastă narativă excelent distribuită, astfel că ficțiunea se încheagă din constructe împletite într-o succesiune dirijată ingenios, dezvăluindu-se în aceeași manieră, situațională și nu din întretăieri, clivaje sau proiecții lăuntrice, autoscopice. Nimic poetic în ficțiunea raționalizată din *Christina Domestica* și *Vînătorii de suflete*, nimic ajuns în text pe calea retortelor doldora de fermenți maladivi, atît de propice viziunilor iraționale. PC nu brodează aici – cum se întîmplă în *Povestea marelui brigand* – deasupra abisurilor lăuntrice, nu se mai angajează pe planurile unor falii riscante, deschise în cotidian, dar spintecînd, mai departe, temporalitatea individuală. Romanul reface imaginea unui Babel artificializa(n)t, folosind ca liant sincretismul abuziv și strident, insinuat în răspăr cu natura umană și placat pe o strînsă împletitură de suporturi și infrastructuri, toate ersatzuri, concepte legitimize, în fapt, trape camuflate. O lume care glisează între tentații osmotice, periculoase și girează/ forțează linii/ căi inconciliabile, ignorînd sau, după caz, ocultînd temeuriile. De dincolo de savuroasele dialoguri și scene ale romanului – de altfel, personajele lui PC sînt bînuite și animate de un mistuitor suflu al interogației –, răzbat răspicat întrebări precum: pînă la ce fruntarii putem integra revelația în experiență? pînă unde pot fi instituite reguli în afara limitelor logicii? pînă unde poate fi extins simțul necalibrat al proprietății? Sau, descinzînd în subterane metadiscursive: pînă unde poate fi bruiată, distorsionată, lizibilitatea realității, în fond, atît de lesne eludabilă prin tehnici precum cele ale farsei, pastîșei, parodiei, ironismului *sans rivages* ș.c.l.; bun, știm, rafinamente, comandamente estetice, relativizări, găselnițe & licențe, fracturi & fitzoshenii, ...ontologic însă, *qui prodest?* [PRO-MO: **excesul de sincretism, pozitivism & informalism mutant a deșertificat lumea, indirect, prin imaginile**

construite pentru a o obnubila, au descalificat simbolurile și i-au răpit individului accesul la lume prin acestea din urmă; revrăjirea de tip RV (realitate virtuală) e ferecare benevolă în celule manipulate, ridicare la pătrat (la cub etc.) a distanțelor față de *lebensweltu'* lui Husserl; RNM (Remote Neuronal Monitoring) – supraveghere neuronală = imolarea identității; limbajul deconstrucției întreține și permanentizează senzația unei realități în implozie; o mass media al cărei impact e continuu validat & consolidat și de ineputabila inventivitate în a ne reînnoi, an de an, abonamentele la sfîrșitul lumii (mostră de rezistență dintr-o vastă colecție de noime & fetișuri & instalații împotriva firii, preparate și parafate în *ocultissime* oficine, lansate și promovate cu tam-tam de imensa marionetă asamblată, botezată mass media)].

* PC nu e niciodată surprins în vria preaplinului de imagine, sedus fără rest de arborescența pe care acesta o poate declanșa și prolifera, pentru el rațiunea, armată ironic sau, acolo unde ostilitățile narative o cer, sarcastic, veghează suveran și menține în stare de travaliu fluxul narativ, conferindu-i alertețe și o anume vibrație a rigorii. Spre pildă, întîlnim la pagina 46 acest fragment, numai bun pentru a fi folosit drept rampă de lansare pe turnanta speculațiilor înșăilate filosofard într-o psihologie a personajului: „Uneori e bine să mergi pe jos, măcar pentru a trage aer în piept și a te gîndi în voie la tot felul de lucruri indiferente.” Pe cît de brusc, pe atît de firesc, PC anulează orice posibilă deviere, subordonînd textul imperativelor semnificației și tensionîndu-l în folosul tramei: „Numai că, în cazul Christinei, apăsarea o problemă: pentru ea nu existau lucruri indiferente. Astfel, ceea ce inițial promitea să fie o plimbare lejeră, fără scop, deveni pe nesimțite căutarea a ceva precis determinat de două coordonate.” Incizie clară, no alternative! Găsim aici, în stare nativă, precum în multe alte locuri, un manifest, o profesiune de credință a acestui prozator de înaltă auto-exigență, care, exclusiv pe bază de probe, se declară un habotnic, un devot al randamentului și eficienței angrenajelor narative. Un manager în neînteruptă desăvîrșire al propriilor producții. Poziție susținută, pe fiecare pagină, de tăietura de diamant șlefuit a frazei. Se elimină, într-un fel, visul romantic al gratuității actului scriptural, chiar dacă doar în planul acurateței funcției de semnificare. Impresionează, cel puțin în romanul de față, și recuzita ineputabilă, efectivele, arsenalul și muniția mobilizate pentru a configura liniile de forță ale construcției narative, ca și amalgamul de procedee bine dozate, ca să nu mai vorbim de galeria tipologică a personajelor, unde PC se dovedește a fi un caz patent de competență. Personajele sale nu sînt niciodată cofraje rigide, în care se (răs)toarnă un conținut ocazionat de norme, standarde & imperative reflectînd anumite direcții sau ideologii formate mentalit(er)ar, ele au veridicitate spirituală și substanțialitate umană vădită. Proverbiala fibră raționalistă a prozatorului băcăuan este însoțită și iluminată de compasiunea și comprehensiunea pentru psihologia și mobilitatea individului – ajuns, în acest roman, un *om tehnotrop*, presat la rece între varii surse de derută și exfoliat apoi, zvîrlit de ici colo, flotant și vagant într-o frescă izvodită din ciudata întrepătrundere a *ficțiunilor*

ilicite cu realitățile măsluite – reperabil într-o *societate tehnologică*, un sistem dat, cu valoare de tranziție perpetuă, intranzitiv însă din miezul și pînă la extremitățile sale tentaculare. [PROMO: **intelectualismul exacerbă, veros, îmbibat în convenții, nedublat de credință, eșuează în ideologie, rămîne la mare distanță de unificarea intersubiectivă; false matrici narative – ai noștri tinerei rolleri rulînd la bursa istoriei pe terminate, antropoculți, antropoculturiști, antroponavețiști, antropocentriști și antropomarcatori, antropocorporatiști, antropointrupați, aprofondiști în studii gender și de mentalități = tunuri (generatoare, acceleratoare) de ceață ideologică, revin cu teme și fițe în ancientsa, sălbatica matcă și dau – condotieri de nădejde, cu neștirbite, imprescriptibile resurse de repliere – RESTART PROMO: la loc (re)comanda(rea) – la ce bun să pîrjolești pajiști, miriști, obiective (strategice, la vedere sau nu) etc., cînd e atît de rentabil să faci asta cu creierele (avînd în vedere suprafața mult mai mică)!; again mass media SA – asigurăm servicii profesioniste de drenaj al răului de ultime generații și răcnete spre mentalul colectivităților alfabetizate].**

* fundal-rezultantă al romanului: inconsistența și osteoporoza lumii suprasaturate instituțional, birocratic, de unde absurdul situațional care îngheață cursul firească al vieții, fracturarea comunicării și, în final, pulverizarea ei în acordurile derizoriului generalizat, caricarea virulentă și demachierea poncifelor și feteșurilor media și *life-style*. Statutul incert al lumilor în postmodernitate, metisate, deversînd, răbufnînd, proiectînd violent în mentalul integranților lor, bucăți dintr-o realitate automultiplicantă, ce are consistența *fake-urilor* promoționale. Apoi, prin ochiurile țesăturii ironice, nimic altceva decît o simpatie disimulată a vîntătorului de suflete față de „prada” sa, ocazională sau îndelung urmărită, scînteiază, incurabilă, panica individului postmodern, disputat între hățișurile rețelelor energofage și rețetelor de viață, informa(liza)t în devălmășie, fără a mai avea răgazul să-și dezvolte capacitatea alegerii, a orientării filtrate conștient, lucid, în conformitate cu un *modus operandi* impus prin forțe proprii. Copleșit, stors de zvonuri și false soluții, individul, fie el roland sau american, se refugiază în căutarea de pseudosupape ale supraviețuirii, oscilînd între scurte exaltări fără obiect și lungi anxietăți, lesne amplificabile în nesfîrșitele derapaje, navigări, translatări între nodurile canevasului cvasiocult al hologramei realității, o suprafață mult și artificial extinsă, în raport disproporționat cu referentul ei, precar și diminuat. Într-un fel paradoxal, mecanica subversivă a ironiei, ingenios strunite, reușește să devoaleze viciile de fond și de formă și, prin fisurile create, să infiltreze aburii derizoriului, re(con)stituind, astfel, proporțiile normalității. Logica impecabilă a construcției și frazării inoculează o mare încredere în scenariul propus și, totodată, asigură o nebanuită – ținînd cont de imensul volum de informații vehiculate în roman – fluență a lecturii. Nu te poți afla decît într-o unanimitate de acord cu PC care, într-un loc, scrie: „Rațiunea își redobîndea ca prin minune autoritatea asupra realității.” cumva, complice, parcă dînd o mică raită prin sala motoarelor (metatextului) și nescăpînd prilejul de a-i face cu ochiul cititorului. Întreg romanul este, pînă

la urmă, o minuțioasă țesătură a logicii, cu destulă grijă însă pentru ca, din deducție în deducție, să se întrupeze...seducția, o anume seducție, rarissimă, cu seva trasă din procedeul inferenței, aplicat aproape fără sincope. Să mai adaog că este vorba despre o logică specială, care, ca și predispoziția raționalistă a prozatorului, transcende barierele măsurabilului și explicitabilului. Ficțiunea romanescă rezistă atît de bine, convinge mai abilit ca o poveste realistă, tocmai datorită armăturii logice fără cusur. [PROMO: **flanăm, mișunăm, fojgăim elementar, osteteci mentali care se mișcă în voie (sic!) prin marele parc de consum (se lucrează neobosit, fără a se precupeți nici un efort, la extinderea sa)].**

* ca metodă, ca tehnică auctorială, tot ce este scris în această carte pare să se alinieze sub un si(n)gur comandament: miza pe denotat. Tot ce este dezvăluit are un rol bine precizat, ocupă o poziție fermă, reprezintă o articulație bine determinată în economia și succesiunea logicii ale edificiului narativ, toate se înlanțuie, relevă și dau seama de ceva, reperabil la orice feed-back. Nimic nu se pierde în vreun desîș speculativ al experienței și mărturiilor interioare, fiecare schismă sau conversie își găsește, mai devreme sau mai tîrziu acoperirea și rostul în cristalizarea ulterioară a romanului. PC face parte, poate, din casta, oarecum restrînsă, a prozatorilor care, fără a-și propune programatic sau doar declamativ să clinească ordinea lucrurilor, să ostenteze sau tulbure departamentele realilor, reușește să rotească perspectiva, abordînd-o dintr-un alt unghi, vîdînd o salutară cunoaștere și înțelegere a fațetelor realității, a agregărilor și dispozițiilor ei ascunse sau, pur și simplu, de plan secund, după cum și a mecanismelor, polarizărilor, inerțiilor socialului, o viziune flexibilă asupra intersubiectivității, ca interfață a psihologiei umane și spațiu de manevră pentru motivațiile profunde sau instantane. Psihologia personajelor poartă și ea marca PC, coagulîndu-se progresiv, meticulos, din detalii comportamentiste lipsite de jocul ambiguității, din tușe și remarci acide care văluresc atmosfera, din observarea dinamicii relațiilor interpersonale, a reacțiilor tănuite sau, dimpotrivă, detonate în efuziuni și, într-o măsură mai mică, din plonjări, imersiuni, răsfrîngerii în turbioanele fantasmaticale ale sinelui, fără ca asta să știrbească în vreun fel acuratețea și complexitatea protagoniștilor, roțițe, componente cu destinație fermă, robotind eficient la unitatea ansamblului și, firește, la infailibilitatea ficțiunii. Scrisul lui PC înmănunchiază calități dificil de întrunit, aflate, în numeroase alte cazuri, în raporturi de excludere: rigoarea de tratat științific a sintagmaticii narațiunii, stilul, deși proteic, păstrînd frecvente rezonanțe de teoremă versus intensivitatea, verva și acuitatea stenică ale ironiei. Și am mai putea atașa justa măsură lăuntrică a structurării nucleelor narative, care vertebrează subiectul și degajă suspansul, *trouvaille-urile* ce, după caz, valorifică ori valorizează sugestiv și credibil arii întinse din logistica informațională sau din alte zone ale inter și transdisciplinarității, fără a se debarasa nicăieri de cazuistica subtilă a centrifugării detaliilor care, oarecum paradoxal, nu favorizează dezmațul ambiguității, atît de cu sîrg și folos lucrătoare pe schela poeziei sau unor tipuri de proză experimentalistă, șomeră aici. De remarcat însă că, dacă ambiguitatea nu-și face loc la nivelul

construcției, altfel spus nu se propagă livresc – nu există aproape deloc stihial sau dezlănțuiri abstruse în proza lui PC –, ea este, în schimb, un amnios cataleptic, fără ieșire, al lumii înfățișate în roman, sporită fiind de artificialitatea și inflația incontrollabilă a codurilor de comunicare, revelată incontestabil prin arta ficțiunii, lesne recognoscibilă îndărătul multor scene cu o textură narativă atât de rezistent subîntinsă de disponibilitatea logico-analitică a prozatorului, pe spezele căreia e plămădit însuși stilul. Și e admirabil felul în care, armonios și viguros în aceeași măsură, logica narativă izbutește să asimileze, *en detail*, constructiv, presiunea informațională, reglată la cote înalte pe mai toată întinderea cărții, după cum și dezinvoltura sau înalta rezoluție cu care, de la un capăt la altul al romanului, ia în custodie și gestionează ficțiunea. De unde și fibra strâns răsucită, din esențe tari (și spinoase) a ficțiunii, neobligată să suporte balastul, supraîncărcarea confabulărilor gratuite, excesul de mortar care poate dezechilibra ansamblul. Și poate că umanismul profund al scriiturii acestui prozator își trage seva, la rîndul său, tot din caracterul cu puternice rădăcini și condiționări morale al ficțiunii, mărturisitoare a frământărilor esențiale ale naturii umane, o ficțiune fără ifose și pretenții la o iluzorie cotă de ștaif, care lucrează departe de fașoane, cu uneltele logicii, în folosul și numele rațiunii, într-un mai clară percepere a stărilor de lucruri neîntrerupt trăite, însă aproape continuu ignorate. „Cuvintele ordonează realitatea, iar uneori chiar o creează.” Fidel postulatului emis chiar de el însuși, realist incorrigibil, PC, înarmat cu legile cît se poate de raționale ale ficțiunii, se dedică total recuperării și restituirii imaginii acelei realități locuite de toți, dar pe care puțini o mai (re)cunosc sau și-o mai amintesc, (sur)prinși în somnolența conștiinței sau în magma unei sfîrșeli oniroide. [PROMO: **jos cu majoritățile minore, modurile și modelele de supraviețuire; trăiască minoritățile majore, módele de supraviețuire; PROMO BIS: tihna depistată/ denunțată ca formă gravă de autism (via defetism)**].

* reconfortanta abilitate de a genera lanțuri trofice ale narațiunii, încrengături de situații susținute de o argumentație perfect verosimilă, suplă, dublată de deplina vizualitate a scriiturii, asigurată de plasticitatea ieșită din comun a limbajului. Parfumul ficțiunii emană, în mare măsură, din prospețimea fără egal a regimului de inovare în text, deși în ebuliție, inventivitatea – ideal propulsor narativ – gravitează, cu grijă și artă, în aria logicului verosimil, se menține în zona de acoperire a lumii vizibile, rezistînd cu brio pînă în cele mai obscure amănunte, *montată* cu profesionalism, precum „rădăștile” maiorului Smith. Nimic nu e lăsat în suspensie, este epuizat potențialul rațional al fiecărei situații, fiecare idee este dusă, ca într-un lanț inferențial din filosofia analitică, pînă la semnificația/ consecința ultimă: „Ca atunci cînd privești către un obiect fără să-l vezi propriu-zis, căci privirea se duce dincolo de el, mult mai departe, și vede o mulțime de lucruri inexistente, ocolind obiectul care-i stă în cale fără contur, lipsit de culoare, transparent, dizolvat în fantomele reveriei. Era un fel de ameteală plăcută, asemănătoare întrucîtva senzației de plutire sau de zbor, *adică implicînd (sublinierea mea)* pericolul permanent al căderii.” Performanța e cu atât mai mare cu cît se vorbește

atît de cartezian, de limpede, fără aproximație și ambiguitate, despre... ambiguitate. Frazele au o precizie, o eficiență, aproape *neliterare*, aș zice, care creează o densitate deloc obositoare a romanului. Dacă orice narațiune își va fi avînd, neîndoios, rațiunile ei, m-aș feri să bag mîna în foc că așa ceva se întîmplă și în cazul rațiunii. Foarte rar întîlnești un roman înfășurat atît de strîns pe osatura rațiunii. Și nu doar atît; în romanul acestui ascet al detaliului, binomul ficțiune-realitate este perfect reconciliat – prin mijlocirea meșteșugită a resurselor logicii și rațiunii – într-un limbaj comun, fapt ce face din prima, pe parcursul cărții, un loc (sau un mod) comun, nu mai puțin delectabil însă, de închegare livrescă a cronotoposurilor fără coordonate precise, fără referent real, însă atît de familiare (de ce oare? cum de oare? șopti farsa-ntrebătoare). Interesant și șarmant este felul în care, sub tutela și jurisdicția rațiunii, PC își permite jonglerii – tandre uneori, alteori de un cinism înmănușat, practicat cumva din exasperare – cu destinele personajelor, ca și lecțiile subtile care reies, pe cale de consecință, de aici. Una dintre ele ar putea fi enunțată în următorul fel: fără o prealabilă documentare, nu te bagi niciodată într-o chestiune (dedusă dintr-un truculent fragment extras de la pagina 197, din toiuul forfotei *new-age-iste*: „Crezînd că alergarea haotică a Marychkăi făcea parte din rețeta acumulării energetice, sau poate din cu totul alte motive, unul din pacienții doamnei Agneta începu să alerge după ea, încercînd să-i ațină calea.”). Nu mi-ar părea eronată nici o perspectivă parțială asupra personajelor acestui roman, privite ca *link-uri*, noduri de divergență/ convergență a unor piste și paliere pe care narațiunea se dezvoltă năstrușnic și imprevizibil. Pentru că mișcările personajelor nu sînt reducibile la niște scheme trasate de indexul destinului. Cum este și firesc, buna proprietate a roțițelor și pîrghiilor rațiunii, se transmite și în cazul termenilor, iar de aici și pînă la nucleele cu valoare aproape axiomatică, presărate în mai toată cartea, funcționînd, și ele, în multe rînduri, ca adevărate *link-uri*, e doar un pas mic și greu de evitat, invers proporțional cu ispita. Am numit astfel un procedeu, poate chiar un rîvnit viciu al scriiturii adumbrite de tentația conceptului, care, mai la vedere sau nu, conferă substanță și greutate specifică romanului și este foarte în respect cu exigențele și înfățișările literare ale autorului. La fel de firesc este ca ocurența acestor *nestemate axiomatice* să nu fie deloc întîmplătoare sau pur decorativă în labirintul minuțios al textului. În spatele caleidoscopului multicolor, polimorf, un praf rezultat prin alchimiile marca PC suflat la țintă, adică în ochii cititorului neavizat (de prim strat) ori ai celui ghiftuit dar încă avid după pospaiul senzaționalist și strălucirea sa bombastică, PC urzește meticulos, cu dedalică aplicație, adevărata miză, eșafodajul complex și complicat al ficțiunii, care, în final și în ciuda artefacturilor ce populează trama, oglindește cea mai deplină realitate. PC e unul dintre exemplele fericite de prozator care lucrează îndelung asupra textului și, poate de aceea, niciodată gratuit, el se află mereu sub imperiul țintei clare: răsplata așteptărilor celui ce-i citește cărțile și, prin efect de bumerang, a propriului efort. Poate mai mult decît celelalte cărți ale sale, în *Christina Domestica* și *Vînătorii de suflete* sînt clătinate și clintite comoditățile de percepție, de gîndire, de

limbaj și se aplică, livresc dar atât de uman, un fel de reducere fenomenologică prin care realitatea, despovărată de zgura locurilor comune, e repusă în drepturile perene, recăpătându-și însușirile. Cel puțin în această carte, cu mize atât de temerare, scrisul lui PC aduce și a cruciadă a rațiunii în tentativa de a recupera filonul de sens pierdut printre straturile devălmășite ale realității: „Căci oamenii vorbesc adesea nu pentru că ar avea ceva de spus, ci dintr-o dureroasă nevoie de afecțiune. În mod normal, într-o lume rațională, fiecare cuvânt ar trebui să aibă un singur înțeles și numai unul, ca în matematică.” Nostalgia atribuirii de sens, așadar... Altfel, PC nu trebuie, în nici un caz, compătimit; de aproape oriunde vom spicui fragmente precum: „Colonelul tăcu câteva clipe, de parcă și-ar fi luat un mic concediu, pentru a evalua odihnit situația.” sau „Doar își dresă glasul, tușind scurt, pentru a-și semnala disponibilitatea de a răspunde oricărei întrebări despre destinația și scopul călătoriei sale”, ingeni-oase perle de atmosferă și coloratură prozastică, va fi de ajuns pentru a legitima definitiv un autor cu darul de a desluși sensul cardinal în textul altfel stufos, plin de desigur, al lumii, dar și al cărții care o concurează. Spectacolul cărții este cu atât mai lăudabil, cu cât PC nu este un frenetic al imaginarului de limbaj – spectaculos în sine, la impact – , ci al aceleia de construcție, care ține mai puțin de nativitate și mai mult de perspicacitate, de știința dozajelor și îmbinării ansamblului. Povestea, neobișnuită în sine și neobișnuit de bine gândită – având în vedere masa informațională vehiculată – va face ca, indiferent de calibrul cititorului să nu-i rămână decât să constate fără efort și, mai ales, să ia aminte. Și chiar dacă nu-și prinde cititorul în mrejele vreunei magii, recte ale iraționalului, ea și-l atașează degrabă și îi creează dependentență, datorită forței de coerență a construcției, un atu, astăzi, aproape dispărut, o constantă de care funcția literaturii a fost *exonerată*. PC e unul dintre cei puțini care o reabilitează imperturbabil și fără cusur. [PROMO: **eshatologie vs. teologie, hermeneutică vs. semiotică, euharistic vs. euristic = ce-am avut și ce-am ajuns**].

* postludiul, ca orice postludiu, diversionist, aduce a încercare de deturnare, de dejucare, cu debut schismatic, ruptural, căci dizolvă convenția pe care au fost montate cele 370 de pagini precedente, o abolește, o divulgă s-ar zice, intenția e, însă, fals metanarativă, clivajul dezvăluie o alta, o dată pe față, ca pe o carte aruncată la bătaie... A, să bag o strîmbă. Romanul *Christina Domestica și Vinătorii de suflete* e un nesperat (și vast) depozit de muniție anti-postmodernă (na, c-am zis-o; sic! & co). Faptul că, pe seama lui, autorul s-a trezit cu normă-ntreagă la premiile literare de firmament, mă duce cu gândul la o, mă rog, gravă neînțelegere care a buimăcit taman floarea cea vestită a criticii empiriste (parcă așa le zice instanțelor cu reședința în Empireu!). Bref. E intolerabil așa ceva! (ce-i drept, romanul a catadicsit să apară tocmai pe vajnica arșiță ce a tăbăcit vara lui 2006, ceea ce face foarte plauzibilă ipoteza conform căreia a fost confundat, printr-un efect de miraj, cu vreun feeric peisaj glacial, când, în realitate, e ditamai aisbergul!). [CONTRA-PROMO: **în loc de concluzie – RESTART – înapoi în peșteră!**].

* Final neașteptat (smashing end; à la guerre comme...)

Și totuși...ce-i cu această carte, de-ar fi să părăsim convenția literară? Sau dacă înlocuim *tag-uri* ca: parodie, ironie, parabolă, satiră ș. cl. – care împămîntează lejer și comod în grundul receptării hedoniste și cu care a fost gratulată prin mai toate cronicile, respectabile de altfel – , cu altele, din roman (așa scrie, așa citim): Tesla, psihotronic, structuri disipative, Bohm, experimentul Philadelphia, biiip, biiip, gata? gata! Ce facem cu toate circumstanțele cu care romanul, în subteranele sale, face atingere? Să înălțăm, așa, o întrebare: în care și despre ce realitate scrie PC și în care este interceptat/ receptat critic scrisul său? Virînd puțin și comutînd într-o zonă de decalaj intersubiectiv, dăm lesne peste întrebări de genul: în ce măsură cernerea printr-o grilă clasică – atacînd textul pe fronturile bătătorite ale matricilor stilistice, formulor estetice, eșafodajelor epice, tehnicilor narrative etc. – poate asigura accesul deplin la hipertext, recte la polifonia mesajelor, care nu are decât foarte puține întretăieri cu tipologia personajelor, în ciuda cinematicii lor debordante, în schimb are destule, chiar dacă doar intuite, bănuite, cu disponibilitatea puțin obișnuită a autorului în a sesiza subite și subtile conexiuni? Vă urez o lectură cât mai verticală, cu cât mai multe decolări de pe puzderia de piste din romanul acesta ca o lampă a lui Ilici într-o lume livrată (sic!) fundamental dezordinii. O lume unde toate se aleg și ajung vizibile – literatura e și ea trecută aici, cu arme și bagaje, fără prea multe convulsii – pendinte de *perversență* (nici o eroare de ortografie, doar o oroare de concept, nimic mai mult!), o lume care își macină și destramă temeiurile, cînd nu le devorează de-a dreptul. Într-ale literaturii, spre pildă, *perversența* acționează ca un scut/ teacă energetic(ă) ideală, în interiorul căreia se coc politropii e(ste)tice - moravuri & năravuri de toată mîna – nebănuite și garantate succese fără număr. O lume cu distribuție topologică, distorsionată modular, secvențial, invadată de echivalenți simbolici ai abisului comunicării, care este unul informațional. Un fragmentarism accelerat, dus dincolo de capacitățile de procesare ale individului. Zice-se, pe la case mari, că „ordinea devine informație prin participare la un sens”, la care adaog repejor: instituirea de sens înseamnă întrupare semiotică.

Și totuși, pentru că am citit o carte care nu te lasă în pace o lungă perioadă de timp, dacă nu cumva, prin sumedenia trimiterilor subtextuale, pentru totdeauna – asta o fi însemnînd că e bună? – să mai spun că pare o metonimie specială, valabilă cel puțin pentru lumea actuală. În respect cu principiul hologramatic, de indivizibilitate a imaginii și recuperare/ reflectare, în fiecare parte (holon), a unității ei, metonimia e pentru literatură ce e fiziunea pentru nucleele fizicii cuantice. Că bine mai zicea, anțărt bine de amocul postmodernist, Eminescu: „Totuși... este trist în lume!” [PRO(DO)MO: **PROto-coale, PROactiv, PROceduri, PROMovare...vă rugăm completați mai departe pînă la...invocație, ritual, magie, zgomot de fond...**].

La început a fost suferința (2)

5. Dulăul Goiciu

Asemenea mai tuturor autorilor de literatură concentraționară, Paul Goma reține cu atenție aparatul de represiune, reprezentat de consilieri ministeriali, chiar miniștri, directori de închisori, gardieni, torționari, informatori, spații concentraționare, programe de exterminare. Autorul dă înțietate aparatului opresiv ca punct de plecare și cauză a răului. Comportamentul inexplicabil de dur, până la patologic, vorbirea încilcită, bolborosită, primitivă lasă loc unor exerciții stilistice și forme literare ce se mută contrapunctic între realismul cotidian și fabulos. Goiciu este și dulău și monstru. Cum au constatat și alți autori de literatură concentraționară, starea lui naturală e „ura” în acțiune, dorința aprigă de zdrobire a „celuilalt” cu violență și cu jubilație. Este fișa caracterologică pe care i- a făcut- o Paul Goma în *Gherla*. S- a răzbunat? L- a „ne- uitat”? În acest înțeles, un anume palier al ansamblului epic reprezintă punerea în scenă a des pomenitei bătai „stil Goiciu”, de la rostirea de fraze de amenințare, pe diferite tonuri, până la pregătirea echipei de bătauși, specialiști în știința morții și aducerea victimei în stare de inconștiență, așa cum i s- a întâmplat autorului însuși. Între aceste secvențe au loc, așa cum am mai spus, largi digresiuni, excursii imaginative privind viața de închisoare, încât starea sufletească a participanților cunoaște diverse seisme, rupturi de nivel în planul cunoașterii și al existenței. Datorită acestor strămutări de ordini spațio-temporale, *Gherla* nu apare doar ca o evocare a anilor de detenție, tip *jurnal*, iar Goiciu se relevă ca o apariție surprinzătoare, șocantă, dominând cu autoritate de dulău și de monstru de poveste universul psihic și mintal, atât al coechipierilor versați în rele, cât și al victimelor celor mai nevinovate. Bătaia și frica sunt surori. Una îi urmează celeilalte, după dispoziția torționarului. Dacă frica a luat un curs năprasnic, starea împrișnatului intră în cădere iremediabilă. În asemenea situație, ciomegele intră formal în rol. Iar Goiciu este un mare maestru fie în fabricarea fricii, fie în mînuirea bîtei ori a pumnului. Începutul contează. Iată un dialog „de încălzire”, cu Klapka:

- „ – Cum te cheamă pe tine, mă?
- Klapka Ferdinand, să trăiți.
- Ce- ce- ce nume- i acesta, ce- ce- ce eș’ tu de felu’ tău?
- German.

Klapka a spus în șoaptă, dar Goiciu a auzit – era cu urechea la gura lui.

- Ger... Ceee?! Păi tu eș’ hiclerist, nazist, fascist sadea, , tu- ți dumnezeii mă- ti, tu i- ai omorît pe tovarășii noștri de alte naționalități la Aușviț!

- Dom’ comandant, eu... Încearcă Klapka, dar Goiciu nu mai putea fi oprit:

- Uite explicația! Că –i neamț, de –aia! E- haaa, păi lasă, neamțule, că- ți scot io Aușvițu pe nări! Și pe urechi!

- Sunt șvab, dom’..., apucă Klapka să strecoare”.

Și un pasaj, tot de „început”, cu Goma, în aceeași secvență narativă:

„Stăteam cu mîinile la spate și cam într- un peș. Se uită la mine, se uită... Constată că stăteam «nereglementar», constată și că eu constatasem că el constatasese...

- Bă studentule, zice el după o vreme, tu armată ai făcut?

- Nu, zic.

- N-am făcut armată, să trăiți! – așa se zice!, intervine Șomlea cel Bătrîn, ofițerul de serviciu proaspăt intrat în schimb.

Eu tac. Rămîn tot pe- loc- repaus, carevasăzică ținînd mîinile la spate și cam deșelat.

- Ai făcut armata? , mă întreabă Șomlea, ca să verifice dacă învășasem lecția.

- N- am făcut, zic.

- N- am făcut, să trăiți, așa- i formula!, strigă Șomlea vînat.

- Dacă n- am făcut armata, nu cunosc nici formula.

Goiciu se uită la mine, lung, cu pleoapele apropiate... Începe să zîmbească.

- Păi, da! De un’ s- o știi, dacă n- ai făcut armata! Se apropie, mă bate ușor pe umăr: Da

las’ că nu- i nimică, mă băiatule, poimîine, din poartă, cum faci un pas ca cetățean liber, cum tre’ să- ți faci datoria de onoare! Pînă poimîine ești bandit, da’ de poimîine o să ți se dea cînstea de onoare”.

Cei doi deținuți căzuseră într- o adevărată cursă. Ei nu știau că în istoria detenției au fost momente cînd victima, dacă nu cunoștea regulamentul, nu se supunea ordinului dat, fie de directorul închisorii, fie de un simplu gardian risca să fie trimis în fața plutonului și împușcat pe loc. Informația pentru mediul rusesc o găsim la Varlam Șalamov. După „regulamentul” personal al unui

călău, pe nume Garanin, un fel de Goiciu, „orice gest, cât de cât mai degajat într- un dialog dintre deținut și gardian” (8 constituia motiv de execuție pe loc. Klapka și Goma n- au suferit un regim atât de aspru, însă bătaia în pregătire a fost, totuși, pe aproape: soră cu moartea. Cuvințele blinde și prefăcute ale dulăului de la Gherla erau în firea personajului. Încă de atunci planul diabolic era deja stabilit, așa că fiara își permitea mici teatralisme, pe gustul său și al tortionarilor din echipă.

Nu numai Paul Goma, dar și folclorul de închisoare i- a fixat chipul lui Goiciu, de bestie, de comportament aberant. Uneori lua înfățișare omenească, derutantă, cu intenția de a se apropia de firea supușilor, dar nu se abătea de la linia înrădăcinată a răului. Un veteran de la Salcia, Florin Constantin Pavlovici, unde a împărțit ani de suferință împreună cu Ion Varlam, I. D. Sîrbu, Ion Omescu, lume bună, cum s- ar zice, reține o secvență narativă care circula prin lagăre. Se spune că directorul de la Gherla obișnuia să treacă prin celule pentru a vedea „cum se mai simt deținuții lui”. Odată s- a așezat la sfat cu un bătrîn care se apropia de suta de ani. Justițiarul comuniști nu cruțau pe nimeni: țineau laolaltă, în regim de exterminare, copii de paisprezece ani (Ion Varlam) și bătrîni care atingeau veacul.

„ – Ce- ai fost la viața dumitale, tataie? L- a întrebat comandantul.

Măgulit de interesul pe care i- l arată însuși șeful suprem al pușcării, omul s- a gîndit că la suta lui de ani, nu strică puțină linguşeală.

- Ceferist, dom' comandant.

Comandantul a sărit în sus:

- Te bag în mătă, banditule! Și tu ai trădat clasa muncitoare?!” (9).

Cînd dialoga agresiv cu Klapka, cu Goma, fiecare se aștepta ca vorba bună- rea să fie însoțită de o lovitură de pumn, din cele cu marcă proprie. Asta însemna și un nou curs imprimat bătăii ca eveniment „interuman” dar și narațiunii, destinată, în gîndirea lui Paul Goma, să cuprindă o întreagă problematică a existenței. Lovitura vine ca fulgerată. „Dar ce palmă! Nu eram un ageamiu, văzusem destule, pe unele le încasasem (îmi aduc aminte, de pildă, cu nemărginită admirație și cu ținare- de - minte – acesta n- a fost un contra – pleonasm – de labele primite de la căpitanul Enoiu... Dar așa ceva... Dă- mi voie, dă- mi voie!). La dreptul vorbind, nu fusese palmă decît pe jumătate, cealaltă fiind croșeu. De dreapta. Ca palmă a plesăit; dar, fiind și croșeu (care, la rîndu- i ceda jumătate upercutului), l- a luat pe bietul șvab pe sus și l- a trimis tocmai între picioarele doctorului. Acesta, fără să- și despletească brațele, a făcut doi pași la stînga, așezînd cu grijă tălpile pe dușumea; poate ca să nu- l calce pe nenorocit, dar poate ca să nu- și murdărească încălțămîntea. Ce lovitură, Dumnezeule mare, ce scatoalcă! Ce precizie, ce adresă – fiindcă nu- l izbise (cel puțin în prima fază), ci îl agățase; lovitură asta, dracu s- o ia, intrase printre capetele noastre (al meu și al lui Klapka și, acolo, „între” se prefăcuse în... cîrlig – orientat spre sus – pur și simplu se strecurase între noi care stăteam lipiți. Pentru o lovitură de dreapta în mutra lui Klapka, numai directă ar fi fost posibilă – ei bine, Goiciu, fără să mă atingă pe mine...

*** * * O lovitură lucrată, originală, frumoasă, eficace, chiar cînd e încasată, umple de admirație - pe tine nu?”**

Cu asta maurul și- a făcut datoria. Venise momentul ca alții să intre în rol, să continue opera după modelul cunoscut. Cu alte cuvinte, au intervenit prompt actorii Istrate și Șomlea, să încheie, după obișnuință, ultimul act al piesei. Ei au năpădit asupra victimelor, întrecîndu- se în a – și arăta știința, fiecare în parte. Inițiativa o are Șomlea cel Bătrîn, care, după o pauză anume calculată, pentru ca frica să le acapareze în întregime pe cele două victime, ordonă: „Tu și tu! Zeghea- n cap!” Se pare că era un limbaj de interior: însemna că bătaia își muta, într- adevăr, în altă parte scena de desfășurare, anume la *zarcă*. Formula „zeghea – n cap” era semn rău: Ea „anunța ceva cumplit: bătaia la *zarcă*. Acolo se «aplicau» pedepsele grele”. Zarca se afla într- o anume parte, mai secretă, a complexului de clădiri; se ajungea străbătînd curtea Celularului mare iar zeghea acoperea fața victimelor, ca deținuții aflați pe la diferite etaje să nu- i poată recunoaște pe cei duși spre supliciu și nici cum arată la întoarcere; dacă mai rămîneau în viață.

Și această parte a bătăii este narată „pe sărite”, adică între un ghiont și o sudalmă, pînă la punctul de ajunge- re. Paul Goma strecoară, ca și pînă aici, diverse secvențe din istoria și viața internă a închisorilor din România. De data aceasta interesul naratorului este să informeze în legătură cu un eveniment care a avut loc la Gherla și care a dat multă bătaie de cap autorităților, de la Zeller la Goiciu, unul evreu, celălalt bulgar. Este vorba de răscoala „frontieriștilor” din 14 iunie 1958. La aceasta s- au alăturat și „ungariștii” printre care, cu siguranță, și Paul Goma. Așa se explică dușmănia neostoită a lui Goiciu față de cei doi. Goiciu fusese implicat în primul rînd, și pe față, în potolirea revoltei și pedepsirea drastică a împričinaților, ajutat îndeaproape de către Istrate și Șomlea. Primul, un învățător recrutat și adus printre bătăuși, îl imita pe consilierul ministerial Dulgheru (Duhlberger) în ținută vestimentară și în pasiunea pentru țigări de import, „a tras cu mitraliera în baricadă”, ca să poată ajunge la deținuții în revoltă.

Să se rețină neapărat că au existat multe încercări de revoltă în spațiul concentraționar, fie cu caracter colectiv, cuprinzînd grupuri întregi de deținuți (solidari, curajoși, disperați), fie ale indivizilor temerari care riscau să iasă în față cu răspundere și demnitate, devenind, astfel, adevărate simboluri ale rezistenței în conștiința majoritariilor. „Iată, de exemplu, cazul studentului Petre N. care a avut curajul să înfrunte pe ofițerul politic la sosirea du- bei, în chiar gara din Gherla. Fu trimis pentru o lună la izolare cu lanțuri de zece kg. la picioare, în plină iarnă și cu regimul sever de care am mai spus. La expirarea pedepsei, ofițerul l- a întrebat dacă nu a regretat faptul de a se fi purtat obraznic cu el. «Nu prevede regulamentul vostru atîta pedeapsă cîtă trebuie să- mi dați pentru cît vă disprețuiesc». Ofițerul a scrișnit din dinți și l- a lăsat în pace întorcîndu- i spatele” (10. Solidaritatea Goma

– Klapka, cel puțin disprețul lor atât de manifest față de Petre Goiciu, se înscrie în această ordine de idei, într-o tradiție cu rădăcini mai adânci, poate după modelul rezistenței masive din munți, poate din anii agitați ai copilăriei sibiene ori de la Mana- Orhei. Încă o dată: numai aparent *Gherla vizează „o zi”* din viața „banditului” Paul Goma, marcată de o bătaie la meserie. Pe un plan de adâncime, cum s- ar spune în naratologie, unghiul de observație se deschide în timp și în spațiu, dînd la iveală secvențe palpitate și caracteristice. În literatura concentraționară de la Varlam Șalamov la Dumitru Bacu, se spune că bătaia reprezintă sistemul cel mai complex al vieții de detenție. Pe de o parte ia forme dintre cele mai absurde, pe de alta, sfidează orice cod comportamental de natură juridică, morală socio- umană. La *Gherla*, unde s- a extins prima dată „experimentul Pitești”, bătaia s- a pus în practică „numai de dragul de a bate. Nu pentru a distruge o credință sau a o înlocui cu alta. Nu pentru a smulge secrete sau a desfigura sufletul. S- a bătut fără scop. Muncitori și studenți, elevi tineri, intelectuali sau analfabeți au fost chinuiți de- a valma; chiar cînd nu mai aveau nimic de spus, chiar cînd spusese mai mult decît făcuseră” (11. O asemenea „bătaie” i s- a aplicat și lui Paul Goma. Cartea nu descrie bătaia ca accident, nici ca „o zi”. Ea înfățișează un destin. Lectura reactualizează cuvintele lui Varlam Șalamov. Referindu-se la proza proprie, scriitorul rus, fost deținut politic și el, susține că *Povestiri din Kolîma* „reprezintă fixarea excepționalului în condiții de excepționalitate. Nu e vorba de proză documentară, ci de o proză trăită ca document, fără denaturările din *Amintiri din casa morților*. Veridicitate de proces- verbal, de relatare reportericească, ridicată la cea mai înaltă treaptă artistică: iată cum înțeleg eu munca” (12.

Un maestru de ceremonii aplică loviturile pe părțile de lucru ale victimei cu răbdare și cu zel, ca ele să devină semne de recunoaștere. Cine vede o mîna osificată, lăbărtată, umflată ori movalie știe prin ce etape ale suferinței a trecut nefericitul om. Este aici o mare glorie a tortiologiei. Nici Dumnezeu nu mai poate repara organul scos din funcție. Fascinanta broderie de semne înșirate savant pe suprafața corpului, trăsăturile fantastice de linii, desenele circumscrise în carne ca florile de gheață pe sticlă dezvoltă, ca orice limbaj autentic, atracții mistice între călău și victimă. Arătînd curiosului o zonă înflorată, victima recunoaște: Cîrciu (sau Șomlea, Vasea, Pop, Todea) este „călăul meu”. Să nu ne mirăm dacă în ziua eliberării unele victime se întorc cu afecțiune spre călăii „lor”. Cînd înțîlnești o asemenea propoziție rostită a mirare și contempli formele artei răului, parcă- ți vine să spui, cu strîngere de inimă: pînă la urmă dracul a învins.

Și tot în aceeași ordine de idei, bătaia cu ciomagul diferă mult, ca de la clasă la clasă, de bătaia operată cu nuiaua, fie ea cît de simplă, ruptă chiar atunci, la nevoie, din gard, dintr- o tufă, de pe cîmp, numai subțire și flexibilă să fie. Caligrafierile de pe fese sunt fine, fără denivelări grosolane, iar spațiul de lucru își păstrează capacitatea de a suporta o nouă și rafinată inscripționare. Nimic de zis, mișcarea de ciomag este spectaculoasă și dramatică în bătaia „savantă” de închisoare (vezi varianta „ulița

verde”), cu efecte psihice grozave, dar provoacă rupturi prea evidente și inestetice. Buca se denivelează, netezi- mea ei cedează unui aspect accidentat și dizgrațios. Nimeni nu înțelege, decît cel în cauză, că fesa savant ornată a suferit incomparabil mai mult decît cealaltă, ciomăgită. Ar fi de trebuință un psiholog de bună credință care să observe mutațiile mentale produse prin tortura lentă și savantă a nuielușei; un sociolog pentru a constata creșterea masei de manevră, ca extindere a formelor și strategiilor tortionare; un economist care să arate categoriile de beneficiari și capacitățile de teaurizare ale acestora.

O paralele între munca „artizanilor” corpului omenesc din închisorile comuniste, fie cu palma- cu sudalma, fie cu nuiaua- cu ciomagul și ceilalți slujbași și confrăți care și- au adjudecat ca zonă de lucru cultură română sub avîntul revoluției proletare și al luptei de clasă, se impune. Asemănările, pentru cine ar fi dispus să le vadă, s- ar ivi fără dificultate. Sunt de admirat, cu ochii uluirii și ai neputinței, jocurile acrobatice de gîndire venite de „sus” și care ating blind și mlădios- melodios, ca o nuielușă subțire de alun; hărnicia cu care unii simbriași ai neadevărului, cu oastea lor de caralii slugarnici, se întrec în combinații de reasamblare a organismului cultural. Ca și dincolo, în temniță, pînă la schilodire.

Astăzi, în vreme postdecembristă, privim încă întristați și neputincioși, multele re- scrieri de opere și de chipuri, biciuite, flagelate, transfigurate, fără a le putea recepta ca „ale noastre”. Sunt lipsite de viață și de sens, mai ales în „istoriile” din ultima vreme. Singura soluție: să ne desprindem de călău; altfel spus, să găsim puterea de a învinge condiția de victimă din noi, chiar dacă riscăm să fim moralizați de actualii lideri de opinie instalați pe capul nostru ca educatori și re- educatori. Din păcate, încă ne aflăm sub zodia rea a Tribunalului Poporului. Blestemata instituție luase naștere postbelic, în 1945, cu scopul vizibil de a decapita grupurile reprezentative ale țării, militari superiori, oameni politici, savanți, scriitori. Cu timpul, s- a subdivizat în tribunale locale și în organizații de tip punitiv, continuînd acțiunea diabolică de desfigurare a etnicului, în straturile adînci din ființa acestuia. Bietii români își puseseră speranțe mari în mitul „venirii americanilor”, ca și în acel decembrie 1989. Nu bănuiau că „revoluția” nu era decît o formă mascată de punere în mișcare a aceleiași mașinării a morții, în forme mult mai sofisticate și rafinate. Drept urmare, victima s- a „înfrățit” cu călăul. Mai rău: a devenit propriul ei călău.

Note

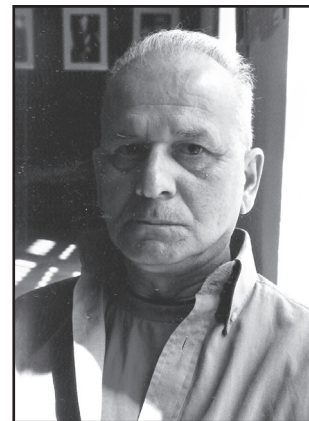
8. Varlam Șamanov, *Povestiri din Kolîma*. Traducere, tabel cronic și note de Ioanichie Olteanu. Prefață de Ion Ianoși. Editura „Minerva”, București, 1993, p. 51.

9. Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor*. Editura „Cartier”, Chișinău, 2001, p. 310.

10. Dumitru Bacu, *Pitești*. Centru de reeducare studențească. Cu o Prefață de Preot Gheorghe Calciu. Editura „Atlantida”, București, 1991, p. 210.

11. Dumitru Bacu, lucr. cit., p. 165.

12. Varlam Șalamov, lucr. cit., p. 312.

MARIA CALLAS ȘI DIAVOLUL MELOMAN

Helmut Krausser (Esslingen, 1964) n-a avut deloc o viață monocordă și previzibilă. A început studii de arheologie, de teatrologie și de istoria artei, fără însă să le termine; a trăit apoi câțiva ani din ajutor social și angajări sporadice, ducând o viață de cvasi boschetar. A fost actor, paznic de noapte, figurant în spectacole de operă, solist într-o formație de muzică pop, spicher la radio și jurnalist. Debutează editorial în 1989 cu romanul "Regi peste ocean", scriind apoi statornic proză, poezie, fragmente de jurnal. În 1993 se căsătorește, publică romanul "Melodien", considerat a fi capodopera sa, și pentru care i se decernează premiul "Ingeborg Bachmann". A scris și teatru ("Lederfresse", 1994, piesă jucată pe 200 de scene ale lumii, inclusiv la Beijing), librete de operă și scenarii de film, a compus muzică. *Canisul divei*, carte al cărei titlu original este "Marele Bagaronzy" și de care ne vom ocupa mai jos, a fost ecranizată în 1999. Actualmente Helmut Krausser trăiește din scris la Munchen.

Dacă "Melodien. Muzica diavolului" este o grandioasă rescriere a mitului lui Orfeu, dar mai ales o odă închinată magiei muzicii inspirate de dumnezeire, chit că pe urmă va să se îndepărteze de ea, și care recreează frumusețea din plămada durerii umane și a misterului vieții, *Canisul divei* (Humanitas, 2005, 178 p., impecabila traducere din limba germană fiind semnată de Rodica Mihaela Nețoiu) are drept protagoniști fantasma Mariei Callas (New York 1923-Paris 1977), Diavolul în persoana lui Stanislaus Nagy, încă tânăra psihanalistă Cora Dulz, căsătorită cu Robert. Bărbatul așezat pe divanul din cabinetul psihanalistei Cora este aparent un om liniștit și cumpătat, cooperant și prietenos, chiar dacă uneori ciudat de absent, refugiindu-se parcă dincolo de timp și spațiu. Susține că i se arată figura Mariei Callas, că poate să-i audă vocea, că deține piese interpretate de Divina nicicând registrate sau difuzate. Cora este o femeie sigură pe ea, resemnată să continue chiar și rutinier o profesie care cu ani în urmă o pasionase. Robert, un cardiopat prematur retras din viața activă, se complace în condiția sa de bolnav decupând și colecționând din ziare știri ce relatează

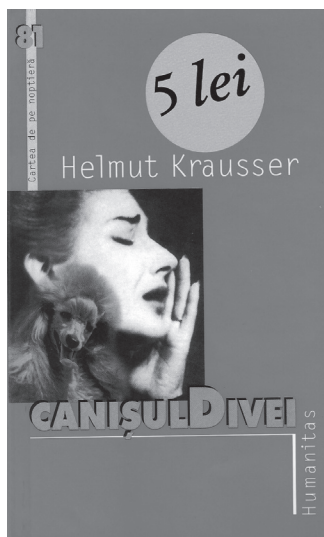
morți petrecute în situații absurde, grotești sau terifiante, între farsă tragică și atrocitate incredibilă.

Analista a ascultat ani în șir visele, ideile fixe, delirul și frustrările unei tipologii mediocre, pe jumătate nefericite, pe jumătate demente, temându-se acum să nu naufragieze în mediocritatea propriei clientele. În timp ce pacienții îi descarcă visele și închipuirile, Cora se prefacă că și le notează, de fapt scriindu-și lista de cumpărături. Chiar și cel mai recent pacient, Nagy pare doar obișnuitul, previzibilul obsedat: "cei buni se sinucid, ceilalți vin în cabinetul meu", având totuși ceva greu de deslușit, un secret pe care Cora nu reușește să-l reducă la normalitatea nebuniei mediocre pe care o diagnosticase la toți ceilalți bolnavi. I se părea că chipul acestuia emana o lumină stranie, ce-i sporea sentimentul că se află în fața unui solitar purtător de mesaj pe adresa viitorului. Nagy se prezintă la cabinetul Corei pentru a povesti predestinată sa impli-

care în viața și parabola artistică planetară a Divinei, așa cum fusese supranumită Maria Callas în vestitele sale roluri Traviata, Lucia, Norma, Tosca etc.: el nu vrea să se vindece și nici să revină la o oarecare normalitate, dorindu-și de fapt perpetuarea apariției fantasmei Mariei, totuna cu existența lui.

Pentru Cora Dulz el nu înseamnă un pacient, ci o întâlnire cu necunoscutul, cu halucinația și obsesia. Nagy cunoaște amănunte private din viața celebrei cântărețe, pe care le relatează cu dezamăgirea detașată și filosofică a celui care a trăit o mare iubire nicicând împărtășită. A urmărit-o pretutindeni, a încurajat-o, a sprijinit-o: "Aș fi vrut atât de mult să joc un rol în viața Mariei, dar am rămas tot timpul în umbră. Un minuscul factor perturbator. Cunoști senzația?" Respins o dată pentru totdeauna, s-a mimetizat în câine, în micuțul ei câine de companie, intrând în trupul canisului numit Toy (prima silabă a cuvântului Teufel). Cora nu crede în povestea lui Nagy, cu atât mai puțin în revelația identității sale secrete, cea pe care el i-o împărtășește ca din întâmplare, fără să stăruie sau să se justifice. El este Diavolul.

Reală sau nu, identitatea lui Nagy (eul multiplu și contradictoriu, portretele variabile, metamorfotice și

intrigante), diversele ocupații și locații prezente, trecutul său, o vor bântui pe Cora, astfel încât ea îi va deveni sucubul perfect. Îl va urmări, îl va căuta prin baruri, spelunci sau odăi sordide precum un detectiv amoros și masochist chiar și atunci când "diavolul" se va fi decis să rărească și apoi să întrerupă definitiv întâlnirile de la cabinet, ba chiar să-i refuze avansurile erotice, amendându-i slăbiciunile trupului. Pe fundalul falimentului căsniciei cu Robert, Cora este gata să-și vândă sufletul acestui Lucifer ambiguu, dorind să fie sodomizată, violată, penetrată de un "organ sexual animalic plin de păr (poate acoperit chiar cu o blană pufoasă, dumnezeule!) în toate orificiile posibile și imposibile din corp.", în ciuda diatribei înfiorătoare a aceluia: "Corpul tău e o groapă comună de oferte erotice, de vise înăbușite, de care nu te poți apropia fără mască de oxigen, și chiar și atunci cu scârbă!".

Reprezentările literare ale Diavolului antropomorf constituie aproape o subspecie literară de sine stătătoare. Explorarea personalității, a felului de a fi și acțiunea și a viziunii despre lume a "Îngerului căzut" e o sfidare pe care numeroși scriitori au acceptat-o, chiar dacă nu întotdeauna cu rezultate cu adevărat memorabile. Luciferul lui Krausser - scriitor învățat, sardonice și nemilos - a pierdut noima propriei existențe și are motive de a crede că pentru Cel care a fost Veșnicul său Vrajmaș situația nu este prea mult diferită. Interesul lui pentru umanitate este de-acum tot mai scăzut, ca și cel pentru rolul său de Mare Ispititor. Iubirea sa pentru Maria Callas a fost visul sau poate iluzia că poate încă afla frumusețea în viața muritorilor. Dar Maria nu a vrut să i se dăruie și nimic nu mai poate să trezească în el nici cea mai mică emoție, cu

atât mai puțin iubirea alcătuită din "vise sufocate" pe care i-o poate dăruia Cora. Lucifer din *Canișul divei*, chiar dacă joacă ireproșabil în rolul Marelui Iluzionist, pare incapabil să accepte nepuizabila disponibilitate a ființelor umane de a se minți pe ele însele, redobândindu-și de mult uitata obârșie angelică prin adorația idolului generator de sublim numit Maria Callas. Ceea ce nu înseamnă că trece peste etapele și momentele mai puțin avuabile din biografia ei artistică, că edulcorează ambiția, declinul și masca tragică a idolului în agonie.

Bulversată și jignită de moarte, Cora scrie printr-un act propriu deznodământului polițist al cărții, un fel de ultimă cronică neagră pentru ziarul local și colecția lui Robert: își împușcă mortal soțul, înscenând totul, astfel încât pentru poliție singurul suspect să fie pacientul ei Nagy. Numai că la descinderea organelor de anchetă, acesta scapă în chip de canis pe ușa deschisă, făcându-se nevăzut. Răzbunarea Corei este un fiasco.

În schimb meritele literare și stilistice ale autorului german sunt incontestabile: scene de un realism crud și dezolant alternează cu trasee epice ce decolează brusc în delir controlat, hazard obiectiv, coșmar (a se vedea visul lui Robert cu agentul de asigurări pe moarte, propunându-i cfr. celor mai absurde criterii consumiste un evantai de variante de deces, fiecare cu avantajele și riscurile sale). Extrem de documentat asupra vieții, carierei și patimilor Mariei Callas, Helmut Krausser ne restituie destinul unei artiste desăvârșite fără a face hagiografie. Biografismul, trama romanului, datele psiho-fizice capătă pe nesimțite dimensiuni metafizice.

Ion POTOLEA

Mateiu I. Caragiale, la relectură

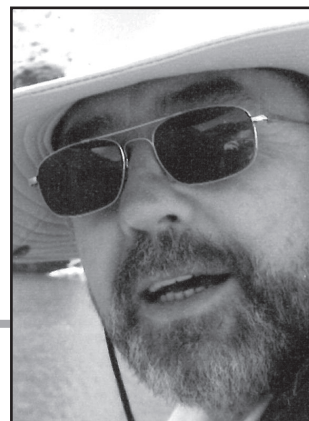
Remember și seninătatea ratării

Povestirea **Remember** e un bun argument pentru teoria că scriitorii oricât de mult și diferit ar crea, ei scriu de fapt o singură carte. Pe mine proza asta m-a săcăit pentru că mi-a demonstrat gestația chinuită a scrisului matein. Mai precis m-a enervat sintagma imposibilă **stropi groși** pe care o repetă și-n **Craii**...

M-am hotărât în sfârșit să plec spre casă, începuseră a cădea stropi groși și se lumina de ziuă.^[1]

Sună ca o cretă ținută prost când scrii pe tablă. În primul rând simfonicul Mateiu prinde din greșeală o cacofonie, și și. În al doilea rând: STROP/ stropi – s.m. particulă globulară dintr-un lichid. (DEX, p.1029). Cum să fie *globul gros*, domnule?

1. Mateiu I. Caragiale, **Opere**, Remember, p.47

Al doilea aspect pe care unii critici alintăreți îl văd ca o virtuoziitate stilistică (intratextualitatea) este repetarea în *Craii de Curtea-Vechi* a unor pasaje întregi din *Remember*. Exemplu: *Sunt ființe cari prin câte ceva, uneori fără a ști ce anume, deșteaptă în noi o vie curiozitate, ațânându-ne închipuirea să făurească asupra-le mici romane*. Vorba lui Cistelean: viața cui nu e un roman?

*Era de prisos dar orice presupunere despre obârșia tânărului cu pricina, făceam însă tot soiul, de reflexii asupra ființei lui, unică într-adevăr și stranie.*²

Ritualul împrietenirii dintre Povestitor și Pantazi e reluat din povestea cuplului Narator-Aubrey de Vere. Această repetiție te face să te gândești la fixitatea formulei de lucru și la puținătatea mijloacelor. Matei Călinescu ne sugerează că putem completa portretul lui Pantazi cu cel al lui Aubrey. Acestea sunt jocuri. Valoarea povestirii este

dată doar de noutatea tonului în peisajul încă rural al literaturii române. E și o primă schiță poescă, dar nicidecum la nivelul modelului. Un simplu exercițiu. O compunere.

Mateiu, stilul și sluirea interioară

Iată ce zice specialistul în literatura română interbelică: „**Remember** ca și **Craii de Curtea-Veche** par scrise sub regimul unei siluiri interioare, cu o fantastică, obstinație. E poate și explicația relativei sterilități a lui Mateiu Caragiale.” Cu amendarea: E vorba numai de Rememeber, în cazul **Crailor** impresia de sterilitate nu se confirmă.

În ceea ce privește mult - discutata estetică a tainei, O.S. Crohmălniceanu face următoarea afirmație: „Naratorul stârnește curiozități, flutură promisiunea unor revelații uluitoare, dar se oprește brusc când ne așteptăm să explice lucrurile, refuzând să calce mai departe, cu aerul omului care se teme de aflarea adevărului. Că înțelege să procedeze așa ne-o mărturisește direct în **Remember** unde întreaga istorie înaintază, încercuind mereu cu volute tot mai strânse secretul lordului Aubrey de Vere, misterul existenței sale duble, taina acelei nopți mirosind a păcat, la capătul căreia strălucitorul dandy e pescuit din Sprea, înjunghiat și cu fața arsă de niște acizi puternici. Când cineva încearcă, să-i aducă la cunoștință ce au stabilit ulterior autoritățile povestitorul îi împiedică: *L-am oprit scurt; nu țin să aflu nimic. Și cum se uita uimit la mine, neștiind ce să priceapă am apăsât pe cuvântul din urmă, rostindu-l de mai multe ori...Îți va părea ciudat, am urmat -, dar, după mine, unei istorii frumusețea îi stă numai în partea ei de taină, dacă i-o dezvălui găsesc că își pierde tot farmecul.*”^[2]

2. Ovidiu Crohmălniceanu, *Istoria literaturii române între cele*

Mateiu I. Caragiale e un sinucigaș stilistic. Încheierea de mai sus mă îndreptățește să spun că stilul gotic și stilul balcanic nu vor coabita niciodată. Numai un balcanic poate să vândă poanta așa de ieftin.

După ce a înnebunit lumea cu capodopera sa **Corbul**, Edgar Allan Poe a scris un eseu în care a demontat „mașina textuală”. Dar n-a făcut lucrul acesta în interiorul operei. Mateiu o face inabil ca un începător. Bătrânul Caragiale avea fler! Nu se temea degeaba în privința carierei literare a fiului său. Dar acum, la postmoderniști, ține! Unii zic de prima operă postmodernistă!

Această povestire nu anunță nici într-un caz reușita **Crailor de Curtea-Veche**. Dar e un fapt natural. Unii cercetători eminescologi au descoperit ciorne ale geniului poeziei românești incredibil de plate. Se mai întâmplă!

Taina în opinia noastră e vidul. Măștile sunt pe vid. Portretele sunt aparent vii dar moartea e la fel de continuă. Gesturile sunt crispate și fețele înțepenite într-un șir de grimase. Indiferența superioară amuzamentul, orgia sunt „travestiuri” ale fricii de moarte. A trăi autentic, a avea „curaj”, cum spune Nietzsche, înseamnă să-ți fie frică de moarte. Heidegger preocupat de *trăirea integrală* a inventat un concept filosofic *Sein zum Tode* – conștiința trăirii sub imperiul morții.

În toată destrăbălarea Crailor există o angoasă, un tremur al ființei care străbate toate vâlurile. Romanul lor are fior metafizic. De aceea susținem că „taină” e mai puțin un truc stilistic și mai mult o dimensiune metafizică.

(fragment din eseu „Teatralitate și iluzie în opera lui Mateiu I. Caragiale”)

două războaie mondiale, p.328-329

Dana PINTILEI

Anna Gavalda sau rețeta unei scriitoare de succes

Anna Gavalda a apărut în literatura contemporană franceză în 1999, cu totul neașteptat. Atunci când, la aproape treizeci de ani, i-a fost publicată prima carte **Aș vrea să mă aștepte cineva undeva**, de o mică editură cu nume simbolic – le Dilettante –, autoarea preda limba franceză într-o școală de provincie și, totodată, era asistent veterinar. Mai practicasă o mulțime de alte meserii: vânzătoare, chelneriță, casieră, muncitoare, telefonistă, redactoare de anunțuri matrimoniale și de articole despre legume și fructe pentru o revistă-magazin. Deși francezii sunt încă destul de reticenți la proza scurtă (volumul reunește 12 nuvele), Anna Gavalda reușește cu acest titlu sentimental să cucerească mii de cititori. Acest volum de povestiri este ajuns acum la a douăsprezecea ediție, vândut în Franța în sute de mii de exemplare, tradus în treizeci și șase de limbi și distins cu *Le Grand Prix RTL/Lire* în 2000. În februarie 2002, publică **O iubeam**, care cucerește la fel de repede publicul (peste 250.000 de exemplare vândute în primele opt luni de la apariție) și **35 de kilograme de**

speranță, în 2004, **Împreună**, intrat imediat pe listele de bestselleruri din toată Europa, iar în 2008 **Cea care alină**. Anna Gavalda este deci în afara succesului uriaș, o curiozitate. Pentru că trebuie să recunoaștem, la asemenea succes, nu reziști să nu te gândești la un stil facil, ușor accesibil care trimite la mediocritate adesea.

Pentru a ne familiariza cu maniera de a scrie a acestei autoare de succes, ar trebuie să ne adaptăm mai ales cu forma pe care o ia narațiunea, în timp ce, încordați în captivitatea descoperirii, nu ne dăm seama că am ajuns atât de repede la finele cărții.

Ce captivează cel mai mult în cărțile Annei Gavalda? Curiozitatea asupra faptului divers care ni se dezvăluie? Intensitatea evocării? Final neașteptat, schimbări dramatice de situații? Personaje uluitoare și stil original? Sau mai degrabă acel ceva nedefinit, învăluit într-o magie în care fiecare se poate descoperi pentru că e atât de verosimil totul, încât unele pagini sunt de-a dreptul ecoul propriilor noastre gânduri?

Ceea ce cu siguranță înlesnește parcurgerea paginilor este cu siguranță tonul narațiunii, forma aceea de confesiune, de amicitie care îndeamnă la mărturisiri din cele mai intime. Bărbați sau femei, tineri sau bătrâni, încep să povestească cu o încredere deconcertantă, ca niște prieteni pe care îi știi de-o viață și cu care te-ai familiarizat, văzându-i de atâtea ori, știindu-le obiceiurile, având aceleași tabieturi cu ei, prin cartiere ale unui Paris monden, încât tu, cititorul, participi cu o complicitate stabilită de la început aproape la toate întâmplările.

Această participare tacită la evenimente realizează nu numai o familiaritate uluitoare, o încredere pe care scriitoarea ne-o acordă în mod intenționat, dar creează mai cu seamă sugestia că, și cel care întoarce paginile cărții, creează involuntar trama acțiunilor prin încuviințare sau dezaprobare. Survin adesea completări de genul „Așa că abțineți-vă de la comentarii și ascultați-mă”^[1] „Nici nu se putea altfel. Evident”^[2] sau „Nu, pe bune! Chiar nu știți strada Eugène-Gonon? Ia stați, mă luați peste picior, nu?”^[3]. Alteori „Mă zdrobește. Dacă nu înțelegeți, treaba voastră”^[4].

Stilul e simplu, limpede, ușor, fără nimic rigid, fără nicio prețiozitate. Dimpotrivă, Anna Gavalda e atentă la registrele de vorbire, pe care le asimilează cu spon-taneitate, situându-și astfel personajele, și prin limbaj, într-un mediu determinat. Se poate ușor tatona mediul social în care acestea se formează și de obicei acesta este unul foarte bine cunoscut autoarei: personajele fie că lucrează într-o editură sau au lucrat (Mici obiceiuri de pe Saint-Germain), în departamentul de vânzări, reclame, în medicina veterinară (Catgut), sunt traducători (O iubeam), sunt mame de profesie (I.I.S.), sunt tați neexperimentați, scriitori neîmpliniți (Epilog), arhitecți epuizați (Cea care alină) etc. Dar importantă nu este neapărat profesia, ci felul în care aceasta îi copleșește, modul în care viața îi încorsetează, îi împinge spre lașități cotidiene, le servește de alibi pentru nerecunoașterea propriilor erori și spre confortul mimat, niciodată autentic.

Personajele descrise de Anna Gavalda sunt din cele pe care le poți întâlni în fiecare zi. Ea le pune în evidență cu un umor delicios și obține astfel un melanj savuros de simplitate, de minunate și tragice adevăruri cotidiene. Personajele din cele 12 nuvele din *Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva* sunt pline de speranțe futele, sau de disperare gravă. Ele nu caută să schimbe lumea. Orice li se întâmplă, nu au nimic de demonstrat. Nu sunt eroici. Ci pur și simplu umani. Aproape mereu niște nostalgici, au ceva melancolic, iar întâmplările prin care trec le creionează și mai pregnant această tră-sătură. Soldatul care este într-o permisie și se întoarce

acasă ne povestește: „Când ajung la Gara de Est, sper întotdeauna în taină că o să mă aștepte cineva. E o tâmpenie[...] am întotdeauna speranța asta prostească [...] bagajul mi se pare tot mai greu. [...] Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva... N-ar fi așa de greu”^[5]. Chiar dacă are parte de o primire extraordinară la întoarcerea acasă, cu o sărbătoare surpriză cu ocazia aniversării, chiar dacă simțim dragostea dintre frați în ciuda fricțiunilor competitive, chiar dacă povestirea are un happy-end odată cu dovada de dragoste a fetei care i se oferă, din povestire răzbate un iz de duioșie, caracteristică prozei Annei Gavalda: e frica aceea de singurătate care ne determină pe toți la gesturi ultime, la dorințe exaltate, la dovezi de dragoste și de viață.

Protagoniștii traversează de fiecare dată o criză, iar scriitoarei nu-i scapă nimic din ceea ce alterează viața lor. În fiecare dintre povestirile din *Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva* există un moment de condens al lecturii, survenit în genere la final. În I.I.S. (întrerupere involuntară de sarcină) după ce ne familiarizăm cu speranțele unei mămici care se află la cea de-a doua sarcină, cu o monotonie cotidiană fermecătoare a dorințelor ei care duc involuntar la fericirea căminului, iremediabilul se produce: doctorul constată că fătul este mort; autoarea nu mai insistă asupra sentimentelor spulberate ale mamei, ci la întâmplarea care intervine în final: invitată la o nuntă și hotărâtă fiind să nu strice bucuria evenimentului, se hotărăște să nu anunțe tragica întâmplare, dar ca o ironie, într-un avânt de nestăvilit, o tânără se apropie și punându-i mâinile pe burtă spune plină de mândria propriului gest: „se zice că aduce noroc”. Se produce atunci o complicitate cu cititorul, având în vedere că morala sau concluzia nu mai aparține autoarei, ci aceuia care devine părtaș la fapte. Efortul creativ pe care îl face involuntar cititorul este farmecul lecturii gavaldiene.

În acest vârtej al lumii contemporane, între atâtea mărturisiri și confesiuni, printre atâtea personaje care nu au pretenția unor tipizări, ci mai degrabă duc spre anonim și printre care adesea întrezărim chiar zâmbetul scriitoarei (în Epilog chiar se surprinde scriind *Clic-Clac*), important nu este un destin anume și nici măcar persoana care îl trăiește, ci mai ales acele scene în care ne regăsim, acele frânturi de emoție care ne determină să întoarcem o pagină și încă una, sperând să ne uplem de sinceritatea întâlnirii cu noi înșine.

După cum singură mărturisește, scriitoarea scrie „pentru adulți” și impresia lecturii este una chiar de dialog continuu, ironic uneori („pentru adulții ...care trebuie treziți din somn”), maniera este simplă, aproape prozaică, pentru că lumea este cea de toate zilele, în care ne consumăm monotonele noastre obișnuite de la care nu îndrăznim să ne abatem din lașitate, sau mai curând de teama ridicolului, sau nu mai contează din ce alt motiv. Deșertăciunea cu care ne hrănim iluziile noastre zilnice provoacă dezgust, iar esența povestirii se concentrează tocmai în înlănțuirea faptelor

1. *Mici obiceiuri de pe Saint-Germain, Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva*, Editura Polirom, 2006, p.7

2. *Acest bărbat și această femeie, Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva*, Editura Polirom, 2006, p. 42

3. *The Opel touch*, „Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva”, Editura Polirom, 2006, p. 47

4. Op. cit, pp. 76-77

5. *O iubeam*, Editura Polirom, 2003, p. 124

fundamentale sau conexe care ne-au condus spre un anume drum.

Deconcertant, personajele își schițează viața în câteva cuvinte. Câteva cuvinte pentru a spune totul. Pentru a condensa în câteva cuvinte esențialul vieții lor. Fascinația lecturii vine din simplitatea ei, din cuvintele puține, din frazele scurte, care atunci când nu sunt sub incizia unui umor molipsitor al autoarei, sunt sub semnul tristeții care picură din sufletele lor: „*Îți dai seama, oare, ce reprezentau toate astea pentru mine? Pentru băiețelul care nu îndrăznise să urce la etajul șase? Toată viața mea se lega de două arondismente ale Parisului și de o căsuță la țară. Nu i-am văzut niciodată fericiți pe părinții mei, singurul meu frate murise sufocându-se, iar eu mă căsătorisem cu primul meu flirt, sora unui prieten de-al meu, pentru că n-am știut să mă retrag la timp.*”^[6] Inserția amănuntului banal care intervine frapant în mijlocul evenimentelor dă lucrurilor o ambiguitate complice la fabricarea unei dureri copleșitoare, propice – culmea ironiei ! – la analiză psihologică. „*Aveam chef de o țigară. Ce idioțenie, nu mai fumam de ani de zile. Da, dar uite, așa e viața... Dovedești o voință formidabilă și pe urmă, într-o dimineată de iarnă, te hotărăști să mergi patru kilometri pe frig ca să cumperi un pachet de țigări; sau altceva, iubești un bărbat, fabrici cu el doi copii și, într-o dimineată de iarnă, afli că pleacă pentru că iubește pe alta. Adaugă că e stânjenit, că s-a înșelat. Ca la telefon: „Mă scuzați, am greșit.”*”^[7]

Frazele electrizante agață curiozitatea: „*Nu se poate prevedea totul. Niciodată.*”^[8] iar intriga curge. Din fraze eliptice, din gesturi aproape, pe care le simți ca pe o mână care îți întinde un șervețel când ai o nevoie imperioasă să plângi și simți că nu-ți poți permite pentru că machiajul vieții n-ar fi desăvârșit, apoi brusc insolitul se conturează: „*Adineauri îți spuneam că uit tot, dar de data asta, vezi tu, nu mai e valabil.*”^[9] Surprinzătoare este ideea. Șocul vine mai ales de la amănunt. O fotografie pozează în timpul unui turneu al unui muzician în vogă doar mâinile acestuia. Ideea este dezarmantă pentru cuceritor: „*Ți-am surprins mâinile pentru că e singurul lucru curat din tine.*”^[10]

Uneori, proza ne cucerește prin gravitatea evenimentelor care ni se dezvăluie, iar decorul deși simplificat sau sugerat, devine simbolic prin prezența personajelor care își trăiesc aici dramele. În *Catgut* cadrul povestirii este la țară. Atmosferă ostilă la început, ce se întrevede a fi promițătoare pentru o tânără care decide să se stabilească aici definitiv. Dar, într-o profesie dominată de misoginism, tânăra veterinară este urmărită de un destin fatal. Într-o seară, pentru că băuseră prea mult, trei crescători de vite îi telefonează s-o cheme sub pretextul unei intervenții ce nu suferea amâna-

re. O violează. Alcoolul îi face inofensivi după asta și ea profită pentru a le administra o doză de Ketamină. Cu un uimitor sânge rece îi castrează înainte de a telefona la poliție.

Cu delicatețe, scriitoarea se transpune, rând pe rând în multe din personajele sale. Uneori se poate întrezări tonul său care acționează ca voix-off: „*Atunci încep să-i povestesc. Dar fără prea multă convingere, soră-mea e cam zero la capitolul psihologie. Îi spun că inima mea e ca un fel de sacosă imensă și goală, că, deși foarte rezistentă astfel încât ar putea să încapă în ea un oraș întreg, înăuntru nu se află nimic.*”^[11] / „*Îi era teamă că se înșeală, că mai degrabă plânge moartea propriei sale vieți interioare, decât moartea ei. Știa că dacă ar începe, nu s-ar mai putea opri.*”^[12]

Alteori gesturi insolite intervin ca o recrudescență a fatalismului, amplificând starea imposibilă de dure, dar ca o nevoie acerbă de a demonstra protagoniștilor că mai există, că încă sunt capabili de a suporta conștient povara vieții: o femeie, aflând că va muri în curând, îl sună pe bărbatul de care fusese toată viața îndrăgostită și care avea altă familie, pentru a-i mai simți încă o dată mirosul. Îl adulmecă, cu gesturi de animal muribund, implorându-l să nu o privească când va pleca. (Ani și ani de zile); o alta, conștientă de implacabilul destin care nu-i permite bărbatului iubit să-și părăsească familia, pentru a-i împărtăși dragostea după care tânjește, scrie într-o scrisoare tot ce ar fi vrut să facă în viață dacă ar fi fost lângă el: „*să mănânc la iarbă verde, să dorm după masă pe malul unui râu, să mănânc piersici, creveți, cornuri, orez vâscos, să înot, să dansez, să-mi cumpăr pantofi, lenjerie, parfum, să citesc ziarul, să casc gura la vitrine, să iau metroul, să pândesc ceasul, să te împing când te lăfăi în tot patul, să întind rufe, să merg la Operă, la Bayreuth, la Viena, la cumpărături în supermagazine, să fac grătare, să fac gălăgie că ai uitat cărbunii, să mă spăl pe dinți odată cu tine, să-ți cumpăr chiloți, să tund gazonul, să citesc ziarul peste umărul tău, să nu te las să mănânci prea multe alune, să vizitez pivnițele de pe Loire și pe cele de la Hunter Valley, să fac pe proasta, să trăncănesc, să-ți prezint pe Martha și pe Tino, să culeg mure, să gătesc, să mă întorc în Vietnam, să port un sari, să lucrez în grădină, să te trezesc iar pentru că sforăi, [...]*”

În noianul de detalii contemporane, de la lentile de contact și chiloți tanga, până la show-uri muzicale și expoziții de pictură, printre motociclete și mașini moderne, cu partide de golf și referințe din cotidianul contemporan sau printre frânturi din Radio France, cu marijuana sau reuniuni creative de patchwork, cititorul secolului XXI este confruntat cu lumea lui, în care se regăsește într-o formă sau alta în flash-uri cotidiene din care reconstituie secvențe de povești nemuritoare pentru adulți.

6. Op. Cit., p. 37

7. Ambre, *Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva*, Editura Polirom, 2006, p. 61

8. Op. Cit, p. 62

9. Op. Cit, p. 62

10. *The Opel touch*, *Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva*, Editura Polirom, 2006, p. 56.

11. *Ani și ani de zile*, *Aș vrea să mă aștepte și pe mine cineva*, Editura Polirom, 2006, p.147

12. *O iubeam*, Editura Polirom, 2003, pp. 152-153

Interferențe între literatura medievală și basoreliefurile Catedralelor

Arta Catedralelor Evului Mediu este o învățătură: a Bibliei, a Evangheliilor, a credinței. În același timp, este o poveste pentru un timp în care, neputându-se citi în latină, setea de narațiuni trebuia împlinită prin privire. Și această privire se hrănea din Cartea sculptată, Catedrala, pe care oamenii secolului al XV-lea au numit-o *Biblia săracilor*. Din basoreliefuri, fresce, sculpturi, vitralii, dar chiar și din simpla arhitectură, omul de rând al Evului Mediu auzea de literatura religioasă cu exemplele sfinților, de dogmele religiei, de virtuți și ispășirea păcatelor. Orice formă de artă a Catedralei ascundea o idee, un simbol religios, înțeles de oamenii Evului Mediu.

Cel mai important secol al reprezentării acestor învățături în arta Catedralelor în Franța este, după părerea specialiștilor, secolul al XIII-lea, dar el nu ar fi fost astfel dacă nu ar fi avut de timpuriu variante de exprimare atât de edificatoare. Centrele de la Chartres, Lyon și Rouen sunt considerate a avea caracter ecumenic. Inspirându-se din Textele Hagiografice, din Evanghelii, din Literatură, artiștii au creat o adevărată știință a iconografiei care avea la bază canoanele bisericii și principiile Dorților, legile esteticii – toate conlucrând la trezirea în sufletul credinciosului a sentimentelor de pietate, credință, dorință de ispășire, interes pentru cunoașterea faptelor personajelor sfinte, în sfârșit, acele stări create de sublim, grandios și colosal. Alături de alimentarea „stării de creatură”, Catedrala învăța și umplea și cu speranță sufletul „sfintei plebe a lui Dumnezeu”. Căci, alături de Miracolele și Misterele din literatura Evului Mediu, minunile sfinților înfățișate pe portaluri întăreau credința oamenilor în victorie. În același timp, biserica va conlucra în ei la lupta împotriva păcatului și la speranța mântuirii.

Viața sfinților, din care se vor inspira artiștii Catedralelor, era cuprinsă în *Lectionnaire*, cartea de lectură a corului Catedralei. *Lectionnaire* conținea extrase din legendele cele mai faimoase. Este vorba de *Vie des Pères du désert*, *L'Histoire des Apôtres d'Abdias*, *les Dialogues de Sf. Grégoire le Grand*, *le Martyrologe de Bède*. Vine rândul lui Jacques de Voragine, care, la sfârșitul secolului al XII-lea, scrie *Legenda aurie*, de fapt se inspiră din *Lectionnaire*, la care mai completează, mai adaugă legende

noi. Din acel moment, cartea devine celebră pentru că oricine putea citi istorisiri care până atunci nu erau decât în cărțile liturgice. *Legenda* explică, după L. Mâle, toate basoreliefurile și vitraliile legendare ale catedralelor. Orice profesie avea sfântul ei. Regi ca Sfântul Ludovic, papi ca Sfântul Grigore, cavaleri răătăcitori ca Sfântul Gheorghe, cerșetori ca Sfântul Alexis, o întreagă existență umană devenea pentru creștinul de rând un tezaur de înțelepciune, găsind în fiecare dintre personaje un model de viață și un model spiritual. *Legenda Aurea* îi învăța pe săraci să-și imagineze alte timpuri. Din deșert până la malul unor râuri îndepărtate, săracul credincios cunoștea, grație *Legendei Aurii*, viața întregii creștinătăți, imaginarul medieval parcurgând timpul întreg și toată lumea. Fascinația cărții consta și în adevăruri, nu numai în minuni și miracole. Unele hagiografii semănau cu povești cu zâne eroice, vieți ale sfinților, cu adevărate romane. Viața Sfântului Gheorghe, a Sfântului Christophe, a Sfântului Eustache aduceau a romane de aventuri, care îmbogățeau după L. Mâle și încântau sufletul unui popor copil. Conducându-i dincolo de limitele realității, Jacques de Voragine alimentează farmecul legendelor și prin prezența îngerilor. Toate acestea explică motivul pentru care artiștii Evului Mediu au interpretat cartea lui Voragine, preferând de multe ori trăsăturile umane ale vieților înfățișate în ea.

Întreaga artă a Catedralelor este mai ales arta narativă. Vitraliile și basoreliefurile sunt pagini grandioase din celebra *Legendă*. Ele însele formează una dintre cele mai frumoase cărți. Vitraliul, urmărit de jos în sus, prezintă *Legenda Aurea* în întregime. S-a mers pe ilustrarea esențialului, eliminând din textul literar ceea ce părea neclar. Respectul, sfinții pictați sau sculptați îl trezeau prin atitudinea supraumană, solemnă. Arta aceasta, reprezentând sfinți, devine o artă idealistă, în care trebuia să transpară sufletul celui sculptat sau pictat.

Exemple ca Sfântul Martin (Chartres), Sfântul Modeste, Sfântul Teodor, la Reims Sfântul Nicaise, la Amiens exprimă minunat străfundurile sufletești. La Chartres și Amiens, Apostolii par a semăna cu Iisus, care, prin

spiritul său, i-a făcut perfecți. Timp de 300 de ani, arta Evului Mediu a continuat „să lucreze” la reprezentări de oameni superiori, prin aceste ilustrări artiștii ajungând să perceapă moralitatea umană.

Teatrul Evului Mediu. Domeniu interesant pentru ecoul pe care l-a avut asupra publicului, teatrul reactualizează personajele biblice. Apariția lui este legată de cult, de ceremoniile religioase. Pentru că orice manifestare religioasă avea elementele unui spectacol – Sacrificiul, Calvarul, Învierea – se nasc aceste dezvoltări cu caracter dramatic. În secolul al XII-lea vor apărea piesele independente de ceremonia religioasă, cu elemente laice, lucru legat de renunțarea la latină în favoarea limbilor naționale.

Mențiunea de dramă liturgică apare la 970, perioadă în care se dezvoltă *tropii*, cântece libere intercalate în textele religioase oficiale și care au rolul unor glose sau comentarii. În biserică „se jucau” scurte scene dialogate, ilustrându-se concret cuvântul divin, dorindu-se astfel stabilirea unei armonii între ordinul uman și divin, armonie necesară omului medieval. Acesta este nucleul dramei liturgice, de la care, trecându-se prin dramele de Paști și sărbătorile patronale, se ajunge la Crăciun să se joace *Drama Profeților*, de unde va apărea *Jeu d'Adam et Eve* (1150–1160). Această dramă semi-liturgică inaugurează teatrul biblic. Părțile ei, căderea, pedeapsa etc. sunt ilustrate magnific în basoreliefurile catedralelor și în fresce. Simbolul ordinii din Evanghelii – Cerul în stânga, Infernul în dreapta – este respectat și în piesă și pe portaluri. *Sponsus* sau *Drame de l'Epoux*, piesă care exploatează parabola Fecioarelor înțelepte și a Fecioarelor nebune există de asemenea pe portaluri.

Genul teatrului hagiografic este inaugurat de *Jeu de Saint Nicolas*, text care relatează viața și faptele unui sfânt. Se regăsesc aici teme și motive epice care amintesc „gesta”. Aceleași valori ale înțelepciunii, dreptății și credinței, însușite de „preudome”, sculptorul se va strădui să le facă să transpară pe chipurile statuilor timpanelor. La fel se întâmplă și cu personajul îngerului, ambii, scriitor și sculptor, reușind să ilustreze mulțimii ceea ce este dincolo de realitate, dar respectând dogma bisericii. *Jeu de Saint Nicolas* prefigurează deja *Miracolele*. Este și perioada (sec. al XII-lea) în care nu se mai admitea teatrul simultan, unde aveau loc pe scenă mai multe reprezentări din *Biblie*. Acum se conturează și caracterul antisemit medieval. Aceași violență, care la Toulouse (anul 1000) instaurase ritul Colafizării – respectiv palmuirea în public în fiecare vineri a unui evreu ca ispășire pentru moartea lui Cristos – se regăsește, nu fizică, ci verbală, gestuală, mimică sau prin costume în piesele de teatru. Scenele erau specifice în așa fel încât evreii să fie disprețuiți fizic și moral.

La originea *Miracolelor* stau piesele latine și medio-latine, comedii imitate de Terențiu și Plaut. Aceste piese doreau să distreze. *Miracolul lui Teofil* (1261) de Ru-tebeuf, primul cu un erou principal, *Miracolul de Robert le Diable*, *Miracle d'Amis et d'Amille*, *Le Miracle de la femme que Notre Dame garda...* au ca temă iertarea acordată păcătosului de Fecioara care învinge Răul. Ca și sculptorii portalelor, autorii *Miracolelor* reușesc să

exalte sentimente generoase și să îndrepte poporul către credință. În același timp, prin victoria Fecioarei, se alimenta încrederea în salvarea finală. *Miracolele* par a fi scrise pentru o Conferie. Una asemănătoare era cea care reprezenta *Pasiuni*. *La Passion du Palatinus* este prima. Eustache Marcadé cu *Passion d'Arras*, Arnoul Gréban cu *Mystère de la Passion*, Simon Gréban, cu *Mystère des Actes des Apôtres*, *Le Mystère de Job*, *Mystère du Siège d'Orléans*, *Le Mystère de Saint Louis*, pornind de la Scrierile Sfinte, se apropie de partea umană, reală a personajelor. Este ceea ce artiștii catedralelor au încercat în secolul al XII-lea pe chipurile sculptate. În același timp, artist și scriitor s-au inspirat din oralitate, din scene pitorești, din realitatea cotidiană. În teatrul religios medieval apare toată istoria lumii, a universului însuși, în detalii. La fel și pe portaluri. Ambii artiști sugerează poporului posibilitatea de a actualiza scenele trecutului, transformându-l în prezent, făcând apel la ceea ce Jacques Le Goff numea „mentalitatea magică”. Amândoi, cu penelul sau dalta surprind și ilustrează timpul, în „imobilitatea unei dimensiuni veșnice”.

Peter ESTERHÁZY

Europa Centrală ca rană, confuzie, greșeală, șansă și lipsă de speranță

Nu știu dacă există și altfel de țări, dar în cele din care venim noi, cei de față, noțiunea de bază, revelația esențială, cuvântul principal este minciuna.

Trăim în țări mincinoase, în țări de operetă. Această minciună este atât de exhaustivă și de intensivă, încât e aproape și frumoasă, lată frumusețea pe care a descris-o, savurând-o cu durere, grotescul est-european. Iar acum, aceasta e frumusețea care s-a epuizat. Ne-am plictisit de „tărăgăneala asta a aparenței și a realității”, de acest joc strălucitor și detestabil de-a v-ați ascunselea în care am fost și suntem cobai. Am obosit.

Cea mai mare dintre minciuni este că ne-au spus: suntem. Că țara este. Că există un: noi. Păi, nu există. Ne desfacem în bucăți-bucățele (suntem făcuți zob, distruși). Cu toate că, dacă există doar eu, necazul e mare. Pentru că acela care e singur e cât se poate de aservit. Unul dintre iluștrii experți ai Europei Centrale, poate Kundera sau Konrád, dar poate că amândoi, a spus la un moment dat că Europa Centrală e un vis. Asta nu numai că e o idee frumoasă și spirituală, dar și foarte constructivă. În tot cazul, mie îmi este foarte apropiată.

În sfârșit, ceva ce depinde de noi, de fantezia noastră, de talentul nostru. În contextul ăsta, putem visa până și libertatea. Dacă-i așa - de fapt, aici am vrut să ajung -, s-ar putea să recâștigăm și acei noi pierduti. Noi, central-europenii, putem încerca, timid ia început, apoi va fi din ce în ce mai ușor să afirmăm: noi, unguri, noi, români, noi, slovenii, noi, sârbii și așa mai departe. Aici, în locul acesta unde ne aflăm, mi-e cât se poate de ușor să afirm: noi, noi, scriitorii, noi, ca numitor comun ai colegialității - acesta este sentimentalismul meu, sentimentalismul meseriei.

Țările noastre sunt în schimbare. Am crezut - cel puțin eu, personal, am crezut - că niciodată, cât e lumea lume, nu se va schimba această formă a minciunii pe care am cunoscut-o, că va exista mereu binecunoscuta tergiversare consolidată, față de care există, firește, situații și mai rele, dar ea, această formă a minciunii, e putredă în toate încheieturile ei. Vorbesc de regimul Kadar. Dar iată, totuși, s-a schimbat, putem vedea asta de la Moscova și până aici. Cum e și-n bancul ăla nou: un regim smintit, dar conține vorbire. Ce înseamnă asta, câtă realitate conține și la ce anume conduce? - e deja o altă problemă, n-aș vrea să intru acum în detalii.

O astfel de atmosferă agitată nu e benefică literaturii. În asemenea situații, gândirea trebuie să fie rapidă și pragmatică. E timpul lecturilor politice, cel puțin așa cred. Desigur, e vorba de un gen literar foarte important în viața unei țări, el clarifică, eliberează, dezvăluie, luptă. Și literatura este o luptă pentru libertate, totuși parcă e altfel, e mai lentă, e mai papă-lapte, mai melancolică, mai ridicolă. Îmi amintesc de o reuniune literară de la Lisabona, prilej pentru toată lumea să-și dea importanță, unde Iosif Brodski (rus profund) a reacționat cu o totală lipsă de pricepere, poate chiar iritare, la ideea de central-europenism. Din cauza asta nu l-am avut la inimă. Dar, ajungând acasă, i-am citit unul dintre eseuri, un text strălucitor, ca un briliant, așa că, după aceea, aș fi putut accepta orice măgărie spusă de ei despre Europa Centrală. Printre altele, iată cam ce spune în eseul amintit:

„Limba, dar cred că și literatura, e mai veche, mai necesară și mai durabilă decât orice formă a organizării sociale. Indignarea, ironia sau indiferența resimțite față de stat și exprimate deseori în literatură sunt, de fapt,

reacțiile permanenței, mai bine zis, reacțiile infinitului la provizorat, la mărginire. În tot cazul, atâta timp cât statul își poate permite să intervină în problemele literaturii, și literatura își poate permite să intervină în problemele statului. Ținând seama de determinarea regimului politic, a formei de orânduire socială, dar asta e valabil în cazul tuturor regimurilor, în general, avem de-a face cu o formă a timpului trecut care vrea să se impună cu forța asupra prezentului (deseori inclusiv a viitorului) - or, acest lucru este dat uitării în cea mai mică măsură de către cel care se ocupă cu limba. Pericolul real pentru un scriitor nu este faptul că statul are posibilitatea (nu rareori pusă în practică) să-l persecute, ci că se lasă hipnotizat de formele monstruoase ale statului, e adevărat, aflate din când în când într-o schimbare pozitivă, dar mereu provizorii.» Să nu pierdem din vedere nici următorul aspect: ar trebui să ne visăm în același timp Europa Centrală, să ne visăm țara - apoi să ne și detașăm de ele, să devenim ridicoli, extravaganti, nefolositori, lipsiți de folos, neînsemnați și mici, adică, să nu uităm: avem vocația întregului, suntem chemați pentru întreg.

*

În 1989, țările noastre, cele din zona asta, au devenit subit țările uzate și fantastice ale speranței.

În decembrie, într-o singură lună, Europa Centrală s-a schimbat, drept urmare s-a schimbat Europa, adică lumea. Să spunem că se va schimba și literatura. Nicidecum asta nu se înțelege de la sine, o schimbare de regim nu trebuie neapărat să aibă efect asupra artei și, mai ales, nu imediat. De ce ar avea influență asupra unui roman dacă în țara autorului staționează sau nu trupele armatei sovietice? Teoretic, e o Dagatelă. Romanul Război și pace, pe care colegul meu a reușit să-l scrie excelent, a fost afectat într-o măsură neglijabilă de victoria (sau înfrângerea?) lui Napoleon la Waterloo.

În schimb, literaturile de prin părțile astea au depins într-o măsură mult mai mare de meschinele bătălii de la Waterloo ale epocii. Literatura central-europeană bălțește în politică (sau politica în literatură), carevasăzică mereu o pătrunde, o străpunge, la fel cum pătrunde respirația dragostei în buzele înfierbântate, fierul sabiei în coastele care au trădat sau viforul aspru din nord în renii din Malmo - iar calitatea comparațiilor indică nu-maidecât că acest lucru nu poate fi ceva foarte plăcut.

Dar s-a schimbat și - hai să-i spunem - situația morală, pentru că aici literatura are fără doar și poate o puternică situație morală. Cu puțin cinism postmodern, s-ar putea spune (ulterior!) că această variantă târzie, soft, a socialismului, această dictatură fină, această asuprire moale e așa-zis ideală pentru artă, e clar unde-i plasat scriitorul față de putere, în același loc unde-i și cititorul, care astfel, aproape independent de realizarea respectivă, își înconjoară cu dragoste și recunoștință scriitorul.

Într-adevăr literatura a fost, a putut să fie singurul loc de unde ni s-a reamintit nouă, cititorilor, de libertatea furată sau pierdută, sau risipită. Din cauza asta, în Europa Centrală literatura are o autoritate atât de mare - cu toate că, firește, niciodată n-a fost în stare să facă față ca lumea sarcinii încredințate, asta e menirea unui

parlament democratic -, de aici rezultă amintita complicitate dintre carte și cititorul acesteia, de aici, tirajele mari.

Tot de aici rezultă și faptul că scriitorii central-europeni sunt personalități de mare prestigiu, oameni extrem de importanți. Desigur, inclusiv autorul acestor rânduri, deși din cărțile sale bănuim sau, cel puțin, am dori să bănuim că-i un fluieră-vânt, o figură neserioasă, un tip vanitos și așa mai departe! Unul dintre cele mai mari pericole ce pândește asupra scriitorului din Est, - scuze, greșală de dactilografie, am încurcat tastele, din Europa Centrală - constă în faptul că începe el însuși să-și ia în serios propria importanță, de altfel, incontestabilă, propriul său prestigiu. De multe ori, chiar și-n cazul scriitorilor buni se vede că-și dau prea mare importanță. Pentru mine, excepția de o totală profunzime a fost Danilo Kis, cel care în toate reflexele sale, în toate celulele sale a fost un scriitor central-european, a fost un scriitor serios, a fost mare: și știa că e un nimeni. Îi simt lipsa în fiecare zi...

Acum, odată cu apariția discursului public, cu etalarea întregii palete a publicității, s-a pus capăt acestei situații răsfățate, deosebite, se tocește și pe loc se desprinde (sau poate s-a și desprins deja) de pe literatură acel amplu interes care, de fapt, în mare parte oricum n-a fost un interes literar, iar ce-a mai rămas - la fel ca peste tot în lume - înseamnă prea puțin. Cred că situația asta va fi benefică literaturii maghiare care trebuie să înfrunte faptul că nu este importantă, că este așa-zis neînsemnată, că este așa-zis ridicol de mică. După părerea mea, asta este ceva ce ține de esența literaturii, această micime ridicolă, parcă în asta ar consta și forța ei. Uneori, când e nevoie, literatura crește și devine importantă, crește la fel de mare ca un combinat metalurgic, să spunem...

Toate astea pe mine mă bucură vizibil, nu-mi fac griji, pentru că încă n-am simțit pe pielea mea cum e când pot interveni în tot și-n toate, fără nici un efect. Dar asta vine ceva mai încolo, mai e până să devenim un stat de drept anost.

Literaturii acesteia combative, luptătoare (care, deci, a fost zidită mult mai puțin din limbă, mai degrabă din revoltă) i-a aparținut un fel de-a vorbi tănuț. Din punct de vedere lingvistic, literatura maghiară datorează mult socialismului care a existat în mod realist (suprarealist), eu, cel puțin, resimt o recunoștință vie, dar o să mă vindec, o să-mi treacă și asta.

*

Într-o dictatură, totul este politică, deci nimic nu este politică. Omul nu are posibilitatea să se ocupe de treburile polis-ului. Acum se poate și ține de opțiune dacă vreau sau nu. Sunt unii care consideră asta o eroare, scriitorul fiind și în prezent reprezentatul poporului său. Ca program, pentru mine asta este prea mult - sunt momente când atât eu, cât și cărțile mele ne ocupăm de politică, sunt momente când nu ne ocupăm. Unele aspecte le acceptăm, alte aspecte le criticăm. Există doar răspunsuri personale, cel puțin eu așa cred.

Traducere din limba maghiară de Anamaria POP
© Peter ESTERHÁZY și Anamaria POP

N. Iorga, primul exeget al lui Ion Creangă

De numele lui Ion Creangă se leagă debutul lui N. Iorga în critica literară, în anul 1890, imediat după absolvirea Facultății de Litere a Universității din Iași, parcursă de precocel savant, cum se știe, în timp record: între 27 septembrie 1888, data înscrierii, și 19 decembrie 1889, momentul susținerii licenței. Succesul acesta răsunător, care a uimit realmente lumea intelectuală din capitala Moldovei, avea să fie umbrat de moartea fabulosului povestitor, eveniment la care a ținut să fie prezent și tânărul de douăzeci de ani. La puțin timp după aceea, N. Iorga își începe lungă și prodigioasă carieră în ale scrisului, propunându-și să atragă atenția asupra sa, prin cel puțin două atitudini cu tentă polemică: întâi, abordarea punctelor plutind în incertitudine ale literaturii vremii sale, în care se simțea nevoia unor reasezări, a unor sistematizări, după severa acțiune junimistă, temperată între timp, iar Creangă reprezenta un asemenea subiect suspendat, amânat, ținut în rezervă, poate și pentru că opera sa, risipită în paginile „Convorbirilor literare”, nu fusese adunată într-o carte; apoi, susținerea unor opinii sensibil diferite față de cele curente, prin deschiderea largă a ferestrelor comparative către literatura europeană, în preajma căreia literatura noastră părea complexată, nedeslușită, lipsită de pregnanța unor orientări clare.

Creangă, artist “de ordine senzatională”

Deși simțise generozitatea junimiștilor A. D. Xenopol și St. Vărgolici pe tot traseul studenției sale rapide, Iorga pornește la drum cu convingerea că va deveni vizibil doar dacă va recurge la o poziționare distanțată față de aceea a lui Maiorescu, devenită un fapt istoric. Astfel, în chiar primul articol apărut în jurnalul „Lupta” (al junimistului Gheorghe Panu), el se apleacă asupra piesei *Năpasta* de I. L. Caragiale, văzută ca “un studiu psihologic superior”, “printre cele mai bune dintre operele noastre dramatice... și ar avea greutatea sa chiar aiurea, unde s-a scris și s-a gândit mai mult decât la noi” (1). Interesant este că în acest debut publicistic, Iorga face o primă incursiune de probă în “zugrăvirea” psihologiei țărânului în literatura noastră, aducând vorba de “nuvelistul popular al *Convorbirilor*”, Ion Creangă, și de personajul său emblematic, Moș Nichifor, “autoritatea nediscutabilă în materie de viață și gândire țărănească” (2), cu totul deosebit de psihologia burghezului, a orășeanului sau a artistului. Aceste serii psihologice vor fi dezvoltate în articolele următoare, unde humuleșteanul devine reper în dezvoltarea vocației sale exegetice. E menționat în articolul imediat următor, referitor la Eminescu și ediția Morțun, unde Creangă devine termen de comparație pentru proza *Făt-frumos din lacrimă* și semnificarea optimă a termenului de “poveste” (3). Iarăși este evocat Creangă, alături de Alecsandri și Eminescu, atunci când Iorga focalizează meritele *Junimii* și ale autorității sale revistei în statornicirea limbii române culte, echivalent “bunului simț în literatură” (4).

Ca amplitudine, studiul dedicat lui Creangă (5), marcând debutul ravnit în “Convorbiri literare”, poate fi considerat cel mai elaborat, mai ambițios, dar și mai polemic al perioadei începuturilor, fiind totodată întâia analiză dedicată operei viitorului mare clasic român. N. Iorga își propune câteva demersuri importante, toate de noutate în epocă, și anume: să-l scoată pe Creangă din zona minoră a anecdotiștilor, pe seama cărora se amuzau copios junimiștii la întrunirile lor; să promoveze opera lui Creangă drept una “de o însemnătate

capitală pentru cercetători”, esențială pentru cunoașterea identității românești; să i se recunoască acestuia profunda originalitate, atât ca trăire autentică a tradiției, cât mai ales în evoluția limbii literare; în sfârșit, să-l treacă dincolo de “zidul chinezesc al lipsei de cultură mai înaltă”, spre a-l integra cum i se cuvine, ca și pe Eminescu, creativității europene și universale, existând în acest sens motivații destule. În vederea ofensivei pe atâtea fronturi, autorul recurge la modalitatea criticii științifice a lui Émile Hennéquin și la teoria sa inspirată din H. Taine, de a deduce caracterul, esența umană a unui artist, din studierea mediului în care a trăit și și-a expus talentul (influențe fizico-sociale), fără a spune prin asta că artistul e un rezultat exclusiv al “junglei” în care trăiește, ci dimpotrivă, el însuși determină acest mediu, îl creează. Cele patru capitole ale studiului au ca tematică: determinarea cauzală a senzaționalului memoriei la Creangă; felul de a povesti și inspirația prozei sale; humorul; portretul și filosofia de viață.

Iorga își explică în altă parte modalitatea de lucru, în transpunerea “noii critici” aflate atunci în voga epocii: “Artistul trebuie să fie deosebit în același timp și superior mediului; a doua însușire singură nu-l constituie ca atare. Acuma, această fire deosebită, care se cheamă artist, formează o societate nouă prin acțiunea sa, o societate asemănătoare cu dânsul singur. El e un sâmbure în jurul căruia individualități răzlețe din acele corpuri sociale ca și din al său se adună pentru a face un corp nou.” (subl. aut.) (6). În același articol, redactat concomitent cu acela despre Creangă, teoria hennequiană îi pare înrudită, dacă nu cumva sugerată de *teoria eroilor* a lui Thomas Carlyle, “inovația fiind că aicea cei căzuți din cer, luceferii trimeși de sus pentru a lumina calea omeniei, sunt artiștii” (7). Conceptele de mediu, condiționare, caracterul însemnat al artistului, spirit de reacțiune, impresionism - intră în țesutul interpretării critice la Iorga, acesta punând în pagină multă erudiție și trimiteri la literaturile franceză, rusă, germană, engleză sau italiană, care atestă ardoare comparativă, nu tocmai favorabilă pentru literatura noastră, la momentul 1890.

“Critica științifică” oferă un veritabil poligon de încercare pentru Iorga, spirit aplecat spre rigoare și exactitate analitică, dar asta nu înseamnă că el renunță la anumită prudență în aplicarea metodei, lucru vizibil chiar în studiul despre Creangă, unde surprinde încă de la început includerea “scriitorului energic și vioi” în paradigma temperamentelor *senzaționale*. Spre deosebire de “imaginativi” sau “sentimentali”, care pornesc de la idei abstracte în rodirea imaginației, memoria lui Creangă îl înserează unei categorii “de ordine senzatională” în creativitate, datorită – crede Iorga – unei sanguinități cu totul deosebite în sfera cerebrală, aceasta fiind cea care determină abundența senzorială: “el vede admirabil; faptele care trec pe dinaintea ochilor lui glumeți își pun adânc pecetea în masa creierilor lui, scăldați de un sânge îmbielșugat în globule (!), și urma lăsată nu se mai șterge niciodată. În orice moment, Creangă poate dispune de dânsa; ea, senzația, i se prezintă înaintea cu bogăția ei de culori și lămurirea de contururi, gata să ieie trup supt condei” (8). Secvența acesta, de care Iorga se va amuza mai târziu, ca de o aventură de tinerete, relevă un mod strict cauzal de aplicare a științei la cazul robustului țărăn coborât din munții Neamțului, cu întocmirea unei mici fișe clinice, în stare să-i explice talentul: Creangă a acumulat un imens material senzitiv, care începe să se reverse sub forma unor “icoane” așternute pe hârtie; dominanța *concretului* vedește “o mare îmbelșugare de viață”, dar și puținătate, ariditate de idei generale.. “Nici tipuri abstracte, deci, nici intrigă ideală în nuvelele lui Creangă: pretutindene carne vie și lucruri pipăite” (9), remarcă Iorga, mulțumit că a desprins o concluzie temperată, în ton cu modalitatea critică, fără ca ea să sune prea strident în urechile contemporanilor.

“O capodoperă de humor”

Senzaționalul este însă o trăsătură cu “două fețe”: una trimite la senzația pură, percepută simțual, la sursă; cealaltă, la efectul șocant, contrariant al scriiturii cu exces de concret. Intervin aici alte două însușiri ale talentului lui Creangă: întâi, imunitatea la influențe străine, la tendințe din afară (urmare a puținătății lecturilor cosmopolite), care să-i facă rău, să-i abată atenția “naturală” de la firea profundă, de la elementaritatea poporului român; în al doilea rând, imagistica săracă, fără lux de comparații, descrieri de natură, podoabe metaforice sau elemente de fantastic. Ambele atitudini îl livrează cu brio în centrul teoriei specificului etnic, lansată de Iorga în cuprinsul acestui studiu, cu un material destul de generos la dispoziție.

Iorga este cel ce realizează prima analiză a umorului lui Creangă, provenit din deformarea, dilatarea lumii, îngroșarea anumitor trăsături, “părteneria uneia din însușiri”, menite să ducă spre “o aparență monstruoasă” (10), dar – lucru interesant – râsul nu devine scop în sine, ci decurge dintr-o lume de mult privită, scotocită în detaliile ei “supt unghiul ridicolului”, în contrast cu tonul serios, cumpătat al relațiilor. Or, tocmai această duplicitate – naratorul serios / limbajul humoresc al personajelor – devine suportul de noutate descoperit de Iorga în proza lui Creangă, fapt ce-i permite să-l situeze în prim-planul literaturii noastre moderne: “Nici unul din humorisții noștri moderni n-a avut ca dânsul darul înăscut de a lega la un loc, într-o capodoperă de humor, limba cea mai comică posibilă în care un singur cuvânt pus bine e de ajuns ca să producă impresia dorită de dânsul, cu schimonosirea ce trebuie adusă realității pentru a deveni ridiculă” (11). Întreg demersul exegetic tinde spre o atare concluzie: “rezumat al chipului de a fi al țaranului român”, Creangă e un “original”, un “fatalist”, cu idealul “în trecut”, fiind “trăit mai aproape de popor”. Astfel, prima cercetare a operei humuleșteanului deschide câteva piste importante de situare în orizontul literaturii de la noi și de aiurea: pe de o parte, Creangă rezumă felul de a fi al țaranului, sugerând un model autentic și plauzibil dimensiunii etnice, specificului autohton, concepte de care Iorga va face caz mereu mai apăsător în anii următori; pe de altă parte, el merită să fie integrat unei operațiuni comparatiste, deoarece rezonază cu o viziune, cu un mod de abordare în registru distanțat a lumii, prezente la marii fanteziști, la marii făuritori de universuri imaginare. În premieră și oarecum șocant pentru contemporani, Iorga îl pune pe autorul lui *Harap-Alb* în conexiune cu J. Swift, E. Zola, Edgar Poe, Turgheniev, Hoffmann, Armand Silvestre, J. Richépin, Rollinat, Lamartine, Ch. Dickens, Dostoievski, J. Addison, Jean-Paul Richter, pleiadă selectă de a cărei companie cariera interpretativă a lui Creangă nu se va mai despărți de acum înainte.

Între marii inițiați în gurmanderie: Creangă, alături de Rabelais

În câteva din articolele aceleiași perioade numele lui Creangă revine, fie pentru a sublinia “puțina închipuire creatoare” a țicșuanului, care a compensat acest inconvenient prin “împrumutarea unei personalități streine”, nimeni alta decât aceea “a poporului românesc” (12), modelându-și firea după tiparul ancestral; fie pentru a angaja o comparație cu P. Ispirescu sau Delavrancea, autori cărora le este superior ca simț al limbii, fiindcă scrie țărănește, într-o “limbă specială, nervoasă, sacă” (13); sau pentru a-l proiecta în orizontul povestitorilor de tip folcloric, al “culegătorilor” autentici, cu mențiunea că el rămâne “un iute la limbă și slobod la gură”, “plămădind frazele, cercând efecte de sonoritate” (14) – într-o specie literară care merită reevaluată, adusă în sfera de atenție a cercetării. Neîndoind, Iorga a contribuit decisiv, încă în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, la mutația produsă în receptarea operei lui Ion Creangă și la recunoașterea ei în spațiul valorilor certe ale literaturii române.

Vor trece aproape trei decenii (învolverate) până ce humuleșteanul să revină în sfera preocupărilor marelui savant, devenit între timp un istoric de autoritate europeană, invitat – după 1920 – să susțină cursuri și conferințe la mari universități și să-și publice lucrările

în reviste și edituri de reputație internațională. Este perioada marilor sinteze concepute de N. Iorga, a vastelor panoramelor de configurare a constanțelor definitorii pentru istoria și cultura română, proiectate în orizontul european. Creangă este acum privit cu distanță, cu exigență și chiar cu severitate. Începutul e făcut de *Anthologie de la Littérature Roumaine des Origines au XX-e siècle*, scoasă în colaborare cu Septime Gorceix, în anul 1920 (14) – prima acțiune de promovare în Occident a devenirii literaturii noastre, în care Iorga realizează introducerea, prezentarea autorilor – poeți și prozatori – în câteva linii definitorii, care să compună pentru fiecare o imagine concisă și cât de cât captivantă pentru un cititor amator de pitoresc și exotisme. Pentru prima oară aici, în prefață, *introducere în literatura română*, Iorga îl situează pe Creangă alături de Rabelais, introducându-l în paradigma marilor inițiați în gurmanderie, eroi de ospete abundente, devoratori nu numai de mâncăruri grele, ci și de vocabule conviviale, sympozionale, cărnose, gustoase, mirosind a primitivitate. Istoria europeană a râsului începe cu Rabelais, pentru care – așa cum remarcă undeva Milan Kundera – „veselia și comicul erau unul și același lucru. În secolul al XVIII-lea, umorul lui Sterne și al lui Diderot sunt o amintire tandră și nostalgică a veseliei rabelaisiene. În secolul al XIX-lea, Gogol e un umorist melencolic: *Dacă privim atent și îndelung o istorie nostimă, ea devine din ce în ce mai tristă*”, spune el. Europa și-a privit istoria nostimă a propriei existențe un timp atât de îndelungat, încât în secolul XX epopeea veselă a lui Rabelais s-a transformat în comedia disperată a lui Ionesco, care spune: *Foarte puțin separă oribilul de comic*. Istoria europeană a râsului se apropie de sfârșitul ei” (15). Astăzi, a-l vedea pe autorul lui *Harap-Alb* drept rabelaisian a devenit un loc comun în diverse exegeze și comentarii, dar puțini sunt cei care știu că bogata carieră a acestei înrudiri se datorează lui N. Iorga. Mai mult, acesta ține să-l recomande pe Creangă celor ce vor să se “înfrupte”, la propriu, din scriitura densă în delicii și picanterii a “stilului rustic”. În vitrina pentru străinătate, el poate figura ca reprezentant triplic al țaranului român, dotat atât cu înțelepciune hătră (*narquoise*), dar și cu vigoare expresivă. În medalionul (fișa de autor) asupra lui Creangă din cuprinsul *Antologiei*, Iorga apasă pe excentricitatea humuleșteanului, care a schimbat rând pe rând mai multe ocupații, de la preotie la a fi negustor și mai apoi institutor; dar mai ales pe faptul că simte cu adevărat și autentic “țarina”, pământul natal, teluricul originar.

“O inteligență a ironiei profunde”

Câțiva ani mai târziu, într-o altă panoramă destinată cunoașterii literaturii române peste hotare, cu deosebire în spațiul francez, *Les écrivains réalistes en Roumanie, comme témoins du changement de milieu au XIX-e siècle* (16), imaginea țaranului povestitor este proiectată în contextul dezvoltării prozei cu tentă autohtonă, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin apariția a trei autori junimiști care au produs o mutație și o direcție, aceea a “patriarhalismului” – I. Slavici, I. Creangă și N. Gane. Nici unul nu e scriitor profesionist, nu întreprinde studii preliminare asupra mediilor descrise sau a claselor sociale, ci ei “servesc” în fond meleagul de baștină din care provin, cu înclinație spre genul memorialistic, *amintiri* folosite atât ca nuvelă sau roman, cât și ca “tablou de moravuri” sau studii psihologice, adică “o impresie integrală asupra mediului” (17). Creangă apare aici în paradigma “realiștilor patriarhali”, care s-a impus ca “un suflu de pace socială și morală”, o literatură “fără conflicte dramatice”, dominată de “pace, calm și senin”, “absolut sănătoasă” și de aceea “superioară”. Dar autorul lui *Dănilă Prepeleac* se remarcă prin câteva trăsături originale: stilul complicat, “foarte interesant pentru filologi... prin turnurile frazelor și expresiile populare”, la care se adaugă “o inteligență a ironiei profunde”, “înălțând până la epopee modesta poveste populară” (18), supremă recunoaștere pentru un scriitor modern, din partea sud-estică a Europei, spațiu în care – susține Iorga – există un epos deosebit de cel occidental, fapt ce determină o altfel de evoluție și o altfel de abordare a studiului. Și de această dată exegetul aduce vorba de “chefurile rabelaisiene”, cu trimitere la pasaje din prima parte a *Amintirilor din copilărie*, consolidând astfel o

referință, un patent, un *brand* l-am numi azi (*Creangă – Rabelais-ul românilor*) la care Iorga ținea mult, ca la o revelație.

În lucrările următoare, intenția vădită a enciclopedistului cărturar este să-l decupleze pe Creangă de „Junimea”, ai cărei membri nu l-au înțeles cum se cuvine și nici nu l-au promovat așa cum merita, considerându-l un măscărici bun de glume deochete, ceea ce constituie desigur o exagerare. În capitolul „Întoarcerea vechiului fond românesc”, din *Introducerea sintetică la Literatura română*, după stenograma unor cursuri, din 1929, Iorga e de părere că junimiștii îl „împingeau” pe Creangă să scrie tot felul de „pătaranii”, anecdote corozive „care nu vor putea fi publicate niciodată”, când în realitate „Popa Smântână”, cum îl poreclise aluziv Jacob Negruzzi, dorea să scrie „cărți bune” pentru copii. Cultivarea laturei pitorești, „cam vulgare” (19), crede Iorga, i-a dăunat mult țicăuanului, a cărui reputație adevărată avea să fie pusă la locul ei, reabilitată, abia după 1890, odată cu formarea la Iași a „grupului moldovenesc poporanist, din rămășițele vechiului socialism al fraților Nădejde”. Observația aceasta, malițioasă, răfuială tardivă cu „Junimea”, produce o sensibilă schimbare de ton în poziționarea lui Creangă în sânul societății ieșene, fiind chiar muștrat pentru faptul de a fi dat curs invitațiilor frivole venite dinspre colegii de „divan” de la conacul Pogor: „Creangă se ridică numai până la o anume înălțime”, ceea ce înseamnă că nu caută spre exigențele pretinse de „sufletul omului modern”. Cu alte cuvinte, el este cam desuet, cam depășit, nu mai face față, comparativ cu pretențiile modernității, cu evoluția prozei de la noi și a celei europene. Este o privire lucidă, în ton cu scepticismul pe un front mai larg al eruditului cărturar asupra mersului târăgănat, în zăbavă, față de Occident, al istoriei și al formelor artistice. Iorga oscilează, în lucrările sale de sinteză, între a deveni adeptul progreselor pe care trebuie să le înregistreze cultura românească, spre a fi „în pas” cu modernitatea, cu europenitatea, și miza pe spiritul tradiției, pe clasa țărănească, pe ale cărei virtuți se sprijină evoluția „organică” a societății românești. Or Creangă rămâne argument viabil pentru cei ce caută specificul, „ceea ce este mai leit românesc”.

„O lume originală, pentru prima oară zugrăvită”

Într-un alt loc, în capitolul rezervat lui Eminescu, își reafirmă rezervele față de humuleștean, vorbind de „proza foarte colorată, miezoasă, dar vulgară și trivial-populară, a lui Creangă” (20), cu referire probabil la cele două proze licențioase care începuseră să circule pe ascuns, prin diverse medii, transcrise de mână, stârnind deliciul libertinilor și dând curaj libido-avangardiștilor, porniți în căutare de înaintași. Abia peste zece ani de la apariția *Introducerii sintetice*, G. T. Kirileanu le va publica într-o serie restrânsă a integralei operei lui Creangă, inițiativă care a stârnit rumoare în rândul pudibonzilor, lămurind totodată discuțiile pe seama „anecdoticismului” neaoș-coroziv al preotului răspopit. Tinctura malițioasă va fi menținută și în *Istoria literaturii românești contemporane*, 1934, sinteză de referință în care fiul de țăran plecat din munții Neamțului e numit în două rânduri *poveștaș*, zeflema neglijabilă dacă ținem seama de perspectiva echilibrată, favorabilă asigurată scriitorului în fișa ce-i este consacrată. Creangă e văzut aici ca o „fire independentă”, îndepărtat din lumea clerului pentru aplecările spre „pușcă și teatru”, iar în povești se remarcă prin „noutatea dialogului”, „hazul graiului moldovenesc”, „un extraordinar humor”, „naturalitatea a dialogului vioi și mucalit”, „un scriitor popular având toate însușirile genului”, schimbându-și brusc epica în *Moș Nichifor Coțcarul* și *Amintiri*, „în stilul lui Rabelais din *Pantagruel*”, cu viziumi „de un enorm comic” (21) și galeria unor „drăcoși de moldoveni”, formând întrutotul o „lume originală”, pentru prima oară zugrăvită de cineva (22).

Opera lui Creangă permite, după N. Iorga, periodizarea în două etape creatoare, descriind o evoluție în felul de a contura psihologii, din gesturi și vorbe cu tâlc. *Amintirile* produc un reviriment și un apogeu remarcabil, „plin de expresii locale, dar de o perfectă sinceritate nemeșugită, de un pitoresc spontan”, dublată de „o rară

autenticitate țărănească”, ceea ce alcătuiește „o largă frescă rurală” (23). În câteva pagini, Iorga fixează locul lui Creangă în „biruință” Junimii, deși nu poate trece cu vederea amenințarea de a „se pierde între povești”. Reținem ambiția exegetului de a stabili, din câteva trăsături, efigia unei personalități (și-a exersat această predilecție în *Oameni cari au fost*, adevărată colecție de medalioane), *imaginea* unei vieți, a unei cariere, a unei împliniri creatoare, cum numim astăzi efortul de „scanare” a liniilor definitorii – ceea ce ar însemna cu totul altceva decât plasticizare, convocare de nuanțe, portretistică, în sens călinescian. Critic dogmatic, cu abuz de erudiție, uneori redundantă, irespirabilă, Iorga poate fi considerat un pionier al imagologiei moderne, unde contează modalitatea de a concentra frânturi aparent disparate dintr-o existență, care se armonizează într-un concret „vizibil”. Iată un asemenea exercițiu de imagine, în grafie focalizată, esențializată: „Închipuirea puternică a fiului de țăran de țăran de supt muntele Neamțului, pe care n-o stricaseră, și n-o putuseră măcar amesteca, anii de școală, ucenicia de seminar, rostul bisericesc și ocupația zilnică și, puțin și silnică, la școala lui primară, iscodește scenele, de humor...” E. Lovinescu năzuia la „definiții” date scriitorilor, G. Călinescu închipuia ficțiuni pe seama lor, iar mai nou N. Manolescu vrea să surprindă „imaginea” unui autor, adică sinteza întregii sale receptări critice. Tehnica de a crea imagini a fost una din pasiunile scrisului artist al lui N. Iorga, inclusiv în pagina cărților sale de istorie, unde vrea mereu să *învie* trecutul din câteva date cronicărești sau izvodite din documente, să ofere „icoane” desprinse din freamătul petrecerii lumii, aici stând farmecul să-i spunem „vizionar” al expresivității acestui prodigios cîdop al bibliotecilor. Creangă a reprezentat un argument în acest efort, atât prin verificarea unei ideologii construite din fiori naționali, cât și în pasiunea de a șlefui realități finite, obiectivate, decuplate de conjuncturi și fulgurații. N. Iorga rămâne primul mare exeget care l-a consacrat pe Ion Creangă în clasicitate.

NOTE

- 1) *Năpasta*, în „Lupta”, VII, nr. 1054/ 18 febr. 1890. Reluat în N. Iorga, „Pagini de tinerete”, I, ediție de de Barbu Theodorescu, EPL, București, 1968, p. 217-222.
- 2) *Ibid.*, p. 219.
- 3) *Eminescu. Proză și versuri* (ed. V. G. Morțun), în „Lupta”, VII, nr. 1060/ 25 febr. 1890, reluat în N. Iorga, *Eminescu*. Ediție de Nicolae Liu, Ed. Junimea, Iași, 1981, p. 39-46.
- 4) *Rolul „Junimei” în literatură*, în „Era nouă”, nr. 23/ 11 martie 1890, reluat în „Pagini de tinerete”, I, p. 140-141.
- 5) *Ion Creangă*, în „Convorbiri literare”, XXIV, nr. 3/ 1 iunie 1890, reluat în „Lupta”, nr. 1225/ 21 sept. 1890; v. „Pagini de tinerete”, I, p. 201-209.
- 6) *Artic. Procesul mediului*, în „Lupta”, nr. 1145/ 10 iunie 1890, reluat în N. Iorga, „Pagini de tinerete”, II, p. 59 și urm.
- 7) *Ibid.*, p. 60.
- 8) *Ion Creangă*, loc. cit., p. 202.
- 9) *Id.*, p. 204.
- 10) *Id.*, p. 207.
- 11) *Id.*, p. 208.
- 12) *Anecdote populare*, în „Lupta”, nr. 1151/ 17 iunie 1890; reluat în N. Iorga, „Pagini de tinerete”, I, p. 5-6.
- 13) *De la Vrancea*, în „Lupta”, nr. 1174/ 15 iulie; 1179/ 24 iulie, 1184/ 29 iulie, 1190/ 5 aug. 1890, reluat în „Pagini de tinerete”, I, p. 280 și urm.
- 14) *Poveștile*, în „Lupta”, nr. 1200/ 19 aug. 1890, reluat în N. Iorga, „Pagini de tinerete”, I, p. 8 și urm.
- 15) Librairie Delagrave, Paris, 1920, p. 199 și urm. În antologie apar 11 balade și cântece populare, 12 poezi, începând cu Enăchiță Văcărescu până la O. Goga, și 26 prozatori, începând cu fragmente din cronicari, apoi C. Negruzzi și I. Ghica și terminând cu I. Brătescu-Voinești și Henri Stahl (!). Între aceștia din urmă, Ion Creangă ocupă poziția 15, între I. L. Caragiale și Dimitrie Anghel. De remarcat că în această secțiune apar texte eclectice, cum ar fi un discurs al lui M. Kogălniceanu, un text filosofic al lui Vasile Conta, un eseu al lui Titu Maiorescu, pagini din jurnalul Reginei Maria, fragmente istorice de A. D. Xenopol și N. Iorga („Revoluția franceză și românii”) etc. Antologia are aspect cultural.
- 16) Milan Kundera, *73 de cuvinte*, în „L'Art du Roman”, Gallimard, Paris, 1986. Trad. de Simona Cioculescu.
- 17) *Libr. Universitaire J. Gambert*, Paris, 1925, p. 29 și urm. Cartea reunește 5 conferințe susținute la Sorbona, de N. Iorga, „profesor la Universitatea din București, corespondent la Institutul din Franța, agreat la Sorbona”. Conferința „Patriarhalismul moldav și transilvan la povestitorii români între 1870 și 1880” – formează secțiunea II.
- 18) *Ibid.*, p. 31.
- 19) *Id.*, p. 49.
- 20) N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*. Librăria Pavel Suru, București, 1929, p. 164-165.
- 21) *Ibid.*, p. 170.
- 22) Iarăși M. Kundera, op. cit.: „COMIC. Presupun că toate lucrurile omenești au aspectul lor comic, care, în anumite cazuri, e recunoscut, admis, exploatat, în alte cazuri, voalat. Adevăratele genii ale comicului nu sunt cele care ne fac să râdem cel mai mult, ci cele care dezvăluie o zonă necunoscută a comicului. Istoria a fost întotdeauna considerată ca un teritoriu serios. Or, există comicul necunoscut al Istoriei. După cum există comicul (greu de acceptat) al sexualității.” (subl. aut.)
- 23) N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*. I. Crearea formei. Editura Minerva, București, 1986, p. 237 și urm.
- 24) *Ibid.*, p. 281-82.

Emanuela ILIE

Din nou despre Noica: tânărul diarist și avatarurile identității

Jurnalul filosofic (1944)¹ al lui Constantin Noica este o altă eboșă inteligentă pentru un „virtual” portret al omului din spatele numelui. Confesiunea despre sine a tânărului publicist (și gânditor!) apare, de această dată, camuflată sub forma unei povești atribuite unor *alteri* noicasieni: parabola fiului risipitor și a fratelui acestuia.

Scris sub influența lui Gide (Noica se și întreabă într-un loc „Plagiez cumva pe Gide?”), acest *Jurnal filosofic* este de altfel în întregime un fals document al interiorității, deci o specie aparte a cronicii autobiografice. Cititorul care ar căuta, în aceste notații, ce-i drept, fărâmițate (și știm, că, începând cu Philippe Lejeune, teoreticienii scriiturii diaristice au definit jurnalul drept o scriitură fărâmițată), o imagine coerentă a sinelui noicasian, deci manifestarea cea mai pură a intimității sale, nu ar face decât să se înșele amarnic. Căci nimic, în aceste pagini fragmentate, discontinue, nu l-ar putea convinge că se află în fața unei expresii dintre cele mai adecvate ale literaturii confesive, nimic, altfel spus, care să îl facă să descopere direct, nemediat, o mărturie neconvențională asupra persoanei eului². Mizei obișnuite a discursului diaristic, cea a onestității totale, îi este apoi opusă, în *Jurnalul filosofic* al lui Noica, tocmai soluția camuflajului, a deghizării confesive. Poate și pentru că din triada obligativităților de consemnat într-o operă de gen, postulată de Amiel într-unul dintre cele mai cunoscute jurnale – *acta, cogita și sentita* – nu sunt de descoperit, la rigoare, în cazul de față decât cele ce constituie acele *cogita* specifice gânditorului Noica.

În locul efemeridelor și al tușelor biografice succesive ce compun, prin aglomerare, imaginea unui destin uman în formare, autorul notațiilor fals diaristice, așadar, preferă sagacitatea reflecțiilor spirituale. Punerea între paranteze a intimității nu efasează, cu totul, posibilitatea de a citi în *Jurnalul filosofic* un jurnal al stărilor de spirit traversate de tânărul de 35 de ani, vârstă la care, va spune undeva Noica, poate începe cu adevărat performanța umanistului. Iar umanistul nu se poate lipsi, mai întâi, de un jurnal al cărților între care se pierde. Iar dacă „omul se definește după felul cum se pierde”, cu atât mai mult intelectualul, cititorul și interpretul de literatură, trebuie să înregistreze în ce mod se câștigă pierzându-se: „recunosc că literatura e o mare pierdere de timp; dar e dintre marile pierderi de timp care pot fi un câștig, pe când

celelalte...”. Iată motivul pentru care putem citi, cum spuneam, în *Jurnalul filosofic* o listă a lecturilor tânărului Noica, fascinat până și de cărțile care nu-i plac (de *Divina comedie*, pe care nu a dus-o până la capăt, pentru că „e atâta monstruoasă ordine acolo”, de tragediile aride ale lui Racine), cu atât mai mult de operele care-i plac. Amintește, între altele, de versurile și reflecțiile lui Rilke, de Rimbaud și Claudel, de Galsworthy și Tolstoi („Ce-am ști despre înmormântarea reginei Victoria fără *Forsythe Saga*? Sau despre societatea petersburgheză de la începutul secolului al XIX-lea fără *Război și pace*?”), de scrisorile apostolului Pavel („extraordinar scriitor”) etc. etc.

Același umanist nu se poate lipsi, mai apoi, de jocul acoperirii. Camuflajul de care vorbeam mai sus este, în *Jurnalul filosofic*, de influență biblică. Cele două personaje care se repetă în carte sunt *fratele risipitor* și *fratele fiului risipitor*, în fiecare dintre ele Noica putându-și găsi, la rigoare, măști convingătoare, deși mai mult sau mai puțin pasagere. Fiul risipitor este spiritul neliniștit, aventurier, cel care caută și pune lumea în mișcare, în devenire. „Înfometat de lume, de noutate, de cheltuire”, fiul risipitor trăiește în virtutea unui principiu antisocratic: *Ignorează-te pe tine însuși!*, preferând autocunoașterii o cunoaștere superficială. Cea a spectacolului voluptuos al concretului, pe care îl trăiește cu toată ființa, căci își spune încă de la început: „Dacă-mi reușește păcatul, e bine: am voluptatea; dacă nu-mi reușește, e iarăși bine, am virtutea”. Fiul risipitor se declară, într-un cuvânt, pentru *acțiune*, pentru înșetarea „Unului de a se pierde”. Atunci când „Fiul risipitor spune: ‘Îți mulțumesc, Doamne, că mi-ai dat gustul voluptății, setea orgoliului, și invidia, și fătărnicia, și ura. Cu ele, nimeni nu e mare. Dar fără ele nimeni nu e viu’, fratele fiului risipitor întoarce aci capul, cu desgust”. Căci, spre deosebire de fiul risipitor, fratele lui, dimpotrivă, trăiește în virtutea unui principiu socratic: *Cunoaște-te pe tine însuși!* E, dintr-un punct de vedere, opusul fratelui său: introvertit, reținut, lăsându-se pradă unei altfel de cunoașteri, de curiozități: celei pe care Noica o numește, într-o formulă memorabilă, „curiozitatea meschină a reținutului”. Reținutul acesta, colivia în care singur se închide, provine poate și din frica originară: „se teme să nu se piardă, se teme să nu riște, se teme să nu dea”, dar tocmai această justificare ajunge să se transforme în opusul ei: fratele fiului risipitor se va pierde, se va risipi în *contemplație*. O contemplație

care poate fi interpretată și ca o formă a absenței față de/în alteritate: atunci când tatăl, fiul risipitor și ceilalți își manifestă bucuria regăsirii, fratele fiului risipitor își manifestă refuzul, recunoscându-și astfel tocmai absența. Semnificativ este, din acest punct de vedere, felul în care autorul *Jurnalului filosofic* ne comentează ultima scenă în care apar fiul risipitor și fratele lui, pictați pe peretele dinspre sud ai mănăstirii Humorului: „Fiul s-a întors, acasă s-a încins o horă, iar tatăl merge la ușă, să cheme, să tragă înăuntru pe frate. Mișcarea acestuia de refuz (e puțin dat pe spate) închide tot universul de fapte pe care le-a săvârșit și le săvârșeste fratele fiului risipitor: etica lui ‘nu’, lectura din clasicii care ‘purifică’, orgoliul, împietrirea. Păcat doar că scena se șterge tot mai mult la mănăstirea Humorului, sub bătaia vântului și a ploilor. Dar fratele rămâne. El nu se va șterge, - de aci sau de pe alte ziduri”. Cât despre cealaltă atitudine, a fiului risipitor către fratele lui, ea îi apare lui Noica perfect reflectată de o secvență a peritextului primului nostru roman, cel al principelui renascentist moldav : „...și măcar că toate blestemățiile și nevredniciile în mine se află, însă Măriei Tale plăcute și învoite fiind, de treabă și vrednici sunt’. Ar putea fi un gând plin de ironie al fiului risipitor către fratele său. Dar nu e decât dedicația lui Dimitrie Cantemir către fratele său, Domnitorul Moldovei, Antioh Cantemir”...

Fiul risipitor și fratele lui sunt, în fine, asemănați cu Abel cioabanul și Cain plugarul, și amândoi cu cele două suflete românești: „Abel rătăcește ca Fiul, și Cain frământă locul, ca Fratele. Iar Cain ucide pe Abel. Întotdeauna Cain ucide pe Abel. Mă gândesc, de pildă, la cele două suflete românești: sufletul pastoral și sufletul agrar. Tot ce e nostalgie și libertate, tot ce e sentiment artistic, tot ce e sete de zări noi – spun unii – ține la noi de sufletul păstorului. Dar a trecut peste el sufletul stătător al plugarului și l-a pustiit; are să-l pustiască. Suntem țara lui Cain, în care Abel n-a murit încă de tot.”

Greu de ales între cele două atitudini. Ușor îi este numai lui Dumnezeu, pare a transmite gânditorul: „Dumnezeu alege. De

ce? Pentru că-i place așa”. Prin urmare, și omul trebuie la rândul lui să aleagă. De ce? Pentru că omul este, din punctul de vedere al lui Noica, un *alter* terestru al divinității. Într-un pasaj tulburător, extrem de intens emoțional, din *De Caelo*, Noica demonstrează un orgoliu (sau poate o ispită?) uriașă: „Nu uita că Dumnezeu te-a trimis pe lume să-l înlocuiești: să dai sensuri, să creezi, să duci începutul său înainte”. Și Noica, așadar, se lasă ispitit de posibilitatea opțiunii între aceste două tipuri de a vieții în și prin lume. De mai multe ori pare a aproxima, în text, victoria spirituală a fratelui fiului risipitor, cel care are un fel de voluptate a înfrângerilor, o „sete a Unului de a se disemina în multiplu, de a se pierde în el”². La sfârșitul cărții, lasă senzația că, dimpotrivă, este de partea Fiului risipitor și că respinge, prin urmare, morala fratelui: „Căci sunt eu însumi Fratele, care caută, prin Școală, împăcarea cu lumea: cu fiii ce vin, cu fiii ce pleacă în lume”. Interpretând această ultimă frază a *Jurnalului filosofic*, Ion Ianoși va propune, pe bună dreptate, o ușoară modificare a sintagmei, căci o atitudine în fond paternă a lui Noica față de cele două ipostaze definitorii ale alterității sale scripturale se poate descifra aici: „El va fi însă mai mult Tatăl decât Fratele, sau un frate mai mare care împarte cu frații săi mai mici păcatele spiritului”³. Altfel spus, Noica își lasă însăși opțiunea pentru una din cele două atitudini la nivel de virtualitate. În practică, totuși, în întregul *Jurnal filosofic* și nu numai în paginile diaristice, filosoful glisează lucid între ele, considerându-le în fond complementare. Fiul risipitor și fratele lui, Abel și Cain, sufletul pastoral și sufletul agricol, nu sunt decât două fețe ale lui Ianus, imposibil de disociat fără a distruge însuși mitul.

(Endnotes)

1. Constantin Noica, *Jurnal filosofic*, București, Editura Humanitas, 1990;
2. Ion Dur, *Noica, între dandysm și mitul școlii*, București, Edit. Eminescu, 1994, p. 127;
3. Ion Ianoși, *Constantin Noica între construcție și expresie*, București, Editura Științifică, 1998, p. 56.

Valeria MANTA TĂICUȚU

Noica și omul deplin al culturii

Întâlnindu-se cu manuscrisele eminesciene, Noica avea să constate că ceea ce părea o chestiune de strictă documentare (intenționa să reediteze traducerea din Kant – „Critica rațiunii pure”, întrucât traducerea lui A. C. Cuza, spunea filosoful, „este mizerabilă”) a devenit una de vibrație. Mai mult decât atât, într-o conferință din 1977, publicată mai apoi sub titlul „Laboratorul unui geniu”, Constantin Noica avea să formuleze acel enunț rămas celebru prin adevăr și (auto)ironie: „Am făcut acum zece ani o eminescianită, care a fost cronică. Dar după cutremur [cel din 1977] a devenit acută. Și de-asta am plecat din liniștea în care stăteam, din singurătatea în care cred că trebuie să stăm la vârsta noastră, cu decență și cu grijă asupra cântecului, de-asta am venit: pentru că am eminescianită acută!” (în „Introducere la miracolul eminescian”, Editura Humanitas, 2003, pag. 43).

„Eminescianita acută” nu trebuie înțeleasă ca expresie a idolatriei față de poet, fiindcă pe Noica nu-l poți așeza cu ușurință în corul de laudători care au mimat – și mimează pietatea, punând umărul, de cele mai multe ori din interes personal, la perpetuarea unui mit. Nu de mătănni și de idealizări pioase avea nevoie „prințul poeziei”, „purătorul de făclie” (v. Eugen Negrici, „Iluziile literaturii române”), ori de alte alei cu statuie în conștiința publicului receptor, ci, dimpotrivă, de o dreaptă și necesară așezare în normalitate. Noica își dă seama de valoarea manuscriselor eminesciene și pornește o bătălie personală pentru facsimilarea lor, astfel încât ele să poată ajunge pe masa de lucru a publicului, a tinerilor, mai cu seamă, precum și a eminescologilor (mai ales că niciunul, cu excepția, poate, a lui Perpessiciu, nu

le parcursese în întregime sau, și mai grav, nu le consultase încă, un exemplu în acest sens fiind Edgar Papu, pe care Noica îl și sancționează pentru aceasta, la un festival ieșean dedicat lui Eminescu). Spune Noica: „Ne-am obișnuit să spunem că Eminescu este un geniu. Cu aceasta nu spunem nimic chibzuit și spunem în schimb două lucruri proaste: că Eminescu este, în fond, dincolo de orice explicație; că noi, oamenii de rând, suntem în definitiv dincolo de orice răspundere. [...] E vorba tocmai de a ieși din idolatrie ori dezamăgire și de a intra în înțelegerea lui Eminescu, pe de o parte, în răspunderea proprie, pe de alta. Iar manuscrisele sunt sortite să te scoată din idolatrie și să te așeze în răspundere” (op cit, pag. 154-156)

Demersurile lui Noica pentru facsimilarea manuscriselor încep înainte de 1969, deci la puțină vreme după eliberarea din penitenciarul Jilava (se cunosc suferințele filosofului, sancționat întâi cu domiciliu forțat în Câmpulung Muscel, apoi arestat cu tot „lotul” pentru „activitate subversivă”, „contra statului” de tip stalinist care, în 1949, când are loc simulacru de proces, începea să-și definitiveze „liniile de forță”). De remarcat tonul calm, așezat, dar sub care se ghicește încăpățănarea celui convins că face un lucru serios, pe care nu intenționează să-l abandoneze. Toate memoriile și scrisorile redactate de Noica și prezentate autorităților comuniste atrag atenția asupra importanței și necesității ca tot ce ne-a mai rămas de la Eminescu – respectiv cele 44 de caiete, să fie multiplicat / facsimilat, pentru a se evita pierderea, degradarea manuscriselor, dar și pentru ca ele să fie cunoscute în totalitatea lor. Se pare că nici Zaharia Stancu (președintele de atunci al USR, emoționat pe moment – și nu de valoarea în sine a manuscriselor, ci de cele 42 de liste cu rufe date la spălat – fire

pragmatică, avea să constate că sunt cam puține și să concluzioneze înduioșat: „Săracul! poate că și le spăla singur?!...”), nici ministerul culturii, nici editurile, ziarele, bibliotecile, casele memoriale, activității culturale, forurile „competente” ș.a.m.d. nu părea că vor să se urnească, să-și învingă inerția și să rezolve cerințele lui Noica. Filosoful avea să constate cu amărăciune, după cel puțin un deceniu de bătut la uși, redactat memorii, scrisori și conferințe, că, deși pe față nimeni nu se împotriva facsimilării manuscriselor, politica de târăgănare și ipocrit clamata nevoie de desăvârșire țintea împingerea acțiunii recuperatoare într-un viitor incert. Într-un memoriu tipărit mai apoi sub titlul „Cum pot fi reproduse Caietele Eminescu” impresionează, pe de o parte, modestia filosofului, iar, pe de alta, patetismul sincer și încăpățănarea: „Memoriul de față este făcut de cineva care nu are un titlu deosebit de a vorbi despre astfel de lucruri, decât că probabil e ultimul cărturar în timp care a avut privilegiul să poată răsfăța în întregime manuscrisele lui Eminescu. El a redactat memoriul din îngrijorarea că ar putea rămâne cu adevărat printre ultimii și în convingerea sinceră și emoționată că în România socialistă ceea ce pare imposibilitate altora devine, dacă trebuie, realitate” (op cit, pag 22). Lauda subțire adusă regimului, cu scopul de a-l sensibiliza și de a-i stârni orgoliul, nu are efectul scontat. Nu este refuzat pe față, ci, de fiecare dată, i se fac promisiuni ferme, este dus cu vorba și obligat la așteptare tensionată (filosoful avea obsesia incendiului din bibliotecă, premoniția lui îndeplinindu-se în zilele revoluției decembriste). Într-o conferință ținută la Iași și publicată sub titlul „Laboratorul unui geniu”, Constantin Noica explică tergiversarea facsimilării (trecuse deja un deceniu de când începuse demersurile) prin reaua voință a lui mister Nobody, care acționează insidios și eficient ori de câte ori lucrurile par a se urni: „[...] o inițiativă care a fost luată de zece ani în București și care n-a putut fi realizată, fiindcă domnul Nimeni, un mister Nobody, cum zic englezii – al lumii a intervenit de fiecare dată în executarea acestei inițiative” (op cit, pag 41). În cadrul aceleiași conferințe, Noica profită de prezența în sală a lui Edgar Papu, pentru a-l ironiza, întrucât cărturarul, comparatistul de valoare, cu un prestigiu de altfel meritat, pusese umărul la oficializarea tezei ceaușiste a protocronismului, afișând o mare disponibilitate în susținerea superiorității civilizației autohtone – dăduse și apoi românești, ceea ce a dus la „o escaladă naționalistă, primitivă și grosolană” (v. Eugen Negrici, op cit, pag 221). Noica, revoltat că se găsiseră fonduri pentru tipărirea unor opuri puerile (cum ar fi, de exemplu, volumul cu poeme licențioase al lui Ion Pribeagu), iar manuscrisele lui Eminescu erau lăsate să se degradeze, explică sarcastic lipsa de înțelegere prin obsedanta nevoie de „a face mai bine”, alăturându-l pe Edgar Papu lui Mihai Gafița, altă eminență cenușie a regimului; „Mihai Gafița, ca orice editor mare, este și un întârziator. Avea foarte multe calități, sigur că nu putem vorbi decât bine de el acum, dar avea o exigență care este una din nefericirile timpului nostru; avea comparativul cu el; mai bine – să facem lucrurile mai bine. [...] mai binele acesta ne-a nenorocit mai rău! [...]” (pag. 56). În paranteza filosofică pe care o deschide, Noica sintetizează și ironizează cu inteligență: „Trebuie să fac, în ciuda timpului limitat pe care-l am, o paranteză filozofică și să vă spun că gramatica asta, comparativul ăsta, superlativul cu toate trimiterile lui, joacă teribil în istoria spiritului. Aș vrea să scriu despre vicisitudinile universalului în cultura europeană și să arăt că universalul a început cu substantivul în evul mediu. Țineți minte Le Roman de la Rose; Gelozia personificată, Prietenia, Ura, Bonne a Queille, Beaux Regard (Doux Regard – Dulce Privire) – substantive. Bun! Aceste substantive caracterizează lumea medievală, o lume în care instanțele sunt asigurate de, știu eu?, comandamentele cerești.

A venit apoi Renașterea – o lume a adjectivului. Adjectivele astea care s-au plimbat peste tot: culoare, formă, contur, s-au îmbogățit atât, încât au ajuns la bastardizare. [...] Și ca dovadă că e așa în Renaștere, sunt bastarzii: Leonardo da Vinci, bastard; Erasmus, bastard; se bastardizează până la baroc (până la Barocul dimitale... Profesori [Edgar Papu] a scris o carte excelentă despre baroc)... Ei bine, am trecut cu clasicismul francez la lumea adverbului. Să faci lucrurile în chip distins, în chip rațional, în chip ales, - o lume a adverbului. [...] Noi avem

altceva de propus lumii. Și aici e un protocronism pe care te rog să-l reții: avem de propus prepoziția” (op cit, pag 56-57). Ironizându-l pe Edgar Papu pentru oficializarea protocronismului și pe Mihai Gafița pentru clasicismul întârziat (prin cultivarea adverbului și a comparativului nimicitor), Noica voia să-i convingă pe intelectualii autentici ai epocii de necesitatea unei filosofii a prepoziției și a lui „da”: „Ce sunt toate acestea? Substantivul exprimă ceva. Bun. Dar adjectivul, adverbul, conjuncția într-un ce sunt? Și deja spun lumii noastre că toate lucrurile astea nu sunt într-un nimic. Și o simt apăsării perfect. O simt americanii și mai mult decât noi. Nu sunt într-un nimic. Și prepozițiile noastre – care, toate, după mine, țin de acest miraculos într-un, în așa fel încât vizează o filozofie a lui da și într-un – prepozițiile noastre ar putea fi o replică dată acestei lumi care s-a lichefiat, care nu mai știe să se vertebreză” (op cit, pag 57).

Despre tribulațiile lui perseverente pe la forurile „culturale” comuniste, Constantin Noica avea să relateze cu bonomă (auto)ironie, dar și din dorința, cel mai adesea mărturisită, de a-i urni din loc pe cărturari. Se ghicește totuși, printre rânduri, exasperarea filosofului în fața prostiei afișate de culturnici, a orizontului lor limitat și a lipsei de sentiment al valorii: „Mă-ntorc puțin îndărăt: pentru a face să apară această carte [Eminescu, Lecturi kantiene], a trebuit să aștept șase ani, fiindcă prima editură la care am dat-o a avut ezitări: - Cartea e prea grea...; noi suntem mai mult pentru tineri... Dar, zic: - Și Eminescu era tânăr...; a scris la 22 de ani... îl traducea pe Kant la 22 de ani..., și poate tocmai de-asta ar fi bine s-o dați tineretului, ca să vadă (cum spunea Edgar Papu) că un poet are în subsolul lui multe altele decât o vagă inspirație poetică! L-am convins cu asta, dar după vre-un an îmi spune: - Uite ce e, domnule (și îndrăznesc să vă citez vorba, așa, aproape rușinat de ea), și Kant, și Eminescu, și Noica... La care m-am îngrozit; am zis: - Domnule, îți bați joc de primii doi sau îți bați joc de mine?! Țista era argumentul lui Mister Nobody – fiindcă era într-adevăr un oarecare, a și dispărut apoi din cultură – argumentul lui spre a nu publica Lecturi kantiene de Eminescu!” (op cit, pag 60).

Constantin Noica insistă atât de mult pentru facsimilarea cailor eminesciene în scopul conservării și punerii lor la dispoziția publicului din motive pe care le reia ori de câte ori i se ivește prilejul. Un prim și esențial argument ar fi aspirația către totalitate care se desprinde din aceste manuscrise; Eminescu nu este doar un mare poet, el poate fi – cu condiția să-l lășăm să fie – un pedagog, o universitate, un exemplu viu de supunere și hărnicie: „Totul îl interesează pe Eminescu: nu doar creația literară, ci și literaturile lumii; filozofia, ca și astronomia, matematicile, fizica și chimia; istoria, ca și economia; limbile clasice și cele moderne, cuvântul străin și cuvântul românesc. Când el nu domină un subiect și nu poate spune lucruri esențiale asupra-i – cum se întâmplă să spună, după recunoașterea specialiștilor, în filozofie, istorie, critică literară și lingvistică – el se supune și învață, ca un școlar” (op cit, pag 18).

„Molozul” creației sau al muncii sale de asimilare trebuie cunoscut, pentru că, așa cum caietele o dovedesc, „Cu sensul acesta de răstăcitor disciplinat prin toate lumile culturii, Eminescu devine o Universitate. Tineretea sa învățată, exemplar deschisă către tot ce e adevăr, lumină și meșteșug cărturăresc, trebuie pusă în fața tineretului de azi și de mâine” (pag. 19). Editarea parțială a acestor manuscrise, cu decuparea poemelor, a variantelor, a încercărilor mai mult sau mai puțin izbutite nu este de folos – și Noica a criticat aspru ediția Murărașu, care-i face un deserviciu, în fond, lui Eminescu. Importantă este tipărirea / facsimilarea / multiplicarea în întregime a cailor, pentru ca „vocale lui Eminescu”, prezența lui fizică, să poată fi corect percepute. Pledoaria lui Constantin Noica este una de bun-simț: „La scara culturii noastre, funcția lui Eminescu poate fi mai vie decât cea a lui Shakespeare în Anglia sau a lui Goethe în Germania, căci el nu e un simplu poet, nici un simplu suflet nenorocit, ci o conștiință de cultură completă” (pag 36-37).

În bună parte datorită eforturilor depuse de Noica pentru cunoașterea omului deplin al culturii românești, trebuie spus că astăzi există copii facsimilate ale manuscriselor eminesciene și la Muzeul Literaturii Române din București, și la cel din Iași.

Dumitru Irimia
(1939-2009)

Ion Pogorilovschi
(1938-2009)

Constantin Virgil Bănescu
(1982-2009)

Aurel Dorcu
(1927-2009)

O ediție Eminescu

• **La plecarea lingvistului și eminescologului DUMITRU IRIMIA** •

Reputatul lingvist, autor al unei *Gramatici a limbii române*, lucrare fundamentală, dar și al unor remarcabile studii privind opera lui Eminescu (în primul rând limbajul acesteia), profesorul DUMITRU IRIMIA, care ne-a părăsit în această vară, ne-a lăsat și o ediție de referință a POEZIILOR celui ce a dat un nou „vestmânt cugetării noastre” pentru totdeauna.

Prin grafică și format, volumul de peste 500 de pagini, apărut la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, amintește de ediția princeps *Maiorescu*, tipărită la Editura Soccec, în 1883. El se deschide cu două texte antologice aparținând mentorului *Junimii* și lui *G. Călinescu*: celebrul studiu *Eminescu și poeziile lui*, din 1889, și, respectiv, *M. Eminescu, poet național*, în fapt faimoasa conferință rostită de autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* la Academie, în iunie 1964, când se împlineau 75 de ani de la moartea poetului.

În primul capitol, *Dumitru Irimia* reproduce conținutul ediției princeps la care adaugă poemele pe care criticul le-a introdus în edițiile următoare. În capitolul II sunt orânduite antumele necuprinse în ediția *Maiorescu*, grupate în două secțiuni: cele anterioare colaborării la „Convorbiri literare” și cele publicate în această revistă și în „Familia”, după anul 1870. În fine, un al treilea capitol îl constituie *poeziile postume*. Se conturează astfel o imagine clară a evoluției creației eminesciene, pentru ca în *Argumentul* și în *Comentariile*, așezate la sfârșitul frumoasei cărți, să fie formulate toate precizările ce se impuneau și să se treacă în revistă câteva fapte de istorie literară, repere ilustrând receptarea în timp a poeziei lui Eminescu și a principalelor ediții ale ei. În *Argument*, *Dumitru Irimia* explică: „Prezenta ediție își propune, înainte de orice, să ofere posibilitatea cunoașterii îndeaproape a trei momente fundamentale ale intrării poeziei lui Eminescu în conștiința cititorului român: 1) *Revista «Familia»*; 2) *Ediția Maiorescu* (care își asumă și momentul «Convorbiri literare»); 3) *Ediția Perpessicius*, reprezentând tot atâtea perspective ale modului de a privi creația poetică eminesciană, considerată în sine și în istoria

poeziei românești. Totodată, aducând în aceeași pagină diferite variante (autentice eminesciene sau numai așa cum au fost puse acestea în circulație prin revistele «Familia» și «Convorbiri literare» sau prin edițiile *Maiorescu* și *Perpessicius* în primul rând,

precum și prin ediția D. Murărașu) ale unor versuri sau ale structurii unor poeme, ediția îl invită pe cititor să întârzie mai mult, în mod activ, implicându-se din mai multe puncte de vedere, pe de o parte, asupra limbajului, pe de alta asupra atitudinii poetului față de propriile poeme (niciodată considerate definitive), precum și asupra raportului dintre poet și limbaj”.

În *Argumentul*, din care tocmai am citat, autorul ediției atrage atenția asupra „relației de complementaritate” dintre *antume* și *postume*, subliniind că ele dau astfel „o imagine mai complexă” și mai adevărată a universului poetic eminescian „tensionat de întrebări privind esența ființei umane (...), esența ființei poetice în raport cu lumea exterioară și cu lumea romantică a propriei opere”.

Ediția *Irimia* confirmă, și ea, valoarea excepțională și, firește, inaugurală, privind conștiința de sine a poeziei românești, a ediției *Maiorescu* din 1883, ce a rămas, așa cum observa *Perpessicius*, în 1939 – la apariția primului volum din cea monumentală care îi va purta numele – „modelul celei mai ideale orânduirii a poeziilor lui Eminescu”, constatând că „de la sugestiile ei au plecat nenumărați alți editori”. Un ziar al vremii anunța în ziua de 22 decembrie 1883: „A apărut în editura librăriei Soccec din București *Poesiile* lui Mihail Eminescu într-un splendid volum de 300 de pagini care face cea mai mare onoare artei tipografice...”, iar, o zi mai târziu, un alt ziar își informa cititorii: „Poeziile eminentului nostru poet Eminescu au apărut astăzi în librăria d-lui Soccec, o perlă fără preț a poeziei noastre”. Cu mai bine de o săptămână înainte de ieșirea de sub tipar a acestei cărți fără egal ca importanță în istoria marii poezii ce s-a scris apoi în limba lui Eminescu, *Titu Maiorescu* îi trimitea o scrisoare surorii sale, Emilia Humpel, informând-o că a predat corectura ultimei coli la tipografia Soccec-Teclu „care tipărește într-o admirabilă ediție poeziile lui Eminescu”.

Olimpianul Maiorescu nu-și putea reprimă emoția generată de un asemenea eveniment: „Poeziile, așa cum sunt orînduite, sunt cele mai strălucite din câte s-au scris vreodată în românește și unele chiar în alte limbi. Unele absolut inedite, mai ales un foarte frumos sonet despre *Veneția și o Glossă...*” Providențială această întâlnire, în secol, dintre Poet și Critic! Dar în *Comentariile* lui Dumitru Irimia citim/recitim și o altă mărturie, poate cea mai tulburătoare din întreaga noastră literatură. În februarie 1885, în revista „Familia”, număr consacrat lui Eminescu, la a 35-a aniversare, **Iosif Vulcan** rememora: „Înainte cu 20 de ani, într-o dimineață de februarie a anului 1866, redacțiunea noastră primi o epistolă din Bucovina. Epistola conținea poezii, primele încercări ale unui tânăr, care se subsemna «Mihai Eminovici». Comitiva poeziilor ne mai spunea că autorul lor este de numai 16 ani.

Farmecul gingaș al poeziilor, considerând și etatea tânără a autorului, ne indica un talent adevărat, care avea un viitor frumos în literatura română. De aceea publicăram cu plăcere acele inspirațiuni juvenile; prima apărură în nr. 6 al «Familiei» din anul acela. Redactorul însă își permite o mică schimbare. Numele «Eminovici» nu-i suna bine, căci avea terminațiune slavă;

româniză dară numele, modificând terminațiunea și astfel poeziile acelea apărură în foia noastră sub numele «Eminescu».

Autorul n-a protestat, ba a adoptat însuși acest nume și semnă apoi așa toate poeziile și scrierile sale în viitor. *Astfel fu introdus numele «Eminescu» în literatura noastră; scriitorul acestor șire i-a fost nașul*” (subl. mea-C.C.).

„Rar se întâmplă ca un poet să fie sigilat de destin...” – zicea **G. Călinescu**, referindu-se la biografia lui Eminescu, în 1964, la Academie, în cadrul sesiunii comemorative amintite. *Destinul* a vrut ca nașul Poetului Național să fie un cărturar și publicist ardelean, adică din acel leagăn transilvan al românismului și al școlii latiniste („Numele «Eminovici» nu-i suna bine, căci avea terminațiune slavă”) pe care Eminescu l-a venerat și de care a fost tot timpul preocupat și s-a simțit mereu atras.

Nu-mi pot imagina naș român mai norocos și mai fericit decât neobositul militant pentru unitatea națională prin limbă și cultură – Iosif Vulcan. Prin acest botez, s-a dovedit a fi și el „sigilat de destin...”

Constantin Coroiu

UN DISTINS EXEGET AL OPEREI BRÂNCUȘIENE A TRECUT STYXUL

O moarte fulgerătoare l-a răpit dintre noi pe unul dintre cei mai zeloși brâncușologi: **Ion Pogorilovschi** (18 martie 1938, comuna Rădăuți-Prut, județul Botoșani – 6 iulie 2009, București), fiul Eleonorei și al lui Pantelimon Pogorilovschi (un renumit inginer agronom), frate cu Stela Covaci. A fost căsătorit cu prezentatoarea Genoveva Logan.

Studii de filosofie la Iași, activitate profesională în învățământul superior, în diferite institute de cercetare umanistă, inclusiv la Institutul de Filosofie și Psihologie al Academiei Române, segmentată brutal cu trimiterea la „munca de jos” de către regimul comunist pe motive de participare la mișcarea metapsihologică, disidentă.

A debutat în „Revista de filosofie” (București, 1965) cu un studiu de estetică, iar în anul următor a publicat un altul despre creația lui Constantin Brâncuși, trecând examenul de doctorat cu o teză consacrată aceluiași genial creator român (1976), întâiul doctorat pe această temă în România.

Este laureat al Academiei Române (2008).

A fost inițiator și coordonator al colecției naționale „Brâncușiana”, în care au fost editate peste douăzeci de titluri/volume, redactor-șef al revistei de specialitate „Brâncuși” (Tg. Jiu), coordonând simpozioane în domeniul cercetărilor brâncușiene, ținând conferințe/expuneri în medii academice/culturale, la radio/tv.

A scris cca. 130 de studii/eseuri/articole apărute în publicații de profil spiritual/cultural în țară și străinătate, fiind autor/coautor la câteva zeci de volume dedicate exegezei brâncușiene:

- **Comentarea Capodoperei**, Iași, Editura Junimea, 1976, 402 p., 51 ilus. indice de materii, 308 ref.bibl.;

- **A Commentary on the Masterpiece of Brancusi. The Road of the Heroes' Souls**, Iași, Junimea Publishing House, 1987, 334 p., 76 ilust., 386 ref.bibl.;

- **Pasărea Măiastră și sursele**, Târgu-Jiu, Editura Fundației „Constantin Brâncuși”, 1995, 133 p., 20 ilust., planșă sinoptică piață;

- **Brâncuși, apogeul imaginărilor**, Târgu-Jiu, Editura Fundației „Constantin Brâncuși”, 2000, 254 p., 77 ilust., 380 ref.Bibl.;

- **Brâncușiana & Brâncușiada**, București, Editura Eminescu, 2000, 254 p., 49 ilust., 380 bibliog. autor;

- **Viziunea axială a lumii**, București, Editura Vremea, 2001, 238 p.;

- **Brâncuși, artist – filosof**, Editura Fundației „Constantin Brâncuși” sub egida Institutului de Filosofie al Academiei Române, 2001 (coordonator, coautor);

- **Cele din urmă și cele dintâi**, Târgu-Jiu, Editura Fundației „Constantin Brâncuși”, 2002, 235 p., 51 ilust.;

- **Enciclopedia virtuală/Virtual Encyclopedia Constantin Brâncuși**, Noesis Cultural Society, www.brancusi.net 2002 (coautor);

- **Al treilea destin al casei Brâncuși**, Târgu-Jiu, Editura Fundației „Constantin Brâncuși”, 2002 (prim-autor);

- **Sophrosyne or Wisdom of the Earth, Brancusi/Brâncuși, Sophrosyne sau Cumințenia Pământului**, New York, Universal Publishers, 2005, 175 p., 100 ilust., 145 note, text bilingv paralel (trad.: Silvia Blendea);

- **Polemice Brâncuși**, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006, 287 p.;

- **Brâncuși. Geneza. 1905-1910**, cu o postfață de Doina Uricariu, New York, Universal, 2007,

375 p., 392 ilust.;

Pentru întregirea portretului literar/filosofic al omului Ion Pogorilovschi, redăm câteva referințe critice ale unor exegeți consacrați:

- ... Ion Pogorilovschi, ale cărui cercetări și interpretări asupra lui Brâncuși le apreciez îndeosebi, ca și întreaga sa ținută de intelectual autentic. PETRU COMARNESCU

- Scriind **Sur les pas de Brancusi**, jurnalul unui călător obsedat de sculptura lui Brâncuși ... n-am consultat o sumă de lucrări importante – de la, să zicem, Friedrich Teja Bach la Ion Pogorilovschi. SERGE FAUCHEREAU (Franța)

- Fotografia descoperită de Ion Pogorilovschi este un colaj și foarte probabil a fost opera lui Brâncuși. Autorul român pretinde că fotografia reprezintă planul original al lui Brâncuși pentru **Coloană**, plan abandonat din lipsă de fonduri ... Acest proiect se poate, astfel,

să fi fost unul în care sculptorul și-a încercat limitele concepției sale. SIDNEY GEIST (SUA)

- Am citit cu viu interes **Comentarea Capodoperei**. Te felicit pentru munca enormă depusă strângând documentare, atât de bogată, pentru fervoarea dumitale și pentru contribuția la o mai temeinică și dreaptă cunoaștere a operei lui Brâncuși. IONEL JIANU (Franța)

- În „The Burlington Magazine”, o persoană, fără să citeze, preia ipoteza de lucru a lui Ion Pogorilovschi privitoare la **Masa Tăcerii**. INA KLEIN (Germania)

- **Danaida, Danae, Naiada** sunt teme recurente dintr-o serie căreia îi aparține și **Narcis**. „Mitologic – constată Ion Pogorilovschi – **Narcisii și Danaidele** au comun elementul acvatic, care, pus în relație cu privirea, oglindește și e oglindit...” DOINA LEMNY (Franța)

- Ion Pogorilovschi propune pentru **Măiastra** lui Brâncuși o altă sursă de inspirație literară, niciodată menționată până la el. SANDA MILLER (Anglia)

- Există, în Ion Pogorilovschi, o interpretare bogată în deschideri, dar istoricește discutabilă, a liricii lui Eyra Pound ca punctuală descriere a **Templului Eliberării**. PAOLA MOLA (Italia)

- **A Commentary on the Masterpiece of Brancusi. The Road of the Heroes' Souls** are o substanță genială. De câteva luni o citesc ... fiind densă, citesc câte un capitol-două și apoi o las pentru o vreme PAUL NEAGU (Anglia)

- Să nu întârziati exclusiv asupra românescului (de la Brâncuși până la lirică). Suntem blestemați să fim într-o lume ce pendulează între Occident și Răsărit ... Abia apoi ne putem întoarce rodnic la lumea noastră. CONSTANTIN NOICA

- Ion Pogorilovschi – ca și fiul meu spiritual, fără margini ori tocmeli prețuitoare ... V.G. PALEOLOG

- ... **Sophrosyne or Wisdom of the Earth**, o carte al cărei subiect mă interesează în mod deosebit. Din nefericire am primit-o puțin mai târziu ca să o pot folosi în expoziția mea **Shaping the Beginning. Modern Artists and the Ancient Eastern Mediterranean** de la Atena. FRIEDRICH TEJA BACH (Austria)

De prisos alte aprecieri, fie ele cât de savant alese.

Mircea Coloșenco

Fratele meu, Jan ...

Ion Pogorilovschi, unicul și preadelicatul meu frate, m-a părăsit, pregătindu-și ultima ceașcă de cafea în dimineața luminoasă de vară a zilei de 6 iulie 2009. Convinșă că mulți dintre cei ce l-au iubit și apreciat nu au aflat încă despre plecarea sa discretă într-o vacanță veșnică și divină, îi voi evoca făptura pământească, mai ales pentru cei plămădiți din același lut al meleagurilor botoșănene.

S-a născut pe 18 februarie 1938, în fostul târg Lipcani, județul Hotin, peste râul Prut, la nici 2 km de comuna Rădăuți – Prut, unde a și fost înregistrat ca născut. Acolo, trăiau părinții mamei noastre Eleonora, Dumitru și Aglaia Râșcanu. Au făcut acest gest intuind mersul istoriei și primejdiile ce-i pândeau pe cei născuți pe pământ basarabean. Presimțirea s-a adeverit: în 1940, când ne-am refugiat pentru totdeauna la buni, iar tatăl nostru, rățacitul, a dispărut în funestul imperiu, în care l-am regăsit, după o așteptare dureroasă de 17 ani, în 1957. Eu și Jan eram studenți, iar tatăl nostru, Pantelimon Pogorilovschi (inginer agronom de o vrednicie și capacitate deosebită, decorat de Regele Carol al II-lea cu diplome și medalii pentru pomicultură și horticultură) a ales între deportarea în Siberia și dăruirea capacităților în folosul „Măreței Uniuni”. A studiat la Institutul Timiriazev, declarând familia decimată în război, s-a recăsătorit, devenind bigam, cu o frumoasă și vajnică cazăcă, din Rostov, pe Don, Maria Gavrilovna cu care a avut două copile: Tania și Natașa. Președintele U.R.S.S., Brejnev, l-a decorat cu „Ordinul Lenin” și l-a numit președinte al unui colhoz specializat în cultivarea celor mai colosale sfecle de zahăr „din lume”.

Toate acestea, în timp ce eu și cu Jan, adorați de cele mai duioase și înțelepte mame și buni ne hrăneau cu frumuseți eterice, care numai acolo, la noi în nord, pot fi absorbite, așteptând, ca niște copii de cristal, să ne crească aripile. Bunătațe, dar și prudentă, toleranță în limitele bunului simț și multă, multă poezie ne-au format ca pe un aluat în care torni arome și el crește trandafiri chiar dacă în casă lampa cu gaz abia pâlpâie, iar pe plită se coc încet două turte sclipuite dintr-un rest de făină pentru copiii ce se duc la școală.

O parte din timp ni-l petreceam pe lângă bunicul Dumitru, „tataia”, meșter autodidact. Nu știa să citească, dar din

măinile lui ieșeau căruțe și sânni de-a gata cu înflorituri din esențe de lemn predestinat fiecărei părți componente. Al cătuia bunicul, la comandă, poloboace, putini și donițe, fermecând doagele să se îndoie după forma dorită sau mobilă țărănească, războaie de țesut sau instrumente de prelucrat cânepa. Bunicul ne considera calfe utile. Jan lustruia mobila, trăgea cu gealul, tăia „știbile” și, când se făcuse mai mărișor, bunicul îl lăsa să modeleze la strungul ce și-l făurise singur numai din lemn, cu diverse dălțițe, câte o jucărie fantastică de care era tare mândru. Sunt convinșă că bunicul și meșteșugul lui ancestral l-a pregătit pe copilul tăcut și cuminte pentru descoperirea și pătrunderea de mare subtilitate filosofică a operei genialului sculptor Constantin Brâncuși. Descoperindu-l din perioada liceului de la Dorohoi, i-a închinat mare parte din viață adunând în cărți temeinice tot ce pregătirea lui filosofică, estetică, etnologică i-a permis să deslușească cu pasiune.

Serile copilăriei de la Rădăuți – Prut au fost dedicate cântecelor și poeziei: vara, sub bătrânul castan de la poartă, cântam sau recitam cu Jan și unii din cei patru frați ai mamei (David, Costică, Nicu și Mihăiță) din vastul repertoriu al familiei, cântece străvechi populare sau „de lume” – sentimental – desuete („Cum cântau bunicile plângând”, le-a intitulat mult mai târziu Nichita). Făceam această reculegere de seară poate și pentru a ignora difuzoarele instalate peste Prut, cu gurile spre noi, ce transmiteau fără încetare otrava deșănțată a propagandei comuniste. Printre noi, îl aveam și pe Ion Creangă al familiei și al satului: nenea Costică, fratele mamei, povestitor neîntrecut, hâtru, agil ca un prâsnel, priceput în toate meseriile, fost sergent erou pe frontul de răsărit de unde s-a întors nevătămat și plin de decorații (prin anii 50 bunicul le-a îngropat, dar Securitatea le-a găsit, iar eu, la rândul meu, le-am descoperit consemnate în propriul dosar de la C.N.S.A.S.). De la nenea Costică, a moștenit fratele meu Jan umorul autentic, chef de viață și de comunicare cu semenii.

Material, copilăria ne-a fost extrem de grea, deseori, flămânzi, plecând la școală dimineața cu un punm de grăunțe coapte pe plită. În seceta din 1946/1947, la moartea bunicului o vecină, Profira lui Ion Sârbu, l-a hrănit pe fratele meu cu

huște de pe fundul putinei de umplut borș. Acest Ion Sîrbu, țărănist convins, și-a riscat libertatea laudându-mă ca atașat noii orânduiri într-o referință către Tribunalul Militar II din București și care nu mi-a folosit la nimic.

Îndrumați, încurajați în permanență de mama, amândoi aveam o dorință nebună de a junge departe. Eram deja studentă la Filologie, Secția de literatură și critică literară, când Jan, încărcat de proiecte fantastice, și-a încercat norocul la cinematografie ca, apoi, să intre la Secția de filosofie, atunci înființată pe lângă Universitatea din Iași, coleg de grupă cu poetul Mihai Ursachi, ce i-a devenit prieten (ciudat și nestatornic). Păstrez multe scrisori de la el din acea perioadă 1956/1958, până la arestarea mea, plus altele de după eliberare (1960/1962), pe când munceam în fabrică. Amândoi o duceam tare greu, dar mimam optimismul. Grija cea mai mare a lui Jan era să le protejăm, pe mama și mamaia, să afle cât mai puțin despre necazurile noastre și să le mângâiem cu daruri modeste, de obicei cu cafea și ață de cusut.

Apoi, a reapărut „tatal nostru – Rusia”. Părea o speranță. Jan s-a acomodat mai greu cu ideea că are un tată. A fost crescut numai între femei sentimentale, devotate în iubire. Jan l-a acceptat și l-a iertat. Tatăl nostru, mândru că are un băiat ce-i va perpetua numele, se întoarce în Moldova Socialistă, divorțează de Maria Gavrilovna și cere voie de la Moscova să-și reîntregească familia cu cei din România. În consecință, este urgent degradat, scos la o pensie de mizerie, i se retrage Ordinul Lenin, iar medicii de acolo, specialiști în lichidări, îl îndoapă cu medicamente contraindicate. Inima lui obosită cedează și în curând moare pe stradă în orașul Bălți, unde se refugiase să-și oblojească rănilor unei vieți înșelate.

De la tatăl nostru, Pan Pogorilovschi, Jan a moștenit spiritul gospodăresc, vrednicia și dragostea profundă pentru natură și roadele ei. Tata, mare specialist în crearea de noi soiuri de fructe și flori, avea, la Expoziția permanentă de Agricultură din Moscova, o parcelă ce-i purta numele cu cele mai

originale soiuri de dalii ce s-au văzut vreodată. Jan a iubit tot atât de mult florile numai că a știut mai bine ce să facă cu „mîroasele” suramelor, când va fi întrebat la Poarta Raiului.

În afara sutelor de pagini despre Brâncuși, adunate în studii și albume, Ion Pogorilovschi a mai scris o carte esențială, *Arhietipul liricii românești*, publicată sub cenzură. Sute de pagini din ea mai așteaptă încă să o desăvârșescă. Inedit a rămas și volumul său de parodii scilicite de umor, de o mare finețe artistică și încă multe alte proiecte în curs de realizare.

În anul 1982, Jan împreună cu soția, ambii cercetători la Institutul de cercetări psihologice și pedagogice din București, supuși unor persecuții absurde și mașinațiuni politice, au fost înlăturați din funcții prin desființarea institutului și pedepsiți sever cu trimitere la munca de jos pentru recalificare. El a devenit strungar într-o uzină din Pipera, unde s-a îmbolnăvit grav fizic și psihic. Aveau trei copii de crescut și datorii cu duiumul. Numai Jan și cu Andrei Pleșu au dat statul român în judecată pentru desfacerea fără preaviz a contractului de muncă. Nu au găsit nici un avocat care să aibă curajul a-i apăra. S-au apărut singuri și au pierdut procesul, lăsați fiind pentru 7 ani, să „mediteze transcedental” la marginea societății sub pecetea de prezumtivi spioni în slujba imperialismului. Ca să-și câștige o pâine cu greu, a fost angajat, apoi, ca suplinitor la o școală de debili mintali. A scris fără stimulente și bucurii, s-a retras în muțenia înțeleptului, neputincios să repare această lume ticăloșită. Credința strămoșească în Dumnezeu fiindu-i singurul reazim și bucurie. Melancolia lui Jan îmbină poezia, sculptura și muzica, între cărți și vise, despre lumi ce nu există.

Memoria mea, vie și îndurerată, ocrotește miraculoasa floare a spiritului său cu mii de culori și miresme, iar pe mormântul în care odihnește alături de mama noastră Eleonora, cântă neîntrerupt o Pasăre Măiastră pentru Înviere.

Stela Covaci – Pogorilovschi
București Iulie 2009

Ion POGORILOVSKI

„VIAȚA BASARABIEI” – MOARTE ȘI ÎNVIERE

Aflu de pe internet că podul de fier de la Lipcani pe Prut, aruncat în aer acum mai bine de o jumătate de secol, se va reface, cu sprijin financiar din Apus, mai mândru decât a fost. Prea bine, am îmbătrânit destul de când tot aud și cred în asemenea zvonuri care mă afectează și mă răscolesc – fiindcă toată copilăria și adolescența mea s-au petrecut în orizont cu podul acesta alb pus în genunchi de istorie. Cu refacerea lui treaba e și nu e simplă, mijloace materiale s-ar găsi, dar podul (rupt în două și prăbușit în apă la mijloc, altfel teafăr și de mult recuperabil) e un simbol. Dificilă și anevoioasă e refacerea simbolului. Teama unora este că podul, odată repus pe picioare, s-ar încălca automat de toată memoria lui afectivă anume lăsată uitării atâta amar de ani.

Când am trecut ultima oară printre căpriorii de fier și nițurile cât ouăle de gâscă ale podului de la Lipcani, înainte de a fi fracturat, a fost în vara stănenie a Ultimatumului sovietic, eram pe un braț al mamei agățate, sărmana, cu celălalt de dragăna căruței lui Amarandei: ne trecea, pe mine și pe soră-mea, în grabă, Prutul cu puținul pe care apucase să-l încarce din casa de la Lipcani, - universul nostru genuin care rămânea ghilotinat dincolo. (Tata, funcționar la filiala locală a Băncii „Hotinul”,

era în degringolada refugiului, mobilizat cu presante datorii de serviciu.) Mare lucru în afară de copii nu încăpu în căruță, iar până la plănuitul transport următor, cât timp Amarandei, căraușul megieș bunicilor mei din Rădăuți, zăbovi să adape caii, - Prutul deveni graniță! Santinelele cu pantaloni bufanți ca litera „j” rusească și puști automate se împlântară – jind secular – în deschizătura podului declarându-l hotar cu „lumina de la răsărit”.

Pe fundul căruței, sub hainele legate în pături și covorul nostru cel negru cu trandafiri mari cât altarele, mama aciuase un cufăr la care, se vede, ținea în mod deosebit: îl pregătise cu premeditare și îl repezea peste apă, o dată cu noi, cu primul transport. Era colecția revistei „Viața Basarabiei”, legată de ani, vreo zece volume groase cât Biblia, cu tartaje pânzate, alte numere încă slobode, nelegate. În lungul anilor '30, la Lipcani, ai mei fuseseră abonați la revistă. Acum, părăsind locul și înscriindu-se pe drumul refugiului, mama – a cărei căsnicie avea să se destrame atunci pentru totdeauna – lua Basarabia spirituală cu ea, pe fundul căruței.

Rămăneau în urmă: locuința cu obloane de scândură spre livada prelungită până în râpile nesigure din marginea târgului,

pepinieră experimentală, iazul, prisma dosită de vânt între garduri de stuh, rămăneau, vai, bomboanele colorat învelite, aduse cu trenul de la Cernăuți, pe care tata le semăna tainic în iarba grădinii ca să ne aflăm astfel, cei mici, de lucru (să ne ocupăm cu miracolul) zile întregi ... Așa s-a făcut că, lipsiți de agoni-seala lăsată **dincolo**, colecția revistei „Viața Basarabiei” trecută **dincoace**, pe malul drept al Prutului, deveni o parte componentă principală a existenței noastre ulterioare anului 1940. Ne-am compensat suflaște cu ea, revista, ani în șir după aceea, ca orbii care își acutizează de nevoie alt simț.

Nici patru ani mai apoi, într-un mijit de ziuă (3 aprilie 1944), colecția revistei (Basarabia teaurizată, avuția bejeniei noastre) fu încărcată iarăși, în căruța lui Ceică, veneau rușii, urmau să fie lupte grele pe Prut, se dăduse ordin de evacuare, două zile ai mei încercară să taie toate găinile, dar nu le putură sfârși, le băgară în cuști, la urma căruței.

Nu aveam unde ne duce. Țineam șoseaua spre Dorohoi, în-scriși în șirul de cotiugare zadarnice. Dincolo de Păltiniș înce-pură să apară din dealul Darabanilor, grămădite pe saci, fami-
lii de săteni care de-acum se întorceau: se răzgândiseră. Mama recunoscă într-o margine de șanț, livid, neamțul încartiruit în casa bunicilor: doar cu o zi înainte dispăruseră lăsându-le în ocniță, rupte de pe îmbrăcăminte, însemnele militare. Am în-tors. Ajunși pe seară din nou în toloaca de spini a Prutului, cum stam în vârful căruței, deodată ochii mi se umplură de un licăr fără seamăn, apoi urmă explozia: ultimele trupe în retragere aruncau în aer podul de la Lipcani, a doua zi în zori, 4 aprilie (peste noapte ninsese abundent), intrară rușii. Trezit din somn, am ridicat un colț din leșierul cu care ai mei camuflaseră fereas-tra dinspre drum și i-am deslușit: mantale cenușii, fără capete, curgeau în convoi fără capăt către apus.

Dar să nu lunec, vreau să consemnez aici, din acele vremuri și din cele care urmară, doar ce a reprezentat pentru mine și pentru sora mea, Steluța, teancul de reviste repetat salvate de mama (avea ea un gând). Cu ele – aproape exclusiv cu ele – și-a crescut copiii învățându-i iubirea, cititul și poezia ca adiere de dincolo de hotarul de apă, din salcâmi Orheiului, ce te poa-te ajunge, omule, oriunde ai fi. În mizeria și în contorsionarea culturală de după război, rămași într-un colț de țară ciobită, cu icoana podului rupt lângă noi, hrana spirituală ne-a fost „Via-ța Basarabiei”. În iernile lungi când, sub omăt, mureau toate drumurile (oricum, până la cea mai apropiată gară erau 60 de kilometri, seara, după ce aprindeam feștila lămpii de opt focuri, ne apucam de lectură cu glas tare, ghemuiți – mama, mamaia, Steluța și eu – moclic – grămadă pe patul de după sobă. Mai întâi cineva făcea o incursiune, prin frigul sălii, până în odaie, unde păstram într-o etajeră revistele. La întoarcere, cu revistele în brațe, prin întunericul odăii înghețate uneori ne loveam cu genunchii de stupii sistemici de albine adăpostiți pe rânduri, unul peste altul. Dacă albinele, din amorțirea lor, răspundeau șocului cu zumzet – era bine, era viață acolo.

Cred că mama ne citea an de an „Viața Basarabiei” și în dorul tatei pierdut dincolo, absorbit de pustiul roșu din '40. Dar ce cale de a-l întâlni în inefabil: refăcând, serile, cu vocea ei tulburată, pentru noi toți, versurile lui Pan Halippa, N.F. Costenco, Vasile Luțcan și ale altora; tărâmul suplimat al simțirii lirice basarabene. De mult ce îi plăcuse o poezie a lui Costenco, o pu-sese pe melodie. Era vorba, în text, de cineva care își pierduse ambii copii. Citez stălcit din memorie:

*Copiii mei, copiii mei
Loviți în fruntea grea de-ai morții stânjenei,
Plecări din carnea mea în lut,
Un cântec care-a murit de la-nceput.*

*Vă chem de-aceea iar și iar
Și plânge umbra crengilor de chihlimbar,
Un licărit întunecos*

Poate că mama se transmuta empatic în inima tatei rămas cine știe pe unde. Pusese pe o melodie și unele tălmăcirii, lita-nii din „Viața Basarabiei”, - îmi amintesc de Nikitin („Săpată e groapa sub cerul senin”), de „Șalul negru” de Pușkin ...

Până să deprind a citi, priveam numai paginile pe sub cotul mamei: poeziile lui Pan Halippa, totdeauna la început, erau tipărite subțire și aplecat, ca secara coaptă, ale lui N.F. Costenco, în corpul revistei, erau imprimate cu latine mărunțele și drepte, deosebit de rafinate; recunoaștem colaboratorii frecvenți, per-sonalizați astfel fiecare prin caracterul lui de literă. Mai târziu, de unul singur, am dat de gustul buchisirii kilometricei „Pan-ceatantra” – a fost prima scriere de înțelepciune orientală care m-a prins, în traducerea curgătoare a lui Teofil Simenschy. San-scritologul colabora număr de număr, fuseseră anii lui buni. Târziu, prin 1958 – 1959, când devenisem student al Univer-sității din Iași, am avut norocul să-l văd: ofilit, după ce trecu-se prin furcile persecuției comuniste (vina 1 – era intelectual basarabean; vina 2 – era un atemporal preocupat de culturile originare), Simenschy căpătase dreptul de a ține un curs de gra-matică istorică. În mediul din acei ani mi-a părut un caz ului-tor: când trecea pe culoarele universității ieșene, tăcut ca o lu-mănare a Putnei, studenții se trăgeau în lături făcându-i cărare.

Pe Teofil Simenschy l-am pândit doar, de departe, atât, m-am ferit de mai mult. În adâncul meu afectiv el reprezenta „Viața Basarabiei”, or, la acea dată, colecția publicației între paginile căreia crescusem ca într-un leagăn sfânt – nu mai exista, o dis-truseră ai mei. Trebui să facă asta: soră-mea, Steluța, studen-tă la București, la „Școala de literatură”, tocmai fusese ridicată de securitate și dusă. I se confiscară toate scrisorile și hârtiile, după cum și mie, la Iași, mi se „frunzărise” dulapul de la cămin. O percheziție a procuraturii la domiciliul stabil, acasă, pe Prut, era iminentă. Mă gândeam că „Viața Basarabiei”, cea îngâlbe-nită de mâinile alor mei, ar fi putut deveni un corp delicat, o probă în condamnarea politică a Steluței. Am luat trenul de Dorohoi și am plecat să-i susțin cumva pe cei de acolo, mama și mamaia, din nou bântuite de teroarea istoriei. Colecția revistei am ars-o atunci în sobă, înspăimântați, toți împreună, nu îna-inte ca eu să rup și să recuperez o însemnată parte din pagini-le de poezie. Am desprins apoi tartajele de la o carte rusească, am pus foile smulse între ele și le-am legat în cruce cu ață de tort din ghemul pietros al bunicii. Cu restul colecției ne-am us-cat ochii uitându-ne cum pâlpaie și moare în plită jarul fragil de hârtie. Deasupra ne-am fiert ceaiul de toate zilele: de floare culeasă din teiul Dăniloaei, care mai există și azi, și din vârful căruia neastâmpăratul de Ticu al lui Spiridon Strâmbu zicea că vede, între fâșiile de frontieră, podul de la Lipcani. Am băut ceaiul acela reculegându-ne – mama era pierdută de tot -, apoi cu un camion de ocazie (căra zilnic de la cariera unde fuseserăm o vreme normator) am luat înapoi drumul spre facultate.

Percheziția operată de organele de la Suceava au ignorat rupturile mele de poezie basarabeană. Au luat numai o fostă cutie de marmeladă în care un frate al mamei, Costică Râșcanu, bătuse în cuie decorațiile căpătate în război, de asemenea, din sipetul mare din podul casei, cascheta de elev la școala de ofi-țeri și ciucuri de paradă ai altui frate al mamei, Mihăiță, mort în 1944 pe disperatul front de la Iași. Mamaia nu putea crede că murise, o dată pe an, primăvara, îi scotea din sipet cascheta să o sorească în spatele casei – și o privea.

Prin anii '60 (Steluța, amnistiată, ieșise din închisoare și se căsătorise cu un fost coleg și pușcăriaș asemenea ei, scriitorul Aurel Covaci) acea grămadă de foi salvate din „Viața Basarabi-ei” avea să ajungă în biblioteca pe care cei doi și-o înghebară, ca dar al meu de casă nouă. Ce aventură – în epoca de ghea-ță și de microfoane ascunse – să-ți încheipei acasă o bibliotecă

adevărată! Acolo, foile păstrate sub crucea de tort aveau să se întâlnească cu două rare (scăpate de epurări) plachete de versuri ale lui Pan Halippa. Dar numai pentru scurt timp: într-o seară publicistul N. Carandino îi anunță pe cei doi că fostul director al „Vieții Basarabiei”, întors din Siberia, trăia în sărăcie într-un demisol de pe strada Prutul de Piatră – nimic; de la cine și pentru ce? Scriitorii ar fi încercat să-l primească titular în uniunea lor, ca după aceea să-i poată asigura o cât de subțire pensie de scriitor, dar Pan Halippa nu mai avea nici un exemplar din cărțile lui, numai tâmpilele. Din această cauză nu-și putea face obligatoriul dosar de primire în Uniunea Scriitorilor. Atunci Steluța scoase din raftul ei versurile poetului basarabean – și Pan Halippa deveni pensionar. Compensare târzie, mângâietoare închidere a buclei ... În preajma anului Revoluției, 1989, și mai ales după aceea, începură să vină de la Chișinău la Cernăuți, să-și vadă Tara interzisă, tot mai mulți poeți tineri. Veni și Valeriu Matei și

ne dăruî „Stâlpul de foc” – versurile lui tipărite cu chirilice. Făcusem, la vremea noastră, și eu și Steluța, câte șapte ani de rusă obligatorie, dar caracterele acestora de literă se lăsau chinuitor de greu silabisite românește. Într-un moment în care prin toți întâmpinați acolo se înteti vibrarea aceluiași sânge, soră-mea, parcă descătușându-se, încredință poetului de peste Prut cumplita noastră antologie: să se întoarcă pe pământul ei, să arate generațiilor mai noi („maldaveni duraki!”) ce poezie curată se scria acolo odinioară. Dragă Valeriu, dacă mai ai pachetul acela de hârtii – cine știe, poate l-ai împărțit sub crucea lui Ștefan – ai grijă: foile rupte strânse acolo ar ajunge și singure pentru un Memorial al Durerii noastre de neam.

Viața Basarabiei – Chișinău – Publicație fondată în anul 1942 – Condusă de Pan Halippa și Nicolai Costenco. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din Moldova și Uniunea Scriitorilor din România – Director Mihai Cimpoi

Uniunea Scriitorilor din România și Asociația Scriitorilor București anunță cu durere încetarea din viață a poetului și traducătorului **Constantin Virgil Bănescu**. **Constantin Virgil Bănescu** s-a născut la Târgoviște în anul 1982. A fost absolvent al Facultății de Comunicare și Relații Publice, din cadrul SNSPA, București. A fost unul dintre cei mai tineri membri ai Uniunii Scriitorilor din România și a lucrat o vreme la Asociația Scriitorilor din București. **Constantin Virgil Bănescu** a publicat volumele de poezie *câinele, femeia și ocheada* (Ed. Timpul, Iași, 2000), *floarea cu o singură petală* (Ed. Junimea, Iași, 2002) și *același cer ce nu e* (Ed. Vinea, București, 2006). Opera sa a fost tradusă în germană (Oskar Pastior, Ernest Wichner), spaniolă (Joaquín Garrigós) și slovenă (Aleš Mustar). Pentru

poezia sa a primit *Premiul Asociației Scriitorilor din București* (2001) și *Premiul „Hubert Burda” pentru tineri poeți din Europa de Est* (Heidelberg, 2003) și a beneficiat de mai multe burse literare în Germania. De asemenea **Constantin Virgil Bănescu** a publicat traduceri din limba română în limba engleză, realizate împreună cu Jean Harris, din *Întâlnirea* de Gabriela Adameșteanu, din *Iarna bărbaților* de Ștefan Bănuțescu, traducere care a primit bursa pe 2007-2008 a International Center for Writing & Translation al University of California, Irvine, din *Corpuri de iluminat* de Stelian Tănase. Prin dispariția prematură a talentatului și activului scriitor **Constantin Virgil Bănescu**, literatura noastră și lumea literară, colegii care l-au apreciat suferă o grea pierdere.

Constantin Virgil BĂNESCU **mult mai mult decât totul** mă întorc cât de departe pot

Valiumul și-a făcut efectul destul de repede

am luat taxiul

Valiumul și taxiul m-au purtat
în închisoarea cu bărbi

una din bărbi era barba mea

Reva era departe

nu m-am mișcat mult
în închisoarea cu bărbi
și în afară de barba mea
au căzut toate bărbile

Reva
acum ești atât de aproape

totul și-a deschis ochii

Reva
spun mult mai mult decât totul dacă spun *Reva*

Reva

Noi-Unul

eram în încăperea aceea
în care dintre toți directoarea numai cu mine avea ceva

cuvintele pentru care avea ceva cu mine
erau cele mai sonore de pe pagina mea

eram deci la un liceu special
pe care trebuia să-l urmez timp de doi ani
în urma acestei perioade trebuind să devin mai socializat

directoarea venea și mă lua din încăpere
și începea să plângă

cuvintele cele mai sonore de pe pagina mea
erau

despre casa ei
despre grădina ei
despre lacul ei

casa sub grădină

lacul sub casă

mama era cu directoarea
și încerca să o convingă că nu e nimic rău în ce scrisesem
despre casa ei
despre grădina ei
despre lacul ei

trecuseră deja primele zile de cursuri
și nu fusesem la nici unul din ele

eram în încăperea aceea
și îmi aminteam cum în visul din noaptea din urmă
psihiatra mea cu părul vâlvoi
o lua pe Reva pe după umeri
și îi spunea:
de-acum ești sub protecția mea

casa sub grădină

lacul sub casă

încă mai încercați-mă

încă mai încercați-o pe Reva

încă mai încercați-ne pe Reva și pe mine

încercați-ne pe Reva și pe mine cât doriți
și veți vedea că suntem tot Noi-Unul

numele

tristețea mea e peste tot

sunt cu Reva la terapia ei
într-o încăpere alăturată
singur cu tristețea mea
care e peste tot

pasărea se aude
dar nu intră în încăpere

azi-noapte
Reva a visat că eram despărțiți

dimineată
Reva a visat ca nu eram despărțiți

tristețe a mea care ești peste tot
fă te rog
ca nimic să nu fie împotriva Revei și a mea

în visul meu din aceeași noapte
aveam un deget tăiat în două
și mă întreb dacă cele două părți

eram Reva și eu

în visul meu din aceeași dimineată
același deget îmi era întreg

tristețe a mea de peste tot
fă te rog
ca nimic să nu fie împotriva Revei și a mea

Reva
te rog
dă-mi un nume

zori de noapte

se duce se duce ziua
cu Reva cu tot
Reva revine întâi

Reva revine mereu

mereu când revine
Reva revine cu zori de noapte înăuntrul celor sandale

Reva iubirea iubirii
ea uneori se face zori de noapte

Reva iubirea iubirii
în zori de noapte
spun:
tu ești iubirea iubirii

se duce se duce noaptea
cu Reva cu tot
Reva revine întâi

te rog Reva
nu-ți schimba niciodată cele sandale

EA2
gândind la tine
gail
spot

Profesorul Aurel Dorcu a trecut în neființă!

În aceasta dimineață (*N.R. 4 septembrie 2009*), distinsul Profesor Aurel Dorcu s-a sfârșit din viața pământească, după ani de suferință, ultima perioadă fiindu-i extrem de chinuitoare.

Colaborator al publicației *Știri Botoșani* din prima zi a apariției noastre, Profesorul Aurel Dorcu ne-a încântat, pe noi și pe cititorii noștri, cu numeroase articole de înaltă ținută și de o laborioasă documentare.

Erudit, călăuzit de o rară inteligență și o stralucită simțire artistică, Aurel Dorcu a influențat în ultimii 50 de ani sute, mii de botoșăneni.

La catedra Liceului A.T. Laurian, în sălile Muzeului Județean, în pagini de cărți sau de ziare, Profesorul Aurel Dorcu și-a mărturisit crezul și iubirea față de tot ce înseamnă artă și frumos.

Trecut prin anii de cumplită urgie din prima jumătate a secolului XX, Aurel Dorcu a trăit anii 40-50 cu răbdarea și înțelegerea care l-au caracterizat mereu.

Fiu al unui subofițer concentrat în cadrul unității militare de infanterie din Botoșani, a plecat odată cu regimentul care tocmai fusese repartizat, prin 1944, în satul Brastavăț, din fostul județ România. Vremuri grele, de restriște, foamete și nesiguranță.

Refugiul a durat până la sfârșitul verii 1945. Întoarcerea la Botoșani a fost dureroasă, printre dărâmături și amintiri strivite sub ocupația rusească. În toamna aceluiași an a reluat cursurile la Liceul Laurian, pentru ultima clasă.

Tot de Laurian se leagă și cariera Profesorului. Dascăl timp de multe decenii, aspru căutător al frumosului și, mai ales, stăruitor în a transmite mai departe tot ce a acumulat în tot acest timp, Aurel Dorcu este și unul dintre

cei mai răbdători colecționari de artă din zona Moldovei.

În casa mică, liniștită, au poposit de-a lungul anilor pictori celebri, compozitori geniali, personalități de marcă: tablouri, discuri, albume. O colecție fascinantă!

Despre Profesorul Aurel Dorcu se poate vorbi la nesfârșit, despre Omul Aurel Dorcu ne vom aminti de-a pururi!

ODIHNIȚI-VĂ ÎN PACE, DISTINSE DOMN PROFESOR!

(Sursa: *Știri Botoșani*)

Aurel Dorcu – ultimul reprezentant al marilor profesori botoșăneni

A plecat dintre noi ultimul mare și adevărat profesor, din stirpea celor școliți la canoanele vechii școli românești, care-ți deschidea drumurile spre marea cultură, spre valorile autentice ale lumii. Discret și pedant, prezența lui se făcea simțită acolo unde se petrecea un act de cultură, fie că era implicat ca moderator și mentor, fie că era simplu spectator. Bibliofil de rară spiță, muzicolog și iubitor rafinat al frumosului, indiferent din ce artă se isca aceasta – literatură, pictură, muzică –, istoric, Aurel Dorcu, prin plecarea lui la cele veșnice, ia cu el, prin memoria închisă după gratiile timpului, o arhivă culturală cum puțini mai știu să și-o împlănească în zilele noastre. Donațiile lui făcute Memoria-lui Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, Biblioteca Județene „Mihai Eminescu” Botoșani reprezintă, poate, cel mai important transfer de suflet al marelui profesor către cei ce vor veni pentru a se bucura de ceea ce și lui i-a plăcut – arta adevărată. Puține biblioteci particulare botoșănene – poate doar cea a regretatului profesor I.D. Marin să mai fi fost atât de bine dotată, din păcate părăduită de neînțelegeri familiale – se pot lăuda cu fondul complex de carte, reviste, albume de artă, discuri de muzică clasică, CD-uri, casete audio așa cum le-a avut și lăsat posterității profesorul Aurel Dorcu. Am colaborat cu el ani în șir la realizarea revistei „Hyperion”, unde, cu regularitate de ceas elevănean, venea cu articolele despre instituțiile culturale botoșănene, despre viața muzicală a lumii, despre marii compozitori, despre marii plasticieni,

dar și despre pictorii contemporani, pentru care avea un respect deosebit. Cronicile lui plastice erau cinstite și nuanțate, exprimând păreri de care tinerii artiști plastici au ținut cont. Avea o admirație aparte pentru pictorul George Șpăiuc, despre ale cărui expoziii personale a scris de fiecare dată cu aplecare și profesionalism. Deranjat, poate, uneori de comoditatea unor culturnici botoșăneni, întârziată prin birourile diriguitorilor ale instituțiilor cu care-i plăcea să colaboreze, Profesorul și-a exprimat regretul față de atitudinea ingrată a acestora, atunci când aceștia nu l-au mai trata cu respectul pe care-l merita. Cum însă știa să ierte, a trecut cu vederea micile neînțelegeri și a continuat să contribuie, în felul lui aristocratic, la punerea în valoare a culturii acestor locuri. Avea un cult aparte pentru Enescu, Luchian, Iorga și mai ales pentru Eminescu și Ipotești. Grijă ca lucrurile de acolo să meargă bine și-a manifestat-o prin, poate, cea mai importantă donație de tablouri, care pot fi văzute pe simezele ipoteștene, dar și de albume de artă și carte, în așa fel încât, chiar și după regretabila plecare dintre noi, numele lui să dăinuiască peste timp, alături de cele ale marilor înaintași pentru a căror memorie vie și-a dedicat întreaga viață. Poate vor trece lăștri peste lăștri până ce un alt om altruist, de capacitatea și generozitatea lui sufletească, de valoarea profesorului Aurel Dorcu să apară pe aceste meleaguri. Marea lui moștenire lăsată urmașilor botoșăneni trebuie păstrată la loc de cinste și mereu pusă în valoare și evidențiată.

Odihniți-vă în pace, Domnule Profesor Aurel Dorcu!

Gellu Dorian

• SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI •

THOMAS[®]

SEVERIN

everything **for your BRANDS**

For Brands srl • Str. Teiul Doamnei Nr. 6, Bl. 22, Et. 5, Ap. 20, Sector 2, București •
Punct de lucru: Str. Cpt. Av. Alexandru Serbanescu, Nr. 33-35,
Bl. 20E, Sc.2, Et.1, Ap. 27, Sector 1, București •
Tel.: (+40) 21 233 41 12, (+40) 21 233 41 13 • (+40) 21 688 66 13 •
Fax: (+40) 21 233 41 03, (+40) 21 688 66 13 • e-mail: office@forbrands.ro

 ELSACO[®]

HYPERION

Redactor șef: Gellu Dorian

Redactori șefi adjuncți: Lucian Alecsa, Nicolae Corlat

Secretar de redacție: Vlad Scutelnicu

Redactori: Elena Pricopie, Andra Rotaru, Ciprian Manolache

Redactori asociați: Valentin Coșereanu, Pompiliu Crăciunescu, Valy Ceia, Mihaela Anițului,
Ana Florescu, Liliana Grecu (grafică)

Colegiul de redacție: Anton Adămuț, Adrian Alui Gheorghe, Leo Butnaru,
Mircea A. Diaconu, Constantin Iftime, Emanoil Marcu, Antonio Patraș,
Petruț Pârvescu, Doina Ruști, Vasile Spiridon, Dumitru Țiganiuc, Matei Vișniec

Documentarist: Dora Corlat

Culegere/distribuție: Cornelia Turcan

Tehnoredactor: Ciprian Boariu

REDACȚIA

Pietonal Transilvaniei 3, Botoșani

Telefon/Fax: 0231-536322, 0231-517602, 0722-243633, 0746-760418

E-mail: m.ipotesti@gmail.com, doriangellu@yahoo.com, lucianalecsa2006@yahoo.com
hyperion.botosani@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**

Președinte: Mihai Țăbuleac

Sub egida Memorialului Ipotești - Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”

Director: Valentin Coșereanu

Editor: Fundația Culturală „Hyperion - Caiete botoșănene” Botoșani

Președinte: Gellu Dorian

Revistă membră APLER și ARPE

ISSN: 1453-7354

În acest număr semnează:

Gellu Dorian • Dumitru Radu Popa • Andra Rotaru • Liviu Antonesei • Bogdan Popescu • Ioan Pinteș • Corina Sabău • Mircea A. Diaconu • Adrian Dinu Răchieru • Gina Puică • Liviu Ioan Stoiciu • Ion Pop • Ciprian Manolache • Ion Zubașcu • Paul Aretzu • Daniel Corbu • Cristian Livescu • Adrian Alui Gheorghe • Cassian Maria Spiridon • Alecsandru Vakulovski • Teodor Dună • Bogdan G. Stoian • Diana Geacăr • Denisa Mirena Pișcu • Moni Stănilă • Radu Viancu • Miruna Vlada • Florina Zaharia • Florin Partene • Costel Zăgan • Dumitru Iftime • Ion Potolea • Daniel Frîncu •

Valentina Chiriță • George Alexandru Serediuc • Nichita Danilov • Emilian Galaicu Păun • Adrian G. Romilă • Remus Valeriu Giorgioni • Constantin Dram • Lucian Alecsa • Vasile Spiridon • Geo Vasile • Irina Ciobotariu • Lucian Gruia • Dana Cernușcă • Dumitru Țiganiuc • Florentina Tonitza • Marcel Mathiot • Emanoil Marcu • Marina Țvetaeva • Leo Butnaru • Leonte Ivanov • Alfonso Martinez de Toledo • Dragoș Cojocaru • Salvador Amore • Al. Cistelean • Doina Ruști • Dan Perșa • Anton Adămuș • Dan Bogdan Hanu • Petru Ursache • Dana Pintilei • Carmen Gătlan • Peter Esterhazy • Emanuela Ilie • Valeria Manta Tăicuțu • Mircea Coloșenco • Stela Covaci • Ion Pogorilovschi • Constantin Virgil Bănescu • Constantin Coroiu